

שבוע פרשת שלח (בכל העולם - פרשת בהעלותך)

(7 - 13 June 09)

ט"ו - כ"א סיון ה'תשס"ט

ספרי' - אוצר החסידים - ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

סניף אה"ק כפר חב"ד

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

ה'י' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

סדר הנחת תפילין

זמנה משהאיר היום עד שקיעת החמה - אך חשוב להניחן מיד בבוקר

טוב להרגיל עצמו לומר . . . נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיִם שֶׁהַחַיּוּת בִּי נִשְׁמָתִי בְּחַמְלָה. רַבָּה אֲמוּנָתְךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך. **בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בְּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:**

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של-יד לשל-ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוֹת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יי אֱלֹהֵינוּ, יי אֶחָד:

בלחש: בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלֻכּוֹתָ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאַהֲבָתָּה אֵת יי אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לִבְּךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדְךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לִבְּךָ. וְשִׁנְנָתָם לְבִנְיָךָ וּדְבַרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלֻכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וְקִשְׁרָתָם לְאוֹת עַל יָדְךָ, וְהָיוּ לְטָמָּפֶת בֵּין עֵינֶיךָ. וְכִתְבָתָם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ.

וְהָיָה אִם שָׁמַע תִּשְׁמָעוּ אֶל מִצְוֹתֵי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֹתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֵת יי אֱלֹהֵיכֶם וּלְעֲבֹדוֹ, בְּכָל לִבְבְּכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מִטֵּר אֲרָצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרֵה וּמְלַקֵּשׁ, וְאֶסַּפְתִּי דִגְגְךָ וְתִירְשְׁךָ וְיִצְהָרְךָ. וְנָתַתִּי עֹשֶׁב בְּשִׂדְךָ לְבָהֱמָתְךָ, וְאֶכְלָתָ וּשְׂבַעְתָּ. הִשְׁמָרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם, וְסִרְתָּם וְעֲבַדְתָּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יי בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מִטֵּר וְהִאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וְאֲבַדְתֶּם מִהָרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יי נָתַן לָכֶם. וְשָׁמַתָּ אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהִים עַל לִבְבְּכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וְקִשְׁרָתָם אִתָּם לְאוֹת עַל יָדְכֶם וְהָיוּ לְטָמָּפֶת בֵּין עֵינֵיכֶם. וְלִמְדַתָּם אִתָּם אֶת בְּנֵיכֶם לְדֹבֵר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלֻכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וְכִתְבָתָם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁפַּע יי לְאַבְתִּיכֶם לָתֵת לָהֶם, בְּיָמֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יי אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל כְּנָפֵי בְגָדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתַנוּ עַל צִיצִית הַכֶּנֶף, פֶּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית, וְרָאִיתֶם אֹתוֹ, וְזָכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יי, וְעָשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תִתּוּרוּ אַחֲרֵי לִבְבְּכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אִתָּם, זָנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעָשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתֵי, וְהִיִּיתֶם קְדָשִׁים לְאֱלֹהֵיכֶם. אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֹתְכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהִיוֹת לָכֶם לְאֱלֹהִים, אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם אֲמַת. (אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם) אֲמַת.

נכון לומר קודם התפילה:

חֲרִינִי מִקִּבֵּל עָלַי מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבָתָּה לְרַעְדָּךְ בְּמוֹד מַצוּה לְהַתְפַּלֵּל בְּתִפְלִין אֶת כָּל תְּפִילַת שַׁחֲרִית כּוֹלֵל שִׁיעוּר תְּהִלִּים כְּפִי שֶׁנֶּחֱלַק לִימֵי הַחוּדָשׁ.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יי אֱלֹהֵינוּ וְאַלְהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שִׁבְעָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֻלְקֵנוּ בְּתוֹרָתְךָ. אֵךְ צְדִיקִים יוֹדוּ לְשִׁמְךָ יִשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת פָּנֶיךָ.

כדאי לשכלל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת-צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לכד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרם ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשיתיתיות "לה"י)) בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

קח

א שִׁיר מִזְמוֹר לְדָוִד: ב נִכּוֹן לִבִּי אֱלֹהִים אֲשִׁירָה וְאֶזְמְרָה אֶף־כְּבוֹדִי: ג עֹרָה הַנֶּבֶל וְכִנּוֹר
 אֲעִירָה שָׁחַר: ד אֹרֶךְ בַּעֲמִים | יְהוָה וְאֶזְמְרָךְ בְּלֵאָמִים: ה כִּי־גָדוֹל מַעַל־שָׁמַיִם חֲסִדְךָ
 וְעַד־שָׁחַקִים אֲמַתְךָ: ו רֹמָה עַל־שָׁמַיִם אֱלֹהִים וְעַל כָּל־הָאָרֶץ כְּבוֹדְךָ: ז לִמְעַן יִחַלְצוּן יְדִידֶיךָ
 הַוְשִׁיעָה יְמִינְךָ וְעֲנֵנִי: ח אֱלֹהִים | דְּבַר בְּקִדְשׁוֹ אֶעֱלֶזָה אֲחַלֶּקֶה שְׂכָם וְעֶמֶק סִפּוֹת אֲמַדְךָ:
 ט לִי גִלְעָד | לִי מִנְשָׁה וְאַפְרַיִם מְעוֹז רֹאשִׁי יְהוּדָה מְחַקְקִי: י מוֹאָב | סִיר רַחֲצִי עַל־אֲדָמָה
 אֲשִׁלֶּיךָ נַעֲלִי עַל־פְּלִשֶׁת אֲתָרוּעָה: יא מִי יִכְלֵנִי עִיר מִבְּצָר מִי נִחְנִי עַד־אֲדָמָה: יב הֲלֹא־אֱלֹהִים
 זָנַחְתָּנוּ וְלֹא־תִצָּא אֱלֹהִים בְּצָבָאֲתֵינוּ: יג הֲבֵה־לָנוּ עֲזָרָת מִצָּר וְיִשׁוּא תִשׁוּעַת אָדָם: יד בָּאֱלֹהִים
 נַעֲשֶׂה־חֵיל וְהוּא יָבוֹם צָרֵינוּ:

קט

חברו דוד בברחו מפני שאול וכאותו פעם היה לו הרבה שונאים שהיו מדברים רק רע עליו והיו מראין אליו כאלו היו אוהביו לכך היה מקללם במר נפשו:

א לַמִּנְצָח לְדָוִד מִזְמוֹר אֱלֹהֵי תְהִלָּתִי אֶל־תַּחֲרֹשׁ: ב כִּי פִי רָשָׁע וּפִי־מַרְמָה עָלַי פָּתַחוּ וּדְבָרוּ
 אֹתִי לְשׁוֹן שָׂקָר: ג וּדְבָרִי שִׁנְאָה סִבְבֹנִי וּיִלְחַמוּנִי חֲנָם: ד תַּחַת־אֲהַבְתִּי יִשְׁמְנוּנִי וְאֲנִי תַפְלָה:
 ה וַיִּשְׁמְנוּ עָלַי רָעָה תַּחַת מִוֶּכֶה וְשִׁנְאָה תַּחַת אֲהַבְתִּי: ו הִפְקֵד עָלַי רָשָׁע וְשָׁטָן יַעֲמֵד עַל־יְמִינִי:
 ז בְּהִשְׁפָּטוֹ יֵצֵא רָשָׁע וְתַפְלָתוֹ תִּהְיֶה לְחַטָּאָה: ח יִהְיוּ־יָמָיו מַעֲטִים פְּקֻדָּתוֹ יָקַח אַחֵר: ט יִהְיוּ־בָנָיו
 יְתוּמִים וְאִשְׁתּוֹ אֶלְמָנָה: י וְנוֹעַ יְנוּעוּ בָנָיו וְשָׁאֲלוּ וְדִרְשׁוּ מִחֲרֻבוֹתֵיהֶם: יא יִנְקֹשׁ גּוֹשָׁה לְכָל־אֲשֶׁר־לוֹ
 וַיִּבְזּוּ זָרִים יִגְיעוּ: יב אֶל־יְהִי־לוֹ מִשְׁךְ חֶסֶד וְאֶל־יְהִי חֲזֹנָן לִיתוּמָיו: יג יִהְיֶה־אַחֲרֵיתוֹ לְהַכְרִית בְּדֹר
 אַחֵר יִמַּח שָׁמָּה: יד יִזְכֹּר | עוֹן אֲבֹתָיו אֶל־יְהוָה וְחַטָּאת אֲמֹו אֶל־תִּמְחָ: טו יִהְיוּ נִגְדֵי־יְהוָה תָּמִיד
 וַיִּכְרַת מֵאֶרֶץ זָכָרָם: טז יַעַן אֲשֶׁר | לֹא זָכַר עֲשׂוֹת חֶסֶד וַיִּרְדֹּף אִישׁ־עֵנִי וַאֲבִיוֹן וְנִכְאָה לִבָּב לְמוֹתָת:
 ז וַיֵּאָהֵב קָלָלָה וַתְּבוֹאָהּ וְלֹא־חָפֵץ בְּבִרְכָּהּ וַתִּרְחַק מִמֶּנּוּ: יח וַיִּלְבֹּשׁ קָלָלָה כְּמֹדוֹ וַתִּבָּא כַּמִּים
 בְּקִרְבּוֹ וְכִשְׁמֹן בַּעֲצֻמוֹתָיו: יט תִּהְיֶה־לוֹ כְּבִגְד יַעֲמָה וְלִמְזוֹחַ תִּמְכֹּד יַחְגְּרָה: כ זֹאת | פָּעַלְתָּ שְׁטֵנִי מֵאֵת
 יְהוָה וְהַדְּבָרִים רָעַע עַל־נַפְשִׁי: כא וְאַתָּה | יְהוָה אֲדֹנִי עֲשֵׂה־אֹתִי לִמְעַן שִׁמְךָ כִּי־טוֹב חֲסִדְךָ הַצִּילָנִי:
 כב כִּי־עֲנִי וְאֲבִיוֹן אֲנִכִּי וְלִבִּי חָלַל בְּקִרְבִּי: כג בְּצַל־כְּנֻסוֹתָו נִהְלַכְתִּי נִנְעַרְתִּי כָּאֲרָפָה: כד בְּרַכִּי כְּשִׁלּוֹ
 מִצּוֹם וּבְשָׂרִי כַחַשׁ מִשְׁמֹן: כה וְאֲנִי | הֵייתִי חֲרֻפָּה לָהֶם יְרֹאוּנִי יִגְיעוּן רֹאשָׁם: כו עֲזָרְנִי יְהוָה אֱלֹהֵי
 הַוְשִׁיעָנִי כְּחֲסִדְךָ: כז וַיִּדְעוּ כִּי־יִרְדֶּךָ זֹאת אַתָּה יְהוָה עֲשִׂיתָה: כח יִקְלְלוּ־הֶמָּה וְאַתָּה תִּבְרַךְ קָמוּ |
 וַיִּכְשׁוּ וַעֲבָדְךָ יִשְׁמַח: כט וַיִּלְבְּשׁוּ שׁוֹטְנֵי כְלִמָּה וַיַּעֲטוּ כַּמְעִיל בְּשָׂתָם: ל אֹדְדָה יְהוָה מְאֹד בְּפִי וּבַתּוֹךְ
 רַבִּים אֶהְלָלָנוּ: לא כִּי־יַעֲמֵד לִימִין אֲבִיוֹן לְהַוְשִׁיעַ מִשְׁפָּטַי נַפְשׁוֹ:

מפתח כללי

א)	סדר הנחת תפילין	ב
ב)	מזמורי תהלים ק"ח ק"ט	ג
ג)	מאמר ד"ה להבין ענין טענת המרגלים שבת פרשת שלח, מברכים החודש ה'תשט"ו	ה
ד)	שיחת יום א' פ' שלח כ"ב סיון ה'תשמ"ב	יד
ה)	לקוטי שיחות פרשת שלח (בלה"ק)	יח
ו)	שיעורים בספר התניא (מוגה) לשבוע פרשת שלח	כה
ז)	לוח "היום יום" לשבוע פרשת שלח	לד
ח)	הלכה יומית לעיון ברמב"ם	לו
ט)	ביאורים לפרקי אבות פרק ג משנה ו	לח

שיעורי רמב"ם – ע"פ נוסח כתבי יד תימן מדויקים (קאפח):

י)	– ג' פרקים ליום לשבוע פרשת שלח	לט
יא)	– פרק אחד ליום לשבוע פרשת שלח	נט
יב)	– ספר המצוות לשבוע פרשת שלח	סה
יג)	נביאים וכתובים שופטים פרק יח, דברי הימים-ב פרק יב	סו
יד)	מסכת בבא מציעא עם ביאורים מדף מג עד דף מט	סח

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד:

טו)	שולחן ערוך הלכות שבת - אדמו"ר הזקן	צז
טז)	שולחן ערוך הלכות תפילה - אדמו"ר הזקן	צז
יז)	תורה אור - ד"ה משה ידבר - אדמו"ר הזקן	צח
יח)	מאמרים קונטרסים - אדמו"ר האמצעי	קב
יט)	דרך מצותיך – ספר המצוות - אדמו"ר ה"צמח צדק"	קב
כ)	תורת שמואל תרל"ב - אדמו"ר מוהר"ש	קה
כא)	קונטרס העבודה - אדמו"ר מוהרש"ב	קה
כב)	ספר המאמרים ה'תרצ"ט - אדמו"ר מוהרי"צ	קו
כג)	לקוטי דיבורים - אדמו"ר מוהרי"צ	קו
כד)	ספר הזכרונות – אדמו"ר מוהרי"צ	קז
כה)	אגרות קודש – אדמו"ר מוהרי"צ	קח
כו)	חומש, רש"י ותרגום אונקלוס לשבוע פרשת שלח ע"פ חומש "תורה תמימה"	קט
כז)	לוח זמנים לשבוע פרשת שלח	קכו
כח)	סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש	קכז

בס"ד. שבת פרשת שלח, מברכים החודש תמוז, ה'תשט"ו

(הנחה בלתי מוגה)

1 **להבין** ענין טענת המרגלים שטענו כי חזק הוא¹, והשיבו להם עלה נעלה וירשנו אותה
 2 כי יכול נוכל לה², שמתשובה זו מובן שטענתם כי חזק הוא היא טענה אמיתית,
 3 שהרי לא הכחישו וסותרו את טענתם, אלא אמרו דאף שחזק הוא, מכל-מקום, יכול נוכל
 4 לה, עלה נעלה וירשנו אותה, אבל טענתם היא אמיתית, כמו שמבאר בפסוקים שהיו בני
 5 ענקים, וכמבואר בדברי רבותינו ז"ל גודל הפלאת גבורתם³. וכן מובן גם ממאמר רבותינו
 6 ז"ל⁴ על הפסוק עלה נעלה, אפילו בשמים והוא אומר עשו סולמות ועלו שם נצליח בכל
 7 דבריו, שמזה משמע שעל-פי סדר אי אפשר הדבר, אלא שמכל-מקום נצליח, אבל על-פי
 8 סדר אי אפשר הדבר, לפי שחזק הוא, ויתירה מזה, כביכול אפילו בעל הבית אינו יכול
 9 להוציא את כליו משם⁵. וכללות הענין בזה, לפי שארץ ז' האומות הוא ענין ז' ספירות
 10 דתוהו⁶, שהם בתוקף גדול (כמו שיתבאר), ומצד התוקף דתוהו טענתם כי חזק הוא היא
 11 טענה אמיתית. אלא שאף-על-פי-כן עלה נעלה וירשנו אותה כי יכול נוכל לה, שיש בזה
 12 ג' ענינים, יכול נוכל לה, עלה נעלה, וירשנו אותה.

13 (ב) **ויובן** זה ממה שהוא מעין זה גם ב'עולם התיקון' שיש בו מעין התוקף דעולם התהו,
 14 ועל-דרך-משל בנפש האדם שהמדות הם בתוקף גדול שאינן משתנות בעצם
 15 מהותן, שזהו החילוק שבין המוחין והמדות, שבמוחין יש שינויים, מה-שאינ-כן במדות
 16 אין שינויים.

17 **וביאור** הענין, דהנה, בענין המוחין, הרי גם כאשר משיג השגה באופן כך, מכל-מקום,
 18 אפשר שיבין גם באופן אחר, דאף שעכשיו הוא משיג שכן הוא כפי השגתו,
 19 מכל-מקום, יש מקום ששיג גם באופן אחר, ובפרט כאשר יבוא בר-שכל גדול ממנו ויקשה
 20 עליו ויבאר לו באופן אחר, הרי אז תקבל אצלו גם סברא הפכית ממה שהשיג קודם,
 21 ונמצא שהמוחין הם משתנים. וטעם הדבר הוא, לפי שהשכל בא בהתחלקות פרטים דוקא,
 22 דכל ענין שכלי בא בריבוי פרטים, וזהו כל ענין השכל לפרט כל דבר שעל-ידי-זה דוקא
 23 הוא תופס ומשיג את המושכל, וכידוע שכל תפיסת דבר היא על-ידי הקצוות, וגם זה הוא
 24 על-ידי ההתחלקות לפרטים שעל-ידי-זה ניכרים הקצוות שהוא ענין ההגבלה. ורק
 25 מושכלות ראשונות אינם באות על-ידי פרטים וקצוות. ובאמת מושכלות ראשונות אינם
 26 אמיתית ענין ההשגה, שהרי אינם באות על-ידי שקלא וטריא, אלא הם בהנחה מוחלטת

(6) ראה גם סד"ה ויהס כלב אעת"ר (סה"מ אעת"ר ס"ע קכג

ואילך).

(7) בהבא לקמן – ראה ד"ה בהעלותך את הנרות וד"ה ויהס

כלב תרד"ע (המשך תער"ב ח"א ע' תקח ואילך).

(1) פרשתנו יג, לא.

(2) שם, ל.

(3) ראה סוטה לה, א.

(4) סוטה שם. פרש"י פרשתנו שם.

(5) סוטה שם.

1 בפשיטות, ולכן אין זה אמיתית ענין ההשגה שהיא באופן ששוקל בזה ומכריח שכן הוא.
 2 ולכן גם החכמה אינה ענין ההשגה, שהחכמה היא התחלת השכל ולמעלה יותר עד קדמות
 3 השכל, אבל אינה ענין ההשגה, כי אם בינה דוקא, שהיא הבנת הענין על-ידי השקלא וטריא
 4 בפרטי השכל שעל-ידם ניכרים הקצוות, הנה זהו עיקר ענין ההשגה. וזהו שבענין היסודות
 5 הנה ספירת הבינה היא יסוד האש, שטבע האש הוא לפרר ולחלק כל דבר לפרטים, וזהו
 6 ענין הבינה שהיא השגת השכל באופן של התחלקות פרטים דוקא. וכיון שההשגה באה
 7 בהתחלקות פרטים, הרי זה נותן מקום שיהיו בזה שינויים, דגם כאשר משיג באופן כזה,
 8 הרי מצד ההתחלקות לפרטים שונים אפשר להיות שישכיל אחר-כך באופן הפכי מצד פרט
 9 שנושא את הענין באופן הפכי. וכל זה הוא במוחין שיש בהם שינויים.

10 **אמנם** המדות אין בהם שינויים, והכוונה היא למדות הטבעיות, שהם בתוקף גדול ואינן
 11 משתנות לעולם. וזה שמצינו שעל-ידי עבודה נעשה שינוי במדות, הנה השינוי הוא
 12 רק בצירוף המדה ולא במהות המדה עצמה, שאין משתנה בעצם מהותה. וכמו באברהם
 13 אבינו שמדתו מדת האהבה, אברהם אוהבי⁸, ועל-ידי נסיון העקידה נשתנו מדותיו, שנעשה
 14 בו מדת היראה, כמו שכתוב⁹ עתה ידעתי כי ירא אלקים אתה, הנה זהו רק בדרך הוראת
 15 שעה בלבד, וגם בשעה זו גופא, הנה היראה שהיה ירא ליפרד ממלך מלכי המלכים הקב"ה
 16 היתה מצד אהבתו את הוי', ואם-כן אין זה שנשתנו מדותיו מאהבה ליראה, כי אם שנתוסף
 17 אצלו במדת האהבה, שמצדה בא גם ענין היראה, אבל אין זה שינוי מאהבה ליראה. וגם
 18 אחרי מתן תורה שהעבודה היא בהתלבשות נפש האלקית בנפש הבהמית ותכליתה היא
 19 לשנות מדותיו הטבעיים¹⁰, שזה כל האדם, הנה מה שמשנה מדותיו הטבעיים אינו אלא
 20 שבתחילה היו בצירוף הלא-טוב, ועל-ידי עבודתו משנה אותם שיהיו בצירוף הטוב, אבל
 21 המדות עצמם אינן משתנות, כי-אם שאותם המדות כמו שהיו תחילה, בקו החסד או בקו
 22 הגבורה, הנה אותן המדות עצמן הם עכשיו בצירוף הטוב. ויתירה מזה, שגם על-ידי העבודה
 23 דתשובה שהיא באופן של אתהפכא, להפוך את המדות מן הקצה אל הקצה, הנה גם
 24 בעבודה זו הנה השינוי הוא רק בצירוף המדה, אבל לא בעצם מהות המדה. וכמו בהתהפכות
 25 מגבורה לחסד, שהעבודה דתשובה פועלת שלא זו בלבד שתמורת זה שבתחילה היה הכעס
 26 שלו בהיפך מהתנועה דואהבת לרעך כמוך¹¹ הנה עכשיו הוא בכעס על עוברי רצונו יתברך
 27 (דשינוי זה נעשה גם על-ידי עבודה סתם), אלא יתירה מזה, שעכשיו איננו במדת הכעס
 28 כלל, כי גם הכעס על עוברי רצונו אינו תכלית העבודה, שהרי התכלית הוא יתמו חטאים
 29 ולא חוטאים¹², ולכן על-ידי העבודה דתשובה הוא מהפך את המדה לגמרי, שאינו בכעס
 30 כלל, הנה גם אז לא נשתנה עצם מהות מדת הגבורה, שגם עכשיו הוא בקו הגבורה, אלא
 31 שענין זה בא בצירוף אחר, במדת המרירות ומרה שחורה בצירוף הטוב, כמו בענין ההתמדה

של תורת החסידות בתחילתו.

(11) קדושים יט, יח.

(12) תהלים קד, לה. ברכות י, א.

(8) ישעי' מא, ח.

(9) וירא כב, יא.

(10) ראה גם אגרות-קודש אדמו"ר הצ"צ ח"ב קה. שיחת

שמע"צ תרצ"ד ס"ה (לקו"ד ח"א נו, א ואילך). קונטרס ענינה

ושאר הענינים הבאים מצד המרה-שחורה. וכמו-כן גם בקו החדס, שתמורת זה שבתחילה
 היתה ההתפשטות שלו בענינים הלא-טובים, קליפת פלשתים, הנה גם כאשר מהפך זאת
 על-ידי העבודה דתשובה, נשאר הוא בקו החדס ומרה-לבנה כו' דוקא, לפי שעצם המדות
 אי אפשר לשנות. וזהו החילוק שבין מוחין ומדות, שבמוחין יש שינויים, מה-שאינ-כן
 המדות הם בתוקף גדול שאין בהם שינויים.

(ג) והנה טעם הדבר שבמדות אין שינויים הוא לפי שהמדות הם התגלות ההשרשה
 הפשוטה בעצם הנפש ממש, ולכן אין בהם שינויים, לפי שבעצם הנפש לא שייך
 שינויים כלל. ויובן זה על-דרך מה שנתבאר במאמר הקודם¹³ בחילוק בין רצון ושכל,
 שהרצון אינו מציאות בפני-עצמו מהנפש, ואף שאינו עצם הנפש אלא רק המשכת הנפש
 בלבד, מכל-מקום הרי אינו מציאות בפני-עצמו, שהרי כל מציאותו הוא רק המשכת ומרוצת
 הנפש. ומשום זה הנה הרצון הוא באופן שאין בו התחלקות פרטים, והיינו שגם כמו שבא
 בבחינת מציאות וברצונות פרטיים, הנה תוקף הרצון הוא ככולם בשווה, שהרצון לעשיה
 יש בו אותו התוקף כמו ברצון להשכיל, אף שעשיה היא שלא-בערך לשכל שהוא תכלית
 העילוי, וטעם הדבר הוא לפי שהרצון הוא המשכת הנפש, ולכן הוא בכל הענינים בשווה.
 מה-שאינ-כן השכל שנעשה מציאות דבר בפני-עצמו מהנפש, שלכן אנו רואים שגם לאחר
 שפסק כח השכל מלהשכיל אזי נשארה ההשכלה, והיינו לפי שהשכל הוא מציאות דבר,
 מה-שאינ-כן ברצון הנה לאחר שהרצון מסתלק והפסיק לרצות לא נשאר מהרצון מאומה,
 לפי שכל מהותו הוא המשכת הנפש בלבד. והנה, כשם שהרצון אינו מציאות דבר כי אם
 המשכת הנפש, כמו-כן הוא גם-כן במדות שבעצם מהותם אינם איזה ענין פרטי, אלא הם
 התגלות ההשרשה הפשוטה שבעצם הנפש, שזהו מה שכללות הנפש הוא לפי אופן שרשו
 ומקורו אם בקו החדס או בקו הגבורה, ואם-כן הרי אינם ענינים פרטיים בנפש, אלא הם
 כמו הרצון, שהוא המשכת הנפש. והגם שאינם דומים לרצון בזה שהם נעשים בבחינת
 מציאות, ויש בהם פרטים, חסד וגבורה ושאר פרטי המדות, מכל-מקום, בעצם מהותם הם
 התגלות ההשרשה בעצם הנפש ממש, מה שכללות הנפש הוא בקו החדס או בקו הגבורה.
 ובאמת הנה השרשה פשוטה הנ"ל היא למעלה גם מהרצון, שהרי הרצון הוא המשכת הנפש
 בלבד, היינו שאינו נמצא בעצם הנפש ממש, והוא רק המשכתו בלבד (ולכן אפשר שיתערב
 ברצון ענין השכל שיהיה טעם לרצון), מה-שאינ-כן המדות הם ההשרשה הפשוטה שבעצם
 הנפש ממש. ומה שנקרא זה בלשון השרשה, אין הכוונה שהם איזה מציאות מלבד הנפש
 והם רק מושרשים בו, שהרי זוהי השרשה פשוטה בעצם הנפש ממש, שהנפש היא בקו
 החדס או בקו הגבורה, אלא כיון שהשרשה זו היא כעין ציור בנפש, ולא זהו מהות הנפש,
 שהנפש היא 'פשוטה', לכן נקרא זה בלשון השרשה, אבל זוהי השרשה פשוטה בעצם הנפש
 ממש, דכל עצם הנפש הוא בהשרשה זו (עס נעמט אָרום דעם גאַנצן עצם). וכיון שהמדות
 הם התגלות ההשרשה הפשוטה שבעצם הנפש, לכן לא שייך בהם שינויים, לפי שבעצם

(13) ד"ה וירד הוי' דיום ב' דחג השבועות ס"ג (לעיל ע' 105).

1 הנפש לא שייך שינויים כלל. וזהו ההפרש בין שכל ומדות, שהשכל הוא מציאות דבר
 2 שנמצא בנפש, ולכן יש בו שינויים, מה-שאיין-כן המדות שבעצם מהותם אינם מציאות דבר
 3 אלא הם התגלות ההשרשה הפשוטה שבה הוא כל עצם הנפש ממש, ולכן לא שייך בהם
 4 שינויים. וכמו-כן יובן למעלה שהמדות הם למעלה מהמוחין, ד'אבא ואמא' (חכמה ובינה)
 5 במזל (מזלות ושערות הנמשכים מ'מוחא סתימאה') אתכלילו וזעיר-אנפין בעתיקא אחיד
 6 ותליא¹⁴, והיינו, שהשרש ד'אבא ואמא' הוא מ'מוחא סתימאה' בלבד, ובזה גופא הרי זה
 7 באופן של יניקה בלבד, או בדרך התלבשות, שמלבישים זרועות דאריך¹⁵, מה-שאיין-כן
 8 השרש דזעיר-אנפין הוא בבחינת עתיק, ובזה גופא באופן דאחיד ותליא, הן אחיד והן תליא.
 9 **ד) אמנם** על-פי-זה צריך להבין, איך אפשר שהמוחין יפעלו על המדות, והיינו שעל-ידי
 10 המוחין תהיה לידת והנהגת המדות. דהנה, נתבאר לעיל שהמדות הם למעלה
 11 מהמוחין, לפי שהשכל הוא מציאות שנמצאת בנפש והמדות הם מהות הנפש עצמה. וזהו גם
 12 שהמדות ישנם בכל אדם, גם בשוטה וחסר דעת, ועוד זאת, שהמדות ישנם באדם משעה
 13 שנולד, ואין זה כמו השכל שתלוי במשך הזמן ובכמה תנאים, ואינו מתגלה בכולם ועד שישנו
 14 שוטה וחסר דיעה רחמנא-ליצלן, והוא לפי שהשכל הוא מציאות דבר, מה-שאיין-כן המדות
 15 הם מהות הנפש, והרי הנפש ישנה בכל אדם ומשעה שנולד. ועל-פי-זה אינו מובן, איך אפשר
 16 שלידת המדות תהיה מהמוחין שלמטה מהם. ועם היות שפעולת המוחין במדות היא רק
 17 התגלותם בלבד, ולא עצם המדות, שהרי עצם המדות אינן באות מהמוחין, ויש להם מקור
 18 מיוחד בנפש (למעלה מהמוחין, וכנ"ל דזעיר-אנפין בעתיקא אחיד ותליא), והשכל פועל בהם
 19 רק ההתגלות בלבד, והיינו, שבאדם מוטבע חשק והמשכה לדבר הטוב וריחוק ובריחה מדבר
 20 הלא-טוב, אך כאשר אינו יודע היכן נמצא הדבר הטוב, או שאינו יודע אם נמצא דבר הטוב,
 21 אזי המדות הם בהעלם, והשכל הוא כמו מראה מקום אל המדות, שמראה להם היכן נמצא
 22 דבר הטוב, ועל-ידי-זה נתגלה בו ההמשכה לדבר הטוב, וכמו-כן במדת הגבורה, שהשכל
 23 מראה מקום למדה היכן הוא הדבר הלא-טוב, הנה הגם שהשכל הוא רק מראה מקום בלבד,
 24 מכל-מקום, הרי המדות נשמעות על-כל-פנים להוראת השכל, ואינו מובן, דמאחר שהמדות
 25 בעצם מהותם הם למעלה מהמוחין, אם-כן יפלא למה נשמעות המדות להוראת השכל.
 26 **וביותר** אינו מובן מה שמצינו שהשכל פועל הגדלה במדות. והענין בזה, דהנה, בהגדלת
 27 המדות יש ב' ענינים. הגדלתם מצד עצמם, והגדלתם מצד המוחין. הגדלת המדות
 28 מצד עצמם היא במשך הזמן, והיינו, דעם היות שהמדות ישנם באדם משעה שנולד (כנ"ל),
 29 מכל-מקום, הנה במשך הזמן מתגדלים המדות, וכמו בכל דבר חי שהוא מתגדל במשך
 30 הזמן, כמו-כן הוא גם במדות, שבמשך הזמן הם מתגדלים. ונוסף לזה, יש הגדלה במדות
 31 שהיא מצד המוחין. והחילוק בין הגדלת המדות מצד עצמם להגדלתם מצד המוחין הוא,
 32 שהגדלתם מצד עצמם היא באופן שהם נשארים באותה המהות, אבל לא ממהות למהות,

דא"ח) רצג, ג ואילך.

(14) זח"ג רצב, א (אד"ז).

(15) ראה פרי עץ חיים שער חג המצות פ"ז. סידור (עם

וההגדלה שמצד המוחין היא ממהות למהות. וכמו בענין דעיבור יניקה ומוחין¹⁶, הנה
 כאשר המדות הם בעיבור אזי הם בבחינת נצח-הוד-יסוד שבנצח-הוד-יסוד (או נצח-הוד-
 יסוד) בלבד, והוא בחינת הודאה שבהודאה, היינו שיש הסכם בנפשו שצריך להודות, וכמו
 מודים אנחנו לך על שאנו מודים לך, שההודאה גופא היא מצד הודאה בלבד. ואחר-כך
 כשנעשים בבחינת יניקה, ובפרט בבחינת מוחין, הרי זה ענין של הגדלה במדות, שהמדות
 מתגדלים עד שנעשים כמהות המוחין, דגדלות המדות הוא כמו גדלות המוחין. ומזה מובן
 שהגדלת המדות מצד המוחין היא (לא כמו הגדלת המדות שמצד עצמם שהיא באותה
 המציאות, אלא) הגדלה ממהות למהות, המדות נעשים כפי מהות המוחין. והיינו,
 שההגדלה שמצד המדות עצמם היא רק בכלי, וההגדלה היא שנתרבה המציאות (והישות)
 של המדות, מה-שאינ-כן ההגדלה שמצד המוחין היא באור ובחיות של המדה, ועל-ידי
 האור מתבטל הכלי, היינו, שהמדה אינה בבחינת מציאות מורגשת, שזהו ענין שהמדות
 נעשים כמו המוחין. והוא על-דרך שמצינו גבי רבי שמעון בר יוחאי כששמע רזין עלאין
 מ'רעיא מהימנא' גחין רבי שמעון ונשיק לעפרא¹⁷, שזהו מצד התפעלות הלב, ואין זה כמו
 זלגו עיניו דמעות האמור גבי רבי עקיבא כששמע סודות התורה מרבי אליעזר¹⁸, שסיבת
 הדמעות היא מצד ההתפעלות שבמוחין שאינו יכול לסבול, דדמעות הם מצד מותרי מוחין,
 וזהו שזלגו עיניו דמעות לפי שהמוחין שלו לא יכלו לסבול את האור, אבל אין זה באופן
 שהאור נרגש גם במדות שבלב, מה-שאינ-כן בהא דגחין ונשיק לעפרא אין זה מצד המוחין
 אלא מצד התפעלות המדות שבלב, ואף שההתפעלות היא גדולה ביותר, מכל-מקום, לא
 היו המדות במורגש כלל, לפי שמצד ריבוי האור ששמע סודות התורה מרעיא מהימנא,
 היו המדות בביטול, וזהו עיקר ענין הגדלת המדות שנעשה על-ידי המוחין. וצריך להבין,
 מאחר שהמדות בעצם מהותם הם למעלה מהמוחין, אם-כן, איך נעשה בהם ההגדלה
 על-ידי המוחין. ובאמת הנה גם הענין שהשכל הוא כמו מראה מקום למדות, אינו מובן,
 וכנ"ל דמאחר שהמדות הם למעלה מהמוחין, לא היו צריכים להשמע להוראת השכל, ולכן
 יפלא אפילו ענין התגלות והנהגת המדות שמצד המוחין. ועל-אחת-כמה-וכמה ענין הגדלת
 המדות, שבזה הנה השכל הוא המדריך של המדות, אזי יפלא ביותר, דמאחר שהמדות הם
 למעלה מהמוחין, איך יתכן שהשכל הוא המדריך של המדות.

(ה) אך הענין הוא, דמצד זה שהמדות הם למעלה מהמוחין הנה באמת לא שייך שתהיה
 פעולת השכל במדות, ומה שמצינו פעולת השכל במדות בענין לידתם והגדלתם,
 אין זה במדות כמו שהם בתקפם, היינו כמו שהמדות הם מצד טבעם (שאו לא שייך שיהיו
 נפעלים מהשכל כנ"ל), כי אם לאחר שהמדות נחלשו, דכאשר המדות הם בחלישות אזי
 שייך שתהיה בהם פעולת השכל בענין הגילוי וההגדלה. וענין זה (שפעולת השכל במדות
 היא רק לאחר שנעשה חלישות במדות) הוא מוכרח גם מטעם נוסף, דהנה, השכל הוא אור

17) זח"ג קסח, א.

16) ראה גם מאמרי אדה"ו ענינים ע' רסט ואילך. ע' רעח

18) ראה מהנ"ע בזח"א צח, ב.

ואילך. ובכ"מ.

1 פנימי, ומאחר שהוא אור פנימי הרי בהכרח שפעולתו היא בדרך התלבשות דוקא, וכאשר
2 המדות הם בתוקף אזי לא שייך כלל שיתלבש בהם השכל, דמאחר שהמדות הם הפכים
3 מהשכל אין השכל יכול להתלבש בהם, ובהכרח לומר שהתלבשות השכל במדות היא כאשר
4 המדות הם בחלישות דוקא, שאז אפשר שיתלבש בהם השכל. ומאחר שהמדות הם
5 בחלישות הנה אז שייך גם-כן שהשכל יפעל על המדות. והיינו, שכאשר המדות הם בתקפם,
6 הנה לבד זאת שאין בכח השכל לפעול על המדות (ער איז ניט קיין 'בעל הבית' אויף זיי),
7 הנה עוד זאת, שאין השכל נמצא בהם כלל, לפי שגילוי השכל הוא באופן פנימי דוקא, ורק
8 כאשר המדות הם בחלישות, אז אפשר שיתלבש בהם השכל, ועד שהשכל גם יפעל עליהם.

9 (ו) **אמנם** עדיין צריך להבין, דאף שכאשר המדות הם בחלישות יכולה להיות בהם פעולת
10 השכל, מכל-מקום, הא גופא צריך להבין, מאין באה החלישות במדות. ואי
11 אפשר לומר שחלישות המדות באה מצד המוחין, שהרי כאשר המדות הם בתקפם לא שייך
12 שהשכל יתלבש בהם ויפעל בהם (כנ"ל), ואם-כן אינו מובן מאין באה החלישות במדות.
13 אך הענין הוא, דהחלישות במדות היא מצד בחינת החכמה (שלמעלה גם מבינה), שחכמה,
14 כ"ח מ"ה, ענינה ביטול, כמו שכתב רבינו הזקן בתניא¹⁹ בהגהה וכאשר שמעתי ממורי
15 עליו-השלום פירוש וטעם למה שכתוב ב'עץ-חיים'²⁰ שאור אין-סוף ברוך-הוא אינו מתייחד
16 אפילו בעולם האצילות אלא על-ידי התלבשותו תחילה בספירת חכמה, והיינו משום
17 שאין-סוף ברוך-הוא הוא אחד האמת שהוא לבדו הוא ואין זולתו, וזו היא מדרגת החכמה.
18 והביטול דחכמה פועל ביטול גם במדות. ואין זה דומה לפעולת הבינה במדות, דפעולת
19 הבינה במדות הוא בדרך התלבשות כנ"ל, מה-שאין-כן פעולת החכמה אינה בדרך
20 התלבשות, כי אם שהביטול דחכמה נמצא גם במדות, שיש בהם ענין הביטול, וזהו ענין
21 החלישות במדות. ואמיתית הענין הוא, שהחלישות במדות שמצד החכמה אינה מצד
22 החכמה עצמה, כי אם מצד אור-אין-סוף המלוּבש בחכמה, והיינו, שאפילו החכמה מצד
23 עצמה, הנה אף שענינה ביטול, מכל-מקום, הרי היא גם-כן בגדר ספירה, ולכן, עיקר ענין
24 הביטול הוא מצד אור-אין-סוף המלוּבש בחכמה, ובנפש האדם למטה הוא ענין עצם הנפש
25 המלוּבש בחכמה. והרי פעולת עצם הנפש אינה בדרך התלבשות כלל, כי אם שמצד עצם
26 הנפש נעשה ביטול במדות, וזהו ענין החלישות שנעשה בהם. ויובן זה על-דרך החילוק
27 בין רצון ותענוג, דאף ששניהם באים מצד עצם הנפש, היינו שאינם מציאות כלל, והם
28 כחות מקיפים כו', מכל-מקום, חלוקים הם בעניניהם, שהתענוג הוא פנימיות ועצם הנפש,
29 והרצון הוא מרוצת והמשכת הנפש, ומצד זה הנה התענוג הוא שליט על הרצון, דלכל
30 אשר יחפוץ יטנו. ולכן חלוקים התענוג והרצון גם באופן פעולתם, שפעולת התענוג היא
31 בדרך קירוב והמשכה, ופעולת הרצון הוא בדרך ציווי וריחוק. וכשם שבתענוג ורצון כיון
32 שהתענוג הוא הפנימיות לכן הוא השליט על הרצון, כמו-כן הוא גם בפנימיות החכמה

אצילות למהרח"ו (פ"א"ג).

(19) פל"ה (מד, ב).

(20) שער מז (שער סדר אבי"ע) פ"ב. שער ג (שער סדר

והמדות, שהתענוג בהתגלותו הוא פנימיות החכמה, והרצון בהתגלותו הוא המדות, הנה ¹ פנימיות החכמה פועל ביטול במדות, לפי שפנימיות החכמה הוא התענוג שהוא עצם ² הנפש, ולכן הוא פועל ביטול במדות, שהוא החלישות שבמדות. ואחרי שהמדות הם ³ בחלישות אזי נעשית בהם פעולת השכל, בענין לידתם והגדלתם. ⁴

ז) ועל-דרך-זה יובן למעלה שהמדות הם בתוקף ואין שייך בהם שינויים, כמו שכתוב ²¹ כי לא אדם הוא להנחם, והיינו, שבמוחין שהוא בחי' אדם שייך שינויים, ⁶ ורק במדות, שהם ענין המרכבה שמגביהה בחינת 'אדם' לבחינת 'לא אדם' ²², הנה במדות ⁷ לא שייך שינוי. וטעם הדבר הוא לפי שזעיר-אנפין בעתיקא אחיד ותליא (כנ"ל), ומשום זה ⁸ הוא התוקף שבמדות. וכל זה הוא גם במדות ד'תקון', ועל-אחת-כמה-וכמה במדות ד'תהו' ⁹ שהם בתוקף יותר, דכללות עשר ספירות ד'תהו' הם בתוקף, ובפרט המדות ד'תהו' שהם ¹⁰ בתוקף יותר. דהנה, נתבאר לעיל הטעם שהמדות הם בתוקף, לפי שהם מושרשות בהשרשה ¹¹ פשוטה בעצם הנפש. וכיון שהתוקף הוא מצד מקורם, הרי מובן שב'תהו' הם בתוקף יותר, ¹² שהרי ב'תהו' ההתגלות היא כפי אופן מקורם, כידוע ההפרש בין תהו לתיקון, שבתיקון ¹³ הוא רק הארה בלבד, ובתהו ההתגלות היא כפי אופן המקור. ואף שגם בתהו ההתגלות ¹⁴ היא רק החיצוניות דעקודים, מכל-מקום, הנה החיצוניות דעקודים מתגלה כמו שהיא ²³, ולא ¹⁵ כמו בתיקון שהוא רק הארה בלבד. ומזה מובן שבתהו תוקף המדות הוא ביותר, ואי אפשר ¹⁶ שתהיה בהם פעולה שמצד המוחין, כי-אם על-ידי פנימיות אבא שהוא פנימיות עתיק ²⁴, ¹⁷ שפועל בהם הביטול והחלישות, ואז דוקא שייך שיהיה בהם פעולת המוחין. ¹⁸

ח) ועל-פי-זה יובן ענין טענת המרגלים שאמרו כי חזק הוא ממנו, כביכול אין בעל הבית ¹⁹ יכול להוציא את כליו, שטענתם היתה טענה אמיתית, כיון שמצד התוקף ²⁰ דמדות דתהו לא שייך בהם פעולת המוחין כלל. אמנם, כאשר ויהס כלב את העם אל משה, ²¹ דמשה הוא בחינת ונחנו מ"ה ²⁵, שהוא ענין הביטול דחכמה, הנה על-ידי הביטול דחכמה ²² נעשה חלישות במדות, ואז שייך שתהיה בהם פעולת המוחין. וזהו ג' הענינים דיכול נוכל לה, ²³ עלה נעלה, וירשנו אותה, יכול נוכל הוא הביטול הכללי, דהיינו חלישות המדות, שנעשה מצד ²⁴ פנימיות החכמה, ואחר-כך יכול להיות עלה נעלה וירשנו אותה, דעלה נעלה הוא המשכת ²⁵ האורות ²⁶, אבל עדיין הרי זה למעלה מהתלבשות, ואחר-כך אומר וירשנו אותה, שבא בבחינת ²⁶ התלבשות, שזהו ענין שהתיקון יורש את האורות דתהו ²⁷, אורות דתהו בכלים דתיקון, שזוהי ²⁷ תכלית הכוונה שנשלם הרצון שנתאווה הקב"ה להיות לו יתברך דירה בתחתונים ²⁸. ²⁸

(27) ראה לקוטי תורה להאריז"ל פינחס (בטעהמ"צ – ד"ה

מצות ירושה ונחלה). מאו"א י, כט (הובאו באוה"ת בראשית יז, רע"א). מאמרי אדה"ז תקס"ז ע' שסז. אוה"ת ברכה ע' א'תתנה. סה"מ תרנ"ד ע' ל ואילך. תש"ב ע' 46 ואילך. ועוד.

(28) ראה תנחומא בחוקותי ג. נשא טז. ב"ר ספ"ג. במדב"ר פי"ג, ו. תניא רפ"ו. ובכ"מ.

(21) שמואל-א טו, כט.

(22) ראה תו"א יתרו עא, סע"ב ואילך. הובא בהמשך תער"ב שם (ע' תקי).

(23) סה"מ תרס"ה ע' צה ואילך.

(24) ראה לקו"ת נצבים מט, ד. סה"מ ה'ש"ת ע' 49. וש"נ.

(25) בשלח טז, ד"ח.

(26) חסר קצת.

בס"ד. שיחת יום א' פרשת שלח, כ"ב סיון ה'תשמ"ב לתלמידות המסיימות ד"ר בית רבקה" תחיינה

בלתי מוגה

- 1 א. כאשר יהודים מתאספים יחד מתוך מטרה לקבל על עצמם החלטות טובות להוסיף בכל ענייני יהדות,
- 2 תורה ומצוותיה - ממשיך הקב"ה ברכה והצלחה שיוכלו ליישם את ההחלטות הטובות הנ"ל בנקל יותר ממה
- 3 ששיערו לכתחילה.
- 4 ולא זו בלבד - אלא ליישם את ההחלטות הטובות במדה מרובה יותר, הן בכמות והן באיכות, ממה שהוחלט
- 5 מקודם לכן.
- 6 ומאחר שישנו ציווי "מעלין בקודש", היינו, שבכל ענייני קדושה ויהדות צריכים להעלות ולהוסיף בעילוי אחר
- 7 עילוי [ומובן, שביחד עם ציווי זה ניתנו לכל אחד ואחת מישראל הכוחות הדרושים לקיים זאת בפועל] - צריכים
- 8 להעלות בקודש במשך הזמן שעובר מעת קבלת ההחלטות ועד ליישומן בפועל, ולכן, יישום ההחלטות בפועל צריך
- 9 להיות באופן נעלה יותר, ביתר חיות שמחה ואור, ממה שהוחלט מקודם לכן, בהתאם לציווי ד"מעלין בקודש".
- 10 ב. האמור לעיל הוא ענין כללי השייך לכל אחד ואחת מישראל בכל תקופות השנה. ונוסף לזה - ישנו ענין
- 11 פרטי השייך במיוחד לימים אלו:
- 12 נמצאים אנו בשבוע האחרון דחודש סיון, "חודש השלישי", שנקודתו העיקרית היא - "זמן מתן תורתנו".
- 13 וכאשר נמצאים בסיום תקופה מסויימת (יום, שבוע, חודש או שנה) - הרי זה הזמן המתאים לערוך "חשבון צדק"
- 14 האם הזמן דתקופה זו נוצל בשלימות. ותכלית עריכת חשבון זה היא - כדי לתקן ולהשלים מה שהחסירו בענינים
- 15 אלו, ולהשלים זאת בתכלית השלימות (לא רק מילוי החסרון בלבד) - בימים האחרונים שנותרו בחודש סיון.
- 16 והנה, מאחר שההכנה לקבלת התורה ב"זמן מתן תורתנו" (נקודת חודש סיון) היתה הקדמת נעשה לנשמע,
- 17 מובן, שהשבוע האחרון דחודש סיון הוא הזמן המתאים לעריכת "חשבון צדק" בנוגע לכללות הענין דהקדמת
- 18 נעשה לנשמע, המתחדש ב"זמן מתן תורתנו" מדי שנה בשנה ביתר חיות ותוקף.
- 19 והמטרה בזה היא - להוסיף ולהשלים בכל הקשור להקדמת נעשה לנשמע, ולהמשיך זאת על כל השנה
- 20 כולה (כי כשם שכללות הענין דמתן תורה שבחודש סיון צריך לפעול על כל השנה כולה, כמו כן מובן בנוגע
- 21 ל"חשבון צדק" שנערך בסיום חודש סיון), ובאופן ד"מעלין בקודש", היינו, שמיום ליום מוסיפים בכל ענייני
- 22 יהדות, תורה ומצוותיה, באופן נעלה יותר ממה שהוחלט מקודם לכן, כנ"ל.
- 23 "והמעשה הוא העיקר" - ליישם זאת בחיים היום-יומיים, בכל מקום, בכל ענין ובכל פרט ופרט.
- 24 ג. הענין המיוחד דימים אלו (סיום חודש סיון, שנקודתו העיקרית "זמן מתן תורתנו") - שייך במיוחד לנשי
- 25 ובנות ישראל:
- 26 כאשר הקב"ה צוה למשה רבינו לספר לבני ישראל אודות כללות הענין דמתן תורה, אמר לו: "כה תאמר
- 27 לבית יעקב ותגיד לבני ישראל". ואמרו חכמינו ז"ל ש"בית יעקב" קאי על הנשים, ו"בני ישראל" קאי על
- 28 האנשים. זאת אומרת: לכל לדאש צוה הקב"ה למשה רבינו שיספר לנשי ובנות ישראל אודות הענין דמתן תורה,
- 29 ורק אחר-כך - "ותגיד לבני ישראל", אלו האנשים.
- 30 ומזה מובן שכאשר כללות הענין דמתן תורה חוזר ונשנה מדי שנה בשנה (ימי ההכנה למתן תורה, מתן
- 31 תורה עצמו, והימים שלאחר-זה, שאז מיישמים את כללות הענין דמתן תורה בפועל ממש) - מודגשת ביותר
- 32 מעלתן של נשי ובנות ישראל, שהן קודמות לאנשים בכל הקשור לענין דמתן תורה.
- 33 וזוהי השליחות המיוחדת המוטלת על נשי ובנות ישראל - לדעת שניתנה להן הזכות והאחריות לפעול לא
- 34 רק בנוגע לעצמן, אלא בנוגע לכל הבית כולו, כי בהיותה "עקרת הבית" (וכן הבת שמתחנכת להיות "עקרת
- 35 הבית" בביתה הפרטי - בבוא הזמן, לאחר נישואיה), יוצרת היא את האווירה המתאימה בכל הבית, והדבר
- 36 משפיע על כל באי הבית - הבעל והילדים (וכן הבת - בנוגע לאביה ואחיה ואחיותיה).
- 37 ומאחר שהקב"ה הטיל שליחות זו על נשי ובנות ישראל - הרי בודאי נתן להן את הכוחות והאפשרויות
- 38 הדרושים כדי ליישם זאת בפועל ממש, ובשמחה וטוב לבב.

ד. האמור לעיל אודות תפקידן המיוחד של נשי ישראל - שייך ביותר לתלמידות המסיימות עתה את זמן הלימודים בבית-הספר, שבו נתחנכו ברוח התורה והיהדות, באופן המתאים למילוי התפקיד והשליחות המיוחדת שהוטלה עליהן על-ידי הקב"ה.

וכמדובר כמה פעמים שבחינוך הקשור עם תורה ויהדות לא שייך "סיום" כלל - אלא זהו סיום של שלב מסויים באופן החינוך (בין אם המדובר אודות שלב מסויים בבית-ספר זה, ובין אם המדובר אודות בית-הספר כולו בתור שלב מסויים בענין החינוך), על מנת להתעלות ולהגיע לשלב נעלה יותר בענין החינוך. ולכן, כאשר מסיימים שלב מסויים בענין החינוך בשלימות ובהצלחה, הרי השלב הבא הוא בהצלחה גדולה יותר.

דהנה, במשך כללות חיי האדם לאורך ימים ושנים טובות, צריך האדם לחנך את עצמו ואת הסביבה כולה על-פי ה"ספר" האמיתי - "דברי התורה הכתובים בספר הזה", תורה שבכתב, ופירושה בתורה שבעל-פה, ומזה מובן שכללות חיי האדם הם בדוגמת "בית-ספר", שבו משגשג האדם בענין החינוך, הן חינוך עצמו, והן חינוך הסביבה כולה, כי כאשר רואים שהנהגתו היא כדבעי, בשלימות ובשמחה ואור, הרי זה פועל על כל הנמצאים מסביבו, שממנו יראו וכן יעשו.

והחינוך על-פי "דברי התורה הכתובים בספר הזה" בא בפועל ממש ונעשה "ספר תולדות אדם" בחיי היום-יום, היינו, שהנהגת האדם נעשית בדוגמת "ספר" שבו מביט הקב"ה ומתענג מזה שהאדם מתנהג על-פי רצונו.

ועל-פי-זה מובן שכאשר התלמידות מסיימות את "בית-הספר" (במובן הפשוט) בשלימות ובהצלחה - מתעלות הן לשלב נעלה יותר בכללות ענין החינוך, ב"בית הספר" במובן הרחב, דקאי על כללות משך חיי האדם לאורך ימים ושנים טובות.

ה. והנה, כאשר כללות ההנהגה היא באופן האמור לעיל - זוכים להמשכת ברכותיו של הקב"ה, החל מהברכה הכללית ד"ונתתי גשמיכם בעתם", שבזה מרומזות כל הברכות הנמשכות ובאות מן השמים - בדוגמת הגשם היורד מן השמים, שעל-ידו נפעל כללות ענין הצמיחה בארץ, החל מצמיחת ה"לחם" - "לחם לבב אנוש יסעד", שעל-ידו נפעל חיבור הנשמה והגוף, חיבור הנשמה האלקית עם הגוף הגשמי, ועל-ידו - עם חלקו בעולם.

ועל-ידי-זה פועלים שהעולם כולו יהיה דירה לו יתברך בתחתונים, היינו, שהעולם כולו יהיה במעמד ומצב שהקב"ה יוכל לומר עליו "ושכנתי בתוכם", מאחר שכל באי העולם יודעים ומכירים באופן גלוי שהקב"ה הוא הבעל הבית האמיתי של מציאות העולם כולו.

וענין זה נפעל לא רק בימים מיוחדים במשך השנה (שבת ויום-טוב, ראש-השנה ויום הכיפורים, וכיוצא-בזה), אלא בחיי היום-יום של כל ימות השנה - על-ידי-זה שמאירים את העולם כולו באור האמיתי - "אור ה'", על-ידי "נר ה' נשמת אדם", הפועלת ומאירה את העולם כולו באור היהדות, תורה ומצוותיה, "נר מצוה ותורה אור".

וגם בזה מתבטא יחודם של נשי ובנות ישראל - שלהן ניתנה המצוה המיוחדת דהדלקת נרות שבת ויום-טוב, בכל ערב שבת (סיום השבוע) ובכל ערב יום-טוב, שבמצוה זו ניכרת בגלוי פעולת האור בבית כולו.

ומאחר שמיום השבת נמשכת ברכה על כל ימי השבוע ("מינייה מתברכין כולהו יומין") - מובן, שהאור דנרות שבת קודש מאיר את כל ימי השבוע, היינו, שכל ימי השבוע נעשים "ימים מאירים" באור היהדות, תורה ומצוותיה.

ואור רוחני זה נמשך ופועל גם בענינים גשמיים - בבני חיי ומזוני רויחי, נשמה בריאה בגוף בריא (כי הגוף מואר באור הנשמה - "נר ה' נשמת אדם"), אצל כל אחד ואחת מישראל, אנשים ונשים, ילדים וילדות.

ובקרוב ממש זוכים לקבל פני משיח צדקנו - כי למרות שנמצאים בחושך כפול ומכופל דזמן הגלות (היפך אור היהדות), נותן הקב"ה לכל אחד ואחת מישראל את הסיוע והכוחות הדרושים להאיר את חייו הפרטיים ולהאיר את הסביבה כולה, ולהכין את העולם כולו לגאולה האמיתית והשלימה על-ידי משיח צדקנו, שאז נלך כולנו יחד, בתוככי כלל ישראל, לארצנו הקדושה, "ארץ אשר גו' תמיד עיני ה' אלקיך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה".

* * *

ו. ישנה הוראה מיוחדת מפרשת השבוע - הקשורה עם הנקודה האמורה לעיל: התחלת הפרשה היא - "שלח לך אנשים ויתורו גו'", היינו, שהקב"ה צוה למשה רבינו שקודם הכניסה לארץ ישלח אנשים כדי לתור את הארץ, לראות מה טיבה של ארץ זו, וכיצד צריכים להתנהג בה - בהתאם למעלתה של ארץ זו.

- 1 וההוראה מזה בעבודת כל אחד ואחת מישראל:
- 2 ידוע פתגם אדמו"ר ה'צמח-צדק' שכאשר יהודי נמצא במקום מסויים, גם בחוץ לארץ, עליו לעשות ממקום
- 3 זה "ארץ ישראל" ("מאך דא ארץ ישראל") - מקום שהקב"ה יהנה להביט עליו (על-דרך הענין ד"עיני ה' אלקיך
- 4 בה"), על-ידי-זה שפועלים שמקום זה יהיה בבחינת "ארץ" - שרצתה לעשות רצון קונה", היינו, שרואים בגלוי
- 5 שישנו רצון וריצה ("רצתה" - מלשון רצון ומלשון מרוצה) לעשות את רצון הקב"ה.
- 6 זאת אומרת: בכל מקום שבו נמצאים יהודים, פועלים הם שכל פעולה של יהודי, כל בית יהודי, וכל רחוב
- 7 ועיר יהודיים - יהיו חדורים ברעיון ד"רצתה לעשות רצון קונה", היינו, שרואים במוחש ובגלוי שכל פעולה
- 8 נעשית כדי למלא את שליחותו של הקב"ה.
- 9 וענין זה נפעל על-ידי לימוד התורה - כי התורה מורה ליהודי כיצד להתנהג בחייו היום-יומיים על-פי רצונו
- 10 של הקב"ה, שעל-ידי-זה עושה הוא בכל מקום ומקום - "ארץ ישראל".
- 11 וזהו הענין ד"שלח לך אנשים ויתורו גו'" בעבודת האדם - לתור וללמוד בתורה כיצד צריכים להתנהג על-פי
- 12 רצון הקב"ה, שזהו כללות הענין ד"ארץ ישראל" - שרצתה לעשות רצון קונה.
- 13 ועל-פי-זה מובן שהנקודה הכללית דפרשת השבוע היא - הנקודה האמורה לעיל: חינוך עצמו וחינוך
- 14 הסביבה כולה להתנהג על-פי רצונו של הקב"ה, שעל-ידי-זה עושים בכל מקום ומקום - "ארץ ישראל",
- 15 "שרצתה לעשות רצון קונה".
- 16 ז. והנה, כללות העבודה דעשיית "ארץ ישראל" בכל מקום ומקום - מהווה הכנה קרובה לקראת הכניסה
- 17 לארצנו הקדושה במובן הפשוט (כפשוט הסדרה) - בגאולה האמיתית והשלימה על-ידי משיח צדקנו (כפי
- 18 שהוזכר לעיל (סעיף ה')).
- 19 וגם בנוגע לכניסה לארץ (כפשוטה) - מודגשת מעלתן של נשי ישראל:
- 20 בהמשך הפרשה מסופר שהענין ד"שלח לך אנשים ויתורו גו'" הסתיים בצורה בלתי רצויה (היפך רצון
- 21 הקב"ה), אבל ענין זה לא היה קשור לנשי ישראל כמפורש בתורה שבעל-פה ש"על הנשים לא נגזרה גזירת
- 22 המרגלים, לפי שהן היו מחבבות את הארץ" (פירוש רש"י פינחס כו, סד).
- 23 זאת אומרת, שנשי ישראל עמדו ברצון תקיף להכנס לארץ - גם כאשר שמעו (מפי המרגלים) שהדבר כרוך
- 24 בקשיים רבים.
- 25 ומובן, שתכונה זו ("שהן היו מחבבות את הארץ") עוברת מדור לדור, מאם לבת, ועד לדורנו זה, דרא
- 26 דעקבא דמשיחא - ולכן, עומדות נשי ובנות ישראל ברצון תקיף לזכות להכנס לארצנו הקדושה במהרה בימינו
- 27 ממש, וכתוצאה מזה - עושות הן את כל התלוי בהן כדי למהר ולזרז את הכניסה לארץ בגאולה העתידה.
- 28 ח. והנה, על-ידי קיום ההוראות האמורות לעיל - עריכת "חשבון צדק" אודות כללות הענין דהקדמת נעשה
- 29 לנשמע בנוגע לכללות התורה ומצוותיה, וקיום ההוראה הנלמדת מפרשת השבוע, לעשות בכל מקום "ארץ
- 30 ישראל" (שרצתה לעשות רצון קונה), על-ידי הנהגה על-פי הוראות התורה, "תורת חיים" - זוכים בקרוב ממש
- 31 לכניסה לארץ בגאולה העתידה.
- 32 וכל זה נפעל על-ידי מעשינו ועבודתינו בכל הענינים האמורים, ובאופן של שלימות - החל מ"שלימות
- 33 התורה", היינו, שלא מסתפקים בלימוד התורה על-ידי המוח בלבד, אלא התורה חודרת גם בלב ובכל אברי
- 34 גוף האדם, וכן "שלימות העם", היינו, שכל העם כולו, מקטנם ועד גדולם, זקנים אבות ובנים ("והשיב לב
- 35 אבות על בנים ולב בנים על אבותם"), הולכים כולם בדרך התורה והיהדות ("ושמרו דרך ה' גו'").
- 36 ועל-ידי-זה נפעל הענין ד"שלימות הארץ" - היינו, שחלקו של כל יהודי בעולם (גם כאשר נמצא בגלות
- 37 ובחוץ לארץ) הוא באופן של שלימות, ומזה באים ל"שלימות הארץ" כפשוטה, שכל ארץ ישראל בשלימותה
- 38 שייכת בגלוי לכל אחד ואחת מישראל בכל הדורות כולם.
- 39 ולכן, כדי לפעול את כללות הענין דשלימות התורה, שלימות העם ושלימות הארץ בתכלית השלימות (שענין
- 40 זה יהיה בגאולה העתידה) באופן ד"אחישנה" - צריכים להשתדל ולפעול שענין החינוך יהיה בשלימותו, היינו,
- 41 שכל אחד ואחת מחנך את עצמו ואת הסביבה כולה להתנהג על-פי רצונו של הקב"ה בחיי היום-יום, ללמוד
- 42 תורה ולקיים מצוות, וללכת "מחיל אל חיל" בכל עניני טוב וקדושה.

וכאשר מתנהגים באופן האמור - כובש כל יהודי את חלקו בעולם, ועל-ידי-זה נפעל כללות הענין דכיבוש הארץ כפשוטה, באופן של שלום - בכוחו של הקב"ה, שהוא שולח בקרוב ממש את משיח צדקנו, כדי להוציא את כל אחד ואחת מישראל וכלל ישראל מהגלות, ולהביאם לארצנו הקדושה - בשמחה וטוב לבב.

* * *

ט. האמור לעיל אודות מעלתן המיוחדת של נשי ובנות ישראל - מבטל ושולל מכל וכל את טענתם של אלו הרוצים לבלבל את נשי ובנות ישראל ברעיון של "שוויון זכויות", היינו, שהאשה צריכה לתבוע שיעניקו לה זכויות שוות כמו זכויות האיש - כי אדרבה: התורה מדגישה את גודל הזכות והאחריות שניתנו לנשי ובנות ישראל דוקא. "שוויון זכויות" אמיתי הוא - כאשר כל אחד ואחת מגיע לתכלית השלימות בהתאם לכשרונות ולאפשרויות שניתנו לו על-ידי הקב"ה, ולכן, האיש צריך לעסוק בתפקידים שניתנו לאנשים, והאשה צריכה לעסוק בתפקידים שניתנו לנשים, ואין כל סיבה שהאשה תנסה לחקות את האיש, ולעסוק בתפקידים השייכים לאנשים.

ואדרבה: כאשר האשה מנסה לחקות את האיש, ודורשת שיתנו לה תפקידים שווים לתפקידיו של האיש - הרי על-ידי-זה גורמת היא ליצירת פער-חברתי ואי-שוויון זכויות, כי על-ידי הרדיפה אחרי תפקידיו של האיש מדגישה היא בעצמה שמעמדה של האשה הוא בדרגה פחותה ממעמדו של האיש, ולכן דורשת היא לקבל את תפקידיו של האיש, כדי להצדיק בכך את עצם קיומה!

גישה זו, לפגוע במעמדו של אדם מסויים, אשה או איש - היא היפך התורה, ולכן, אסור לאשה לנסות לחקות את האיש ולעסוק בתפקידים שלו - כי על-ידי-זה פוגעת היא במעמדה של האשה, שכאילו אין לה זכויות משלה, ולכן זקוקה היא לרדוף אחרי זכויות האיש.

וזהו גם אחד הטעמים לציווי התורה "לא יהיה כלי גבר על אשה ולא ילבש גבר שמלת אשה" - כי כל אחד צריך להתנהג באופן המתאים כפי שנברא על-ידי הקב"ה, ה"גבר" - באופן המתאים לגבר, וה"אשה" - באופן המתאים לאשה.

ולכן, כאשר האשה "הופכת" את סדר החיים שלה, ומחליטה שכדי להראות ולהוכיח שהיא הגיעה לתכלית השלימות, חייבת היא לעסוק בתפקיד של האיש, ולהגיע למעמדו של האיש המסוגל לבנות "קריירה" באופן כך וכך - הרי זה היפך הציווי ד"לא יהיה כלי גבר על אשה", וזהו היפך השלימות של האשה, כי שלימותה מתבטאת בניצול הכוחות והאפשרויות שניתנו לה בתור אשה.

ועל-פי-זה מובן שהדרך לקבל את ברכתיו של הקב"ה, כולל השגת סיפוק נפשי באופן אמיתי - הרי זה דוקא כאשר כל אדם מנצל את הכוחות שניתנו לו במילואן, היינו, שהוא ממלא את התפקיד והשליחות שהקב"ה הטיל עליו, האיש - בתפקידים שלו, והאשה - בתפקידים שלה (ולא על-ידי-זה שמנסה לחקות את השני).

וזהו ה"זכות" האמיתית של כל אחד ואחת, הן איש והן אשה, ובוזה תלוי הסיפוק וההצלחה האישית - כאשר כל אחד ואחת הולכים בדרך המתאימה לטבעם וכשרונותיהם והאפשרויות שניתנו להם על-ידי הקב"ה, ומנצלים בתכלית השלימות.

י. והנה, כאשר כל אדם מתנהג בהתאם לכוחות שניתנו לו, ובהתאם לתפקיד שהוטל עליו - הרי זה שולל גם התלבטויות אישיות שבין רצון אחד למשנהו, כי הוא מתנהג בהתאם לטבע שהטביע בו הקב"ה. ובוודאי שעל-ידי-זה נשלל כללות ענין הקנאה - "לא תחמוד" (ועל-אחת-כמה-וכמה בנוגע לגניבה וגזילה), כי הוא יודע ששלימותו מתבטאת בזה שהוא מנצל את הכוחות שניתנו לו על-ידי הקב"ה, ואינו חושב כלל אודות מעמדו ומצבו של הזולת (לנסות להידמות אליו), כי הוא "שמח בחלקו".

והסיבה לזה שהוא "שמח בחלקו" אינה משום שאין לו ברירה אחרת (כי אינו מסוגל להידמות לחבירו) - הקב"ה נותן לו את כל הברירות האפשריות, ואף-על-פי-כן בוחר הוא (או היא) להראות ולבטא את שייכותו ל"עם חכם ונבון" [נשחכמתו קשורה ונלקחת מחכמתו של הקב"ה, שנתגלתה לכל אחד ואחת מישראל על-ידי התורה - חכמתו של הקב"ה, ותורה זו נעשתה אצלו (או אצלה) "תורת חיים" ו"תורה אור", היינו, הוראה המאירה את חיי היום-יום], על-ידי-זה שיוודע ומרגיש שהאושר הכי גדול שנפל בחלקו הוא - שיכול לנצל את הכחות שניתנו לו על-ידי הקב"ה.

1 יא. האמור לעיל מודגש בכללות הענין דמתן תורה - שאז ניתנו כל הוראות התורה, הן ההוראות השייכות
2 במיוחד לאנשים, והן ההוראות השייכות במיוחד לנשים, וביחד עם זה מדגישה התורה ששני סוגי הוראות הנ"ל
3 (לאנשים ולנשים) ניתנו על-ידי הקב"ה שהוא "עצם הטוב", ולכן, קיום הוראות אלו קשור עם המשכת כל
4 הענינים הטובים, ועד לטוב גשמי בחיי עולם הזה.
5 וזוהי גם ההוראה הכללית בנוגע לאהבת ישראל (שזהו "כלל גדול בתורה") - היפך ענין השנאה והקנאה
6 (ועל-אחת-כמה-וכמה גניבה וגזילה), שכל זה נפעל כאשר כל אחד יבין שיש לו את כל הענינים הדרושים כדי
7 שיוכל להגיע לדרגה הנעלית ביותר בהשגת אושר אמיתי - על-ידי-זה שמנצל את הכוחות שניתנו לו על-ידי
8 הקב"ה, וממלא את תפקידו ושליחותו בעולם.

9 ועל-פי-זה מובן כיצד צריך להיות אופן ההנהגה בחיי היום-יום במשך כל השנה כולה, וביתר תוקף וחיות
10 - בבואנו זה עתה מ"זמן מתן תורתנו", שאז מתחדש כללות הענין דמתן תורה ביתר תוקף וחיות.
11 ולכן צריך כל אחד ואחד להגיע לשלימות הנדרשת ממנו (על-ידי ניצול הכוחות שניתנו לו), ומצד הענין
12 ד"ואהבת לרעך כמוך" - צריך לפעול על כל הנמצאים בסביבתו שכל אחד ואחד מהם יגיע גם הוא לשלימות
13 הנדרשת ממנו, ובהגיעו לשלימות הנדרשת ממנו בהתאם למעמדו ומצבו ביום זה, הרי זו ההכנה המתאימה
14 להגיע למחרת לשלימות נעלית יותר, בהתאם לציווי "מעלין בקודש", והקב"ה מוסיף בברכותיו - לעשות זאת
15 ביתר הצלחה, ומתוך שמחה וטוב לבב.

* * *

16 יב. בהמשך להאמור לעיל אודות כללות הפעולה דמעשינו ועבודתנו (בכל הענינים האמורים לעיל),
17 שעל-ידי-זה זוכים לכניסה לארצנו הקדושה בגאולה האמיתית והשלימה - הרי זה הזמן המתאים להזכיר אודות
18 היהודים הנמצאים כבר עתה בארץ ישראל.
19 דהנה, גם היהודים הנמצאים כבר בארץ ישראל - נמצאים הם בחושך כפול ומכופל דזמן הגלות, שהרי בית
20 המקדש אינו בנוי, וכל המצוות התלויות בזמן שבית המקדש היה קיים אינן שייכות עתה, החל מהמצוה דראיית
21 "פני האדון ה'" כאשר היו עולים לרגל לבית המקדש.

22 ואף-על-פי שבטוחים אנו "שיבנה בית המקדש במהרה בימינו" - הרי פעולה זו צריכה להעשות על-ידי
23 הקב"ה (שהוא נותן שליחות זו למשיח צדקנו), ובפועל רואים אנו ש"עדיין לא נושענו"! ואם-כן, גם היהודים
24 הנמצאים בארץ הקודש שרויים בחושך כפול ומכופל דזמן הגלות!

25 ואדרבה: כאשר נמצאים בארץ הקודש, בירושלים עיר הקודש, סמוך למקום "הר הבית", ורואים את ה"כותל
26 המערבי", שריד בית מקדשנו - אזי מרגישים את חשכת הגלות יותר מאשר בחוץ-לארץ!

27 ומובן, שאין הכוונה בזה לפעול על יהודי נמיכות-רוח ועצבות חס-ושלום, אלא הכוונה בזה היא - לעודד
28 ולרז את כל אחד ואחת מישראל לעשות את כל התלוי בו כדי לבטל את סיבת הגלות, שאז תבוא הגאולה
29 העתידה, ויבנה בית המקדש:

30 סיבת הגלות היא - "מפני חטאינו גלינו מארצנו", ומובן, שכאשר מבטלים את סיבת הגלות ("חטאינו"),
31 מתבטל בדרך ממילא גם המסובב - כללות ענין הגלות.

32 ולכן, כל פעולה טובה הנעשית על-ידי יהודי, במחשבה או בדיבור או במעשה - ממצטת ומחלישה את
33 סיבת הגלות, וכאשר מצטרפים כמה וכמה פעולות טובות של כמה וכמה יהודים ביחד, מבטלים את כללות
34 הענין ד"חטאינו", ועל-ידי-זה מתבטל כללות ענין הגלות.

35 ועל-ידי-זה זוכים לבנין בית המקדש - העומד בנוי ומוכן למעלה, אלא שהקב"ה ממתין ומבקש מבני ישראל
36 שיתנו לו את האפשרות (כביכול) להוריד ולהמשיך את בית המקדש בפועל ממש, על-ידי טהרת לבו של כל
37 אחד ואחת מישראל, טהרת ארץ ישראל, טהרת "הר הבית" - טהרה מענינים שהם היפך רצון הקב"ה, על-ידי
38 לימוד התורה וקיום המצוות בחיי היום-יום.

39 ובזה מגרשים את חשכת הגלות, וזוכים לקיום היעוד "קץ שם לחושך", וזוכים לאתחלתא דגאולה, ותיכף
40 ומיד, באופן ד"אחישנה" - לגאולה האמיתית והשלימה, על-ידי משיח צדקנו, במהרה בימינו ממש.

יט. ...דובר כמה פעמים שכאשר יהודי מוסיף בעניני התורה ומצוותיה בכל מקום שהוא - הרי על-ידי-זה באה הוספה בהמשכת ברכותיו של הקב"ה לכל בני ישראל, מאחר שכל יהודי הוא חלק מכללות עם ישראל, וכל בני ישראל הם מציאות אחת - "כאיש אחד בלב אחד", "נצבים היום כולכם לפני ה' אלקיכם". ואם הדברים אמורים בנוגע לכל מצוה, הרי על-אחת-כמה-וכמה שכן הוא בנוגע למצות הצדקה, שסגולתה המיוחדת - שהיא "שקולה כנגד כל המצוות", כמבואר בארוכה בספר תניא קדישא (פרק ל"ז) שבמצוה זו מודגש ביותר כללות הענין בדירור נפש הבהמית וחלקו בעולם, היינו, שעל-ידי-זה פועלים שהעולם כולו יתאים יותר לרצונו של הקב"ה, ועד כפי שמסיים בתניא שם: "ולכן אמרו רבותינו ז"ל שמקרכת את הגאולה" - גאולה האמיתית והשלימה על-ידי משיח צדקנו.

ולכן, אתן עבור כל אחת ואחת מכן שטר של דולר - כדי לתת (בהוספה על הניתנת מכספכן) לצדקה לזכותם של היהודים המגינים על ארץ ישראל.

וכאשר כל אחת מכן, וכל אחד ואחת מאלו השומעים את הדברים, יוסיף בכל עניני יהדות, ובפרט במצות הצדקה (המיוסדת על מצות אהבת ישראל, שזהו "כלל גדול בתורה"), ויעשו זאת לזכותם של אנשי הצבא המגינים על ארץ הקודש - הרי זה ימהר ויוסיף בהצלחת סיום פעולתם בתכלית השלימות, להבטיח בדרכי הטבע (בהתאם לרצונו של הקב"ה שבזמן הגלות צריכים להשתמש בדרכי הטבע, כלי נשק וכו') את בטחון ושלום הגליל וארץ ישראל כולה, ועד שיצליחו לעשות זאת מתוך שלום, היינו, שלא יהיה צורך במלחמה, כי "תפול עליהם אימתה ופחד בגדול זרועך ידמו כאבן"!

ונתינת הצדקה תהיה גם לזכותם של אלו שבידם נתונה ההחלטה (על-פי דרכי הטבע) כיצד להתנהג בשעות ובימים הקרובים - שיצליחו לכוון ולהחליט ולעשות בהתאם לרצונו של הקב"ה (בדוגמת הענין "ארץ ישראל", "שרצתה לעשות רצון קונה"), ולעשות זאת בזריזות (באופן של ריצה), ומתוך שמחה וטוב לבב.

והכוונה גם לזכותם של אלו ה"פוסחים על שתי הסעיפים", ואינם יכולים להחליט אם להתנהג על-פי רצון הקב"ה, או להתנהג על-פי רצון ה"אל-זר אשר בקרבך" (להבדיל) - שיצליחו לעמוד בנסיון זה, ולהחליט להתנהג על-פי רצונו של הקב"ה, ומתוך שמחה וטוב לבב.

כ. ויהי-רצון שבקרוב ממש נזכה לקיום היעוד "קץ שם לחושך", הן חשכת הגלות בחוץ לארץ והן חשכת הגלות בארץ ישראל, ונזכה לאתחלתא דגאולה, ותיכף ומיד - גאולה האמיתית והשלימה, כי "הנה זה בא" - משיח צדקנו, ביחד עם אליהו הנביא, וביחד עם "דוד מלך ישראל חי וקיים", כמו שכתוב "ודוד עבדי מלך עליהם". ודוד עבדי נשיא להם לעולם, שהוא יוליך את כל אחד ואחת מישראל, הן היהודים שבחוץ-לארץ והן היהודים שבארץ ישראל - לקראת הגאולה האמיתית והשלימה, במהרה בימינו ממש. ועד שיקויים יעוד הנ"ל - יהיה לכל אחת מכן קיץ בריא ושמח ומלא בתוכן יהודי, ותזכו לראות נחת מעצמכן, מהילדים ומהנכדים.

ותצליחו במילוי תפקידכן - תפקידו ואושרו האמיתי של כל אחד ואחת מישראל - שהקב"ה בחר בו בתור "שליח" לעשות לו יתברך דירה בתחתונים, על-ידי קיום ההוראה ד"שלח לך גוי" - כיבוש ארץ ישראל, הן בעבודה הרוחנית (כנ"ל) והן כפשוטה, על-פי דרך התורה, ש"דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום", על-ידי משיח צדקנו, "דוד מלכא משיחא", במהרה בימינו ממש.

כא. על-פי האמור לעיל - אתן עתה שטרות של דולר ל"הנהלה", כדי לחלק לכל אחת דולר אחד, על מנת לתת לצדקה, ומה טוב - להוסיף גם מכספכן. ונוסף על עיקר הדבר - קיום מצות הצדקה, שהיא שקולה כנגד כל המצוות, ומקרכת את הגאולה - תבקשו מהקב"ה שיזקוף מצוה זו לזכותם של יהודי ארץ ישראל, ולכל לראש - לזכותם של היהודים הנמצאים ב"צבא הגנה לישראל".

ויהי-רצון שבקרוב ממש לא יהיה צורך בפעולות בדרכי הטבע - כי הגאולה העתידה תהיה באופן ד"כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות", באופן ניסי שלמעלה מדרך הטבע לגמרי, וכל זה - לאחר סיום חשכת הגלות, שאז זוכים להתחלת הגאולה, וגאולה האמיתית והשלימה על-ידי משיח צדקנו,

אמן כן יהי רצון.

לקוטי שיחות פרשת שלח כרך ח

מתורגם ללשון הקודש

רש"י יכול לבאר כך, כפי שאנו מוצאים בדומה לכך –
 "הסכת ושמע"³. כן אפשר לבאר את המילה "ויהס" מלשון
 הסתה⁴, שכלב שכנע אותם ודיבר אל לבם. לפי שני
 פירושים אלו מובן, שמשמעות המלים "את העם" היא
 כפשוטן: כלב גרם לכך שהעם (כולו) יאזין למשה, או
 שהוא שכנע את (כל) העם להיות בצדו של משה.

אך לפי פירוש רש"י "ויהס – השתיק", הכרחי,
 לכאורה, להסביר, שהמלים "ויהס כלב" אינן מכוונות כלפי
 "את העם", שהרי בפסוקים הקודמים מסופר על כך, שרק
 המרגלים דיברו, ואין מוזכר שהעם דיבר, ולפיכך היינו
 מבינים, שכלב השתיק רק את המרגלים. והמלים "את
 העם" אינן קשורות למילה "ויהס" עצמה, אלא למטרה של
 "ויהס" – כלב השתיק את המרגלים כדי שה"עם" יאזין
 לדבריו⁵. לפיכך אומר רש"י "השתיק את כולם", שכלב לא
 השתיק רק את המרגלים, אלא את העם כולו⁶, כפשוטו
 לשון הפסוק "ויהס כלב את העם"⁷.

אך אין להשיב כך:
 (א) רחוק מאד מדרך הפשט להסביר שב"ויהס כלב את
 העם" הכוונה היא שהוא השתיק משהו אחר למען, "את",
 העם, ורש"י אינו צריך לשלול זאת.

(ב) אם במלים "את כולם" מתכוון רש"י לכל העם,
 מתחזקת השאלה שהוזכרה לעיל, בסעיף א': מדוע אין
 הוא מצטט מן הפסוק גם את המלים "את העם"?

ג.

"אל משה" - דברי כלב על משה

לאחר מכן מצטט רש"י את המלים "אל משה",
 ומפרש: "לשמוע מה שידבר במשה", שבמלים "אל משה"
 אין הכוונה למשה עצמו, שהרי לפי זה אין לכך קשר
 ל"ויהס – השתיק", אלא על משה – דברי כלב אודות משה.

גם כאן אינו מובן, בהמשך לאמור לעיל: מדוע צריך
 רש"י לפרש שהמשמעות של "ויהס" היא "השתיק", ועקב
 זאת עליו להסביר שבמלים "אל משה" הכוונה היא:

א.

"ויהס כלב"

1 מן הפסוק "ויהס כלב את העם אל משה..."¹, מצטט
 2 רש"י את המלים "ויהס כלב", ומפרש: "השתיק את כולם".
 3 במבט ראשון נראה, שרש"י מתכוון לבאר בפירושו,
 4 שמשמעות המילה "ויהס" היא "השתיק".

5 אך לפי זה קשה:

6 (א) מדוע מצטט רש"י את המילה "(ויהס) כלב", כאשר
 7 ברצונו לבאר רק את המילה "ויהס"?

8 (ב) בסיום כל פירושו לפסוקנו מצטט רש"י שוב את
 9 המילה "ויהס" ומפרש: "לשון שתיקה", ומביא דוגמאות
 10 ממקומות אחרים, שבהם המשמעות של "הס" היא
 11 שתיקה. כיצד אפשר, אפוא, לומר, שבפירושו בהתחלה
 12 "ויהס כלב – השתיק את כולם" הוא מתכוון לבאר את
 13 המילה "ויהס", אשר הוא מפרש רק בסוף?

14 (ג) מדוע מוסיף רש"י, לאחר פירושו "ויהס – השתיק",
 15 את המלים "את כולם"? והשאלה כפולה: (א) מה מחדש
 16 רש"י בדבריו "את כולם". גם ללא פירוש רש"י היה הדבר
 17 מובן, שהרי המשמעות הפשוטה של "ויהס כלב את העם"
 18 היא, שהוא השתיק את כל העם? (ב) אף אם נאמר, שללא
 19 פירוש רש"י לא היה מובן שבמלים "את העם" הכוונה
 20 היא לכל העם, ומשום כך צריך רש"י לפרש זאת, עדיין
 21 קשה: פירוש זה, "את כולם", מבאר את המלים "את
 22 העם", ולא את המלים "ויהס כלב". מדוע אומר זאת רש"י
 23 על "ויהס כלב", כהמשך לביאורו "השתיק"?

ב.

"את העם" - כפשוטו?

24 לגבי חידושו של רש"י "את כולם", ולגבי המשך
 25 חידושו בפירוש "השתיק", אפשר היה, לכאורה, להשיב:
 26 תרגום אונקלוס, הקרוב לפשוטו של מקרא²,
 27 ושבמקומות רבים מביא רש"י הוכחה מתרגום זה, מתרגם
 28 "ויהס כלב – ואצית כלב". כלומר, גרם לעם להקשיב. גם

(1) פרשתנו יג, ל.

(2) משא"כ תרגום יב"ע שמביא – ואפילו במפורש ובכו"כ מקומות –
 מרחז"ל ומתרגם כאן: ושתיק כלב. עיי"ש.

(3) תבא כז, ט (וראה פרש"י שם).

(4) ראה סוטה לה, א: שהטיתן בדבריהם. וראה גם "דקדוקי רש"י", שמפרש
 שכונות רש"י בפירושו "השתיק כו" – היא – לשלול הפירוש ד"הסיתן".

(5) וכפירוש הש"ח כאן (ומפרש כן בכונות רש"י. אבל ראה להלן הערה 7).

(6) ואף שאינו מסופר בכתובים הקודמים שדיברו העם – י"ל, שזה מובן
 מעצמו (ועד שלא הוצרך הכתוב לפרשו) שכשבאו המרגלים ואמרו "אפס כי עז
 העם גוי" (ובפרט ששילוח המרגלים ה' "לפי שבאו ישראל ואמרו נשלחה אנשים
 לפנינו" – רש"י ריש פרשתנו) – דיברו מזה כל העם. וראה רמב"ן (סוף פסוק כט):
 "ואז החלו כל העם להתאונן וזה טעם ויהס כלב כו". וראה עד"ז ספורנו כאן.
 (7) בש"ח כאן, שכונות רש"י ב"את כולם" היא, שהשתיק רק את המרגלים.
 אבל בפשטות, הלשון "את כולם" בא לרבות ולא למעט.

1 לדברי כלב על משה. הוא הרי יכול היה לבאר שהמשמעות
2 של "ויהס" היא "ואצית", או "והסית", ואז אפשר היה
3 להסביר את המלים "אל משה" כפשוטן ממש?⁸

4 אף אם נאמר, שלדעת רש"י, הפירוש האפשרי היחיד
5 למילה "ויהס" הוא מלשון שתיקה, אפשר היה אף לפי
6 פירוש זה להסביר את המלים "אל משה" כפשוטן, שכלב
7 השתיק אותם כדי שיאזינו למשה. אמנם, אין התורה מספרת
8 כאן שמשה אמר אז משהו, אך אפשר להסביר, שכלב
9 השתיקם בטענה שיאזינו למשה, כפי שמסבירים מפרשי
10 המקרא האחרים⁹. או: אל משה – שיאזינו למסר¹⁰ של
11 משה, אשר הוא (כלב) יאמר להם – "ויאמר עלה נעלה...",
12 והמשמעות של "ויהס..." אל משה" תהיה: "ויהס (השתיק)"
13 על ידי טענתו "אל משה", ולאחר מכן – "ויאמר (כלב) עלה
14 נעלה וירשנו אותה". מדוע צריך רש"י להסביר, שבמלים
15 "אל משה" הכוונה היא לדברי כלב על משה, ולא אל משה?

ד.

"וכי זו בלבד עשה לנו בן עמרם..."
16 כאשר מפרש רש"י "לשמוע מה שידבר במשה", שכלב
17 השתיק את כולם כדי שיאזינו לדבריו על משה, הוא
18 מסביר את האמצעי שבו נקט כלב: "צווח ואמר וכי זו
19 בלבד עשה לנו בן עמרם"¹¹. השומע היה סבור שבא לספר
20 בגנותו, ומתוך שהיה בלבם על משה בשביל דברי
21 המרגלים, שתקו כולם לשמוע גנותו¹². אמר והלא קרע לנו
22 את הים והוריד לנו את המן והגזי לנו את השליו".

(8) אף שגם כפי "אל משה – במשה" נמצא בכ"מ: וארא (ו, יג) אל בני
ואל פרעה גר'. ועוד.

(9) ועד פירוש הספורנו כאן. וראה גם אוה"ח ובמ"ח כאן.
(10) ועפ"י מתורצת תמי' גדולה, דלכאור': איך זה שתק משה ולא אמר
דבר כל היום ההוא שהוציאו המרגלים דיבת הארץ וכל הלילה שלאחריו
והיום? וגם דברי משה בזה שבפ' דברים (א, כט) – פשטות הכתובי' שם
מוכיחה שבאו לאחרי "ותרגנו באהליכם ותאמרו גר'" – שזה ה' לאחרי "לילה
ההוא" – כמפורש בפרשתנו (דלא כמש"כ בספורנו כאן באופן "אולי"). וראה
במד"ד ותנחומא כאן עה"פ אשתוללו אביי' לב.

(11) ראיית רש"י שכלב אמר "בן עמרם" ולא "משה" ובפרט שבקרא כאן
מפורש "משה", וכדברי רש"י ע"ז "במשה": אסור לקרוא לרבו בשמו בלי
קדימת תואר של כבוד – כמו "מורי", "רבי" וכו' (סנה' ק, א ורש"י שם).
וגם הבן חמש למקרא יודע מזה שהרי למד כבר את הכתוב "אדוני משה
כלאם" (בהעלותך יא, כח), שבפשטות מה שהוסיף יהושע "אדוני" הוא מטעם
זה וגם בודאי חינוכו אותו שלא יקרא את רבו בשמו בלי קדימת "רבי".
ומכיון שא"ה ה' לכלב לקרוא את משה בתואר של כבוד (כי אז לא ה'
בכחו להשתיקם), בהכרח לומר שאמר "בן עמרם". ובפרט שלשון זה משתמע
לתרי אפי': הם סברו שאומר "בן עמרם" לפי שאינו מחשיבו*, וכאילו שכל

23 אף כאן יש להבין: מנין מסיק רש"י, שכלב ציין דוקא
24 שלושה ענינים אלו, אשר משה עשה עבורם (קרע את הים,
25 הוריד את המן והגזי את השליו), והרי משה עשה עבור
26 בני ישראל פעולות רבות, החל בעיקר – יציאת מצרים.
27 במה קשורים לענינו דוקא שלושה דברים אלו¹³?

28 שאלה זו אף קשה יותר: פירושו של רש"י מבוסס,
29 לכאורה, על הנאמר בגמרא¹⁴. ושם כתוב שכלב אמר
30 "הוציאנו ממצרים וקרע לנו את הים והאכילנו את המן".
31 אך רש"י משנה מדברי הגמרא: הוא משמיט את "הוציאנו
32 ממצרים" ומוסיף "והגזי לנו את השליו"¹⁵?

ה.

"עלה נעלה" – "אפילו בשמים..."

לאחר מכן מצטט רש"י את המלים "עלה נעלה",
33 ואומר: "אפילו בשמים והוא אומר עשו סולמות ועלו שם,
34 נצליח בכל דבריו".
35

וגם בזה אינו מובן: המשמעות הפשוטה של "עלה
36 נעלה" היא, לכאורה, עליה לארץ ישראל, בדומה לדברי
37 המרגלים "לא נוכל לעלות"¹⁶, שהתכוונו בכך לעליה
38 לארץ ישראל. מנין מסיק רש"י, שהמשמעות של "עלה
39 נעלה" היא "אפילו בשמים"?

יש המפרשים¹⁷, שההכרח של רש"י לפירושו "אפילו
41 בשמים..." נובע מכפל הלשון "עלה נעלה". אילו התכוון
42 כלב לעליה לארץ ישראל, די היה באומרו פעם אחת "נעלה".
43

המעלה שלו היא רק שהוא בן עמרם (ראה סנה' מא, ריש ע"ב); ואליכא דאמת,
באמירת "בן עמרם" כבדו עוד יותר מזה שה' קורא אותו בשמו ובתואר של
כבוד, שהרי י"א (ש"ך יו"ד סרמ"ב סק"ד) שבפניו אין להזכיר שמו כלל.

(12) ומה שכתב רש"י (לקמן יד, כד) "אמר אני עמכם בצעה.. ועי' כן ה'
בו כח להשתיקם" – "אני עמכם בצעה" היינו תוכן אמירתו (שבמקומה – היינו
בקרא ידן – פירשה במילואה).

(13) ובפרט שבפרש"י האזינו (לב, מח) שמונה טובות שעשה משה לבנ"י
מוסיף גם יצי"מ, העלאת הכאר ונתינת התורה.

(14) סוטה שם.

(15) הטעם למ"ש רש"י "והוריד לנו את המן" ומשנה מלשון הגמרא
"והאכילנו כר" – י"ל בפשטות: א) כוונת כלב היתה בעיקר [לא למנות
הטובות שעשה משה, כ"א] להוכיח את כחו של משה (שיכול לעשות נפלאות
כר' ולכן ע"י משה יכול נוכל לה). ולזה ראי' מהורדת המן... (ב) מה שעשה
משה הוא הורדת המן (שהרי אכלו אותו בעצמם ולא שמשה האכילם...*).
שולכן, גם בפ' האזינו שם (אף שמונה הטובות שעשה משה) – כותב רש"י
"והוריד את המן".

(16) יג, לא.

(17) ש"ח כאן.

(*) אבל אין לומר שמ"ש רש"י "בן עמרם" ולא "משה" הוא רק בכדי שיטענו שכונתו לגנאי (ראה רא"ס כאן) – שהרי גם מהלשון "וכי זו בלבד עשה לנו" (גם באם ה' אומר "משה")
דיו טוברים שבא לספר בגנותו, ומנ"ל לרש"י שאמר דלא כנאמר במקרא זה "משה", כ"א "בן עמרם"? ולכן נראה שהוכיח רש"י – לפי שאסור לקרוא לרבו בשמו, כבפנים ההערת.
(**) משא"כ בסוטה שם י"ל שמונה הטובות, שלכן חשיב "הוציאנו ממצרים" (אף שאי"ז הוכחה על ירושת הארץ – ראה להלן ס"י) – כי היא טובה הכי גדולה (ראה רש"י יתרו יח, ט).
(***) ומ"ש (בהעלותך יא, ד, יח) "מי יאכילנו בשר" (ולא "מי יתן לנו" וכו') – כי מיכין שהתאוו תאווה (לאכלה), אמרו מי יאכילנו, שהה העיקר להם. (ולמעשה, שבדברי משה –
שם יג, – מפורט "תנה לנו בשר ונאכלה").

ח.

דברי כלב הפריכו את טענות המרגלים

כשמפריכים טענה של משה, ובמיוחד כאשר הלה
בטוח בתוקף בטענתו, הרי אין הוא מעוניין, בדרך כלל,
להאזין לדברים ולבדוק אם הם צודקים. ואף כאשר הוא
מקשיב להפרכת הטענה, הרי הוא עושה זאת ללא תשומת
לב.

על כך אומר רש"י, שהחידוש של "ויהס כלב" הוא
בכך ש"השתיק את כולם": הוא לא השתיק רק את
המרגלים, אלא גם את כל בני ישראל שסברו כמותם, ואף
את המרגלים עצמם, אשר רצו לשכנע את העם ש"לא נוכל
לעלות". כולם השתתקו והאזינו לדברי כלב על מעלות
משה, בסוברים שהוא ידבר בגנותו.

לכן מצטט רש"י את המלים "ויהס כלב", ולא רק את
"ויהס", כי הוא איננו מתכוון לבאר את משמעות המילה
"ויהס" – שאותה הוא מפרש בעיקר בסוף פירושו – אלא
את החידוש שהיה ב"ויהס כלב", שכלב השתיק את כולם,
אף את אלו שרצו לשמוע את גנותו של משה, שאף הם
האזינו ל"מה שידבר במשה" – לדברי כלב על מעלות
משה²¹!

אך עדיין לא מובן: אילו היו המרגלים מדברים בגנותו
של משה, מובן, שעל ידי דבריו על מעלות משה הוא היה
סותר את טענות המרגלים. אך המרגלים לא דיברו כלל על
משה, אלא רק טענו "אפס כי עז העם היושב בארץ...",
וכיצד השפיעו דבריו על מעלות משה, כאשר הוא לא עסק
כלל בטענותיהם?

לפיכך מסביר רש"י, שהוא דיבר על מעלות מסוימות
של משה אשר הפריכו את טענות המרגלים, כפי שיוסבר
להלן.

ט.

שלוש הטענות של המרגלים

טענות המרגלים היו, באופן כללי, לגבי שלושה
ענינים: (א) גבורת התושבים וחוזק הערים בארץ ישראל
עצמה – "עז העם היושב בארץ והערים בצורות גדולות
מאד וגם ילידי הענק ראינו שם". (ב) גם בדרך, לפני

1 אך אין להסביר כך, כי במקומות רבים אנו מוצאים,
2 שכדי להדגיש דבר, אין אומרים רק את ה"פועל" אלא גם
3 את ה"מקור", כפי שנאמר בפרשה הקודמת¹⁸ "ירק ירק",
4 וכן בפסוקנו עצמו "יכול נוכל"¹⁹. ואם כך, אפשר להסביר
5 כאן בפשטות, שב"עלה נעלה" הכוונה היא לארץ ישראל,
6 וכפילות הלשון היא לצורך הדגשת הענין. מדוע מפרש
7 רש"י שהכוונה היא "אפילו בשמים..."?

ו.

"ויהס" – לשון שתיהק" – בסוף?

8 בסוף פירושו לפסוק זה, אומר רש"י: "ויהס – לשון
9 שתיהק", והוא מביא לכך דוגמאות.
10 צריך להבין מדוע כותב רש"י את פירושו "ויהס לשון
11 שתיהק" רק לאחר פירושו על "עלה נעלה": לגבי הקדמת
12 פירושו על "אל משה" אפשר להסביר, שפירוש זה מהווה
13 המשך לפירושו "השתיק את כולם", שהוא השתיק את
14 כולם כדי "לשמוע מה שידבר במשה", ומשום כך כותב
15 רש"י שני פירושים אלו זה בסמוך לזה. אך מדוע הוא מפרש
16 גם את המלים "עלה נעלה" לפני "ויהס לשון שתיהק"?

ז.

השאלות המתעוררות על הפסוק

17 ההסבר לכל האמור לעיל הוא, שבפירושו על "ויהס
18 כלב" ועל "אל משה", מיישב רש"י בדרך ממילא שתי
19 שאלות המתעוררות בלימוד פסוק זה:
20 (א) מהי כוונת התורה בסיפור "ויהס כלב...". והרי,
21 אפשר היה לפתוח מיד ב"ויאמר כלב עלה נעלה וירשנו
22 אותה". לשם מה מסופר בפסוקנו ענין נוסף, שלפני אומרו
23 "עלה נעלה" השתיקם כלב²⁰?
24 (ב) המרגלים לא אמרו באופן סתמי שלא יוכלו לכבוש
25 את ארץ ישראל. יותר מכך, הם כלל לא אמרו שלא יוכלו
26 לכבוש את ארץ ישראל, אלא רק אמרו "אפס כי עז העם
27 היושב בארץ...", ומכך הובן שאי אפשר להיכנס לארץ
28 ישראל. לפיכך צריך היה כלב להפריך תחילה את
29 טענותיהם, ורק לאחר מכן לומר "עלה נעלה"?
30 לשתי שאלות אלו משיב רש"י בפירושו על "ויהס
31 כלב" ועל "אל משה", כפי שיוסבר להלן.

(18) בהעלותך יב, יד.

(19) שהרי בודאי גם לפרש"י "אפילו בשמים" – המשך הכתוב "וירשנו אותה" מדבר בארץ ישראל (ונלמד במכש"כ מעלי' בשמים), וע"ז בא הטעם "כי יכול נוכל לה".

(20) ואין לומר שכוונת הכתוב ב"ויהס כלב" היא, לבאר איך ה' כלב יכול לומר "עלה נעלה גוי" לאחר טענות המרגלים (כי מסתמא ה' אז רעש במחנה ישראל, ולא ה' אפשר לשמוע קולו) – שהרי אפילו לאחר ש"ויתנו את קולם גוי וילונו גוי", אמרו היושע וכלב "טובה הארץ מאד מאד גוי" וכל הנדה שמעו

מה שאמרו (כדמוכח ממה שרצו לרגום אותם), אף שלא היתה אז ההקדמה ד"ויהס".

(21) אבל אין לפרש שהכוונה בהתייבות "ויהס גוי" אל משה" היא, שהשתיק אותם ע"י שחשבו שיספר בגנותו של משה (וכדמשמע קצת בגו"א כאן) – כי לפ"ז, אמירתו "קרע לנו את הים וכו'" לא נרמזה כלל בפשוטו של מקרא, ואין יתכן זה (ובפרט לפי המבואר להלן סו"ס ט'). ולכן מוכרח כפנים. (או י"ל שב"אל משה" נרמזו ב' הענינים).

— בודאי יתן להם הקדוש-ברוך-הוא כוח להיכנס לארץ ישראל, לפיכך הם הוסיפו טענה שלישית — "והחתי והיבוסים והאמורים... והכנעני... על יד הירדן", אשר משום כך — "ולא תוכלו לעבור". בכך הם התכוונו להדגיש, שאף אם הקדוש-ברוך-הוא אכן יעשה ניסים בכיבוש ארץ ישראל, כיון שהורה לישראל לכבוש אותה, הרי אין הוכחה לכך שהוא יעשה ניסים גם בהכנה לכיבוש ארץ ישראל. ועל כך ציין כלב שלושה ענינים שעשה משה: קרע לנו את הים, והוריד לנו את המן, והגזיז לנו את השליו — בהפריכו בכך את שלוש הטענות הללו של המרגלים.

י.

שלושה ענינים בדברי כלב כנגד שלש הטענות

על טענתם "עז העם היושב בארץ...", הוא השיב: "קרע לנו את הים" — גם בקריעת ים סוף היתה צריכה להתנהל מלחמה, אשר באופן טבעי הם לא יכלו לנצח בה, ובכל זאת ראו, ש"קרע לנו את הים", ולא הגיעו כלל לידי מלחמה. הקדוש-ברוך-הוא בעצמו נלחם עבור ישראל. ואף עתה יילחם הקדוש-ברוך-הוא עבורם נגד "עם היושב בארץ".²⁵

לפיכך אמר כלב "קרע לנו את הים", ולא "הוציאנו ממצרים": משום שרצה להשיב לטענתם "כי עז העם...", טענה הקשורה למלחמה נגד "עם היושב בארץ", הוא לא יכול היה להביא להם הוכחה מיציאת מצרים, שהרי שם לא היה מצב של מלחמה, ואדרבה: המצרים גירשו את בני ישראל ממצרים.²⁶ ולכן הוא אמר "קרע לנו את הים", שבקריעת ים סוף נאמר "ה' נלחם להם..."²⁷.

על טענתם "עמלק יושב בארץ הנגב", השיב כלב "הגזיז לנו את השליו"²⁸: גם הטענה "מי יאכילנו בשר" היתה רק בבחינת "שמבקשים עליה"²⁹, ובכל זאת — "הגזיז לנו את השליו". ומכך מובן, שגם לאחר שילוח המרגלים יעשה להם הקדוש-ברוך-הוא ניסים.

1 הכניסה לארץ ישראל, נמצאים שבעת העמים — "החתי והיבוסים והאמורים יושב בהר, והכנעני יושב על הים ועל יד הירדן" — שלא יאפשרו להיכנס לארץ ישראל. ג) כשהזכירו את האומות שבדרך לארץ ישראל, הם אמרו בראש ובראשונה "עמלק יושב בארץ הנגב", למרות שאין הוא משבע האומות, כדברי רש"י "לפי שנכוו בעמלק כבר הזכירוהו מרגלים כדי ליראם".

8 שלושה ענינים אלו עוררו דעות וטענות שונות שהובילו למסקנה "לא נוכל לעלות". ומובן, שסדר הטענות היה מן הקל אל החמור:

11 בתחילה טענו המרגלים, שלא יוכלו לכבוש את ארץ ישראל מפני גבורת האנשים ועוצמת וגודל הערים בארץ ישראל. אך הם לא הסתפקו בטענה זו. המרגלים ידעו, שישאלם הם מאמינים בני מאמינים, והם בטוחים שכיון שהקדוש-ברוך-הוא הורה להם להיכנס לארץ ישראל, הוא בודאי יעשה להם ניסים — והרי הם כבר ראו בעצמם את ניסיו של הקדוש-ברוך-הוא — והם יכבשו גם עם חזק.

18 לכן התחכמו והזכירו את עמלק, כדי לציין, שכשם שבמלחמת עמלק נכוו בני ישראל, כדלעיל, משום שהם נתנו מקום לאפשרות ש"הכלב בא ונושך אתכם", בכך שהיה אצלם ספק "היש ה' בקרבנו אם אין?"²² —

22 ובכך רמזו המרגלים, שייתכן שכך יהיה גם עתה: כיון ששוב קיים אצל ישראל ספק דומה, וההוכחה לכך היא בקשתם ממשה "נשלחה אנשים לפנינו ויחפרו לנו את הארץ", ולא סמכו על דברי הקדוש-ברוך-הוא "אעלה אתכם מעני מצרים אל ארץ טובה ורחבה"²³. כלומר, היה להם ספק לגבי הבטחת הקדוש-ברוך-הוא, בדומה לספק "היש ה' בקרבנו אם אין". וייתכן, שמפני חטא זה לא יעשה הקדוש-ברוך-הוא להם ניסים.

30 אך גם בטענה זו הם לא הסתפקו: כיון שאף לאחר בקשתם "נשלחה אנשים לפנינו..." הסכים לכך הקדוש-ברוך-הוא והורה "שלח לך אנשים ויתורו...", ומובן, ששליחת המרגלים היתה הכנה לכניסתם לארץ ישראל²⁴

(22) רש"י בשלח יז, ח.

(23) ראה רש"י ריש פרשתנו. וראה גם רש"י דברים א, כג.

(24) ואף שברש"י ריש פרשתנו "חיייהם שאני נותן להם מקום לטעות כר", הרי [נוסף לזה שהוא רק נתינת מקום] פשוט שהם לא ידעו שהיה נתינת כר. (25) וכמו שאמר להם משה (דברים א, ל) "הוא ילחם לכם ככל אשר עשה אתכם במצרים".

(26) בא יב, לג. לט.

(27) בשלח יד, כה.

(28) ואף שגם בקי"ס אמרו "המבלי אין קברים במצרים גו'" (שם, יא) וגם בירידת המן — "וילוונו גו'" (שם טז, ב ואילך) [וכן במרה (שם טו, כד) ורפידים (שם יט, ב) ועוד] — מ"מ הוזהר כלב להביא רא"י משליו דוקא, כי לפני קי"ס

"היו נתונים בצרה" (רש"י שם יד, טו), וכן במן "הלחם שאלו כהוגן" (רש"י שם טז, דח), [ועד"ז במרה שהכתוב מעיד "ולא יכלו לשתות מים ממרה" (אלא שהו"ל למימר בקש עלינו רחמים ולא להתלונן — שם טו, כג. רש"י שם, כה). ועד"ז ברפידים — "ואין מים לשתות" (בשלח יז, א)], ובמילא אין משם רא"י לענין שילוח המרגלים. ולכן הוזהר כלב להביא רא"י משליו שביקשו עליה. (29) רש"י בהעלותך יא, א. ד.

ואפשר לומר, שב"הגזיז לנו את השליו" התכוון גם ל"ותעל השליו" (בשלח טז, יג) — כי גם אז "בשר שאלו שלא כהוגן" (רש"י שם, דח) — אף שעיקר כוונתו היתה להשליו הנוכח ב"ה בעלותך, לפי שביקשו עליה. וראה להלן הערה 31.

1 ועל טענתם "והחתי והיבוסים... ועל יד הירדן" היתה
2 התשובה "הוריד לנו את המן": גם המן שירד במדבר לא
3 היה העיקר, שהרי כל ההליכה במדבר היתה רק הכנה
4 לכניסה לארץ ישראל³⁰, ובכל זאת "הוריד לנו את המן".
5 מכך מובן, שהקדוש-ברוך-הוא יעשה ניסים גם בדרך,
6 בהכנה לכיבוש ארץ ישראל³¹.

יא.

בתחילה - הסבר הקשר; ואחר כך - ביאור המשמעות

7 אך לפי זה קשה: כיון שעל ידי "ויהס כלב את העם
8 אל משה", על ידי הזכרת מעלותיו של משה, כבר הפריך
9 כלב את טענות המרגלים – מדוע הוא היה צריך להוסיף
10 "עלה נעלה וירשנו אותה"?

11 אין להשיב, שלאחר שהפריך את כל טענות המרגלים,
12 כנרמזו במלים "אל משה", הוא סיים במסקנה הנובעת
13 מכך: "עלה נעלה..." – כי מלשון הפסוק "ויאמר עלה
14 נעלה..." מוכח, שהיתה זו אמירה מיוחדת, ולא מסקנה
15 מ"אל משה".

16 לפיכך מסביר רש"י, שב"עלה נעלה" אין הכוונה לעליה
17 לארץ ישראל, אלא לענין חדש: "אפילו בשמים היא...".
18 בכך הוסיף כלב ענין חדש, שאפילו יאמר משה "עשו
19 סולמות ועלו שם" (בשמים), שלא זו בלבד שיש בענין זה
20 צורך בניסים, אלא³² זהו ענין שאינו קיים כלל במציאות
21 העולם – אפילו במקרה כזה "נצליח בכל דבריו"³³.

22 ולאחר שרש"י מסביר את הקשר בין "ויהס כלב" לבין
23 טענת המרגלים, שבפסוקים הקודמים, שלשם כך אין

(30) אבל אין לומר יתירה מזו: גם בשביל הכניסה לא"י, לא היה הכרח גמור ליירדת המן, שהרי ה' להם צאן ובקר וכו' ובמילא לא היו מתים ברעב גם בלי מן. וא"כ מובן במכ"ש שהקב"ה יעשה ניסים בנוגע להזכרות המזכרות בשביל הכניסה לא"י.

– שהרי מפורש בקרא (בשלח טז, ג) "להמית את כל הקהל הזה ברעב" וע"ז נאמר ד"לחם שאלו כהוגן". ואף שה' להם צאן ובקר הרי מפורש "הצאן ובקר ישחט להם ומצא להם" (בהעלתך יא, כב).

(31) ומה שרש"י מקדים "הוריד לנו את המן" ל"הגיו לנו את השליו" – כי כותב הענינים לפי סדר חומנים (וראה לעיל הערה 29).

(32) גם בפשוטו של מקרא מצינו דרגות בניסים – ראה פרש"י וארא (ט, כד).
(33) והשייכות לדבריו "אל משה": בזה בא לחזק דבריו שיוכלו להכנס לא"י: מכיון ש"עלה נעלה" – אפילו באם יאמר משה "עשו סולמות ועלו שם נצליח בכל דבריו" (אף שהו"ע של "נמנעות"), הרי ודאי ש"וירשנו אותה" (שאי"ז פלא כ"כ כ"עלה נעלה". ראה לעיל הערה 19).
וי"ל, שמה שהתקן כלב לזה הוא* – כי מכיון שראה שטענת המרגלים

חשובה כל כך המשמעות המדויקת של המילה "ויהס",
הוא מבאר את משמעות המילה "ויהס" – "לשון
שתיקה"³⁴, בדומה לפירוש רש"י אשר בתחילת פרשתנו:
בתחילה הוא מצטט "שלח לך (וגם את המילה) אנשים",
ומפרש "למה נסמכה..." לענין הקודם, ולאחר מכן הוא
מצטט שוב "שלח לך" (ולא את המילה "אנשים"), ומפרש
את פרטי המשמעות.

יב.

מעלותיו של כלב

31 בין הענינים של "יינה של תורה" בפירוש רש"י זה:
32 אמנם, הן יהושע והן כלב לא היו בעצת המרגלים, אך
33 בכל זאת יש מעלות שונות לכל אחד מהם על-פני האחר.
34 מעלותיו של כלב על פני יהושע הן:

35 א) יהושע ניצל מעצת המרגלים בזכות תפילתו של
36 משה³⁵, ואילו כלב זכה לכך בתפילתו שלו, אשר "הלך"³⁶
37 ונשתטח על קברי אבות שלא יהא ניסת לחבריו להיות
38 בעצתם"³⁷.

39 ב) כאשר אמרו יהושע וכלב שיוכלו להיכנס לארץ
40 ישראל, רצו "כל העדה", אף אלו שלא הושפעו כל כך
41 מטענות המרגלים³⁸, "לרגום אותם באבנים"³⁹. ואילו
42 כאשר "ויהס כלב", השתיק את כולם, האזינו לו כל בני
43 ישראל, אף המרגלים עצמם, כדלעיל בסעיף ח'.

44 ג) כאשר אמרו יהושע וכלב "ואתם אל תיראו את עם
45 הארץ", הם הסבירו זאת לפי ההגיון – "סר צלם – כשרים
46 שבהם מתו"⁴⁰. ואילו כלב, בנוסף לטענותיו ההגיוניות
47 "והלא קרע לנו...", שסתרו את טענות המרגלים, הוא

היא (לא רק מצד שטועים הם ודעתם שא"א להכנס לא"י, כ"א גם) לפי שרואים כן (וכדמוכח ממה שהשתמשו בדבר שקר בטענתם – ראה רש"י לעיל פסוק כז), הרי אפשר שימצאו עוד טענות כאלו שלא יהי' לו מה להשיב עליהם מראיות ע"פ שכל. ולכן אמר "עלה נעלה אפילו בשמים" – אף שאין לזה שום מקום בשכל.

(34) ראה בספר זכרון על רש"י.

(35) רש"י פרשתנו יג, טז.

(36) רש"י שם, כב.

(37) ראה גם אוה"ח פרשתנו יד, כד.

(38) כמובן בפשטות, שא"א אשר ששים רבוא מישראל ויותר יהיו כולם מושפעים מטענות המרגלים באותה המדה.

וי"ל, שאלו שהעפילו "אח"כ) לעלות אל ראש ההר (יד, מד), גם מקודם לא היו בעצת מרגלים כ"כ. וראה לקו"ש ח"ח ע' 178 ואילך.

(39) פרשתנו יד, יו"ד.

(40) שם, ט ופרש"י שם.

(* בגו"א כאן: "אפילו יש להם מזל גדול בשמים. עלה נעלה על המזל שלהם". ועד"ז הוא במשכיל לדוד כאן. אבל א) מלשון רש"י "נעשו סולמות ועלו שם" מוכח, שכונתו היא – עלי' בשמים כפשוטו. ובפרט שהרי עד"ז ממש הוא בפרש"י נח (יא, א). ב) ממה שמפרש (דברים א, כח) "דברו הכתובים לשון הבאי" – ולא פירש שבאמירותם "ובצורות בשמים" כיוונו למזלן שבשמים (כבכלי יקר כאן פסוק כז) – משמע שלפי פירוש רש"י, לא דיברו המרגלים מענין מזלם.

25 שהוא כשלעצמו מהווה את מעלתה של ארץ ישראל,
26 ש"תמיד עיני ה' אליך" בה"49 – לא רק בשבת וביום טוב,
27 אלא "מראשית השנה ועד אחרית שנה"46.

28 וכיון שיהודי יודע ש"אין הקדוש־ברוך־הוא בא
29 בטרונאי עם בריותיו"50, ובמיוחד בראותו שרכים מחבריו
30 הצליחו בשליחות זו והפכו את סביבתם לסביבה יהודית,
31 "ארץ ישראל", הרי הוא מאמין שגם בכוחו להפוך את
32 הסביבה ל"ארץ ישראל".

33 אך בא היצר הרע וטוען כנגדו, שאצלו יש קשיים
34 מיוחדים, ולכן אין הוא יכול להביא הוכחות מחבריו
35 שהצליחו בשליחותם. וכיון שהיצר הרע אומן במלאכתו51,
36 הוא מוצא לכל אחד טענות מיוחדות לו:

37 כלפי האחד הוא טוען, שסביבה זו, אשר בה הוא נמצא,
38 גרועה מכל האחרות – "עז העם היושב בארץ..."
39 החומריות במקום זה שולטת יותר מבכל העולם.

40 כלפי השני הוא טוען, שהלה, היהודי שצריך לבצע את
41 השליחות, אינו ראוי למשימה כה נעלית.

42 כלפי השלישי הוא טוען, שעד שיגיע לעצם השליחות,
43 יש עיכובים צדדיים, שאינם מאפשרים להגיע לשליחות
44 ולהפוך את סביבתו למקום תורה.

45 על כך ניתנת ההוראה "קרא לנו את הים והוריד לנו
46 את המן והגז לנו את השליו". אף כאשר עליו להכניע
47 בסביבתו את עוצמת החומריות, אף כאשר היהודי שצריך
48 לבצע את השליחות נכשל בחטא, ואף כאשר יש בנוסף
49 לכך עיכובים צדדיים (ואפילו במקרה שהקשיים כה
50 עצומים, עד שנדמה שמילוי השליחות, הוא, לכאורה,
51 כ"נמנעות"52) – תמיד נותן הקדוש־ברוך־הוא כוח
52 להתגבר על כל הקשיים ולבצע את השליחות.

1 הוסיף ואמר "עלה נעלה אפילו בשמים", שאפילו כאשר
2 משה יאמר דבר שנחשב ל"נמנעות", אשר אינו הגיוני כלל,
3 "נצליח בכל דבריו".

4 ויש לומר, ששלושה ענינים אלו כרוכים זה בזה, כפי
5 שיוסבר להלן.

יג.

כלב - העלאה מלמטה למעלה

6 מהמעלות של "העלאה מלמטה למעלה" על פני
7 "המשכה מלמעלה למטה" (א) "המשכה מלמעלה למטה",
8 כיון שהיא באה מלמעלה, היא אינה חודרת כל כך אל
9 ה"מטה". ואילו ב"העלאה מלמטה למעלה", הרי ה"מטה"
10 עצמו מתעלה41. (ב) על ידי זיכוך והעלאת המטה משלימים,
11 כביכול, את הכוסף והתשוקה שלמעלה, אשר "למעשה
12 ידיך תכסוף"42, ועל ידי כך נמשך אור נעלה הרבה יותר
13 מהאור שנמשך מלמעלה מצד עצמו43.

14 ולכן, דוקא כלב, שניצול מהמרגלים בתפילתו שלו –
15 העלאה מלמטה למעלה44, דוקא בכוחו היה להשתיק את
16 כולם: לגרום להתבטלות ולעליה גם במטה, ואף למרגלים.
17 ועל ידי שהוא רומם גם את ה"מטה", הוא המשיך לעולם
18 אור בלתי מוגבל כלל45, שאין בו אפילו את ההגבלה של
19 "נמנעות"46 – "עלה נעלה אפילו בשמים".

יד.

כל יהודי - שליח להפוך את סביבתו ל"ארץ ישראל"

20 ההוראה הנלמדת מכל האמור לעיל לעבודתנו:
21 כל יהודי, בכל מקום שהוא נמצא – והרי כל מקום
22 שאליו מגיע יהודי הוא "מהוי" מצדדי גבר כוננו"47, הוא
23 שליח של הקדוש־ברוך־הוא להפיכת מקום זה ל"ארץ
24 ישראל"48: שבסביבה שבה הוא נמצא יהיה ניכר הענין

המדרה למעשרות. ע"ש.

(47) תהלים לו, כג. וראה תורת הבעש"ט ע"ז (הובא בהיום יום ע' פח).

(48) ראה עד"ז מענה הצ"צ (אגרות קודש אדמו"ר מהור"צ ח"א ע' תפה).

לקו"ש ח"ב ס"ע 621).

(49) עקב יא, יב.

(50) ע"ז ג, א.

(51) ראה שבת קה, ב: כך אומנתו של יצה"ר כו'. וראה ד"ה וידעת תרצ"ג.

(בסה"מ קונטרסים ח"א) פ"ה.

(52) דוגמת עלי' לשמים.

וע"פ דרך העבודה י"ל, שמה שהחזק כלב להוסיף "עלה נעלה אפילו בשמים כו'" (ראה לעיל הערה 33 הביאור בזה ע"פ דרך הפשט): בכדי לנצח את המלחמה כו' צריך להניח כל החשבונות ולהיות מסור ונתון למשה רבינו ואתפשטותי שבכל דרא, שבאם יצוה לו אפילו לעשות סולמות לעלות לשמים יעשה גם זה, ודוקא אז יכול להצליח.

(41) ראה לקו"ש ח"ה ע' 71-72. וש"נ.

(42) איוב יד, טו. וראה בדרושים (ד"ה ועבדתם את ה"א אוה"ת פ' משפטים. צאינה וראינה עז"ת. לא תהי' משכלה תשי"ב. ועוד) המבארים הענין דעבודה צורך גבוה.

(43) ראה עד"ז לקו"ת (שה"ש כב, ג. ובכ"מ) שההשפעה הבאה ע"י אתעדל"ת, היא מבחי' פנימיות יותר מההשפעה הנמשכת מצד כי חפץ חסד הוא וראה גם לקו"ש ח"ו ע' 18 ואילך.

(44) ובפרט לפי המבואר באוה"ח הנ"ל (הערה 37), שמה שהלך להשתטח כו' הוא לפי "שוכנס בגדר סכנת יצה"ר וחברתו הרשעה".

(45) בפרטיות – ב' ענינים בזה: א) מצד תנועת ההעלאה עצמה, הרי ענינה היא – היציאה מגדרי העולם ולהתעלות (בלי גבול). וראה תו"א יז, ג: "ממטה למעלה אשר בחי' זו אין קץ ותכלית כו'". (ב) מכיון שלמעשה ידיך תכסוף, נמשך ע"ז מבחי' אור הבל"ג, ככפנים.

(46) ראה עד"ז לקו"ש ח"ה ע' 126, שמצד האומד למעשרות דיצחק – ענין ההעלאה, נתרבתה התבואה מאה פעמים ככה לאחרי הצמיחה ולאחרי

טו.

אין להירתע מקשיים

- 1 אך היצר הרע הוא "פיקח", ובפיו אמתלא חדשה:
- 2 אמנם, היהודי, בשליחותו של הקדוש-ברוך-הוא, שהוא
- 3 "כל יכול" ו"היפלא מה' דבר"⁵³, מסוגל להתגבר על כל
- 4 הקשיים, אך הרי הקדוש-ברוך-הוא בעצמו אומר ש"האיש
- 5 הירא ורך הלבב ילך וישוב לביתו"⁵⁴, שהרי כדי לנצח
- 6 במלחמה יש ללכת בתוקף ובבטחון גמור בנצחון⁵⁵, וכיון
- 7 שמדי פעם מתעורר אצלך ספק אם תוכל להצליח
- 8 בשליחות, מוטב ש"ילך וישוב לביתו"
- 9 – על כך באה ההוראה מכלב: כלב עצמו חשש "שלא
- 10 יהא ניסת לחבריו להיות בעצתם". ובכל זאת הוא לא נמנע

- 11 מהשליחות ששלחו משה, אלא "נשתטח על קברי אבות"
- 12 (בדרך העלאה מלמטה למעלה, על ידי עבודתו שלח), ועל
- 13 ידי כך הוא השפיע, שלא רק הוא ניצול מעצת המרגלים,
- 14 אלא גם "השתיק את כולם" – הוא הפך אף את המרגלים,
- 15 שיאזינו לדבריו "עלה נעלה וירשנו אותה".
- 16 ועל ידי הנהגו זו שלא להיבהל מקשיים, שלא
- 17 להתחשב בשום שיקולים⁵⁶ ולפעול להפיכת העולם כולו
- 18 למקום תורה – "ארץ ישראל" (ברוחניות) – נזכה לקיום
- 19 היעוד "עתידה ארץ ישראל (בגשמיות) שתתפשט לכל
- 20 הארצות"⁵⁷, בביאת משיח צדקנו, יבוא ויגאלנו בקרוב
- 21 ממש.

(ממאמר ושיחות ש"פ שלח תשכ"ו)

אלא כו' – אף שעליהם נאמר הוא אמר ויהי הוא ציווה ויעמוד (שבת קנב,
(א), שעד"ז הוא גם במלחמה רוחנית (תניא פמ"ט).
(57) ראה פס"ד פיסקא דשבת ור"ח (ב). ילקוט ישע"י רמז תק"ג.

(53) וירא יח, יד.

(54) שופטים כ, ח.

(55) ראה סה"ש תש"ה ע' 59. סה"מ תש"י ע' 104.

(56) להעיר מהרמב"ם הל' מלכים ספ"ז: ולא יחשוב לא באשתו ולא בבניו

המשך מעמוד לז

הלכה יומית לעיון ברמב"ם – בנוסף לשיעורים היומיים ג"פ ליום, פ"א ליום, וסהמ"צ

בברכת המפיל, ורוב נשים שלנו נזהרות בזה". וכן כתב הרבי
שנשים מברכות ברכת "המפיל" כשם שמברכות כל ברכות
השחר. (אגרות קודש י"ט עמ' שפט)

עצמו לידי שינה.
ולענין חיוב נשים בברכה זו: כתב המג"א (שם סק"א) שלא
נהגו לברכה משום שאינה נוהגת אלא בלילה, והרי זו כמצוה
שהזמן גרמא אך בערוך השלחן (שם ס"ו) כתב "שגם נשים חייבות

שבת קודש כ"א סיון ה'תשס"ט

הכוונה בתפילה

בתפילה יש שני סוגים כללים של 'כוונה': כוונה כללית
אודות העמידה בפני ה', דע לפני מי אתה עומד'. וכוונה פרטית
למילות התפילה שהברכה אכן תהיה ברכה והבקשה אכן בקשה
מתוך שימת לב לתוכן הדברים.
הכוונה הכללית היא בסיסית ביותר ובלעדיה התפילה "איננה
תפילה" כי בלי כוונה של עמידה לפני ה' איזו משמעות יש
בכלל לכל המלל היוצא מפיו?
לעומת זאת, בנוגע לכוונה הפרטית, אם כי גם היא הכרחית,
סוף סוף אם כיוון בברכת האבות – הדבר יועיל לו בדיעבד.

(חידושי תגר"ח)

הלכות תפילה פרק י, הלכה א: מי שהתפלל ולא בן אֵת
לבו, יחזור ויתפלל בכוונה; ואם בן אֵת לבו בברכה ראשונה, שוב
אינו צריך.
מדברי הרמב"ם כאן עולה שהכוונה בתפילה הכרחית
ומעכבת רק בנוגע לברכה אחת בכל התפילה.
ויש לעיין איך הדברים תואמים לדבריו לעיל (פ"ד): "... כל
תפלה שאינה בכוונה - אינה תפלה, ואם התפלל בלא כוונה -
חוזר ומתפלל בכוונה. מצא דעתו משובשת ולבו טרוד - אסור
לו להתפלל עד שתתישב דעתו!"
ומבאר הגר"ח מבריסק:

יום ראשון ט"ו סיון

מזרה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 158, פרק ה והנה על... עד עמ' פ, פרק ג.]

לנבראים – הן שתיהן למעלה משכל והשגת הנבראים. כאן הוא
מסביר, שמדות אלו הן למעלה לא רק משכל הנבראים, אלא גם
למעלה משכל והשגת הנשמות שמעולם האצילות; שגם נשמת
משה רבנו, שהיתה נשמה מעולם האצילות, גם שכלו לא היה יכול
להשיג מדות עליונות אלו

שהן דבר אחד עם הקב"ה
עצמו. והנה על זה – על
המדובר כאן, שמדות חסד
וגבורה הן למעלה מהשכל,
אמרו בזהר², דלעילא,
בסמרא דקדושה עילאה, –
שלמעלה, בצד ה"קדושה
עליונה", כלומר, בעולם
האצילות שהוא למעלה
מעולמות בריאה – יצירה –
עשיה, אית ימינא ואית
שמאלא, יש "ימין" ויש
"שמאל", דהינו חסד
וגבורה, פרוש, – שכן, מה
היא הרבותא שלמעלה
ישנם חסד וגבורה? אלא
הכוונה היא, שגם גבורה

(עצמם) היא "לעילא" (למעלה) ולמעלה מהשגת הנבראים, כי היא
מדה אלקית. שהרי כיוון שלמעלה ב"סטרא דקדושה" – בצד
הקדושה – לא שייך פירוד חס ושלום, אלא הכל הוא בהתכללות,
הנה "שם" ענין ה"ימין" (חסד) וה"שמאל" (גבורה) הרי, למרות שהם
שני דברים מנוגדים לגמרי, הם – באופן של "שני הפכים בנושא
אחד", מפני ששניהם מאוחדים בתכלית עם אין סוף ברוך הוא,
דשתייהן – גם חסד וגם גבורה, הן מידות אלהות למעלה משכל
הנבראים והשגתם, דאיהו וגרמוהי חסד בעולם האצילות – הוא
יתברך והכלים שלו (ומדותיו) הם דבר אחד בעולם האצילות, גם
מדת החסד וגם מדת הגבורה מיוחדות שתיהן בתכלית אתו יתברך.
ואף השגת משה רבנו עליו השלום בנבואתו, – שהשיג במראה
הנבואה שלו, לא היתה בעולם האצילות, – עצמו, שכן עולם
האצילות הוא למעלה גם משכלו והשגתו של משה רבנו, אלא על
ידי התלבשותו בעולם הבריאה – על ידי התלבשות מדרגת
ה"אצילות" בעולם הבריאה; ואף גם זאת, – גם לאחר ש"אצילות"
מתלבשת בעולם הבריאה, איזו מדרגה של "אצילות" השיג? – לא
בשתי מידות אלו – חסד וגבורה? – היתה השגת משה רבנו, אלא
על ידי התלבשותו – המוקדמת, במדות שלמטה מהן במדרגה,
שהן מידות נצחיות – חסד – מדת הנצח היא "ענף" בלבד ממדת
החסד, ומדת הוד היא "ענף" ממדת הגבורה – כפי שהן באות במדת
ה"יסוד" המשפיעה למדריגות שלמטה ממנה, [במו שבתוב בשער
הנבואה]. – שבמדרגה זו היתה השגתו של משה רבנו עליו

1 פרק ה. בפרק הקודם, פרק ד', הסביר רבנו הזקן, שמה שהנבראים נראים
2 ל"מציאות יש", הרי זה בסיבת מדת הגבורה וכוח העצמם של הקב"ה,
3 הגורמים שהחיות האלקית לא תהיה גלויה בנבראים. ולכן, למרות שהנברא
4 נמצא תמיד במקורו, שהוא הכוח האלקי הבורא אותו תמיד ובלי הפסק
5 מ"אין" ל"יש", הרי כיוון שהחיות
6 והכוח האלקי אינם בהתגלות
7 לנבראים, חש הנברא את עצמו
8 כאילו הוא דבר לעצמו, ואין
9 נראית בנברא האמת שהוא רק
10 התפשטות מהזיו של מקורו
11 בלבד, כמו ההתפשטות של
12 האור והזיו מהשמש.
13 והנה, על זה – על מה
14 שדובר, שכל התהוותם של
15 הנבראים, שייראו ויחשו
16 עצמם ל"מציאות יש", באה
17 על ידי מדת העצמם, אמרו
18 רבותינו וזכרונם לברכה:
19 "בתחלה עלה במחשבה –
20 העליונה, לברא את
21 העולם במדת הדין, –
22 שהיא מדת הגבורה
23 והעצמם, ראה שאין העולם מתקיים – במדת הדין והעצמם
24 בלבד, שתהי בו – בעולם, מדת רחמים", לכאורה אין הדברים
25 מובנים, שהרי הקב"ה הוא "חפץ חסד" ורוצה לעשות חסד עם
26 הנבראים, מדוע, איפוא, המוחשבה הראשונה היתה לברוא את
27 העולם במדת הדין? – אלא, לפי מה שהוסבר, מובן הדבר: היות וכל
28 מציאותם של הנבראים שייראו ויחשו עצמם ל"מציאות" באה
29 דוקא על ידי מדת הדין והגבורה, המכסה על החיות האלקית,
30 ולולא הסתרה זו היו הנבראים בטלים במציאות; והכוונה העליונה
31 היא הרי שתהיה "מציאות" של נבראים, שכן, רק אז שייך בהם ענין
32 העבודה שעל ידה הוא יכול להטיב אתם במתן שבר עבור העבודה
33 – הרי, שדוקא על ידי מדת הדין והעצמם, הנבראים הם במצב של
34 ביצוע תכלית הבריאה. לכן, עלה תחילה במחשבתו יתברך לברוא
35 את העולם במדת הדין, אך כיוון שראה שב"דין" בלבד לא יהיה
36 קיום לעולם – שכן, אז היתה חיות הקדושה מכוסה לגמרי בעולם.
37 והעבודה לגלות את החיות האלקית בעולם היתה קשה ביותר – לכן
38 "שיתף" בעולם מדת הרחמים, שתהיה התגלות קדושה ואלקות
39 בעולם. דהינו – "שיתוף מדת הרחמים" משמעה: התגלות אלהות
40 בעולם, על ידי צדיקים – ועל ידי ואותות ומופתים שבתורה
41 – על ידי זה נראה ומתגלה בעולם אלקות ולמעלה מן הטבע. בפרק
42 הקודם אמר רבנו הזקן, ששתי המדות – הן מדת החסד וההתפשטות
43 של חיות אלקית לברוא נבראים מ"אין" ל"יש", והן מדת הגבורה,
44 לצמצם ולהסתיר את החיות האלקית שלא תהיה בהתגלות

1 השלום. רק שמתן שְׂכָרָם שֶׁל צְדִיקִים בְּגֵן עֵדֶן, הוּא הַשְׁנָה
2 הַתַּפְשֻׁטוֹת הַחַיּוֹת וְאוֹר הַנִּמְשָׁךְ מִשְׁתִּי מְדוּת אֱלוֹ - חֶסֶד
3 וְגִבּוּרָה - שְׂבִתוֹר שְׂכָר יוֹכֵלִים דָּם לִקְבֹּל הַתַּפְשֻׁטוֹת מִשְׁתִּי מְדוּת
4 אֱלוֹ, וְהוּא - הַתַּפְשֻׁטוֹת
5 הַחַיּוֹת מִשְׁתִּי הַמְדוּת חֶסֶד
6 וְגִבּוּרָה, הִיא מְזוּן הַשְׁמָוֹת
7 הַצְדִּיקִים שֶׁעֲסָקוּ בַּתּוֹרָה
8 לְשִׁמָּה בְּעוֹלָם הַחַיּוֹת. כִּי
9 מִהַתַּפְשֻׁטוֹת שְׁתִּי מְדוּת
10 אֱלוֹ נִמְתָּח רָקִיעַ - אוֹר
11 מִקִּיף, עַל הַשְׁמָוֹת שֶׁבֶּגֶן
12 עֵדֶן, - אוֹר מִקִּיף זֶה מַעֲנִיק
13 כּוֹחַ לֵאוֹתֵן נִשְׁמוֹת שְׂתוּכֹלָה
14 "לִקְבֹּל" הַתַּפְשֻׁטוֹת מִשְׁתִּי
15 מְדוּת אֱלוֹ, וְרָקִיעַ זֶה נִקְרָא
16 "הָאוֹרִיָּתָא", - סוֹד
17 הַתּוֹרָה, הַעֲנִין בַּתּוֹרָה
18 שְׂבִיחָתָהּ רַז וְסוֹד, וְכֹי -
19 בְּרִיקָה, כוֹד כ"ב אוֹתִיּוֹת הַתּוֹרָה, - וְאוֹתִיּוֹת הַתּוֹרָה הֵן הָרִי גַם
20 כֵּן לַמַּעֲלָה מִשְׁכֵּל וְהִבְנַת הַתּוֹרָה, הַתּוֹרָה נִיתְּנָה מִשְׁתִּי
21 מְדוּת אֱלוֹ, בְּרִבְתִּיב: - כִּמוּ שְׂכִתוּב: "מִיֵּמֵינוּ אֵשׁ דָּת לְמוֹ", -

שער היחוד והאמונה

שְׂכָרָם שֶׁל צְדִיקִים בְּגֵן עֵדֶן הוּא הַשְׁנָה הַתַּפְשֻׁטוֹת
הַחַיּוֹת וְאוֹר הַנִּמְשָׁךְ מִשְׁתִּי מְדוּת אֱלוֹ חו"ג וְהוּא
מְזוּן הַשְׁמָוֹת הַצְדִּיקִים שֶׁעֲסָקוּ בַּתּוֹרָה לְשִׁמָּה בְּעוֹ"הוּ
כִּי מִהַתַּפְשֻׁטוֹת שְׁתִּי מְדוּת אֱלוֹ נִמְתָּח רָקִיעַ עַל
הַשְׁמָוֹת שֶׁבֶּגֶן עֵדֶן וְרִיקָה זֶה נִקְרָא הוּא דְאוֹרִיָּתָא
וְכוּ סוֹד כ"ב אוֹתִיּוֹת הַתּוֹרָה הַנִּתְּנָה מִשְׁתִּי מְדוּת
אֱלוֹ כְּדִכְתִּיב מִיֵּמֵינוּ אֵשׁ דָּת לְמוֹ וְמוֹרָקִיעַ זֶה נִמְשָׁךְ
מִלְּמִזְוֹן הַשְׁמָוֹת דִּהִינּוּ יָדִיעַת סוֹד כ"ב אוֹתִיּוֹת
הַתּוֹרָה כִּי הָרִיקָה הַזֶּה הוּא סוֹד הַדַּעַת וְהַתּוֹרָה הִיא
מְזוּן הַשְׁמָוֹת בְּג"ע וְהַמְצוֹת הֵן לְבוּשִׁים כְּמִבּוֹאֵר
כֹּל זֶה [בּוֹהַר וִיקְהַל דָּף ר"ט וְר"י וְבַע"ח שְׁעַר מ"ד
פֶּרֶק ג']:

מִשְׁכֵּל וְהַשְׁגָּה לֹא רַק שֶׁל הַנְּבִרָאִים, אֲלָא גַם שֶׁל נִשְׁמוֹת שְׂמַעוֹלָם
הָאֲצִילוֹת, וְרַק בְּדֶרֶךְ שֶׁל קִבְּלַת שְׂכָר יוֹכֵלִים הַשְׁמָוֹת בְּגֵן עֵדֶן לִקְבֹּל
הַתַּפְשֻׁטוֹת מִשְׁתִּי הַמְדוּת חֶסֶד וְגִבּוּרָה.

יום שני ט"ז סיון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' פ, פרק ו והנה שם... עד עמ' 160, הכלולה בחסד.

43 פֶּרֶק ו. בַּפֶּרֶק ד' הַסְבִּיר רַבֵּנוּ הַזֶּקֶן, שְׁתֵּי הַמְדוּת הָעֲלִיּוֹנוֹת - מִדַּת הַחֶסֶד
44 וְהַתַּפְשֻׁטוֹת שֶׁל הַחַיּוֹת הָאֱלֵקִית לְבִרְאוּ וְלַהֲחַיּוֹת אֶת הַנְּבִרָאִים, וְמִדַּת
45 הַגִּבּוּרָה וְהַצְמִצּוֹם הַמִּסְתִּירָה עַל הַחַיּוֹת הָאֱלֵקִית הַמְּזוּהָה וּמַחֲזִיחַ אֶת הַנְּבִרָא
46 (כְּדִי שֶׁהַנְּבִרָא יוֹכֵל לַחוֹשׁ אֶת עֲצֻמוֹ לִ"מַצִּיאוֹת יֵשׁ") - יֵשׁ לְשִׁתִּיקוֹן שׁוֹרֵשׁ אַחֵד:
47 וְאִשֶּׁר מִכִּיּוֹן שֶׁהוּא "עֶצֶם" אַחֵד,
48 לֹא יוֹכֵל הַצְמִצּוֹם וְהַגִּבּוּרָה
49 לְהִיטֵת הַסְתָּרָה אֲמִיתִית, שֶׁכֵּן
50 "אֵין עֶצֶם מִסְתִּיר עַל עֶצֶם".
51 בְּרַם, כֹּל זֶה אִמּוֹר לְגִבּוּיָהּ כִּפִּי
52 שֶׁהוּא בְּשִׁרְשׁוֹ, וְאִילוּ כִּפִּי שֶׁהוּא
53 בְּהַתְּגַלּוּת בְּסִפְרִיהָ וּמִדָּה, אִפְשָׁר
54 לְכַאוֹרָה לַחֲשׂוֹב, שֶׁהוּא אֲכַן שְׁתֵּי מְדוּת נִפְרָדוֹת וְהַפְּכִיּוֹת אַחַת מִהַשְׁנִיחַ - מִדָּה
55 אַחַת הִיא חֶסֶד וְגִילּוּי, הַשְׁנִיחַ - גִּבּוּרָה, צְמִצּוֹם וְהַעֲלָם,
56 וּבִפְרָקֵנוּ יִסְבִּיר, שֶׁגַם כִּפִּי שְׁתֵּי מְדוּת אֱלוֹ הֵן בְּהַתְּגַלּוּת, הֵן בְּהַתְּכַלּוּת אַחַת
57 עִם הַשְׁנִיחַ. שְׁהִיר, תְּכִלִּית וְכוּנָתָה הַהֶעֱלָם הִיא כְּדִי שִׁיּוּכֵל לְהִיטֵת עוֹלָם
58 וְנְבִרָאִים גִּשְׁמִיִּים - שֶׁכֵּן, אִם הַחַיּוֹת הָאֱלֵקִית הִיתָה בְּהַתְּגַלּוּת, הִיוּ הַנְּבִרָאִים
59 בְּטִלִּים בְּמַצִּיאוֹת וְלֹא הִיתָה שׁוּם מַצִּיאוֹת כֹּלֵל שֶׁל נְבִרָאִים - הָרִי תְּכִלִּית
60 הַצְמִצּוֹם וְהַהֶעֱלָם שֶׁל גִּבּוּרָה הִיא בְּאִמַּת עֲנִין שֶׁל חֶסֶד, כִּךְ שִׁתִּיקוֹן חֶסֶד
61 וְגִבּוּרָה, הֵן בְּהַתְּכַלּוּת. וְלִמָּה הִדְבֵּר כִּכִּי? - מִפְּנֵי שִׁתִּיקוֹן מֵאוֹחֲדוּת עִם
62 הָאֵין-סוֹף, הָרִי הוּא מִמִּילָא "עֶצֶם" אַחֵד גַּם כִּשֶּׁהוּן שְׁתֵּי מְדוּת חֶסֶד וְגִבּוּרָה.

שער היחוד והאמונה

פֶּרֶק ו וְהִנֵּה שֵׁם אֱלֹהִים הוּא שֵׁם מְדַת הַגִּבּוּרָה וְהַצְמִצּוֹם,
וְהִנֵּה, שֵׁם "אֱלֹהִים" הוּא שֵׁם מְדַת הַגִּבּוּרָה וְהַצְמִצּוֹם, - כֹּל
שֵׁם מִהַשְׁמָוֹת הַקְּדוּשִׁים הוּא מִדָּה מִיּוֹחֲדוּת, כִּמוּ שֵׁם אֵ"ל הוּא מִדַּת
הַחֶסֶד, כְּכִתּוּב: "חֶסֶד אֵ"ל כֹּל הַיּוֹם", וְכִךְ שֶׁאֵר הַשְׁמָוֹת בְּמִדּוּת
אֲחֵרוֹת. הַשֵּׁם שֶׁל מִדַּת הַגִּבּוּרָה וְהַצְמִצּוֹם הוּא שֵׁם אֱלֹקִים, כְּלוֹמֵר,
כִּשְׁאוּר אֵין סוֹף בְּרִיךְ הוּא
מִתְּלַבֵּשׁ בְּמִדַּת הַגִּבּוּרָה
לְפַעוּל פַּעוּלָת הַצְמִצּוֹם
וְהַהֶעֱלָם - נִקְרָאת מִדָּה בִּשְׁם
אֱלֹקִים. וְלִכֵּן הוּא - שֵׁם
אֱלֹקִים, גַּם בְּגִימַטְרִיָּא
"הַטֵּבַע", - בְּמִלָּה "הַטֵּבַע"
אֲנוּ מַצִּיִּינִים סוֹד קְבוּעַ שֶׁל הַנְּהִגָּה בְּעוֹלָם, הַחוּצוֹר עַל עֲצֻמוֹ תְּמִיד,
וְלִכֵּן רִגִּילִים אֵלָיו וְאֵין הוּא מַעֲרֹר שׁוּם הַשְׁתַּאוּת, לֹא נִרְאָה כֹּל
חִידוּשׁ לְגִבּוּי הַסֹּד שֶׁל אֲתִמּוּל, וּמִמִּילָא לֹא חוֹשְׁבִים אוֹדוֹת הַכּוֹחַ
וְהַחַיּוֹת הָאֱלֵקִי הַגּוֹלָם בְּדַבְרִים שֶׁנִּקְבְּעוּ בְּסוֹד וְאוֹפֵן תְּמִידִי. לְפִי
שְׁמִסְתִּיר - שֵׁם אֱלֹקִים אֶת הָאוֹר שֶׁלְּמַעְלָה הַמְּזוּהָה וּמַחֲזִיחַ
הָעוֹלָם, - עַל יְדֵי שֶׁהָאוֹר שֶׁלְּמַעְלָה מִהוּוֹה תְּמִיד מַחֲדֵשׁ אֶת
הַנְּבִרָאִים, נּוֹצֵר הָרִי בְּאִמַּת, כְּאִמּוֹר, הַעֲנִין הַפְּלִאִי שֶׁל בְּרִיאַת "יֵשׁ
מֵאֵין", פֹּלָא שֶׁהוּא גְּדוּל יוֹתֵר מֵאִשֶּׁר קִרְיַעַת יֵם סוֹף. אֵךְ, שֵׁם אֱלֹקִים
מַעֲלִים עַל הָאוֹר שֶׁלְּמַעְלָה הַמְּזוּהָה וּמַחֲזִיחַ אֶת הָעוֹלָם, וְנִרְאָה

ומהם: "טבע" במשמעות של
קביעה, כלשון חכמינו ז"ל²:

15 **אֱלֹהִים** "וְהוּא" – לֹא כִּפִּי שֵׁשׁ אֱלֹקִים הוּא בִּשְׂרֹשׁ הָעֲלִיּוֹן, אֲלֵא כִּפִּי
16 שֵׁשׁ אֱלֹקִים מִשְׁפִּיעַ בִּאֲמֻצְעוֹת מִדַּת הַגְּבוּרָה, שֶׁהָעוֹלָם יִירָאָה
17 כִּאִילוֹ הוּא מִתְנַהֵג בְּדֶרֶךְ הַטֵּבָע, הוּא מִגֵּן וְנִרְתֵּן לְשֵׁם הַיְיָ"ה, –
18 כִּאֲמֹר לְעִיל בִּפְרוֹשׁ הַפְּסוֹק "שֵׁשׁ וּמִגֵּן הוּא" אֱלֹקִים, שֵׁשׁ הוּא
19 הוּא כְּמוֹ הַשֵּׁשׁ כִּאֲשֶׁר מֵאִירָה, וְשֵׁשׁ אֱלֹקִים מִסְתִּיר עַל הָאוֹר שֶׁל
20 שֵׁם הַיְיָ, כְּמוֹ הַ"מִּגֵּן" וְהַ"נֶּרְתֵּן" הַמְסַתְּרִים עַל אוֹר הַשֵּׁשׁ, כִּדִּי
21 שִׂיחִיָּה בִּאֲפֻשְׁרוֹת הַנִּבְרָאִים לִקְבֹּל אֶת הָאוֹר, לְהַעֲלִים הָאוֹר

מתגלה לנבונים, היו הם
בטלים במציאות - הרי,

28 שדווקא על ידי ההסתרה
 29 שמשם אלקים, קיימת
 30 מציאות הנבראים, וממילא
 31 - וְהָיָה בְּחִינַת גְּבוּרָה זוֹ
 32 וְצִמְצוּם הָיָה - ההסתרה
 33 המסתירה על החיות
 34 האלקית, הוּא - לא רק
 35 צמצום והעלם, אלא גם בְּן

ומתנהג בדרך הטבע ושם אלהים זה הוא מגן ונרתק
לשם הוי"ה להעלים האור והחיות הנמשך משם
הוי"ה ומהוה מאין ליש שלא יתגלה לנבראים
ויבטלו במציאות והרי בחי' גבורה זו וצמצום הזה
הוא גם כן בחי' חסד שהעולם יבנה בו וזו היא
בחי' גבורה הכלולה בחסד

36 בְּחִינַת חֶסֶד שֶׁהָעוֹלָם יִבְנֶה בוֹ, – וְהוּא "כִּי אִמַּרְתִּי עוֹלָם חֶסֶד
37 יִבְנֶה"⁴, שְׂבִינִן וּבְרִיאַת הָעוֹלָם הוּא עַל יְדֵי בְּחִינָה שֶׁל חֶסֶד; וְכִיוּן
38 שְׂבִלְעַדִּי הַצִּמְצוּם וְהַהֶעֱלֵם שֶׁל שֵׁם אֱלֹקִים לֹא הִתֵּן יָכוֹלָה לְהִיּוֹת
39 שׁוּם מִצִּיאָאוֹת שֶׁל עוֹלָם, הִרִי שֶׁהַכוּוֹנָה וְהַתְּכֵלִית שֶׁל הַצִּמְצוּם הַזֶּה
40 הוּא – חֶסֶד, כְּדֵי שֶׁתּוּכַל לְהִיּוֹת הַמִּצִּיאָאוֹת שֶׁל עוֹלָם, וְזוֹ הִיא בְּחִינַת
41 גְּבוּרָה הַכּוֹלֵלָה בְּחֶסֶד⁵. – אִפֹּן כּוֹזָה שֶׁל גְּבוּרָה שֶׁעַל יְדֵי מִתְבַּצֵּעַת
42 הַתְּכֵלִית שֶׁל חֶסֶד, וְזוֹתִי גְבוּרָה הַכּוֹלֵלָה בַּחֶסֶד, וּמַהוּדָה חֵלֶק מִחֶסֶד⁶.

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 160, והנה מהתכללות המדות... עד עמ' פא, השמש בשמש.

43 וְהִנֵּה, מִתְחַפְּלָלוֹת הַמִּדּוֹת זֶו בְּזוֹ – מִן הָעוֹבְדָה שֶׁלֹּמֶרֶת שֶׁהָן
 44 מִדּוֹת הַפְּכִיּוֹת – חֹסֵד הִיא מְדָה הַפְּכִיּוֹת מִגְבוּרָה – אֵף עַל פִּי כֵן הָן
 45 כְּלוּלוֹת אַחַת מִדֵּשֶׁנִּיחָה,

עֲמוֹ, לָכֵן הֵן מְתִיחָדוֹת זֶו בְּזוֹ וְכִלּוּלוֹת זֶו בְּזוֹ, כִּמְאֹמֶר אֲלֵיהֶן: 53
 – “בִּפְתָח אֱלֹהִי” שֶׁבְּהִקְדַּמְת תִּיקוּנִי זֶה: “וְאִנֵּי הוּא יִקְשִׁיר לֹן 54
 וּמִיחָד לֹן וְכוּ’, – אַתָּה 55

והנה מהתכללות המדות
זו בזו נראה לעין דאיהו וגרמוהי חד שהן מדותיו
כי מאחר שהן ביחוד גמור עמו לכן הן מתייחדות
זו בזו ובכוללות זו מזו כמאמר אליהו ואנת הוא
דקשיר לון ומיחד לון וכו' ובר מינך לית יחודא

והאמונה והנה מהתכללות המדות
 וגרמוהי חד שהן מדותיו
 עמו לכן הן מתייחדות
 מאמר אליהו ואנת הוא
 ובר מינך לית יחודא
 הקב"ה מקשר את הספירות
 והמדות ומאחד אותן, ובר
 מינך לית יחודא בעלמא
 כו" - ומבלעדיך אין שום
 יחוד בעליונים (במדות
 שלמעלה). להלן יסביר רבנו
 חזקוני, שכיוון ששם אלקים,

2. גיטין מ, ב. 3. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "משא"כ דח"א ספ"ו" – הרבי שליט"א מסביר, שבהדגשה "גבורה זו" ו"צמצום זה" מתכוון רבו הזקן לומר, שדוקא כאן הגבורה והצמצום הם ענין של חסד, ואילו לא כך הדבר לגבי הצמצום אודותו מדובר בחלק ראשון סוף פרק ו' – שחיות הקדושה באה אחרי צמצומים רבים כדי שתתלבש בבחינת גלות בקליפות וסטרא אחרא להחיות – שכן, שם הצמצום הוא אכן ענין של גבורה והעלם ולא ענין של חסד, שהרי הכוונה שם היא שלא יהיה בהן ענין של גילוי. 4. תהלים פט, ג. 5. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בוזה בא להוסיף עיקר חדש לגמרי, ובמילא גם לתרץ קושיא גדולה (שכנראה מרוב "פשיטותה" אין שמים לב ע"ז כלל !), והיא: הרי המדובר במדותיו של א"ס, וא"כ כמו שמדת החסד הוא התפשטות לאין קץ – כדלעיל פ"ד – כן צ"ל מדת הגבור צמצום לאין קץ, העלם בתכלית. ולכן לכאורה צ"ל לא רק נבראים לאין קץ (מצד החסד) – אלא גם שההעלם יהי לאין קץ ח"ו (ובלשון פל"ו) שאין תחתון למטה הימנו בענין הסתר האור כו' – ועפ"ז רק מדר' הכי תחתונה דעוה"ז החומרי (שאין תחתון הימנה) הי' צ"ל נברא (וגם בזה שייך מספר לאין קץ) – אבל ע"פ המשל דמגן ונרתק השמש (דהשמש לא רק פועל ע"י הנרתק, אלא גם מאיר – דוגמת עצמו, שהוא מאור – ואפילו נראה ע"י הנרתק וכו') וע"פ הבי' דכוונת ההעלם הוא לא רק ההעלם, אלא גם שלא יבטלו הנבראים ממציאותם – הרי בכל דרגא שבנבראים ומציאות שלה – מרכ"ד עד סוכ"ד (שהן אין קץ, מצד החסד) כלולה בה גבו' שלא תבטל ממציאותו. וזהו ג"כ ב' הענינים 1) דגבו' זו הוא ג"כ חסד [לא העלם לבד, כ"א שתהי' מציאות]. 2) דגבו' זו כלולה בחסד [הבריאה דכל דרגא ונברא באופן דטפין כו']. וכמו הגומא דבה יוצאת טפת הגשם – ששוללת ארובת השמים וביחד עם זה היא ג"כ נקב ופתיחה. וכן זכוית השחורה שוללת דורכזיכטיקייט דשאר זכוית וביחד עם זה היא ג"כ לאזט דורך אור (חלש) דהשמש". 6. כגון (הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א): "גשמי ברכה – טיפין טיפין, משא"כ כשארובות השמים נפתחות; המסתכל בשמש שלא ע"י זכוית שחורה עיניו כחות".

1 מדת הגבורה והצמצום, הוא דבר אחד עם שם הוי', עם מדת החסד
2 והגילוי, הרי מובן ממילא שההעלם וההסתר שמשם אלקים, באמת
3 אין הוא הסתר כלל, שהרי אין עצם מסתיר על עצם – ודבר זה
4 מחייב, שהנבראים הם באמת בטלים לגמרי לגבי מקורם. וזהו

5 שכתוב¹¹: "והשבת אל

6 לבבך, כי ה' הוא

7 האלהים", – על פסוק זה

8 הקשה בפרק הראשון: וכי

9 תעלה על דעתך שיש

10 אלקים נשרה – שריו –

11 מתחת לארץ, שצריך

12 להזהיר כל כך "והשבות אל

13 לבבך", ש"ה' הוא האלקים" –

14 גם "בארץ מתחת" ובאופן

15 של "אין עוד?" – אך כפי

16 שמוסבר כאן, אין הפירוש

17 שהוי' הוא הא-ל האדיר

18 "בשמים ממעל" ו"על הארץ"

19 מתחת" ובלעדו אין א-ל

20 אחר, אלא הפירוש הוא

21 שבלעדו אין שום דבר, כי

22 הכל בטל אליו יתברך, ועל

23 כך צריך להיות "והשבות

24 אל לבבך" – להתבונן

25 ולהתעמק היטב ש"הוי' הוא

26 האלקים", פירוש ששני

27 שמות אלו – הוי' ואלקים,

28 הם אחד ממש, – למרות

29 שהוי' הוא חסד והתגלות, ואלקים – צמצום והעלם, ובכל זאת הם

30 דבר אחד ממש, שגם שם "אלהים" המצמצם ומעלים האור, –

31 של החיות האלקית המהווה את העולם והנבראים, הוא ג'ח'ינת

32 חסד כמו שם הוי', ממש שמדותיו של הקדוש-ברוך-הוא

33 מתיחדות עמו בייחוד גמור, והוא ושמו אחד, שמדותיו הן

34 שמותיו. – ועל כך אומרים "הוא ושמו אחד", ואם כן – כשתדע

35 ותבין ששם אלקים הוא דבר אחד עם שם הוי', ממילא תדע

36 ש"בשמים ממעל ועל הארץ מתחת" – אין עוד, – מבלעדו

37 יתברך. פירוש – של "אין עוד": שגם הארץ הקמית שגראית יש

38 גמור לעין כל, היא אין ואפס ממש לגבי הקדוש-ברוך-הוא,

39 כי שם "אלהים" אינו מעלים ומצמצם אלא לתחתונים, –

40 שהעובדה שבגלל ההעלם של שם אלקים נראים הנבראים ל"יש",

שער היחוד והאמונה

בעילאי כו' זו"ש והשבות אל לבבך כי ה' הוא
האלהים פירוש ששני שמות אלו הם אחד ממש
שגם שם אלהים המצמצם ומעלים האור הוא בחי'
חסד כמו שם הוי"ה משום שמדותיו של הקדוש
ברוך הוא מתיחדות עמו בייחוד גמור והוא
ושמו אחד שמדותיו הן שמותיו ואם כן ממילא
תדע שבשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד
פי' שגם הארץ החומרית שגראית יש גמור לעין
כל היא אין ואפס ממש לגבי הקדוש ברוך הוא
כי שם אלהים אינו מעלים ומצמצם אלא לתחתונים
ולא לגבי הקב"ה מאחר שהוא ושמו אלהים אחד
לכן גם הארץ ומתחת לארץ הן אין ואפס ממש
לגבי הקב"ה ואין נקראות בשם כלל אפילו בשם
עוד שהוא לשון טפל כמאמר רז"ל יהודה ועוד
לקרא וכגוף שהוא טפל לנשמה וחיות שבתוכו
[זו"ש אהללה ה' בחיי אומרה לאלהי בעודי
שהחיים נמשכים משם הוי"ה והעוד שהוא הגוף
הטפל משם אלהים] לפי שהנשמה אינה מהוה
הגוף מאין ליש אבל הקב"ה המהוה את הכל
מאין ליש הכל בטל במציאות אצלו כמו אור
השמש בשמש.

הרי זה לגבי הנבראים ה"תחתונים" בלבד, כאמור לעיל, ולא לגבי
הקדוש-ברוך-הוא, מאחר שהוא ושמו "אלהים" – אחד, – הרי
שגם שם אלקים יכול להסתיר לגבי הקדוש ברוך הוא. ולכן גם
הארץ ומתחת לארץ הן אין ואפס ממש לגבי הקדוש-ברוך-הוא,
ואין נקראות בשם
כלל, אפילו – לא, בשם
"עוד" שהוא לשון טפל, –

41 "עוד" – דבר נוסף, שהוא

42 טפל לדבר העיקרי הראשון,

43 כמאמר רבותינו זכרונם

44 לברכה¹²: "יהודה ועוד

45 לקרא", – בתמיחה. בשעה

46 שישנה ראייה מפורשת

47 מפסוק שבתורה, לא מתאים

48 להביא ראייה מהנהגתו של

49 יהודה, גם לא ראייה באופן

50 טפל – הרי ש"עוד" הוא

51 מלשון טפל, וכגוף שהוא

52 טפל לנשמה וחיות

53 שבתוכו – אף לא כמו

54 שהגוף, המקבל את חיותו מן

55 הנשמה שבקרב, טפל

56 לנשמה שבו. [וזהו]

57 שכתוב¹³: "אהללה ה'

58 בחיי, אומרה לאלהי

59 בעודי", – בגופי, הרי

60 שהגוף נקרא "עוד", וביחס

61 לגוף נאמר "אומרה לאלקי",

62 שכן – שהחיים – הנשמה, נמשכים משם הוי"ה, וה"עוד" שהוא

63 הגוף הטפל – משם "אלהים", – לכן כתוב לגבי "חיי" שם הוי' –

64 "אהללה הוי' בחיי", ולגבי "עודי" – השם אלקים – "אומרה לאלקי

65 בעודי". – כלומר, ביטול הגוף לגבי הנשמה הוא באופן של "עוד",

66 טפל לנשמה, אך אין הוא בטל במציאות לגבי הנשמה – מדוע? לפי

67 מפני, שחנשמה אינה מהוה חגוף מאין ליש, – היא רק מוסיפה

68 לגוף את ענין החיים בלבד, לכן נקרא הגוף על כל פנים טפל לגבי

69 הנשמה, שהיא החיות שלו, העיקר שלו. אבל הקדוש-ברוך-הוא

70 המהוה את הפל מאין ליש – הפל בטל במציאות אצלו,

71 – כיוון שהקב"ה יוצר את המציאות כולה מ"אין" ל"יש"

72 שהמציאות אינה אף בבחינת "טפל", כמו אור השמש בשמש.

73 – כך כל נברא בטל במציאות אליו יתברך.

74

75

76

77

78

79

80

יום רביעי י"ח סיון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' פא, ולכן הוצרך הכתוב... עד עמ' 162, הוא האלקים.

41 אחרי הלידה, תלוי גידול הגוף על ידי אכילתו ושתיתו בעצמו,
42 – הרי שהגוף הוא באמת דבר נפרד מהנשמה, והנשמה רק מחיה
43 את הגוף. מה שאין כן השמים והארץ, שכל עצמותם ומהותם
44 נתהוו מאין ואפס המוחלט – מבחינת ה"אין" האלקי אין בעצם
45 שום מקום ל"יש" ולנבראים,

46 רק בדבר ה' ורוח פיו

47 יתברך, – הם נבראו מ"אין"

48 ל"יש"; וגם צדין – אחרי

49 התהוותם נצב – בהם, דבר

50 ה' לעולם, ושופע בהם

51 תמיד בכל רגע, ומהות

52 אותם תמיד – מחדש,

53 מאין ליש, כהתהוות

54 האור מהשמש בתוך גוף

55 כדור השמש עצמו הך,

56 משל, – כמסבר לעיל,

57 שאור השמש כפי שהוא

58 בשמש עצמה, אינו מציאות

59 כלל. רק כשהאור מתפשט

60 בחלל העולם, שם הוא

61 "מציאות". ואילו בשמש

62 עצמה הוא בטל לגמרי

63 לשמש, למקורו – כך גם

64 לגבי הנבראים, שלאמיתו

65 של דבר הם נמצאים תמיד

66 במקורם, בכוח האלקי,

67 המהווה אותם. ואם כן הם

68 – הנבראים, בטלים באמת

69 במציאות לגמרי לגבי

70 דבר ה' ורוח פיו יתברך,

71 המיחדים במהותו

72 ועצמותו יתברך כמו

73 שיתבאר לקמן, – אין

74 "דבר ה'" ו"רוח פיו" מאוחדים עם הקב"ה – והנבראים בטלים כליל

75 במציאות ל"דבר ה' ורוח פיו" ולהקב"ה עצמו, כבטל אור השמש

76 בשמש. – אך, למדא אם כן אין זה נרגש בנבראים, והם מרגשים

77 עצמם ל"יש" ול"מציאות"? – רק שהן הן גבורותיו, כמדת

78 הגבורה והעצמים, להסתיר ולהעלים תחיות השופע בהם,

79 שיהיו נראים השמים והארץ וכל צבאם כאלו הם דבר בפני

80 עצמו. – דבר הבא מהעצמים המסתיר, שהנברא לא ירגיש אף לא

1 ולכן הצרך הכתוב להזהיר "וידעת היום והשבת אל לבבך

2 וגו'", – ש"בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד" – דבר זה מן

3 ההכרח שהתורה תצווה על כך, שכן אפשר לטעות בכך ולחשוב

4 אחרת, שלא תעלה על דעתך שהשמים וכל צבאם והארץ

5 ומלאה הם דבר נפרד

6 בפני עצמו, – נפרד

7 מהקב"ה שברא אותם

8 ומחיה אותם, והקדוש

9 ברוך הוא ממלא כל

10 העולם כהתלכשות

11 הנשמה בגוף, – להחיות

12 את הגוף – כך ממלא הקב"ה

13 את העולם כדי להחיותו,

14 ומשפיע – הקב"ה, כח

15 הצומח בארץ, – וזהו

16 החיות שבגלוי בארץ, וכן

17 התנועה בגלגלים, ומניעם

18 ומנהיגם כרצונו, כמו

19 שהנשמה מניעה את הגוף

20 ומנהיגתו כרצונה, –

21 למרות שהגוף הוא דבר

22 נפרד מהנשמה, אך כיוון

23 שהנשמה מחיה את הגוף,

24 לכן היא מנהיגה את הגוף

25 בהתאם לרצונה; ובכן

26 עלולים, איפוא, לטעות

27 ולחשוב, שגם הקב"ה רק

28 מחיה ומנהיג את העולם,

29 ואילו העולם כשלעצמו

30 הוא דבר נפרד, כמו שהגוף

31 הוא דבר נפרד מהנשמה.

32 לכן בא הפסוק ומזהיר שלא

33 יטעו טעות זו, שכן אין זה

34 דומה כלל לנשמה וגוף. אך באמת אין המשל – מנשמה וגוף,

35 דומה לנמשל – של אלקות ועולם, כלל, כי הנשמה והגוף הם

36 באמת נפרדים זה מזה בשרשם, – לנשמה ולגוף שרשים נפרדים,

37 כי אין התהוות שרש הגוף ועצמותו מנשמתו¹⁴, אלא מטפות

38 אכיו ואמו, – מכך נוצר הגוף; וגם אחרי כן – אחרי התהוות

39 הגוף, אין גידול – של הגוף, מנשמתו לבדה, אלא על ידי אכילה

40 ושתית אמו כל תשעה חדשים, – חדשי העיבור, ואחר כך –

שער היחוד והאמונה

ולכן הוצרך הכתוב להזהיר

וידעת היום והשבות אל לבבך וגו' שלא תעלה

על דעתך שהשמים וכל צבאם והארץ ומלאה

הם דבר נפרד בפני עצמו והקדוש ברוך הוא

ממלא כל העולם כהתלכשות הנשמה בגוף

ומשפיע כח הצומח בארץ וכח התנועה בגלגלים

ומניעם ומנהיגם כרצונו כמו שהנשמה מניעה את

הגוף ומנהיגתו כרצונה. אך באמת אין המשל

דומה לנמשל כלל כי הנשמה והגוף הם באמת נפרדי

זה מזה בשרשם כי אין התהוות שרש הגוף ועצמותו

מנשמתו אלא מטפות אכיו ואמו וגם אחרי כן אין

גידולו מנשמתו לבדה אלא על ידי אכילת ושתית

אמו כל תשעה חדשים ואחר כך על ידי אכילתו

ושתיתו בעצמו מה שאין כן השמים והארץ שכל

עצמותם ומהותם נתהוו מאין ואפס המוחלט רק

בדבר ה' ורוח פיו ית' וגם עדיין נצב דבר ה'

לעולם ושופע בהם תמיד בכל רגע ומהות

אותם תמיד מאין ליש כהתהוות האור מהשמש

בתוך גוף כדור השמש עצמו דרך משל ואם כן הם

בטלים באמת במציאות לגמרי לגבי דבר ה' ורוח

פיו ית' המיוחדים במהותו ועצמותו ית' כמו שיתבאר

לקמן כביטול אור השמש בשמש רק שהן הן

גבורותיו כמדת הגבורה והעצמים להסתיר ולהעלים

החיות השופע בהם שיהיו נראים השמים והארץ

וכל צבאם כאילו הם דבר בפני עצמו אך אין

10. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כמפורש רפ"ג – הכוונה גם כאן, להוכיח שהנברא הוא אין ואפס לגבי רוח פיו כו' שבנברא, כי רוח כו' מהו', והסתר הנברא – מאלקים, והם אחד ממש ואין אלק' מסתיר כו'. והנה לפי זה אומר שחיות הגוף ממש הוי' והגוף ממש אלק' – ובכ"ז הוא טפל ועוד לנשמה ולא אין ואפס! וע"ז התירוצ' – דנפרדים (לא רק במציאותם, אלא גם) בשרשם כי התהוות שורש הגוף ועצמותו (מציאותו) – היינו דרגת שם אלק' שבגוף – אינה מנשמתו (והדרגת שם הוי' שבנשמה שלו) אלא כו' ואין דרגות פרטיות אלו דהוי' ואלק' אחד ממש (אף שבכללות הוי' ואלק' – אחד ממש). כ"א באופן דטפל, כביכול. ובדוגמת השמש ומגן ונרתק – דכל חלק שבנרתק טפל לכל חלק שבשמש, אבל מסתיר ומתאחד הוא רק עם אותם קרני ואור השמש המאירים ע"י חלק זה".

1 את המקור הנמצא בו תמיד ומהווה אותו תמיד מ"אין" ל"יש";
 2 וכיוון שאין הוא מרגיש את המקור, לכן הוא יכול להרגיש עצמו
 3 ל"יש" ר"מציאות", כאילו
 4 הוא דבר לעצמו. אך אין
 5 הצמצום וההסתרה אלא
 6 לתחתונים, אבל – ואילו,¹
 7 לגבי הקדוש-ברוך-הוא²
 8 בלא קמיה בלא ממש³
 9 השיבי, – הכל לגבי הקב"ה⁴
 10 לא נחשב לכלום ממש,⁵

שער היחוד והאמונה

הצמצום וההסתרה אלא לתחתונים אבל לגבי הקדוש
 ברוך הוא כולא קמיה בלא ממש השיבי כאור
 השמש בשמש ואין מדת הגבורה מסתרת חס ושלו
 לפניו יתברך כי איננה דבר בפני עצמו אלא ה'
 הוא האלהים:

יום חמישי י"ט סיון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 162, פרק ז ובוה יובן... עד עמ' פב, עליו כלל.

21 פרק ז. בפרקים הקודמים הסביר רבנו חזקן, שמשמעות ציווי התורה את
 22 ענין היחוד, להאמין ולדעת שהקב"ה יחיד, ואשר "בשמים ממעל ועל הארץ
 23 מתחת אין עוד" – איננה למנוע את הטעות של א-ל נוסף, אלא שמבלעדי
 24 הקב"ה אין שום דבר נוסף, שכן כל הנבראים בטלים במציאות ומיוחדים בו
 25 יתברך; אלא שהצמצום
 26 וההסתרה מסתירים על החיות
 27 האלקית, המהווה את הנברא
 28 תמיד מ"אין" ל"יש", שלא
 29 תיראה ולא תהיה גלויה בנברא
 30 – ולכן מרגיש הנברא את עצמו
 31 ל"מציאות", ברם, ההסתרה הוא
 32 רק לגבי הנברא בלבד, ואילו
 33 לגבי הקב"ה, אין בהסתרה משום
 34 הסתרה, שכן הוי' ואלקים הם

שער היחוד והאמונה

פרק ז ובוה יובן מ"ש בזה הקדוש דפסוק
 שמע ישראל הוא יחודא עילאה
 וברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד הוא יחודא
 תתאה כי ועד הוא אחד בחלופי אתון כי הנה
 סיבת וטעם הצמצום וההסתרה הזה שהסתיר והעלים
 הקדוש ברוך הוא את החיות של העולם כדי שיהיה
 העולם נראה דבר נפרד בפני עצמו הנה הוא ידוע

35 "כולא חד", הם שניהם דבר אחד, וההסתרה שמצד שם אלקים אינו מכסה על
 36 שם הוי'. בפרק זה, פרק ז, יסביר רבנו חזקן, שעל פי מה שהוסבר לעיל, יובן
 37 מה שכתוב בזה הקדוש, ש"שמע ישראל" הוא "יחודא עילאה" – האופן
 38 הנעלה יותר של יחוד, ו"ברוך שם כבוד מלכותו" הוא "יחודא תתאה" – האופן
 39 הנמוך יותר של יחוד. שכן, אם נלמד באופן פשוט, שהכוונה ב"יחוד" הוא רק
 40 יחודו של הקב"ה שהוא א-ל אחד, – איך מתאים לומר שיש אופן נעלה יותר
 41 של יחוד ואופן נמוך יותר של יחוד? אך, לפי המבואר כאן, שמשמעות היחוד
 42 היא יחודו של הקב"ה במונח זה, שכל הנבראים בטלים ומיוחדים בו יתברך –
 43 כאן שייך כבר לומר אופן נעלה יותר של יחוד ואופן נמוך יותר של יחוד. שכן,
 44 הכוח האלקי המהווה את הנבראים שיהיו מציאות יש, שהוא הדיבור
 45 שלמעלה, בחינת המלכות, בשעה שכוח זה נמצא עדיין במקורו (כמו למשל
 46 באדם, כשאותיות דיבורו כלולות עדיין במחשבה שבמוח ובמדות שבלב,
 47 המביאות לאחר מכן לדבר את הדיבור (הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כנ"ל
 48 ח"א פ"ב – כא") כך למעלה, כשהדיבור שלמעלה (בחינת המלכות) עומד
 49 עדיין בהתכללות במדות שלמעלה) הרי במדות שלמעלה שהן למעלה
 50 מלהיות מקור לעולמות ונבראים המוגבלים במקום חזון, שהרי המדות
 51 שלמעלה הן "אין סוף" (בלתי מוגבלות) ולמעלה מהגבלות המקום וחזון, הרי

כאור השמש בשמש, ואין מדת הגבורה מסתרת חס ושלו
 לפניו יתברך, כי איננה דבר בפני עצמו אלא ה'
 האלהים: – ההסתרה
 שמצד שם אלקים ומדת
 הגבורה, הוא דבר אחד עם
 שם הוי', מדת החסד
 וההתגלות, וממילא אין
 בכך משום הסתרה לגבי
 הקב"ה, שכן, אין עצם
 מסתיר על עצם.

הנבראים כפי שהם במקורם, מורגש בהם אופן היחוד עם הקב"ה הנעלה יותר,
 שהם בטלים במציאות במקורם, כשם שאור השמש בטל במציאות בהיותו
 במקורו, בשמש. ואילו, בשעה שהכוח האלקי המהווה את הנבראים (הדיבור
 שלמעלה, בחינת המלכות) בא אחרי צמצומים במדרגה של להיות מקור
 לנבראים, לגבי מדרגה זו של
 הכוח האלקי, אי אפשר כבר
 לומר שהנבראים בטלים
 במציאות והם אין ואפס, שכן,
 כיוון שהוא נעשה מקור בפועל
 לנבראים, הרי שהנבראים
 תופסים מקום במדרגה זו.
 במדרגה זו, למרות שגם שם
 נמשך "אין סוף" והיא מתאחדת
 עם הכוח האלקי (מדרגת

הדיבור שלמעלה), בכל זאת, היחוד המורגש במדרגה זו, הוא רק "יחודא
 תתאה", האופן הנמוך יותר של יחוד, שהנבראים הם מציאות מה, ואמנם
 מציאות זו בטלה לאלקות, אבל לא במדה כזו שמציאותה תתבטל לגמרי.
 וכן – במה שדובר לעיל, יובן מה שכתוב בזה הקדוש, דפסוק
 "שמע ישראל" – עד ה' אחד, הוא "יחודא עילאה", – האופן
 הנעלה יותר באחדות ה', ו"ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד"
 – הוא "יחודא תתאה", – האופן הנמוך יותר באחדות ה'. איזו
 שייכות יש ל"ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד" לענין היחוד? –
 כי "ועד" הוא "אחד" בחלופי אתון. – כי המלה "ועד" היא
 "אחד" בחלופי אותיות. האות "א" מ"אחד" מוחלפת באות "ר" של
 "ועד" – בהתאם לשייכות שיש לאותיות "אהר" (אותיות המשך –
 הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א) ביניהן; והאות "ח" מ"אחד" מוחלפת
 באות "ע" של "ועד" – שכן שתי הן מהאותיות "אהרע",
 שה"מוצא" שלהן אחד; והאות "ד" רבתי מ"אחד" נעשית ה"ד"
 מ"ועד". כי הנה, סבת וטעם הצמצום וההסתרה הנה,
 שהסתיר והעלים הקדוש-ברוך-הוא את החיות של העולם
 כדי שיהיה העולם נראה דבר נפרד בפני עצמו – כלומר,

1. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בקובץ ליובאוויטש נדפס מכתבי ע"ד חילוף זה" – ב"קובץ ליובאוויטש" (תשובות וביאורים) (ברוקלין, תשל"ד) ס"ד (ע' 66) נדפס מכתב כ"ק אדמו"ר שליט"א אודות חילוף "ועד" ב"אחד". 2. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כמ"ש בזה"ב קלה, א".

עליהם לא שייך ענין המלוכה. רק "כְּרֵב עַם" - דְּוָקָא - "הִדְרָת
מְלִכָּה". - שכן, על רוב עם דוקא שייך ענין המלוכה; בדוגמה זו
הדבר למעלה, שתכלית התגלות המלוכה שלמעלה היא על
הנבראים התחתונים דוקא, אלה הנראים כדבר נפרד בפני עצמו

מאלקות, ולא נראה איך
הם בטלים לאלקות -

עליהם בא ענין המלוכה,
שהם יהיו נבנעים ובטלים

להקב"ה. וְשֵׁם הַמּוֹדָה עַל
מִדַּת מַלְכוּתוֹ יִתְבָּרַךְ,

הוא שם אֲדֻנּוּת, בִּי -
ענין המלוכה הוא מה

שהוא אֲדוֹן כָּל הָאָרֶץ.
וְנִמְצָא, בִּי מִדָּה זו - מדת

המלכות, וְשֵׁם זֶה - השם
של אדנות המורה על

מלוכה, הֵן הַמְּחִינִין
וּמְקַיְּמֵי הָעוֹלָם, לְהִיּוֹת

עוֹלָם בְּמֹת שְׁהוּא עֲבָשׁוּ,
יֵשׁ גָּמוּר וְדָבָר נִפְרָד

בְּפָנֵי עֲצָמוֹ וְאֵינוֹ בְּמַלְכוּת
בְּמִצִּיאוֹת מְמַשׁ, בִּי בְּהַסְתַּלְקוֹת מִדָּה זוֹ וְשֵׁם זֶה חֵם וְשִׁלּוֹם

- מהעולם, הֵיךְ הָעוֹלָם חוֹזֵר לְמִקְוֵאוֹ בְּדָבָר ה' וְרוּחַ פִּיו
יִתְבָּרַךְ, וּבְטָל שֵׁם בְּמִצִּיאוֹת מְמַשׁ, וְלֹא הֵיךְ שֵׁם - ההגדרה

של "עוֹלָם" - חל, עָלָיו כָּלָל. - שכן, "עולם" הוא ענין של
מציאות והגבלה, ושם, במקורו, לא היה "מציאות" ולא היו לו

ההגבלות של עולם.

מדוע, אכן, על העולם להיראות כ"יש" וכדבר בפני עצמו? מה
היה חסר, אם העולם היה נראה כפי שהוא באמת, שהוא בטל
במציאות למקורו? - הסיבה לכך וטעמו של דבר הוא, הֵנָּה הוּא
יָדוּעַ לְכָל, בִּי תַכְלִית בְּרִיאוֹת הָעוֹלָם הוּא בְּשִׁבְלֵי הַתְגַּלּוּת

מַלְכוּתוֹ יִתְבָּרַךְ, - שיהיה
גלוי שהקב"ה הוא המלך,

דְּ"אֵין מְלָךְ - לא שייך ענין
המלוכה, בְּלֹא עַם", -

שעליהם ימלוך המלך, ש
פָּרוּשׁ "עַם" מְלִשָּׁן

"עוֹמְמוֹת", - כמו "גחלים"
עוממות, גחלים כבויים

בהם לא נראית האש; כך
גם ביחס למלך, שהכוונה

ב"עם" היא, אלה שלא
נראה בהם הקשר עם

המלך, שֵׁהֵם דְּבָרִים
נִפְרָדִים וְרוּחִים

מִמַּעַלְתַּת הַמְּלָכָה, - ודוקא
עליהם בא ענין המלוכה,

מצד התבטלותם אל המלך.
בִּי אֵלוֹ אֶפְלוֹ הָיוּ לוֹ - למלך, בָּנִים רַבִּים מֵאֵד - לא שִׁינָה

שֵׁם "מְלוּכָה" עֲלֵיהֶם, - שכן, בנים הם חלק מהמלך עצמו -
"ברא כרעא דאבוח" - ולכן לא שייך עליהם ענין המלוכה, אלא

דוקא על רחוקים זרים; וְכֵן - לא שייך ענין המלוכה, אֶפְלוֹ עַל
שָׂרִים לְבָדֵם, - למרות שאין השרים חלק מהמלך עצמו, הם

זרים, אך כיוון שיש להם יחס, בשרים, למעלתו של המלך, גם

שער היחוד והאמונה

לְכָל בִּי תַכְלִית בְּרִיאוֹת הָעוֹלָם הוּא בְּשִׁבְלֵי
הַתְגַּלּוּת מַלְכוּתוֹ יִתְבָּרַךְ דָּאֵין מְלָךְ בְּלֹא עַם פִּי עַם
מַלְשׁוֹן עוֹמְמוֹת שֵׁהֵם דְּבָרִים נִפְרָדִים וְרוּחִים
מִמַּעַלְתַּת הַמְּלָכָה כִּי אֵילוֹ אֶפְלוֹ הָיוּ לוֹ בָּנִים רַבִּים
מֵאֵד לֹא שִׁינָה שֵׁם מַלְכוּכָה עֲלֵיהֶם וְכֵן אֶפְלוֹ עַל
שָׂרִים לְבָדֵם וְכֵן בְּרֹב עַם דְּוּקָא הִדְרָת מְלָךְ וְשֵׁם
הַמּוֹדָה עַל מִדַּת מַלְכוּתוֹ יִתְבָּרַךְ הוּא שֵׁם אֲדֻנּוּת
כִּי הוּא אֲדוֹן כָּל הָאָרֶץ וְנִמְצָא כִּי מִדָּה זוֹ וְשֵׁם
זֶה הֵן הַמְּחִינִין וּמְקַיְּמֵי הָעוֹלָם לְהִיּוֹת עוֹלָם כְּמוֹת
שְׁהוּא עֲבָשׁוּ יֵשׁ גָּמוּר וְדָבָר נִפְרָד בְּפָנֵי עֲצָמוֹ
וְאֵינוֹ בְּטָל בְּמִצִּיאוֹת מְמַשׁ כִּי בְּהַסְתַּלְקוֹת מִדָּה
זוֹ וְשֵׁם זֶה חֵ"ו הִיךְ הָעוֹלָם חוֹזֵר לְמִקְוֵאוֹ בְּדָבָר ה'
וְרוּחַ פִּיו ית' וּבְטָל שֵׁם בְּמִצִּיאוֹת מְמַשׁ וְלֹא הִיךְ
שֵׁם עוֹלָם עָלָיו כָּלָל

בְּמִצִּיאוֹת מְמַשׁ, בִּי בְּהַסְתַּלְקוֹת מִדָּה זוֹ וְשֵׁם זֶה חֵם וְשִׁלּוֹם
- מהעולם, הֵיךְ הָעוֹלָם חוֹזֵר לְמִקְוֵאוֹ בְּדָבָר ה' וְרוּחַ פִּיו
יִתְבָּרַךְ, וּבְטָל שֵׁם בְּמִצִּיאוֹת מְמַשׁ, וְלֹא הֵיךְ שֵׁם - ההגדרה
של "עוֹלָם" - חל, עָלָיו כָּלָל. - שכן, "עולם" הוא ענין של
מציאות והגבלה, ושם, במקורו, לא היה "מציאות" ולא היו לו
ההגבלות של עולם.

יום שישי כ' סיון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' פב, והנה גדר ובחי'... עד עמ' פב, ולד' סטריין.

כיוון שהן "אין סוף" ולמעלה מכל הגבלה, בִּי אֵם בְּמִדַּת מַלְכוּתוֹ
יִתְבָּרַךְ לְבָדָה שִׁינָה לֹמַר שְׁהוּא יִתְבָּרַךְ מְלָךְ לְמַעַלָּה עַד אֵין קֵץ
וְלִמְטָה עַד אֵין תַּכְלִית, -

שהקב"ה הוא מלך על
הנבראים העליונים ביותר

ועל הנבראים התחתונים
ביותר - הרי שנאמר כאן

גדר מסויים של מקום,
התחלקות של מקום מעלה

ומטה וד' רוחות, וְכֵן - שייך
לומר שהוא מלך לְד'

מְקַיֵּי, - על ארבעה צדדים
של העולם. כלומר,

ההתחלקות של מקום מעלה ומטה וד' רוחות, וְכֵן - שייך ענין
המלכות שלמעלה, בְּבְחִינַת זְמַן - "ה' מְלָךְ, - בהווה, ה' מְלָךְ, -

בעבר, ה' יְמָלְךָ". - בעתיד, הרי שלבחינת מלכות שייכות לענין

שער היחוד והאמונה

והנה גדר ובחי' שם עולם
נופל על בחי' מקום ובחי' זמן דוקא בחי' מקום
הוא מזרח ומערב צפון דרום מעלה ומטה בחי' זמן
זמן עבר הווה ועתיד. והנה כל בחי' אלו אין
להן שייכות במדות הקדושות העליונות כי אם
במדת מלכותו ית' לבדה שייך לומר שהוא ית'
מלך למעלה עד אין קץ ולמטה עד אין תכלית
וכן לד' סטריין וכן בבחי' זמן ה' מלך ה' מלך ה'

ההתחלקות של מקום מעלה ומטה וד' רוחות, וְכֵן - שייך ענין
המלכות שלמעלה, בְּבְחִינַת זְמַן - "ה' מְלָךְ, - בהווה, ה' מְלָךְ, -
בעבר, ה' יְמָלְךָ". - בעתיד, הרי שלבחינת מלכות שייכות לענין

וְהֵנָּה, גִּדָּר וּבְחִינַת שֵׁם "עוֹלָם" נּוֹפֵל עַל - דבר שהוא בְּחִינַת
מְקוֹם וּבְחִינַת זְמַן דְּוָקָא. בְּחִינַת מְקוֹם - הוּא: מִזְרַח וּמַעַרְב,

צָפוֹן, דָּרוֹם, מַעַלָּה וּמַטָּה.

- אלה הם שש הקצוות
המגדירות ענין המקום,

בְּחִינַת זְמַן - עֶבֶר, הַיּוֹם
וְעֵתִיד. - ודוקא על

הנבראים המוגבלים
ומחולקים בהגדרות של

מקום וזמן, נופל השם
"עולם". וְהֵנָּה, כָּל בְּחִינּוֹת

אֵלוֹ - של מקום וזמן, אֵין
לָהֶם שְׁיִכּוּת בְּמִדּוֹת

הַקְּדוּשׁוֹת הָעֲלִיּוֹנוֹת, - בעולם ה"אצילות". כי המדות הן "אין סוף",
כמוכר לעיל, שמדת החסד היא חסד בבחינה של "אין סוף", וכך

שאר המדות - הרי שלא שייך בהן כלל ההגבלות של מקום או זמן.

1 הזמן. ונמצא, שחיות המקום וכן חיות הזמן, והתהוותם מאין
2 ליש, וקיומם כל זמן קיומם, הוא מפרדת מלכותו יתברך ושם
3 אדנות ברוך-הוא. – שהרי רק למדת המלכות ושם אדנות יש קשר
4 למקום וזמן, כאמור. ולפי שפרדת מלכותו יתברך מפרדת
5 במהותו ועצמותו יתברך
6 בתכלית היחוד כמו
7 שיתבאר, להלן, הלכך –
8 לכן, גם בחינת המקום
9 והזמן – המתהווים ממדת
10 המלכות, בטלים במציאות
11 ממש לגבי מהותו
12 ועצמותו יתברך, כביטול
13 אור השמש בשמש. –
14 מדובר כאן במעמד כאשר
15 מקור העולמות (זמן ומקום)
16 "עומד" בבחינת המלכות
17 כפי שהיא מיוחדת במהותו
18 ועצמותו יתברך בתכלית
19 היחוד, לפני שהיא באה, על
20 ידי צמצומים, להתלבש

21 בעולמות שלמטה להוותם ולהחיותם; שכן, למרות שגם כמו
22 שמלכות היא במדרגה זו יש כבר בהם מקור למקום וזמן, אך "שם"
23 בחינות המקום והזמן בטלות במציאות לגמרי לגבי הקב"ה. והו ענינו
24 של "יחודא עילאה", האופן העליון יותר של יחוד, כפי שהנבראים
25 מיוחדים עם הקב"ה באופן שהם בטלים במציאות ממש, שכן, מצד
26 מקורם (מדת המלכות ושם אדנות, הפועלים את מציאותם של
27 הנבראים) אין עדיין מקום כלל ל"מציאות" שלהם. וזהו שלוב שם
28 אדנות בשם הו"ה, – בשמות ישנו ענין השילוב, כמו שאותיות שם

אחד משתלבות באותיות שם אחר – והשם שהאות שלו באה
בתחילה, שם זה הוא בהתגברות (כלומר, השם השני משולב בו),
שההתגלות היא כמו מצד שם זה; אם הראשון משמות השילוב הוא
משם של חסד (והשם של גבורה משולב בו) ההתגלות היא ענין של
חסד, וכך הלאה. האופן
והמדרגה של מלכות ושם
אדנ"י, מקור הנבראים, כפי
שהם עדיין מיוחדים עם
מהותו ועצמותו יתברך
שלמעלה מלהיות מקור
לנבראים, – נקרא שם אדנ"י
"בשילוב" בשם הו"ה – שמצד
ה"התגברות" של שם הו"ה
בטלים הנבראים במציאות,
גם כפי שמלכות ושם אדנות
הוא מקורם. פי שם הו"ה
מורה שהוא למעלה מן
הזמן, שהוא הו"ה הו"ה
ויהי' – ביחד, ברגע אחד –
שלש בחינות אלו, עבר, הווה

ועתיד ביחד "עומדות" בשם הו"ה, כלומר שם הו"ה מורה על למעלה
מן הזמן. כמו שכתוב [ברעיא מהימנא פרשת פינחס], וכן – כך
גם, למעלה מבחינת מקום, פי הוא מהנה תמיד את כל בחינת
המקום כלל למעלה עד למטה ולד' סטריין. – ולארבע רוחות.
הרי ששם הו"ה הוא למעלה מזמן ומקום; ואילו, שם אדנ"י, מלכות,
יש לו שייכות, כאמור, לענין הזמן והמקום. אך, מצד זה ששם אדנ"י
משולב בשם הו"ה, בטלה בחינת הזמן והמקום במציאות ממש. – והו
כאמור ענין "יחודא עילאה". להלן מוסבר ענין "יחודא תתאה".

שער היחוד והאמונה

ימלך ונמצא שחיות המקום וכן חיות הזמן
והתהוותם מאין ליש וקיומם כל זמן קיומם הוא
מפרדת מלכותו ית' ושם אדנות ב"ה ולפי שפרדת
מלכותו ית' מיוחדת במהותו ועצמותו ית' בתכלית
היחוד כמו שיתבאר הלכך גם בחי' המקום
והזמן בטלים במציאות ממש לגבי מהותו ועצמותו
ית' כביטול אור השמש בשמש וזהו שילוב שם
אדנות בשם הו"ה כי שם הו"ה מורה שהוא
למעלה מן הזמן שהוא היה הוה ויהיה ברגע א'
כמ"ש [בר"מ פרשת פנחס] וכן למעלה מבחי' מקום
כי הוא מהוה תמיד את כל בחי' המקום כולו
למעלה עד למטה ולד' סטריין.

יום שבת קודש כ"א סיון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' פב, והנה אף על פי... עד עמ' 164, לתחתונים.

עם הגבלות והתחלקות של זמן ומקום. וזהו יחודא תתאה – האופן
התחתון יותר של יחוד. שהנבראים אינם בטלים במציאות ממש.
שכן, מקורם, מדת המלכות, נותן מקום להיראותם כ"מציאות", והו
[שילוב – שם הו"ה ב' – שם אדנות ברוך-הוא], – שם הו"ה משולב
בתוך שם אדנות, כלומר,
שם הו"ה הוא כאן בהעלם,
ושם אדנות הוא בהתגלות
ונותן מקום למציאות של
זמן ומקום. דהיינו – כלומר,
שמהותו ועצמותו יתברך,
הנקרא בשם "אין-סוף"
ברוך-הוא – מלא את כל
הארץ ממש בזמן ומקום,
כי בשמים ממעל ובארץ
ולד' סטריין – ארבע רוחות,
הכל מלא מאור-אין-סוף
ברוך-הוא בשנה ממש, כי

74 והנה, אף-על-פי – למרות, שהוא יתברך למעלה מהמקום
75 והזמן – אף-על-פי-כן הוא נמצא גם למטה במקום וזמן, – גם
76 כשהזמן והמקום הם למטה באופן של מציאות יש – גם שם נמצא
77 בהם הקב"ה שהוא למעלה מזמן ומקום, דהיינו שמתחד במדת
78 מלכותו שפמנה נמשך
79 ונתנה המקום והזמן, –
80 מדת המלכות כפי שהיא
81 באה למטה, אחרי
82 צמצומים, להיות ה"חיות"
83 של זמן ומקום למטה; אך גם
84 דרגה זו של מלכות, מיוחדת
85 עם הקב"ה. כך גם בבחינת
86 מקום וזמן, נמצא הקב"ה
87 שלמעלה ממקום וזמן, אלא
88 כאן מכסה על כך מדת
89 המלכות, באופן שהנבראים
90 יורגשו וייראו כ"מציאות"

שער היחוד והאמונה

והנה אף על פי
שהוא ית' למעלה מהמקום והזמן אף על פי כן
הוא נמצא גם למטה במקום וזמן דהיינו
שמתחד במדת מלכותו שממנה נמשך ונתהווה
המקום והזמן וזהו יחודא תתאה [שילוב הו"ה]
באדנות ב"ה] דהיינו שמהותו ועצמותו יתברך
הנקרא בשם אין סוף ברוך הוא מלא את כל הארץ
ממש בזמן ומקום כי בשמים ממעל ובארץ ולד'
סטריין הכל מלא מאור א"ס ב"ה בשנה ממש כי

- 1 כִּךְ הוּא בְּאֶרֶץ מִתְחַת כְּמוֹ בְּשָׁמַיִם מִמַּעַל מִמֶּשׁ, כִּי הַכֹּל הוּא
2 בְּחִינַת מְקוֹם, הַכֹּל בְּמִצִּיאוֹת בְּאֹר-אֵין-סוֹף בְּרוּךְ-הוּא, מְלָכוּתוֹ הִיא מִדַּת הַצִּמְצוּם וְהִתְקַטְּרָה, לְהִסְתִּיר אֹר-אֵין-סוֹף
3 הַמְתַּלְבֵּשׁ בּוֹ - בְּבַחֲנִית
4 מְקוֹם, עַל יְדֵי מִדַּת
5 מְלָכוּתוֹ הַמִּיחָדָה בּוֹ
6 יִתְבָּרֵךְ. - וּלְגַבִּי אֹר אֵין
7 סוֹף בְּרוּךְ הוּא שְׁלֹמֶעֱלָה
8 לְגַמְרֵי מִזְמַן וּמְקוֹם, אֵין שׁוּם
9 הַבְדֵּל בֵּין שָׁמַיִם וָאָרֶץ - הוּא
10 נִמְצָא בְּכָל מְקוֹם בְּשׁוּדָה.
11 אֵלָּא, כִּיּוֹן שֶׁכֵּךְ, הָרִי מִצַּד
12 אֹר אֵין סוֹף בְּרוּךְ הוּא
13 הִיחָדָה צְרִיכָה בְּחִינַת הַמְקוֹם
- וְהִזְמַן לְהִיבְטֵל לְגַמְרֵי? רַק - אֵין הֵם בְּטָלִים בְּמִצִּיאוֹת, מִפְּנֵי שְׁמִדַּת
מְלָכוּתוֹ הִיא מִדַּת הַצִּמְצוּם וְהִתְקַטְּרָה, לְהִסְתִּיר אֹר-אֵין-סוֹף
בְּרוּךְ-הוּא, - שֶׁהִנְבְּרָאִים
לֹא יִרְגִּישׁוּ בּוֹ, זֹאת כְּדִי
שֶׁלֹּא יִכְבָּלוּ הַזְּמַן וְהַמְקוֹם
בְּמִצִּיאוֹתָם לְגַמְרֵי, וְלֹא
יִהְיֶה שׁוּם בְּחִינַת זְמַן
וּמְקוֹם בְּמִצִּיאוֹת אֲפִילוּ
לְתַתְּוֹנִים. - רַק כִּיּוֹן
שֶׁבְּחִינַת מְלָכוּת מִסְתִּירָה עַל
הָאֹר אֵין סוֹף בְּרוּךְ הוּא,
יִכּוֹל לְהִיּוֹת עֲנִין הַזְּמַן
וְהַמְקוֹם לְנִבְרָאִים.
- שַׁעַר הַיַּחְוֹד וְהָאֱמוּנָה**
- כִּךְ הוּא בְּאֶרֶץ מִתְחַת כְּמוֹ בְּשָׁמַיִם מִמַּעַל מִמֶּשׁ
כִּי הַכֹּל הוּא בְּחִי' מְקוֹם הַבְּטָל בְּמִצִּיאוֹת בְּאֹר
אֵין סוֹף בְּרוּךְ הוּא הַמְתַּלְבֵּשׁ בּוֹ עַל יְדֵי מִדַּת
מְלָכוּתוֹ הַמִּיּוּחָדָה בּוֹ יִת' רַק שְׁמִדַּת מְלָכוּתוֹ הִיא
מִדַּת הַצִּמְצוּם וְהִתְקַטְּרָה לְהִסְתִּיר אֹר אֵין סוֹף ב"ה
שֶׁלֹּא יִכְבָּלוּ הַזְּמַן וְהַמְקוֹם בְּמִצִּיאוֹתָם לְגַמְרֵי וְלֹא
יִהְיֶה שׁוּם בְּחִי' זְמַן וּמְקוֹם בְּמִצִּיאוֹת אֲפִילוּ
לְתַתְּוֹנִים.

המשך מעמוד יז

שיחת יום א' פרשת שלח, כ"ב סיון ה'תשמ"ב

- 1 [כ"ק אדמו"ר שליט"א נתן ל"הנהלה" שטרות של דולר, כדי לחלק לכל אחת מהנאספות תחיינה - דולר
2 אחד עבור צדקה.
3 ואחר-כך אמר:]
4 שיהיה לכן קיץ בריא, ותלכו מחיל אל חיל בלימוד התורה וקיום המצוות, ותצליחו בחינוך עצמכן וחינוך
5 הסביבה כולה - ב"דרך ה'".
6 ועל-ידי-זה תזכו לברכותיו של הקב"ה, הן בגשמיות והן ברוחניות, ובשמחה וטוב לבב.

אגרות קודש

ב"ה, י"א סיון, תשט"ו

ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו ע"י התלמיד הנעלה... שי', בו כותב אשר סובל הוא מענין השכחה.

הנה יהי' זהיר במקוה טהרה (טבילת עזרא), ויאמר בכל יום אחר תפלת שחרית שיעור תהלים -
כפי שנחלק תהלים לימי החדש - וקודם תפלת שחרית בימות החול יפריש איזה פרנק לצדקה, ויקבע
שיעור לימוד בחלק התורה אשר בזהר הקדוש אמור עלי' שהיא נשמתא דאורייתא, ומזה מובן שמוסיף
חיות גם בלימוד נגלה דתורה הנקראת שם גופא דאורייתא, וחיות הרי הוא סגולה לזכרון, וכמ"ש בתהלים
(ל"א י"ג) נשכחתי כמת מלב וגו', ויעיין ג"כ בהלכות תלמודו תורה לרבנו הזקן פרק ב סוף סעיף יו"ד,
והשי"ת יצליחו ללמוד תורה ביראת שמים.

בברכה,

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

מזכיר

יום ראשון	יום ששי	טו סיון	ה'תש"ג
תהלים: מפרק עז עד פרק עח	שיעורים. חומש: בהעלותך, ששי עם פירש"י. תהלים: עז-עח. תניא: והנה בחי' . . . לי"ח.		
		בתחלה היה רבנו הגדול אומר דרושים קצרים במאד, מרעישו הלב ומלהיבים מאד, ונקראו בשם "דרכים". אחר כך נקראו "אגרות", והם ארפים יותר. אחר כך השתלשל שנקראו "תורות", והם שרשי הדרושים שב"תורה אור" ו"לקוטי תורה". אחר כך ארפים מעט יותר ונקראו "כתבים", והם בבאור בהשגה רחבה לפי ערך.	

יום שני	שבת	טז סיון	ה'תש"ג
תהלים: מפרק עט עד פרק פב	שיעורים. חומש: בהעלותך, שביעי עם פירש"י. תהלים: עט-פב. תניא: פרק ה. והנה . . . פרק ג]		
		כבר החליטו הראשונים כמלאכים זי"ע [זכותם יגן עלינו], אשר רפואת הנפש היא כרפואת הגוף. לכל לראש צריך לסמן מקום החלי: אם הוא מצד שחמר גופו עב גם ומשחת, או שהחסרון הוא בכחות נפשו, שיש לה נטיות לענינים רעים כמו גאווה, שקר וכדומה, או שמקור החלי הוא בהרגילות, שמפני רע התנוף או רע הסביבה בא לרגילות רעות. עד אשר לא יתבררו פירטי מקום החלי וסבת אחיות המחלה, אי אפשר להתחיל ברפואתו, כי אם לסדר אפן הנהגה ישרה בכל הדברים במה שיעשה ובמה שימנע את עצמו מהם: ב'ועשה טוב" – בקיום המצוות, קביעות עתים לתורה, קנין מדות טובות – וב"סור מרע". אמנם מה שנחוצ ביותר הוא, שיעורר החולה בעצמו שני ענינים: א) לידע שהוא חולה ויכסוף וישתוקק להתרפא מחליו, ב) הידיעה שיכול להתרפא, והתקווה ובטחון גמור כי בעזרת ה' יתברך יתרפא מחליו.	

יום שלישי	יום ראשון	יז סיון	ה'תש"ג
תהלים: מפרק פג עד פרק פז	שיעורים. חומש: שלח, פרשה ראשונה עם פירש"י. תהלים: פג-פז. תניא: פרק ו. והנה . . . 160" בחסד.		
		ניט הנאה האבען פון עולם הזה אין פולען זין, הוא רק הכנה טובה לעבודה. ענין העבודה הוא לעשות הגשמי כלי לאלקות.	

שלא להנות מעולם הזה במלא המובן, הוא רק הכנה טובה לעבודה. ענין העבודה הוא לעשות הגשמי כלי לאלקות.

יום רביעי	יום שני	יח סיון	ה'תש"ג
תהלים: מפרק פח עד פרק פט	שיעורים. חומש: שלח, שני עם פירש"י. תהלים: פח-פט. תניא: והנה מהתכללות . . . פא" בשמש.		
		בזמן הזה, בעקבתא דמשיחא ממש, החובה על כל אחד מישראל לדרש בטובת זולתו, בין זמן בין צעיר, לעוררו לתשובה, למען שלא יצא חס ושלום מפלל ישראל שיזכו בעזרת ה'.	

יום שלישי	יום חמישי	ה'תש"ג
שיעורים. חומש: שלח, שלישי עם פירש"י. תהלים: צ"צו. תניא: ולכן הוצרך . . . האלקים.	תהלים: מפרק צ עד פרק צו	יט סיון
בחדש מרחשון תרי"ג קבע ה"צמח צדק", מלבד השעורים האחרים, שעור למוד עם אדני אבי זקני מורי ורבי [מהר"ש] בכל יום שתי שעות ומחצה – בתוך מתחיל משעה העשירית לילה, ובקצין משעה הרביעית לפנות בקר. – שתי שנים היה הלמוד: קבלה עם באורי חסידות. אחר זמן זה – עד אלול תרט"ז, שאז נפסק השעור, למדו ספרי מחקר: הרס"ג [=רבי סעדיה גאון], מורה נבוכים, עקרים, כוזרי ועוד, על פי תורת החסידות.		

יום רביעי	יום שישי	ה'תש"ג
שיעורים. חומש: שלח, רביעי עם פירש"י. תהלים: צו"קג. תניא: פרק ז. ובוה . . . פב" עליו כלל.	תהלים: מפרק צו עד פרק קג	כ סיון
מפתגמי אאזמו"ר: דער שכל און מדות געבוי פון א חסיד, איז לפי ערך זיין ערשטע יחידות בא זיין רבי'ן. די ערשטע יחידות איז לפי ערך מהות עצמו פון א חסיד, לפי אופן מהות עצמו אזא סדר עבודה גיט איהם דער רבי.		

מפתגמי אדני אבי זקני מורי ורבי [מהר"ש]: מבנה השכל והמדות של חסיד הוא לפי ערך היחידות הראשונה שלו אצל הרבי שלו. היחידות הראשונה היא לפי ערך מהות עצמו של החסיד. לפי אופן מהות עצמו – כזה סדר עבודה נותן לו הרבי.

יום חמישי	יום שבת קודש	ה'תש"ג
שיעורים. חומש: שלח, חמישי עם פירש"י. תהלים: קד"קה. תניא: והנה גדר . . . פב" סטריין	תהלים: מפרק קד עד פרק קה	כא סיון
רבינו בספר של בינונים פ"ג אומר, כי ג' מוחין חב"ד וז' מדות הם השתלשלות מעשר ספירות העליונות, דכל זה הוא בנפש רוח ונשמה שהם המתלבשים בגוף האדם, אמנם ענין המסירת נפש על אלקות, וואס א איד ניט ער וויל און ניט ער קאן זיין ח"ו א נפרד מאלקות, זהו מעצמות א"ס ב"ה, שלמעלה מענין הספירות דראשיתם היא ספירת החכמה.		

רבינו בספר של בינונים פרק ג' אומר, כי ג' מוחין חב"ד וז' מדות הם השתלשלות מעשר ספירות העליונות, דכל זה הוא בנפש רוח ונשמה שהם המתלבשים בגוף האדם, אמנם ענין המסירת נפש על אלקות, שיהודי אינו רוצה ואינו יכול להפרד חס ושלום מאלקות, זהו מעצמות אין סוף ברוך הוא שלמעלה מענין הספירות דראשיתם היא ספירת החכמה.

תשובה מתוך בחירה

יום ראשון ט"ו סיון ה'תשס"ט

החטא לעולם" (לשון הרמב"ם פ"ב ה"ב), הרי אם הייתה סיבה חיצונית לתשובתו, אין בטחון "שלא ישוב לזה החטא לעולם". ובנוסף לכך, כשיש לתשובה סיבה צדדית (צרה או יסורים רח"ל), אין התשובה מתייחסת לגמרי לאדם, אבל תשובה הבאה מבחירתו של האדם לשוב ולהתקרב אל ה', מתייחסת כולה לאדם, ולא זו בלבד שהיא אמיתית, אלא שגם בעת התשובה עליו להכיר שגם החטא היה בבחירתו, כי כל זמן שיש לאדם תירוץ לתלות בו את סיבת חטאו, אין תשובתו אמיתית, שירצה לעזוב רשעו ולשוב אל ה' באמת ובלב שלם שהרי אינו מכיר באחריותו המלאה לחטא.

ובפנימיות הענינים: עיקר גילוי כוח הבחירה החופשית לגמרי, ש"אין מעכב על ידו", הוא בעבודת התשובה, כי הרחוק מהשי"ת בגלל החטא לכאורה מצבו אינו מאפשר (ע"פ טבע) להתקרב אל ה', אלא שע"י הבחירה יכול להתגבר ולחדש בעצמו 'תנועה' של התקרבות לה' (ע"פ לקו"ש ח"ל ע' 199 ואילך).

הלכות תשובה פרק ו, הלכה ב: וְכֵשֶׁם שֶׁאָדָם הוֹטֵא פְּרָצוֹנוֹ וּמִדְּעָתוֹ, כִּדּוּם הוּא עוֹשֶׂה תְּשׁוּבָה פְּרָצוֹנוֹ וּמִדְּעָתוֹ.

וכן כתב הרמב"ם לעיל (פ"ה ה"ב) "הואיל ורשותנו בידינו ומדעתנו עשינו כל הרעות, ראוי לנו לחזור בתשובה ולעזוב רשענו, שהרשות עתה בידינו". כלומר שגם החטא וגם התשובה הם מתוך בחירה חופשית.

והנה, אף שהבחירה היא "עמוד התורה והמצוה" (כלשון הרמב"ם רפ"ה), יש לומר שהשייכות בין בחירה לתשובה היא בעצם מהותם, כי הבחירה היא "עיקר גדול" משום שלולי הבחירה לא יתכן הציווי ושכר ועונש, אבל בכל המצוות מעשה המצוה יתכן גם ללא בחירה, מה שאין כן בתשובה, הבחירה היא גוף עשיית התשובה, שהרי אם אינו חש אשם במעשיו, אין מקום לחרטה. ובעומק יותר, תשובה אמיתית היא כאשר האדם מתעורר לשוב אל ה' מצד עצמו, ולא מפני סיבה מבחוץ, כי כיון שהתשובה היא עד ש"יעיד עליו יודע תעלומות שלא ישוב לזה

המלך המשיח ומשה רבינו

יום שני ט"ז סיון ה'תשס"ט

ממשה רבינו (לקו"ת שה"ש מט, ג) וכן הוא גם בנוגע ללימוד התורה (כי "תורתו של משיח" היא הענין ד"ישקני מנשיקות פיהו", פנימיות התורה, יחידה שבתורה).

כלומר: עניינה של הגאולה ושל מלך המשיח הגואל, הוא התגלותו של הקב"ה כפי שהוא בעצמו בעולם, ככתוב "ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר יחדיו כי פי ה' דיבר". ולכאורה, הרי זה כפל לשון, כי אם "נגלה כבוד ה'" בוודאי שהכל רואים זאת? אלא שהחלק השני של הפסוק מבהיר את המשמעות האמיתית של החלק הראשון. יכולה להיות התגלות אלוקית כזו שהנשמה תחוש את ההתגלות, אבל הגוף לא. בא הפסוק ומדגיש: כיון שבגאולה יתגלה הקב"ה בעצמיותו ("ולא יכנף עוד מוריד"), גם הגשמיות עצמו ("כל בשר") תקלוט את הרוחניות, כי לאמתו של דבר גם הגשמיות היא חלק מהאחדות האלוהית.

(אגרות קודש, ח"ט, עמ' ריד)

הלכות תשובה פרק ט, הלכה ב: מִפְּנֵי שְׁאוֹתוֹ הַמֶּלֶךְ שִׁיעָמֵד מִדְּרַע דָּוָד, פָּעַל חֲכָמָה יְהִיָּה יֵתֵר מְשַׁלְמָה, וְנִבְיָא גְדוֹל הוּא קְרוֹב מִמֶּשֶׁה רַבְּנָנוּ, וְלִפְיָקֵד, לְמַד כָּל הָעָם וְיִזְרְחָ אוֹתָן דְּרָךְ ה', וְיִבְאוּ כָּל הַגּוֹיִם לְשִׁמְעוֹ.

בתורת החסידות מבואר שיש מעלה במלך המשיח, שגדול בה ממש רבנו (לקו"ת ויקרא יז, א. במדבר פט, ב-ג. ועוד). ולכאורה, איך הדברים תואמים לידוע ומקובל ש"לא קם כמשה" ולדברי הרמב"ם כאן שאינו אלא "קרוב למשה רבנו"? והביאור:

הקביעה "שלא קם כמשה" אמורה לנוע לעניין הנבואה בלבד, כדברי הרמב"ם שמש"ח יהיה נביא גדול "קרוב למשה רבנו", אבל במלכים קם כמשה רבינו.

יתירה מזו, בנוגע למעלת הנשמה, מעלת המשיח אכן גדולה

'כוונת הלב' בקריאת שמע

יום שלישי י"ז סיון ה'תשס"ט

אלא פסוק ראשון בלבד שהיא מן התורה, והשאר שתקנו חכמים לא הצריכו כוונה אלא לכתחילה" (שו"ע אדה"ז שם).

וחדש הגר"ע איגר (ליקוט תשובות סי' ב) ש'כוונת הלב' בפסוק ראשון משמעה כוונה כללית שמקבל עליו מלכות שמים ואינו צריך להבין את פירוש המילים, אבל מלשון אדה"ז בשולחנו (שם, וכן בס" קפ"ה סע"ב) "בקריאת שמע צריך כוונת הלב שיבין מה שהוא אומר בפיו" – משמע שצריך להבין את פירוש המילים.

וכתבו האחרונים, שהלכה זו אמורה גם לענין "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד", ואם לא כיוון ליבו לא יצא ידי חובתו וצריך לחזור ולקראו, כיון ש"היא גם כן קבלת מלכות שמים" (שו"ע אדה"ז סי' ס"ג סע"ה).

הלכות קריאת שמע פרק ב, הלכה א: הַקּוֹרֵא אֶת שְׁמַע, וְלֹא בֵּין לְבֹו בְּפִסּוּק רִאשׁוֹן שֶׁהוּא: "שְׁמַע, יִשְׂרָאֵל! ה' אֱלֹהֵינוּ, ה' אֶחָד" - לֹא יָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ.

נחלקו הראשונים האם "מצוות צריכות כוונה", היינו, האם בעשיית מצווה האדם צריך להתכוון לצאת ידי חובה. ובשולחן ערוך (א"ח סי' ס ס"ד ושו"ע אדה"ז שם ס"ה) הובאו שתי הדעות, וההכרעה היא שצריכות כוונה.

אך בהלכה זו של כוונת הלב בפסוק ראשון של קריאת שמע, פירש הרשב"א (ברכות יג, ב) שאין זו הכוונה לצאת ידי חובת המצווה, אלא 'כוונת הענין', היינו "שלא יהרהר בדברים אחרים כדי שיקבל עליו מלכות שמיים בהסכמת הלב". ולכן כוונה זו מעכבת רק בקריאת הפסוק הראשון, כי "עיקר קריאת שמע אינה

יום רביעי י"ח סיון ה'תשס"ט

יסודות התפילה

ה' אצל הנביאים "אבריהן מזדעזעין וכוח הגוף כשל ועשתונותיהם מתטרפות..." (יסודי התורה ז, ב). ואם כן איך יכול אדם לגשת אל ה' האינסופי ולבקש את צרכיו הפעוטים של האדם?

אלא שבתפילה יש שלושה עניינים:

(א) כאשר האדם מתבונן בגדולת ה' שאין לו חקר, נשמתו משתוקקת לאהוב את ה' ולירא מפניו. יראת הרוממות והאהבה והיראה הם צורך חיוני.

(ב) האבות, משה רבינו והנביאים נפלו לפני הקב"ה בתחינה ובקשו את צרכיהם מלפניו ו"מעשה אבות סימן לבנים".

(ג) עבודת הקורבנות, יש לה זהות לקירוב האדם לה' והקורבנות נועדו גם לרצות את הקב"ה. וזו משימתה השלישית של התפילה, להתקרב אל הקב"ה עד שהדבר יביא לידי ריצוי. "ואישי ישראל ותפילתם באהבה תקבל ברצון".

(איש והלכה, עמ' 243)

הלכות תפילה פרק א, הלכה ב: חייב מצוה זו, כך הוא - שיהא אדם מתפלל ומתחנן בכל יום, ומגיד שבתו של הקדוש ברוך הוא, ואחר כך שואל צרכיו שהוא צריך להם בבקשה ובתחנון, ואחר כך נותן שבת והודיה לה' על המצוה שהשפיע לו; כל אחד בפניו.

מדברי הרמב"ם למדנו כי יסודה העיקרי של התפילה, שהיא מדברי תורה, מורכב משלושה חלקים: (א) שבת (ג' ברכות ראשונות). (ב) בקשה (ברכות אמצעיות). (ג) הודאה (ג' ברכות אחרונות).

וכדי להבין מדוע קבע הרמב"ם ששלושת אלו הם עיקרה של התפילה מדברי תורה, יש להקדים ולשאול: כיצד יכול לעמוד אדם בתפילה בפני הקב"ה והרי ככל שהאדם מתקרב אל ה', הוא נעשה אפסי יותר כמו שמצינו במשה "ויסתור משה פניו כי ירא מהביט אל האלוקים" וכפי שהרמב"ם מתאר את קרבת

יום חמישי י"ט סיון ה'תשס"ט

רחיצת רגליים לתפילת שחרית

דומה לקידוש הכהן מן הכיור וגם הרשב"א לא בא אלא לומר שהכנת האדם לעבודת ה' צריכה להיות כדוגמת הכנת הכוהנים לעבודתם בבית המקדש.

ואת מחלוקת הרמב"ם והראב"ד, יש לפרש כך:

נאמר בגמרא (שבת נ, א): "רוחץ אדם פניו ידיו ורגליו בכל יום בשביל קונו". וההקפדה על הניקיון צריכה להיות בעיקר באברי האדם המגולים שבהם הניקיון ניכר. ולכן, את הידיים והפנים החשופים צריך לרחוץ ולנקות, ואילו ברגליים, הדבר תלוי במנהגי המקום: בזמן התלמוד ובארצות המזרח לא נהגו ללבוש גרביים, ולכן אמרו חז"ל שצריך לרחוץ גם את הרגליים. והרמב"ם הביא את הדברים להלכה כי בארצות ערב היו הולכים יחפים (א"ר סי' ב). והראב"ד משיג על כך, כי מאחר ויש מקומות שבהם כן לובשים גרביים, צריך היה הרמב"ם לציין שבמקומות אלו אין צורך לרחוץ את הרגליים בדומה לשאר איברי הגוף המכוסים (נודע ביהודה תנינא, א"ח סי' קמ"ו).

הלכות תפילה פרק ד, הלכה ג: בשחרית - רוחץ פניו ידיו ורגליו.

הראב"ד חולק וסובר שגם לתפילת שחרית אין צורך לרחוץ את הרגלים.

והשואל בשו"ת נודע ביהודה רצה לבאר שמחלוקת הרמב"ם והראב"ד נובעת מהבדלי הטעמים של דין נטילת ידיים בשחרית:

הרמב"ם סובר כהרשב"א (הובא בבית יוסף א"ח סי' ד) שהנטילה היא משום שהקב"ה החזיר לאדם את נשמתו כדי לעבדו כל היום, וצריך ליטול מן הכלי ככהן שהיה מקדש ידיו מן הכיור קודם העבודה. ולכן יש לרחוץ גם את הרגליים כי הכהן קידש ידיו ורגליו. ואילו לפי הראב"ד טעם הנטילה הוא כדברי הרא"ש (ברכות פ"ט, כג) משום שידים עסקניות הן ובודאי נגעו בעת השינה במקומות המטופנים בגוף.

אך הגר"ש בן ה'נודע ביהודה' כותב שנטילת ידים אינה

יום שישי כ' סיון ה'תשס"ט

ברכת המפיל

(סי' רלט) כתב שמונסח הברכה "המפיל חבלי שינה על עיניו" משמע שמברך על השינה שלו והמסופק אם יירדם לא יברך. ולענין זמן הברכה, המג"א (שם סק"ג) הביא את דעת 'סדר היום' שיברך רק סמוך לשינה ממש, כדי שלא יהיה הפסק בין הברכה לשינה, ואת דעת ה'כנסת הגדולה' שיברך מיד כשיכנס למיטה, שמה תחטפנו שינה קודם שיברך ואף שלא ירדם מיד, אין זה הפסק בין הברכה לשינה, כיון שאינו עושה דבר אחר בינתיים. ומפסק הרמ"א (שם ס"א) שאין לאכול ולשתות או לדבר אחר קריאת שמע שעל המטה, משמע מצד אחד שרק אכילה ושתיה ודבור הוי הפסק, אך מאידך משמע שיש "לישן מיד", היינו שלא יסיח דעתו לדברים אחרים שמדירים שינה אלא יביא

הלכות תפילה פרק ז, הלכה א: בשכיבתי אדם למטתו לישן פליליה, מברך: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, המפיל חבלי שינה על עיני וכו'".

לשון הגמרא הוא "הנכנס לישן על מיטתו", ומכך שהרמב"ם שינה וכתב "כשיכנס אדם למטתו לישן בלילה מברך", מבואר שלדעתו: (א) הברכה היא רק על שינת לילה ולא על שינה ביום. (ב) מברך כששוכב על מטתו, לא כדעת רבנו יונה שמברך סמוך לשכיבתו (ב"י סי' רלט). (ג) אף אם בפועל לא ישן, אין זו ברכה לבטלה כי הברכה היא ברכת השבח על טבעו של עולם ולא על השינה של המברך בפרט (מעשה רח. דברי ירמיהו). וכן כתבו למעשה ה'אליה רבה' והפמ"ג (סי' רלט אות ג) אבל הביאור הלכה

פרק ג משנה ו

רַבִּי חֲלִפְתָּא בֶּן דֹּסָא אִישׁ כֹּפֵר חֲנֻנְיָה אוֹמֵר, עֲשֶׂה שְׂוֵשְׁבִין וְעוֹסְקִין בַּתּוֹרָה, שְׂכִינָה שְׂרוּיָה בֵּינֵיהֶם, שְׁנַאמֵר: אֱלֹהִים נֶצֶב בְּעֶדְתָּ אֵל. וּמִנֵּין אָפְלוּ חֲמֻשָּׁה, שְׁנַאמֵר: וְאֶנְדְּרוּ עַל אֶרֶץ יִסְדָּה. וּמִנֵּין אָפְלוּ שְׁלֹשָׁה, שְׁנַאמֵר: בְּקֶרֶב אֱלֹהִים יִשְׁפֹּט. וּמִנֵּין אָפְלוּ שְׁנַיִם, שְׁנַאמֵר: אוֹ נִדְּבָרוּ יֵרֵא ה' אִישׁ אֶל רַעְיוֹ וְיִקְשֹׁב ה' וְיִשְׁמַע וְגו'. וּמִנֵּין אָפְלוּ אֶחָד, שְׁנַאמֵר: בְּכָל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אוֹכִיר אֶת שְׁמִי אֲבֹא אֵלָיְךָ וּבִרְכָתֶיךָ:

נקודות משיחות קודש

שהתורה נקנית בהם: "בישוב". ועוסקין - לימוד באופן של עסק, ש"עסק התורה הוא העמל והטורח"¹³. וכביאור הידוע¹⁴ שלימוד התורה צריך להיות כמו בעל עסק, היינו לא רק כפועל ושכיר שעבודתו היא בזמן מוגבל בלבד, כי אם כמו בעל העסק, שהעסק נוגע לו ביותר, וגם לאחר גמר המלאכה, טרודה דעתו ומחשבתו בעניני העסק, ואפילו בעת השניה חולם מעניני העסק. ודוגמתו בנמשל: לימוד התורה הוא באופן של עסק, שמסור ונתון לזה בכל לבו ונפשו, ועד כדי כך, שגם בעת השניה חולם דברי תורה¹⁵.

בתורה - הישיבה וההתעסקות בלימוד התורה היא באופן שהוא וכל מציאות העשרה הם בתורה. והיינו, שלא שייכת אצלם דעה והנחה קדומה מצד מציאותם הם (שאו יש מקום לחשוש שתגרום לאיזון נטי'), כי אם שכל מציאותם היא בתורה, להתייגע ולעמוד על אמיתתה של תורה.

ותכלית השלימות היא, שפועלים זאת אצל כל בני ישראל, הן לגבי כל עשרת הסוגים דבני ישראל¹⁶, הן לגבי תכלית הריבוי בכמות, הנכלל במספר עשרה, כמובן מפסק ההלכה¹⁷ שאחד עשרה ואחד עשרה רבוא מברכים ומזמנים בנוסח שוה.

והנה, לגבי יהודי המצוי במצב רוחני ירוד, הפירוש דמשנתנו הוא באופן דלימוד התורה סתם (עוד לפני שבאים לשלימות הלימוד). ויתירה מזה - עוד לפני שבאים ללימוד התורה בכלל, כי אם, ענין האחדות¹⁸.

עשרה - למרות שאין דיעותיהם שוות¹⁹, נעשים "עדה", מציאות אחת²⁰.

שיושבין - התיישבות וקביעות, היינו שאחדות זו אינה רק בעת מן העתים, ביום סגולה וכיוצא בזה, כי אם התיישבות וקביעות, בכל זמן ובכל מצב. ועוסקין - האחדות חודרת בעניני העסק שלו כפשוטו, מבלי לחשוש שעל ידי זה שיספר לחבירו מעניני העסק, עלול הדבר לפגוע בפרנסתו. בתורה - סוף סוף נעשית אצלם האחדות גם בתורה²¹.

לפי משנתנו יוצא שבפסוק "אלקים נצב בעדת אל בקרב אלקים ישפוט"¹ נרמזת השראת השכינה בעשרה ובשלשה שעוסקים בתורה. ויש לדקדק בזה: מדוע דילג הכתוב על הדרגה שביניהם - השראת השכינה בחמשה שיושבים ועוסקים בתורה?

ויש לומר, דהנה בפסוק זה מדובר אודות דרגת השראת השכינה השייכת למציאות העולם, ולכן הובאו בו רק המספרים עשרה ושלשה, הקשורים במיוחד לכללות מציאות העולם (כדלקמן).

עשרה - "בעשרה מאמרות נברא העולם"². וענין זה שייך לתורה, כמארז"³ "אסתכל באורייחא וברא עלמא". ומספר זה מתבטא בעבודת ישראל בלימוד התורה כשישנם "עשרה שיושבים ועוסקין בתורה", שעל זה נאמר "אלקים נצב בעדת אל". שלשה - "על שלשה דברים העולם עומד"⁴. והשייכות לתורה על פי מאמר רז"ל⁵ על הפסוק⁶ "ארץ יראה ושקטה" שנתנת התורה גרמה והביאה לידי עמידת העולם. ובעבודת בני ישראל הוא שלשה שעוסקין בתורה, שעל זה נאמר "בקרב אלקים ישפוט".

(ואילו שאר המספרים שבמשנתנו (חמשה, שנים, ואחד) אינם שייכים כל כך לכללות מציאות העולם.

חמשה - הוא חצי דבר בלבד (ביחס לעשרה)⁷. שנים - מספר זה שייך בעיקר לעולם התהו, שבו יש שני קוין בלבד (בניגוד לעולם התיקון, שבו יש גם קו שלישי, קו האמצעי המחבר שני הקוין של חסד וגבורה)⁸ אחד - מספר זה נעלה ממצאות העולם, כמאמר רז"ל⁹ "יום אחד, שבו ה' הקב"ה יחידי בעולמו, שלא ה' בעולמו אלא הוא"¹⁰.

עֲשֶׂה שְׂוֵשְׁבִין וְעוֹסְקִין בַּתּוֹרָה

יש כאן תכלית השלימות דלימוד התורה:

עשרה - העילוי תלמוד תורה דרבים¹¹. שיושבין - לימוד באופן של התיישבות. ובלשון המשנה¹² לגבי מ"ח הדברים

11. ראה אגה"ק סכ"ג.

12. פ"ו מ"ו.

13. ב"ח או"ח סמ"ז (ד"ה ונוסחא).

14. ספה"מ קונטרסים ח"א עמ' רנח.

15. ראה ספה"מ ה"ש"ת עמ' א.

16. ראשיכם שבטיכם גו' מחוטב עציך עד שואב מימין (ר"פ נצבים).

17. רמב"ם הלכות ברכות פ"ה ה"ד.

18. כמו שלפני מ"ה היו ישראל כאיש אחד בלב אחד (רש"י יתרו יט, ב).

19. ראה ברכות נח, א.

20. ראה ברכות כא, ב.

21. לקו"ש חכ"ח עמ' 271.

1. תהלים פב, א.

2. ריש פרק ה.

3. זח"ב קסא, ב. וראה זח"ג יא, ב: עשרה מאמרות למעשה בראשית. . עשרה מאמרות למתן תורה.

4. ריש פרק א.

5. שבת פח, א.

6. תהלים עו, ט.

7. ראה פרקי דר"א פ"ח: נטה ימינו וברא שמים, נטה שמאלו וברא ארץ. הרי שיד אחת (ה' אצבעות) היא חצי העולם בלבד.

8. ראה ספר הליקוטים (דא"ח להצ"צ) ערך תהו ותיקון (עמ' יב).

9. ב"ר פ"ג, ח.

10. משיחת ש"פ שלח תשמ"ג - על פי רשימת השומעים בלבד.

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום – ט"ו כ"א סיון ה'תשס"ט

יום ראשון ט"ו סיון ה'תשס"ט

הלכות תשובה פרק ד

א. עשרים וארבעה דברים מעכבין את התשובה. ארבעה מהן - עון גדול, והעושה אחד מארבעתן, אין הקדוש ברוך הוא מספיק [מסייע] בידו לעשות תשובה, לפי גדל חטאו. ואלו הן: (א) המחטיא את הרבים; ובכלל עון זה, המעכב את הרבים מלעשות מצוה. (ב) והמטה חבירו מדרך טובה לדרך רעה, כגון מסית [יחיד לעבודה זרה] ומדיח [רבים]. (ג) הרואה בנו בתרבות רעה, ואינו ממחה בידו - הואיל וכונו ברשותו, אלו מחה בו היה פורש, ונמצא כמחטיא אותו; ובכלל עון זה - כל שאפשר בידו למחות באחרים בין רבים בין יחידים ולא מחה בהן, אלא ניח אותן בכשלונו. (ד) והאומר: 'אחטא ואשוב'; ובכלל זה, האומר: 'אחטא, יום הכפורים מכפר'.

ב. ומהן חמשה דברים הנוצלים דרכי התשובה בפני עושיהן; ואלו הן: (א) הפורש מן הצבור - לפי שבזמן שיעשו תשובה ולא יהיה עמהן, ואינו זוכה עמהן בזכויות שעושין. (ב) והחולק על דברי חכמים - לפי שמחלקתו גורמת לו לפרש מהן, ואינו יודע דרכי התשובה. (ג) והמלעיג על המצוות - שפיון שנתבזו בעיניו, אינו רודף אחריהן ולא עושן; ואם לא יעשה, במה יזכה? (ד) והמבזה רבותיו - שדבר זה גורם להן לדחפו ולטרונו כישוע וכגחזי, ובזמן שנטרד לא ימצא מלמד ומורה לו דרך האמת. (ה) והשונא את התוכחות - שהרי לא הניח לו דרך התשובה, שהתוכחה גורמת לתשובה, שבזמן שמודיעין לו לאדם חטאיו ומכלימין אותו, חוזר בתשובה, כמו שכתוב בתורה: "וכר, אל תשפח", "ממרים הייתם", "ולא נתן ה' לכם לב", "עם נבל, ולא חכם". וכן ישעיהו הוכיח את ישראל ואמר: "הוי גוי חוטא", "ידע שור קוניהו", "מדעתך, כי קשה אתה, וגיד ברזל ערפך, ומצחק נחווה"; וכן צוהו האל להוכיח לחטאים, שנאמר: "קרא בגרון, אל תחשף". וכן כל הנביאים הוכיחו לישראל, עד שחזרו בתשובה. לפיכך, צריך להעמיד בכל קהל וקהל מישראל חכם גדול וזקן וירא שמים מנעוריו ואוהב להן, שיהא מוכיח לרבים ומחזיר בתשובה. וזה ששונא את התוכחות, אינו בא למוכיח ולא שומע דבריו; לפיכך יעמד בחטאתיו, שהם בעיניו טובים.

ג. ומהם חמשה דברים, העושה אותן אי אפשר לו שישוב תשובה גמורה, לפי שהן עונות שבין אדם לחבירו, ואינו יודע חבירו שחטא לו, כדי שיתיר לו או ישאל ממנו למחל לו; ואלו הן: (א) המקלל את הרבים - ולא קלל אדם ידוע, כדי שישאל ממנו כפורה. (ב) והחולק עם גנב - לפי שאינו יודע גנבה זו של מי היא, אלא הגנב גונב רבים ומביא לו והוא לוקח; ועוד, שהוא מחזק יד הגנב, ומחטיא אותו. (ג) והמוצא אבדה ואינו מכריז עליה עד

שיחזירה לבעליה - לאחר זמן, כשיעשה תשובה, אינו יודע למי יחזיר. (ד) והאוכל {שד} {שור} עניים ויתומים ואלמנות - אלו בני אדם אמללין הן ואינן ידועין ומפרסמין, וגולין מעיר לעיר, אין להם מכיר, כדי שידע שד זה של מי הוא ויחזירו לו. (ה) והמקבל שחד להטות דין - אינו יודע עד היכן הגיעה הטעה זו וכמה הוא כחה כדי שיחזיר, שהדבר יש לו רגלים [יש לו בסיס קל]; ועוד שהוא מחזק יד זה, ומחטיא אותו.

ד. ומהן חמשה דברים, העושה אותן אין חזקתו לשוב מהן, לפי שהן דברים קלים בעיני רב האדם, ונמצא חוטא והוא ידמה שאין זה חטא; ואלו הן: (א) האוכל מסעודה שאינה מספקת לבעליה [עני המזמין אורח מחמת נימוס אך לו עצמו אין דין] - שזה אבק גזל. והוא מדמה שלא חטא, ויאמר: 'כלום אכלתי אלא ברשותך'. (ב) והמשפמש בפעבוסו [משכונן] של עני - שהעבוס של עני אינו אלא כגון קרדם ומחרשה, ויאמר בלבו: 'אינן חסרים, והרי לא גזלתי אותו'. (ג) והמסתכל בעריות - מעלה על דעתו שאין בקד כלום, שהוא אומר: 'יכי בעלתי?! או קרבת?!'! והוא אינו יודע, שראית העינים עון גדול, שהיא גורמת לגופן של עריות, שנאמר: "ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם". (ד) והמתכבד בקלון חבירו - אומר בלבו שאינו חוטא, לפי שאין חבירו עומד, ולא הגיעה לו בשת, ולא בישו, אלא ערוך מעשיו הטובים ותקמתו למול מעשה חבירו או חקמתו, כדי שיראה מקלון שהוא מכבד וחברו בזוי. (ה) והחושד בשרים - אומר בלבו שאינו חטא, לפי שהוא אומר: 'מה עשיתי לו? וכי יש שם אלא חשד שפא עשה או לא עשה', והוא אינו יודע שזה עון שמשים אדם כשר בדעתו כבעל עברות.

ה. ומהן חמשה דברים, העושה אותן ימשך אחריהן תמיד, והן קשין לפרש מהן; לפיכך, צריך אדם להזהר מהן שפא ידבק בהן, והן פלן דעות רעות עד מאד; ואלו הן: (א) רכילות. (ב) ולשון הרע. (ג) ובעל חמה. (ד) ובעל מחשבה רעה. (ה) והמתחבר לרשע - מפני שהוא למד ממצעו, והם נרשמים בלבו; הוא שאמר שלמה: "ורעה כסילים, ירוע". וכבר בארנו בהלכות דעות דברים שצריך כל אדם לנהוג בהן תמיד, קל וחמר לבעל תשובה.

ו. כל אלו הדברים וכיוצא בהן - אף על פי שמעכבין את התשובה, אין מונעין את התשובה; אלא אם עשה אדם תשובה מהן - הרי זה בעל תשובה, ויש לו חלק לעולם הבא.

הלכות תשובה פרק ה

א. רשות כל אדם נתונה לו: אם רצה להטות עצמו לדרך טובה ולהיות צדיק, הרשות בידו; ואם רצה להטות עצמו לדרך רעה ולהיות רשע, הרשות בידו. הוא שכתוב

למעלה, והמים והארץ יורדים למטה, והגלגל סובב בעגול, וכן שאר בריות העולם להיות כמנהגן שחפץ בו - ככה חפץ להיות האדם רשותו בידו, וכל מעשיו מסורין לו, ולא יהיה לו לא כופה ולא מושף, אלא הוא מעצמו וברצותו שנתן לו האל עושה כל שהאדם יכול לעשות. לפיכך דנין את האדם לפי מעשיו: אם עשה טובה, מטיבין לו; ואם עשה רעה, מרעין לו. הוא שהנביא אומר: "מידכם היתה זאת לכם"; "גם המה בחרו בדרכיהם". ובענין זה אמר שלמה: "שמח בחרו בלדותיך... ודע, כי על כל אלה יביאך האלהים במשפט" - כלומר, דע שיש בידך כח לעשות, ועמיד אתה לתן את הדין.

ה. שמא תאמר: והלא הקדוש ברוך הוא יודע כל מה שיהיה קדם שיהיה! ידע שנה צדיק או רשע, או לא ידע? אם ידע שהוא יהיה צדיק, אי אפשר שלא יהיה צדיק! ואם תאמר שידע שיהיה צדיק ואפשר שיהיה רשע, הרי לא ידע הדבר על בריו. דע, שתשובת שאלה זו "ארכה מארץ מדה, ורחבה מני ים", וכמה עקרים גדולים והררים רמים תלויים בה; אבל צריך אתה לידע ולהבין בדבר זה שאני אומר. כבר בארנו בפרק שני מהלכות יסודי התורה, שהקדוש ברוך הוא אינו יודע בדעה שהיא חוץ ממנו, כבני אדם שהן ודעתן שנים, אלא הוא יתברך שמו ודעתו - אחד; ואין דעתו של אדם יכולה להשיג דבר זה על בריו. וכשם שאין כח באדם להשיג ולמצא אמתת הבורא [מהות], שנאמר: "כי לא יראני האדם, וחי" - כך אין כח באדם להשיג ולמצא דעתו [אופן ידיעתו] של בורא. הוא שהנביא אומר: "כי לא מחשבותי מחשבותיכם, ולא דרכיכם דרכי". וכיון שכן הוא, אין בנו כח לידע היאך ידע הקדוש ברוך הוא כל הברואים והמעשים. אבל גידע בלא ספק, שמעשה האדם ביד האדם; ואין הקדוש ברוך הוא מושכו, ולא גוזר עליו לא לעשות כך ולא שלא לעשות כך. ולא מפני קבלת הדת בלבד ידע דבר זה, אלא בראיות ברורות מדברי החכמה. ומפני זה נאמר בנבואה, שדנין את האדם על כל מעשיו כפי מעשיו, אם טוב ואם רע. וזה העקר שכל דברי הנבואה תלויין בו.

הלכות תשובה פרק ו

א. פסוקים הרבה יש בתורה ובדברי הנביאים, שהן נראין כסותרין עקר זה, ונכשלין בהן רב האדם, ויעלה על דעתו מהן, שהקדוש ברוך הוא גוזר על האדם לעשות טובה או רעה, ושאין לבו של אדם מסור לו להטותו לכל אשר ירצה. והריני מבאר עקר גדול, שממנו תדע פרוש כל אותן הפסוקים. בזמן שאדם אחד חוטא, או אנשי מדינה חוטאין, ועושה החוטא חטא שעשה מדעתו וברצונו, כמו שהודענו - ראוי להפריע ממנו; והקדוש ברוך הוא יודע היאך יפריע. יש חטא שהדין נותן שנפרעין ממנו על חטאו בעולם הזה, כגופו או כממונו או בבניו הקטנים; שבניו של אדם הקטנים שאין בהן דעת ולא הגיעו לכלל מצוות, כקנינו הן - כתוב: "איש בחטאו יומת", עד שיעשה

בתורה: "הן האדם היה כאחד ממנו, לדעת טוב ורע" - כלומר: הן מין זה של אדם היה אחד בעולם, ואין מין שני דומה לו בזה הענין, שיהא הוא מעצמו בדרעתו ובמחשבתו יודע הטוב והרע ועושה כל מה שהוא חפץ, ואין לו מי שיעכב על ידו מלעשות הטוב או הרע. וכיון שכן הוא, "פן ישלח ידו".

ב. אל יעבר במחשבתך דבר זה שאומרים טפשי האמות ורב גלמי [בער] בני ישראל, שהקדוש ברוך הוא גוזר על האדם מתחלת בריתו להיות צדיק או רשע. אין הדבר כן; אלא כל אדם ואדם ראוי להיות צדיק כמשה רבנו או רשע כירבעם, או חכם או סכל, או רחמן או אכזרי, או כילי [קמצן] או שוע [פורן]; וכן שאר כל הדעות [מידות]. ואין לו מי שיכפהו ולא גוזר עליו, ולא מי שמושכו לאחד משני הדרכים, אלא הוא מעצמו ומדעתו נוטה לאיזה דרך שירצה. הוא שירמיה אומר: "מפי עליון לא תצא הרעות והטוב" - כלומר: אין הבורא גוזר על האדם לא להיות טוב, ולא להיות רע. וכיון שכן הוא, נמצא זה החוטא הוא הפסיד על עצמו; ולפיכך ראוי לו לבכות ולקונן על מה שעשה לנפשו, וגמלה רעה. הוא שכתוב אחריו: "מה יתאוונ אדם חי, גבר על חטאיו". וחסר ואמר: הואיל ורשותנו בידינו, ומדעתנו עשינו כל הרעות, ראוי לנו לחזר בתשובה ולשוב רשענו, שהרשות עתה בידינו. הוא שכתוב אחריו: "נחפשה דרכינו ונחקרה, ונשובה עד ה'". ג. ועקר זה - עקר גדול הוא, והוא עמוד התורה והמצוה - שנאמר: "ראה, נתתי לפניך היום, את החיים ואת המוות, ואת המות ואת הרע", וכתוב: "ראה, אנכי נותן לפניכם היום ברכה וקללה" - כלומר, שהרשות בידכם; וכל שיחפץ האדם לעשות ממעשה בני האדם - עושה, בין טובים בין רעים. ומפני זה הענין נאמר: "מי יתן, והיה לבכם זה להם" - כלומר, שאין הבורא כופה בני האדם ולא גוזר עליהם לעשות טובה או רעה, אלא לבם מסור להם. ד. אלו היה האל גוזר על האדם להיות צדיק או רשע, או אלו היה שם דבר שמושף את האדם בעקר תולדתו לדרך מן הדרכים, או למדע מן המדעות [חכמה מן המעשים, כמו שבונים מלבם הטפשים הוברי שמים [החוזים בכוכבים] - היאך היה מצוה לנו על ידי הנביאים, 'עשה כך, ואל תעשה כך', 'הטיבו דרכיכם, ואל תלכו אחרי רשעכם', והוא מתחלת בריתו כבר נגזר עליו, או תולדתו תמשף אותו לדבר שאי אפשר לו לזוז ממנו? ומה מקום היה לכל התורה בלה, ובאיזה דין ואיזה משפט נפרע מן הרשע או משלם שכר לצדיק? השופט כל הארץ לא יעשה משפט! ואל תתמה ותאמר: היאך יהיה האדם עושה כל מה שיחפץ, ויהיו מעשיו מסורים לו, וכי יעשה בעולם דבר שלא ברשות קונו ובלא חפצו? והכתוב אומר: "כל אשר חפץ ה' עשה, בשמים ובארץ"! דע, שהכל בחפצו יעשה, ואף על פי שמעשינו מסורין לנו. כיצד? כשם שחפץ היוצר להיות האש והרוח עולין

ה. ומה הוא זה שאמר דוד, "טוב וישר ה', על כן יורה חטאים בדרך, ידרך עונוים במשפט, וילמד עונוים דרכו"? זה ששלח להן נביאים מודיעים להם דרכי ה', ומחזירין אותן בתשובה. ועוד, שנתן בהם פת ללמד ולהבין; שמדה זו בכל אדם, שכל זמן שהוא נמשך בדרך החכמה והצדק, מתאנה להן ורודף אותן. והוא שאמרו חכמים: 'בא לטהר, מסייעין אותו' - כלומר: ימצא עצמו נעזר על הדבר. והלא כתוב בתורה: 'ועבדו ונענו אתם', הרי גזר על המצרים לעשות רע; וכתוב: 'וקם העם הזה, וינה אחרי אלהי נכר הארץ', הרי גזר על ישראל לעבד עבודה זרה. ולמה נפרע מהן? לפי שלא גזר על איש פלוני הידוע, שיהיה הוא הזונה; אלא כל אחד ואחד מאותן הזונות שעבדו עבודה זרה - אלו לא רצה לעבד, לא היה עובר. ולא הודיעו הבורא, אלא מנהגו של עולם. הא למה זה דומה? לאומר: 'העם הזה, יהיה בהן צדיקים ורשעים' - לא מפני זה יאמר הרשע: 'כבר נגזר עלי שיהיה רשע, מפני שהודיע הקדוש ברוך הוא למשה שיהיו רשעים בישראל'; כענין שנאמר: 'כי לא יחדל אביון מקרב הארץ' [אין מוכרח שכל אחד יהיה אביון]. וכן המצרים, כל אחד ואחד מאותן המצרים והמערעים לישראל, אלו לא רצה להרע להן, הרשות בידו - שלא גזר על איש ידוע, אלא הודיעו שסוף ורעו להשתעבד בארץ לא להם. וכבר אמרנו, שאין פת באדם לידע היאך ידע הקדוש ברוך הוא דברים שעתידין להיות.

יום שני ט"ז סיון ה'תשס"ט

הלכות תשובה פרק ז

א. הואיל ורשות כל אדם נתונה לו כמו שבארנו, ישתדל אדם לעשות תשובה ולנער פסיו מחטאיו, כדי שזכותו יהיה בעל תשובה, כדי שיוקם לחיי העולם הבא.

ב. לעולם יראה אדם את עצמו פאלי הוא נוטה למות, ושמה ימות בשעתו [כשעומד בחטא] ונמצא עומד בחטאיו; לפיכך, ישוב מחטאיו מיד, ולא יאמר: 'כשאזקין אשוב' - שמה ימות קדם שיוקם. הוא ששלמה אמר בחכמתו: 'בכל עת יהיו בגדיך לבנים'.

ג. ואל תאמר, שאין התשובה אלא מעברות שיש בהן מעשה, כגון זנות וגזל וגנבה. כשם שצריך אדם לשוב מאלו - כך הוא צריך לחפש בדיעות [מידות] רעות שיש לו, ולשוב מהן: מן הפעם, ומן האביה, ומן הקנאה, ומן התחרות, ומן ההתל [ליצנות], ומרדיפת הממון והפכוד, ומרדיפת המאכלות, וכיוצא בהן - מן הכל צריך לחזור בתשובה. ואלו העונות, קשים מאותן שיש בהן מעשה; שבזמן שאדם נשקע באלו, קשה הוא לפרש. וכן הוא אומר: 'יעזב רשע דרכו, ואיש און מחשבותיו'.

ד. אל ידמה בעל תשובה, שהוא מרחק ממעלת הצדיקים, מפני העונות והחטאות שעשה. אין הדבר כן! אלא אהוב ונחמד הוא לפני הבורא, וכאלו לא חטא מעולם; ולא עוד, אלא ששכרו הרבה, שהרי טעם טעם

"איש". ויש חטא שהדין נותן שנפרעין ממנו לעולם הבא, ואין עובר עליו שום נזק בעולם הזה. ויש חטא שנפרעין ממנו בעולם הזה, ולעולם הבא.

ב. במה דברים אמורים? בזמן שלא עשה תשובה; אבל אם עשה תשובה, התשובה כתרס [מגן] לפני הפרענות. וכשם שאדם חוטא ברצונו ומדעתו, כך הוא עושה תשובה ברצונו ומדעתו.

ג. ואפשר שיחטא האדם חטא גדול או חטאים הרבה, עד שיתן הדין לפני דין האמת, שיהיה הפרעון מזה החוטא על חטאיו אלו שעשה ברצונו ומדעתו, שמונעין ממנו דרך התשובה ואין מניחין לו רשות לשוב מרשעו, כדי שימות ויאבד בחטאים שעשה. הוא שהקדוש ברוך הוא אומר על ידי ישעיהו: 'השמן לב העם הזה... ושב ורפא לו'. וכן הוא אומר: 'ויהיו מלכים במלואי האלהים, ובוזים דבריו, ומתעוררים בנביאיו, עד עלות חמת ה' בעמו עד לאין מרפא' - כלומר, חטאו ברצונם והרבו לפשע, עד שנתחילו למנע מהן התשובה שהיא המרפא. לפיכך כתוב בתורה: 'ואני אחזק את לב פרעה' - לפי שחטא מעצמו תחלה ורע לישראל הגרים בארצו, שנאמר: 'הכה נתחכמה לו', נתן הדין למנע ממנו התשובה, עד שנפרעין ממנו. לפיכך חזק הקדוש ברוך הוא את לבו. ולמה היה שולח לו ביד משה ואמר לו: 'שלח, ועשה תשובה', וכבר אמר לו הקדוש ברוך הוא שאין אתה משלח, שנאמר: 'ואתה ועבדיך, ידעתיוגו', "ואולם, בעבור זאת העמדתיך"? כדי להודיע לבאי העולם, שבזמן שמונע הקדוש ברוך הוא התשובה לחוטא, אינו יכול לשוב, אלא ימות ברשעו שעשה בתחלה ברצונו. וכן סיחון, לפי עונות שהיו לו נתחב למנועו התשובה, שנאמר: 'כי הקשה ה' אלהיך את רוחו, ואמץ את לבו'. וכן הפנענים, לפי תועבותיהן מנע מהן התשובה עד שעשו מלחמה עם ישראל, שנאמר: 'כי מאת ה' היתה לחזק את לבם לקראת המלחמה את ישראל, למען התרימם'. וכן ישראל בימי אליהו, לפי שהרבו לפשע, מנע מאותן המרפאים לפשע תשובה, שנאמר: 'ואתה הסבת את לבם אחרנית', כלומר, מנעת מהן התשובה. נמצאת אומר, שאין האל גוזר על פרעה להרע לישראל, ולא על סיחון לחטא בארצו, ולא על הפנענים להתעב, ולא על ישראל לעבד עבודה זרה; אלא כלן חטאו מעצמן, וכלן נתחילו למנע מהן התשובה.

ד. ובענין זה שואלין הנביאים והצדיקים בתפלותיהן מאת ה' לעזרם על דרך האמת, כמו שאמר דוד: "הורני, ה', בדרךך" - כלומר: אל ימנעוני חטאי בדרך האמת, שממנה אדע בדרך ויחיד שמך. וכן זה שאמר: "וירח נדיכה חסדכני", כלומר: תניח רוחי לעשות חפצך, ואל יגרמו לי חטאי למנעני התשובה, אלא תהיה הרשות בידי, עד שאחזור ואבין ואדע בדרך האמת. ועל דרך זו, כל הדומה לפסוקים אלו.

הלכות תשובה פרק ח

א. הטובה הצפונה לצדיקים, היא חיי העולם הבא; והן החיים שאין עמהן מות, והטובה שאין עמה רעה. הוא שכתוב בתורה: "למען ייטב לך, והארכת ימים" - מפי השמועה [ממדרש] למדו: "למען ייטב לך", לעולם שכלו טוב; "והארכת ימים", לעולם שכלו ארך; וזה הוא חיי העולם הבא. שכר הצדיקים - הוא שיזכו לנעם זה, ויהיו בטובה זו; ופרעון הרשעים - הוא שלא יזכו לחיים אלו, אלא יפּרתו וימותו. וכל מי שאינו זוכה לחיים אלו, הוא המת שאינו חויה לעולם, אלא נכרת ברשעו, ואובד כבהמה. וזה הוא הפּרת הכתוב בתורה, שנאמר: "הפּרת תפּרת הנפש ההיא"; מפי השמועה למדו: "הפּרת", בעולם הזה, "תפּרת", לעולם הבא; כלומר, שאותה הנפש שפרשה מן הגוף בעולם הזה - אינה זוכה לחיי העולם הבא, אלא גם מן העולם הבא נכרתה.

ב. העולם הבא - אין בו גוף וגויה [שלד], אלא נפשות הצדיקים בלבד, בלא גוף כמלאכי השרת. הואיל ואין בו גויות, אין בו לא אכילה ולא שתיה ולא דבר מכל הדברים שגופות בני האדם צריכין להן בעולם הזה. ולא יאָרע בו דבר מן הדברים שמאריעין לגופות בעולם הזה, כגון ישיבה ועמידה ושנה ומיתה ועצב ויחזק וכיצא כהן. כן אמרו חכמים הראשונים: העולם הבא - אין בו לא אכילה ולא שתיה ולא תשמיש, אלא צדיקים יושבין ועטורתיהן בראשיהן, ונהנין מזיו השכינה. הרי נתברר לך שאין שם גוף, לפי שאין שם אכילה ושתיה. וזה שאמרו 'צדיקים יושבין', על דרך החידה אמרו - כלומר, נפשות הצדיקים מצויין שם, בלא עמל ולא יגע. וכן זה שאמרו 'עטורתיהן בראשיהן' - כלומר, דעה שידעו, שבגללה זכו לחיי העולם הבא, מצויה עמהן, והיא העטרה שלהן, כענין שאמר שלמה: "בעטרה שעטרה לו אמו". והרי הוא אומר: "ושמחת עולם על ראשם", ואין השמחה גוף כדי שתנוח על הראש; כן עטרה שאמרו חכמים כאן, היא הדעה. ומה הוא זה שאמרו, 'ונהנין מזיו השכינה'? שיודעין ומשיגין מאמתת [מהות] הקדוש ברוך הוא, מה שאינן יודעין והן בגוף האפל השפל.

ג. כל נפש' האמורה כענין זה, אינה הנשמה שהיא צריכה לגוף, אלא צורת הנפש, שהיא הדעה שהשיגה מהבורא כפי כחה, והשיגה הדעות הנפדרות [המלאכים] ושאר המעשים [מעשה בראשית ומרכבה]. והיא הצורה שבארנו ענינה בפרק רביעי מהלכות יסודי התורה; היא הנקראת 'נפש', כענין זה. חיים אלו - לפי שאין עמהן מות, שאין המות אלא ממארעות הגוף ואין שם גוף, נקראו 'צדור החיים', שנאמר: "והיתה נפש אדני צדורה בצדור החיים". והוא השכר הגדול שאין שכר למעלה ממנו, והטובה שאין אחריה טובה; והיא שהתאוו לה כל הנביאים.

ד. וכמה שמות קראו לה דרך משל: הר ה', ומקום קדשו, ודרך הקדש, וספרות ה', ואהל ה', ונעם ה', והיכל

החטא ופרש ממנו וכבש יצרו. אמרו חכמים: 'מקום שבועלי תשובה עומדין בו, אין צדיקים גמורין יכולין לעמד בו'; כלומר, מעלתן גדולה ממעלת אלו שלא חטאו מעולם, מפני שהן כובשין יצרן יתר מהן.

ה. כל הנביאים כלן צוו על התשובה; ואין ישראל נגאלין, אלא בתשובה. וכבר הבטיחה תורה, שסוף ישראל לעשות תשובה בסוף גלותן, ומיד הן נגאלין, שנאמר: "והיה כי יבאו עליך כל הדברים וגו' ושבת עד ה' אלהיך וגו' ושב ה' אלהיך את שביתך וגו'".

ו. גדולה תשובה שמקרכת את האדם לשכינה - שנאמר: "שובה, ישראל, עד ה' אלהיך", ונאמר: "ולא שבתם עדי, נאם ה'", ונאמר: "אם תשוב ישראל, נאם ה', אלי תשוב" - כלומר, אם תחזר בתשובה, בי תדבק. התשובה מקרכת את הרחוקים: אמר ה' זה שנוי לפני המקום, משקץ ומרחק ותועבה, והיום הוא אהוב ונחמד, קרוב וידיד. וכן אתה מוצא, שכלשון שהקדוש ברוך הוא מרחק את החטאים - כה מקרב הוא את השבים, בין יחיד בין רבים, שנאמר: "והיה במקום אשר יאמר להם, לא עמי אתם, יאמר להם, בני אל חי", ונאמר ביכניה ברשעתו: "כתבו את האיש הזה, עירי גבר לא יצלה בזמיו", "אם יהיה כניוהו בן יהוקים מלך יהודה, חותם על יד מיני". וכיון ששב בגלותו, נאמר בנרמל בנו: "ביום ההוא, נאם ה', צבאות, אקחך ונרמל בן שאלתיאל עבדי, נאם ה', ושמתיך בחרתם [על יד מינו]".

ז. כמה מעלה מעלת התשובה! אמר ה' זה מבדל מה' אלהי ישראל, שנאמר: "עונותיכם היו מבדילים ביניכם לבין אלהיכם"; צועק ואינו נענה, שנאמר: "גם כי תרבו תפלה, אינני שומע"; ועושה מצוות וטורפין [זורקים] אותן בפניו, שנאמר: "מי בקש זאת מידכם רמס חצרי", "מי גם בכם ויסגר דלתים", "עלתיכם ספו על זבחיכם, ואכלו בשר". והיום הוא מדבק בשכינה, שנאמר: "ואתם הדבקים בה' אלהיכם"; צועק ונענה מיד, שנאמר: "והיה טרם יקראו, ואני אענה"; ועושה מצוות ומקבלין אותן בנחת ושמחה, שנאמר: "כי כבר רצה האלהים את מעשיך". ולא עוד, אלא שמתאווים להם, שנאמר: "וערכה לה' מנחת יהודה וירושלים, כימי עולם וכשנים קדמוניות".

ח. בעלי תשובה, דרךן להיות שפלים וענוים ביותר; אם חרפו אותן הפסילים במעשיהם הראשונים, ואמרו להם: 'אמך היית עושה כן וכן, ואמך היית אומר כן וכן' - אל ירגישו [אל ישימו לב] להן; אלא שומעין ושמחים, ויודעים שזו זכות להם, ושכל זמן שהם בשים במעשיהם שעברו ונקלמין מהן, וזכותם מרבה ומעלתם מתגדלת. וחסא גדול הוא לומר לבעל תשובה: 'זכר מעשיך הראשונים', או להזכירן בפניו כדי לבישו, או להזכיר דברים וענינים הדומין להם כדי להזכירו מה עשה. הכל אסור, ומזהר עליו בכלל הונת דברים שהזהירה עליה תורה, שנאמר: "ולא תונו איש את עמיתו, ויראת מאלהיך [כי] אני ה'".

העולם. אין הדבר כן! אלא הרי הוא מצוי ועומד, שנאמר: "מה רב טובך, אשר צפנת ליראֶיךָ". ולא קראוהו 'העולם הבא', אלא מפני שאותן החיים באין לו לאדם אחר חיי העולם הזה שאנו קמים בו בגוף ונפש, וזה הוא הנמצא לכל אדם בראשונה.

הלכות תשובה פרק ט

א. מאחר שנודע שמתן שכרן של מצוות והטובה שנוקה לה אם שמרנו דרך ה' התשובה בתורה - היא חיי העולם הבא, שנאמר: "למען ייטב לך, והארבת ימים"; והנלקמה שנוקמין מן הרשעים שעזבו ארחות הצדק הכתובות בתורה - היא הכרת, שנאמר: "הכרת תכרת הנפש ההיא, עונה בה"; מה הוא זה שפיתוב בכל התורה כלה, אם תשמעו יגיע לכם, ואם לא תשמעו יקרה אתכם, וכל אותן הדברים בעולם הזה - כגון שבע ורעב, ומלקמה ושלום, ומלכות ושללות, וישיבת הארץ וגלות, והצלחת מעשה והפסדו, ושאר כל דברי הכרית? כל אותן הדברים אמת היו, ויהיו, ובזמן שאנו עושין כל מצוות התורה, יגיעו אלינו טובות העולם הזה כגון; ובזמן שאנו עוברין עליהן, תקרא אותנו הרעות הכתובות. ואף על פי כן, אין אותן הטובות, הן סוף מתן שכרן של מצוות; ולא אותן הרעות, הן סוף הנלקמה שנוקמין מעובר על כל המצוות. אלא כן הוא הצע [הצעת] הדברים: הקדוש ברוך הוא נתן לנו תורה זו, עץ חיים, וכל העושה כל הכתוב בה, ויודעו [את ה' - ע"י התורה] דעה גמורה נכונה - זוכה בה לחיי העולם הבא; ולפי גדל מעשיו וגדל חכמתו, הוא זוכה. והבטיחנו בתורה, שאם נעשה אותה בשמחה ובטובת נפש, ונהגה בחכמה תמיד - שנסיר ממנו כל הדברים המונעים אותנו מלעשותה, כגון חלי ומלקמה ורעב וכיוצא בהן, וישיפע לנו כל הטובות המחזקים את ידינו לעשות את התורה, כגון שבע ושלום ורבות כסף וזהב - כדי שלא נעסק כל ימינו בדברים שהגוף צריך להן, אלא נשב פנויים ללמד בחכמה, ולעשות המצוה, כדי שנוקה לחיי העולם הבא. וכן הוא אומר בתורה, אחר שהבטיח בטובות העולם הזה: "ואצדקה תהיה לנו וגו'". וכן הודיענו בתורה, שאם נעוב התורה מדעתנו ונעסק בהכלי הזמן, כענין שנאמר: "וישמן ישרון ויכעט" - שדין האמת יסיר מן העושים כל טובות העולם הזה, שהן חזקו ידיהם לבעט, ומביא עליהן כל הרעות שמונעים אותן מלקנות העולם הבא, כדי שיאבדו ברשעים. הוא שכתוב בתורה: "תחת אשר לא עבדת את ה' וגו' ועבדת את איכיר, אשר ישלחנו ה' בך". נמצא פרוש כל אותן הברכות והקללות, על דרך זו: כלומר, אם עבדתם את ה' בשמחה, ושמרתם דרכו - משפיע לכם הברכות האלו ומרחיק הקללות, עד שתהיו פנויים להתחכם בתורה ולעסוק בה, כדי שתזכו לחיי העולם הבא, וייטב לך לעולם שפלו טוב, ותאריך ימים לעולם שפלו ארך, ונמצאתם זוכין לשני העולמות, לחיים טובים בעולם הזה, המביאים לחיי העולם הבא; שאם לא

ה', ובית ה', ושער ה'. והחכמים קראו לה דרך משל לטובה זו המזמנת לצדיקים, 'סעודה'; וקורין לה בכל מקום 'העולם הבא'.

ה. הנלקמה [הענישה] שאין נקמה גדולה ממנה - שתכרת הנפש ולא תזכה לאותן החיים, שנאמר: "הכרת תכרת הנפש ההיא, עונה בה". וזה האבדן, הוא שקוראין אותו הנביאים דרך משל, 'באר שחת', ו'אבדון', ו'תפתה' [מדורה], ו'עלוקה'; וכל לשון כליה והשחתה קוראין לו, לפי שהיא הכליה שאין אחריה תקומה לעולם, וההפסד שאינו חוזר לעולם.

ו. שמה תקל בעיניך טובה זו, ותדמה שאין שכר המצוות והיות האדם שלם בדרכי האמת, אלא להיות אוכל ושותה מאכלות טובות וכוכל צורות נאות ולובש בגדי שש ורקמה ושוכן באתלי שן ומשתמש בכלי כסף וזהב ודברים הדומים לאלו, כמו שמדמין אלו הערבים הספשים האוילים השטופים בזמה. אבל החכמים ובעלי דעה ידעו, שכל הדברים האלו דברי הבאי והכל הן, ואין בהם תועלת. ואינה טובה גדולה אצלנו בעולם הזה, אלא מפני שאנו בעלי גוף וגויה; וכל הדברים האלו, צרכי הגוף הן, ואין הנפש מתאנה להן ומחמדתן אלא מפני צרך הגוף, כדי שימצא חפצו ויעמד על כריו. ובזמן שאין שם גוף, נמצאו כל הדברים האלו בטליו. הטובה הגדולה שתהיה בה הנפש בעולם הבא, אין שום דרך בעולם הזה להשיגה בה ולידע אותה, שאין אנו יודעין בעולם הזה אלא טובת הגוף, ולה אנו מתאווין; אבל אותה הטובה גדולה עד מאד, ואין לה ערך [דמיון] בטובות של עולם הזה אלא דרך משל. אבל בדרך האמת, שנערך [נדמה] טובת הנפש בעולם הבא כמו טובת הגוף בעולם הזה במאכל ובמשתה, אינו כן; אלא אותה הטובה גדולה עד אין חקר, ואין ערך ואין דמיון. הוא שאמר דוד: "מה רב טובך אשר צפנת ליראֶיךָ, פעלת לחוסים בך".

ז. וכמה המה דוד והתאנה לחיי העולם הבא, שנאמר: "ולוא האמנתי לראות בטוב ה' בארץ חיים". כבר הודיענו חכמים הראשונים, שטובות העולם הבא אין כח באדם להשיגה על בריה, ואין יודע גדלה וקפיה ועצמה אלא הקדוש ברוך הוא לבדו; ושכל הטובות שמתנבאין בהן הנביאים לישראל, אינן אלא לדברים של גוף, שנהנין בהן ישראל בימות המלך המשיח, בזמן שתחזור הממשלה לישראל. אבל טובות חיי העולם הבא, אין לה ערך ודמיון, ולא דמויה הנביאים, כדי שלא יפחתו אותה [ערכה] בדמיון. הוא שישעיהו אומר: "עין לא ראתה, אלהים וזולתה - יעשה למחפה לו"; כלומר, הטובה שלא ראתה אותה עין נביא, אלא עשה אותה האלהים לאדם שמתחפה לו. אמרו חכמים: "כל הנביאים פלן לא נתנבאו אלא לימות המשיח, אבל העולם הבא - עין לא ראתה, אלהים וזולתה".

ח. זה שקראו אותו חכמים 'העולם הבא' - לא מפני שאינו מצוי עתה, וזה העולם אובר, ואחר כך יבוא אותו

אלהיה". ובזמן שיאָהב את ה' אהבה הראויה, מיד יעשה כל המצוות מאהבה.

ג. וכיצד היא האהבה הראויה? הוא שיאָהב את ה' אהבה גדולה וְתָה, עֵזָה עַד מָאד, עד שתהא נפשו קשורה באהבת ה', ונמצא שוֹגָה [הוגה] בַּה תמיד - כָּאֵלּוּ חוֹלֵי האהבה, שאין דעתן פנויה מאהבת אותה אשה שהוא שוֹגָה בַּה תמיד, בין בשכבו בין בקומו, בין בשעה שהוא אוכל ושותה. יתר מזה תהיה אהבת ה' בלב אוהביו, ושוֹגִין בַּה תמיד, כְּמוֹ שְׁצֻנּוֹ: "בְּכָל לִבְכֶּךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ". והוא ששלמה אמר דָּרָךְ מָשָׁל: "כִּי חֹלֵת אֲהַבָּה אֲנִי", וְכָל שִׁיר הַשִּׁירִים - מָשָׁל הוּא לַעֲנִין זֶה.

ד. אמרו חכמים הראשונים: שָׁמָּה תֵּאמַר, הֲרִינִי לְמַד תּוֹרָה בְּשָׂבִיל שְׂאֵהִיָּה עֲשִׂיר, בְּשָׂבִיל שְׂאֵקָרָא רַבִּי, בְּשָׂבִיל שְׂאֵקָבֵל שְׂכָר לַחֲיֵי הָעוֹלָם הַבָּא - תְּלַמֵּד לומד: "לֹאֲהַבָּה אֶת ה'", כָּל שְׂאֵתָם עוֹשִׂים, לֹא תַעֲשֶׂוּ אֵלָּא מֵאַהֲבָה. ועוד אמרו חכמים: "בְּמִצְוֹתַי חֶפֶץ מָאד" - "בְּמִצְוֹתַי", וְלֹא בְּשִׁכָר מִצְוֹתַי. וכן היו גדולי החכמים מצוין לנבונני תלמידיהם ומשפיליהם ביחוד: אֵל תִּהְיֶה כְּעֹבְדִים הַמְשֻׁמְשִׁים אֶת הָרֵב עַל מִנַּת לִקְבֵּל טוֹבָה; אֵלָּא הֵיוּ כְּעֹבְדִים הַמְשֻׁמְשִׁין אֶת הָרֵב עַל מִנַּת שְׁלֹא לִקְבֵּל כָּלוּם - אֵלָּא מִפְּנֵי שֶׁהוּא הָרֵב, רָאוּי לְשֻׁמְשׁוֹ; כְּלוּמַר, עֲבָדוּ מֵאַהֲבָה.

ה. כָּל הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה כְּדֵי לִקְבֵּל שְׂכָר, או כְּדֵי שְׁלֹא תִגִּיעַ עֲדֵיו פְּרַעְנוֹת - הֲרִי זֶה עוֹסֵק בַּה שְׁלֹא לְשֻׁמְשׁוֹ. וְכָל הָעוֹסֵק בַּה לֹא לִירָאָה, וְלֹא לִקְבֵּל שְׂכָר, אֵלָּא מִפְּנֵי אֲהַבַת אֲדוֹן כָּל הָאֶרֶץ שְׁצוּהָ בַּה - הֲרִי זֶה עוֹסֵק בַּה לְשֻׁמְשׁוֹ. ואמרו חכמים: 'לְעוֹלָם יַעֲסֹק אָדָם בַּתּוֹרָה, אִפְּלוּ שְׁלֹא לְשֻׁמְשׁוֹ - שְׁמִתוֹף שְׁלֹא לְשֻׁמְשׁוֹ, בָּא לְשֻׁמְשׁוֹ'. לפיכך, כְּשִׁמְלָדִין אֹתָן הַקִּטְנִים וְאֵת הַנְּשִׁים וְכָל עַמֵּי הָאֶרֶץ, אֵין מְלַמְּדִין אוֹתָן אֵלָּא לַעֲבֹד מִירָאָה וְכֵדֵי לִקְבֵּל שְׂכָר, עַד שֶׁתִּרְבֶּה דַּעְתָּן וְיִתְחַכְּמוּ חֲכָמָה וְתָה, מְגַלִּין לָהֶן רִז זֶה מַעַט מַעַט; וּמְגַלִּין אוֹתָן לַעֲנִין זֶה בְּנִתָּה, עַד שֶׁיִּשְׁיַגְּוּהוּ וְיִדְעוּהוּ וְיַעֲבְדוּ מֵאַהֲבָה.

ו. דָּבָר יָדוּעַ וּבִרְרוּ, שֶׁאֵין אֲהַבַת הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא נִקְשֶׁרֶת בְּלָבוּ שֶׁל אָדָם, עַד שֶׁיִּשְׁגָּה [יעסוק] בַּה תְּמִיד כְּרָאוּי וְיַעֲזֹב כָּל שְׁבָעוֹלָם חוּץ מִמֶּנָּה, כְּמוֹ שְׁצוּהָ וְאָמַר: "בְּכָל לִבְכֶּךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ"; אֵלָּא בְּדַעַה שִׁידְעוּהוּ [נְגוּדָה יִדְעוּהוּ כִּן אֲהַבְתוּ]. וְעַל פִּי הַדַּעַה - תִּהְיֶה הָאֲהַבָּה: אִם מַעַט מַעַט, וְאִם הִרְבֵּה הִרְבֵּה. לְפִיכָךְ, צָרִיךְ אָדָם לִיחַד עֲצָמוֹ [להתמסר] לְהִכִּין וּלְהַשְׁכִּיל בְּחֻמּוֹת וּתְבוּנוֹת הַמּוֹדִיעִין לוֹ אֶת קוֹנוֹ כְּפִי פֶת שֵׁשׁ בְּאֶדָם לְהִכִּין וּלְהַשִּׁיג, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ בְּהַלְכוֹת יְסוּדֵי הַתּוֹרָה.

בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דְסִיעֵן. נִגְמַר סֵפֶר רַאשׁוֹן, בְּעֻזְרַת שְׂדֵי. וּמִנֵּן פְּרָקִים שֶׁל סֵפֶר זֶה, שֶׁשֶּׁה וְאַרְבָּעִים פְּרָקִים: הַלְכוֹת יְסוּדֵי הַתּוֹרָה, עֲשָׂרָה פְּרָקִים; הַלְכוֹת דַּעוֹת, שְׁבַע פְּרָקִים; הַלְכוֹת תְּלַמּוּד תּוֹרָה, שְׁבַע פְּרָקִים; הַלְכוֹת עֲבוּדָה וְרָה, שְׁנַיִם עֶשֶׂר פְּרָקִים; הַלְכוֹת תְּשׁוּבָה, עֲשָׂרָה פְּרָקִים.

יִקְנֶה הַיּוֹם חֲכָמָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים - אֵין לוֹ בְּמָה יִזְכֶּה שְׁנֵאָמַר: "כִּי אֵין מַעֲשֶׂה וְחֻשְׁבוֹן וְדַעַת וְחֲכָמָה בְּשִׂאוֹל". וְאִם עֲזַבְתָּם אֶת ה' וּשְׁגִיתָם בְּמֵאֵכָל וּמִשְׁקָה וּזְנוּת וְדוּמָה לָהֶן - מִבִּיא עֲלֵיכֶם כָּל הַקְּלָלוֹת הָאֵלוּ וּמִסִּיר כָּל הַבְּרָכוֹת, עַד שִׁכְּלוּ יְמֵיכֶם בְּבִהְלָה וּפְחַד, וְלֹא יִהְיֶה לָכֶם לֵב פְּנוּי וְלֹא גּוֹף שָׁלֵם לַעֲשׂוֹת הַמִּצְוֹת, כְּדֵי שֶׁתֵּאֲבָדוּ מִחֵי הָעוֹלָם הַבָּא. וְנִמְצָאתֶם שְׂאֵבְדָתֶם שְׁנֵי עוֹלָמוֹת: שְׁבֻזָּן שְׂאָדָם טָרוּד בְּעוֹלָם הַזֶּה בְּחֵלִי וּבְמִלְחָמָה וּרְעָבוֹן, אֵינוֹ מִתְעַסֵּק לֹא בְּחֲכָמָה וְלֹא בְּמִצְוָה שֶׁבִּהְיָ זֻכִּין לַחֲיֵי הָעוֹלָם הַבָּא.

ב. וּמִפְּנֵי זֶה הִתְאַוּ כָּל יִשְׂרָאֵל, נְבִיאֵיהֶם וְחֲכָמֵיהֶם, יְמוֹת הַמֶּלֶךְ הַמְּשִׁיחַ, כְּדֵי שִׁינְחוּ מִמְּלָכוֹת הַרְשָׁעָה שְׂאֵינָה מִנְחַת לָהֶן לַעֲסֹק בַּתּוֹרָה וּבְמִצְוֹת כַּהֲנָן, וְיִמְצְאוּ לָהֶם מְרוּגָע וְיִרְבּוּ בְּחֲכָמָה, כְּדֵי שִׁיזְכּוּ לַחֲיֵי הָעוֹלָם הַבָּא. לְפִי שְׂבֻאוֹתֵן הַיָּמִים תִּרְבֶּה הַדַּעַת וְהַחֲכָמָה וְהָאֵמֶת - שְׁנֵאָמַר: "כִּי מְלָאָה הָאֶרֶץ דַּעַה אֶת ה'", וְנֵאָמַר: "וְלֹא יִלְמְדוּ עוֹד אִישׁ אֶת רַעְיוֹ וְאִישׁ אֶת אַחֲיוֹ", וְנֵאָמַר: "וְהִסִּירְתִּי אֶת לֵב הָאָדָם מִבְּשָׂרָם". מִפְּנֵי שְׂאוֹתוֹ הַמֶּלֶךְ שִׁיַּעֲמֵד מִזְרַע דּוֹר, בְּעַל חֲכָמָה יִהְיֶה יִתֵּר מְשֻׁלְמָה, וְנִבִּיא גְדוֹל הוּא קְרוֹב מִמֶּשֶׁה רַבֵּנוּ; וּלְפִיכָךְ, יִלְמַד כָּל הָעָם וְיוֹרָה אוֹתָן דָּרָךְ ה', וְיִבְאוּ כָּל הַגּוֹיִם לְשֻׁמְעוֹ, שְׁנֵאָמַר: "וְהִיָּה בְּאַחֲרִית הַיָּמִים, נִכּוֹן יִהְיֶה הַר בֵּית ה' בְּרֹאשׁ הָהָרִים". וְסוֹף הַשְּׂכָר כְּלוֹ וְהַטּוֹבָה הָאַחֲרוֹנָה שְׂאֵין לָהּ הַפֶּסֶק וְלֹא גִרְעוֹן, הוּא חֲיֵי הָעוֹלָם הַבָּא; אֲבָל יְמוֹת הַמְּשִׁיחַ - הוּא הָעוֹלָם הַזֶּה, וְעוֹלָם מְנַהֲגוֹ הוֹלֵךְ, אֵלָּא שֶׁהַמְּלָכוֹת תִּחְזֹר לִישְׂרָאֵל. וְכָכָר אָמְרוּ חֲכָמִים הָרִאשׁוֹנִים: 'אֵין בֵּין הָעוֹלָם הַזֶּה לְיְמוֹת הַמְּשִׁיחַ, אֵלָּא שְׁעָבוּד מְלָכוֹת בְּלִבְד'.

יום שלישי י"ז סיון ה'תשס"ט

הלכות תשובה פרק י

א. אֵל יֵאמַר אָדָם: 'הֲרִינִי עוֹשֶׂה מִצְוֹת הַתּוֹרָה וְעוֹסֵק בְּחֲכָמָתָהּ, כְּדֵי שְׂאֵקָבֵל הַבְּרָכוֹת הַכְּתוּבוֹת בַּה, או כְּדֵי שְׂאֵזְכֶּה לַחֲיֵי הָעוֹלָם הַבָּא; וְאִפְרָשׁ מִן הָעֲבֻרוֹת שֶׁהִזְהִירָה תּוֹרָה מִהֵן, כְּדֵי שְׂאֵנַצֵּל מִן הַקְּלָלוֹת הַכְּתוּבוֹת בַּתּוֹרָה, או כְּדֵי שְׁלֹא אֲבָרַת מִחֵי הָעוֹלָם הַבָּא'. אֵין רָאוּי לַעֲבֹד אֶת ה' עַל דָּרָךְ זֶה! שֶׁהָעוֹבֵד עַל דָּרָךְ זֶה, הוּא עוֹבֵד מִירָאָה; וְאֵינָה מַעֲלַת הַנְּבִיאִים, וְלֹא מַעֲלַת הַחֲכָמִים. וְאֵין עוֹבֵד אֶת ה' עַל דָּרָךְ זֶה, אֵלָּא עַמֵּי הָאֶרֶץ וְהַנְּשִׁים וְהַקִּטְנִים, שֶׁמְחַזְּקִין אוֹתָן לַעֲבֹד מִירָאָה, עַד שֶׁתִּרְבֶּה דַּעְתָּן וְיַעֲבְדוּ מֵאַהֲבָה.

ב. הָעוֹבֵד מֵאַהֲבָה, עוֹסֵק בַּתּוֹרָה וּבְמִצְוֹת וְהוֹלֵךְ בְּנִתְיָבוֹת הַחֲכָמָה - לֹא מִפְּנֵי דָבָר בְּעוֹלָם, לֹא מִפְּנֵי יִרְאָה הִרְעָה, וְלֹא כְּדֵי לִירֵשׁ הַטּוֹבָה; אֵלָּא עוֹשֶׂה הָאֵמֶת מִפְּנֵי שֶׁהִיא אֵמֶת, וְסוֹף הַטּוֹבָה לְבוֹא {בְּכָלָה} {בְּגִלְלָה}. וּמַעֲלָה זֶה הִיא מַעֲלָה גְדוֹלָה עַד מָאד, וְאֵין כָּל חֶסֶם זוֹכָה לָהּ. וְהִיא מַעֲלַת אֲבָרָהָם אֲבִינוּ, שֶׁקָּרָאוּ הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא 'אוֹהֲבֵוּ', לְפִי שְׁלֹא עֲבָד אֵלָּא מֵאַהֲבָה. וְהִיא הַמַּעֲלָה שְׁצֻנּוֹ בַּה הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל יְדֵי מִשָּׁה, שְׁנֵאָמַר: "וְאֲהַבְתָּ אֶת ה'

בשם ה', אל עולם.

מה אהבתי תורתך, כל היום היא שיחתי.

ספר שני והוא ספר אהבה

הלכותיו שש, וזה הוא סדורן: הלכות קרית שמע, הלכות תפלה וברכת כהנים, הלכות תפלין ומזוזה וספר תורה, הלכות ציצית, הלכות ברכות, הלכות מילה.

הלכות קרית שמע

מצות עשה אחת, והיא לקרות קרית שמע פעמים ביום. ובאור מצוה זו - בפרקים אלו.

הלכות קרית שמע פרק א

א. פעמים בכל יום קוראין קרית שמע - בערב ובבקר, שנאמר: "ובשכבך ובקומך" - בשעה שדרך בני אדם שוכבין, וזה הוא לילה, ובשעה שדרך בני אדם עומדין, וזה הוא יום.

ב. ומה הוא קורא? שלש פרשיות אלו, והן: "שמע", ו"יהיה אם שמע", ו"ויאמר". ומקדימין לקרות פרשת "שמע", מפני שיש בה צווי על יחוד השם ואהבתו ותלמודו [מצוות תלמוד תורה], שהוא [מצוות ייחוד] העקר הגדול שהכל תלוי בו. ואחריה ו"יהיה אם שמע", שיש בה צווי על שאר המצוות בלן. ואחר כך פרשת "ציצית", שגם היא יש בה צווי על זכירת כל המצוות.

ג. אף על פי שאין מצות ציצית נוהגת בלילה, קוראין אותה בלילה, מפני שיש בה זכרון וציאת מצרים; ומצוה להזכיר וציאת מצרים בלילה וביום, שנאמר: "למען תזכר את יום צאתך מארץ מצרים, כל ימי חייך". וקריאת שלש פרשיות אלו על סדר זה, הוא הנקרא 'קרית שמע'.

ד. הקורא קרית שמע - כשהוא גומר פסוק ראשון, אומר בלחש: 'ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד'; וחוזר וקורא בדרבנן 'ואהבת את ה' אלהיך', עד סופה. ולמה קורין כן? מסרת היא בידינו, שבשעה שקבץ יעקב אבינו את בניו במצרים בשעת מיתתו, צום וחרון על יחוד השם, ועל דרך ה' שהלך בה אברהם ויצחק אביו. ושאל אותם ואמר להם: 'בני, שמא יש בכם פסלת [פגם באמונתכם], מי שאינו עומד עמי ביחוד אדון כל העולם? - כענין שאמר לנו משה רבנו: "פן יש בכם איש או אשה וגו'". ענו בלם ואמרו לו: "שמע, ישראל! ה' אלהינו, ה' אחד" - כלומר: שמע ממנו, אבינו ישראל! ה' אלהינו, ה' אחד. פתח הדין ואמר: 'ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד'. לפיכך נהגו כל ישראל לומר שבת זה ששבת בו ישראל הדין, אחר פסוק זה.

ה. כשהקורא קורא קרית שמע, מברך לפניו ולאחריה. ביום, מברך שמים לפניו ואחת לאחריה; ובלילה, מברך

שמים לפניו ושמים לאחריה.

ו. ברכה ראשונה שלפניו ביום, 'יוצר אור'; שניה לה, 'אהבת עולם אהבתנו'; ושלש אחריה, 'אמת ויציב'. וברכה ראשונה שלפניו בלילה, 'מעריב ערבים'; שניה לה, 'אהבת עולם עמך ישראל אהבת'; וברכה ראשונה של אחריה, 'אמת אמונה'; שניה לה, 'השפיכנו'.

ז. ברכה ראשונה שלפניו, בין ביום בין בלילה - פותח בה ב'ברוך', וחותם בה ב'ברוך'; ושאר ברכותיה - חותם בכל אחת מהן ב'ברוך', ואין להם פתיחה. ברכות אלו, עם שאר כל הברכות הערוכות בפי כל ישראל - עזרא ובית דינו תקנום; ואין אדם רשאי לפתח מהן, ולא להוסיף עליהן: מקום שהתקינו לחתם ב'ברוך', אינו רשאי שלא לחתם, ומקום שהתקינו שלא לחתם, אינו רשאי לחתם; מקום שהתקינו שלא לפתח ב'ברוך', אינו רשאי לפתח, ומקום שהתקינו לפתח ב'ברוך', אינו רשאי שלא לפתח. כללו של דבר: כל המשנה ממטבע [צורה ונוסח] ששטבעו חכמים בברכות - הרי זה טועה, וחוזר ומברך כמטבע. וכל שאינו אומר 'אמת ויציב' בשחרית, ו'אמת אמונה' בערבית - לא יצא ידי חובתו.

ח. הקדים ברכה שניה לברכה ראשונה, בין ביום בין בלילה, בין לפניו בין לאחריה - יצא; לפי שאין סדר לברכות. בשחרית - פתח 'יוצר אור', וסיים 'מעריב ערבים' - לא יצא; פתח ב'מעריב ערבים', וסיים ב'יוצר אור' - יצא. וכן בערבית - אם פתח ב'מעריב ערבים', וסיים ב'יוצר אור' - לא יצא; פתח ב'יוצר אור', וסיים ב'מעריב ערבים' - יצא; שכל הברכות, הולכות אחר חתימתן.

ט. איזה הוא זמן קרית שמע בלילה? מצותה משעת יציאת הכוכבים, עד חצי הלילה. ואם עבר ואחר, וקרא עד שלא עלה עמוד השחר [נמצא האור שלפני עלות השחר] - יצא ידי חובתו; שלא אמרו 'עד חצות', אלא כדי להרחיק את האדם מן הפשיעה.

י. הקורא קרית שמע של ערבית אחר שעלה עמוד השחר, קדם הגן החמה - לא יצא ידי חובתו, אלא אם כן היה אנוס, כגון שכור או חולה וכיוצא בהן. ואנוס שקרא בעת זה, אינו מברך 'השפיכנו'.

יא. ואיזה הוא זמנה ביום? מצותה שיתחיל לקרות קדם הגן החמה, כדי שיגמר לקרות ולברך ברכה אחרונה עם הגן החמה; ושעור זה, כמו עשור שעה [כשש דקות] קדם שתעלה השמש. ואם אחר, וקרא אחר שעלתה השמש - יצא ידי חובתו; שעונתה עד סוף שלש שעות ביום למי שעבר ואחר.

יב. מי שהקדים וקרא קרית שמע של שחרית אחר שעלה עמוד השחר - אף על פי שהשלים קדם שתגן החמה, יצא ידי חובתו. ובשעת הדחק, כגון שהיה משכים לצאת לדרך - קורא לבתחלה משעלה עמוד השחר.

יג. הקורא אחר שלש שעות ביום, אפילו היה אנוס - לא יצא ידי חובת קרית שמע בעונתה, אלא הרי הוא כקורא

ט. ביצד מדקדק? יזהר שלא ירפה החזק [הדגוש], ולא יחזק [ידיגיש] הרפה [שאינו מודגש]; ולא יגיד [יעשה שווא נע] הנח [את שווא הנח], ולא יגית הנד. לפיכך, צריך לתן רוח בין כל שתי אותות הדומות שאחת מהן סוף תבה והאחרת תחלת תבה הסמוכה לה, כגון: "בכל לבבך" - קורא "בכל", ושוהה, וחוזר וקורא "לבבך"; וכן "ואבדתם מהרה", "הפנה פתיל". וצריך לבאר [להתייז] זין של "תזכרו". וצריך להאריך בדלת של "אחד", כדי שימליכוהו על השמים ועל הארץ ועל ארבע רוחות העולם; וצריך שלא לחטף בחית, כדי שלא יהיה כאומר 'אי חד'.

י. קורא אדם את שמע בכל לשון שהוא מכירה; והקורא בכל לשון - צריך להזהר מדברי שבוש שבאותה הלשון, ומדקדק באותה הלשון, כמו שמדקדק בלשון הקדש, אם קרא בלשון הקדש.

יא. הקורא למפרע [בסדר הפוך], לא יצא. במה דברים אמורים? בסדר הפסוקים. אבל אם הקדים פרשה לפרשה - אף על פי שאינו רשאי - אני אומר שיצא, לפי שאינה סמוכה לה בתורה [ג] הפרשיות אינן מופיעות בתורה בסמיכות. קרא פסוק וחזר וקראו פעם שניה, הרי זה מגנה; קרא מלה אחת וכפלה, כגון שקרא 'שמע שמע', משתקין אותו.

יב. קראה סרוגין [בהפסקות], יצא; אפילו שהיה בין סרוג לסרוג כדי לגמור את כלה - יצא; והוא, שיקרא על הסדר. קראה מתממגם, והוא מי שאינו לא ער ולא נרדם בשנה - יצא; ויכלבד, שיהא ער בפסוק ראשון.

יג. ספק קרא קרית שמע, ספק לא קרא - חוזר וקורא, ומברך לפניה ולאחריה. אבל אם ידע שקרא, ונסתפק לו אם ברח לפניה ולאחריה או לא ברח - אינו חוזר ומברך. קרא וטעה [דיג מילח], יחזר למקום שטעה; ועלם ממנו בין פרשה לפרשה, ואינו יודע איזו פרשה השלים ואיזו צריך להתחיל - חוזר לפרק ראשון, שהוא "ואתבת את ה' אלהיך".

יד. טעה באמצע הפרק, ולא ידע היכן פסק - חוזר לראש הפרק. היה קורא "ויכתבתם", ואינו יודע אם הוא ב"ויכתבתם" שב"שמע" או ב"ויכתבתם" שב"והיה אם שמע" - חוזר ל"ויכתבתם" שב"שמע"; ואם נסתפק לו אחר שקרא "למען ירבו" - אינו חוזר, שעל הרגל לשונו הוא הולך.

טו. היה קורא ופגע באחרים, או פגעו בו - אם היה בין פרק לפרק - פוסק ומתחיל ושואל [רק] בשלום מי שהוא חיב בכבודו, כגון שפגע באביו או רבו, או מי שהוא גדול ממנו בחכמה; ומשיב שלום לכל אדם שנמתן לו שלום.

טז. היה קורא באמצע הפרק - אינו פוסק ומתחיל לשאל אלא בשלום מי שהוא מתירא ממנו, כגון מלך או אנס [חמס] וכיוצא בהן; אבל מי שהוא חיב בכבודו, כגון אביו או רבו - אם נתן לו שלום תחלה, פוסק ומשיב לו שלום.

בתורה; ומברך הוא לפניה ולאחריה כל היום, אפילו אחר וקרא אחר שלש שעות.

הלכות קרית שמע פרק ב

א. הקורא את שמע, ולא כוון לבו בפסוק ראשון שהוא: "שמע, ישראל! ה' אלהינו, ה' אחד" - לא יצא ידי חובתו; והשאר - אם לא כוון לבו, יצא. אפילו היה קורא בתורה בדרכו, או מגיה את הפרשיות האלו בעונת קריאה - יצא; והוא, שכונן את לבו בפסוק ראשון.

ב. כל אדם קורין בדרך - בין עומדין, בין מהלכין, בין שוכבין, בין רוכבין על גבי בהמה. ואסור לקרות קרית שמע, והוא מטל ופניו טוחות [דבוקות] בקרקע, או משלף על גבו ופניו למעלה. אבל קורא הוא, והוא שוכב על צדו; ואם היה בעל בשר הרבה, ואינו יכול להתהפף על צדו, או שהיה חולה - נוטה מעט לצדו, וקורא.

ג. מי שהיה מהלך על רגליו - עומד בפסוק ראשון, והשאר קורא והוא מהלך. היה ישן - מצערין אותו ומעירין אותו, עד שיקרא פסוק ראשון; ומכאן ואילך, אם אנסתו שנה, אין מצערין אותו.

ד. מי שהיה עוסק במלאכה - מפסיק עד שיקרא פרשה ראשונה בלה; וכן האמנין בטלין ממלאכתן בפרשה ראשונה, כדי שלא תהיה קריאת עראי. והשאר, קורא והוא עוסק במלאכתו. אפילו היה עומד בראש האילן או בראש הכתל - קורא במקומו, ומברך לפניה ולאחריה.

ה. היה עוסק בתלמוד תורה, והגיע זמן קרית שמע - פוסק וקורא; ומברך לפניה ולאחריה. היה עוסק בצרכי רבים - לא יפסיק, אלא יגמר עסקיהן; ויקרא, אם נשאר עת לקרות.

ו. היה עוסק באכילה, או שהיה במרחץ, או שהיה עוסק בתספורת, או שהיה מהפך בעורות [לבודקן אם עובדן], או שהיו עוסקין בדין - גומר, ואחר כך קורא קרית שמע. ואם היה מתירא שמא יעבר זמן הקריאה, ופסק וקרא - הרי זה משבח.

ז. מי שירד לטבל - אם יכול לעלות ולהתפסות ולקרות קדם שתגז החמה, יעלה ויתפסה ויקרא. ואם היה מתירא שמא תגז החמה קדם שיקרא, יתפסה במים שהוא עומד בהן ויקרא. ולא יתפסה לא במים שריחן רע, ולא במי המשרה [ששרו בהם פשתן]; ולא במים צלולין [שקופים], מפני שערותו נראית בהן. אבל מתפסה הוא במים עכוורין [שאינם צלולים] שאין ריחן רע, וקורא במקומו.

ח. הקורא קרית שמע - לא ירמוז בעיניו, ולא יקרוץ בשפתיו, ולא יראה באצבעותיו, כדי שלא תהיה קריאת עראי. ואם עשה כן - אף על פי שיצא ידי חובתו, הרי זה מגנה. וצריך להשמיע לאזנו, כשהוא קורא; ואם לא השמיע לאזנו, יצא. וצריך לדקדק באותיותיה; ואם לא דקדק, יצא.

ח. במה מרחיק מצוה וממציגים ואלו? אחר כך יקרא? ארבע אמות. במה דברים אמורים? בזמן שהן לאחוריו או מצדדיו; אבל אם היו כנגד פניו - מרחיק מהן עד שלא יראה אותן, ואחר כך יקרא.

ט. במה דברים אמורים? בשהיה עומד בבית, במקום שיהיה. אבל אם היה שם מקום גבוה עשרה טפחים, או נמוך מהם עשרה טפחים - ישב בצד המקום וקורא, שהרי נפסק ביניהן; והוא, שלא יגיע לו ריח רע. וכן אם כפה כלי על הצוה, או על מימי רגלים - אף על פי שהן עמו בבית - הרי אלו כקבורין, ומתיר לקרות עמהן.

י. היה בינו ובין הצוה מחצה של זכוכית - אף על פי שהוא רואה אותה מאחורי הזכוכית, מתיר לקרות בצדה. נתן רביעית מים לתוך מי רגלים של פעם אחת, מתיר לקרות עמהן בתוך ארבע אמות.

יא. היתה צוה בגמה - עומד בסנדלו על הגמה, וקורא; והוא, שלא יהיה סנדלו נוגע בה. היתה כנגדו צוה מעוטה ביותר, כמו טפה - רוקק עליה רק עבה עד שתתפספה, וקורא. היתה נטישת [לכלוך] צוה על בשרו, או ידיו מטנפות מבית הכסא, ולא היה להן ריח רע כלל, מפני קטן או יבשתן - מתיר לקרות, לפי שאין להן ריח רע. אבל אם היתה במקומה [בפי הטבעת] - אף על פי שאינה נראית כשהוא עומד, הואיל ונראית כשהוא יושב, אסור לקרות עד שיקנח יפה יפה, מפני שהצוה לחה היא ויש לה ריח רע. וכמה גאונים הורו, שאסור לו לקרות אם היה ידיו מטנפות; וכך ראוי לעשות.

יב. ריח רע שיש לו עקר [שנודף ממקור מוחשי-ממשי] - מרחיק ממנו ארבע אמות וקורא, אם פסק הריח; ואם לא פסק, מרחיק עד מקום שפוסק. ושאין לו עקר, כגון מי שיצא ממנו ריח מלמטה - מרחיק עד מקום שתכלה הריח, וקורא. גרף [כלי] של רעי [צואה], וצביט [כלי] של מימי רגלים - אסור לקרות קרית שמע כנגדן, ואף על פי שאין בהן פלוג ואין להם ריח רע; מפני שהם בבית הכסא.

יג. צוה עוברת, כגון שהיתה שטה על פני המים - אסור לקרות כנגדה; ופי חזיר, בצוה עוברת. ואסור לקרות כנגדן, עד שיעברו ממנו ארבע אמות.

יד. היה קורא, והגיע למקום הטנפת - לא יניח ידיו על פיו ויקרא [בלחש], אלא יפסיק עד שיעברו מאותו מקום. וכן הקורא שיצאת ממנו ריח מלמטה - יפסיק עד שתכלה באשה [הריח הרע], וחזיר לקריאתו; וכן בדברי תורה. יצאת ריח מחברו - אף על פי שמפסיק לה קרית שמע, אינו מפסיק לה בדברי תורה.

טו. היה קורא קרית שמע בבית, ונסתפק לו אם יש שם צוה או מי רגלים או אין שם - הרי זה מתיר לקרות. היה קורא באשפה, ונסתפק לו אם יש שם צוה או אין שם - לא יקרא עד שיבדק; שחזקת האשפה שהיא מקום הטנפת. אבל ספק מי רגלים - אפילו באשפה, מתיר לקרות.

יד. ואלו הן בין הפרקים: בין ברכה ראשונה לשניה, בין שניה ל"שמע", בין "שמע" ל"והיה אם שמע", בין "והיה אם שמע" ל"ויאמר". אבל בין "ויאמר" ל"אמת ויציב", הרי הוא באמצע הפרק, ולא יפסיק אלא לשאל מפני היראה, ולהשיב מפני הכבוד.

יום רביעי י"ח סיון ה'תשס"ט

הלכות קרית שמע פרק ג

א. הקורא קרית שמע, רוחץ ידיו במים קדש שיקרא. הגיע זמן קריאה, ולא מצא מים - לא יאחר קריאתה וילך לבקש המים, אלא מקנח ידיו בצרור [אבן] או בעפר או בקורה [קור] וכיוצא בהן, וקורא.

ב. אין קורין, לא בבית המרחץ; ולא בבית הכסא, אף על פי שאין בו צוה; ולא בבית הקברות, ולא בצד המת עצמו - ואם מרחיק ארבע אמות מן הקבר או מן המת, מתיר לקרות. וכל מי שקרא במקום שאין קורין בו, חוזר וקורא.

ג. בית הכסא החדש, שהוכן ועדין לא נשתמש בו - מתיר לקרות קרית שמע כנגדו, אבל לא בתוכו. מרחץ חדש, מתיר לקרות בתוכו. היו שני בתים - זמן [יעד] אחד מהן לבית הכסא, ואמר על השני: 'זה' - הרי השני ספק אם הזמינו [לשם בית הכסא], או לא הזמינו; לפיכך, אין קוראין בו לכתחלה, ואם קרא - יצא. אמר: 'וגם זה' - הרי שניהן מזמינין, ואין קוראין בהן. חצר המרחץ, והוא המקום שבני אדם עומדין בו לכושין - מתיר לקרות בו קרית שמע.

ד. ולא קרית שמע בלבד, אלא כל ענין שהוא מדברי קדש - אסור לאמרו בבית המרחץ ובבית הכסא, ואפילו אמרו בלשון חל. ולא לאמרו בלבד, אלא אפילו להרהר בלבד בדברי תורה בבית הכסא, ובבית המרחץ, ובמקום הטנפת, והוא המקום שיש בו צוה או מי רגלים - אסור. דברים של חל, מתיר לאמרן בלשון הקדש בבית הכסא. וכן הפנויים, כגון רחום וחנון ונאמן וכיוצא בהן - מתיר לאמרן בבית הכסא; אבל השמות המיוחדים, והן השמות [ד' שמות הקב"ה] שאין נמחקין - אסור להזכירן בבית הכסא ובבית המרחץ הישן. ואם נודמן לו להפריש מדבר האסור בבית המרחץ או בבית הכסא - מפריש, ואפילו בלשון קדש ובעניני קדש.

ו. צואת האדם, וצואת כלבים וחזירים בזמן שיש [מעורב] בתוכן עורות, וכל צוה שריחה רע כגון אלו - אסור לקרות קרית שמע כנגדן. וכן כנגד מי רגלי אדם. אבל מי רגלי בהמה, קוראין כנגדן. קטן שאינו יכול לאכל פזית דגן, בכדי [בשיעור זמן] שיאכל הגדול כשילש ביצים דגן - אין מרחיקין לא מצואתו, ולא ממיימי רגליו.

ז. היתה צוה יבשה כחרש, אסור לקרות כנגדה; ואם היתה יבשה יותר מכתרש, עד שאם זרקה תתפרר - הרי היא כעפר, ומתיר לקרות כנגדה. מי רגלים שנבלעו בקרקע - אם היה רשומן נפר, אסור לקרות כנגדן; ואם אין רשומן נפר, מתיר.

נשפט [מסתלק] למקום אחר וקורא, וחוזר ומשמר, ונשפט האחר וקורא. וכן החופר קבר למת, פטור מקרית שמע.

ד. אין מוציאין את המת לקברו סמוך לזמן קרית שמע, אלא אם כן היה אדם גדול. ואם התחילו והוציאוהו, והגיע זמן הקריאה והן מלוין את המת - כל שיש למטה צרף בהן, כגון נושאי המטה וחלופיהן וחלופי חלופיהן [המחליפים את נושאי המטה], בין היו לפני המטה, בין היו לאחר המטה - פטורין; ושאר המלוים שאין למטה צרף בהן, חייבין.

ה. היו עוסקין בהספד, והגיע זמן קרית שמע - בזמן שהמת מנח לפניהן, נשמטים אחד אחד וקוראין וחוזרין להספד. אין המת משל לפניהם, כל העם קורין קרית שמע; והאבל יושב ודומם, שאינו חייב לקרות עד שיקבר מתו.

ו. קברו את המת, וחזרו האבלים לקבל תנחומין, וכל העם הולכין אחריהן ממקום הקבר למקום שעומדין בו האבלים, לעשות שורה לקבל תנחומים - אם יכולין העם להתחיל ולגמר אפלו פסוק אחד קדם שגיעו לשורה, יתחילו; ואם לאו, לא יתחילו, אלא ינחמו את האבלים, ואחר שיפטר מהן יתחילו לקרות. בני אדם העומדין בשורה - הפנימיים, שהן רואין את פני האבלים - פטורין מקרית שמע; והחיצונים - הואיל ואינן רואין את האבלים, חייבין בקרית שמע במקומן.

ז. כל מי שהוא פטור מלקרות קרית שמע - אם רצה להחמיר על עצמו ולקרות, קורא; והוא, שתהיה דעתו מישבת עליו. אבל אם היה זה הפטור מלקרות מבהל ותמה - אינו רשאי לקרות, עד שתתישב דעתו.

ח. כל הטמאין חייבין בקרית שמע, ומברכין לפניה ולאחריה והן בטמאתן, אף על פי שאפשר להן לעלות מטמאתן בו ביום, כגון הנוגעין בשרץ או בנדה וזבה ומשפכן וכיוצא בהן. ועזרא ובית דינו תקנו, שלא יקרא בעל קרי לבדו משאר הטמאין, עד שיתבול; ולא פשטה תקנה זו בכל ישראל, ולא היה כח ברב הצבור לעמד בה - לפיכך בטלה. וכבר נהגו כל ישראל לקרות בתורה ולקרות קרית שמע, והן בעלי קראין, לפי שאין דברי תורה מקבלין טמאה, אלא עומדין בסהרתן לעולם.

בריש רחמנא דסיעין

הלכות תפלה וברכת כהנים

יש בכללן שתי מצוות עשה: אחת, לעבד את ה' בתפלה בכל יום; ושניה, לברך כהנים את ישראל בכל יום. ובאור שתי מצוות אלו - בפרקים אלו.

הלכות תפלה וברכת כהנים פרק א

א. מצות עשה להתפלל בכל יום, שנאמר: "ועבדתם את ה' אלהיכם" - מפני השמועה למדו, שעבודה זו - היא תפלה, ונאמר: "ולעבדו בכל לבבכם"; אמרו חכמים:

טז. כשם שאסור לקרות כנגד צוואה ומי רגלים עד שיחזיק - כך אסור לקרות כנגד הערנה, עד שיחזיר פניו; ואפלו גוי או קטן, לא יקרא כנגד ערותו. ואפלו מתחזה של זכוכית מפסקת, הואיל והוא רואה את הערנה, אסור לקרות, עד שיחזיר פניו. וכל גוף האשה, ערנה. לפיכך, לא יסתפל בגוף האשה כשהוא קורא; אפלו אשתו - אם היה מגלה טפח מגופה [ממקומות המכוסים], לא יקרא כנגדה.

יז. וכשם שהוא אסור לקרות כנגד ערות אחרים - כך הוא אסור לקרות כנגד ערותו. לא יקרא כשהוא ערם, עד שיכסה ערותו. היתה חגורה של בגד או עור או שק על מתניו - אף על פי ששאר גופו ערם, מתיר לו לקרות; והוא, שלא יהיה עקבו נוגע בערותו [כשיושב ורגליו מקופלות תחתיו]. היה יושן בטלית, והיה ערם - חוצץ בטליתו מתחת לבו, וקורא; אבל לא יחץ מצוארו ויקרא, מפני שלבו רואה את הערנה, ונמצא כמי שקרא בלא חגור.

יח. שנים שהיו יושנים בטלית אחת - כל אחד מהן אסור לקרות, אף על פי שפסה מתחת לבו, עד שתהא טלית מפסקת ביניהן, כדי שלא יגע בשר זה בבשר זה ממתניו ולמטה. ואם היה יושן עם אשתו, או בניו ובנותיו הקטנים - הרי גופן כגופו, ואינו מרגיש מהן; לפיכך, אף על פי שבשרו נוגע בהן, מחזיר פניו וחוצץ מתחת לבו, וקורא.

יט. עד אימתי הם קטנים לענין זה? עד שיהיה הזכר בן שתיים עשרה שנה ויום אחד, והנקבה בת אחת עשרה שנה ויום אחד; והוא, שתהיה תבניתם כתבנית גדולים, "שדים נכנו ושערך צמח". ואחר כך לא יקרא, עד שתפסיק טלית ביניהן. אבל אם עדין לא היו "שדים נכנו ושערך צמח", קורא עמהן בקרוב בשר ואינו צריך הפסק - עד שיהיה הזכר בן שלש עשרה שנה ויום אחד, והנקבה בת שתיים עשרה שנה ויום אחד.

הלכות קרית שמע פרק ד

א. נשים ועבדים וקטנים, פטורין מקרית שמע; ומלמדין את הקטנים לקרות אותה בעונתה, ומברכין לפניה ולאחריה, כדי לחנכן במצוות. מי שהיה לבד טרוד ונחפז בדבר מצוה מכל המצוות, פטור מקרית שמע. לפיכך, חתן שנשא בתולה - פטור מקרית שמע, עד שיבוא עליה; לפי שאין דעתו פנויה, שמא לא ימצא בתולים. ואם שהה עד מוצאי שבת ולא בעל, חייב לקרות ממוצאי שבת ואילך, שהרי נחקרה דעתו, ולבו גם [מורגל] בה אף על פי שלא בעל.

ב. אבל הנושא את הבתולה - אף על פי שהוא עוסק במצוה, חייב לקרות, הואיל ואין לו דבר שמשבש את דעתו. וכן כל פיוצא בזה.

ג. מי שמת לו מת שהוא חייב להתאבל עליו - פטור מקרית שמע עד שיקברנו, מפני שאין דעתו פנויה לקרות. ואם היה משמר את המת - אף על פי שאינו מתו, פטור מקרית שמע; ואם היו השומרים שנים - האחד משמר, והשני

בכל מקומות מושבותיהם להתפלל ערבית, וקבלוה עליהם כתפלת חובה.

ז. וכן תקנו תפלה אחר תפלת המנחה סמוך לשקיעת החמה, ביום התענית בלבד, כדי להוסיף תחנה ובקשה, מפני התענית. וזו התפלה נקראת 'תפלת נעילה', כלומר ננעלו שערי שמים בעד השמש ונסתרה; לפי שאין מתפללין אותה, אלא סמוך לשקיעת החמה.

ח. נמצאו התפלות בכל יום - שלש, ערבית ושחרית ומנחה; ובשבתות ובמועדים ובראשי חודשים - ארבע, שלש של כל יום ותפלת המוספין; וביום הכפורים - חמש, ארבע אלו ותפלת נעילה.

ט. תפלות אלו - אין פוחתין מהן, אבל מוסיפין עליהן: אם רצה אדם שיתפלל כל היום כלו, הרשות בידו. וכל אותן התפלות שיוסיף, כמו מקריב נדבות. לפיכך, צריך שיחדש [יוסף] דבר בתפלה בכל ברכה ובכרחה מן האמצעיות, מעין הברכה, ואם חדש אפילו בכרחה אחת - דיו, כדי להודיע שהיא נדבה, ולא חובה. ושלש ראשונות ושלש אחרונות - לעולם אין מוסיפין בהן, ואין פוחתין מהן, ואין משניין בהן דבר.

י. אין הצבור מתפללין תפלת נדבה, לפי שאין הצבור מביאין קרבן נדבה; ולא יתפלל אפילו יחיד מוסף שתיים, אחת חובת היום ואחת נדבה, לפי שאין מתנדבין קרבן מוסף. וגש מן הגאונים מי שהורה, שאסור להתפלל תפלת נדבה בשבתות וימים טובים, לפי שאין מקריבין בהן נדבה, אלא אחת חובת היום בלבד.

יום חמישי י"ט סיון ה'תשס"ט

הלכות תפלה וברכת כהנים פ'ק ב

א. בימי רבן גמליאל, רבו המינים בישראל, והיו מצרין לישראל, ומסיתין אותן לשוב מאחרי ה'. וכיון שראה שזו גדולה מפל צרכי בני אדם, עמד הוא ובית דינו, והתקין ברכה אחת שתהיה בה שאלה מלפני ה' לאבד המינים; וקבע אותה בתפלה, כדי שתהיה ערוכה בפי הכל. נמצאו הברכות שבתפלה, תשע עשרה ברכות.

ב. בכל תפלה משלש תפלות אלו שבת כל יום, מתפלל אדם תשע עשרה ברכות אלו על הסדר. במה דברים אמורים? בשמצא דעתו מכוננת ולשונו תמהר לקרות; אבל אם היה טרוד ודחוק, או שקצרה לשונו - מתפלל שלש ראשונות, ובכרחה אחת מעין כל האמצעיות, ושלש אחרונות, ויצא ידי חובתו.

ג. וזו היא הברכה שתקנו מעין כל האמצעיות: 'הביננו ה' אלהינו לדעת את דרכיך, ומול את לבבנו ליראתך, לסולח ה' לנו, להיות גאולים, ורחמנו ממכאוב, ודשנונו ושפנונו בנאות ארצך, ונפוצים מארבע תקבץ, והתועים בדעתך לשפטו, ועל הרשעים תניף ידך, וישמחו צדיקים בכנין עיך ובתקון היכלך, ובהצמחת קרן לדוד עבדך ובעריכת נר לכן ישי משיחך; טרם נקרא ואתה תענה, טרם נדבר

איזו היא עבודה שבלב? זו תפלה. ואין מנין התפלות מן התורה, ואין משנה התפלה הזאת מן התורה. ואין לתפלה זמן קבוע מן התורה.

ב. ולפיכך, נשים ועבדים חביבין בתפלה, לפי שהיא מצות עשה שלא הזמן גרמה. אלא חיוב מצוה זו, כך הוא - שיהא אדם מתפלל ומתחנן בכל יום, ומגיד שבחו של הקדוש ברוך הוא, ואחר כך שאל צרכיו שהוא צריך להם בבקשה ובתחנה, ואחר כך נותן שבח והודיה לה' על הטובה שהשפיע לו; כל אחד כפי כחו.

ג. אם היה רגיל, מרבה בתחנה ובקשה; ואם היה ערל שפתיים [נשינו רגיל להתפלל], מדבר כפי יכולתו ובכל עת שירצה. וכן מנין התפלות, כל אחד כפי יכולתו - יש שמתפלל פעם אחת ביום, ויש שמתפלל פעמים הרבה. והכל היו מתפללין נכח המקדש, בכל מקום שיהיה. וכן היה הדבר תמיד, ממשה רבנו עד עזרא.

ד. כיון שגלו ישראל בימי נבוכדנאצר הרשע, נתערכו בפרס וינן ושאר האומות, ונולדו להם בנים בארצות הגוים; ואותן הבנים נתבלבלה שפתם, והיתה שפת כל אחד ואחד מערכת מלשונות הרבה. וכיון שהיה מדבר, אינו יכול לדבר כל צרכיו בלשון אחת אלא בשבוש, שנאמר: "ובניהם, חצי מדבר אשודית, ואינם מכירים לדבר יהודית - וכלשון עם ועם". ומפני זה, כשהיה אחד מהם מתפלל, תקצר לשונו לשאל חפציו או להגיד שבח הקדוש ברוך הוא בלשון הקדש, עד שיערב עמה לשונות אחרות. וכיון שראה עזרא ובית דינו כך, עמדו ותקנו להם שמונה עשרה ברכות על הסדר: שלש ראשונות, שבח לה'; ושלש אחרונות, הודיה; ואמצעיות, יש בהן שאלת כל הדברים שהן כמו אבות [דברים עיקריים] לכל חפצי איש ואיש, ולצרכי הצבור כל - כדי שיהיו ערוכות בפי הכל, וילמדו אותן במהרה, ותהיה תפלת אלו העלגים [נשינו יודעים לערוך תפילות] תפלה שלמה, כתפלת בעלי הלשון הצחה. ומפני ענין זה, תקנו כל הברכות והתפלות הסדורות בפי כל ישראל - כדי שיהא כל ענין, ברכה ערוכה בפי העלג.

ה. וכן תקנו, שיהא מנין התפלות כמנין הקרבנות - שתי תפלות בכל יום, כנגד שני תמידין. וכל יום שיש בו קרבן מוסף, תקנו בו תפלה שלישית כנגד קרבן מוסף. ותפלה שכנגד תמיד של בקר, היא הנקראת 'תפלת שחרית'; ותפלה שכנגד תמיד של בין הערבים, היא הנקראת 'תפלת מנחה'; ותפלה שכנגד המוספין, היא הנקראת 'תפלת המוספין'.

ו. וכן התקינו שיהא אדם מתפלל תפלה אחת בלילה, שהרי אברי תמיד של בין הערבים מתאכלין [נשרפים] והולכין כל הלילה, שנאמר: "היא העלה על מוקדה על המזבח כל הלילה, עד הבקר", כענין שנאמר: "ערב ובקר וצהרים, אשיחה ואהמה". ואין תפלת ערבית חובה כתפלת שחרית ומנחה; ואף על פי כן נהגו כל ישראל

[לקראת סיום הברכה] בענין שבת, ואומר קדשת היום באמצע הברכה, וחותם בה בראשי חידשים: 'מקדש השבת וישראל וראשי חידשים'; ובחלו של מועד, חותם בה כמו שחותם ביום טוב שחל להיות בשבת.

יב. ויום טוב שחל להיות באחד בשבת, מתפלל ברכה רביעית בלילה ככה: 'ותודיענו משפטי צדקך, ותלמדנו לעשות חקי רצונך, ותתן לנו ה' אלהינו קדשת שבת וכבוד יום טוב ותגידת הרגל, ובין קדשת שבת לקדשת יום טוב הברכה, ויום השביעי הגדול והקדוש מששת ימים קדש; ותתן לנו ה' אלהינו, מועדים לשמחה'. ובמוצאי שבת ובמוצאי יום טוב של כל השנה - מבדיל ב'אתה חונן', אף על פי שהוא מבדיל על הכוס.

יג. בתנקה ופורים, מוסיפין בהודיה 'על הנסים'; שבת שחלה להיות בתנקה ופורים, מזכיר על הנסים במוסף, כמו שמזכיר בשאר תפלות.

יד. בימי התעניות, אפלו יחיד שהתענה - מוסיף ב'שומע תפלה': 'עננו, ה' אלהינו, עננו. ושלח צבור אומרה ברכה בפני עצמה בין 'גואל' ל'רופא', וחותם בה: 'העונה בעת צרה'. ונמצא מתפלל עשרים ברכות. בתשעה באב - מוסיפין ב'בונה ירושלים': 'רחם ה' אלהינו עלינו ועל ישראל עמך ועל ירושלים עירך, העיר האבילה התרבה השוממה'.

טו. כל ימות הגשמים, אומר בברכה שניה 'מוריד הגשם'; ובימות החמה, 'מוריד הטל'. מאימתי אומר 'מוריד הגשם'? מתפלת המוספין של יום טוב האחרון של חג [סוכות], עד תפלת שחרית של יום טוב הראשון של פסח; ומתפלת המוספין של יום טוב הראשון של פסח, אומר 'מוריד הטל'.

טז. משבעה ימים במרחשון, שואלין את הגשמים בברכת השנים, כל זמן שמזכיר הגשם. במה דברים אמורים? בארץ ישראל; אבל בשנער [בבבל] ובסוריא ובמצרים ומקומות הסמוכין לאלו והדומין להן, שואלין את הגשמים ביום ששים אחר תקופת תשרי.

יז. מקומות שהן צריכין לגשמים בימות החמה, כגון איי הים הרחוקים - שואלין את הגשמים בעת שהן צריכין להן, ב'שומע תפלה'. ומקומות שהן עושין יום טוב שני ימים - אומר 'מוריד הגשם' בתפלת מוסף של יום ראשון של שמיני עצרת, ומתפלל והולך כל ימות הגשמים.

יח. כל השנה כלה - חותם בברכה שלישית 'האל הקדוש'; ובברכת אחת עשרה, 'מלך אוהב צדקה ומשפט'. ובצשרת הימים שמראש השנה עד מוצאי יום הכפורים - חותם בשלישית 'המלך הקדוש'; ובאחת עשרה, 'המלך המשפט'.

יט. יש מקומות שנהגו בעשרה ימים אלו להוסיף בברכה ראשונה 'זכרנו לחיים'; ובשניה, 'מי כמוך אב הרחמן'; ומוסיפין בברכת שמונה עשרה, 'זכר רחמך'; ומוסיפין

ואתה תשמע, כי אתה הוא עונה בכל עת צרה וצוקה, פודה ומציל מפל צרה. ברוך אתה ה', שומע תפלה'.

ד. במה דברים אמורים? בימות החמה; אבל בימות הגשמים - אינו מתפלל 'הביננו', מפני שצריך לומר שאלה בברכת השנים [ותן טל ומטר]. וכן במוצאי שבתות וימים טובים - אינו מתפלל 'הביננו', מפני שצריך לומר הברכה בחונן הדעת.

ה. בשבתות וימים טובים, מתפלל שבע ברכות בכל תפלה ותפלה מארבע תפלות של אותו היום - שלש ראשונות, ושלש אחרונות, וברכה אמצעית מעין אותו היום. בשבתות, חותמין בברכה אמצעית: 'מקדש השבת'; וברגלים, חותם בה: 'מקדש ישראל והזמנים'. ואם היה שבת ויום טוב, חותמין בה: 'מקדש השבת וישראל והזמנים'. בראש השנה, חותמין בה: 'מלך על כל הארץ, מקדש ישראל ויום הזכרון'; ואם היה שבת, חותם בה: 'מלך על כל הארץ, מקדש השבת וישראל ויום הזכרון'.

ו. במה דברים אמורים? בתפלת ערבית ושחרית ומנחה; אבל תפלת המוספין של ראש השנה, מתפלל תשע ברכות - שלש ראשונות ושלש אחרונות של כל יום, ושלש אמצעיות. ראשונה מן האמצעיות ענינה מלכיות, שניה זכרונות, שלישית שופרות; חותם בכל אחת מהן מענינה.

ז. ביום הכפורים, מתפלל בכל תפלה מחמש תפלות, שבע ברכות - שלש ראשונות ושלש אחרונות, ואמצעיות מעין היום, וחותם בה: 'מלך על כל הארץ, מקדש ישראל ויום הכפורים'; ואם חל להיות בשבת, חותם בכל תפלה מהן: 'מלך על כל הארץ, מקדש השבת וישראל ויום הכפורים'. **ח.** במה דברים אמורים? ביום צום של כל שנה ושנה; אבל ביום צום של שנת היובל, מתפלל תפלת המוספין תשע ברכות, כמו שהתפלל במוסף ראש השנה, והן אותן הברכות עצמן, בלא פחות ולא יתר. ואין מתפללין אותן, אלא בזמן שהיובל נהג.

ט. בכל תפלה מן התפלות, פותח קדם לברכה ראשונה ואומר: 'אדני, שפתי תפתח, ופי יגיד תהלתך'. וכשהוא חותם בסוף התפלה, אומר: 'יהי לרצון אמרי פי, והגיון לבי - לפניך ה', צורי וגואלי'; ואחר כך צועד לאחוריו. **י.** בראשי חידשים ובחלו של מועד - מתפלל ערבית ושחרית ומנחה תשע עשרה ברכות, כשאר הימים; ואומר בעבודה: 'אלהינו ואלהי אבותינו, יעלה ויבוא'. במוסף חלו של מועד, מתפלל תפלת המוסף כמו שמתפלל ביום טוב; ובראשי חידשים, מתפלל שבע ברכות, שלש ראשונות ושלש אחרונות, אמצעית מעין קרבן ראש חדש, וחותם בה: 'מקדש ישראל וראשי חידשים'.

יא. שבת שחלה להיות בחלו של מועד, וכן ראש חדש שחל להיות בשבת - מתפלל ערבית ושחרית ומנחה שבע ברכות כשאר השבתות, ואומר 'יעלה ויבוא' בעבודה. במוסף מתחיל בברכה אמצעית בענין שבת, ומשלים

ט. כיצד? טעה ולא התפלל שחרית עד שעבר חצי היום - תפלל מנחה שמים; הראשונה תפלת מנחה, והשנייה תשלומי שחרית. טעה ולא התפלל מנחה עד ששקעה השמש - מתפלל ערבית שמים; הראשונה ערבית, ושנייה תשלומי מנחה. טעה ולא התפלל ערבית עד שצלה עמוד השחר - מתפלל שחרית שמים; ראשונה שחרית, ושנייה תשלומי ערבית.

י. טעה ולא התפלל לא תפלה זו, ולא תפלה הסמוכה לה - אינו משלם אלא אחרונה בלבד. כיצד? טעה ולא התפלל לא שחרית ולא מנחה - מתפלל ערבית שמים; ראשונה ערבית, והאחרונה תשלומי מנחה; אבל שחרית - אין לה תשלומי, שכבר עבר זמנה. וכן בשאר תפלות. יא. היו לפניו שתי תפלות, של מנחה ושל מוספין - מתפלל של מנחה, ואחר כך של מוספין. ויש מי שהורה שאין עושין כן בצבור, כדי שלא יטעו (יחשבו שכך הסדר).

הלכות תפלה ובכרפת פהנים פרק ד

א. חמשה דברים מעכבין את התפלה, אף על פי שהגיע זמנה - טהרת הידים, וכסוי הערוה, וטהרת מקום התפלה, ודברים החופזין [מטהרים] אותו, וכונת הלב.

ב. טהרת הידים כיצד? רוחץ ידיו במים עד הפרק [חיבור כף היד לדורע], ואחר כך יתפלל. הנה מהלך בדרך, והגיע זמן התפלה, ולא היה לו מים - אם היה בינו ובין המים ארבעה מילין, שהם שמונת אלפים אמה - הולך עד מקום המים ורוחץ, ואחר כך יתפלל; היה בינו ובין המים יותר מכן - מקנח ידיו בצרור [אבן] או בעפר או בקורה [קרוש], ומתפלל. ג. במה דברים אמורים? לפניו; אבל אם היה מקום המים לאחוריו, אין מחיבין אותו לחזור לאחוריו אלא עד מיל. אבל אם עבר מן המים יותר ממיל, אינו חייב לחזור, אלא מקנח ידיו, ומתפלל. במה דברים אמורים, שאינו מטהר לתפלה אלא ידיו בלבד? בשאר תפלות, חוץ מתפלת שחרית; אבל שחרית - רוחץ פניו ידיו ורגליו, ואחר כך יתפלל. ואם היה רחוק מן המים - מקנח ידיו בלבד, ומתפלל.

ד. כל הטמאין - רוחצין ידיהן בלבד בטהורין, ומתפללין; אף על פי שאפשר להן לטבל ולעלות מטמאן, אין הטבילה מעכבת. וכבר בארנו, שעזרא תקן שלא יקרא בעל קרי בלבד דברי תורה, עד שיטבל. ובית דין שעמדו אחרי כן, התקינו אף לתפלה, שלא יתפלל בעל קרי בלבד, עד שיטבל. ולא מפני טמאה וטהרה נגעו בה, אלא כדי שלא יהיו תלמידי חכמים מצויין אצל נשותיהן בתרנגולין; ומפני זה תקנו טבילה לבעל קרי לבוד, והוציאנוהו מכלל הטמאין.

ה. לפיכך היו אומרים בזמן תקנה זו, שאפלו זב שראה קרי ונדה שפלטתה שכבת זרע והמשמש שראת נדה, צריכין טבילה לקרית שמע וכן לתפלה מפני הקרי, אף על פי שהן טמאין. וכן הדין נותן, שאין טבילה זו מפני הטהרה, אלא מפני הגזירה, שלא יהיו מצויין אצל

בכרכה אחרונה, 'ובספר חיים'. וכן יש מקומות שנהגו להוסיף בעשרת ימים אלו בכרכה שלישית, 'ובכן תן פחדך'; אבל בראש השנה וביום הכפורים, מנהג פשוט הוא להוסיף בשלישית 'ובכן תן פחדך'.

הלכות תפלה ובכרפת פהנים פרק ג

א. תפלת השחר - מצותה, שיתחיל להתפלל עם הנץ החמה; וזמנה, עד סוף שעה רביעית, שהוא שליש היום. ואם עבר או טעה להתפלל אחר ארבע שעות עד חצי היום - יצא ידי חובת תפלה, אבל לא יצא ידי חובת תפלה בזמנה; שפסם שמצות תפלה מן התורה, כך מצוה מדבריהן להתפלל אותה בזמנה שתקנו לנו חכמים ונביאים. ב. כבר אמרנו, שתפלת המנחה, כנגד זמן תמיד של בין הערבים תקנו זמנה. ולפי שהיה התמיד קרב בכל יום בתשע ומחצה - תקנו זמנה מתשע שעות ומחצה, והיא הנקראת 'מנחה קטנה'. ולפי שבערב הפסח שחל להיות בערב שבת, היו שוחטין את התמיד בשש ומחצה - אמרו שהמתפלל מאחר שש ומחצה, יצא; ומשהגיע זמן זה - הגיע חיובה, וזו היא הנקראת 'מנחה גדולה'.

ג. נהגו אנשים הרבה להתפלל גדולה וקטנה, והאחת רשות. והורו מקצת גאונים, שאין ראוי להתפלל רשות אלא הגדולה; וכן הדין נותן, מפני שהיא כנגד דבר שאינו תדיר בכל יום. ואם התפלל הגדולה חובה, לא יתפלל הקטנה אלא רשות.

ד. הא למדת, שזמן מנחה גדולה, משש שעות ומחצה עד תשע ומחצה. וזמן מנחה קטנה, מתשע שעות ומחצה עד שישאר מן היום שעה ורביע; ויש לו להתפלל אותה עד שתשקע החמה.

ה. תפלת המוספין - זמנה אחר תפלת השחר, עד שבע שעות ביום; והמתפלל אחר שבע שעות - אף על פי שפסע - יצא ידי חובתו; מפני שזמנה כל היום.

ו. תפלת הערב - אף על פי שאינה חובה - המתפלל אותה, יש לו להתפלל מתחלת הלילה עד שיעלה עמוד השחר. תפלת נעילה - כדי שישלים אותה סמוך לשקיעת החמה.

ז. המתפלל תפלה קדם זמנה - לא יצא ידי חובתו, וחוזר ומתפלל אותה בזמנה. ואם התפלל תפלת שחרית בשעת הדחק, אחר שצלה עמוד השחר - יצא. ויש לו להתפלל תפלת ערבית של לילי שבת, בערב שבת קדם שתשקע החמה; וכן מתפלל ערבית של מוצאי שבת, בשבת. לפי שתפלת ערבית רשות, אין מדקדקין בזמנה; ובלבד שיקרא קרית שמע בעונתה, אחר צאת הכוכבים.

ח. כל מי שעבר עליו זמן תפלה, ולא התפלל - במזיד - אין לו תקנה, ואינו משלם; בשוגג, או שהיה אנוס או טרוד - משלם אותה תפלה, בזמן תפלה הסמוכה לה, ומקדים תפלה אחרונה, ואחריה מתפלל את התשלומי.

יג. הִיָּה עוֹמֵד בַּתְּפִלָּה, וְנִטְפּוּ מִי רִגְלָיו עַל בְּרָכָיו - מִמֵּתִין עַד שֶׁיִּכְלֶה הַמַּיִם, וְחוֹזֵר לְמָקוֹם שֶׁפָּסַק; וְאִם שָׁהָה כְּדִי לְגַמֵּר אֶת כָּל הַתְּפִלָּה, חוֹזֵר לְרֹאשׁ.

יד. וְכֵן הַמִּשְׁתִּין מַיִם - שׁוֹהֶה כְּדִי הַלּוֹף אַרְבַּע אַמּוֹת, וְאַחֵר כֶּף מִתְּפִלָּה; וְיֵמִי שֶׁהִתְּפַלֵּל, שׁוֹהֶה כְּדִי הַלּוֹף אַרְבַּע אַמּוֹת, וְאַחֵר כֶּף מִשְׁתִּין, כְּדִי שִׁפְסֹק דְּבָרֵי תְּפִלָּה מִפְּנֵי.

טו. בִּנְתַּת הַלֵּב בִּיצֵד? כָּל תְּפִלָּה שֶׁאֵינָה בְּכוֹנָה, אֵינָה תְּפִלָּה; וְאִם הִתְּפַלֵּל בְּלֹא בִּנְיָן, חוֹזֵר וּמִתְּפַלֵּל בְּכוֹנָה. מִצָּא דַעְתּוֹ מִשְׁבָּשֶׁת וּלְבֹו טְרוּד - אֲסוּר לוֹ לְהִתְּפַלֵּל, עַד שֶׁתִּתְּשֵׁב עַד שֶׁתִּתְּשֵׁב דַּעְתּוֹ. לְפִיכָּה, הֵבֵא מִן הַדֶּרֶךְ, וְהוּא עֵינָה אוֹ מִצָּר [מִצְטָר] - אֲסוּר לוֹ לְהִתְּפַלֵּל, עַד שֶׁתִּתְּשֵׁב דַּעְתּוֹ. אֲמָרוּ חֲכָמִים: שְׁלֹשָׁה יָמִים, עַד שֶׁיִּנָּח וְתִתְקַרֵּר דַּעְתּוֹ, וְאַחֵר כֶּף יִתְּפַלֵּל.

טז. בִּיצֵד הִיא הַבִּנְיָן? שִׁפְנָה לְבֹו מִכָּל הַמַּחְשְׁבוֹת, וְיִרְאֶה עֲצָמוֹ כְּאִלּוּ הוּא עוֹמֵד לִפְנֵי הַשְּׁכִינָה; לְפִיכָּה, צָרִיף לִישֵׁב מֵעַט קֹדֶם הַתְּפִלָּה, כְּדִי לְכוֹן אֶת לְבֹו, וְאַחֵר כֶּף יִתְּפַלֵּל בִּנְחַת וּבִתְחִנוּנִים. וְלֹא יַעֲשֶׂה תְּפִלָּתוֹ כְּמִי שֶׁהִיָּה נוֹשֵׂא מִשְׁאוֹי, מִשְׁלִיכֹו וְהוֹלֵךְ לוֹ; לְפִיכָּה, צָרִיף לִישֵׁב מֵעַט אַחֵר הַתְּפִלָּה, וְאַחֵר כֶּף יִפְטֹר. חֲסִידִים הִרְאִישׁוּנִים הָיוּ שׁוֹהֵינן שְׁעָה קֹדֶם הַתְּפִלָּה, וְשְׁעָה אַחֵר הַתְּפִלָּה, וּמֵאַרְיִכִין בַּתְּפִלָּה שְׁעָה.

יז. שְׁכוּר - אֵל יִתְּפַלֵּל, מִפְּנֵי שֶׁאֵין לוֹ בִּנְיָן; וְאִם הִתְּפַלֵּל, תְּפִלָּתוֹ תוֹעֵבָה - לְפִיכָּה, חוֹזֵר וּמִתְּפַלֵּל כְּשִׁיתְּרוֹנָן מִשְׁכְּרוֹתוֹ. שְׁתוּי [שְׁתוּי שִׁיכּוּר] - אֵל יִתְּפַלֵּל; וְאִם הִתְּפַלֵּל, תְּפִלָּתוֹ תְּפִלָּה. אִי זֶה הוּא שְׁכוּר, וְאִי זֶה הוּא שְׁתוּי? שְׁכוּר, זֶה שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְדַבֵּר בִּפְנֵי הַמֶּלֶךְ; וְשְׁתוּי, זֶה שֶׁיִּכְוֹל לְדַבֵּר בִּפְנֵי הַמֶּלֶךְ וְאֵינוֹ מִשְׁתַּבֵּשׁ. אֵף עַל פִּי כֵן, הוֹאִיל וְשִׁתָּה רְבִיעִית יֵין - לֹא יִתְּפַלֵּל, עַד שֶׁיִּסְיֹר יֵינוֹ מִעֲלָיו.

יח. וְכֵן אֵין עוֹמְדִין לְהִתְּפַלֵּל לֹא מִתּוֹף שְׁחוֹק, וְלֹא מִתּוֹף קִלּוֹת רֹאשׁ, וְלֹא מִתּוֹף שִׁיחָה, וְלֹא מִתּוֹף מְרִיכָה, וְלֹא מִתּוֹף כַּעַס - אֲלֹא מִתּוֹף דְּבָרֵי תוֹרָה. וְלֹא מִתּוֹף דִּין הַלֵּכָה, אֵף עַל פִּי שֶׁהֵם דְּבָרֵי תוֹרָה, כְּדִי שֶׁלֹא יִהְיֶה לְבֹו טְרוּד בַּהֲלָכָה - אֲלֹא מִתּוֹף דְּבָרֵי תוֹרָה שֶׁאֵין בָּהּ עֵינִן, כְּגוֹן הַלְכוֹת פְּסוּקוֹת.

יט. תְּפִלּוֹת שֶׁל פְּרָקִים [שֶׁהֵם לַעֲתִים וְאִינִם תְּדִירִים], כְּגוֹן תְּפִלַּת מוֹסֵף רֹאשׁ חֹדֶשׁ, וְתְּפִלַּת הַמּוֹעֲדוֹת - צָרִיף לְהִסְדִּיר תְּפִלָּתוֹ וְאַחֵר כֶּף עוֹמֵד וּמִתְּפַלֵּל, כְּדִי שֶׁלֹא יִכְשַׁל בָּהּ. אֵינָה מְהֻלָּה בְּמָקוֹם סִכְנָה, כְּגוֹן בְּמָקוֹם גְּדוּדֵי חֵייוֹת וְלִסְטִים, וְהַגִּיעַ זְמַן הַתְּפִלָּה - מִתְּפַלֵּל בְּרִכָּה אַחַת, וְזוֹ הִיא: 'צָרָכִי עִמָּךְ יִשְׂרָאֵל מִרְבִּין, וְדַעַתְּ קֶצְרָה'; יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ, שֶׁתִּתֵּן לְכָל אֶחָד וְאֶחָד כְּדִי פְּרִנְסָתוֹ, וְלְכָל גּוֹיָה וְגוֹיָה דִּי מַחְסוּרָה, וְהַטּוֹב בְּעֵינֶיךָ עֲשֵׂה; בְּרוּךְ אַתָּה ה', שׁוֹמֵעַ הַתְּפִלָּה. וּמִתְּפַלֵּל אוֹתָהּ, כְּשֶׁהוּא מְהֻלָּה בְּדֶרֶךְ; וְאִם יָכוֹל לַעֲמֹד, עוֹמֵד. וְכִשְׁהוּא מַגִּיעַ לִישׁוֹב, וְתִתְקַרֵּר דַּעְתּוֹ - חוֹזֵר וּמִתְּפַלֵּל תְּפִלָּה בַּתְּכָנָה, תִּשְׁעַ עֲשֶׂרָה בְּרִכּוֹת.

יום שישי כ' סיון ה'תשס"ט

הַלְכוֹת תְּפִלָּה וּבִרְכַּת כְּהֻנִּים פָּרָק ה

א. שְׁמוֹנֶה דְּבָרִים צָרִיף הַמִּתְּפַלֵּל לְהִזְהָר בָּהֶן וּלְעֲשׂוֹתָן;

נְשׁוּתִיתָן תְּמִיד. וְכִבְר בְּטִלָּה גַם תִּקְנָה זֹו שֶׁל תְּפִלָּה, לְפִי שֶׁלֹא פְּשֻטָּה בְּכָל יִשְׂרָאֵל, וְלֹא הִיָּה כַח בַּצְבּוֹר לַעֲמֹד בָּהּ.

ו. מִנְהֵג פְּשׁוּט בְּסִפְרָד וּבִשְׁנַעַר [בְּבִל], שֶׁאֵין בַּעַל קָרִי מִתְּפַלֵּל עַד שֶׁהוּא רוֹחֵץ כָּל בְּשָׂרוֹ בְּמַיִם [בַּתְּשׁוּעָה קְבִיּוֹן], מִשּׁוֹם "הַכּוֹן לְקִרְיַת אֱלֹהֶיךָ, יִשְׂרָאֵל". בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּכָרִיא אוֹ חוֹלָה שֶׁבַעַל; אֲכָל חוֹלָה שֶׁרָאָה קָרִי לְאַנְסוֹ - פְּטוּר מִן הַרְחִיצָה, וְאֵין בָּהּ מִנְהֵג [לְרַחוּם]. וְכֵן זֶב שֶׁרָאָה קָרִי וְנִדָּה שֶׁפִּלְטָה שֶׁכָּבַת זֶרַע, אֵין בָּהֶן מִנְהֵג, אֲלֹא מִקְנָחִין עֲצָמֵן וְרוֹחֲצִין יְדֵיהֶן, וּמִתְּפַלֵּלִין.

ז. כְּסוּי הָעֵרְוָה בִּיצֵד? אֵף עַל פִּי שֶׁכְּסָה עֵרְוָתוֹ כְּדֶרֶךְ שֶׁמְכַסֶּה לְקִרְיַת שְׁמַע, לֹא יִתְּפַלֵּל, עַד שֶׁיִּכְסֶּה אֶת לְבֹו; וְאִם לֹא כְּסָה לְבֹו, אוֹ שֶׁנֶּאֱנָס וְאֵין לוֹ בְּמָה יִכְסֶּה, הוֹאִיל וְכָסָה עֵרְוָתוֹ וְהִתְּפַלֵּל, יֵצֵא; וְלִכְתַּחֲלָה לֹא יַעֲשֶׂה.

ח. טְהוֹרַת מָקוֹם הַתְּפִלָּה בִּיצֵד? לֹא יִתְּפַלֵּל בְּמָקוֹם הַטְּנוּפוֹת, וְלֹא בְּמִרְחֵץ, וְלֹא בְּבֵית הַכֶּסֶּא, וְלֹא בְּאַשְׁפָּה, וְלֹא בְּמָקוֹם שֶׁאֵינוֹ בְּחֻזַּק טְהוֹרָה עַד שֶׁיִּבְדְּקוּ. כָּלּוֹ שֶׁל דְּבָר - כָּל מָקוֹם שֶׁאֵין קוֹרִין בּוֹ קִרְיַת שְׁמַע, אֵין מִתְּפַלֵּלִין בּוֹ. וְכִשְׁם שֶׁמִּרְחִיקִין מִצּוֹאָה וְיֵמִי רִגְלִים וְרִיחַ רַע וְיֵמֵי הַמֵּת וּמִרְאִית הָעֵרְוָה, לְקִרְיַת שְׁמַע - כֶּף מִרְחִיקִין לְתְּפִלָּה.

ט. הַמִּתְּפַלֵּל וּמִצָּא צוֹאָה בְּמָקוֹמוֹ - הוֹאִיל וְחֻטָּא מִפְּנֵי שֶׁלֹא בָּדַק עַד שֶׁלֹא הִתְּפַלֵּל, חוֹזֵר וּמִתְּפַלֵּל בְּמָקוֹם טְהוֹר. הִיָּה עוֹמֵד בַּתְּפִלָּה, וְרָאָה צוֹאָה כְּגוֹדוֹ - אִם יָכוֹל לְהִלָּף לְפָנָיו כְּדִי שִׁיזְרָקָנָה [כְּלוּמָר: יִשְׁאִירָנָה] לְאַחֲרָיו אַרְבַּע אַמּוֹת, יִהְיֶה; וְאִם לֹא, יִסְלַקָּנָה [יִלָּךְ] לְצִדָּדִין; וְאִם אֵינוֹ יָכוֹל, יִפְסִיק. גְּדוּלֵי הַחֲכָמִים לֹא הָיוּ מִתְּפַלֵּלִין בְּבֵית שֵׁישׁ בּוֹ שְׁכָר, וְלֹא בְּבֵית שֵׁישׁ בּוֹ מוֹרֶס כַּעַת עֲפוּשׁוֹ [צִיר דָּגִים שֶׁהִתְעַפְּשׁ], מִפְּנֵי שֶׁרִיחוֹ רַע, אֵף עַל פִּי שֶׁהַמָּקוֹם טְהוֹר.

י. דְּבָרִים הַחוּפְּזִין אוֹתוֹ בִּיצֵד? שֶׁאִם הִיָּה צָרִיף לְנִקְבִי, לֹא יִתְּפַלֵּל. וְכֵן הַצָּרִיף לְנִקְבִיו וְהִתְּפַלֵּל - תְּפִלָּתוֹ תוֹעֵבָה, וְחוֹזֵר וּמִתְּפַלֵּל אַחֵר שֶׁיַּעֲשֶׂה צָרָכִיו. וְאִם יָכוֹל לְהַעֲמִיד עֲצָמוֹ כְּדִי פִרְסָה, תְּפִלָּתוֹ תְּפִלָּה; וְאֵף עַל פִּי כֵן, לְכַתַּחֲלָה לֹא יִתְּפַלֵּל, עַד שֶׁיִּבְדֵּק עֲצָמוֹ יָפָה יָפָה, וְיִפְקֹד נִקְבִיו, וְיִסְיֹר פִּיחוֹ [רוֹק הַגְּרוּן] וְיִנְיֵעוּ [רוֹק הַפֶּה] וְכֵן דְּבָר הַטְּוֹרָדוֹ - וְאַחֵר כֶּף יִתְּפַלֵּל.

יא. מִי שֶׁהֵקֵם וּפִהָק וְנִתְעַשְׂט בַּתְּפִלָּתוֹ - אִם לְרֻצּוֹנוֹ, הָרִי זֶה מְגֻנָּה; וְאִם בְּדַק גּוֹפּוֹ קֹדֶם שֶׁיִּתְּפַלֵּל וּבֹא לְאַנְסוֹ, אֵין בְּכָף כְּלוּם. נִדְמֵן לוֹ רֶק בַּתְּפִלָּתוֹ, מִכְּלִיעוֹ בְּטִלָּתוֹ אוֹ בְּכִגְדוֹ; וְאִם הִיָּה מִצְטָר בְּכָף, זוֹרְקוֹ בִּידוֹ לְאַחֲרָיו, כְּדִי שֶׁלֹא יִצְטָר בַּתְּפִלָּה, וְנִמְצָא טְרוּד. יֵצֵא מִמֶּנּוּ רִיחַ מִלְמָטָה כְּשֶׁהוּא עוֹמֵד בַּתְּפִלָּה שֶׁלֹא לְדַעְתּוֹ - שׁוֹתֵק עַד שֶׁתִּכְלָה הָרוּחַ, וְחוֹזֵר לְתְּפִלָּתוֹ.

יב. בְּקֶשׁ לְהוֹצִיא רִיחַ מִלְמָטָה, וְנִצְטָר הַרְבֵּה וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהַעֲמִיד עֲצָמוֹ - מְהֻלָּף לְאַחֲרָיו אַרְבַּע אַמּוֹת, וּמִמֵּתִין עַד שֶׁתִּכְלָה הָרוּחַ, וְאוֹמֵר: 'רְבוֹן הַעוֹלָמִים, יִצְרָתֶנּוּ נִקְבִים וְנִקְבִים וְחִלּוּלִים חִלּוּלִים - גְּלוּי וְדוּעַ לְפָנֶיךָ הַרְפָּתֶנּוּ וּכְלִמְתֶּנּוּ, חֲרָפָה וּכְלָמָה בְּחַיֵּינוּ, תוֹלַעַה וְרִמָּה בְּמוֹתֵנוּ; וְחוֹזֵר לְמָקוֹמוֹ, וּמִתְּפַלֵּל.

ובן אם היה מקף מחצה מכל רוחותיו - אף על פי שאין בו ארבע אמות, מתר להתפלל בו, מפני שאין גבהו נפר, שהרי חלק רשות לעצמו.

ח. האמנין שהיו עושין בראש הכתל או בראש האילן, והגיע זמן התפלה - יורדין למטה ומתפללין, וחוזרין למלאכתן; ואם היו בראש הזית או בראש התאנה - מתפללין במקומן, מפני שטרחן מרבה. ומה הן מתפללין? אם היו עושין בסעודתן [עובדים תמורת מזונם] בלבד, מתפללין שלש תפלות של תשע עשרה ברכות; היו עושין בשכרן, מתפללין 'הבינו'. ובין כך ובין כך, אין יורדין לפני התבה, ואין נושאים את פניהן.

ט. השניות הקול כיצד? לא יגביה קולו בתפלתו, ולא יתפלל בלבד - אלא מחתף הדברים בשפתיים, ומשמיע לאזניו בלחש. ולא ישמיע קולו, אלא אם כן היה חולה, או שאינו יכול לכוון את לבו עד שישמיע קולו - הרי זה מתר; ובלבד שלא יהיה בצבור, כדי שלא תטרח דעתן מקולו.

י. כריעה כיצד? המתפלל, כורע חמש כריעות בכל תפלה ותפלה - בכרכה ראשונה בתחלה ובסוף, ובהודיה בתחלה ובסוף. וכשגומר התפלה, כורע ופוסע שלש פסיעות לאחוריו כשהוא כורע; ונותן שלום משמאל עצמו, ואחר כך מימין עצמו, ואחר כך מגביה ראשו מן הכריעה. וכשהוא כורע בארבע הכריעות, כורע ב'כרוף'; וכשהוא זוקף, זוקף בשם. במה דברים אמורים? בהדיוט. אכל כהן גדול - כורע בתחלת כל ברכה, ובסוף כל ברכה; והמלך - בין ששחה בראשונה, אינו מגביה ראשו עד שגומר תפלתו.

יא. ולמה נותן שלום לשמאלו ותחלה? מפני ששמאלו הוא ימין שפגד פניו; כלומר, שהוא עומד לפני המלך, נותן שלום לימין המלך ואחר כך לשמאל המלך; וקבעו שפיטר מן התפלה, כמו שהיו נפטרים מלפני המלך.

יב. כל הכריעות האלו - צריך שיכרע בהן עד שיתפסקו [יבלטו] כל חליות שבשדרה, ויעשה כקשת; ואם שחה מעט וצער עצמו, ונראה ככורע בכל כחו - אינו חושש.

יג. השתחויה כיצד? אחר שמגביה ראשו מכריעה חמישית, יושב לארץ, ונופל על פניו ארצה, ומתחנן בכל התחנונים שיצא. כריעה האמורה בכל מקום, על ברכים; קדה, על אפים [פנים]; השתחויה - זו פשוט ידים ורגלים, עד שנמצא מטל על פניו על הארץ.

יד. כשהוא עושה נפילת פנים אחר תפלה, יש מי שהוא עושה קדה, ויש מי שהוא עושה השתחויה; ואסור לעשות השתחויה על האבנים אלא במקדש, כמו שבארנו בהלכות עבודה זרה. ואין אדם חשוב ראוי לפל על פניו, אלא אם כן הוא יודע בעצמו שהוא צדיק ביהושע; אכל מטה הוא פניו מעט, ואינו כובש אותם בפרקע. ומתחיל לאדם להתפלל במקום זה, ולנופל על פניו במקום אחר.

טו. מנהג פשוט בכל ישראל, שאין נפילת פנים בשבתות ובמועדות, ולא בראש השנה, ולא בראשי חודשים וחדשים.

ואם היה דחוק, או נאנס, או שעבר ולא עשה אותן - אינן מעפכין. ואלו הן: עמידה, נכח המקדש, ותקון הגוף, ותקון המלבוש, ותקון המקום, והשניות הקול, והכריעה, והשתחויה.

ב. עמידה כיצד? אין מתפללין אלא מעמד. היה יושב בספינה או בעגלה - אם יכול לעמד, יעמד; ואם לאו, יושב במקומו ויתפלל. חולה מתפלל, אפלו שוכב על צדו - והוא, שיכול לכוון את דעתו. כן הצמא והרעב, הרי הן בכלל חולים - אם יש בו יכולת לכוון את דעתו, יתפלל; ואם לאו, אל יתפלל עד שיאכל וישתה. היה רוכב על בהמה - אף על פי שיש לו מי שיאחז את בהמתו, לא ירד, אלא יושב במקומו ומתפלל, כדי שתהא דעתו מישבת עליו.

ג. נכח המקדש כיצד? היה עומד בחוצה לארץ, מחזיר פניו נכח ארץ ישראל ומתפלל; היה עומד בארץ, מכון פניו כנגד ירושלים; היה עומד בירושלים, מכון פניו כנגד המקדש; היה עומד במקדש, מכון פניו כנגד בית קדש הקדשים. סומה, ומי שאינו יכול לכוון את הרוחות, והמהלך בספינה - יכוון לבו כנגד השכינה, ויתפלל.

ד. תקון הגוף כיצד? כשהוא עומד בתפלה, צריך לכוון את רגליו זו בצד זו; ונותן עיניו למטה, כאלו הוא מביט לארץ; ויהיה לבו פנוי למעלה, כאלו הוא עומד בשמים; ומניח ידיו על לבו כפותין, הימנית על השמאלית. ועומד כעבד לפני רבו, באימה ויראה ופחד. ולא יניח ידיו על חלציו.

ה. תקון המלבוש כיצד? מתקן מלבושיו תחלה, ומציץ עצמו [מתקשט בבגדיו] ומתהדר, שגאמר: "השתחוו לה' בהדרת קדש". ולא יעמד לתפלה באפגדתו [גופיתו], ולא בראש מגלה. ולא ברגלים מגלות [יחפות], אם דרך אנשי המקום שלא יעמדו לפני הגדולים אלא בבית הרגלים. ובכל מקום, לא יאחז תפלין בידו וספר תורה בזרועו, מפני שלבו טרוד בהן; ולא יאחז מעות וכלים בידו. אכל מתפלל הוא בלולב בידו בימות החג, מפני שהיא מצות היום. היה משוי על ראשו, והגיע זמן התפלה - אם היה פחות מארבעת קבין - מפשילו לאחוריו, ומתפלל; היה ארבעת קבין - מניחו על גבי קרקע, ואחר כך יתפלל. דרך כל החכמים ותלמידיהם, שלא יתפללו אלא כשהן צטופין [בטליתם].

ו. תקון המקום כיצד? יעמד במקום נמוך, ויחזיר פניו לפתל [לקיר]. וצריך לפתח חלונות או פתחים כנגד ירושלים, כדי להתפלל כנגדן, שגאמר: "וכוין פתיחן לה בעלייתה, נגד ירושלים". וקובע מקום לתפלתו תמיד. ואין מתפלל בתרבה; ולא לאחורי בית הכנסת, אלא אם כן החזיר פניו לבית הכנסת. ואסור לישב בצד העומד בתפלה, או לעבר לפניו - עד שירחק ממנו ארבע אמות. ז. לא יעמד במקום גבוה שלשה טפחים או יותר, ויתפלל; ולא על גבי מטה, ולא על גבי ספסל, ולא על גבי כסא. היה בנגן גבוה - אם יש בו ארבע אמות על ארבע אמות, שהוא שעור הבית - הרי הוא כעליה, ומתר להתפלל בו.

ז. אף על פי שתפלת הערב רשות, לא יבוא אדם ממלאכתו ויאמר: 'אכל מעט ואשתה מעט ואישן קמעה, ואחר כך אתפלל' - שמה תאנס אותו שנה, ונמצא ישן כל הלילה; אלא מתפלל ערבית, ואחר כך אוכל ושותה או ישן. ומתן להסתפר ולהכנס למרחץ סמוך לשחרית, מפני שלא גזרו אלא סמוך למנחה שהוא דבר המצוי, שרב העם נכנסין שם ביום; אבל בשחר, דבר שאינו מצוי, לא גזרו בו.

ח. מי שהיה עוסק בתלמוד תורה, והגיע זמן התפלה - פוסק ומתפלל; ואם הייתה תורתו אמונתו ואינו עושה מלאכה כלל, והיה עוסק בתורה בשעת תפלה - אינו פוסק, שמצות תלמוד תורה גדולה ממצות תפלה. וכל העוסק בצרכי רבים, בעוסק בדברי תורה.

ט. אין המתפלל מפסיק תפלתו, אלא מפני סכנת נפשות בלבד. אפלו מלך ישראל שואל בשלומו, לא ישיבנו; אבל פוסק הוא [תפלתו] למלך גוי, שמה יתרגנו. היה עומד בתפלה, וראה מלך גוי או אנס [בעל זדון] בא כנגדו - יקצר; ואם אינו יכול, יפסיק. וכן אם ראה נחשים ועקרבים באין כנגדו - אם הגיעו אליו, והיה דרך באותו המקום שהן ממתין, פוסק ובורח; ואם לא היה דרך להמית, אינו פוסק.

י. נשים ועבדים וקטנים, חייבין בתפלה. וכל איש שפטור מקריית שמע, פטור מן התפלה; וכל המלוין את המט, אף על פי שאין למטה צורך בהן, פטורין מן התפלה.

הלכות תפלה וברכת כהנים פרק ז

א. כשתקנו חכמים דברי תפלות אלו, תקנו ברכות אחרות לברך אותן בכל יום; ואלו הן: כשיבנס אדם למשחו לישן בלילה, מברך: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, המפיל חבלי שנה על עיני, ומאיר לאישון בת עין; יהי רצון מלפניך ה' אלהי, שתצילני מיצר רע, ומפגע רע, ואל יבדלני חלומות רעות ולא הרהורים רעים, ותהיה משתי שלמה לפניך, ותצמידני ממנה לחיים ושלום, והאירה עיני פן אישן המות; ברוך אתה ה', המאיר לכל העולם';

ב. וקורא פירשה ראשונה מקריית שמע, וישן. ואם אנסתו שנה - קורא אפלו פסוק ראשון או פסוקי רחמים, ואחר כך יישן.

ג. בשעה שייקץ בסוף שנתו, מברך והוא על משתו כך: 'אלהי, הנשמה שנתת בי טהורה - אתה בראתה, ואתה יצרתה, ואתה נפתתה בי, ואתה משמרה בקרבי, ואתה עתיד לטלה ממני, ואתה עתיד להחזירה לי לעתיד לבוא; וכל זמן שהנשמה בקרבי, מודה אני לפניך ה' אלהי, רבון כל המעשים; ברוך אתה ה', המחזיר נשמות לפגרים מתים'.

ד. כששומע קול התנגול - מברך: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, הנותן לשכוי [תרגול] בינה להבין בין יום ובין לילה'. כשלוכל בגדיו - מברך: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, מלביש ערמים'. כשמניח סדינו על

ופורים, ולא במנחה של ערבי שבתות וימים טובים, ולא בערבית שבכל יום. ויש יחידים שנופלים על פניהם בערבית. וביום הכפורים בלבד, נופלים על פניהם בכל תפלה ותפלה, מפני שהוא יום תחנה ובקשה ותענית.

הלכות תפלה וברכת כהנים פרק ו

א. אסור לו לאדם לעבר אחורי בית הכנסת בשעה שהצבור מתפלל, אלא אם כן היה נושא משוי; או אם היו לבית הכנסת שני פתחים בשתי רוחות, שהרואה אומר: 'שמה ילך ויבנס בפתח האחר'. וכן אם היה בעיר שני פתי כנסיות, יאמר הרואה: 'שמה ילך לבית הכנסת הרגיל בו'. ואם היה לו תפלין בראשו - מתר לעבר, ואף על פי שאין שם אחד מכל אלו; שהתפלין מוכיחין עליו שהוא רודף אחר המצוות, ואינו ממבטלי התפלה.

ב. המתפלל עם הצבור, לא יאריך בתפלתו יתר מדי. אבל בינו לבין עצמו, הרשות בידו: אם בא לומר אחר תפלתו, אפלו כסדר יום הכפורים - אומר; וכן אם רצה להוסיף בכל ברכה וברכה מן האמצעיות מעין הברכה - מוסיף.

ג. כיצד? היה לו חולה - מבקש עליו רחמים בברכת חולים, כפי צחות [ורגילות] לשונו; היה צריך לפרנסה, מוסיף תחנה ובקשה בברכת השנים. ועל דרך זו, בכל אחת מהן. ואם רצה לשאל כל צרכיו בשומע תפלה, שואל; אבל לא ישאל לא בשלש ראשונות, ולא בשלש אחרונות.

ד. אסור לו לאדם שיעטם כלום או שיעשה מלאכה, מאחר שיעלה עמוד השחר, עד שיתפלל תפלת שחרית; וכן לא ישכים לפתח חבירו לשאל בשלומו, קדם שיתפלל תפלת שחרית. ולא יצא לדרך קדם שיתפלל. אבל טועם [מעט] ועושה מלאכה קדם מוסף, וקדם מנחה; אבל אינו סועד סמוך למנחה.

ה. פיון שהגיע זמן מנחה גדולה - לא יבנס למרחץ, אפלו להזיע, עד שיתפלל, שמה יתעלף [ייחלש] ויבטל מן התפלה; ולא לאכל, אפלו אכילת עראי, שמה ימשך באכילה; ולא לדון, אפלו בגמר דין, שמה יסתהר הדין וימשך ויבטל מן התפלה. וכן לא ישב לפני הספר, אפלו תספרת הדיוט [פשוטה], עד שיתפלל, שמה ישבר הזוג [מספריים]; ולא יבנס לברסקי [בית עיבוד עורות] סמוך למנחה, עד שיתפלל, שמה יראה הפסד במלאכתו ויתעסק בה ויתעבב מן התפלה. ואם התחיל באחת מאלו - לא יפסיק אלא גומר, ואחר כך מתפלל מנחה.

ו. מאימתי התחלת התספרת [שאם התחיל ימשיך]? משנייני מעפרת [סדין] הספרין על ברקיו. ומאימתי התחלת המרחץ? משפישט בגד הסמוך לבשרו. ומאימתי התחלת הברסקי? משיקשר בין כתפיו כמו שהאמנין קושרין. ומאימתי התחלת אכילה? לכני ארץ ישראל, משוטל ידיו; ולכני בבית, משיתיר חגורו. ומאימתי התחלת הדין? משיתעטפו הדיינים [בטליתם] וישבו; ואם היו יושבין, משיתחילו בעלי דינין לטעון.

ראשו - מברך: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, עוטר ישראל בתפארה'. כשמצביר ידיו על ציניו - מברך: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, פוקח עורים'. כשישב על מטהו - מברך: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, מתיר אסורים'. כשמוריד רגליו מן המטה ומניחן על הארץ - מברך: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, רוקע הארץ על המים'. כשעומד - מברך: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, זוקף כפופים'. כשנוטל ידיו - מברך: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, אשר קדשנו במצוותיו וצונו על נטילת ידים'. כשרוחץ פניו - מברך: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, המעביר שנה מעיני ותנומה מעפעפי; יהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי, שתגילני לדבר מצוה, ואל תגילני לדבר עברה, ותשלט בי יצר טוב, ואל תשלט בי יצר רע, ותחזקני במצוותיך, ותתן חלקי בתורתך, ותתני לחן לחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל רואי, ותגמלני חסדים טובים מלפניך; ברוך אתה ה', גומל חסדים טובים'.

ה. וכל זמן שיכנס אדם לבית הכסא - אומר קדם שיכנס: 'התכבדו מכבדים קדושים (נהמלאכים המלווין את האדם), משרתי עליון, שמרוני והמתינו לי עד שאכנס ואצא, כי זה הוא דרכן של בני אדם'. ואחר שיצא - מברך: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, אשר יצר את האדם בחכמה, וברא בו נקבים ונקבים וחלולים חלולים, מהן פתוחים ומהן סתומים, שאם יסתם אחד מהן או יפתח, אינו יכול להתקדם אפלו שעה אחת; ברוך אתה ה', רופא כל בשר ומפליא לעשות'.

ו. כשחוגר חגורו - מברך: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, אוזר ישראל בגבורה'. כששובש מנעלו - מברך: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, שעשה לי כל צרכי'. כשמחלף לצאת לדרך - מברך: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, המכין מצעדי גברי'. ומברך אדם בכל יום - מברך: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, שלא עשני גוי'; 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, שלא עשני עבד'; 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, שלא עשני אשה'.

ז. שמונה עשרה ברכות אלו, אין להן סדר, אלא מברך כל אחת מהן על דבר שהברכה בשבילו, בשעתו. כיצד? הרי שחגר חגורו והוא על מטהו, מברך 'אוזר ישראל בגבורה'; שמע קול התרנגול אחר כך, מברך 'הנותן לשכוי בינה'. וכל ברכה מהן שלא נתחייב בה, אינו מברך אותה.

ח. כיצד? לן בכסותו, אינו מברך כשעומד 'מלביש ערמים'; הלך יחף, אינו מברך 'שעשה לי כל צרכי'. ביום הכפורים ובתשעה באב, שאין שם רחיצה, אינו מברך 'על נטילת ידים', ולא 'המעביר שנה מעיני'. אם לא נכנס לבית הכסא, אינו מברך 'אשר יצר את האדם'. וכן בשאר ברכות אלו.

ט. נהגו העם ברכ ערינו, לברך ברכות אלו בלן זו אחר זו בבית הכנסת, בין נתחייבו בהן, בין לא נתחייבו בהן.

י. המשכים לקרות בתורה קדם שיקרא קרית שמע, בין קרא בתורה שבכתב בין בתורה שבעל פה - נוטל ידיו תחלה, ומברך שלש ברכות, ואחר כך קורא; ואלו הן: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, אשר קדשנו במצוותיו וצונו על דברי תורה'; 'העבך נא, ה' אלהינו, את דברי תורתך בפנינו ובפיפיות עמך כל בית ישראל, ונהייה אנחנו וצאצאינו וצאצאי עמך כל בית ישראל לעולם, יודעי שמך ולומדי תורתך לשמה; ברוך אתה ה', נותן התורה'. 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו; ברוך אתה ה', נותן התורה'.

יא. בכל יום חייב אדם לברך שלש ברכות אלו, ואחר כך קורא מעט מדברי תורה. ונהגו העם לקרות ברכת כהנים; ויש מקומות שקורין "צו את בני ישראל"; ויש מקומות שקורין שתייהן. וקורין פרקים או הלכות מן המשנה או מן הבריתות.

יב. ושבחו חכמים למי שקורא זמירות מספר תלים בכל יום ויום, והן "תהלה לדוד", עד סוף הספר. ויברך נהגו העם לקרות פסוקים לפנייהן ולאחריהן; ונתקנו חכמים ברכה לפני הזמירות, והיא 'ברוך שאמר', וברכה לאחריהן, והיא 'ישתבח'. ואחר כך מברך על קרית שמע, וקורא קרית שמע.

יג. יש מקומות שנהגו לקרות בכל יום אחר שמברכין 'ישתבח', שירת הים, ואחר כך מברכין על שמע; ויש מקומות שקורין שירת האזינו; ויש חידים שקורין שתי השירות - הכל לפי המנהג.

יד. חייב אדם לברך מאה ברכות בכל יום, בין היום והלילה. ומה הן מאה ברכות אלו? שלש ועשרים ברכות שמנינו בפירוש; וישבע ברכות של קרית שמע שחרית וערבית שלפניה ושלאחריה; וכשתעשה בציצית, מברך: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, אשר קדשנו במצוותיו וצונו להתעטף בציצית'; וכששובש תפלין, מברך: 'ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, אשר קדשנו במצוותיו וצונו להניח תפלין'; ושלש תפלות, בכל תפלה מהן שמונה עשרה ברכות - הרי ששה ושמנים ברכות. וכשהוא אוכל שתי סעודות בכל יום, מברך ארבע עשרה ברכות, שבע בכל סעודה - אחת כשנוטל ידיו תחלה, ועל המזון אחת בתחלה ["המוציא"] ושלש בסוף [ברכת המזון], ועל המים לפניו ולאחרי, הרי שבע.

טו. בזמן הזה שתקנו ברכת המינין בתפלה, והוסיפו 'הטוב והמטיב' בברכת המזון - נמצאו חמש ברכות יתרות. בשבתות וימים טובים שהתפלה שבע ברכות, וכן אם לא נתחייב בשאר ימים בכל הברכות האלו, כגון שלא ישן כל הלילה, ולא התיר חגורו, ולא נכנס לבית הכסא, וכיוצא באלו - צריך להשלים מאה ברכות מברכות של פרות.

שיהיו רב העשרה לא התפללו. וכן אין אומרים קדשה, ולא קוראים בתורה ומברך לפניו ולאחריה, ולא מפטירין בנביאים, אלא בעשרה.

ה. וכן לא יהיה אחד מברך ברכת שמע [הברכות שלפני ואחרי ק"ש] והכל שומעין ועונין אחריו 'אמן', אלא בעשרה; וזה הוא הנקרא 'פורס על שמע' [קורא לציבור את ברכות קריאת שמע]. ואין אומרים קדיש אלא בעשרה; ואין הפהנים נושאים את ידיהן אלא בעשרה, והפהנים מן המנין. שכל עשרה מישראל הן הנקראין 'עדה', שנאמר: "עד מתי לעדה", והיו עשרה, שהרי יצאו יהושע וכלב.

ו. וכל דבר שבקדשה - לא יהיה אלא בתוך עדה מישראל, שנאמר: "ונקדשתי בתוך בני ישראל". וכל אלו הדברים - אם התחילו בהן בעשרה, והלכו מקצתן, אף על פי שאין רשאים - יגמרו השאר.

ז. וצריך להיות העשרה כלן במקום אחד, ושליח צבור עמהן במקום אחד. חצר קטנה שנופצה במלואה [לכל אורכה] לחצר גדולה, והיו תשעה בגדולה ואחד בקטנה - מצטרפין; תשעה בקטנה, ואחד בגדולה - אין מצטרפין. צבור בגדולה, ושליח צבור בקטנה - יוצאין ידי חובתן; צבור בקטנה, ושליח צבור בגדולה - אין יוצאין ידי חובתן, שהרי הוא מפלג מהן ואינו עמהם במקום אחד; מפני שיש לגדולה פסין [מחיצות] מכאן ומכאן, הרי היא כמפלגת מן הקטנה; ואין הקטנה מפלגת מן הגדולה, אלא הרי היא כגרן זוית [פינה] שלה.

ח. וכן אם היתה צואה בגדולה, אסור להתפלל ולקרות קריית שמע בקטנה; היתה צואה בקטנה, מתר להתפלל ולקרות קריית שמע בגדולה, אם לא היה שם ריח רע, מפני שהיא מפלגת ממנה.

ט. שליח צבור מוציא את הרבים ידי חובתן. כיצד? בשעה שהוא מתפלל, והם שומעין ועונין 'אמן' אחר כל ברכה וברכה - הרי הן כמתפללין. במה דברים אמורים? במי שאינו יודע להתפלל; אבל היודע, אינו יוצא ידי חובתו אלא בתפלת עצמו.

י. במה דברים אמורים? בשאר הימים, חוץ מראש השנה, ויום הכפורים של יובל. אבל בשני ימים אלו, שליח צבור מוציא את היודע כשם שמוציא את מי שאינו יודע, מפני שהן ברכות ארפות, ואין רב היודעין אותן יכולין לבנות דעתן בהן בשליח צבור. לפיכך, אם רצה היודע, בשני ימים אלו, לסמוך על תפלת שליח צבור להוציא ידי חובתו - הרשות בידו.

יא. אין ממנין שליח צבור, אלא גדול שבצבור בחכמתו ובמעשיו; ואם היה זקן, הרי זה משבח ביותר. ומשתדלין להיות שליח צבור, קולו ערב ורגיל לקרות. ומי שלא נתמלא זקנו - אף על פי שהוא חכם גדול - לא יהא שליח צבור, מפני כבוד הצבור; אבל פורס הוא על שמע [מברך כש"ץ את ברכות ק"ש], משיביא שתי שערות אחר שלש עשרה שנה.

טז. כיצד? אוכל מעט ירק, ומברך לפניו ולאחריו; וחזור ואוכל מעט מפרי זה, ומברך לפניו ולאחריו, ומעט מפרי זה, ומברך לפניו ולאחריו. ומונה כל הברכות, עד שמשלים מאה ברכות בכל יום.

יז. סדר תפלות, כך הוא: בשחר, משכים אדם ומברך ברכות אלו, וקורא הזמירות [179] ומברך לפניו ולאחריו. וקורא את שמע ומברך לפניו ולאחריו, ומדלג הקדשה [קדוש קדוש קדוש כו' ברך כבוד כו'] מברכה ראשונה שלפניה, שאין היחיד אומר קדשה; וכשהוא חותם 'גאל ישראל', מיד יצמד כדי שיסמוך גאלה לתפלה, ומתפלל מעמד כמו שאמרנו. וכשישלים - ישב, ויפל על פניו, ומתחנן; ומגביה ראשו, ומתחנן מעט והוא יושב, בדברי תחנונים. ואחר כך יקרא 'תהלה לדוד', ויתחנן כפי כחו, ויפטר למעשיו.

יח. ובתפלת המנחה, מתחיל לקרות 'תהלה לדוד' מישב; ואחר כך עומד, ומתפלל תפלת המנחה; וכשישלים - נופל על פניו, ומתחנן; ומגביה ראשו, ויתחנן מעט, ויפטר למעשיו.

יט. ובתפלת הערב, קורא קריית שמע ומברך לפניו ולאחריו, וסומך גאלה לתפלה, ומתפלל מעמד; וכשישלים, ישב מעט ויפטר. ואם התחנן אחר תפלת ערבית, הרי זה משבח; ואף על פי שמברך 'השכיבנו' אחר 'גאל ישראל', אינה הפסקה בין גאלה לתפלה, והרי שתיקה כברכה אחת ארפה.

יום שבת קודש כ"א סיון ה'תשס"ט

הלכות תפלה וברכת פהנים פרק ח

א. תפלת הצבור נשמעת תמיד; ואפלו היו בהן חטאים, אין הקדוש ברוך הוא מואס תפלתן של רבים. לפיכך, צריך אדם לשתף עצמו עם הצבור, ולא יתפלל יחיד, כל זמן שיכול להתפלל בצבור. ולעולם ישכים אדם ויערב לבית הכנסת, שאין תפלתו של אדם נשמעת בכל עת, אלא בבית הכנסת. וכל מי שיש לו בית הכנסת בעירו, ואינו נכנס לתוכה להתפלל - נקרא 'שכן רע'.

ב. ומצוה לרוץ לבית הכנסת, שנאמר: "ונדעה נרדפה, לדעת את ה'"; וכשיצא מבית הכנסת, אל פסע פסיעה גסה, אלא ילך מעט מעט. וכשיכנס לבית הכנסת, יכנס שעור שני פתחים [לתוך ביהכ"ס] ואחר כך יתפלל, לקיים "לשמור מזוזות פתחיו".

ג. בית המדרש גדול [בחשיבותו] מבית הכנסת. וחכמים גדולים - אף על פי שהיו להם בערים בתי כנסיות הרבה, לא היו מתפללין אלא במקום שהיו עוסקין בו בתורה; והוא, שיתפלל שם תפלת הצבור.

ד. וכיצד היא תפלת הצבור? יהיה אחד מתפלל בקול רם, והכל שומעין. ואין עושין בן בפהות מעשרה גדולים ובני חורין, ושליח צבור אחד מהם. ואפלו היו מקצתן כבר התפללו ויצאו ידי חובתן - משלימין בהן עשרה; והוא,

ו. ואלו הפסוקים שלפני הקדשה, ושל אחריה, עם תרגומן - הן הנקראין 'סדר היום'. ואחר כך מתחנן בדברי תחנונים ובפסוקי רחמים, ואומר קדיש, וכל העם עונין בדרך, ונפטרין.

ז. כל האומר בתחנונים: 'מי שרחם על קן צפור שלא יקח האם על הבנים', או 'שלא ישחט אותו ואת בנו ביום אחד, ירחם עלינו', וכיוצא בענין זה - משתקין אותו, מפני שמצוות אלו גזרת הכתוב הן ואינן רחמים, שאלו היו מפני הרחמים, לא התיר לנו שחיטה כל עקר. וכן לא ירבה בכנויין של שם ויאמר: "האל הגדול הגבור והנורא החזק והאמין והעוז", שאין כח באדם להגיע סוף שבחיו של הקדוש ברוך הוא - אלא אומר מה שאמר משה רבנו.

ח. במנחה - אומר שליח צבור "והוא רחום", "אשרי יושבי ביתך", "אשרי העם שפכה לו", "תהלה לדוד"; קורא הוא והעם מישב, ועומד שליח צבור ואומר קדיש, והם עונין אחריה 'אמן' בדרך, ומתפללין בלחש; ואחר כך חוזר שליח צבור, ומתפלל בקול רם בדרך שעשה בשחרית, עד שישלים כל התפלה. ויושב הוא והן, ונופלין על פניהן, ומתחנן ומגביה ראשו הוא והן, ומתחנן מעט מישב בדרך שעשה בשחרית. ועומד ואומר קדיש, וכל העם עונין בדרך, ונפטרין למעשיהן.

ט. בערב - כל העם יושבין, והוא עומד ואומר "והוא רחום", 'ברכו את ה' המברך', והן עונין: 'ברוך ה' המברך לעולם ועד'. ומתחיל לפרס על שמע, ואומר קדיש, ואחר כך הכל עומדין ומתפללין בלחש. וכשמשלימין - אומר קדיש, והן נפטרין. ואינו חוזר להתפלל בקול רם ערבית, לפי שאין תפלת ערבית חובה, לפיכך לא יברך ברכות לבטלה, שאין כאן אדם שנתחייב בהן כדי להוציא.

י. בלילי שבתות - חוזר שליח צבור אחר שמתפלל בלחש עם הצבור, ומתפלל בקול רם; אבל אינו מתפלל שבע, אלא ברכה אחת מעין השבע. וכך הוא אומרה: 'ברוך אתה ה' אלהינו ואלהי אבותינו, אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב, האל הגדול הגבור והנורא, אל עליון, קונה ברחמי שמים וארץ, גומל חסדים טובים וקונה הפל, מגן אבות בברך, מחיה מתים במאמרו, המלך הקדוש שאין כמוהו, המניח לעמו בשבת קדשו, כי כם רצה להניח להם; לפניו נעבד ביראה ופחד, ונודה לשמו בכל יום תמיד, מעון הברכות, אדון השלום, מברך השביעי ומקדש השבת; ומניח בקדשה לעם מדשני ענג, וזכר למעשה בראשית; אלהינו ואלהי אבותינו, רצה נא במנוחתנו וכו' ברוך אתה ה', מקדש השבת'. ואומר קדיש, וכל העם נפטרין.

יא. ולמה תקנו חכמים זה? מפני שרב העם באין להתפלל ערבית בלילי שבת, ויהיה שם מי שנתאחר לבוא ולא השלים תפלתו; וישאר לבדו בבית הפנסת, ויבוא לידי סכנה. לפיכך חוזר שליח צבור ומתפלל, כדי שיתעכבו כל העם עד שישלים תפלתו המתאחר, ויצא עמהן.

יב. וכן העלג, כגון מי שקורא לעין אלה, או לאלף עין, וכל מי שאינו יכול להוציא את האותיות בתקונו - אין ממנין אותו שליח צבור. והרב ממנה אחד מתלמידיו להתפלל לפניו בצבור.

יג. הסומה [עיוור] פורס על שמע, ונעשה שליח צבור. אבל מי שכתפיו מגלות - אף על פי שהוא פורס על שמע, אינו נעשה שליח צבור לתפלה עד שיהיה עטוף.

הלכות תפלה וברכת פהנים פרק ט

א. סדר תפלות הצבור, כך הוא: בשחר - כל העם יושבין, ושליח צבור יורד לפני התבה ועומד באמצע העם; ומתחיל ואומר קדיש, וכל העם עונין 'אמן', 'הא שמייה רבה מברך' בכל כחן, ועונין 'אמן' בסוף קדיש; ואחר כך אומר: 'ברכו את ה' המברך', והן עונים אחריה: 'ברוך ה' המברך, לעולם ועד'. ומתחיל ופורס על שמע בקול רם [מברר ברכות שלפני ק"ש], והן עונין 'אמן' אחר כל ברכה וברכה, והיודע לברך ולקרות קורא עמו, עד שמברך 'אאל ישראל'.

ב. והכל עומדין מיד, ומתפללין בלחש, ומי שאינו יודע להתפלל, עומד ושוחק עד שיתפלל שליח צבור בלחש עם שאר העם; וכל שיגמור תפלתו מן הצבור, יפסע שלש פסיעות לאחוריו, ויעמד במקום שהגיע אליו בעת שיפסע. ג. ואחר שיפסע שליח צבור שלש פסיעות לאחוריו, מתחיל ומתפלל בקול רם מתחלת הברכות, להוציא את מי שלא התפלל; והכל עומדין ושומעין, ועונין 'אמן' אחר כל ברכה וברכה, בין אלו שלא יצאו ידי חובתן, בין אלו שפבר יצאו ידי חובתן.

ד. ואומר קדשה בברכה שלישית; וכיון שהגיע שליח צבור לקדשה, יש רשות לכל אחד ואחד לחזור למקום שעמד בו בתפלה. וכשיגיע שליח צבור ל'מודים' וכורע, כל העם שוחין מעט, ולא ישחו יותר מדי; ואומרים: 'מודים אנחנו לך ה' אלהינו ואלהי כל בשר, יוצרנו יוצר בראשית, ברכות והודאות לשמך הגדול והקדוש על שהחיייתנו וקמיתנו, בן תחינו ותחננו, ותאסוף גליתינו לחצרות קדשך, לשמר חקיך ולעבדך ולעשות רצונך בלכב שלם, על שאנו מודים לך'. וכל האומר 'מודים מודים', משתקין אותו.

ה. ואחר שישלים כל התפלה, יושב ויפל על פניו, ויטה מעט הוא וכל הצבור, ויתחנן והוא נופל; וישב ויגביה ראשו הוא ושאר העם, ומתחנן מעט בקול רם מישב. ואחר כך יעמד שליח צבור לבדו, ואומר קדיש פעם שניה, והן עונין בדרך שעונין תפלה; ואומר "והוא רחום", "תהלה לדוד" - הוא עומד והן יושבין, והן קורין עמו; ואחר כך אומר "ובא לציון", "ובאני, זאת בריתי", "ואתה קדוש", "וקרא זה אל זה", וגומר הקדשה, והן עונין "קדוש קדוש קדוש" שלשה פעמים, וחוזר וקורא הקדשה תרגום, ואומר "ותשאני רוח", וקוראהו תרגום, ואומר "ה' ימלך לעולם ועד", וקוראהו תרגום, כדי להבין לעם.

ערכית - אינו פוסק, שלא התפלל אותה מתחלה אלא על דעת שאינה חובה.

ז. מי שטעה והתפלל של חל בשבת, יצא; ואם נזכר והוא בתוך התפלה - גומר ברכה שהתחיל בה, וחוזר ומתפלל של שבת. במה דברים אמורים? בערכית או בשחרית או במנחה. אבל במוסף, פוסק ואפילו באמצע הברכה; וכן אם השלים תפלה של חל על דעת [במחשבה] שהוא מוסף, חוזר ומתפלל מוסף - אחד שבת, ואחד יום טוב, ואחד ראש חדש.

ח. מי שטעה בימות הגשמים, ולא אמר 'מוריד הגשם' ולא 'מוריד הטל' - חוזר לראש; ואם הזכיר הטל, אינו חוזר. ואם טעה בימות החמה, ואמר 'מוריד הגשם' - חוזר לראש; ואם לא הזכיר טל, אין מחזירין אותו, שאין הטל נעצר, ואינו צריך בקשה.

ט. מי ששכח השאלה בברכת השנים - אם נזכר קדם 'שומע תפלה', שואל את הגשמים ב'שומע תפלה'. ואם נזכר אחר שברך 'שומע תפלה', חוזר לברכת השנים; ואם לא נזכר עד שהשלים כל תפלתו, חוזר ומתפלל שניה.

י. טעה ולא הזכיר 'יעלה ויבוא' - אם נזכר קדם שהשלים תפלתו, חוזר לעבודה ומזכיר. ואם נזכר אחר שהשלים תפלתו, חוזר לראש; ואם היה רגיל לומר דברי תחנונים אחר תפלתו [כגון אלוני נצור לשוני וגו'], ונזכר אחר שהשלים תפלתו קדם שיעקר רגליו - חוזר לעבודה.

יא. במה דברים אמורים? בחלו של מועד, או בשחרית ובמנחה של ראשי חודשים; אבל ערכית של ראש חדש - אם לא הזכיר, אינו חוזר.

יב. כל מקום שהיחיד חוזר ומתפלל - שליח צבור חוזר ומתפלל, אם טעה כמותו בעת שמתפלל בקול רם; חוץ משחרית של ראש חדש, שאם שכח שליח צבור ולא הזכיר 'יעלה ויבוא' עד שהשלים תפלתו, אין מחזירין אותו, מפני טרח צבור - שהרי תפלת המוספין לפניו, שהוא מזכיר בה ראש חדש.

יג. עשרת הימים שמראש השנה עד יום הכפורים - טעה וחתם בהם בברכה שלישית 'האל הקדוש', חוזר לראש. טעה וחתם באחת עשרה 'אוהב צדקה ומשפט', חוזר לתחלת הברכה, וחותם בה 'המלך המשפט', ומתפלל והולך על הסדר; ואם לא נזכר עד שהשלים תפלתו, חוזר לראש. אחד יחיד, ואחד צבור.

יד. טעה ולא הזכיר הבדלה ב'חונן הדעת' - אם נזכר קדם 'שומע תפלה', מבדיל ב'שומע תפלה'; ואם נזכר אחר 'שומע תפלה', משלים תפלתו ואינו צריך לחזור. וכן מי שלא הזכיר 'על הנסים' בחנכה ובפורים, ו'עגנו' בתפלת תענית - אינו חוזר ומתפלל; אחד יחיד ואחד צבור. ואם נזכר קדם שיעקר רגליו - אומר: 'עגנו אבינו וכו' כי אתה שומע תפלה, פודה ומציל בכל עת צרה', 'יהיו לרצון אמרי פי'.

יב. לפיכך, יום טוב שחל להיות בשבת, או יום הכפורים, או ראש חדש - אין שליח צבור היורד ערכית לפני התבה מזכיר ענין היום בברכה זו, אלא חותם בה 'מקדש השבת' בלבד, לפי שלא נתחייב היום בברכה זו.

יג. בשבתות וימים טובים - כשגומר שליח צבור תפלת שחרית בקול רם, אומר קדיש, ואחר כך 'תהלה לדוד', ואומר קדיש, ומתפללין מוסף בלחש, וחוזר ומתפלל מוסף בקול רם בדרך שעושה בשחרית; ואומר קדיש אחר תפלת מוסף, והעם נפטרינ. ואין אומרים קדיש ולא תחנונים אחר תפלת שחרית כשאר הימים, אלא אומר אותה קדם תפלת המנחה. כיצד? קורא 'תהלה לדוד', ואומר סדר היום ודברי תחנונים, ואומר קדיש; ומתפללין מנחה, וחוזר ומשמיע תפלת מנחה בקול רם, ואומר קדיש.

יד. בראשי חודשים ובחלו של מועד - אומר סדר היום אחר תפלת מוסף. במוצאי שבת אומר סדר היום גם אחר תפלת הערב, ואומר קדיש, ואחר כך מבדיל.

הלכות תפלה וברכת כהנים פרק י

א. מי שהתפלל ולא כונן את לבו, יחזור ויתפלל בכונה; ואם כונן את לבו בברכה ראשונה, שוב אינו צריך. מי שטעה באחת משלש ברכות הראשונות, חוזר לראש; ואם טעה באחת משלש ברכות האחרונות, חוזר לעבודה ["רצה"]; ואם טעה באחת מן האמצעיות, חוזר לתחלת ברכה שטעה בה, ומשלים תפלתו על הסדר. וכן שליח צבור שטעה בשהוא מתפלל בקול רם, על דרך זו הוא חוזר.

ב. אבל אם טעה שליח צבור בשהוא מתפלל בלחש, אני אומר שאינו חוזר ומתפלל בלחש פעם שניה, מפני טרח הצבור, אלא סומך על התפלה שמתפלל בקול רם; והוא שאם טעה בה, לעולם חוזר כמו שהיחיד חוזר.

ג. שליח צבור שטעה ונבהל, ולא ידע מהיכן יתחיל, ושהה שעה - יעמד אחר תחיתו. ואם טעה בברכת המינים, אין ממתינין לו, אלא מיד יעמד אחר תחיתו, שמא מינות נזרקה בו; והוא, שלא התחיל בה; אבל אם התחיל בה, ממתינין לו שעה. ולא יהא השני סרבן באותה שעה.

ד. ומהיכן הוא מתחיל? מתחלת הברכה שטעה בה הראשון, אם טעה באחת מן האמצעיות; אבל אם טעה באחת משלש ראשונות, מתחיל השני מן הראש, ואם טעה באחת מן האחרונות, יתחיל השני מן העבודה.

ה. האומר: 'איני יורד לפני התבה, מפני שבגדי צבועים' - אף בלכנים, לא יעבר באותה התפלה. אומר: 'איני עובר, מפני שיש בגלי סנדל' - אף יחף, לא יעבר.

ו. מי שנסתפק לו אם התפלל או לא התפלל - אינו חוזר ומתפלל, אלא אם כן התפלל תפלה זו על דעת שהיא נדבה; שאם רצה היחיד להתפלל כל היום בל תפלת נדבה, יתפלל. מי שהיה עומד בתפלה, ונזכר ששכח התפלל - פוסק ואפילו באמצע הברכה; ואם היתה תפלת

הצבור. הנכנס לבית הכנסת, ומצא צבור מתפלל בלחש - אם יכול להתחיל ולגמר עד שלא יגיע שליח צבור לקדשה, יתפלל. ואם לאו, ימתין עד שיגיע שליח צבור להתפלל בקול רם, ויתפלל עמו בלחש מלה במלה, עד שיגיע שליח צבור לקדשה; ועונה הקדשה עם הצבור, ומתפלל שאר תפלה לעצמו. ואם התחיל להתפלל קדם שליח צבור, והגיע שליח צבור לקדשה - לא יפסיק, ולא יענה קדשה עמה. וכן לא יענה 'אמן', 'הא שמיה רבה מברך', והוא באמצע התפלה; ואין צריך לומר, בשאר ברכות.

טו. שכח ולא התפלל מנחה בערב שבת, יתפלל ערבית שתיים של שבת; וכן ביום טוב. שכח ולא התפלל מנחה בשבת או ביום טוב - מתפלל במוצאי ערבית שתיים של חול, מבדיל בראשונה ואינו מבדיל בשניה; ואם הבדיל בשניה, או לא הבדיל באחת מהן - יצא; אבל אם לא הבדיל בראשונה, והבדיל בשניה - חוזר ומתפלל תפלה שלישית, מפני שהראשונה לא עלתה לו, מפני שהקדימה לתפלה שהיא תפלת ערבית. וכל המתפלל שתי תפלות, אפלו שחרית ומוסף - לא יתפלל זו אחר זו; אלא ישהה בין תפלה לתפלה, כדי שתתחונן [תתישב] דעתו עליו. טז. אסור לו להתפלל בצבור, שיקדים תפלתו לתפלת

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – ט"ז כ"א סיון ה'תשס"ט

ז. הסותר אפלו אכן אחת דרך השתתה מן המזבח, או מן ההיכל, או משאר העזרה - לוקה, שנאמר בעבודה זרה: "כי את מזבחתם תחצון", וכתוב: "לא תעשון בן לה' אלהיכם". וכן השורף עצי הקדש דרך השתתה - לוקה, שנאמר: "ואשריהם תשרפון באש... לא תעשון בן לה' אלהיכם".

ח. כתבי הקדש פלן, ופרושיהן ובאורייהן - אסור לשרף אותן או לאבדן ביד; והמאבד ביד, מפין אותו מפת מרדות. במה דברים אמורים? בכתבי הקדש שכתבו אותן ישראל בקדשה. אבל מין ישראל שכתב ספר תורה - שורפין אותו עם האזכרות [שמות הקודש] שבו, מפני שאינו מאמין בקדשת השם, ולא כתבו אלא והוא מעלה בדעתו שזה פשאר הדברים, והואיל ודעתו כן, לא נתקדש השם; ומצוה לשרפו, כדי שלא להניח שם [זכר] למינים ולא למעשיהן. אבל גוי שכתב את השם, גונזין אותו; וכן כתבי הקדש שפלו או שכתבן גוי, יגנוזו.

ט. כל השמות האמורות באברהם - קדש; אף זה שנאמר: "אדני, אם נא מצאתי חן בעיניך", הרי הוא קדש. כל השמות האמורות בלוט - חל, חוץ מזה: "אל נא, אדני. הנה נא מצא עבדך חן". כל השמות האמורות בגבעת בנימין - קדש. כל השמות האמורות במיכה - חל. כל השמות האמורות בנבות - קדש. כל שלמה האמור בשיר השירים - קדש [כי הכוונה להקב"ה], והרי הוא פשאר הפנויין [של הקב"ה]; חוץ מזה: "האלף לך שלמה". כל מלכיא האמור בדניאל - חל, חוץ מזה: "אנת מלכא, מלך מלכיא", והרי הוא פשאר הפנויין.

יום שני ט"ז סיון ה'תשס"ט

הלכות יסודי התורה פרק ז

א. מיסודי הדת, לידע שהאל מנבא את בני האדם; ואין הנבואה חלה אלא על חכם גדול בחכמה, גבור במדותיו, ולא יהיה יצרו מתגבר עליו בדבר בעולם, אלא הוא מתגבר בדעתו על יצרו תמיד, בעל דעה רחבה נכונה [ישרה] עד מאד. אדם שהוא ממלא בכל המדות האלו,

יום ראשון ט"ו סיון ה'תשס"ט

הלכות יסודי התורה פרק ו

א. כל המאבד [המוחק] שם מן השמות הקדושים השוארים שנקרא בהם הקדוש ברוך הוא - לוקה מן התורה; שהרי הוא אומר בעבודה זרה: "ואבדתם את שמם מן המקום ההוא - לא תעשון בן לה' אלהיכם".

ב. ושבועה שמות הם: השם הנכתב יוד הא ואו הא - והוא השם המפורש, או הנכתב אלף דלת נון יוד, ואל, ואלוה, ואלהים, ואהיה, ושי, וצבאות. כל המוחק אפלו אות אחת משבועה שמות אלו, לוקה.

ג. כל הנטפל [נוטף] לשם מלפניו, מתר למחקו: כגון למד מ'לה', ובית מ'באלהים', וכיוצא בהן - אינן בקדשת השם. וכל הנטפל לשם מאחוריו, כגון פה של 'אלהיד', וכה מ'של 'אלהיכם', וכיוצא בהן - אינן נמחקין, והרי הן פשאר אותיות של שם, מפני שהשם מקדשם. ואף על פי שנתקדשו ואסור למחקן, המוחק אלו האותיות הנטפלות אינו לוקה, אבל מפין אותו מפת מרדות [מלקות מדרבנן].

ד. כתב אלף למד מ'אלהים', יוד הא מה' - אינו נמחק; ואין צריך לומר 'יה', שהוא שם בפני עצמו, מפני שזה השם, מקצת שם המפורש הוא. אבל הכותב שני דלת מ'שי', צדי [צד"ק] בית מ'צבאות' - הרי זה נמחק.

ה. שאר הפנויין שמשבחין בהן הקדוש ברוך הוא, כגון: חנון ורחום, הגדול הגבור והנורא, הנאמן, קנא וחזק וכיוצא בהן - הרי הן פשאר דברי הקדש, ומתיר למחקן. וכלי שהיה שם כתוב עליו - קוצץ את מקום השם, וגונזו. אפלו היה השם חקוק בכלי מתכות או בכלי זכוכית, והתיך הפלי - הרי זה לוקה; אלא חותך את מקומו, וגונזו.

וכן אם היה שם כתוב על פשוט, הרי זה לא ירחץ ולא יסוף ולא יעמד במקום הטנפת. ונדמנה לו טבילה של מצוה - כורף עליו גמי, וטובל; ואם לא מצא גמי, מסבב אחריו. ולא יהדק, כדי שלא יחץ - שלא אמרו לכתף עליו, אלא מפני שאסור לעמד בפני השם כשהוא ערם.

הנביאים. ומה הפרש יש בין נבואת משה לשאר כל הנביאים? שכל הנביאים, בחלום או במראה; ומשה רבנו - הוא ער ועומד, שנאמר: "ובבא משה אל אהל מועד לדבר אתו, וישמע את הקול מדבר אליו". כל הנביאים, על ידי מלאך; לפיכך רואין מה שהן רואין במשל וחייה. ומשה רבנו, לא על ידי מלאך, שנאמר: "פה אל פה אדבר בו", ונאמר: "ודבר ה' אל משה פנים אל פנים", ונאמר: "ויהי כהן ה' יביט"; כלומר, שאין שם משל, אלא רואה הדבר על בריו בלא חידה ובלא משל; הוא שהתורה מעידה עליו: "ומראה, ולא בחידה", שאינו מתנבא בחידה אלא במראה, שרואה הדבר על בריו. כל הנביאים, יראין ונבהלין ומתמוגגין. ומשה רבנו, אינו כן; הוא שהכתוב אומר: "באשר ידבר איש אל רעהו", כמו שאין אדם נבהל לשמע דברי חברו, כן היה כח בדעתו של משה רבנו להבין דברי הנבואה, והוא עומד על עמדו שלם. כל הנביאים, אין מתנבאין בכל עת שירצו. משה רבנו, אינו כן; אלא כל זמן שיחפץ, רוח הקדש לובשתו ונבואה שורה עליו; ואינו צריך לכוון דעתו ולהזדמן לה [לחכות שתשרה עליו], שהרי הוא מבין ומזמן ועומד במלאכי השרת. לפיכך מתנבא בכל עת שירצה, שנאמר: "עמדו ואשמעה מה יצוה ה' לכם". וכוונת הבטיחו האל, שנאמר: "לך אומר להם: שובו לכם לאהליכם. ואתה, פה עמד עמדי". הא למדת, שכל הנביאים, כשהנבואה מסתלקת, חוזרין לאהלם, שהוא צרכי הגוף בלן כשאר העם; לפיכך אינן פורשין מנשיותיהן. ומשה רבנו, לא חזר לאהליו הראשון; לפיכך פרש מן האשה לעולם ומן הדומה לה, ונקשרה דעתו בצור העולמים, ולא נסתלק ההוד מעליו לעולם, וקרן עור פניו, ונתקדש במלאכים. ז. הנביא, אפשר שתהיה נבואתו לעצמו בלבד, להרחיב לבו ולהוסיף דעתו, עד שידע מה שלא היה יודע מאותן הדברים הגדולים, ואפשר שישלח לעם מעמי הארץ, או לאנשי עיר או ממלכה, לבונן אותם [ללמדם בינה] ולהודיעם מה יעשו, או למנוע אותן ממעשים הרעים שבידיהן; וכשמשלחין אותו, נותנין לו אות ומופת, כדי שיודעו העם שהאל שלחו באמת. ולא כל העושה אות ומופת, מאמינין אותו שהוא נביא; אלא אדם שהיניו יודעין בו מתחלתו שהוא ראוי לנבואה בחכמתו ובמעשיו, שנתעלה בהן על כל בני גילו, והיה מחלף בדרכי הנבואה ובקדושתה ופרישותה, ואחר כך בא ועשה אות ומופת ואמר שהאל שלחו - מצוה לשמע ממנו, שנאמר: "אליו תשמעו". ואפשר שיעשה אות ומופת ואינו נביא, וזה האות יש לו דברים בגו [יתכן שנעשה באחיות עיניים]; ואף על פי כן, מצוה לשמע לו, הואיל ואדם גדול הוא וחסד וראוי לנבואה, מעמידין אותו על חזקתו - שביכך נצטיינו, כמו שנצטיינו לחתך הדין על פי שנים עדים כשרים, ואף על פי שאפשר שהעידו בשקר, הואיל וכשרין הן אצלנו, מעמידין אותן על כשרותן. ובדברים האלו וכיוצא בהן נאמר: "הנסתרת - לה"

שלם בגופו, כשיכנס לפרדס [נעשה מרכבה ומעשה בראשית] וימשך באותן הענינות הגדולים הרחוקים, ותהיה לו דעת נכונה להבין ולהשיג, והוא מתקדש והולך, פורש מדרכי כלל העם ההולכים במחשבי הזמן, והולך ומרז [מערור] עצמו ומלמד נפשו שלא תהיה לו מחשבה כלל באחד מדברים בטלים, ולא מהכלי הזמן ותחבולותיו, אלא דעתו תמיד פנויה למעלה, קשורה תחת הפסא, להבין באותן הצורות הקדושות הטהורות, ומסתכל בחכמתו של הקדוש ברוך הוא בלה מצורה ראשונה [מלאכים הנקראים חיות הקודש] עד טבור הארץ, ויודע מהן גדלו - מיד רוח הקדש שורה עליו. ובעת שתנוח עליו הרוח - תתעורב נפשו במעלת המלאכים הנקראים 'אישים', ויהפך לאיש אחר, ויבין בדעתו שאינו כמות שהיה [עד ששרתה עליו רוח הקודש], אלא שנתעלה על מעלת שאר בני אדם החכמים, כמו שנאמר בשאול: "והתנבית עמם, ונהפכת לאיש אחר".

ב. הנביאים, מעלות מעלות [בדרגות שונות] הן: כמו שיש בחכמה חכם גדול מחברו, כך בנבואה נביא גדול מנביא. וכלן אין רואין מראה הנבואה אלא בחלום בחזיון הלילה, או ביום אחר שתפל עליהן תרדמה, כמו שנאמר: "במראה אליו אתודע, בחלום אדבר בו". וכלן, כשמתנבאין, אברהם מודעזין, וכח הגוף כושל, ועשתונותיהם מטרפות, ותשאר הדעת פנויה להבין מה שתראה, כמו שנאמר באברהם: "והנה אימה חשכה גדלה נפלת עליי"; וכמו שנאמר בדניאל: "והודי נהפך עלי למשחית, ולא עצרתי כח".

ג. הדברים שמודיעים לנביא במראה הנבואה - דרך משל מודיעין לו, ומיד יחקק בלבו פתרון המשל במראה הנבואה, וידע מה הוא; כמו הסלם שראה יעקב אבינו, ומלאכים עולים ויורדים בו, והוא היה משל למלכיות ושבועות; וכמו החיות שראה יחזקאל, והסיר הנפוח [רותח] ומקל שקד שראה ירמיה, והמגלה שראה יחזקאל, והאיפה שראה זכריה. וכן שאר הנביאים, יש מהן אומרים המשל ופתרונו כמו אלו, ויש מהן אומרים הפתרון בלבד. ופעמים אומרים המשל בלבד בלא פתרון, כמקצת דברי יחזקאל וזכריה. וכלן, במשל ודרך חידה הם מתנבאין.

ד. כל הנביאים - אין מתנבאין בכל עת שירצו, אלא מכונין דעתן ויושבין שמחים וטובי לב ומתבודדין; שאין הנבואה שורה לא מתוך עצבות ולא מתוך עצלות, אלא מתוך שמחה. לפיכך, בני הנביאים, לפנייהם נכל ותף וחסיד ונזיר, והן מבקשין הנבואה; וזה הוא שנאמר: "והמה מתנבאים" - כלומר, מהלכין בדרך הנבואה עד שינבוא, כמו שאתה אומר: 'פלוני מתגדל'.

ה. אלו שהן מבקשין להתנבא, הם הנקראין 'בני הנביאים'. ואף על פי שמכונין דעתן, אפשר שתשרה שכינה עליהן, ואפשר שלא תשרה.

ו. כל הדברים שאמרנו, הן דרך הנבואה לכל הנביאים הראשונים והאחרונים - חוץ ממשה רבנו, ורפן של כל

ג. לפיכך, אם עמד נביא ועשה אותות ומופתים גדולים, ובקש להכחיש נבואתו של משה רבנו - אין שומעין לו; ואנו יודעין ביהוד (בבירור), שאותן האותות בלאט [בלחש] וכשוף הן, לפי שנבואת משה רבנו אינה על פי האותות כדאי שנערף אותות זה לאותות זה, אלא בעינינו ראינוהו ובאנוניו שמענוהו, כמו ששמע הוא [משה רבנו]. הא למה הדבר דומה? לעדים שהעידו לאדם על דבר שראה בעיניו, שאינו כמו שראה - שאינו שומע להן, אלא יודע בודאי שהן עדי שקר. לפיכך אמרה תורה, שאם בא האות והמופת, "לא תשמע אל דברי הנביא ההוא"; שהרי זה בא אליך באות ומופת, להכחיש מה שראית בעיניך; והואיל ואין אנו מאמינים במופת, אלא מפני המצוה שצונו משה, היאך נקבל מאות זה שפא להכחיש נבואתו של משה, שראינו ושמענו.

יום רביעי י"ח סיון ה'תשס"ט

הלכות יסודי התורה פרק ט

א. דבר ברור ומפוש בתורה, שהיא [גם] מצוה עומדת לעולם ולעולמי עולמים, [מקובל אצלנו ש] אין לה לא שנוי, ולא גרעון ולא תוספת, שנאמר: "את כל הדבר אשר אנכי מצוה אתכם - אתו תשמרו לעשות; לא תסף עליו, ולא תגרע ממנו"; ונאמר: "והנגלת לנו ולבנינו עד עולם, לעשות את כל דברי התורה הזאת". הא למדת, שכל דברי תורה, מצוין אנו לעשותן עד עולם; וכך הוא אומר: "חקת עולם לדורתיכם", ונאמר: "לא בשמים היא". הא למדת, שאין נביא רשאי לחדש דבר מעתה. לפיכך, אם יעמד איש, בין מישראל בין מן האמות, ויעשה אות ומופת, ויאמר שה' שלחו להוסיף מצוה, או לגרע מצוה, או לפרש במצוה מן המצוות פרוש שלא שמענו ממשה, או שאמר שאותן המצוות שנצטוו בהן ישראל אינן לעולם ולדורי דורות אלא מצוות לפי זמן היו - הרי זה נביא שקר, שהרי בא להכחיש נבואתו של משה; ומיתתו בחנק, על שהויד לדבר בשם ה' אשר לא צוהו, שהוא ברוך שמו צוה למשה שהמצוה הזאת "לנו ולבנינו עד עולם", ו"לא איש, אל, ויכזב".

ב. אם כן, למה נאמר בתורה: "נביא אקים להם מקרב אחיהם"? לא לעשות דת הוא בא, אלא לצוות על דברי התורה, ולהזהיר העם שלא יעברו עליה, כמו שאמר האחרון שבהם: "זכרו תורת משה עבדי". וכן אם צונו בדברי הרשות, כגון: 'לכו למקום פלוני', או 'אל תלכו', 'עשו מלחמה היום', או 'אל תעשו', 'בנו חומה זו', או 'אל תבנוה' - מצוה לשמע לו; והעובר על דבריו - חזב מיתה בידי שמים, שנאמר: "והיה, האיש אשר לא ישמע אל דברי אשר ידבר בשמי - אנכי אדרש מעמו".

ג. וכן נביא שעבר על דברי עצמו [דברי נבואתו], והכחיש [מעלים] נבואתו - חזב מיתה בידי שמים; ובשלשון נאמר: "אנכי אדרש מעמו". וכן אם יאמר לנו הנביא שנודע לנו שהוא נביא, לעבר על אחת מקל מצוות

אלהינו; והנגלת - לנו ולבנינו", ונאמר: "פי האדם יראה לעינים, וה' יראה ללבב".

יום שליש י"ז סיון ה'תשס"ט

הלכות יסודי התורה פרק ח

א. משה רבנו - לא האמינו בו ישראל מפני האותות שעשה; שהמאמין על פי האותות - יש בלבדו דפי [פסוק], שאפשר שיעשה האות בלבד [מלשון בלהטיהם] וכשוף. אלא כל האותות שעשה במדבר, לפי הצרף עשן - לא להביא ראיה על הנבואה: צרף להשקיע את המצרים - קרע את הים והצלילן בו. צרכנו למזון - הוריד לנו את המן. צמאו - בקע להן את האבן. כפרו בו עדת קרח - בלעה אותן הארץ. וכן שאר כל האותות. ובמה האמינו בו? במעמד הר סיני: שעיינו ראו, ולא נר, ואנוניו שמענו, ולא אחר - האש והקולות והלפידים. והוא נגש אל הערפל, והקול מדבר אליו, ואנו שומעין: 'משה, משה! לך אמר להם כך וכך'. וכן הוא אומר: "פנים בפנים דבר ה' עמכם", ונאמר: "לא את אבותינו ברת ה' את הברית הזאת". ומנין שבמעמד הר סיני לבדו, היא הראיה לנבואתו שהיא אמת שאין בו דפי? שנאמר: "הנה אנכי בא אליך בעב הענן, בעבור ישמע העם בדברי עמך, וגם כף יאמינו לעולם" - מפלל, שקדם דבר זה לא האמינו בו נאמנות שהיא עומדת לעולם, אלא נאמנות שיש אחריה הרהור ומחשבה.

ב. נמצאו אלו ששלח להם, הם העדים על נבואתו שהיא אמת, ואינו צריך לעשות להן אות; שהן והוא אחד [שווים] בדבר, כשני עדים שראו דבר אחד ביחד - שכל אחד מהן עד לחברו שהוא אומר אמת, ואין אחד מהן צריך להביא ראיה לחברו. כך משה רבנו - כל ישראל ידים לו אחר מעמד הר סיני, ואינו צריך לעשות להם אות. וזה הוא שאמר לו הקדוש ברוך הוא בתחלת נבואתו, בעת שנתן לו האותות לעשותן במצרים, ואמר לו: "ושמעו לקלך"; ידע משה רבנו, שהמאמין על פי האותות, יש בלבדו דפי, ומהרהר ומחשב, והיה נשטט מלילך, ואמר: "הן לא יאמינו לי" - עד שהודיעו הקדוש ברוך הוא, שאלו האותות אינן אלא עד שיצאו ממצרים, ואחר שיצאו ויעמדו על ההר הזה, יסתלק ההרהור שמהרהרין אחריו, שאני נותן לך כפאן אות שידעו שאני שלחתיך באמת מבחלתה, ולא ישאר בלבם הרהור. והוא שהכתוב אומר: "וזה לך האות כי אנכי שלחתיך - בהוצאתך את העם ממצרים, תעבדון את האלהים על ההר הזה". נמצאת אומר, שכל נביא שיעמד אחר משה רבנו, אין אנו מאמינים בו מפני האות לבדו, כדי שנאמר: 'אם יעשה אות, נשמע לו לכל מה שיאמר'; אלא מפני המצוה שצונו משה בתורה, ואמר: אם נתן אות - אליו תשמעו"; כמו שצונו לחתך הדבר על פי שני עדים, ואף על פי שאין אנו יודעין אם אמת העידו אם שקר - כך מצוה לשמע מזה הנביא, ואף אל פי שאין אנו יודעין אם האות אמת או בכשוף ולאט.

נאמני, הרי זה נביא אמת, כמו שנאמר בשמואל: "וידע כל ישראל מן ועד באר שבע, כי נאמן שמואל לנביא לה".

ג. והלא המעוננין והקוסמין אומרים מה עתיד להיות, ומה הפרש בין הנביא ובנימ? אלא שהמעוננין והקוסמין וכיוצא בהן, מקצת דבריהם מתקנים ומקצתן אין מתקנים, כענין שנאמר: "יעמדו נא וישיעפו הכרי שמים, החזים בכוכבים, מודיעים לתדשים, מאשר יבאו עליהם" - "מאשר", ולא כל אשר. ואפשר שלא יתקנים מדבריהם כלום, אלא יטעו בכל, כענין שנאמר: "מפר אתות בדים, וקסמים יהלל". אבל הנביא - כל דבריו קיימים, שנאמר: "כי לא יפל מדבר ה' ארצה". וכן הוא אומר: "הנביא אשר אתו חלום, יספר חלום, ואשר דברי אתו, ידבר דברי אמת; מה לתבן את הבר, נאם ה'" - כלומר, שדברי הקוסמים והחלומות כחבן [קש] שנתערב בו מעט פר [תבואה נקיה], ודבר ה' כפר שאין בו תבן כלל. ובדבר הזה הפתוב הבטיח ואמר, שאותן הדברים שמודיעין המעוננים והקוסמים לאמות ומכזבין - הנביא יודיע להם דברי האמת, ואין אתם צריכין למעונן וקוסם וכיוצא בו, שנאמר: "לא ימצא בך מעביר בנו ובתו באש, קוסם קסמים... וגו' כי הגוים האלה... וגו' נביא מקרבך מאחיד". הא למדת, שאין הנביא עומד לנו, אלא להודיענו דברים העתידים להיות בעולם, משכע ורעב מלחמה ושלום וכיוצא בהן; ואפלו צרכי יחיד מודיע לו, כשאל שאלה לו אברהם ואלה לנביא להודיעו מקומה. וכיוצא באלו הדברים, הוא שיאמר הנביא - לא שיעשה דת אחרת, או יסיף מצוה או יגרע.

ד. דברי הפרענות שהנביא אומר, כגון שיאמר: 'פלוני ימות', או 'שנה פלונית שנת רעב' או 'מלחמה' וכיוצא בדברים אלו - אם לא עמדו דבריו, אין בזה הכחשה לנבואתו, ואין אומרים: 'הנה דבר ולא בא'; שהקדוש ברוך הוא "ארף אפים ורב חסד, ונתם על הרעה", ואפשר שעשו תשובה ונסלח להם כפאנשי נינוה, או שתלה להם [נתן להם ארכה] בחקיה. אבל אם הבטיח על טובה ואמר שיהיה כן וכך, ולא באה הטובה שאמר - בידוע שהוא נביא שקר; שכל דבר טובה שיגזר האל, אפלו על תנאי - אינו חוזר. הא למדת, שדברי הטובה בלבד יבחן הנביא. הוא שירמיהו אומר בתשובתו לחנניה בן עוזר, כשהיה ירמיה מתנבא לרעה וחנניה לטובה. אמר לו ירמיה: 'חנניה, אם לא יעמדו דברי, אין בזה ראיה שאני נביא שקר; אבל אם לא יעמדו דבריו, יודע שאתה נביא שקר', שנאמר: "אף שמע נא את הדבר הזה וגו' הנביא אשר יבא לשלח, בבא דבר הנביא יודע הנביא אשר שלחו ה' באתם".

ה. נביא שהעיד לו נביא אחר שהוא נביא - הרי זה בחזקת נביא, ואין זה השני צריך חקירה; שהרי משה רבנו העיד ליהושע, והאמינו בו כל ישראל קדם שיעשה אות. וכן לדורות. נביא שנודעה נבואתו והאמינו דבריו

האמורות בתורה או על מצוות הרבה, בין קלות בין חמורות, לפי שעה - מצוה לשמע לו. וכן למדנו מחכמים הראשונים, מפי השמועה [איש מפי איש]: בכל, אם יאמר לך נביא: 'עבר על דברי תורה', כאלהיו בהר הפרמל - שמע לו; חוץ מעבודה זרה. והוא, שהיה הדבר לפי שעה - כגון אלהיו בהר הפרמל, שהקריב עולה בחוץ, וירושלים נבחרה [להקריב רק בה], והמקריב בחוץ חיב ברת. ומפני שהוא נביא, מצוה לשמע לו; וגם בזה נאמר: "אליו תשמעון". ואלו שאלו את אלהיו ואמרו לו: 'היאך נעקר מה שכתוב בתורה, פן תעלה עלתיה בכל מקום'? - הנה אומר: 'לא נאמר אלא המקריב בחוץ לעולם חיב ברת, כמו שצוה משה; אבל אני מקריב היום בחוץ בדבר ה', כדי להכחיש נביאי הבעל'. ועל הדבר הזה, אם צוה כל הנביאים לעבר לפי שעה, מצוה לשמע להן; ואם אמרו שהדבר נעקר לעולם - מיתתן בתנאק, שהתורה אמרה: "לנו ולבנינו עד עולם".

ד. וכן אם עקר דבר מדברים שלמדנו מפי השמועה [מסורת מורנו], או שאמר בדין מדיני תורה שה' צוה לו שהדין כן הוא והלכה כדברי פלוני - הרי זה נביא שקר, ויחנק אף על פי ששעה אות; שהרי בא להכחיש תורה שאמרה: "לא בשמים היא". אבל לפי שעה, שומעין לו בכל.

ה. בזה דברים אומרים? בשאר מצוות; אבל בעבודה זרה - אין שומעין לו, ואפלו לפי שעה. ואפלו עשה אותות ומופתים גדולים, ואמר שה' צוהו שתעבד עבודה זרה היום בלבד, או בשעה זו בלבד - הרי זה דבר סרה על ה'; ועל זה צוה הפתוב ואמר: "וכא האות והמופת... לא תשמע אל דברי הנביא ההוא... כי דבר סרה על ה' אלהיכם", שהרי בא להכחיש נבואתו של משה. ולפיכך נדע פודאי שהוא נביא שקר, וכל ששעה - בלאט וכשוף עשה; ויחנק.

יום חמישי י"ט סיון ה'תשס"ט

הלכות יסודי התורה פרק י

א. כל נביא שיעמד לנו ויאמר שה' שלחו, אינו צריך לעשות אות כאתד מאותות משה רבנו או מאותות אלהיו ואלישע, שיש בהם שנוי מנהגו של עולם; אלא האות שלו, שיאמר דברים העתידים להיות בעולם, ויאמנו דבריו, שנאמר: "וכי תאמר בלבך: איכה ידע את הדבר וגו'". לפיכך, כשיבוא אדם הראוי לנבואה במלאכות [בשליחות] ה', ולא יבוא להוסיף ולא לגרע, אלא לעבד את ה' במצוות התורה - אין אומרים לו: 'קרע לנו את היס, או הנהי מן וכיוצא באלו, ואחר כך נאמין בך', אלא אומרים לו: 'אם נביא אתה, אמר לנו דברים העתידים להיות'; והוא אומר, ואנו מחכים לראות היבואו דבריו: אם לא יבואו, ואפלו נפל דבר אחד קטן - בידוע שהוא נביא שקר. ואם באו דבריו כלן - יהיה בעינינו נאמן. ובדקין אותו פעמים הרבה. אם נמצאו דבריו כלן

ג. שני קצוות הרחוקות זו מזו שבכל דעה ודעה, אינן דרך טובה; ואין ראוי לו לאדם ללכת בהן, ולא ללמדן לעצמו. ואם מצא טבעו נוטה לאחת מהן, או מוכן [מותאם] לאחת מהן, או שפכר למד אחת מהן ונהג בה - יחזיר עצמו למוטב וילך בדרך הטובים, והיא הדרך הישרה. ד. הדרך הישרה - היא מדה בינונית שבכל דעה ודעה, מכל הדעות שיש לו לאדם; והיא הדעה שהיא רחוקה משני הקצוות רחוק שנה, ואינה קרובה לא לזו ולא לזו. ולפיכך צוו חכמים הראשונים, שיהא אדם שם [מערך] ושוקל [דעותיו] תמיד, ומשער אותם ומכון אותם בדרך האמצעית, כדי שיהא שלם. כיצד? לא יהא בעל חמה נוח לכעס, ולא כמת שאינו מרגיש, אלא בינוני: לא יכעס אלא על דבר גדול שראוי לכעס עליו, כדי שלא יעשה כיוצא בו פעם אחרת. וכן לא יתאנה אלא לדברים שהגוף צריך להן ואי אפשר לחיות בזולתן, כענין שנאמר: "צדיק אכל לשבע נפשו". וכן לא יהיה עמל בעסקו אלא להשיג דבר שצריך לו לחיי שעה, כענין שנאמר: "טוב מעט לצדיק". ולא יקבץ ידו ביותר, ולא יפזר כל ממונו, אלא נותן צדקה כפי מסת ידו [יכולתו], ומלווה כראוי למי שצריך. ולא יהיה מהולל ושוחק, ולא עצב ואונן, אלא שמח כל ימיו בנחת, בסבר פנים יפות. וכן שאר דעותיו. ודרך זו, היא דרך החכמים. כל אדם שדעותיו כלן דעות בינוניות ממצעות, נקרא חכם.

ה. ומי שהוא מוקדק על עצמו ביותר, ויתרחק מדעה בינונית מעט לצד זה או לצד זה, נקרא חסיד. כיצד? מי שיתרחק מגבה הלב עד הקצה האחרון, ויהיה שפל רוח ביותר - נקרא חסיד; וזו היא מדת חסידות. ואם יתרחק עד האמצע בלבד, ויהיה ענו - נקרא חכם; וזו היא מדת חכמה. ועל דרך זו, שאר כל הדעות. וחסידים הראשונים היו מטין דעות שלהן בדרך האמצעית כנגד שתי הקצוות: יש דעה שמטין אותה כנגד הקצה האחרון, ויש דעה שמטין אותה כנגד הקצה הראשון; וזה הוא לפנים משורת הדין. ומצוין אנו ללכת בדרךים אלו הבינוניים, והם הדרךים הטובים והישרים, שנאמר: "והלכת בדרךיו". ו. כף למדו בפרוש מצוה זו: מה הוא נקרא חנון, אף אתה יהיה חנון; מה הוא נקרא רחום, אף אתה יהיה רחום; מה הוא נקרא קדוש, אף אתה יהיה קדוש. ועל דרך זו קראו הנביאים לאל בכל אותן הפניות, 'ארץ אפים ורב חסד', 'צדיק וישר', 'תמים', 'גבור' ו'חזק' וכיוצא בהן - להודיע שאלו דרכים טובים וישרים הן, וחיבב אדם להנהיג עצמו בהן ולהדמות כפי כחו.

ז. וכיצד ירגיל אדם עצמו בדעות אלו עד שייקבעו בו? יעשה וישנה וישלש במעשים שעושה על פי הדעות האמצעיות, ויחזיר בהן תמיד, עד שיהיו מעשיהן קלים עליו ולא יהיה בהם טרח, ויקבעו הדעות בנפשו. ולפי שהשמות האלו שנקרא בהן היוצר, הן הדרך הבינונית שאנו חביבין ללכת בה - נקראת דרך זו 'דרך ה'; והיא שלמדה אברהם אבינו לכינוי, שנאמר: "כי ידעתיו, למען

פעם אחר פעם, או שהעיד לו נביא, והיה הולך בדרך הנבואה - אסור לחשב אחריו ולהרהר בנבואתו, שמה אינה אמת. ואסור לנסותו יותר מדי, ולא נהיה הולכים ומנסים לעולם, שנאמר: "לא תנסו את ה' אלהיכם, כפאשר נסיתם במסה", שאמרו: 'ה'ש' ה' בקרבנו, אם אין'. אלא מאחר שנודע שנה נביא - נאמינו ונדעו כי ה' בקרבם, ולא ירהרו ולא יחשבו אחריו, כענין שנאמר: "וידעו, כי נביא היה בתוכם".

ברוך רחמנא דיסיען

יום שישי כ' סיון ה'תשס"ט

הלכות דעות

יש בכללן אחת עשרה מצוות - חמש מצוות עשה, ושיש מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) להדמות בדרךיו; (ב) להדבק ביודעיו; (ג) לאהב את רעים; (ד) לאהב את הגרים; (ה) שלא לשנא אחים; (ו) להוכיח; (ז) שלא להלבין פנים; (ח) שלא לענות אמללים; (ט) שלא להלך רכיל; (י) שלא לנאם; (יא) שלא לנטר. ובאור מצוות אלו - בפסקים אלו.

הלכות דעות פרק א

א. דעות [מידות ותכונות נפש] הרבה יש לכל אחד ואחד מבני אדם, וזו משנה מזו ורחוקה ממנה ביותר: יש אדם שהוא בעל חמה, כועס תמיד; ויש אדם שדעתו מישכת עליו, ואינו כועס כלל - ואם כעס, יכעס כעס מעט בכמה שנים. ויש אדם שהוא גבה לב ביותר, ויש שהוא שפל רוח עד מאד. ויש שהוא בעל תאנה, לא תשבע נפשו מהלך בתאנה; ויש שהוא טהור גוף ביותר, לא יתאנה אפילו לדברים מעוטים שהגוף צריך להן. ויש בעל נפש רחבה, שלא תשבע נפשו מכל ממון העולם, כענין שנאמר: "אהב כסף לא ישבע כסף"; ויש מקצר, שדין אפילו דבר מועט שלא יספיק לו, ולא ירדף להשיג כל צרכו. ויש שהוא מסגף עצמו ברעב וקובץ על ידו [מקמץ] לעצמו, ואינו אוכל פרוטה משלו אלא בצער גדול; ויש שהוא מאבד כל ממונו בידו, לדעתו. ועל דרכים אלו - שאר כל הדעות, כגון מהולל [מתהולל] ואונן [עצוב], וכילי [קמצן] ושוע [פזרן], ואכזרי ורחמן, ולב אמיץ ורך לב [פחדן] וכל כיוצא בהן.

ב. ויש בין כל דעה ודעה הרחוקה ממנה בקצה האחר, דעות בינוניות - זו רחוקה מזו. וכל הדעות - יש מהן דעות שהן לאדם מתחלת ברייתו, לפי טבע גופו; ויש מהן דעות שטבעו של אדם זה מכון [מותאם אליהם] ועתיד לקבל אותן במהרה יתר משאר הדעות; ויש מהן שאינן לאדם מתחלת ברייתו, אלא למד אותן מאחרים או שנפנה להן מעצמו, לפי מחשבה שעלתה בלבו או ששמע שיש הדעה טובה לו ובה ראוי לילך, והנהיג עצמו בה עד שנקבעה.

אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו, ושמרו דרך ה'". וההולך בדרך זו, מביא טובה וברכה לעצמו, שנאמר: "למען הביא ה' על אברהם את אשר דבר עליו".

שבת קודש כ"א סיון ה'תשס"ט

הלכות דעות פרק ב

א. חולי הגוף, טועמין המר מתוך והמתוך מר. ויש מן החולים מי שמתאנה ונתאב למאכלות שאינן ראויין לאכילה, כגון העפר והפחם, ושונא המאכלות הטובים, כגון הפת והבשר - הכל לפי רב החלי. כן בגי אדם שנפשותיהם חולות - מתאווין ואוהבין הדעות הרעות, ושונאין הדרך הטובה, ומתעצלין ללכת בה, והיא כבדה עליהם למאד, לפי חלקם. וכן ישעיהו אומר באנשים הללו: "הי האומרים לרע טוב ולטוב רע, שמים חשך לאור ואור לחשך, שמים מר למתוק ומתוק למר". ועליהם נאמר: "העזבים ארחות ישר - ללכת בדרך חשך". ומה היא תקנת חולי הנפשות? ילכו אצל החכמים, שהן רופאי הנפשות, וירפאו חלקם בדעות שמלמדים אותם, עד שיחזירו לדרך הטובה. והמפירים בדעות הרעות שלהם, ואינם הולכים אצל החכמים לרפא אותם - עליהם אמר שלמה: "וימוסר, אוילים בזה".

ב. וכיצד היא רפואתם? מי שהוא בעל חמה - אומרים לו להנהיג עצמו, שאם הפה וקלל, לא ירגיש כלל; וילך בדרך זו זמן מרבה, עד שתעקר החמה מלבו. ואם היה גבה לב - ינהיג עצמו בכזיון הרבה, וישב למטה מן הכל, וילבש בלויי סחכות המבזים את לובשיהם, וכיוצא בדברים אלו, עד שיעקר גבה הלב ממנו, ויחזור לדרך האמצעית, שהיא דרך הטובה; ולכשיחזור לדרך האמצעית, ילך בה כל ימיו. ועל קו זה יעשה בשאר כל הדעות: אם היה רחוק לקצה האחד, ירחיק עצמו לקצה השני, וינהיג בו זמן מרבה עד שיחזור לדרך הטובה, והיא מדה בינונית שבכל דעה ודעה.

ג. ויש דעות שאסור לו לאדם לנהוג בהן בכינוניות, אלא יתרחק עד הקצה האחר - והוא גבה הלב; שאין דרך הטובה שיהיה האדם ענו בלבד, אלא שיהיה שפל רוח, ותהיה רוחו נמוכה למאד. ולפיכך נאמר במשה רבנו "ענו מאד", ולא נאמר "ענו" בלבד. ולפיכך צו חכמים, 'מאד מאד יהי שפל רוח'. ועוד אמרו, שכל המגביה לבו - פפר בעקר, שנאמר: "ורם לכתף, ושכחת את ה' אלהיך". ועוד אמרו: בשמתא דאית ביה ניהא בחרם מי שיש בו [- גסות הרוח, ואפלו מקצתה. וכן הפעם, דעה רעה היא עד למאד; וראוי לאדם שיתרחק ממנה עד הקצה האחר, וילמד עצמו שלא יכעס, ואפלו על דבר שראוי לכעס עליו. ואם רצה להטיל אימה על בניו ובני ביתו, או על הצבור אם היה פרנס, ורצה לכעס עליהם כדי שיחזרו למוטב - יראה עצמו בפניהם שהוא כועס כדי ליסרם, ותהיה דעתו מושכת בינו לבין עצמו, כאדם שהוא מדמה איש בשעת כעסו, והוא אינו כועס. אמרו חכמים

הראשונים: 'כל הכועס, כאלו עובד עבודה זרה'. ואמרו, שכל הכועס - אם חכם הוא, חכמתו מסתלקת ממנו, ואם נביא הוא, נבואתו מסתלקת ממנו. בעלי כעס, אין חיייהם חיים; לפיכך צו להתרחק מן הכעס, עד שיהיג עצמו שלא ירגיש אפלו לדברים המכעיסין. וזו היא הדרך הטובה, ודרך הצדיקים: הן נעלבין, ואינן עולבינן; שומעין חרפתן, ואינן משיבינן; עושים מאהבה, ושומחים בפורין. עליהם כתוב אומר: "ואהביו, כצאת השמש בגברתו".

ד. לעולם ירבה אדם בשתיקה, ולא ידבר אלא בדבר חכמה או בדברים שהוא צריך להן לחיי גופו. אמרו על רב, תלמיד רבנו הקדוש, שלא שח שיחה בטלה כל ימיו - וזו היא שיחת רב כל אדם. ואפלו בצרכי הגוף, לא ירבה אדם בדברים. ועל זה צו חכמים ואמרו: 'כל המרבה דברים, מביא חטא'; ואמרו: 'לא מצאתי לגוף טוב, אלא שתיקה'. וכן בדברי תורה ובדברי חכמה - יהיו דברי החכם מעטים, ונעניניהם [תוכן שלהם] מרבים. והוא שצו חכמים ואמרו: 'לעולם ישנה אדם לתלמידו דרך קצרה'. אבל אם היו הדברים מרביין והענין מועט, הרי זו סכלות; ועל זה נאמר: "כי בא החלום ברב ענין, וקול כסיל ברב דברים".

ה. סיג לחכמה, שתיקה. לפיכך, לא ימהר להשיב, ולא ירבה לדבר; וילמד לתלמידים בשובה ונחת, בלא צעקה, בלא אריכות לשון. הוא ששלמה אומר: "דברי חכמים, בנחת נשמעים".

ו. אסור לאדם להנהיג עצמו בדברי חלקות ופתיו. ולא תהיה אחת בפיה ואחת בלב, אלא תוכו ככרו [פנימיותו] כחיצוניותו; והענין שבלב, הוא הדבר שפפה. ואסור לגנוב דעת הבריות, ואפלו דעת הגוי. כיצד? לא ימכר לגוי בשר ובלה בכלל שחוטה, ולא מנעל של [עור בהמה] מתה במקום מנעל של שחוטה. ולא יסרהב [יפציר] בתברו שיאכל אצלו, והוא יודע שאינו אוכל, וירבה לו בתקרבת [דברי מאכל], והוא יודע שאינו מקבל; ולא יפתח לו חביות שהוא צריך לפתח אותן למכור, כדי לפתותו [לשקר] שבשביל כבודו פתח. וכן כל כיוצא בזה. אפלו מלה אחת של פתיו ושל גנבת הדעת, אסורה; אלא שפת אמת ורוח נכון, ולב טהור מפל עמל והוות [- שקרים].

ז. לא יהיה אדם בעל שחוק והתל [- ליצנות], ולא עצב ואונן - אלא שמת. כן אמרו חכמים: 'שחוק וקלות ראש - מגילין לערוה'. וצו, שלא יהא אדם פרוץ בשחוק, ולא עצב ומתאבל; אלא מקביל את כל האדם בסבר פנים יפות. וכן לא יהיה בעל נפש רחבה, נבהל להזן, ולא עצל וקטל ממלאכה, אלא בעל עין טובה: מעט עסק, ועוסק בתורה; ואותו המעט שהוא חלקו, ישמח בו. ולא יהיה לא בעל קטטה ולא בעל קנאה, ולא בעל תאנה ולא ודף אחר הכבוד. כן אמרו חכמים: 'הקנאה והתאנה והכבוד, מוציאין את האדם מן העולם'. כללו של דבר - ילך במדה הבינונית שבכל דעה ודעה, עד שיהיו כל דעותיו מכוננות באמצעות; והוא ששלמה אומר: "וכל דרכיך יכנו".

שיעורי רמב"ם ספר המצוות — ט"ז כ"א סיון ה'תשס"ט

יום ראשון ט"ז סיון ה'תשס"ט יום שני ט"ז סיון ה'תשס"ט

המצוה ה'ע"ג — הוא הצווי שצונו להודות
בחטאים שחטאנו לפנינו יתעלה (להתודות עליהם) בדבור,
כשנשוב מהם — וזהו הודוי וענינו, שיאמר: "אנא
השם! חטאתי, עויתי, פשעתי ועשיתי כך וכך". ויחייב
את הדבור ויבקש בפרה בענין זה כפי צחות לשונו. דע,
שאפלו החטאים שחייבים עליהם מיני הקרבות האלה
שנזכרו מקדם, שבהם אמר יתעלה, שמי שמקריבם נתפטר
לו — צריך על-כל-פנים גם להתודות בשעת הקרבתם.
והוא אמרו יתעלה: "דבר אל-בני ישראל איש או-אשה
כי יעשו מכל-חטאת האדם וגו' והתודו את-חטאתם אשר
עשו" (במדבר ה, יז), ולשון המכלתא בפרוש פסוק זה:
"לפי שנגאמר: 'וזהו כי-יאשם לאחת מאלה' והתודה
אשר חטא' (ויקרא ה, ה) — יתודה על חטא אשר חטא;
'עליה' — על החטאת כשהיא קימת, לא משושחטה. אין
במשמע שיתודה היחיד אלא על ביאת המקדש". לפי
שפסוק זה, כלומר אמרו יתעלה "אשר חטא עליה" (שם)
נאמר בפרשת ויקרא במטמא מקדש וקדשיו והנזפרים
עמו (קבוצת חטאים שחייבים עליהם קרבן חטאת, עולה ויורד)
כמו שזכר בארנו (מצוה עב — שיעור קצ), לפיכך אמר כאן
במכלתא, שלא היינו למדים מפסוק זה אלא חייב הודוי
למטמא מקדש (קבוצת החטאים מאותו סוג בלבד); "מנין
אתה מרבה שאר כל-המצוות? אמר (פסוק נוסף בחומש
במדבר): דבר אל בני ישראל והתודו. ומנין אף מיתות
וכרתות? אמר: חטאתם, כל-חטאתם — לרבות מצוות
לא-תעשה; כי יעשו — לרבות מצוות עשה". ושם אמרו
עוד: "'מכל-חטאת האדם' — ממה שבינו לבין חברו:
על הגנבות ועל הגזלות ועל לשון הרע; 'למעל' —
לרבות הנשבע בשם לשקר והמקלל; 'ואשמה הנפש' —
לרבות כל-חייבי מיתות שיתודו. יכול אף הנזהרגין על-פי
זממין? לא אמרתי אלא 'ואשמה הנפש' — כלומר
שאינו חייב להתודות אם ידע שלא חטא, אלא העידו עליו
עדי שקר". הנה נתבאר לך, שעל כל-סוגי החטאים
החמורים והקלים ואפלו על מצוות עשה חייבים עליהם
ודוי, ולפי שנגאמר הצווי הזה, כלומר "והתודו", יחד עם
חייב הקרבן, היה יכול לעלות בדעתנו, שאין הודוי לבדו
מצוה בפני עצמה אלא הוא מהנזפרים אחר הקרבן,
לפיכך הצרכו לבאר את-זה במכלתא בלשון זה: "יכול
בזמן שהם מביאין (קרבן) מתודין; ומנין אף בזמן שאין
מביאין? אמר: דבר אל-בני ישראל והתודו (בכל מצב). אין
במשמע ודוי אלא בארץ; מנין אף בגלות? אמר: והתודו
את-עונם ואת-עון אבתם" (שם כו, מ). וכן דניאל אמר:
"לך אלני הצדקה ולנו בלשת הפנים" (דניאל ט, ז). הנה
נתבאר לך מכל מה-שהזכרנו, שהודוי מצוה בפני עצמה
וחובה על החוטא על איזה חטא שחטא, בין בארץ בין

בחוצה לארץ, בין שהביא קרבן ובין שלא הביא קרבן,
חייב להתודות כמו שאמר יתעלה: "והתודו את-חטאתם
אשר עשו". ולשון ספרא (ויקרא טז, כא, פרשת אחרי מות)
גם-כן: "והתודה — זה ודוי דברים". וכבר נתבאר דיו
מצוה זו בפרק אחרון מקפודים (פז).

יום שלישי י"ז סיון ה'תשס"ט

מצות עשה עג. י.

המצוה ה'ע"ג נדפסה ביום הקודם.

המצוה העשירית — הצווי שצונו לקרא קריאת
שמע בכל-יום — ערבית ושמירת — והוא אמרו יתעלה:
"וידברת בם בשבתך בבייתך" (דברים ו, ב). וכבר נתבאר
דיו מצוה זו במסכת ברכות, ושם (כא). נתבאר שקריאת
שמע דאורייתא (מן התורה). ולשון התוספתא (ריש פרק ג
דברכות): "כשם שנתנה תורה קבע (ומן) לקריאת שמע, כך
נתנו חכמים זמן לתפלה", כלומר: זמני התפלה אינם
מן-התורה; אבל מצוות התפלה עצמה היא מן-התורה,
כמו שבארנו (מצות עשה ה), וחכמים תקנו לה זמנים —
וזהו ענין אמרם (ברכות כו): "תפלות כנגד תמידין
תקנום", כלומר: תקנו זמניהן בזמני ההקדשה. ומצוה זו
אין הנשים חייבות בה.

יום רביעי י"ח סיון ה'תשס"ט

מצות עשה י. ה.

המצוה העשירית נדפסה ביום הקודם.

המצוה החמשית — היא הצווי שצונו לעבדו
יתעלה. ונכפל הצווי הזה כמה פעמים ואמר "ועבדתם את
ה' אלהיכם" (שמות כג, כה); ואמר "ואתו תעבדו" (דברים
יג, ה); ואמר "ואתו תעבד" (שם ו, יג); ואמר "ולעבדו" (שם
יא, יג). ואף-על-פי שגם הצווי הזה הוא מן הצווים
הפולליים — כמו שבארנו בפלל (בשורש) הרביעי — הרי
יש בו יחוד, כי הוא צווי על התפלה. ולשון ספרי (דברים
יא, יג): "ולעבדו — זו תפלה". ואמרו עוד: "ולעבדו —
זה תלמוד". ובמשנתו של רבי אליעזר בנו של רבי יוסי
הגלילי אמרו: "מנין לעקר תפלה בתוך המצוות? מהקא
(מכאן): את-ה' אלהיך תירא ואתו תעבד" (שם ו, יג).
ואמרו: "עבדהו בתורתו, עבדהו במקדשו" — כלומר
ישים מטרתו להתפלל בו (במקדש) ונכחו (או לנגדו) כמו
שבאר שלמה ("והתפללו אל-המקום הזה", "הבית הזה" (מלכים-
א ח, כט, לה, ובדברי הימים ב, ו, ט)).

יום חמישי י"ט סיון ה'תשס"ט

יום שישי כ' סיון ה'תשס"ט

שבת קודש כ"א סיון ה'תשס"ט

מצות עשה ה.

המצוה החמשית נדפסה ביום הקודם.

שופטים יח א-ו

יח א פִּימִים הָהֵם אֵין מֶלֶךְ בְּיִשְׂרָאֵל וּבִימֵים הָהֵם שָׁבַט הַדָּנִי מִבְּקִשְׁלוֹ נִחְלָה לְשֹׁבֵת כִּי לֹא־נִפְלָה לוֹ עַד־הַיּוֹם הַהוּא בְּתוֹךְ שְׁבִטֵי־יִשְׂרָאֵל בְּנִחְלָה: ב וַיִּשְׁלְחוּ בְנֵי־דָן מִמִּשְׁפַּחְתָּם חֲמִשָּׁה אַנְשִׁים מִקְּצוֹתֶם אַנְשִׁים בְּנֵי־חֵיל מִצְרַעָה וּמֵאֲשֶׁתָּאֵל לְרַגֵּל אֶת־הָאָרֶץ וּלְחַקְרָהּ וַיֹּאמְרוּ אֲלֵהֶם לָכוּ חֲקְרוּ אֶת־הָאָרֶץ וַיָּבֹאוּ הָרֹאֲפְרִים עַד־בֵּית מִיכָה וַיְלִינוּ שָׁם: ג הִמָּה עַם־בֵּית מִיכָה וְהִמָּה הִפְּרִיזוּ אֶת־קוֹל הַנָּעַר הַלֵּוִי וַיִּסְּרוּ שָׁם וַיֹּאמְרוּ לוֹ מִי־הֵבִיאָךְ הֵלֶם וּמָה־אַתָּה עֹשֶׂה בָּזֶה וּמָה־לָּךְ כֹּה: ד וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם כֹּזֵה וְכֹזֵה עֹשֶׂה לִי מִיכָה וַיִּשְׁפְּרֵנִי וַאֲהִי־לוֹ לְכֹהֵן: ה וַיֹּאמְרוּ לוֹ שְׂאֵל־נָא בָּאלֹהִים וְנִדְעָה הַתְּצִלִּיחַ דְּרַפְּנוּ אֲשֶׁר אֲנַחְנוּ הַלְכִּים עֲלֶיהָ: ו וַיֹּאמֶר לָהֶם הִכֵּן לָכוּ לְשָׁלוֹם נָכַח יְהוָה דְּרַפְּכֶם אֲשֶׁר תִּלְכוּ־בָהּ:

רש"י

(א) כי לא נפלה לו. ירושה כפי הראוי להם בארץ מכובשת, כמו שנאמר ביהושע (יט מז): ויצא גבול בני דן מהם, ואף מכאן יש ללמוד שהיה מעשה זה בתחלת השופטים מיד: (ג) מי הביאך הלים. יש כאן תמיהות הרבה, (כבא בתרא קי ב) לא מזרעו של משה רבינו אתה, שנאמר בו (שמות ג ה): אל תקרב הלים, (שם ד יא): מי שם פה לאדם, (שם שם ב): מה זה בידך: (ה) שאל נא באלהים. בתרפים שמדברים על ידי מכשפות: (ו) נוכח ה' דרככם. נוכח הקדוש ברוך הוא גלוי, כי זה אין בו ממש:

מצודת דוד

מצודת ציון

(א) אין מלך. כי אם היה מלך, היה הוא לוחם מלחמות העם עם כל עמו ולא שבט לבד: כי לא נפלה לו. להיות בה די צרכו: עד היום ההוא. עד אשר כבש לעצמו מחוץ לגבול ארץ ישראל: בתוך שבטי וגו'. מוסב למעלה, לומר לא נפלה לו די צרכו בהנחלה הנחלקת לו בתוך שבטי ישראל: (ב) ממשפחתם. אחד מכל משפחה: מקצותם. מהקצינים שבהם, וכאשר שלח משה נשיאי העדה: מצרעה ומאשתאול. מנחלת יהודה היו (יהושע טו ג), ובני דן ישבו בהם כגרים: את הארץ. היא 'ליש' האמור בענין (להלן פסוק ז): עד בית מיכה. סמוך לבית מיכה: (ג) המה עם בית מיכה. כשהמה היו סמוך לבית מיכה, הכירו את קול הנער בדברו עם מי: שם. אל הבית: מי הביאך וגו'. רצה לומר, אצל מי אתה ומה מלאכתך, ומה הניתן לך בשכרך: (ד) כזה וכזה. סיפר להם כל המאורע: (ה) שאל נא. כי טעו וחשבו שיש בו ממש להוריד על עצמו כחות עליונות ולהגיד עתידות: (ו) ויאמר להם. אחר ששאל, אמר להם דרככם הוא מול ה' להשגיח בה ולהצליח אתכם:

דברי הימים ב יב יב-טז

יב ובהִכְנַעְוּ שָׁב מִמֶּנּוּ אֶת־יְהוָה וְלֹא לְהִשָּׁחִית לְכָלָהּ וְגַם בִּיהוּדָה הָיָה דְבָרִים טוֹבִים: יג וַיִּתְחַזַּק הַמֶּלֶךְ רְחַבְעָם בִּירוּשָׁלַם וַיִּמְלֹךְ כִּי בֶן־אַרְבָּעִים וְאַחַת שָׁנָה רְחַבְעָם בְּמַלְכוֹ וַשְּׁבַע עֶשְׂרֵה שָׁנָה | מֶלֶךְ בִּירוּשָׁלַם הָעִיר אֲשֶׁר־בָּחַר יְהוָה לָשׁוּם אֶת־שְׁמוֹ שָׁם מִכָּל שְׁבִטֵי יִשְׂרָאֵל וְשֵׁם אִמּוֹ נַעֲמָה הָעַמֹּנִית: יד וַיַּעַשׂ הָרַע כִּי לֹא הָכִין לָבוֹ לְדָרוֹשׁ אֶת־יְהוָה: טו וּדְבָרֵי רְחַבְעָם הָרִאשֹׁנִים וְהָאַחֲרוֹנִים הֵלֹאֵהֶם כְּתוּבִים בְּדָבָרֵי שְׁמַעְיָה הַנָּבִיא וְעַדוֹ הַחֹזֶה לְהַתִּיחֵשׁ וּמִלַּחְמוֹת רְחַבְעָם וַיִּרְבְּעָם כָּל־הַיָּמִים: טז וַיִּשְׁכַּב רְחַבְעָם עִם־אֲבֹתָיו וַיִּקְבֹּר בְּעִיר דָּוִיד וַיִּמְלֹךְ אָבִיהָ בְּנוֹ תַחְתָּיו:

רש"י

אשר בחר ה' לשום את שמו שם מכל שבטי ישראל. אלא שנתקלקלו במעשיהם כדכתיב ויעש הרע כי לא הכין לבו לדרוש את ה' וגרמו שנסתלקה שכניה מהם וכאלו קוכל ומפיגין על כך: (טו) בדברי שמעיה הנביא. כל נביא ונביא היה כותב ספרו מה שהיה מתנבא וזהו שמעיה שאמר לעיל (כ' י"א) ולקמן (י"ב) מוכיח ויתר דברי אביה ודרכיו ודבריו כתובין במדרש הנביא עדו ספרו היה נקרא מדרש:

(יב) ובהכנעו שב ממנו חרון אף ה'. היה לו לומר למעלה מיד כשאמר ויעל שישק וגומר אלא שהפסיק בנתיים לצורך ויעש תחתיהם מגיני נחשת: (יג) ויתחזק המלך רחבעם. ומפרש למה שהרי כשהומלך תחילה היה בן מ"א לפיכך היה בו כח וחוזק להתחזק מעצמו כי היה בן שנה כשמת דוד שהרי שלמה מלך מ' שנה ושלמה עדיין לא מלך כשנולד רחבעם נמצא שרחבעם היה בן מ"א כשמלך: העיר

מצודת דוד

(יב) בהכנעו. בעבור הכנעו שב וכו' ולא אמר להשחית בכליון גמור: וגם ביהודה. באנשי יהודה נמצאו דברים טובים וישרים והגין עליהם זכותם: (יג) כי בן ארבעים ואחת וכו'. ועל שהיה גדול בשנים היה בו כח להתחזק: מכל שבטי. מכל ערי שבטי ישראל: (יד) ויעש הרע. בעבור שהיתה אמו בת עכומ"ז ולמדה אותו לעשות הרע: כי לא הכין לבו. לא חקר להשכיל לדרוש את ה' לדעת אותו כי סמך על מה שלמדתו אמו: (טו) להתיחש. ר"ל בספריהם אשר יסופר בהם זכרון היחוס: כל הימים. המלחמות שביניהם היה כל הימים ועם כי מתחלה שב רחבעם מלהלחם בירבעם בדבר הנביא מ"מ לאחר זמן חזר להלחם עמו כל הימים עד מותו:

המשך ביאור למסכת בבא מציעא ליום חמישי עמ' ב

1 חסדא, ולכך אין הלוקח יכול לחזור בו, ודַבְּרָן אֵית לָהּ דְּרַב תְּקַדָּא – רבנן
2 סוברים שתיקנו אף על הלוקח כדברי רב חסדא, ושניהם יכולים לחזור בהם.
3 הגמרא מוסיפה להקשות ממשנתנו על ריש לקיש: תַּנֵּן במשנתנו, שאמנם
4 כשנתן מעות ולא משך את החפץ יכול לחזור בו, אֲכַל מכל מקום אֲמַר
5 חכמים על החזר בו, מִי שִׁפְרַע מְדוּר תַּמְבּוּל הוּא עֵתִיד לִפְרַע מִמִּי
6 שְׂאִינוֹ עוֹמֵד בְּדִיבּוּרָא. שואלת הגמרא: אִי אֲמַרְתָּ בְּשִׁלְמָא מְעוֹת קוֹנֵת
7 וכדעת רבי יוחנן, מובן שמשום הָכִי קָאִי בְּאֲכָל – משום קנין זה עומד

8 החזר בו בקללת 'מי שפרע', שחזר בו על כל פנים מקנין המועיל מן התורה,
9 אֲלֵא אִי אֲמַרְתָּ כְּרִישׁ לְקִישׁ שאף מן התורה מְעוֹת אֵינָן קוֹנֵת, אֲמַאי קָאִי
10 בְּאֲכָל' – מדוע החזר בו עומד בקללה זו, והרי לא נעשה כאן שום קנין.
11 מתרצת הגמרא: מִשּׁוּם דְּבָרִים – משום שחזר בו ממה שדיברו וסיכמו
12 ביניהם.
13 שואלת הגמרא: וּבְדָבָרִים מִי קָאִי בְּאֲכָל' – וכי על דברים בלבד עומד
14 החזר בו בקללת 'מי שפרע', וְהִתְנָא – והרי שנינו בברייתא,

1 וּמְשַׁלֵּם לִיהֵי דְמֵי בִּיסִי – ועל כן אינו משלם לו אלא דמי כשות של קרצים,
2 לפי מה שהשביח בשיכר:

משנה

3 המשנה עוסקת בדינו של פקדון מעות, האם מותר לשומר להשתמש בהן,
4 ומה דינו אם אבדו מעמו.
5 הַמְּפָקֵד מְעוֹת אֶצֶל שׁוֹלְחָנִי – המחליף כספים, אִם הַמְּעוֹת הֵן צָרוּרִין –
6 סגורים בצרור קשור, לֹא יִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן הַשׁוֹלְחָנִי. לְפִיכָךְ, מכיון שלא הותרו
7 לו לשימוש, על כן אִם אֶבְדּוּ הַמְּעוֹת אִינוֹ תְּיִיב בְּאַחֲרֵיהֶן – אינו אחראי
8 לשלם אותן, משום שאינו אלא שומר חנם הפטור מגניבה ואבידה. אולם
9 אם נתן לו המפקיד כשהן מותרות, דהיינו שהצרור אינו קשור, יִשְׁתַּמֵּשׁ
10 בָּהֶן הַשׁוֹלְחָנִי אם ירצה. לְפִיכָךְ, מכיון שמותר לו השימוש, על כן אִם עוֹד
11 קודם שהספיק להשתמש במעות הן אֶבְדּוּ, תְּיִיב הַשׁוֹלְחָנִי בְּאַחֲרֵיהֶן,
12 דהיינו שהוא חייב לשלמן. ואין צריך לומר שאם לאחר שכבר השתמש בהן
13 אבדו או נאנסו, שחייב, שהרי לאחר שהשתמש בהן ודאי שדינו ככל שואל
14 שחייב בכל.

15 הַמְּפָקֵד מְעוֹת אֶצֶל בַּעַל הַבֵּית – אדם פרטי שאינו שולחני וגם אינו בעל
16 חנות, בֵּין הֵן הַמְּעוֹת צָרוּרִין וסגורים בצרורם, וּבֵין הֵן מוֹתְרִין שאינן
17 קשורים, לֹא יִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן בַּעַל הַבֵּית. לְפִיכָךְ, מאחר שאין לו להשתמש
18 במעות, על כן אִם אֶבְדּוּ אִינוֹ תְּיִיב בְּאַחֲרֵיהֶן. חֲנֻנִי דִּינוֹ בַּבַּעַל הַבֵּית,
19 שאפילו אם הופקדו אצלו מעות מותרות לא ישתמש בהן ואם אבדו אינו
20 חייב באחרייתן, דְּכָרִי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוֹדָה אֹמֵר, דִּין חֲנֻנִי בְּדִין
21 שׁוֹלְחָנִי, שאם המעות מותרות יכול הוא להשתמש בהן, ואם אבדו חייב
22 באחרייתן:

גמרא

23 שנינו במשנה שאם הפקיד מעות אצל שולחני והיו צרורות, לא ישתמש בהן.
24 הגמרא מבארת מהו 'צרורות'. מקשה הגמרא: מִשּׁוּם דְּצָרוּרִין הַמְּעוֹת על כן
25 לֹא יִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן, בתמיה, שכיון שאמרת שאם הן מותרות יכול הוא
26 להשתמש בהן, שיועד כל אדם שהשולחני צריך תדיר למעות, אם כן גם
27 בצרורות יוכל להשתמש, שהלא כל אדם צורך מעותיו, ואין כאן גילוי דעת
28 שאינו רוצה שישתמש בהן.

29 מתרצת הגמרא: אִמְרַן רַב אִסִּי, אִמְרַן רַב יְהוֹדָה, בְּצָרוּרִין וְהִתּוּמִין –
30 בסגורים היטב עם חותם, שֵׁנוּ במשנה שלא ישתמש.
31 תשובה נוספת: רַב מְרִי אֹמֵר, מדובר שהן צרורות בְּקִשְׁרָא מְשֻׁנָּה, שזהו סימן
32 שאינו רוצה שישתתנו.
33 נוסח אחר בדברי רב מרי: אִיכָא דְאִמְרַן – יש שאמרו בשמו של רב מרי,
34 שלא בא לבאר את המשנה, אלא רק בְּעֵי – נסתפק רַב מְרִי, קשורים בְּקִשְׁרָא
35 מְשֻׁנָּה מֵאִי, האם מותר להשתמש בהן.

36 הגמרא מסיקה: תִּיקוּ – יעמוד הספק בלא הכרעה, שלא נפשט:
37 שנינו במשנה: אם המעות מותרות, יִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן כּו', לפיכך אם אבדו חייב
38 באחרייתן:

39 הגמרא דנה במה הוא חייב ומה הטעם לחיובה: אִמְרַן רַב הוֹנָא, וְאִפִּילוּ
40 נֶאֱסָמוּ הַמְּעוֹת, דהיינו שנפסדו באונס גמור עוד קודם שנשתמש בהן
41 השולחני, גם כן חייב הוא לשלמן, לפי שמיד מעת שנמסרו לו דינו כשואל.
42 מקשה הגמרא: וְהָא – והרי 'אֶבְדּוּ' קִתְּנִי במשנה, ומשמע שחייב רק
43 באבידה רגילה שאינה נחשבת כאונס גמור, אבל באונס גמור פטור
44 השולחני.

45 מתרצת הגמרא: ביאור המשנה כאן הוא כְּדַבְרֵיו דְּרַבָּה במקום אחר (להלן
46 נח). דְאִמְרַן רַבָּה על מה שנאמר שם (נז): 'ונגבבו או שאבדו, שִׁנְגַבְבוּ' היינו
47 בְּלִמְסִין מוֹזִיִּין שגנבם, וְאֶבְדּוּ היינו שִׁמְכַּעָה סְפִינָתוֹ בִּיסִי, ששניהם אונס
48 גמור הם, ואף שנאמר שם גניבה ואבידה הכוונה לגניבה ואבידה באונס,
49 וכמו כן יש לפרש כאן מה שנאמר במשנה 'אבדו', היינו שטבעה ספינתו בים
50 שאונס גמור הוא, ואף על פי כן חייב, שדין שואל עליו.

51 הגמרא מביאה דעה אחרת: וְרַב נְחֻמִּי אֹמֵר, אִם נֶאֱסָמוּ הַמְּעוֹת לֹא יתחייב
52 השולחני, אם עדיין לא השתמש בהם, שאינו נחשב שואל קודם שהשתמש,
53 וחייב רק בסתם אבידה, כדן שומר שכר.

54 הגמרא מביאה משה ומתן דבריו רב נחמן: אִמְרַן לִיהֵי רַבָּא לְרַב נְחֻמִּי,
55 לְדִידָךְ – לשיטתך דְאִמְרַת נֶאֱסָמוּ לֹא, אֲלֵכָא – מוכח אם כן שלא הָיוּ

56 שׁוֹאֵל עֲלֵיהֶו – אין לו עדיין דין שואל, ומעתה קשה, אִי שׁוֹאֵל לֹא הָיוּ –
57 אם שואל אינו, שׁוֹמֵר שְׂכָר נְמִי לֹא הָיוּ – גם שומר שכר אינו, שהלא אינו
58 נוטל שכר על שמירתו, אלא אתה בא לחייבו על זאת שסמך עליהן
59 להשתמש בהן בעת הצורך, ואם על כך אתה מחייבו, דינו להיות שואל,
60 שהרי כל הנאה שלו.

61 אִמְרַן לִיהֵי רב נחמן לרבא, בְּהָא מוֹדִינָא לָךְ – בדבר זה מודה אני לך, שאף
62 שאינו נעשה שואל עד שישתמש בהן, מכל מקום דין שומר שכר עליו,
63 דְהוֹאִיל וְנִתְּנָה מַהֲבָעִים במה שיכול לשאול את המעות ולהשתמש בהן,
64 לפיכך אף הוא מְתִיב אותן ומתחייב באחריות כשומר שכר, שְׂכָהוּא
65 הַנָּא – שמפני הנאה זו דָא מִיתְרַמִּי לִיהֵי זְבִינָא דְאִית בָּהּ רוֹחָא וְכֵן בָּהּ
66 הָיוּ עֲלֵיהֶו שׁוֹמֵר שְׂכָר – שאם היתה מדומנת לו קנייה שיש בה רווח, היה
67 קונה אותה במעות אלו, הרי הוא מוכן להיות שומר שכר על המעות
68 ולהתחייב עליהן בגניבה ואבידה.

69 רב נחמן מקשה על רב הונא מברייטא: אִיתְיָבִיה רַב נְחֻמִּי לְרַב הוֹנָא, שנינו
70 בברייטא, גובר הקדש הַמְּפָקֵד מְעוֹת שסבר שאינן של הקדש אלא שהן
71 שלו, אֶצֶל שׁוֹלְחָנִי, אִם הַמְּעוֹת הֵן צָרוּרִין, לֹא יִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן הַשׁוֹלְחָנִי,
72 לְפִיכָךְ אִם הוֹצִיא הַשׁוֹלְחָנִי את המעות, שהשתמש בהן שלא כדין, אף
73 שהובר אחר כך שטעה הגובר והמעות נשנות מעות הקדש הן, ונמצא
74 שהשולחני מעל בהקדש, בכל זאת לֹא מַעַל הַגּוֹבֵר – לא עבר הגובר על
75 איסור מעילה במעות הקדש, אף שהוא זה שמסרן לשולחני, משום שלא
76 היה לו לשולחני להשתמש בהן. וְאִם הַמְּעוֹת הֵן מוֹתְרִין, יִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן
77 הַשׁוֹלְחָנִי. לְפִיכָךְ אִם הוֹצִיא הַשׁוֹלְחָנִי את המעות, מַעַל הַגּוֹבֵר, שחייב
78 קרבן מעילה על כך, משום שהרי זה כאילו נתן הגובר רשות לשולחני
79 להשתמש בהן במה שמסרן לו כשהן מותרות, ונחשב השולחני שלוחו
80 להוציאן. וְאִי אִמְרַת בבאור משנתינו, שְׁאִפִּילוּ נֶאֱסָמוּ הַמְּעוֹת חייב
81 השולחני, נמצא שדין שואל עליו מיד כשקיבלם לידו, ואם כן מֵאִי אִירִיא
82 – למה דרוקא אם הוֹצִיא הַשׁוֹלְחָנִי את המעות מעל הגובר, הלא אִפִּילוּ לֹא
83 הוֹצִיא נְמִי – גם כן מעל, שמיד שמסרן לו כאילו הלה לו אותן, ויצאו
84 מרשות הקדש לרשות השולחני, ואין הוצאה גדולה מזו.

85 רב הונא מיישב את השאלה: אִמְרַן לִיהֵי רב הונא לרב נחמן, מה שנאמר
86 בברייטא שאם הוציאם השולחני מעל הגובר, הוּא הָדִין אֵף עַל גַּב דְּלֹא
87 הוֹצִיא, וכמו שאמרת, וְאִידִי דְתֵנָא רִישָׁא – ואגב ששנה התנא של
88 הברייטא ברישא של הברייטא שאם היו צרורות אפילו הוֹצִיא הַשׁוֹלְחָנִי לא
89 מעל הגובר, ששם נזכר שהוציא ללמד שאפילו באופן זה פטור, אגב כך
90 תֵּנָא סִיפָא נְמִי – שנה התנא גם בסיפא, לגבי מי שמסר לשולחני מעות
91 מותרות, שאם הוֹצִיא הַשׁוֹלְחָנִי מעל הגובר, אבל באמת דין אחד לזה
92 ולאופן שלא הוציא כלל:

משנה

93 דין שולח יד בפקדון כשנשתנה ערכו אחר עת ההפקדה: הַשׁוֹלֵחַ יָד
94 בְּפָקְדוֹן, שנשתמש בו שלא כדין וניזוק, ונשתנה ערכו בין שעת שליחות
95 היד לשעת התשלומין, בֵּית שַׁמַּאי אֹמְרִים, יִלָּקֶה בְּהֶסֶר וּבְחֵתֶר – יענש
96 לשלם כמחיר הגבוה יותר, שאם חסרו ונפחתו דמי הפקדון אחר השעה
97 ששלח בה יד, שהיא שעת הגזילה, ישלם כערכו בעת השליחות יד, שאז
98 היו דמיו יקרים, ואם הוסיפו ונעשו דמיו יתרים על שעת שליחות היד, ישלם
99 כשוי עתה שהוא המחיר היקר. וּבֵית הַלֵּל אֹמְרִים, משלם בְּשַׁעַת
100 הוֹצָאָה. רַבִּי עֲקִיבָא אֹמֵר, משלם בְּשַׁעַת הַתְּבִיעָה לדין:

גמרא

101 הגמרא מביאה את דין תשלומי גזילה כאשר השתנה ערכה אחר שעת
102 הגזילה: אִמְרַן רַבָּה, הֵא מֵאֵן – מי יִגְזֹל חֲבִיתָא דְחִמְרָא מִחֲבֵרָה – שגול
103 חבית יין מחבירו, ועתה אינה קיימת, מַעֲיָקָא – מלכתחילה, בעת שגולה,
104 שְׁוִיאָ זוּזָא – היתה שיה זוז אחד בלבד, ואילו הַשְׁתָּא – עתה, בעת שיצאה
105 מן העולם, כבר הוקרו דמיה וְשְׁוִיאָ – שזה החבית אֲרֻכָּעָה זוחים, ובא הגזלן
106 לשלם את דמיה, ויש לדעת כמה ישלם, אם כערכה עתה או כערכה בעת
107 הגזילה, הדין בזה הוא כך, שאם יצאה מן העולם מפני שתְּבִיעָה או שְׁתִּייה
108 – שהגזלן שבר את החבית או שתה את יינה, מְשַׁלֵּם אֲרֻכָּעָה זוחים, ומסתעם
109 שיבואר, ואילו אם אִיתְּבַר מְמִילָא – נשברה החבית ממאליה, מְשַׁלֵּם הגזלן
110 זוּזָא בלבד. מֵאִי מַעֲקָא אֹמֵר, משלם בְּשַׁעַת הַתְּבִיעָה ארבעה, שְׁבִין דָא

בבא מציעא. פרק שלישי – המפקיד דף מג עמוד א – מתוך מהדורת טובי'ס

טס תוספות

מאי איךנא הוציא בי לא הוציא נמי. פיון דהיתר תשמיש מחייב באונסין
וא"ת הא דתנן לקמן בהנזק (דף קמ"ז, מ"ז, מ"ח) נתן לו מעות ולא משך ממנו
פירות יכול לחזור בו לרב הונא דאית ליה דהיתר תשמיש מחייב באונסין וכן
לרב יוסף בפרק אלו מציאות (פ"ל דף ס"ג) המוכר אסור להשתמש במעות שקבל
שאם היה מותר להשתמש בקשה להו דהו
ברייתא דמיתא אפלוגא דרבי יוחנן ור"ל
נתן לבלן מעל דוקא בלן דלא מחסרא
משיכה בדתני סיפא הרי מרחץ לפניך
הכנס ורחוץ אכל ספר לא מעל עד
דמשיך ולדידהו בי נהנה לספר נמי למעול
א"ע דלא משיך פיון דספר מותר
להשתמש בהן בין מיירי בספר בכרי כר'
יוחנן בין בספר וישראל כר' לוכמו שאסור
להשתמש בהם לרב הונא ולרב יוסף ה"נ
לר' ולר' יוחנן דבהא לא פליגי ולא הוה
המוכר על אותם מעות כי אם שומר חנם
לכ"ע וא"כ לרבי יוחנן מה הועילו בזה
שתקנו דאין מעות קונות דאי מעות קונות
יאמר מוכר נשפר חשיך בעליה השתא
דלא קני יאמר נשפר מעותיך בעליה
ועוד דרב הונא גופיה סבר בפ' הנהב (לפני
דף ט"ז) דבר תורה מעות קונות כרבי יוחנן
דאמר רב הונא מכור לי באלו קנה וי"ל
דא"ע דלא הוי על המעות כי אם שומר
חנם לא מצי א"ל נשפר מעותיך בעליה
דכספיים אין להם שמירה אלא בקרקע
וא"ת פיון דהיכא שלא משך אסור
להשתמש במעות א"כ הא דאמר פוסק
עמו על הגדיש או על שער שבשוק מה
מרויח בהקדמת מעות וי"ל בגון שפירש
ע"מ להשתמש בהם א"ל אפילו בסקמי
פיון שהוא פוסק ומקדים לו מעות חצי
שנה מן הגדיש עד ימות הקיץ אדעקא
דהכי נתן שישתמש בהן ועוד וי"ל דלרבי
יוחנן ולרב הונא דאית להו דבר תורה
מעות קונות לא הפקיעו כח שיש לו
למוכר במעות שיקבל להשתמש בהם פיון
דקונות מן התורה והוי שואל עליהו ולא
מצי א"ל נשפר מעותיך בעליה ולא תתנו
משיכה אלא כדי שלא יאמר לו נשפר
חשיך בעליה אכל לר' ודאי פיון דמעות
אינם קונות אסור להשתמש במעות ולא
הוי שואל עליהו ולכך נהנה לספר לא
מעל עד שימשוך וכן לרבי יוחנן ולרב
הונא בספר בכרי לא מעל עד שימשוך
דמעות בכרי אינם קונות:
והתנן כל הגולנים משלמין בשעת
הגולה. וא"ע דבפ' הגזול
[קמ"א] (כ"ק דף ט"ז) אמרי' זה הכלל כל
הגולנים משלמין בשעת הגולה לאתני
דרבי אלעאי דאמר גב טלה ונעשה איל
עגל ונעשה שור נעשה שיניו בידו וקנאה
משמע דלא מיירי ביוקרא וחולא אלא
בשינוי כדמיירי ברישא דמתני' הגזול עצים ונעשה בלים צמר ונעשה בגדים
היינו דוקא יתירא דזה הכלל אבל פשטא דמתניתינן דמשלמין בשעת הגולה
מיירי ביוקרא וחולא וחתם בהגזול (דף ק"ג) נמי מיתני יוקרא וחולא גבי
אייקר בתנא דרב פהגא ובפרק כל שעה (פסחים דף כ"ג) גבי לפי דמים משלם וא"ת
אייקר בתנא דרב פהגא ובפרק כל שעה (פסחים דף כ"ג) גבי לפי דמים משלם וא"ת

ומשלם לו דמי כיסיו דמי בשות של קוצים לפי מה שהשביח: **גמ'** משום
דצורוין לא ישתמש בהן. בתמיה ומה גילוי דעת יש כאן שאין הפך שישתמש
בהם מאחר שאם הן מותרין קאמרת שיתמש בהן דהמפקיד אצלו יודע שהוא
צריך תדיר למעות צורוין נמי ישתמש בדרך כל אדם לצור מעותיו: **ואפילו**
נאנסו. קאמר מתני' דחייב באחריותן
ואפילו לא נשתמש בהן דמהשתא הוי
שואל עליה: **נאנסו** לא. כל זמן שלא
נשתמש לא הוי שואל אלא אבדו דוקא
חייב בשומר שכן: **ואי שואל לא הוי**
שומר שכן נמי לא הוי. מה שכן נטל על
שמירתם אלא על שסמך עליהם להחליפן
ולשתכר אם יבא וילדו אתה מחייבו
ושאלה היא זו שהרי כל הנאה שלו
בהתיא מודינא. א"ע דאמינא לא הוי
שואל מהשתא עד שישתמש מודינא
דשומר שכן הוי: **דהואיל ונהנה מהנה**.
לבעלים: **המפקיד מעות**. גובר שהפקיד
מעות הקדש כסבור שהן שלו: **לא מעל**
גובר. שהרי לא ברשות הוציאן ואינו
שלחו: **מותרין**. דהנה ליה בנותן רשות
והנה ליה שלוחו: **לפיכך אם הוציא**
שלחני מעל גובר: **ואי אמרת אפילו**
נאנסו. תנא מתני' דחייב שלחני באחריותן
נמצא משעה שהפקידו אצלו וצאו מרשות
הקדש ובאו לרשות שלחני ונעשה כמו
שלחן לו ואין הוצאה גזולה מזו מאי
איריא הוציא: **אידי דתנא רישא הוציא**.
למשמעוין רבותא דאפילו הוציא לא מעל
תנא סיפא הוציא: **מתני'** וילקה בהסר
וביתר. אם חסרו דמיה שהחולה בשוק
שלם דמיה כמו שהיתה שוה בשעה
ששלח בה יד שהיא שעת הגזילה וכן כל
הגולנין משלמין בשעת הגזילה ובגון
שהוציאה שאניה בעין אכל אם ישנה בעין
במות שגולה אומר לו הרי שלך לפניך
כדאמרין גבי מטבע ונפסל הרימה
ונטמאת בפ' הגזול [קמ"א] (כ"ק דף ט"ז) **וביתר**.
אם שהיתה בידו משלח בה יד ונתתיקרה
ואחר כך הוציאה לוקה בעין דמיה שלם
בשעת הוצאה: **וביתר הלל אומרים כו'**.
במקרא מפרש מאי קאמרין: **בשעת**
התביעה. בשעת שיתבעו לדין ובמקרא
מפרש טעמא: **גמ'** **מעיקרא**. בשגולה:
ולכסוף. כשיצתה מן העולם: **תבירה**.
בדים: או שתייה. אחר שהוקרה: **דאי**
איתה. כאן בשעת התביעה הוה מהדרנא
בעינא דכי אמרין משלם בשעת הגזילה
היכא דליתה בעין אכל ישנה בעין בין
שהוקרה בין שהחולה חוזרת במות שהיא
הלךר הואיל ואם תבעה בעודה קיימת
לאחר שהוקרה היתה חוזרת בעין אשתכח
דהויא שעתא דקא שתי לה הוא דגזיל לה:
ובמאי. אהייא פליגי בית הלל: **אי בהסר**.
בשהחולה דקאמר ב"ש וילקה שלם בדמים שהיתה בשעת הגזילה וקאמרין בית
הלל בשעת הוצאה: **וכי איכא למאן דאמר**. היכא דליתיה בעין דכל הגולנין
לאו בשעת הגזילה משלמין:

רב דאמר במרובה (כ"ק דף ס"ה) וס' ד"ס (ט"ז) קרן בעין שגב ובפל וכו' ונאוקמה בגון דמעיקרא שוין א' ולכסוף שוין וזאת מאי קמיל מתני' היא ועוד מאי בעי הנהם
מאי טעמא דרב ליבעי מאי טעמא דמתניתינן וי"ל דרב קמיל דא"ע דקרן בעין שגב בפל לא הוי כמו קרן אלא בשעת העמדה בדין ובעינן מאי טעמא דרב
דמחלק פל מדין ומשני גאנבה וחיים אחייה לקרן בעין שגב דוקא קרן ולא כפל:

לִימָא רבא דאמר כב"ש. וא"ת לוקי פלוגתיהו באתבר ממילא ורבה כב"ה וי"ל דא"כ לא הוה פליגי בית שמאי:
בית שמאי סברי שליחות יד אינה צריכה חסרון. וא"ת א"כ תרי בבי דהך דהקא וסיפא דהחושב לשלוח יד למה לי ו"ל דסיפא אשמועי' דלב"ש

אפילו דבור בלא משיכה חייב ודהך דהקא אשמועינן דלב"ה צריכה חסרון:

אֵלָא הא דאמר רבא שואל שלא מדעת גזלן הוי. אומר ר"ת דגרסינן בכל הני רבא דהך דשואל ע"כ רבא הוי דקאמר בתר רבא ורב יוסף בהמורכר הספינה (כ"ט דף פח) ומדהאי רבא כולוה נמי רבא דאי לאו הכי לא פריך מיד דמצי לאוקומה פלוגתיה כחד מהנך פלוגתי דלעיל:

משלם אותה ואת גזותיה ואת ולדותיה דברי ר"מ רבי יהודה אומר גזלה חזרת בעיניה. וא"ת הא דתנן בפרק הגזל קמא (כ"ט דף טז) הנותן צמר לצבעו וצבוע לו אדום וצבעו שחור אם השבח יתר על הוצאה הנותן לו הוצאה ואם הוצאה יתירה על השבח נותן לו השבח דברי רבי יהודה ר"מ אומר אין נותן לו אלא דמי צמרו בלבד אלקא סברתם הפכות ויתירין ר"ת דהקא גבי גזילה סבר ר"מ שינוי אינו קונה משום דקנסא קניס במזיד אבל בלצבוע לו אדום דשונג לא קניס וקני איתא בהגזל ור' יהודה דסבר הקא דשינוי קונה היינו משום דמתכוין לקנות בשינוי אבל צבעו שחור אין מתכוין לקנותו בכך:

ר"ע אומר כשעת התביעה. תימה מאי קסבר אי קסבר שינוי קונה קמה ישלם השבח בשעת התביעה הלא בשעת גזירה קנאה ואם הגדילה רחל או הגזירה ונתקברה לא ישלם אלא כמו ששנה רחל בשעת גזירה ואי קסבר שינוי אינו קונה אי"כ בשגזירה אחר התביעה נמי היא הכל לגזל דבמאי קנה ועוד דקאמר ומודה ר"ע במקום שיש עדים בשעת שליחות יד שישלם כמותה שעה בלא כמאי קנה ודלא אבתי אפילו שינוי ליכא וגם כי יגזירה שינוי לא יקנה ועוד למאן מודה הלא בין לב"ש בין לב"ה לא קנאה בשעת שליחות יד עד שעת שינוי ועוד דשומאל ור' יוחנן פסקו בר"ע בשמעתין ובהגזל קמא (כ"ט דף נה) אית להו דשינוי קונה לכך נראה לב"ש דאמרי ילקה בחסר ויתר מיירי אף בייקרא וזולא דאם הוקרה משלם בשעת הוצאה מן העולם ואם הוזלה משלם בשעת הגזלה ובי"ה לא פליגי נמי בהא ותיינו ברבא אלא ב"ש מייירי נמי בשינוי בדקאמר דקאמר נמי מדלא קתני בזה בויקרא ובהא פליגי ב"ה דשינוי קונה ור"ע פליג אהיל ויקר דאמר משלם בשעת התביעה בין הוזל ובין הוקר:

החושב לשלוח יד. הך מחשבה הוי דבור כדלית מעל כל דבר וכן מחשבת פוגל נמי הוי דבור ולא בלב כדמובח בפרק ב' דבבא (דף נה) ובמקומות אחרים פירשתי:

דף סג. ובפרק הנזקין (דף נ"ט) ובמקומות אחרים פירשתי:

הדרן עלך המפקיד

אֵלָא פשיטא כשעת הוצאה מבית בעלים. כשעת הגזילה וביתר פליגי דקאמרי ב"ש אם הוקרה ילקה לשלם כשעת הוצאה מן העולם ובית הלל אמרי כשעת הוצאה מבית הבעלים: **כי פליגי** בחסר. וקאמרי ב"ה כשעת הוצאה מן העולם דקא קשיא לך כל הגזלנין משלמים כשעת הגזילה אי בגזילה ממוש דגזלה מעיקרא ח"ו אבל הקא דבהיתרא אהא לדיד' ומשום שליחות יד קמחיתת ליה בהא פליגי ב"ש **סברי** שליחות יד אינה צריכה חסרון. ומשולח בה יד אע"פ שלא חסרה הויא גזילה וקמה ברשותיה ונשהההה ברשותו הוקלה ואם היתה בצעין אומר לו הרי שלך לפניך עכשיו שהוציאה משלם כשעת שליחות יד: **אֵלָא** הא דאמר רבא. לעיל בשמעתין דף מ"א: **שליחות יד אינה צריכה חסרון.** דקאמר שלא תאמר שליחות יד כו': **הא דאמר רבא.** בהמורכר את הספינה (כ"ט דף פח). **שואל** שלא מדעת לרבנן גזלן הוא. גבי שולח את בנו אצל חנוני דפליגי רבנן ור' יהודה ואוקי רבא פלוגתיהו בשואל שלא מדעת ואמר דלרבנן גזלן הוי ומדאוקי רבא לרבנן בהכי סבירא ליה לדידיה גזלן הוי ואהדר לאוקמי מילתיה ברבנן דהלכתא ברבים: **לִימָא כב"ש.** אמר: **אֵלָא** **הקא** בשבח גזילה פליגי. ותיא חסר ויתר דמתני' לאו בייקרא וזולא אלא במאי דהקרה דהיינו גזירות ובמאי שהותירה בגזן אם נתעברה אצלו דב"ש סברי הכל ישלם כר"מ דבריייתא ובי"ה כרבי יהוד' כשעת הוצאה מבית הבעלים: **וְיִקָּא נמי.** דבגזירות וולדות פליגי דקתני לשון חסר ויתר ולא קתני לשון זול ויקר: **ומודה** ר"ע במקום שיש עדי'. כמה היתה שנה ביום שגזלה וקראו שגזילה היינו דמשלם כשעת הגזילה: **מאי טעמא דרבי עקיבא.** דאמר כשעת התביעה: **דאמר קרא ביום אשמתו.** בדמים של אותו יום שהוא מתחייב לו ותיקא דתבעו והודה דעל פיו הוא מתחייב ונקמרו דדין והזאתה הוא יום אשמתו שאלא כן ש עדים משעה שראוהו שגזלה הוא אשם לו: **לְהִתֵּם.** לארץ ישראל: **אֵקוּה.** הרבה את הדרך וסבב דרך ארוכה על דבר זה ללכת דרך מעלת של הר צור מקום שר' יעקב שם ובעי מיניה מה שמע מר' יוחנן רבו על כך כל מהלך דרך ארוכה במקום שיש קצרה מקוה הוא: **אי נמי** דההך דלדביתהו להכי אשמועינן לעולם לומר שאם החזירה למקומה לאתר ששלח בה יד ונשברה באונס אף בזה הלכה בר"ע דאמר לעיל גבי גנב טלה מן העדר צריך דעת בעלי: **וְרָבָא** אמר הלכה כב"ה. כשעת גזילה ואנן ברבא קריא דבדין דהנה ליה בתראה: **מתני'** החושב לשלוח יד. אמר בפני עדים אטול פקדונו של פלוני לעצמי: **חייב.** באונסים מהיום והלאה אם נאנס חייב באחריות: **הפסח** **את** **ההבית.** מלתא באנפי נפשה היא: **ונשברה.** לאחר זמן: **אינו משלם אלא רביעית.** דשליחות יד אינו מתחייב באונס עד שימשוך או יגביה דהוי קנייה: **הגביהה** **ונטל.** דהוי קנייה בהגבהה וחסרון מנטילת רביעית חייב באונסה:

גמ'

זמן: אינו משלם אלא רביעית:

או יגביה דהוי קנייה: הגביהה ונטל:

דשליחות יד אינו מתחייב באונס עד שימשוך

או יגביה דהוי קנייה:

הגביהה ונטל:

דשליחות יד אינו מתחייב באונס עד שימשוך

או יגביה דהוי קנייה:

הגביהה ונטל:

דשליחות יד אינו מתחייב באונס עד שימשוך

או יגביה דהוי קנייה:

הגביהה ונטל:

דשליחות יד אינו מתחייב באונס עד שימשוך

או יגביה דהוי קנייה:

הגביהה ונטל:

דשליחות יד אינו מתחייב באונס עד שימשוך

או יגביה דהוי קנייה:

הגביהה ונטל:

דשליחות יד אינו מתחייב באונס עד שימשוך

או יגביה דהוי קנייה:

הגביהה ונטל:

דשליחות יד אינו מתחייב באונס עד שימשוך

או יגביה דהוי קנייה:

הגביהה ונטל:

דשליחות יד אינו מתחייב באונס עד שימשוך

או יגביה דהוי קנייה:

הגביהה ונטל:

דשליחות יד אינו מתחייב באונס עד שימשוך

או יגביה דהוי קנייה:

הגביהה ונטל:

דשליחות יד אינו מתחייב באונס עד שימשוך

או יגביה דהוי קנייה:

הגביהה ונטל:

דשליחות יד אינו מתחייב באונס עד שימשוך

או יגביה דהוי קנייה:

הגביהה ונטל:

דשליחות יד אינו מתחייב באונס עד שימשוך

או יגביה דהוי קנייה:

הגביהה ונטל:

דשליחות יד אינו מתחייב באונס עד שימשוך

או יגביה דהוי קנייה:

הגביהה ונטל:

דשליחות יד אינו מתחייב באונס עד שימשוך

או יגביה דהוי קנייה:

הגביהה ונטל:

דשליחות יד אינו מתחייב באונס עד שימשוך

או יגביה דהוי קנייה:

הגביהה ונטל:

דשליחות יד אינו מתחייב באונס עד שימשוך

או יגביה דהוי קנייה:

הגביהה ונטל:

דשליחות יד אינו מתחייב באונס עד שימשוך

או יגביה דהוי קנייה:

הגביהה ונטל:

דשליחות יד אינו מתחייב באונס עד שימשוך

או יגביה דהוי קנייה:

הגביהה ונטל:

דשליחות יד אינו מתחייב באונס עד שימשוך

או יגביה דהוי קנייה:

הגביהה ונטל:

דשליחות יד אינו מתחייב באונס עד שימשוך

או יגביה דהוי קנייה:

הגביהה ונטל:

דשליחות יד אינו מתחייב באונס עד שימשוך

או יגביה דהוי קנייה:

הגביהה ונטל:

דשליחות יד אינו מתחייב באונס עד שימשוך

או יגביה דהוי קנייה:

הגביהה ונטל:

דשליחות יד אינו מתחייב באונס עד שימשוך

או יגביה דהוי קנייה:

הגביהה ונטל:

דשליחות יד אינו מתחייב באונס עד שימשוך

או יגביה דהוי קנייה:

הגביהה ונטל:

דשליחות יד אינו מתחייב באונס עד שימשוך

או יגביה דהוי קנייה:

הגביהה ונטל:

דשליחות יד אינו מתחייב באונס עד שימשוך

או יגביה דהוי קנייה:

הגביהה ונטל:

דשליחות יד אינו מתחייב באונס עד שימשוך

או יגביה דהוי קנייה:

הגביהה ונטל:

דשליחות יד אינו מתחייב באונס עד שימשוך

או יגביה דהוי קנייה:

הגביהה ונטל:

דשליחות יד אינו מתחייב באונס עד שימשוך

או יגביה דהוי קנייה:

הגביהה ונטל:

דשליחות יד אינו מתחייב באונס עד שימשוך

או יגביה דהוי קנייה:

הגביהה ונטל:

דשליחות יד אינו מתחייב באונס עד שימשוך

או יגביה דהוי קנייה:

הגביהה ונטל:

דשליחות יד אינו מתחייב באונס עד שימשוך

או יגביה דהוי קנייה:

הגביהה ונטל:

דשליחות יד אינו מתחייב באונס עד שימשוך

או יגביה דהוי קנייה:

הגביהה ונטל:

דשליחות יד אינו מתחייב באונס עד שימשוך

או יגביה דהוי קנייה:

הגביהה ונטל:

דשליחות יד אינו מתחייב באונס עד שימשוך

או יגביה דהוי קנייה:

הגביהה ונטל:

דשליחות יד אינו מתחייב באונס עד שימשוך

או יגביה דהוי קנייה:

הגביהה ונטל:

דשליחות יד אינו מתחייב באונס עד שימשוך

או יגביה דהוי קנייה:

הגביהה ונטל:

דשליחות יד אינו מתחייב באונס עד שימשוך

או יגביה דהוי קנייה:

הגביהה ונטל:

דשליחות יד אינו מתחייב באונס עד שימשוך

או יגביה דהוי קנייה:

הגביהה ונטל:

דשליחות יד אינו מתחייב באונס עד שימשוך

או יגביה דהוי קנייה:

הגביהה ונטל:

דשליחות יד אינו מתחייב באונס עד שימשוך

או יגביה דהוי קנייה:

הגביהה ונטל:

דשליחות יד אינו מתחייב באונס עד שימשוך

או יגביה דהוי קנייה:

הגביהה ונטל:

דשליחות יד אינו מתחייב באונס עד שימשוך

או יגביה דהוי קנייה:

הגביהה ונטל:

דשליחות יד אינו מתחייב באונס עד שימשוך

או יגביה דהוי קנייה:

הגביהה ונטל:

דשליחות יד אינו מתחייב באונס עד שימשוך

או יגביה דהוי קנייה:

הגביהה ונטל:

דשליחות יד אינו מתחייב באונס עד שימשוך

או יגביה דהוי קנייה:

הגביהה ונטל:

דשליחות יד אינו מתחייב באונס עד שימשוך

או יגביה דהוי קנייה:

הגביהה ונטל:

דשליחות יד אינו מתחייב באונס עד שימשוך

או יגביה דהוי קנייה:

הגביהה ונטל:

דשליחות יד אינו מתחייב באונס עד שימשוך

או יגביה דהוי קנייה:

הגביהה ונטל:

דשליחות יד אינו מתחייב באונס עד שימשוך

או יגביה דהוי קנייה:

הגביהה ונטל:

דשליחות יד אינו מתחייב באונס עד שימשוך

או יגביה דהוי קנייה:

הגביהה ונטל:

דשליחות יד אינו מתחייב באונס עד שימשוך

או יגביה דהוי קנייה:

הגביהה ונטל:

דשליחות יד אינו מתחייב באונס עד שימשוך

או יגביה דהוי קנייה:

הגביהה ונטל:

דשליחות יד אינו מתחייב באונס עד שימשוך

או יגביה דהוי קנייה:

הגביהה ונטל:

דשליחות יד אינו מתחייב באונס עד שימשוך

או יגביה דהוי קנייה:

הגביהה ונטל:

דשליחות יד אינו מתחייב באונס עד שימשוך

או יגביה דהוי קנייה:

הגביהה ונטל:

דשליחות יד אינו מתחייב באונס עד שימשוך

או יגביה דהוי קנייה:

הגביהה ונטל:

דשליחות יד אינו מתחייב באונס עד שימשוך

או יגביה דהוי קנייה:

הגביהה ונטל:

דשליחות יד אינו מתחייב באונס עד שימשוך

או יגביה דהוי קנייה:

הגביהה ונטל:

דשליחות יד אינו מתחייב באונס עד שימשוך

או יגביה דהוי קנייה:

הגביהה ונטל:

דשליחות יד אינו מתחייב באונס עד שימשוך

או יגביה דהוי קנייה:

כרבי עקיבא שמשלם כשעת התביעה. ומוֹדָה רבי עקיבא בְּמִקּוֹם שֵׁשׁ
עֲרִים שמעידים כמה היתה שוה בשעת הגזילה, וראו שגולה ממנו,
שמשלם כשעת הגזילה. שהרי מֵאֵי טַעְמָא אמר רבי עקיבא שמשלם כיום
התביעה, דְּאָמַר קָרָא – שנאמר בפסוק (ויקרא ה כד) לגבי השבת גזילה,
'שֶׁלֶם אֹתוֹ בְּרֹאשׁוֹ וְחֻמְשָׁתוֹ יֹסֶף עָלָיו לְאִשְׁרֵי הוּא לֹא יִתְּנֶנּוּ בְּיוֹם אֲשַׁמְתּוֹ',
והיינו שמשלם את הגזילה כפי שוויה ביום שהוא מתחייב לשלמה, ואם
תבעו בדין והודוה, אותו יום הוא זמן חיובו, ולפי זה באופן זה שאמרנו שבאו
עדים, בִּין דְּאִיבָא עֲרִים – שיש עדים שגולה ממנו וכמה היתה שוה
באותה שעה, מִתְּהוּא שְׁעָתָא הוּא דְּאִתְּחִיב לִיה אֲשָׁמָה – מאותה שעה
שעליה הם מעידים נתחייב ואשם לו, ועל כן משלם כשווייה אז.
הגמרא מביאה שיש חולקים על כך: אָמַר לִיה רב אֲשַׁעֲיָא לְרַב יְהוּדָה,
רַבִּי, וְכִי אֲתָה אֹמְרָא בְּן שְׂרָבִי עֲקִיבָא מוֹדָה בֹּאוּפֵן שְׂבָאוּ עֲדִים עַל שׁוּיָה
בשעת הגזילה, הלא חָבִי – כך אָמַר רַבִּי אֲסִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, חֲלוּקָה הִיָּה
רַבִּי עֲקִיבָא אֲפִילוּ בְּמִקּוֹם שֵׁשׁ עֲרִים, וְמֵאֵי טַעְמָא – מהו הטעם לכך,
דְּאָמַר קָרָא לְאִשְׁרֵי הוּא לֹא יִתְּנֶנּוּ בְּיוֹם אֲשַׁמְתּוֹ, וְכִי דִינָא הוּא דְּקָא
מִתְּחִיב לִיה אֲשָׁמָה – ובית דין הם המחייבים אותו ומטילים עליו את
האשמה בשעת התביעה וההעמדה לדין, ושעת הגזילה היא לא שעת
האשמה אפילו אם באו עדים על כך, ועל כן אפילו באו עדים אינו משלם
אלא כשווייה בשעת התביעה ולא כבשעת הגזילה.
הגמרא מביאה את פסק ההלכה במחלוקת התנאים במשנתו: אָמַר לִיה
רַבִּי יוֹדָה לְרַבִּי אָבָא בַר פַּפָּא, כִּי אֲוִלֶּתְ לְהִתָּם – כאשר הנה הולך מבבל
לארץ ישראל, אֲקִיף אֲסוּלָמָא דְצוּר – האריך את דרכך וסבב אותה כדי
שתלך דרך מעלות הר צור, וְעוֹל לְנִבְיָה וְהִכְנַס אֲצִל דְּרַבִּי יַעֲקֹב בַּר אִידִי
הגר שם, וְכַעַי מִינָּה – ושאל ממנו אִי שְׁמִיעָא לִיה – אם שמע לְרַבִּי יוֹחָנָן
רבו שאמר אם תִּלְכֶּה בְּרַבִּי עֲקִיבָא או אִין תִּלְכֶּה בְּרַבִּי עֲקִיבָא. ועשה כן
רבי אבא בר פפא, ונכנס אצל רבי יעקב ושאלו כן. אָמַר לִיה רבי יעקב, חָבִי
– כך אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, תִּלְכֶּה בְּרַבִּי עֲקִיבָא שמשלם כשעת התביעה
לְעוֹלָם.
שואלת הגמרא: מֵאֵי לְעוֹלָם – מה כוונת רבי יוחנן שאמר שהלכה כרבי
עקיבא לעולם, ומה בא להוסיף בזה.
משיבה הגמרא: אָמַר רב אֲשֵׁי, שְׁלֵא תֹאמַר חֲנִי מִיִּלִּי הֵיכָא דְּלִיבָא עֲרִים
– כל מה שהלכה כמותו אין זה אלא כשאין עדים על שוייה בשעת הגזילה,
אֲבָל הֵיכָא דְּאִיבָא עֲרִים – אבל אם באו עדים והעידו כן, לֹא תהיה הלכה
כמותו, לכן אמר רבי יוחנן שהלכה כרבי עקיבא לעולם, כלומר גם באופן
שיש עדים. וְאִי נָמִי – או שנאמר שבאומר 'לעולם' בא להוסיף שיש הלכה
נוספת שגם בה הלכה כרבי עקיבא, והיא באופן דְּאִתְּדַרְדְּרָה לְדוֹבְתָהּ
וְאִתְּבָרָה – שהחזיר את החבית למקומה לאחר ששלח בה יד ונשברה,
לְאִפְּוֹרָן – ולהוציא מִדַּעְתּוֹ דְּרַבִּי יִשְׁמַעְיֵאל, דְּאָמַר לְעוֹלָם (מ:): שהמשיב את
הגזילה לֹא בְּעֵינָן – אינו צריך דַּעַת בְּעָלִים שידעו שהשיב, ודי שהשיבה
למקומה, קָא מַשְׁמַע לָן – השמיענו רבי יוחנן שגם בזה הלכה כרבי עקיבא,
דְּבְּעֵינָן – שמשיב הגזילה צריך דַּעַת בְּעָלִים.
וְרָבָא אָמַר, תִּלְכֶּה בְּבֵית הֶלֶל שמשלם כשעת הגזילה.

משנה

המשנה עוסקת בדיני שליחות יד: הַחוֹשֵׁב לְשַׁלֹּחַ יָד בַּפֶּקֶדוֹן, דהיינו
שאמר בפני עדים שיטול את פקדונו של פלוני לעצמו, אולם עדיין לא עשה
כן, בֵּית שְׁמַאי אֹמְרִים, מאותה שעה ואילך חָיִיב באונסי הפקדון, כדן
שולח יד. ובית הֶלֶל אֹמְרִים, אִינוּ חָיִיב עַד שִׁשְׁלָחָה בִּיד מִמֶּשׁ, שְׁנֵאמַר
(שמות כב ז) 'אִם לֹא יִמְצָא הַגֵּבֶן וְנִקְרַב בְּעַל הַבַּיִת אֶל הָאֱלֹהִים אִם לֹא
שָׁלַח יָדוֹ בְּמִלְאכָתָהּ רָעָה', ומשמע שמתחייב רק אם שלח ידו ממש, ואין
די שחשב לעשות כן.
דין נוסף: הֵפֶה אֶת הַחֲבִית שהפקדה אצלו, וְנִטַּל הִמָּנָה רְבִיעִית יין,
וְנִשְׁבְּרָה לאחר זמן, אִינוּ מְשַׁלֵּם אֱלָא רְבִיעִית שלקח, אך אינו חייב
באחריות על כל החבית, לפי שלא קנאה עד שימשוך או שיגביה את
החבית, ואם לא רק היטה את החבית, אֱלָא גם הִנְבִּיחָהּ וְנִטַּל הִמָּנָה
רְבִיעִית, וְנִשְׁבְּרָה לאחר זמן, מְשַׁלֵּם דָּמֵי פוֹלָה, מאחר שקנאה בהגבהה זו,
וגם החסיר ממנה רביעית, ומאז דרי היא ברשותו להתחייב באונסיה.

אֱלָא שְׁמַאי שהפירוש בדברי בית הלל שמשלם כְּשַׁעַת הוֹצָאָה הוא
כשעת ההוצאה של הפקדון מִבֵּית הַפְּקִידִים, דהיינו כשוויי בעת הגזילה,
ומדובר כשנתייקרו דמי הפקדון, שאינו משלם כערכו עתה כדעת בית
שמאי, אלא כערכו הנמוך בעת הגזילה. ומעתה קשה, לִיבָא – שיש לומר
שְׂרָבָה דְּאָמַר שֶׁאִם שְׂבָרָה או שתאה משלם ארבעה, כעת ההוצאה
מהעולם, בְּבֵית שְׁמַאי הוא, שאמרו שלוקה ביתר, דהיינו שמשלם כערכו
הגבוה עתה, ושלא כדעת בית הלל שמשלם כשעת הוצאה מבית בעלים,
שהוא כערך הנמוך.

מתרצת הגמרא: אָמַר לָךְ רַבָּה, בֵּיתָר – באופן שהוקר, פוֹלֵי עֲלָמָא לֹא
פְּלִיגִי שמשלם כשעת היוקר, וכמו שאמר שֶׁאִם תְּבָרָה או שתייה לחבית
שגול, משלם ארבעה כשווי החבית עתה, כִּי פְּלִיגִי – אימתי נחלקו, בְּחֶסֶר
– שפחתו דמיו של הפקדון, שְׂבִית שְׁמַאי סְבָרִי שבכדי להתחייב משום
שְׁלִיחוֹת יָד ושיחשב כאילו גזל את הפקדון והביאו לרשותו, אִינָה צְרִיכָה
שיהיה בה, בשליחות יד, גם מעשה של חֶסְרוֹן בפקדון, אלא משעה ששלח
בה יד כבר נעשה גזלן על הפקדון, וְעַל כֵּן כִּי חֶסֶר – כדחול אחר כך
הפקדון, בְּרִשׁוּתָא דְיִדְיָה חֶסֶר – ברשות השומר החל, שכבר הוא כשלו
מעת השליחות יד שהיא כגזילה, ולכן משלם כערכו בעת השליחות יד.
וּבֵית הֶלֶל סְבָרִי, שְׁלִיחוֹת יָד צְרִיכָה שיהיה בה גם מעשה של חֶסְרוֹן
בפקדון כדי שיחשב כאילו כבר של הגולן הוא, וכאן שלא חסר בעת
השליחות יד לא נעשה עדיין גזלן עליו, וְעַל כֵּן כִּי חֶסֶר – כשהחל אחר כך,
בְּרִשׁוּתָא דְמִדְיָה חֶסֶר – ברשות בעלי החול, ורק עתה בשעה שהוציאנו מן
העולם נעשה גזלן עליו, ומשלם כשווי עתה.

שואלת הגמרא: אֱלָא הֵא דְּאָמַר רַבָּא לְעוֹלָם (מא:): שְׁלִיחוֹת יָד אִינָה
צְרִיכָה חֶסְרוֹן, לִיבָא רַבָּא דְּאָמַר בְּבֵית שְׁמַאי.

הגמרא מבארת את מחלוקתם באופן אחר: אֱלָא, חֶבְרָא בְּמֵאֵי עֲסָקִינוּ –
במשנתנו מדובר בחבית, וּבְגוֹן שְׁמִילָמְלָה לְהִבְיָא עָלֶיהָ גּוֹזְלוֹת – לעלות
עליה בדרך סולם להביא גזולות מקן גבוה, ואחר כך השיבה למקומה, ואחר
כך הוציאה מן העולם, וּבְדִין שׁוֹאֵל שְׁלֵא מַדַּעַת קָא מִפְּלִגִי בֵּית שְׁמַאי
ובית הלל, בֵּית שְׁמַאי סְבָרִי, שׁוֹאֵל שְׁלֵא מַדַּעַת גּוֹזֵל הוּי, וכבר הוא גזלן
מעת שטלטלה, וְכִי חֶסֶר – וכשהחלה אחר כך, בְּרִשׁוּתָא דְיִדְיָה חֶסֶר –
ברשות השומר החולה, ועל כן ישלם כערכה הגבוה בעת הטלטול, ולא
כערכה הנמוך עתה בעת שנפסדה מן העולם, וּבֵית הֶלֶל סְבָרִי, שׁוֹאֵל שְׁלֵא
מַדַּעַת שׁוֹאֵל הוּי, וְכִי חֶסֶר בְּרִשׁוּתָא דְמִדְיָה חֶסֶר – עדיין ברשות בעליה
היתה, ורק עתה מתחייב עליה בשעת הוצאתה מן העולם, ומשלם כשווייה
עתה.

שואלת הגמרא: אֱלָא הֵא דְּאָמַר רַבָּא בְּבָבָא בְּתָרָא (פח:): שְׁשׁוֹאֵל שְׁלֵא
מַדַּעַת לְרַבֵּן גִּזְלָן הוּי, לִיבָא רַבָּא דְּאָמַר בְּבֵית שְׁמַאי.

הגמרא מבארת בדרך אחרת: אֱלָא, חֶבְרָא – כאן במשנה מדובר בפקדון של
בהמה, ששלח בה יד, וְכַשְׁבָּה שֶׁל גּוֹזֵלָה – של הבהמה הגזולה, שהן הגזיות
שגדלו עליה וכן הולדות שנתעברה בהם אחר ששלח בה יד, בין מה שעדיין
עליה ובין מה שכבר אינו עליה, קְמִיפְלִגִי בֵּית שְׁמַאי ובית הלל, וזהו מה
שאמרו 'בחסר וביתר', ופירושו, מה שנחסרה, דהיינו גזיות שגזו ממנה, ומה
שנתוסף בה, דהיינו גזיות שנתעברה בהם. שְׂבִית שְׁמַאי סְבָרִי, שְׁכַח
גּוֹזֵלָה – הגזיות והולדות, דְּנִגְזַל הוּי, וכל הגזיות והולדות שבאו לעולם
אחר ששלח בה יד, עליו לשלם, וּבֵית הֶלֶל סְבָרִי, שְׁכַח גּוֹזֵלָה דְּנִגְזַל הוּי,
ואינו צריך לשלמו. וְנַחֲלָקוּ בְּפִלְגִיתָא דְּהֵי תַנְאִי, דְּתַנְאִי, חֲגוּזָל אֶת
הַרְחֵל ואחר כך גּוֹזָה, וְיִלְדָה – או שאחר כך ילדה, כשהוא בא לשלם את
הגזילה לגזול, מְשַׁלֵּם אוֹתָהּ וְאֵת גִּזְלוֹתֶיהָ וְאֵת וְלִדּוֹתֶיהָ, דְּבִרַי רַבִּי מֵאִיר.
רַבִּי יְהוּדָה אֹמְרִי, גּוֹזֵלָה חֲזוּתָה בְּעֵינֶיהָ, והיינו שמחזיר רק את הרחל
עצמה, אבל את הגזיות והולדות שלא היו בעולם בשעת הגזילה אינו
מחזיר. ובמחלוקת זו נחלקו גם בית שמאי ובית הלל.

הגמרא מוכיחה כביאור זה: דִּיקָא נָמִי – יש לדייק במשנה כביאור זה
שנחלקו לגבי הגזיות והולדות, דְּקָתְנִי במשנה, בֵּית שְׁמַאי אֹמְרִים יִלְקָה
בְּחֶסֶר וּבִיתָר, וּבֵית הֶלֶל אֹמְרִים כְּשַׁעַת הוֹצָאָה, ולא נקטו בית שמאי
לשון 'ילקח בזול וביוקר', אלא 'בחסר וביתר' דהיינו מה שחסרה בגופה ומה
שהותירה בגופה. שְׁמַע מִינָּה – אכן יש להוכיח כן.

שנינו במשנה: רַבִּי עֲקִיבָא אֹמְרִי כְּשַׁעַת הַתְּבִיעָה:

הגמרא מבארת את דברי רבי עקיבא: אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, תִּלְכֶּה

גמרא

הגמרא מבררת את טעמי מחלוקת בית שמאי ובית הלל: מִנְהִי מִיָּלִי –
 מזהינן למדו את דבריהם, דְּהִנֵּן בְּרִייתָא, נאמר בתורה (שמות כב ח)
 'עַל כָּל דְּבַר פֶּשַׁע עַל שׁוֹר עַל חֲמוֹר עַל שֶׂה עַל שְׁלֵמָה עַל כָּל אֲבֵדָה אֲשֶׁר
 יֵאמֹר כִּי הוּא זֶה עַד הָאֱלֹהִים יָבֵא דְבַר שְׁיִנְהוּ' וגו', בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים,
 פסוק זה שאמר 'על כל דבר', מלשון דיבור, מְלִמֵּד שְׁחִיב עַל הַמַּחֲשֶׁבֶת
 והדיבור לשלוח יד, בְּמַעֲשֵׂה שֶׁל שְׁלִיחוֹת יד ממש. וּבֵית הַלֵּל אוֹמְרִים,
 אֵינִי חֵיב עַד שִׁשְׁלַח בּוֹ יָד ממש, שְׁנֵאמַר (שם ז) 'אִם לֹא יִצְאָה הַגִּבָּ
 וְנִקְרַב בְּעַל הַבַּיִת אֶל הָאֱלֹהִים אִם לֹא שָׁלַח יָדוֹ בְּמַלְאכַת רָעוּהוּ', ומשמע
 שמתחייב רק אם שלח ידו ממש, אֲמָרוּ לָהֶן בֵּית שְׁמַאי לְבֵית הַלֵּל, וְהָלֵךְ
 בְּבֵר נֶאֱמַר 'עַל כָּל דְּבַר פֶּשַׁע', ומשמע שדי בדיבור ומחשבה. אֲמָרוּ לָהֶן
 בֵּית הַלֵּל לְבֵית שְׁמַאי, וְהָלֵךְ בְּבֵר נֶאֱמַר 'אִם לֹא שָׁלַח יָדוֹ בְּמַלְאכַת
 רָעוּהוּ', ומשמע שצריך שישלח ידו ממש. וְאִם בֵּן מַה תִּלְמִיד לֹאמֵר 'עַל
 כָּל דְּבַר פֶּשַׁע', לא בא הכתוב ללמד אלא דין זה, שְׁכִיבֹל הִייתָ אומר שאין
 לִי ללמד שיתחייב בשליחות יד אֲלֵא אִם הוּא עצמו שלח ידו, אבֵּל אֲמַר
 לְעִבְדִּי וְלְשִׁלְחוֹ שִׁישְׁלַח יד בפקדון, ועשו כן, מִנֵּן שאף בזה הוא מתחייב,
 תִּלְמִיד לֹאמֵר 'עַל כָּל דְּבַר פֶּשַׁע', שפסוק זה מלמדנו שמתחייב גם על
 הדיבור, והיינו אם שלח שליח לשלוח יד ועשה שליחותו. ואף שבכל
 התורה ההלכה היא שאין שליח לדבר עבירה, כאן ריבתה התורה
 שבשליחות יד שלוחו כמותו אף על פי שיש בזה עבירה:
 שנינו במשנה: הִקְפָּה אֶת הַחֲבִית בּוֹ, ונטל הימנה רביעית ונשברה, אינו
 משלם אלא רביעית: רבה מלמד שפעמים שהוא חייב על כולה: אֲמַר רַבָּה,
 לֹא שָׁנוּ שפטור על כולה אם רק הטא אותה ולא הגביהה, אֲלֵא באופן
 שְׁנִשְׁבְּרָה, שאנוס הוא ואינו חייב באנוסין, אֲבָל אם הִקְמִיצָהּ, שהחמיץ
 יינה בתוכה, אף שאינו חייב באנוסיה, מכל מקום באופן זה מְשַׁלֵּם אֶת
 כּוֹלָהּ. מֵאִי מְעַמָּא, גִּירָה דִּירִיָּה הוּא דְּאֶהֱנוּ לָהּ – חציו הם שעשו כן,
 כלומר מעשהו שנטל מקצת יינה הוא שגרם לה להחמיץ, שכן דרך יין
 להחמיץ בכלי חסר, ופשיעה היא ומוקי בידים הוא, וחיוב:
 שנינו במשנה: הִנְבִּיתָהּ וְנָטַל הִימְנָה בּוֹ רביעית ונשברה, משלם דמי כולה:
 הגמרא מבארת אם אכן צריך שיטול את הרביעית: אֲמַר שְׁמוּאֵל, לֹא
 התכוונה המשנה כשאמרה 'נָטַל', שְׁנָטַל מִמֶּנָּה את רביעית היין, אֲלֵא בֵּין
 שְׁהִנְבִּיתָהּ – את החבית על מנת לִישׁוֹל ממנה רביעית, אֵף עַל פִּי שְׁלֵא נָטַל
 ממש, גם כן חייב על כולה.
 שואלת הגמרא: לִימָא קַם סָבַר שְׁמוּאֵל שְׁלִיחוֹת יָד שמתחייב בה השומר
 אֵינָה צְרִיכָה שיעשה בפקדון חֶסְרוֹן ממש, שלכן די בכך שהגביה על מנת
 להחסיר, אף שלא החסיר. דוחה הגמרא: אֲמַר – אמרו בני הישיבה לבאר
 את דעתו של שמואל, לֹא, אין להוכיח כן, שְׁאֵינִי הָבֵא – כשהגביה על מנת
 ליטול רביעית יין, שבה חייב אף שלא החסירה ממש, משום דְּנִיחָא לִיה
 דְּתִיבָהּ הָא חֲבִית כּוֹלָה בְּסִים לְהָא רְבִיעִית – שנוח לו שתהיה כל החבית
 כבסיס ושמידה לרביעית זו שהוא חפץ בה, שלא תחמיץ, שכן יין אינו
 משתמר אלא בכלי מלא, והרי הוא כמי שנטל את הרביעית והחזירה
 לחבית על מנת לשומרה, וממילא הוא נעשה שואל על כל שאר החבית.
 הגמרא מביאה ספק בענין זה: בְּעֵי – נסתפק רב אֲשֵׁי, הִנְבִּיתָ אֲרִנְךָ מלא
 דינרים על מנת לִישׁוֹל הִימְנָה דִּינָר אחד בלבד, ולא נטלו עדיין, מַהוּ
 שיתחייב לשמואל באנוסי כל הארנק, האם נאמר שרק תִּקְרָא הוּא דְּלֵא
 מִינִיטָר אֲלֵא אֲנֵב תִּקְרָא – יין אינו נשמר אלא אגב יין אחר, ולכן אף שלא
 נטל את רביעית היין שחפץ לקחת, הרי הוא כאילו נטלה והחזירה לחבית
 לשומרה שם, אֲבָל זוּזָא – זו, דהיינו דינר, מִינִיטָר – נשמר גם ללא שאר
 הדינרים, ולכן אין לומר כאן שנוח לו שיהיה הארנק כולו בסיס לדינר זה
 ונראהו כאילו נטלו והחזירו לשם, או דְּלָמָא – או אולי נאמר דְּשִׁאֲנִי
 נְסִירוּתָא דְּאֶרְנִין מִנְסִירוּתָא דִּינָר – ששונה שמירת ארנק משמירת דינר,
 שארנק מלא נראה יותר, ונשמר יותר, ואינו קרוב להאבד כדינר בודד,
 וממילא גם בזה נאמר שחייב על כל הארנק. מסיקה הגמרא: תִּקִּין:
 הדרן עַלךְ הַמַּפְקִיד פֶּרֶק רְבִיעִי הוּחָה

משנה

משנתנו עוסקת בדיני קניית מטלטלין: הקונה מחבירו מטבעות וזהב תמורת
 מטבעות כסף, הדין הוא שמשיתכ מטבעות הִזְהָב בידי בעל מטבעות הכסף,
 קוֹנֶה – מחייב אותו לתת לבעל מטבעות הזהב אֶת מטבעות הַכֶּסֶף, ואילו
 משיתכ מטבעות הַכֶּסֶף בידי בעל מטבעות הזהב אֵינוֹ קוֹנֶה – מחייבוהו
 לתת לשכנגדו אֶת מטבעות הִזְהָב. לפי שכיון שאין מטלטלין נקנין בכסף,
 לעולם משיתכ החפץ בידי הקונה מחייבוהו לשלם מה שסיכם עם המוכר,
 ואין משיתכ התשלום בידי המוכר מחייבוהו להעמיד לקונה את החפץ.
 וכאן, שמתבעות הכסף משמשות למסחר יותר ממתבעות הזהב, הן אלה
 הנחשבות כתשלום, ומטבעות הזהב נחשבות לחפץ הנקנה ואותן יש
 למשוך כדי לקיים את המקח.
 וכמו כן הקונה מחבירו פרוטות נחושת תמורת מטבעות כסף, משיתכ
 מטבעות הַנְּחֻשֶׁת קוֹנֶה – מחייבוהו ליתן לשכנגדו אֶת מטבעות הַכֶּסֶף
 שסיכמו, ואילו משיתכ מטבעות הַכֶּסֶף בידי בעל מטבעות הנחושת אֵינוֹ
 קוֹנֶה – מחייבוהו לתת לשכנגדו אֶת מטבעות הַנְּחֻשֶׁת.
 מְעוֹת הָרָעוֹת – מטבעות שנפסלו מלסחור בהם, קוֹנוֹת אֶת הַיְּפוֹת,
 וְהַיְּפוֹת אֵינֶן קוֹנוֹת אֶת הָרָעוֹת, שרק משיתכ הרעות מחייבת לתת את
 היפות לשכנגדו, ולא ההיפך, לפי שהיפות הן מטבע והרעות הן החפץ
 הנקנה.
 אֲסִימוֹן – חתיכת כסף או זהב עגולה ועשויה בצורת מטבע, ועדיין לא
 חתמו עליה צורת מטבע, קוֹנֶה אֶת הַמְּטַבֵּעַ, וְהַמְּטַבֵּעַ אֵינוֹ קוֹנֶה אֶת
 אֲסִימוֹן, שהאסימון הוא כחפץ לעומת המטבע היוצא בהוצאה.
 מְטַלְטְלִין קוֹנֵין אֶת הַמְּטַבֵּעַ, שאם משכם חל המקח, ונתחייב ליתן למוכר
 המטבע שסיכמו תמורתו, אבל מְטַבֵּעַ אֵינוֹ קוֹנֶה אֶת הַמְּטַלְטְלִין,
 שבמשיתכו בידי המוכר לא נקנה המקח, שאין מטלטלין נקנין בכסף.
 (זֶה הַכֵּלָל) כָּל הַמְּטַלְטְלִים קוֹנֵין זֶה אֶת זֶה, שעל ידי שאחד מהם מושך
 את המטלטלין של חבירו נגמר המקח, בין אם נתכוונו לקנות בקנין חליפין,
 ובין בקנין דמים.
 בִּצְדָה שנינו שאין כסף קונה מטלטלין, מִשֵּׁךְ הַלּוּקָח הִימְנוּ – מהמוכר
 פִּירוֹת, ועדיין לא נָתַן לוֹ מְעוֹת תמורתם, שוב אֵינוֹ יָכוֹל לְחַזֹּר בּוֹ
 מהמקח, וחייב לשלם תמורתם מה שהסיכמו ביניהם. אבל אם נָתַן לוֹ
 מְעוֹת, ועדיין לא מִשֵּׁךְ הִימְנוּ את הפירות, יָכוֹל לְחַזֹּר בּוֹ, שאין
 מטלטלין נקנין בכסף. אֲבָל אֲמָרוּ חכמים על החזור בו אחר נתינת דמים
 תמורת מטלטלין, מִי שִׁפְרַע מֵאֲנָשִׁי דֹר הַמַּבּוּל וּמִדּוֹר הַפְּלָגָה, הוּא עֲתִיד
 לְהַפְרַע מִמִּי שְׁאֵינוֹ עוֹמֵד בְּדַבּוּרוֹ. רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר, כָּל שֶׁהִכְסֵּף בְּדֹר,
 והוא המוכר שהכל בידו, בין החפץ הנמכר ובין הכסף שקיבל עבורו, יָדוֹ עַל
 הַעֲלִיזוֹנָה, ורק הוא יכול לחזור בו מהמקח, או לקיימו אם ירצה, אבל הלוּקָח
 אינו יכול לחזור בו מהמקח אחר שכבר נתן הכסף:

גמרא

הגמרא דנה אם זהב קונה את הכסף או ההיפך: מִתְּנִי לִיה – שנה לו רַבִּי
 לְרַבִּי שְׁמַעוֹן בְּרִיה – וּבְנוֹ את משנתנו כגירסא שלפנינו, הִזְהָב קוֹנֶה אֶת
 הַכֶּסֶף. אֲמַר לִיה רבי שמעון, רַבִּי, הִי שְׁנִיתָ לָנוּ בְּגִלְדוּתֶיךָ – וּבַעֲצוּתֶיךָ,
 שִׁהְכֶסֶף קוֹנֶה אֶת הִזְהָב, והזהב אינו קונה את הכסף, והיינו שהכסף
 נחשב לדבר הנקנה – פִּירָא, והזהב הוא התשלום – טִיבְעָא. וְעַתָּה תִּחְזוֹר
 וְתִשְׁנֶה לָנוּ בְּקִנְיֹתֶיךָ להיפך, שְׁתִּזְהָב קוֹנֶה אֶת הַכֶּסֶף, והכסף אינו קונה
 את הזהב.
 מבררת הגמרא: בְּגִלְדוּתֶיהָ מֵאִי סָבַר רבי, וּבְקִנְיֹתֶיהָ מֵאִי סָבַר רבי.
 משיבה הגמרא: בְּגִלְדוּתֶיהָ סָבַר רבי שדרגת חשיבות חומר המטבע היא
 הקובעת מי הוא הִטִּיבְעָא, ולכן דְּהָבָא דְּחִשְׁבִּי – מטבע הזהב החשוב יותר
 הוּי מְבַעָא, וּכְסָפָא דְּלֵא חִשְׁבִּי הוּי פִּירָא, וְכֵן לִיה פִּירָא (והכסף לְמַבְעָא
 ואת הזהב). וּבְקִנְיֹתֶיהָ סָבַר רבי, שאין הדבר תלוי בחשיבות חומר המטבע,
 אלא במידת החריפות, דהיינו שמטבע הממשש יותר למסחר הוא הנחשב
 למטבע כלפי מטבעות המשמשים פחות, ולכן בְּכָסָא

בבא מציעא. פרק שלישי – המפקיד דף מד עמוד א – מתוך מהדורת טובי'ס

עג

תוספות

רש"י

הנחישת קונה את הכסף. האי איצטריך דאע"ג דבאתרא דמסגי פריטי
חרפינן טפי ומכספא הוו פירא משום דאיכא אתרא דלא מסגי כדאמר
בגמרא (שם) אף תימה אמאי איצטריך למיתני דמעוהו דקעות שפסלו דמקרו
פירי השקא נחשת דסגי טובא הוי פירי כל שכן מעוהו שפסלו ותו דכל
המטלטלים קונין זה את זה מוקי בגמ'
במעוהו חד פסלתו מלכותו וחד פסלתו
מדינה כל שכן דמעוהו שפסלו דמקרו
פירי לגבי כסף לכך נראה דמעוהו דקעות
היינו שיוצאות קצת ואסימון איצטריך
לפרש"י דמפרש אסימון הוי ששוי בתקון
המטבע היוצאת בעיר ואין חסר רק צורה
אשמועינן דאפילו הכי הוי פירי אע"ג
דאינו חסר כ"א מעט דבדבר מועט טביעו
הרבה מהם ונרבינו תם דמפרש אסימון
שיש עליו צורה ואינה יוצאת בהוצאה
צ"ל שיוצאת בדוחק אף לא כל כך בדוחק
כמו מעוהו דקעות ומטלטלין קונין מטבע
אשמועינן דקונין אפילו מטבע כמו מעוהו
הקעות ואסימון דמקרי פירי לגבי כסף
ולגבי מטלטלין מקרי טביעא:
אסימון. פרש"י שאין בו צורה כלל
וקשה לרבינו תם דבפרק
במה אשה (סנה דף סה. וס' ד"ס לעיל) אמרו
יוצאין בסלע שעל גבי הצינית אי משום
צורתא ליגביד ליה פולקא משמע
דפולקא יש עליו צורה ובגמרא מפרש
לקון מאי אסימון פולקא וי"ל לפרש"י
דכל דבר שאינו בתקונו קרי אסימון או
שאין בו צורה או שיש בו צורה שאינה
חשובה וא"ת מה בין אסימון שאין עליו
צורה למעוהו היתנין לסימן בבית המרחץ
דאמרי' בגמ' (שם) וישוין רבי דוסא דאמר
מחללין על אסימון מודה שאין מחללין
על מעוהו היתנין כו' ויש לומר דאסימון
הם מעוהו שפעשו ברוחב ובעוהו ובמשקל
המטבע היוצא בעיר ובדבר מועט טביעו
הרבה מהם ולכך מחללין על אסימון ור"ת
מפרש אסימון יש בה צורה ואינה יוצאת
בהוצאה וא"ת בגמרא דאמר רבי דוסא
דאמר מחללין על אסימון ורבי ישמעאל
אמרו דבר אחד דתניא וצורת הכסף
לרבות כל דבר הנצרך ביד דברי רבי
ישמעאל ר"ע אומר לרבות דבר שיש בו
צורה משמע דרבי ישמעאל לא בעי צורה
ואסימון יש בו צורה וא"כ היאך אמרו
דבר אחד ויש לומר לרבות כל דבר
הנצרך ביד אע"פ שאינו יוצא בהוצאה
אף שיהיה בו צורה כל דהו ור"ע בעי
צורה חשובה שמתא בהוצאה אף יוצאה
לגמרי לא בעי מדאיצטריך לרבויה ולפי
רש"י אתי שפיר:

נעשה

דחריף

גמ' אמר לעבדו. שישלח יד וכן עשה: מנין. שהוא חייב: לא שנו. דהיכא דנטל
ולא הגביה כל החבית פטור: אלא נשברה. דאונס הוא והרי לא קנאה שיתחייב
באונסו: אבל החמיצה. פשיעה היא ומזיק בידים הוא דבשביל שהיפסרה
החמיצה שכן דרך יין להחמיץ בכלי חסר: גירי ידיו אהנו לה. חצים שלו גרמו
לה להחמיץ: דניחא ליה דתהויה בולא
חבית בסים להאי רביעית. שתשפור
אותה רביעית ולא תחמיץ ולעולם שלוחות
יד בדבר אחר צריכה חסרון והנטול פקדון
ומגביהו על מנת לשלוח בו יד כל זמן שלא
חסרו אינו מתחייב בהגבהתו הואיל ולא
נטלו ע"מ לגזול את בולו אלא לשלוח בו
יד ושלוחות יד בלא חסרון לימיה אבל יין
שאינו משתמר אלא בכלי מלא תהו ליה
כמי שנטל והניחו עם השאר להשתמר
ונעשה שואל על כל שאר החבית: הנביה
ארנקי ליפול דין. ולא נטל לשמואל
מזה: אבל זוזא מינטר. לבדו ולא ניקא
ליה דלתי איהו בסיס להאי ולא הוי כנטול
ומנחת: שאני נטירותא דארנקי. כיס מלא
נראה ומשתמר ואין נוח להיות נאבד בדבר
יחיד: תרין עלף המפקיד הוזהב קונה את
הכסף. הלוקח דין. וזה טבועים דדינר
כסף ונתן לו דינר וזה משיכת הוזהב קונה
את הכסף לבעל הוזהב ונתחייב לו זה
משקיב דינר וזה לית לו דינר הכסף
ואינו יכול לחזור וזה אבל הכסף אינו קונה
את הוזהב שאם נתן לו דינר הכסף תחילה
לא קנה ויכולין שניהם לחזור דמטבע כסף
הוי מעוהו משום דחריפי ליתין בהוצאה
ודינר וזה אינו אלא כשאר מטלטלין
ופירות ומעוהו אינן קונות עד שימשוהו
המטלטלין אבל משיכת המטלטלין קונה
ואין אחד מהם יכול לחזור בו ובגמ' מפרש
טעמא איכא דיליף משיכה מן התורה
ואיכא דמוקי לה בתקנתא דרבנן: הנחישת.
פרטות של נחישת: קונה את הכסף.
דינר של כסף או כל מטבע של כסף בולן
טעם אחד להם מי שטבעו חשוב לטבוע הוי
מעוהו ואינו קונה ומי שאין טבעו חשוב
וחרף הוי כפירות ומשיכתו הוא קיום דבר.
מעוהו דקעות. שפסלו: אסימון. שאין
עליו צורה פלדון בלעז זוזים עגולין
ומוננים לצור עליהם את הצורה בחותם
שקורין קוי"ץ: כל המטלטלין קונין זה את
זה. בין בתורת חליפין שהחליף אלו באלו
בין שמשך האחד קנה חבירו את שלו בין
בתורת דמים בכמה תמן לי את שלך בכך
וכך וזה חזר ואומר לו בכמה תמן לי שלך
בכך וכך ונתרצו ומשך האחד נתקינו
הדברים והאי כל לאתניי אפי' כיס מלא
מעוהו בסיס מלא מעוהו כדריש לקיש
בגמרא: יכול לחזור בו. זה וזה: שהכסף
בדיו כו'. פליג אדרבנן דאמרי נתן לו
מעוהו יכול לחזור בו אפילו לוקח ואתא

ר"ש למימר מוכר שהכל בידו הוא דיכול לחזור בו אבל לוקח אין יכול לחזור בו ובגמ' מפרש טעמא: גמ'
דחריף

נעשה

כא"ל עד שאמצא מפתח. ורב דבעי מר' חייא אע"ג דמתני' היא בפרק איזהו נשך (לפניו דף ס"ט) משום דשמן הלכה כהלל דפליגי התם אי הלכתא כהלל:

אחד

משמונה באיסר. וא"ת דהבא משמע דאיסר הוי טבעא טפי מפרוטה מדימריה פרוטה להיות ח' באיסר

ובפ"ק דקדושין (דף י"ב) קאמר הא דאיסור

איסרי הא דזול הא דתנא פרוטה אחד

מו' באיסר דזול איסרי וקם ל"ב בזוא

ועוד היכי פריך בסמוך משער תנא במיד

דאוקרי וזול הא משער תנא באיסר

דאוקרי וזול כדאמר בקדושין וגם

מדמשער ליה בדינר של כסף אלמא לא

קרי ליה איסר וז"ל דהכי פירוש פרוטה

אחד משמונה באיסר ובאיזה איסר שיש

בדינר כסף כ"ד איסר וש"ש כ"ה דינר

בדינר של זהב והשתא כוליה משער

בדינר של זהב לכך פריך מיניה אבל

באיסר דינר כסף לא משער מידי והנה

מצי למימר בכוליה נ"מ לקדושי אשה

אלא דמזכיר נפקתא בכל חז' דה"נ הוי

מצי למימר בכוליה נ"מ למקח וממכר:

לקדושי אשה. הנה מצי למימר דנ"מ

לקדוש פרוטות דמתניתין (לפניו

דף ס"ט) אלא תדא מיניהו נקט:

למקח וממכר. רש"י שאם מכר לו

דינר ביותר מכ"ד איסרין

נתאנה לוקח ואם יש שתות יחזיר וקשה

דהא זומנין דזול איסרי כדאמר' בקדושין

(ס"ט) לכן נראה לפרש שאם מכר לו חפץ

בכ"ד איסרין כשניהו כ"ד דינר ואח"כ זול

והיה ל"ב דינר אינו יכול לפטור עצמו

בכ"ד איסרין ולומר דהינך הוא דאיסר

ואיסרין עמוד במקומן אלא יתן לו דינר

כסף או ל"ב איסרין:

אחד מכ"ה דינר זהב. קשה לר"ת איך

היה בימיהם שהיה זהב יקר כל

כך שדינר זהב היה שוה כ"ה דינר של

כסף ועתה בזמן הזה זקוק זהב שוה לכל

היותר י"ב זקוקין כסף ואור"י דינר זהב

היה שוה ב' דינרי כסף לפי שהזהב כבד

מכסף וגם דינר זהב היה עב משל כסף

דאמר באלו טריפות (לפניו דף ס"ט) נשתיר

הימנו בעובי דינר זהב וכן פרק עושין פסין

(פירושין דף י"ט) ופרק בתרא דהגיגה (דף כ"ז) מה

מוזב שאין בעוביו אלא דינר זהב משמע

דינר זהב לא היה עוביו שוה לשל כסף

והיה בעוביו ובמשקלו שוה כ"ה דינר של

כסף ואין להאריך כאן יותר בזה:

ומבבא אפירי לא מחללין. אע"ג

דבהנזיל קמא (פ"ק דף ק"ט) גבי

מעוה של בבל ונס בבבל פריך אי מלכות

מקפדת היכי מטי' להו דבין בזה בהמה

אלמא מחללין טבעא אפירי התם שאני

שהפירות הם כבדים לחוליק ולקנות מעוה

ירושלים מלכות מקפדות ולא אפשר

אלא לקנות בהמה:

לגבי

דחריף הוי טבעא דהבא דלא חריף הוי פירא וקני ליה

פירא למבבא אמר רב אשי כילדוניה מסתברא מדקתני

הנחשת קונה את הכסף אי אמרת בשלמא כסף לגבי

דהבא פירא הוי היינו דקא תני הנחשת קונה את

הכסף דאע"פ דלגבי דהבא פירא הוי לגבי נחשת

טבעא הוי אלא אי אמרת כסף לגבי דהבא טבעא הוי

השתא לגבי דהבא דחשיב מיניה אמרת טבעא הוי לגבי

נחשת דאיהו חשיב ואיהו חריף מבבא איצטרך סלקא

דעתך אמינא הני פריטי באתרא דסגיי אינהו חריפי טפי

מכסף אימא טבעא הוי קמ"ל כיון דאיבא דוכתא דלא

סגי ביה פירא הוי ואפ' ר' חייא סבר דהבא טבעא הוי

דרב אוזף דינרי מבפריה דר' חייא לסוף איקור דינרי

אתא לקמיה דרבי חייא א"ל ויל שלים לה מבין ותקילין

אי אמרת בשלמא דהבא טבעא הוי שפיר אלא אי אמרת

פירא הוי הנה ליה סאה בסאה ואסור רב דינרי הוי ליה

וכיון דהוה ליה דינרי נעשה כאומר לה הלויני עד שיבא

בני או עד שאמצא מפתח אמר רבא הא תנא סבר

דהבא טבעא הוי דתנא פרוטה שאמרו אחד משמונה

באיסר האיטלקי למאי נפקא מינה לקדושי אשה איסר

אחד מעשרים וארבעה בדינר של כסף למאי נפקא מינה

למקח וממכר דינר של כסף אחד מעשרים וחמשה

בדינר של זהב למאי נפקא מינה לפדיון הבן אי אמרת

בשלמא טבעא הוי משער תנא במדי דקין אלא אי

אמרת פירא הוי משער תנא במדי דאוקרי וזיל זומנין

דמהדר ליה בהנא וזומנין דמוסיף ליה איהו לכהנא אלא

שמע מינה טבעא הוי ש"מ תנא התם בית שמאי אומרים

לא יעשה אדם סלעין דינרי זהב ובית הלל מתירין ר'

יוחנן וריש לקיש חד אמר מחלוקת בסלעים על דינרין

רב"ש סברי כסףא טבעא ודהבא פירא ומבבא אפירא

לא מחללין וב"ה סברי כסףא פירא ודהבא טבעא

ופירא אטבעא מחללין אבל פירות על דינרין דברי הכל

מחללין מ"ט מיד דהוה אכסף לב"ה כסף לב"ה אע"ג

דכסףא לגבי דהבא פירא הוי לגבי טבעא הוי זהב

נמי לב"ש אע"ג דדהבא לגבי כסףא פירא הוי לגבי פירא

טבעא הוי וחד אמר אף בפירות על דינרין מחלוקת

ולמ"ד אף בפירות על דינרין מחלוקת אדמיפלי בסלעין

על דינרין לפלוז בפירות על דינרין אי אפילו בפירות על

דינרין הוה אמינא ה"מ בפירות על דינרין אבל בסלעין

על דינרין מודו להן בית הלל לבית שמאי דדהבא

לגבי כסףא פירא הוי ולא מחללין קמ"ל תסתים

דרבי יוחנן הוא דאמר אין מחללין דאמר רבי יוחנן

אסור

דחריף. ויצא בהוצאה ועובר לסוחר: כילדוניה מסתברא. דודאי פן קיבלה
מרבוי ר"מ שסתם משנה שלו מדאנתניהו בהדה הנחשת קונה את הכסף: אי אמרת
בשלמא. הכסף קונה את הזהב אתניהו: היינו דאצטריך למתניהו הכסף אינו
קונה את הנחשת. דאע"ג דלגבי דהבא הוי פירא לגבי נחשת דלא חשיב הוי

טבעא: אלא אי אמרת כו'. והנהיג קונה
את הכסף אתניהו למה לי לאתניו? וה

הנחשת קונה את הכסף: אוזף דינרי. לזה

והובים: אתא לקמיה דר' חייא. חושש

היה משום רבית: אי אמרת בשלמא

דהבא טבעא הוי. ואין היקר והזול תלוי

בהן אלא הזול תלוי במעות דמעות הכסף

הם שהזול לתתן הרבה בדינר וזה מטבע

הלה ומטבע קבל: הוה ליה סאה כסאה.

שהיקר והזול תלוי בפירות: ואסור. דתנן

לקמן (דף ס"ט) לא יאמר אדם לחבירו הלויני

כור חטין ואני נתון לך בגורן שמא ייקרו

והבא לדי רבית: דינרי הוה ליה. בשלח

את אלו וגבי סאה בסאה תנן אבל אומר לו

הלויני עד שיבא בני או עד שאמצא

המפתח שאלו שבידו נגזין למלוה

ובכשתו הוקרו דרבית סאה בסאה דרבנן

ובכי האי גונא לא גזור: לקדושי אשה.

שאמרו חכמים בפרוטה הודיעך כמה היא

פרוטה: לפקח וממכר. מכר לו דינר ביותר

מעשרים וארבע איסרין כל מה שהעלה

יתר על כן נתאנה לוקח ואם יש אונאה

שתות יחזיר אונאה: לפדיון הבן. שהוא

חמשה שקלים ושקל דאורייתא הוא סלע

והסלע ד' דינרי כסף שהם כ' דינר ואם נתן

לו אבי הבן דינר זהב מחזיר לו הבן

חמשה דינרי כסף: אי אמרת בשלמא

דהבא טבעא הוי. ואין היקר והזול תלוי

בו משער תנא במדי דקין. שיער תנא

פדיון הבן במטבע הקצוב שאפי' בזמן

שאינו נמכר יותר מעשרים דינרי כסף יחזיר

לו הבן ח' דינרים שהזהב תמיד דמיו

קצובין כ"ה דינרים שהוא המטבע והכסף

הוי פירא לגביה והמעות הן שהוקרו ואם

נמכר בשלשים הוה יחזיר לו הבן אלא

חמישית שבדמיו שדמיו לעולם קצובין

וארבעה חומשי דמיו הן פדיון הבן: תנן

התם. במסכת מעשר שני: לא יעשה אדם

סלעין דינרי זהב. מי שיש לו סלעין כסף

מעשר שני לא יחליפם בדינר זהב להקל

המשוי מעליה: ומבבא אפירא לא

מחללין. דרחמנא אמר דצרת הכסף: אבל

פירות. ראשונים של מעשר שני. דברי

הכל מחללין. על דינר זהב דאפי' לב"ש

דאמרי פירא הוא לגבי כסףא מודו דלגבי

פירא טבעא הוא: מיד דהוה אכסף

לב"ה. זהב לב"ש אנו למדין מכסף לב"ה

בדפוס: ואזיל: לגבי פירא טבעא הוי.

בדקתני סלעין אלמא תחילת הפירות

נתחללו על הכסף ומודו ב"ה דקדשו

במעשר: אף בפירות על דינרין מחלוקת.

שמאי והלל דל"ש פירא הוא ואין מחללין:

לפלגי בפירות על דינרין. ולימרו ב"ש

אין מחללין ואנא דענא דכל שבן סלעין

על דינרין וכו' דכיון דדהבא לגבי פירא הוה כ"ש לגבי כסףא: הוה אמינא. דלא אפילו ב"ה עליהו אלא בפירות אבל בסלעין אימא מודו להו דאין מחללין על

דינרים: תסתים דרבי יוחנן (הוא) דאמר. לב"ש אין מחללין אפילו פירות על דינרין דשמעין לרבי יוחנן דאיבא למיד דהבא פירא הוי אפילו לגבי נפשיה:

57
58
59
60
61
62
63
64
65
66
67
68
69
70
71
72
73
74
75
76
77
78
79
80
81
82
83
84
85
86
87
88
89
90
91
92
93
94
95
96
97
98
99
100
101
102
103
104
105
106
107
108
109
110
111
112

1 דְּחַרְפֵּי – הִכְסֵף שֶׁמִּשְׁמֵשׁ יוֹתֵר לִמְסוֹר הָיוּ מִטְעָא, וְדִבְכָא דִּלְא חֲרִיף הָיוּ
 2 פִּירָא כִלְפִיו, וְכֵן לִיה פִּירָא (וְהוּב) לְטַבְעָא (וְהִכְסֵף).
 3 רב אשי מוכיח מהמשך דברי המשנה שהגירסא הנכונה היא כמו ששנה
 4 רבי בצעירותו: אִמְר רב אִשִּׁי, כִּילְדוּתִיה דְּרַבִּי מִסְתַּבְּרָא, מְדַקְלָנִי בַּהֲמִשָּׁךְ
 5 הַמִּשְׁנָה 'הַנְּחֻשֶׁת קוֹנָה אֶת הַכֶּסֶף', אִי אִמְרֵת בְּשִׁלְמָא – יוֹבֵן הַדְּבַר אִם
 6 תֵּאמַר שֶׁבְּרִישָׁא שֵׁנִינֵי 'הַכֶּסֶף קוֹנָה אֶת הַזֹּהָב', וּמִשּׁוּם דְּבִכְסָא לִנְבִּי דִּהְבָּא
 7 פִּירָא הָיוּ, הֵינֵינוּ דְקָא תִנֵּי הַנְּחֻשֶׁת קוֹנָה אֶת הַכֶּסֶף, כִּדִּי לִלְמַדְנָא דְקָא עַל
 8 פִּי לִנְבִּי דִּהְבָּא, פִּירָא הָיוּ הַכֶּסֶף, כִּיּוֹן שֶׁחֲשׁוּב יוֹתֵר מֵהַנְּחֻשֶׁת, אֵלָּא אִי אִמְרֵת שֶׁבְּרִישָׁא
 9 שֵׁנִינֵי דְבִכְסָא לִנְבִּי דִּהְבָּא מִטְעָא הָיוּ, אִם כֵּן מִיּוֹתֵר לִשְׁנוֹת זֹאת, שֶׁהָיָה
 10 הַשְׁתָּא לִנְבִּי דִּהְבָּא, דְּחֻשִׁיב מִיֵּנָה – שֶׁחֲשׁוּב יוֹתֵר מִהַכֶּסֶף, מְכַל מְקוֹם
 11 אִמְרֵת שֶׁהַכֶּסֶף מִטְעָא הָיוּ, כִּיּוֹן שֶׁחֲרִיף יוֹתֵר, לִנְבִּי נְחֻשֶׁת, דְּהָיָה וְ–שְׁהוּא,
 12 הַכֶּסֶף גַּם חֻשִׁיב יוֹתֵר, וְהָיָה גַּם חֲרִיף יוֹתֵר, מִטְעָא – הָאֵם נֶצְרָךְ לִשְׁנוֹת
 13 שֶׁנֶּחֱשַׁב הַכֶּסֶף לִטְיַבְעָא כִלְפִיו.
 14 דוחה הגמרא: אף לזקנותיה דרבי שגרס ברישא שהכסף נחשב למטבע כלפי
 15 זֶהב, אִצְמִירְךָ לִשְׁנוֹת שֶׁנֶּחֱשַׁב לִמְטַבֵּעַ גַּם כִּלְפִי נְחוּשֶׁת, דְּכִלְקָא דְעֵתְךָ
 16 אֲמִינָא, כִּיּוֹן דְּהֵינִי פִּירָטִי – פְּרוּטוֹת הַנְּחוּשֶׁת, בְּאִתְרָא דְּכִסְיִי אִינְהוּ חֲרִיפִי
 17 מִסִּי – בַּמְקוּמוֹת שֶׁהֵם עוֹבְרִים לְסוּדוֹר הֵם מִשְׁמָשִׁים לִמְסוֹר יוֹתֵר מִכְסָא,
 18 אִימָא מִטְעָא הָיוּ כִלְפִי כֶסֶף, קָא מִשְׁמַע לֵךְ, דְּכִיּוֹן דְּרִאכָא דִּיבְתָא דִּלְא
 19 כְּנִי כִּיה – כִּיּוֹן שֶׁנֶּחֱשַׁב מִטְעָא שֶׁאֵין מִטְעַב הַנְּחוּשֶׁת עוֹבֵר לְסוּדוֹר, לִכֵּן פִּירָא
 20 הָיוּ כִלְפִי כֶסֶף הַעוֹבֵר לְסוּדוֹר בֶּל מְקוֹם.
 21 הַגְּמָרָא מוֹכִיחָה שְׁדַעַת רַבִּי חִיָּא כִילְדוּתִיה דְּרַבִּי, שֶׁהוּבַח נֶחֱשַׁב לִמְטַבֵּעַ
 22 אִפִּילוּ כִלְפִי כֶסֶף: וְאָתָּה רַבִּי חִיָּא כִּבְר דִּדְהָבָא מִטְעָא הָיוּ אִפִּילוּ כִלְפִי הַכֶּסֶף,
 23 דְּרַב אֲזִיזָא דִּינְרִי – רַב לֹהַד דִּינְרִי זֶהב, מְבַרְרֵתִיה וְ–מִבְתּוֹן דְּרַבִּי חִיָּא, לְסוֹף
 24 בַּעַת הַפְּרָעוֹן, אִצְקִיר דִּינְרִי – הַתִּיּוֹקֵרוּ הַדִּינָרִים כִּלְפִי שָׂאֵר הַמִּטְבָּעוֹת,
 25 אֲתָא רַב לְקִמְיָה דְּרַבִּי חִיָּא לִשְׁאֵלוֹ הָאֵם יִפְרַע לְבָתּוֹ כֹּל סָכּוֹם הַדִּינָרִים
 26 שְׁלֹהָ, אוֹ שְׂמָא צִרִיךְ לְהַחזִיר לָהּ פְּחוּתָא, מַחֲמַת אִיסוּר רִיבִית דְּרַבְנָן. אִמְר
 27 לִיה רַבִּי חִיָּא וִיל שְׁלִים לָהּ דִּינְרִי זֶהב מְבִין וְתִקְלִין – טוֹבִים וּבִמְשָׁקֵל
 28 הָרָאוּ, כְּמוֹ שְׁלִוִית מִמֶּנָּה. וּמַעַתָּה, אִי אִמְרֵת בְּשִׁלְמָא דִּהְבָּא מִטְעָא הָיוּ
 29 שְׁפִיר – מִתִּישֵׁב וּמוֹבֵן מְדוּעַ פֶּסֶק כֵּן, שֶׁכִּיּוֹן שֶׁהוּבַח הוּא הַמִּטְבֵּעַ אִפִּילוּ
 30 כִלְפִי כֶסֶף, לְעוֹלָם אֵין שֵׁנִינֵי בְּעִרְכּוֹ, וְכִשְׁמַתִּיּוֹקֵר כִּלְפִי שָׂאֵר הַמִּטְבָּעוֹת,
 31 פִּירוּשׁ הַדְּבַר הוּא שֶׁהֵם הַחֹלּוּ כִלְפִי, וְלֹא שֶׁהוּבַח נֶחֱשַׁב נִתְיָקֵר. אֵלָּא אִי אִמְרֵת
 32 שֶׁהוּבַח פִּירָא הָיוּ, וְאֵם מִשְׁתַּנָּה עֲרַכּוּ כִלְפִי הַכֶּסֶף נֶחֱשַׁב שְׁהוּא זֶה
 33 שֶׁהִשְׁתַּנָּה, הֵנָּה לִיה הַלּוּאֵת דִּינְרִי זֶהב, כִּדִּין הַלּוּאֵת מִסָּאָה בְּסָאָה, וְאִסוּר
 34 לְלוּזֵת כֵּן, וְהִיא צִרִיךְ רַבִּי חִיָּא לְפַסּוֹק שִׁיפְרַע רַק כְּמָה: שְׁהִיוּ שׁוֹיִם הַדִּינָרִים
 35 בַּעַת הַהִלּוּאָה.
 36 דוחה הגמרא: באמת יתכן שדעת רבי חייא בזקנותיה דרבי שהכסף הוא
 37 הַמִּטְבֵּעַ הָעִיקָרִי, וְאֵם כֵּן בַּהִלּוּאֵת דִּינְרִי זֶהב יֵשׁ אִיסוּר שֶׁל 'הַלּוּאֵת סָאָה
 38 בְּסָאָה', אִלָּא שֶׁבַּהִלּוּאֵתוֹ שֶׁל רַב לֹא הִיָּה אִיסוּר זֶה, כִּיּוֹן שֶׁרַבִּי, דִּינְרִי הָיוּ
 39 לִיה – הִיוּ לוֹ דִּינְרִי זֶהב בְּרִשּׁוֹתוֹ בַּעַת שְׁלֹהָ הַדִּינָרִים מִבֵּת רַבִּי חִיָּא, וְכִיּוֹן
 40 דְּהָיוּ לִיה דִּינְרִי בַּעַת הַהִלּוּאָה, נִעְשָׂה וְ–נֶחֱשַׁב הַדְּבַר בְּאִמְרָא לָהּ, יֵשׁ לִי
 41 דִינְרִי זֶהב בְּרִשּׁוֹתִי אֲמַנָּה אִינִי יוֹכֵל לִיטֵלֵם כִּיּוֹן שֶׁנֶּעוֹלִים הֵם, וְלִכֵּן חֲלִינִי
 42 ד

1 **אסור ללנות דינר, בדינר –** על מנת לפרוע דינר כמותו, מחמת אסור
2 הלואה 'סאה בסאה', ויש לברר **דינר דמא** – לאיזה מין דינר נתכוין רבי
3 יוחנן, **אילמא** – אם תאמר שכוונתו **דינר של כסף בדינר של כסף**, ודאי
4 אינו כן, שהרי **לגבי נפשיה** ו-עצמו **מי איכא למאן דאמר לאו מכאן**
5 **הוי. אלא פשיטא** שכוונתו להלואה **דינר של זהב בדינר של זהב**, ולמאן
6 – ולשיטת מי אמר זאת, **אי לבית הלל, הא אמרי מכאן הוי אפילו כלפי**
7 כסף, ומדוע תאסר הלואה, **אלא לאו**, אמר זאת **לבית שמאי** הסוברים
8 שמתבע הזהב נחשב לפירא, ושמע מינה **דבדי יוחנן הוא דאמר** שלדעת
9 בית שמאי **אין מחללין** אפילו פירות ממנו על דינרי זהב, כיון שאינו נחשב
10 למטבע אפילו כלביהם, ולכן אסור רבי יוחנן ללוות דינר זהב תמורת דינר
11 זהב, וכמו שאסרו הלואה פירות.

12 דוחה הגמרא: **לא, לעולם אימא לך רבי יוחנן הוא דאמר** שגם לבית
13 שמאי **מחללין** פירות ממנו על דינרי זהב, ושאני **הלואה**, בין **דלענין**
14 **מקח וממכר** שיווהו ו-העמידו **רבנן** את דינר הזהב **בי פירא** כלפי כסף,
15 כפי ששינו במשנתנו שהזהב קונה את הכסף, ונמצא דבאופן שנשתנה
16 ערכו כלפי הכסף **אמרינן איהו ניהו דאוקיר וזיל** – אומרים שהזהב הוא
17 שנשתנה ערכו, והכסף עמד על מקומו, לכן **לגבי הלואה נמי, פירא הוי**
18 **דינר הזהב**, ואסור מדרבנן ללוותו על מנת לפרוע דינר כמותו.

19 מוסיפה הגמרא: **הכי נמי מסתברא** שרבי יוחנן הוא הסובר שגם לבית
20 שמאי מחללים פירות על דינרי זהב, **דכי אתא רבין** ישראל לבבל
21 **אמר** בשם **רבי יוחנן, אף על פי שאמרו חכמים שאסור ללנות דינר**
22 **בדינר**, כיון שנחשב כפרי, **אבל מחללין פירות מעשר שני עליה, שלענין**
23 **חילול פירות** עליו נחשב למטבע. ובהכרח כוונת רבי יוחנן לדינר זהב,
24 וכדעת בית שמאי הסוברים שנחשב כפרי כלפי מטבע הכסף, ולכן גם אסור
25 ללוותו וכדלעיל, ובכל זאת אפשר לחלל עליו פירות מעשר שני, כיון
26 שכלפיהם נחשב למטבע. מסיקה הגמרא: אכן **שמע מינה** שרבי יוחנן הוא
27 הסובר שגם לבית שמאי מחללים פירות על הזהב, ורק הכסף אין לחלל
28 עליו לשיטתם.

29 הגמרא מנסה להוכיח כדעת רבי יוחנן: **תא שמע**, שינוי במסכת מעשר שני
30 (פ"ב מ"ח), **הפורט סלע ממעות מעשר שני** – מי שחילל קדושת פירות
31 מעשר שני על פירות נחושת, ורוצה לחללם על סלע כסף, כדי להקל
32 ממשאו בעלותו לירושלים, נחלקו התנאים כיצד יעשה, **בית שמאי**
33 **אומרים, בכל הסלע מעות** – יכול לפרוט את כל הפירות על סלע שלם,
34 **ובית הלל אומרים, לא יפרוט כל הפירות על סלע שלם, אלא בשקל**
35 **כסף ובשקל מעות** – חצי מן הפירות יפרוט על שקל, וחציים יניח בידו,
36 כדי שיהיו בידו פירות בבואו לירושלים.

37 ומכך שנחלקו בחילול פירות על סלע מתבאר שאפשר לחלל פירות
38 מעשר שני על פירות נחושת, ואם כן **השתא לבית שמאי לגבי פרימי**
39 **מחללין** – אם אפשר לחלל פירות על פירות הנחושת לדעת בית שמאי,
40 **לגבי דהבא מיפגיא** – כל שכן שאפשר לחללם על דינר זהב החשוב יותר
41 מן הפירות, ומוכח כרבי יוחנן שלא אסרו בית שמאי חילול פירות על זהב.
42 דוחה הגמרא: באמת אפשר שלדעת בית שמאי אין לחלל על מטבע הזהב
43 אפילו פירות, אך על הפירות אפשר לחלל, **דשאני פרימי** – שונות
44 הפירות מהזהב **דבאתרא דבגין, תריפי** – במקומות שהמסחר נעשה על
45 ידיהם הם חריפות ומשמעות למסחר יותר משאר המטבעות, לכן יש
46 להחשיבם בכל מקום למטבע כלפי פירות לגבי דין חילול.

47 הגמרא מביאה נוסח אחר למחלוקתם של רבי יוחנן וריש לקיש בביאור
48 מחלוקת בית שמאי ובית הלל: **לישנא אחרינא אמרי לה**, נחלקו **רבי יוחנן**
49 **וריש לקיש** בביאור מחלוקת בית שמאי ובית הלל, **חד אמר, מחלוקת**
50 **בחילול סלעין של כסף הקדושים בקדושת מעשר שני על דינרים של זהב,**
51 **דבית שמאי סבירי** שיש לדרוש הכתוב בפסוק פירות מעשר שני (דברים יד
52 כה) **ונתתה בכסף ונצרת הכסף בידך והלכת אל המקום וגו'**, שדווקא את
53 **הכסף הראשון** שעליו חיללת הפירות ו-נתתה בכסף, יש לך לצור בידך
54 ולהעלותו לירושלים, **ולא שתחלל כסף זה על כסף שני** ואותו תורה
55 **ובית הלל סבירי, תכסף כסף** – מכך שנכתב שתי פעמים 'כסף' יש
56 לדרוש ש**ריבה** הכתוב, ואין חיוב להעלות לירושלים דווקא את הכסף

הראשון שנתחללו הפירות עליו, אלא **אפילו כסף שני** ו-כסף שחוללה
עליו קדושת הכסף הראשון יכול להעלות לירושלים. **אבל פירות של**
מעשר שני **על דינרין של זהב דברי חבלין, דאבתי** – שהרי עדיין
כסף ראשון הוא. וחד אמר, טעמם של בית שמאי הוא לא מחמת שאין
לחלל את הכסף הראשון על כסף אחר, אלא מפני שהזהב נחשב כפרי, ולכן
אף בחילול פירות מעשר שני עצמם על דינרין של זהב נמי מחלוקת,
שלדעת בית שמאי זהוב נחשב כפרי אפילו כלפי פירות ממנו.
מקשה הגמרא: **ולמאן דאמר שרק בחילול סלעין על דינרין מחלוקת,**
וטעמם של בית שמאי הוא מפני שאין לחלל את הכסף הראשון על כסף
אחר, אם כן **אדמיפליגי בחילול סלעין של כסף על דינרין של זהב, לפליגי**
בחילול סלעין של כסף על סלעין אחרים של כסף, שלשיטתו אסור בית
שמאי אף חילול זה.

מתרצת הגמרא: **אי אפליגי בסלעין על סלעין, הנה אמנא, הני מילי**
שנחלקו בית הלל והתירו החילול, דווקא **בסלעין על סלעין**, ומשום
שנחלקו על דרשת בית שמאי, ודרשו 'הכסף כסף ריבה', **אבל בסלעין על**
דינרין, מודו להו בית הלל לבית שמאי, דדהבא לגבי כסףא פירא הוי,
ולא מחללין כסף על הזהב, **קא משמע לן** שאף בזה התירו בית הלל
החילול, כיון שהזהב נחשב למטבע גם כלפי הכסף.

הגמרא מנסה להוכיח שאין טעמם של בית שמאי מחמת שדרשו 'כסף
ראשון ולא כסף שני': **תא שמע**, שינוי במסכת מעשר שני (פ"ב מ"ט),
הפורט סלע של מעשר שני לירושלים – הבא לפרוט לפירוט סלע שפדה
בו פירות מעשר שני והעלו לירושלים, כדי לקנות בהם צרכי סעודה לאכלם
בקדושת מעשר שני, נחלקו התנאים כיצד יעשה, **בית שמאי אומרים, בכל**
הסלע מעות – אם רוצה יכול לפרוט בבית אחת כל הסלע לפירוטו, **ובית**
הלל חולקים ואומרים שלא יעשה כן, אלא **בשקל כסף ובשקל מעות** –
חצי סלע יחלל על שקל כסף, וחציו השני יפרוט לפירוטו.

נחבאר מדברי המשנה שלדעת הכל אפשר לחלל סלעים של מעשר שני
על הפירוטו, ולא נחלקו אלא בדרך החילול, **והשתא כסףא לגבי פרימי**
– אם כסף על פירוטו שפחות חשובות ממנו **מחללין, ולא אמרינן כסף**
ראשון ולא כסף שני, לגבי דהבא דחשיב מיניה (מהכסף) **מי אמרינן**
כסף ראשון ולא כסף שני, וקשה על מי שפירש שטעם בית שמאי
שאוסרים לחלל הסלעים על דינרים הוא משום שדרשו 'כסף ראשון ולא
כסף שני'.

דוחה רבא את ההוכחה: **אמר רבא**, מחילול הנעשה בירושלים **קמותבא**
ו-אתה מקשה, **שאני חילול הנעשה בירושלים** כיון **דביתבא** (דברים
יד כו), **ונתתה הכסף בכל אשר תאזהב נפשך בבקר ובצאן**, וכשם
שאפשר לחלל קדושת הכסף על פירות, כך אפשר לחלל קדושתו על כסף
שני, ודרשת 'הכסף' – כסף ראשון, ולא כסף שני' נאמרה רק במחלל מחוץ
לירושלים.

מביאה הגמרא משנה נוספת להוכיח שאין טעמם של בית שמאי משום
'כסף ראשון ולא כסף שני': **תא שמע**, שינוי במסכת מעשר שני (שם מ"ח),
הפורט סלע ממעות מעשר שני – מי שחילל קדושת פירות מעשר שני על
פירות נחושת, ורוצה לחלל קדושת הפירות על סלע כסף, נחלקו
התנאים כיצד יעשה, **בית שמאי אומרים, בכל הסלע מעות** – יכול לפרוט
את כל הפירות על סלע שלם, **ובית הלל אומרים, לא יפרוט כל הפירות**
על סלע שלם, אלא **בשקל כסף ובשקל מעות** – חצי מן הפירות יפרוט
על 'שקל', וחציים יניח בידו, כדי שיהיו בידו פירות בבואו לירושלים.
ומדברי המשנה מבואר שלא דרשו בית שמאי את הדרשה 'הכסף' – כסף
ראשון, ולא כסף שני', והתירו לחלל גם מחוץ לירושלים מטבע אחת על
חברתה.

מכא הוכחה זו חזרת בה הגמרא מהמובא בלשון השני במחלוקת רבי יוחנן
וריש לקיש, ומביאה נוסח אחר בלשון זה: **אלא, דבולי עלמא דורשים**
'הכסף כסף' ריבה ואפילו כסף שני. אלא אי איתמר את הלשון השני
במחלוקת דבדי יוחנן וריש לקיש, הכי איתמר, חד אמר
מחלוקת דווקא בחילול סלעין של כסף על דינרין של זהב, דבית שמאי
סבירי, גרידן

בבא מציעא. פרק רביעי – הזהב דף מה עמוד א – מתוך מהדורת טובי'ס

עז

תוספות

רש"י

אסור ללוות דינר בדנר. שמא יוקירו ויבא לדי רבית ובדנר זהב קאמר
בדמפרש ואולי: לעולם אימא לך ר' יוחנן הוא דאמר דברי הכל מחללין.
דלגבי פירא טבעא דהו' בין דלענין מקח וממכר שויהו רבנן כי פירא. דרתנן
(נפיל דף מה.) והנהב קונה את הכסף: הכי נמי מסתברא. דרבי יוחנן הוא דאמר
מחללין: הפורט סלע ממועות מעשר
שני. מי שיש לו מעות נחשת של מעשר
שני ובא לפורטן בסלע כסף להעלות
לירושלים מפני משאוי הדרך: כ"ש
אומרים בכל הסלע מעות. אם בא
לפורטן יפרט כולן ויתן מעות בשביל כל
הסלע: וב"ה אומרים לא יפרט. אלא
חציין שהפרוטות יוצאות בירושלים
ובשקבא שם יתא צריך לפרוטות מיד לקנות
צרכי סעודה ואם ירצו הכל אצל שולחני
לפרט יוקירו הפרוטות ונמצא מעשר שני
נפסד לפיכך ישאו פרוטות עמהן להוציא
במקצת כלבשיכלו יפרטו הכסף שבידו מעט
מעט: השתא לב"ש כו'. דמדתקני ממועות
מעשר שני ש"מ חלל פירות על הפרוטות:
לגבי דהבא מיבעיא. דמחללין פירות
והויבא דמ"ד אף בפירות על דינרין
מחלוקת: תפסא. ורבת הכסף והלקח (וכתיב
הי) כסף ראשון. שחלוקת הפירות עליהם
אתה צריך לצור בידך וזהוילך ולא
שתחלל אותו כסף על כסף אחר: תפסא
כסף ריבה. כסף ותיקרא כתיב בפרשה: אף
בפירות על דינרין מחלוקת. וטעמא
דב"ש משום דדחבא פירא הוא ולא
מתחלל עליה מעשר. ולמ"ד בסלעין על
דינרין. דוקא פליגי וטעמא דב"ש משום
כסף שני הוי ולא משום דדחבא פירא הוא:
אדמפלגי בסלעין על דינרין. שיש
לסעות ולומר טעמא משום דדחבא חשיב
ליה פירא הוא ניפלגו בסלעין על סלעין
ששניהם של כסף הוה אמינא. בסלעין על
סלעין הוא דפליג בית הלל עליהו דלית
להו כסף ראשון ולא כסף שני: אבל
בסלעין על דינרין אימא מודי להו. דלא
מיתחילי משום דדחבא פירא אף קמ"ל:
ח"נ הפורט סלע של מעשר שני
בירושלים. שהיה מחליף סלעים שבידו
ונוטל פרוטות להוציאם לצרכי סעודת
מעשר: בית שמאי אומרים. אם בא
לחלוקת כל הסלעין שבידו במעות יחליף:
וב"ה אומרים לא יחליף אלא חציין.
שמא לא ישיקה בעיר עד שיוציא את כולן
ויפקיד בעיר עד רגל אחר והפרוטות
מתעפשות ואם יחזור ויחליפם בסלעין
נמצא שולחני משתכר שתי פעמים ומעשר
שני נפסד: ת"ש. מההיא קמיתא דלא מיירי
בירושלים דמחליף פרוטות ונטול סלע:
שמא

לגבי נפשיה מי איכא למ"ד לאו טבעא הוי. וא"ת איכא היכי מוכח לעיל והי
(מה.) דרבי חייא סבר דהבא הוי טבעא דלמא היינו דוקא לגבי נפשיה
ולא לגבי כסףא וי"ל דלעיל סבר כמסקנא דהבא דאי לענין מקח וממכר פירא
הוי לגבי הלואה נמי פירא הוי:
אלא לב"ש. ולא שסבור כמותו אלא
אליביהו קאמר אי נמי ר' יוחנן
סבר לה כמתני' דהנהב קונה את הכסף:
ושאני הלואה. השתא מצי מיירי בדנר
כסף ובבית הלל וא"ת היכי
מוכח בסמוך ד"נ מסתברא דר' יוחנן
דאמר מחללין מדאמר ר' יוחנן אע"פ
שאמרו אסור ללוות דינר בדנר אבל
מחללין מעשר שני עליו מנ"ל דאיירי
בדנר זהב ובבית שמאי דלמא בדנר כסף
ובב"ה וי"ל דעל כרחק בדנר זהב איירי
דאי בשל כסף ולבית הלל פשיטא
דמחללין דמתניתין היא (מש"ס פ"ב מ"ו) לא
יעשה סלעין דינרי זהב איכא אותן סלעין
חלל פירות עליהן ולב"ש דוקא אסור
ללוות דסברי דהבא פירא הוי אבל לב"ה
מותר ללוות דדחבא טבעא הוי דהא
מחללין סלעין עליו ולב"ש נמי הוי טבעא
לחלל פירות עליו וכן לקמן (דף מה.) ר"ש
אומר אין דינר זהב קונה טלית אלא
לגבי פירא טבעא הוי ואפילו לגבי כסףא
מקרי טבעא דשמא קיבלתו מסתברא
ומיהו ר"ח פירש דהכי אמר רב האי גאון
דדחבא פירא הוי לכל מילי ושמא בימי
האמוראים היה זהב יוצא בהוצאה והיה
טבעא ובימי הגאון לא היה יוצא כלל
ולכך אמר דחבא פירא:
בכל הפסלע מעות. רש"י פ"י טעם בדברי
ב"ה ובדברי ב"ש לא נתן טעם
משמע לב"ש יכול לעשות מה שירצה וכן
לקמן בהפורט סלע בירושלים וקשה
דבמסכת עדיות (פ"א מ"ט) תני להו בהדי
דברים דב"ש לחומרא והוי ליה למתניהו
בהדי קולי ב"ש לכך נראה דב"ש דוקא
בכל הפסלע קאמרי ולא יחליף ב' ג'
פעמים שבכל פעם משתכר החנוני ונמצא
מפסיד מעשר שני ועי"ל דהבא דוקא יתן
בכל הפסלע מעות שלא יתעפשו בדרך
קודם שיוציא שם:
לפלגי סלעין על סלעים. ריבין ל"ג
ליה דאמאי יחלל על סלעין
אחרים מיהו הא לא קשיא שהראשונים
אינם חריפים להוציאם בירושלים כמו
השניים שהם מטבע אחר והא דאמר
בהגול (קמ"א פ"ק דף ט"ז) התקינו שיהו כל
המעות יוצאות בירושלים מ"מ אלו חריפין
מאלו אף קשה דלקמן (דף ט"ז) אמר' והנן
לה במסכת מעשר שני (פ"ב מ"ז) סלע של
שמא

אסור ללוות דינר בדנר דמאי אילימא דינר של
כסף בדנר של כסף לגבי נפשיה מי איכא למ"ד
לאו טבעא הוי אלא פשיטא דינר של זהב בדנר של
זהב ולמאן אי לב"ה הא אמרי טבעא הוי אלא לאו
לב"ש וש"מ ר' יוחנן הוא דאמר אין מחללין לא
לעולם אימא לך ר' יוחנן הוא דאמר מחללין ושאני
הלואה בין דלענין מקח וממכר שויהו רבנן כי פירא
דאמרינן איהו ניהו דאוקיר וי"ל לגבי הלואה נמי פירא
הוי ה"נ מסתברא דכי אתא רבין א"ר יוחנן אע"פ
שאמרו אסור ללוות דינר בדנר אבל מחללין מעשר
שני עליו ש"מ ת"ש הפורט סלע ממועות מעשר שני
ב"ש אומרים בכל הסלע מעות וב"ה אומרים בשקל
כסף בשקל מעות השתא לב"ש לגבי פריטי מחללין
לגבי דהבא מיבעיא שאני פריטי באתרא דסגין חריפי
לישנא אחרניא אמרי לה רבי יוחנן וריש לקיש חד
אמר מחלוקת בסלעין על דינרים דב"ש סברי הכסף
כסף ראשון ולא כסף שני וב"ה סברי הכסף כסף
ריבה ואפילו כסף שני אבל פירות על דינרין דברי הכל
מחללין דאבתי כסף ראשון הוא וחד אמר אף בפירות
על דינרין נמי מחלוקת ולמ"ד סלעין על דינרין מחלוקת
אדמפלגי בסלעין על דינרין לפלגי בסלעין על סלעין
אי אפלגי בסלעין על סלעין הוה אמינא ה"מ בסלעין
על סלעין אבל בסלעין על דינרין מודי להו ב"ה לב"ש
דדחבא לגבי כסףא פירא הוי ולא מחללין קמ"ל ת"ש
הפורט סלע של מעשר שני בירושלים ב"ש אומרים
בכל הפסלע מעות וב"ה אומרים בשקל כסף בשקל
מעות השתא כסףא לגבי פריטי מחללין ולא אמרינן
כסף ראשון ולא כסף שני לגבי דהבא דחשיב מיניה מי
אמרינן כסף ראשון ולא כסף שני אמר רבא ירושלים
קמותבת שאני ירושלים דכתיב ביה ונתתה הכסף בכל
אשר תאזו נפשך בבקר ובצאן תא שמע הפורט סלע
ממועות מעשר שני בית שמאי אומרים בכל הפסלע
מעות וב"ה אומרים בשקל כסף בשקל מעות אלא
דכילי עלמא הכסף כסף ריבה ואפילו כסף שני אלא
אי איתמר דרבי יוחנן ור' שמעון בן לקיש הכי איתמר
חד אמר מחלוקת בסלעין על דינרין דב"ש סברי גזרינן
שמא

חולין ושל מעשר שני שנתעברו מביא בסלע מעות ומחלל עליהם מפני שאמרו מחללין כסף על נחשת מדיח ופרש"י אבל לא יקח אחד מהסלעין ויאמר אם
מעשר הוא מוטב ואם לאו חבירו יתא מחלל עליו משום דאין מחללין כסף על כסף אפלו מדיח וי"ל דהתם הסלעים שוין זה כזה ולכך אין מחללין אבל מטבע
שאינו חריף על החריף מחללין אי נמי אתיא בר' מאיר דתנן (ס"ב מ"ה) בטר בבא דהפורט סלע אין מחללין כסף על כסף דברי ר' מאיר ותובמים מתירין ולפנינו
שם במס' מעשר שני לא נמצא כך וע"ש בתו"ט שכתב דנוסחא אחרת היתה לפנינו:
השתא כסףא לגבי פריטי מחללין. הא פשיטא ליה שיש חלוק בין ירושלים לחוץ לירושלים דחוץ לירושלים עיקר חלול הוא פירות על פריטי או על סלעים
כדי להקל משאו ובירושלים עיקר החלול הוא כסף על פירות כדי לאכלוס או על פריטי כדי לקנות בהם צורך אכילה ולכך לא פריץ מינה לישנא
קמא ולא למ"ד אף בפירות על דינרין מחלוקת ופליגי אי דהבא פירא הוי אי לאו ולא פריץ אלא למ"ד דטעמיהו דב"ש משום כסף ראשון ולא כסף שני דלענין
ראשון ושני סבור שאין לחלק בין תוך ירושלים לחוצה לה: בכל אשר תאזו נפשך. ואם תאמר והא בעינן פרי מפורי וגדולי קרקע וי"ל דלא ממעטין אלא מים
ומלח אבל לא פרוטה דכפרושה קונה בקר וצאן דהוה פרי מפורי:

מטבע נעשה חליפין. אפילו לרב ששת דלא בעי כלי פסל הקא מטבע
כפרש"י משום דרעמיה אצורתא דעבידא דבטלה וא"ת ולרב נחמן
דאמר לקמן (דף טז.) דכלי דוקא בעי וכי פליג ארב ולוי וי"ל דמטבע מיקרי שפיר
כלי שראוי לשקול בו משקולת ועוד דראוי לתלותו בצואר בתו וכלאו הכי
צ"ל דמקרי כלי דאי לא מקרי כלי אם כן

אמאי נעשה חליפין הלא אפילו לרב
ששת דלא בעי כלי מ"מ פירא מיקא בעי
ומטבע לא מקרי פירי כדאמר בסמוך אפי'
למ"ד אין מטבע כו' מידי דהוה אפירא
לרב נחמן ולקמן (דף טז.) נמי אמרין ולמאי
דס"ד מטבע מאי ביצד הק"ו ופירי נמי
עבדי חליפין ועוד אמרי' לקמן (דף טז.)
במנא למעוטי פירות ביה למעוטי מטבע
אלמא לא מקרי פירי ואי גם כלי לא הו'
אמאי נעשה חליפין אלא ודאי כלי מקרי
וי"א שחשוב כלי לפי שיוצא בהוצאה
וקונין בו כל דבר ואין נראה דלקמן (דף טז.)
משני בפרוטות דליקא עליוהו טבעא וכן
מתני' דכל המטלטלין קונין זה את זה
מוקי לקמן (דף טז.) אניקא ואניקא אלמא
אפילו היכא שאין יוצאין בהוצאה נעשה
ונקנה בחליפין:

מאי לאו בחליפין. וא"ת וכי לא ידע
סיפא דהכסף אין קונה את הזהב
ועוד מאי מיייתי בתר הכי ועוד תניא מי
אלימא ממוחני' שזאת הפרקא גופה כבר
הביא ממוחניתינן ונש' לומר דה"פ מאי לאו
אף בחליפין דהזהב קונה את הכסף בכל
ענין בין בחליפין בין בדמים והכסף אינו
קונה את הזהב בדמים וקתני אינו קונה
ולא אינו מחייב משום דתנא רישא הזהב
קונה דמיידי גם בחליפין ומשני דאף רישא
לא מיידי אלא בדמים ומשני דתני מחייב
אינו מגיה המשנה אלא קונה פ' מחייב
ומיידי ועוד תנא לא קנה עד שימשוך
משמע דאי אפשר לקנות אלא במשיכת
הזהב אבל מתני' מצי למימר דאינו קונה
בדמים:

ונקנינהו

בכל מקום שהוא נתחייב גברא מיבעי ליה אמר רב איש' לעולם בדמים ומאי בכל מקום שהוא
במות שהוא כדאמר ליה אי אמר ליה מארנך חדשה יהבינא לך לא מצי יהיב ליה מארנך
ישנה אע"ג דעדפי מצינוהו מ"מ דאמר ליה לישנן קא בעינא להו אמר רב פפא אפילו למ"ד אין
מטבע נעשה חליפין מעבד הוא דלא עביד חליפין אקנינו מיקנו בחליפין מידי דהוה אפירא לרב
נחמן פירא לרב נחמן לאו אע"ג דאיניהו לא עבדי חליפין אקנינו מקנו בחליפין טבעא נמי לא
שנא מיתביי הוה עומד בגורן ואין בידו מעות אומר לחבירו הרי פירות הללו נתונים לך במתנה

שמא ישנה עליותיו דוימנין דלא מלו וזוי בדינרא ולא
מסיק ובית הלל סברי לא גזרין שמא ישנה עליותיו דכי
לא מלו נמי בדינרא אסוקי מסיק להו אבל בפירות על
דינרין דברי הכל מחללין דפיון דמקרי לא משהי להו
וחד אמר אפילו בפירות על דינרין נמי מחלוקת בשלמא
להך לישנא דאמרת דמדאורייתא משרא שרי ורבנן
הוא דגזרו ביה היינו דקתני נעשה ולא יעשה אלא להך
לישנא דאמרת דמדאורייתא פליגי מחללין ולא מחללין
מבעי ליה קשיא אויחמר רב ולוי חד אמר מטבע נעשה
חליפין וחד אמר אין מטבע נעשה חליפין אמר רב פפא
מ"מ דמ"ד אין מטבע נעשה חליפין משום דרעמיה
אצורתא וצורתא עבידא דבטלה תנן הוהב קונה את
הכסף מאי לאו בחליפין וש"מ מטבע נעשה חליפין לא
בדמים אי הכי הוהב קונה [את] הכסף מחייב מבעי ליה
תני הוהב מחייב הכי נמי מסתברא מדקתני סיפא הכסף
אינו קונה את הזהב אי אמרת בשלמא בדמים היינו
דאמרין דהבא פירא וכספא טבעא ומכא פירא לא
קני אלא אי אמרת בחליפין תרווייהו לקנו אהדרי ועוד
תנא הכסף אינו קונה את הזהב ביצד מכר לו עשרים
וחמשה דינר של כסף בדינר של זהב אע"פ שמשוך את
הכסף לא קנה עד שימשוך את הזהב אי אמרת בשלמא
בדמים משום הכי לא קני אלא אי אמרת בחליפין קני
אלא מאי בדמים אי הכי אימא רישא הזהב קונה את
הכסף ביצד מכר לו דינר של זהב בעשרים וחמשה דינר
של כסף ביון שמשוך את הזהב נקנה כסף בכל מקום
שהוא אי אמרת בשלמא בחליפין היינו דקתני נקנה כסף
בכל מקום שהוא אלא אי אמרת בדמים האי נקנה כסף
בכל מקום שהוא אמר רב איש' לעולם בדמים ומאי בכל מקום שהוא
במות שהוא כדאמר ליה אי אמר ליה מארנך חדשה יהבינא לך לא מצי יהיב ליה מארנך
ישנה אע"ג דעדפי מצינוהו מ"מ דאמר ליה לישנן קא בעינא להו אמר רב פפא אפילו למ"ד אין
מטבע נעשה חליפין מעבד הוא דלא עביד חליפין אקנינו מיקנו בחליפין מידי דהוה אפירא לרב
נחמן פירא לרב נחמן לאו אע"ג דאיניהו לא עבדי חליפין אקנינו מקנו בחליפין טבעא נמי לא
שנא מיתביי הוה עומד בגורן ואין בידו מעות אומר לחבירו הרי פירות הללו נתונים לך במתנה

וחזור

שמא ישנה עליותיו. עד שיספיק להיות לו סלעים מעשר עד שיגיעו לדמי דינר
זהב בשנה שניה שימכור מעשרות שנה הבאה: **אסוקי מסיק** להו. שאין משאן
כבר שמעט הו: **אפי'** בפירות על דינרין מחלוקת. דפירי נמי אחי לשהויי: תינינו
דקתני לא יעשה. ולא קתני לשון חלול דקסבר יש חלול אבל בחכמים החמירו
עליו: **ואין מחללין מבעי** ליה. הכי איבעי
ליה למיתני ב"ש אמרין אין סלעים מעשר
שני מתחללין על דינר זהב אי משום כסף
שני אי משום דהבא פירא הוה דהוי
איסור דאורייתא ולא מיתפשי בקדושת
מעשר: **מטבע נעשה חליפין**. הבא
להחליף מטבע בדבר אחר שלא בתורת
מקח וממכר אלא בתורת קנין דרך שקונן
בסודר שהקונה נותן סודר למקנה והוא
מקנה לו הנקרקע או המטלטלין במשיכה
שהוא מושך הסודר בדכתיב (דף טז.) שלף
איש נעלו ונתן לרעהו אף מטבע שאע"פ
ששנינו נתן לו מעות ולא משך הימנו פירות
יכול לחזור בו הני מילי כשנתנו בתורת
דמים בדרך מקח וממכר אבל אם נתן
בתורת חליפין כיון שמשוך זה את המעות
נקנה לו החפץ שלו בכל מקום שהוא: **אין**
מטבע נעשה חליפין. כדמפרש רב פפא:
מ"מ דמ"ד כו'. הא ליקא למימר דאית
ליה דרב נחמן דאמר לקמן (דף טז.) אין קונין
אלא בכל דגעלו כתיב דאיב' אדמסקלי
מטבע ליפלו בכל דבר שאינו כלי אלא
על פרתך ס"ל דכל המטלטלים נעשין
חליפין לקנות את שכנגדו ובמטבע לחודיה
פליגי: משום דרעמיה אצורתא. דעתו של
מקנה את החפץ ונטול המטבע בחליפין
אינו סומך אלא על הצורה שבו שאין
המטבע חשוב אלא ע"י צורה וצורתא
עבידא דבטלה שחמלך פוסלה וגזיר לצור
צורה אחרת חלקך הוה ליה כדבר שאינו
מסוים ושלם ולקמן (סז.) ממשעים דבר
שאינו מסוים מדכתיב נעל: **הזהב**. דינרי
זהב דהוי ליה מטבע: **הזהב קונה**. משמע
מעבדיו הכסף קנוי לו בכל מקום שהוא שם
ואין לשון הזהב נופל אלא בדרך שהוא
בעין והחליף זה גוה ואי בתורת דמים
שמושך הימנו דינר זהב ככ"ה דינר כסף אין
כאן כסף קנוי אלא המושך הזהב נתחייב לו
מעות במשיכה זו והכי איבעי ליה למיתני
הזהב מחייב את הכסף וגורם למושך
לחייבו כסף: **הכי** נמי **מסתברא**. דבתורת
דמים ולא בתורת חליפין דתשמע מיקא
מטבע נעשה חליפין: **ומכא פירא לא**
קני. אי משום דמשיכת ממכר מפורשת מן

התורה כדלקמן (דף טז.) אי משום דתיקניה רבנן שמא יאמר לו נשרפו חטיף בעליה: תרווייהו לקני. דכיון דמטבע נעשה חליפין מה לי של כסף מה לי של זהב: **ועוד**
תנא כו'. דשמעין מיקא דלאו בחליפין עסקין: **אלא אי אמרת**. קונה ואינו קונה דקאמר בחליפין קאמר: **ליקני**. דהא תנא רישא הזהב קונה את הכסף דאשמעינן
בה מטבע נעשה חליפין: **כמות שחייא**. כמו שהתנה עמו: **מארנך חדשה**. של מטבע סלעין חדשים: **לישנן בעינא**. צריך אני להביאן זמן מרובה וחדשים נוחים לי
שלא ישחירו יותר מדאי: **אפילו למ"ד אין מטבע נעשה חליפין**. לקנות את שכנגדו: **אקנינו מיקנו בחליפין**. קנין סודר או מטלטלין שכנגדו קונה אותו בחליפין
מכיון שמשוך בעל המטבע החליפין משכנגדו נקנה המטבע לבעל הסודר: **מידי דהוה אפירות**. לרב נחמן כל דבר שאינו כלי קרוי פירא לגבי חליפין ופליגי רב ששת
ורב נחמן לקמן (דף טז.) בשמעתין דאמר רב נחמן נעל דוקא כתיב שיהא כלי ולא שום דבר שאינו כלי עושה חליפין ומוודה הוא שכל דבר שכנגדו הכלי נקנה בחליפי
הכלי דכתיב (דף טז.) לקיים כל דבר אלמא אע"ג דפירי לא עבדי חליפין לקנות שכנגדו נקנה הוא בחליפין של כלי מכיון שמשוך בעל הפירות את הכלי קנו פירות לבעל
הכלי: **ואין בידו מעות**. ורוצה לחלל מעשר שלו והערים בפדיונו לחלל על ידי מקח וממכר שמוכרו לאיש אחר כדי שלא יתחייב חומש דכתיב (ויקרא כז.) אם גאל יגאל
איש ממעשרו חמשתו יוסף ממעשרו ולא הלוכה מעשר שני של אחרים: **אומר** להבירו. שהוא אוהבו ודע בו שאינו עושה אלא להיפטר מן החומש: **הרי פירות**
חללו. של מעשר שני: **נתונים** לך במתנה. ומכיון שקנאן זה במתנה נעשה הראשון ככרי אצלם ויכול לפדותם בלא חומש:

בבא מציעא דף מה עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שלישי) עט

שָׁמָּה יִשְׁתָּה עֲלֵיתָיו – יש לחשוש שאם נתיר לו לחלל כך, ישהה דמי
המעשר בידו, ולא יעלם לירושלים מיד, דְּיִמְנִין דְּלֹא מְלוּ זִוְי דְּרִינְרָא –
שפעמים לא יהיו בידו סלעים בשווי דינר זהב, וְלֹא מְסִיק – ולא יעלה
הסלעים לירושלים, אלא ימתין לשנה הבאה שיתאספו בידו עוד דמי
מעשר, עד שיהיו בשווי דינר זהב ויוכל לחללם עליו. וְבֵית הָלֵל כְּסָרִי, לֹא
נִזְרִין שָׁמָּה יִשְׁתָּה עֲלֵיתָיו, דְּכִי לֹא מְלוּ נִמְי דְּרִינְרָא אִסְפוּן מְסִיק לָהּ
– שגם אם לא יהיו בידו סלעים בשווי דינר זהב לא ימנע מלהעלות הסלעים
עצמם לירושלים, שאין משאן כבד כל כך. אֲבָל בְּפִירוֹת עַל דִּינְרִין של
זהב, דְּכָרִי חֶבֶל מְחַלְלִין, ואין חשש שמא ימתין מלחלל הפירות ולהעלות
הדמים לירושלים עד שיהא בידו פירות בשווי דינר זהב, ונמצא משהה
מעשרותיו, דְּכִין דְּמַרְקָבִי – שכיון שפירות דרכם להרקב, לֹא מִשְׁתֵּי לָהּ,
ויחללם על סלע כסף. וְחָד אִמְרָא, אֲפִילוּ בְּחִילוֹל פִּירוֹת עַל דִּינְרִין של זהב
נִמְי מְחַלְלִין, שאף בפירות חששו בית שמאי שימתין מלחללם עד
שיתקצבו בידו פירות בשווי דינר זהב, ובית הלל סוברים שאין לחוש לכך
לא בחילול פירות ולא בחילול סלעי כסף, ולכן התירו לחללם על דינרי
זהב.

הגמרא מוכיחה מהמשנה כלשון האחרון. מקשה הגמרא: בְּשִׁלְמָא לְתַד
לִישְׁנָא דְּאִמְרַת דְּמִדְּאִוּרִיתָא מִשְׁרָא שְׂרָא, וְרַבֵּנָּה הוּא דְּנִזְרִין בֵּית – מובן
הדבר לפי הלשון האחרון, שמהתורה מותר החילול על הזהב, ואסורוהו בית
שמאי מדרבנן, ולפי זה בעבר החילול החילול חל. דְּהִינּוּ דְּקִתְּנִי לִשְׁוֹן יַעֲשֶׂה
וְלֹא יַעֲשֶׂה, ושנינו 'בית שמאי אומרים לא יעשה אדם סלעין דינרי זהב,
ובית הלל מתירין', שלשון זה משמע שלא אסרו בית שמאי אלא לבתחילה,
אבל לא אמרו שאין שייך לחלל באופן זה, אֲלֵא לְתַד לִישְׁנָא דְּאִמְרַת
דְּמִדְּאִוּרִיתָא פְּלִיגִי – אבל לשלשן שנחלקו אם מהתורה אפשר לחלל על
הזהב, אם כן 'מְחַלְלִין' וְלֹא מְחַלְלִין' מִכְּעֵי לִיָּה – היה צריך לשנות 'בית
שמאי אומרים אין סלעים של מעשר שני מתחללין על דינרי זהב', משמע
שאין שייך כלל לחלל באופן זה מהתורה. מסיימת הגמרא: אֲבָן קִשְׁיָא.

'קנין סודר', היינו שהקונה מקנה סודרו למוכר, ובכך נקנה קרקעו או
מטלטליו לקונה, שנאמר (רות ד ז) 'לְקַנֵּס כֹּל דְּבָר שֶׁלְּךָ אִישׁ גַּעֲלוּ וְנָתַן
לְרַעְהוּ', וזהו הנקרא 'קנין חליפין'. עתה מביאה הגמרא מחלוקת אמוראים
אם 'מטבע' אף הוא כסודר וקונה ב'קנין חליפין'.

אִתְמַר, רַב וְלִי נִחְלָקוּ בְּעֵינֵן קֵינִי חֲלִיפִין בְּמִטְבֵּעַ, חָד אִמְרָא, מְטַבֵּעַ נַעֲשֶׂה
חֲלִיפִין – ניתן לקנות על ידי מטבע בתורת חליפין. וְחָד אִמְרָא, אִין מְטַבֵּעַ
נַעֲשֶׂה חֲלִיפִין. מבארת הגמרא: אִמְרָא רַב פִּפְא, מֵאִי טַעְמָא דְּמֵאן דְּאִמְרָא
– מהו טעמו של האומר אִין מְטַבֵּעַ נַעֲשֶׂה חֲלִיפִין, מִשּׁוּם דְּרַעְיָתָהּ
אֲצִירָתָא – רק שהמוכר המקבל את המטבע דעתו רק על הצורה החקוקה
במטבע, כיון שאין חשיבות למטבע אלא על ידי הצורה שבו, וצִוְרִיתָא
עֲבִידָא דְּמִקְלָא – ונאחר אותה צורה שבמטבע עשויה להיבטל, שהמלך
פוסלה וגזיר לצור צורה אחרת, נמצא שנחשב המטבע כדבר שאינו מסוים
ושלם, ונתמעט מהפסוק המלמד על קנין חליפין שנאמר בו (רות ד ז) 'נעל'
שהיא דבר שלם.

הגמרא סבורה להוכיח ממשנתנו שמטבע נעשה חליפין: תָּנַן – שנינו
במשנתנו הָהֵב קוֹנֶה אֶת הַכֶּסֶף, מֵאִי לֹא שֶׁהַמִּטְבֵּעַ שֶׁל זֶהָב קוֹנֶה אֶת
הַכֶּסֶף בְּקִנְיֵן חֲלִיפִין, דְּהִינּוּ שֶׁהַקוֹנֶה נִתֵּן לַמִּקְנָה מִטְבֵּעַ שֶׁל זֶהָב בְּתוֹרַת
חֲלִיפִין, וְנִקְנָה הַכֶּסֶף תְּמוּרָתוֹ לַקוֹנֶה, וְשִׁמְעַ מִיָּנָה – ויש ללמוד מזה
שֶׁמִּטְבֵּעַ הָרִי הוּא כְּסוּדֵר וְנַעֲשֶׂה חֲלִיפִין. רוחה הגמרא: לֹא – אין כוונת
משנתנו שבתורת חליפין קונה הזהב את הכסף, אלא בְּתוֹרַת דְּמִים, כלומר
שהמושך את מטבע הזהב מתחייב לשלם תמורתו מטבעות כסף.

מקשה הגמרא: אִי הָבִי – אם אכן אין כוונת המשנה לומר אלא שהזהב
מחייב את הקונה לשלם כסף עבור הזהב, וכי נכון לומר לשון הָהֵב 'קוֹנֶה'
[אֵת] הַכֶּסֶף, הלא לשון 'מְתִיב' מִכְּעֵי לִיָּה – היה לו לומר לשון 'הזהב
מחייב את הכסף'. כיון שלשון 'קונה' משמעותה שמטבעות כסף מסוימים
נקנים לבעל הזהב בקנין חליפין, והיה למשנתנו לומר לשון 'מחייב'
שמשמעותה שהמושך את הזהב מתחייב לשלם תמורתו במטבעות של כסף
כל שהם. מתרצת הגמרא: תָּנַי – שנה במשנתנו הָהֵב 'מְתִיב' את הכסף.
הגמרא מביאה ראיות שאין משנתנו עוסקת בקנין חליפין: הָבִי נִמְי
מִתְּתִבָּא שֶׁאֵבָן כוֹנֶה הַמִּשְׁנָה שֶׁהַזֶּהָב רַק מִחִיבֵי אֶת הַכֶּסֶף, ואינו קונה

אותו בקנין חליפין, מְתִבָּנִי סִיפָא, הַכֶּסֶף אִינוּ קוֹנֶה אֶת הָהֵב. אִי אִמְרַת
בְּשִׁלְמָא דְּרָמִים – שכונת המשנה ברישא, שהזהב מחייב את הכסף בתורת
דמים, תָּנַי דְּאִמְרִין בְּסִיפָא, שהכסף אינו קונה את הזהב, שהרי דְּרָבָא
פִּירָא – הזהב נחשב כ'פרי' וְכִסְפָּא מְטָעָא – והכסף הוא הנחשב 'מטבע',
וְהִינּוּ הוּא דְּמִכְּבָּא פִּירָא לֹא קִנְי, כלומר אין כסף קונה מטלטלין, אֲלֵא אִי
אִמְרַת בְּרִישָׁא שֶׁהַזֶּהָב קוֹנֶה אֶת הַכֶּסֶף בְּחֲלִיפִין, אם כן יקשה, תִּרְוִיחֵהוּ
לְקִנְי אֲתֵרִי – הזהב והכסף יקנו זה את זה, שכיון שמטבע נעשה חליפין
מה החילוק בין כסף לזהב, ומדוע שנינו בסיפא 'הכסף אינו קונה את הזהב',
וְעוֹד רֵאִיָּה שֶׁאֵין מִשְׁנֵתֵנו עוֹסֵקת בְּקִנְי חֲלִיפִין, מִדְּתִנְיָא בְּבִרְיָאָה הַמְּפֹרֶשֶׁת
אֶת הַמִּשְׁנָה, הַכֶּסֶף אִינוּ קוֹנֶה אֶת הָהֵב, בִּיצֵר, מְכַר לוּ עֲשָׂרִים וְחֲמִשָּׁה
דִּינָרִין שֶׁל כֶּסֶף בְּרִינְר שֶׁל זֶהָב, אִף עַל פִּי שִׁמְשֹׁךְ בַּעַל הַזֶּהָב אֶת הַכֶּסֶף
לֹא קִנְה חֲבִירוֹ אֶת הַזֶּהָב, עַד שִׁיִּמְשֹׁךְ אֶת הָהֵב, וְאִי אִמְרַת בְּשִׁלְמָא
שֶׁהַבְּרִיָּאָה מְדַבֵּרַת כִּשְׁהַכֶּסֶף נִתֵּן בְּתוֹרַת דְּמִים עַל הַזֶּהָב מִשּׁוּם הָבִי לֹא
קִנְי אֶת הַזֶּהָב, שאין מעות קונות מטלטלין, אֲלֵא אִי אִמְרַת שֶׁהַכֶּסֶף נִתֵּן
בְּתוֹרַת קִנְי חֲלִיפִין, נִקְנִי – יקנה הכסף את הזהב, כִּשֶׁם שֶׁשֵּׁנִינוּ בְּרִישָׁא
שֶׁהַזֶּהָב קוֹנֶה אֶת הַכֶּסֶף מִפְּנֵי שֶׁמִּטְבֵּעַ נַעֲשֶׂה חֲלִיפִין.

מקשה הגמרא: אם אכן אין לפרש בבירייתא שהכסף אינו קונה את הזהב,
בְּקִנְי חֲלִיפִין, אֲלֵא בַּהֲרַח מֵאִי – מה פירוש הבירייתא, אינו קונה את הזהב
בְּקִנְי דְּמִים, אִי הָבִי אִמְרָא רִישָׁא – אמור אין נפרש את הרישא של
הבירייתא, הָהֵב קוֹנֶה אֶת הַכֶּסֶף בִּיצֵר, מְכַר לוּ דִּינְר שֶׁל זֶהָב כְּעֲשָׂרִים
וְחֲמִשָּׁה דִּינָרִין שֶׁל כֶּסֶף בִּין שִׁמְשֹׁךְ אֶת הָהֵב נִקְנָה כֶּסֶף בְּכָל מְקוֹם
שֶׁהוּא, וְהִי אִמְרַת בְּשִׁלְמָא בְּחֲלִיפִין – אם נפרש את הבירייתא בקנין
חליפין, תָּנַי דְּקִתְּנִי 'נִקְנָה כֶּסֶף בְּכָל מְקוֹם שֶׁהוּא', שלשון זה משמע
שקונה מעות מסוימים בקנין גמור, ואכן כך הוא בקנין חליפין, שקונה את
חליפי הדבר בקנין גמור. אֲלֵא אִי אִמְרַת דְּרָמִים – אלא אם נפרש שכונת
הבירייתא שהזהב מחייב את הקונה לשלם עבורו דמים, וכי הָבִי 'נִקְנָה כֶּסֶף
בְּכָל מְקוֹם שֶׁהוּא' – וכי שייך לומר שנקנה הכסף היכן שהוא, הלא לשון
'נִתְחַיֵּב בְּכָרָא' מִכְּעֵי לִיָּה – 'נתחייב הקונה לשלם כסף' היה לו לומר,
שהרי אין נקנה למוכר כסף מסוים, אלא שמחויב הקונה ליתן כסף תמורת
הזהב.

מתרצת הגמרא: אִמְרָא רַב אִשִּׁי, לְעוֹלָם כוֹנֶה הַבְּרִיָּאָה שֶׁהַזֶּהָב מִחִיבֵי אֶת
הַכֶּסֶף בְּתוֹרַת דְּמִים, וְמֵאִי – ומדוע לשון הבירייתא 'בְּכָל מְקוֹם שֶׁהוּא',
כוונתה שחייב ליתן לו כסף בְּמֹת שֶׁהוּא, בְּדָאָמֵר לִיָּה – כפי שהתנה עמו,
דהיינו שֶׁאִי – אם בעל הכסף אִמְרָא לִיָּה לִבְעַל הַזֶּהָב 'מֵאִדְּנִי תִּרְשֶׁה
וְהִבְנִיָּה לָךְ' – מארנק של סלעים כסף חדשים אתן לך, לֹא מִכְּעֵי יְהִיב לִיָּה
מֵאִדְּנִי 'יִשְׁנָה – אינו יכול ליתן לו מארנק של סלעים ישנים, אִף עַל גַּב
דְּעִרְדִּי מִיְנִיָּהוּ – אף שהישנים עדיפים מן החדשים, מֵאִי מְטָעָא – ומה
הטעם שיכול בעל הזהב לסרב לקבל מטבעות כסף ישנים וטובים, משום
דְּאִמְרָא לִיָּה לִישְׁנֵי קָא בְּעִינָא לָהּ – צריך אני להניח את הכסף זמן מרובה,
וחדשים נוחים לי, שאם אקח ישנים הרי הם ישחירו יותר מדי.

לאחר שנבאר האם מטבע קונה בחליפין, מבארת הגמרא האם מטבע
נקנה בחליפין: אִמְרָא רַב פִּפְא, אֲפִילוּ לְמֵאן דְּאִמְרָא אִין מְטַבֵּעַ נַעֲשֶׂה
חֲלִיפִין, מִיַּעֲבָד הוּא דְּלֹא עֲבִיד חֲלִיפִין, – רק לעשות קנין הוא שאינו
עושה, אבל אֲקִנְיֵי מִיָּקְנֵי בְּחֲלִיפִין – המטבעות עצמם נקנים הם בחליפין
על ידי משיכת סודר. וראיה לדבר, מִיָּד דְּהִנּוּ אִפְרָא – כִּשֶׁם שֶׁמִּצִּינוּ בְּדִין
חֲלִיפִין בְּפִירוֹת לְשִׁטַּת רַב נְחֻמִּי הַסוֹבֵר שְׁפִירוֹת אֵינֶם קוֹנִים בְּחֲלִיפִין, שהרי
בְּפִירָא לְרַב נְחֻמִּי לֹא – האם לא מצינו דָּאָף עַל גַּב דְּאִנְחֹה לֹא עֲבִיד
חֲלִיפִין – שעל אף שהפירות אינם עושים קנין חליפין, מכל מקום אֲקִנְיֵי
מִקְנֵי – נקנים הם הפירות בחליפין, אם כן מְטָעָא נִמְי לֹא שִׁנָּה – אף
המטבעות על אף שאינם קונים בחליפין מכל מקום הם עצמם נקנים
בחליפין.

מקשה הגמרא מבירייתא על דברי רב פפא: מִיתִיבִי, שנינו בבירייתא, הָיָה
בַּעַל הַפִּירוֹת עוֹמֵד בְּגוֹרָן, וְרוֹצֵה לַחֲלֹל פִּירוֹת מִעֵשֶׂר שֶׁנִּי, וְכִין שֶׁבִּאֲשֶׁר
בַּעַל פִּירוֹת מִחֲלֵל פִּירוֹתֵי צִרִיךְ הוּא לְהוֹסִיף חוֹמֶשׁ עַל דְּמֵי הַפִּירוֹת, לִכְךָ
רָצָה הוּא לְהַעֲרִים וּלְחַלֵּל עַל יְדֵי אָדָם אַחֵר בְּלֹא לְהוֹסִיף חוֹמֶשׁ, וְאִין בְּרִדוּ
מַעוֹת לִיתֵּנָם לְחֲבִירוֹ שִׁפְדָּה בְּהֶם חֲבִירוֹ אֶת הַפִּירוֹת, כִּךְ הוּא עוֹשֶׂה, אֲוִמְרָא
לְחִבְרִדוּ תְּרֵי פִירוֹת הָלָלוּ שֶׁל מִעֵשֶׂר נְתוּנִים לָךְ בְּמִתְנָה,

וְחֹזֵר וְאָמַר, הָרִי הֵן הַפִּירֹת מְחֻלְלִין עַל מַעֲוֹת שֵׁשׁ לִי בְּבֵיתִי, וְכִיּוֹן
שְׁעִשְׂתִּי הוּא אֵינוֹ בַּעַל הַפִּירֹת לִכְךָ אֵינוֹ צָרִיךְ לְהוֹסִיף חֹמֶשׁ עַל פְּדִינָם.
מִסִּימָת הַגִּמְרָא אֵת קוּשִׁיתָהּ, מִמָּה שֶׁשָּׁנִינוּ 'וְאִין בִּידוּ מַעוֹת', מִשְׁמַע
שֶׁמֶעֱמָא שְׁצִירָן לְהַקְנוֹת אֵת פִּירֹת הַמַּעֲשֶׂר לְחִבְרֹו, הוּא מִשּׁוֹם דְּאִין בִּידוּ
מַעוֹת, הָא אִם יֵשׁ בִּידוּ מַעוֹת, יֵשׁ תִּקְנָה טוֹבָה יוֹתֵר, שְׁלֹא יִקְנָה לְחִבְרֹו
אֵת הַפִּירֹת, אֲלֵא לִיקְנֵי לְהוּ לְאִידֵךְ – יִקְנָה לְחִבְרֹו אֵת הַמַּעֲוֹת בְּמִשְׁכִּיבָה,
וּפְרִיָךְ – וְיִפְדָּה חֲבִירוֹ בַּמַּעוֹת אֵלּוּ אֵת פִּירֹת הַמַּעֲשֶׂר שֶׁל הַבַּעֲלִים, דְּהִקְבִּי
עֲדִיךָ, דְּהִנֵּה לִיָּה – שְׁבֹאפוֹן זֶה הַפּוּדָה הוּא נִבְרִי, וְאֵינָה נִרְאִית הַעֲרֵמָה כֹּל
כֵּךְ לְהִפְטֹר מִן הַחֹמֶשׁ, כִּמוּ בֹאפוֹן שִׁמְקָנָה הַפִּירֹת וְפוּדָה הוּא. וְזַמְנָתָה
יִקְשֶׁה אִי אִמְרָת מִטְּבַע נִקְנָה בְּחִלְפִין, אִף אִם הַמַּעוֹת בְּבִיתוֹ עֲדִיין נִיקְנֹו
לִיָּה מַעוֹת לְהִיאֵךְ אֲנִי סוּדָר – יִקְנָה לוֹ אֵת הַמַּעוֹת עַל יְדֵי קִנְיָן חֲלִיפִין,
וְלְפָרוֹךְ – וְיִפְדָּה בְּהֵם חֲבִירוֹ אֵת פִּירֹת הַמַּעֲשֶׂר, וּמִכְךָ שְׁלֹא אִמַר הַתָּנָא
תִּקְנָה זֶה, יֵשׁ לְהוֹכִיחַ שְׁאִין מִטְּבַע נִקְנָה בְּחִלְפִין, וְשְׁלֹא כְּדַבְרֵי רַב פֶּאָא.
מִתְרַצָּת הַגִּמְרָא: אֲכַן אִפְשָׁר לֹמַר שֶׁמִּטְּבַע נִקְנָה בְּחִלְפִין, אֲלֵא שְׁמִדוּבָר
בֹּאפוֹן דְּלִית לִיָּה – שְׁאִין לוֹ סוּדָר.
הַגִּמְרָא עוֹבֵרֶת לְהַקְשׁוֹת עַל הַבְּרִייתָא עֲצֻמָּה: וְנִקְנִינָהוּ נִהְלִיָּה אֲנִי קִרְקַע
– מִשּׁוֹם מָה לֹא יִקְנָה בַּעַל הַפִּירֹת לְחִבְרֹו מַעַט קִרְקַע בְּקִינ' חֲזָקָה, וְיִקְנָה
עֲמָה בְּקִינ' אֲגַב' אֵת הַמַּעוֹת בְּכֹל מְקוֹם שֶׁהֵם, וְיִאֲמַר חֲבִירוֹ 'הָרִי פִירֹת
מַעֲשֶׂר הֵלְלוּ מְחֻלְלִים עַל מַעוֹת שִׁישׁ לִי בְּבִיתִךְ', כִּיּוֹן שְׁכָךְ עֲדִיךָ. מִתְרַצָּת
הַגִּמְרָא: מְדוּבָר בֹּאפוֹן דְּלִית לִיָּה לְבַעַל הַפִּירֹת קִרְקַע, וְלִכְךָ אֵינוֹ יוֹכִיל
לְהַקְנוֹת הַמַּעוֹת לְחִבְרֹו בְּקִינ' אֲגַב'. שׁוֹאֵלֶת הַגִּמְרָא: וְכִי אִפְשָׁר לֹמַר שְׁאִין
לוֹ קִרְקַע, וְהָא עוֹמֵד בְּגוֹרָן קִתְנֵי – הֵלֵא שְׁנִינוּ שְׁהוּא עוֹמֵד בְּגוֹרָן. מִתְרַצָּת
הַגִּמְרָא: מְדוּבָר בְּגוֹרָן שְׁאִינוֹ שְׁלֹו.
הַגִּמְרָא שְׁבָה לְדַחוֹת אֵת הַתִּירוֹץ שֶׁתִּירָצָה לַעֲלֹל עַל רַב פֶּאָא. מִקְשָׁה
הַגִּמְרָא: אִיךְ אִפְשָׁר לְתַרְץ שְׁלֹא הִיָּה לוֹ סוּדָר וְלִכְךָ לֹא הִקְנָה אֵת הַמַּעוֹת
בְּקִינ' חֲלִיפִין, וְכִי אִיבַל – נִתְעַסַּק הַתָּנָא וְטַרַח לְאַשְׁמוּעִין – לְהַשְׁמִיעֵנוּ
הַלְכָה בְּדַבַּר שְׁאִינוֹ מִצִּוָּה, שִׁיְהִי נִבְרָא עֲרִיטְלָא דְּלִית לִיָּה וְלֹא בָלוּם –
אֲדָם עֲרוֹם שְׁאִין לוֹ שׁוֹם בְּגָד עֲמֹו לְהַקְנוֹת עַל יְדוֹ בְּקִינ' סוּדָר. אֲלֵא לֹא
שְׁמַע מִיָּנָה אִין מִטְּבַע נִקְנָה בְּחִלְפִין, שְׁמַע מִיָּנָה – אֲלֵא וְדֹאִי מְדוּבָר
בֹּאפוֹן שִׁישׁ לוֹ סוּדָר, וּמִתוֹךְ שְׁלֹא אִמַר הַתָּנָא שִׁיקְנָה אֵת הַמַּעוֹת לְחִבְרֹו
בְּחִלְפִין יֵשׁ לְלַמּוֹד שְׁאִין מִטְּבַע נִקְנָה בְּחִלְפִין, וְשְׁלֹא כְּדַבְרֵי רַב פֶּאָא.
הַגִּמְרָא מְבִיאָה שְׁאִף רַב פֶּאָא עֲצֻמָּה חֹזֵר בִּו הַהוּדָה שְׁאִין מִטְּבַע נִקְנָה
בְּחִלְפִין: וְהָא רַב פֶּאָא הָדָר בִּיָּה – חֹזֵר בִּו מִמָּה שְׁאִמַר שֶׁמִּטְּבַע נִקְנָה
בְּחִלְפִין. כִּי הָא – כִּפִּי שִׁישׁ לְלַמּוֹד מִן הַמַּעֲשֶׂה הַבֵּא, דְּרַב פֶּאָא הוּוֹ לִיָּה
תְּרִיסָר אֲלָפִי דִּינָרִי – שְׁנַיִם עֶשְׂרִי אֲלָף דִּינָרִים מוֹפְקִים בִּי חֹזְאִי – בֵּית
אֲנָשִׁי מִחוּצָא, וְרָצָה שְׁלֹוחוֹ רַב שְׁמוּאֵל בַּר אַחָא יְבִיאֵם אֵלָיו, אֲךָ כִּיּוֹן שְׁלֹא
יִתְנוּ לְשֹׁלְחוֹ אֵת הַדִּינָרִים מִחֲשַׁשׁ שִׁיאֲבָדוּ בְּדֶרֶךְ וְיִתְבַּעֵם רַב פֶּאָא שְׁנִית, לִכְן
אִקְנִינָהוּ – הִקְנָה רַב פֶּאָא לְרַב שְׁמוּאֵל בַּר אַחָא אֵת הַדִּינָרִים שְׁלֹו
הַנִּמְצָאִים בִּיד הַנִּפְקָד אֲנִי אִיפִּא דְּבִיתָיָה – אֲגַב מִפְתָּן בֵּיתוֹ בְּקִינ' אֲגַב,
וְעַל יְדֵי כֵן נִתְרַצָּו בִּי חֹזְאִי לְמַסּוֹר אֵת הַמַּעוֹת לְיַדִּי רַב שְׁמוּאֵל, כִּי חֹזְאִי –
כֹּאשֶׁר בֹּא הַשְׁלִיחַ בַּחוּזָה וְהִבִּיא עֲמֹו אֵת הַדִּינָרִים, נִפְקָ לְאִפִּיָּה – יֵצֵא רַב
פֶּאָא לִקְבֹּל אֵת פְּנֵיו, עַד מְקוֹם הַנִּקְרָא תְּלוּךְ. וְיִמַשׁ שְׁהוּצָרָךְ רַב פֶּאָא
לְהַקְנוֹת לוֹ אֲגַב קִרְקַע וְלֹא הִקְנָם לוֹ בְּקִינ' סוּדָרִי שֶׁלַּלְמוּד, שְׁאִף רַב פֶּאָא
חֹזֵר בִּו הַהוּדָה שְׁאִין מִטְּבַע נִקְנָה בְּחִלְפִין.
לַעֲלֹל (מֹה): הוֹבָאָה מִחֻלּוֹקֶת רַב לְוִי, אִם מִטְּבַע יוֹכִיל לְשַׁמֵּשׁ בְּמִקּוֹם סוּדָר
לִקְנוֹת עַל יְדוֹ קִרְקַע אוֹ מִטְלָטְלִין בְּקִינ' חֲלִיפִין. הַגִּמְרָא מְבִיאָה אֲמֹרָאִים
נוֹסְפִים הַסּוֹבְרִים שְׁאִין מִטְּבַע נַעֲשֶׂה חֲלִיפִין, וְכֵן אִמַר עוֹלָא אִין מִטְּבַע
נַעֲשֶׂה חֲלִיפִין, וְכֵן אִמַר רַבִּי אֲסִי אִין מִטְּבַע נַעֲשֶׂה חֲלִיפִין, וְכֵן אִמַר רַבָּה
בַּר בַּר חֲנָה אִמַר רַבִּי יוֹחָנָן אִין מִטְּבַע נַעֲשֶׂה חֲלִיפִין.
הַגִּמְרָא מִקְשָׁה מְבִרִיתָא לַעֲלֹל הַסּוֹבֵר שְׁאִין מִטְּבַע נַעֲשֶׂה חֲלִיפִין: אִתִּיבָיָה

רַבִּי אֲבָא לְעוֹלָא, שְׁנִינוּ בְּבִרְיָתָא, הָרִי שֶׁהָיוּ חֲפָרִיו וְפִשְׁלָיו שֶׁל אָדָם
תּוֹכְעִין אוֹתוֹ בְּשׁוֹךְ מַעוֹת שְׁכָרָם, וְדוּחֲקִים בִּו, וְאִין לוֹ מַעוֹת אֲצִלּוֹ, וְאִמַר
אוֹתוֹ אָדָם לְשׁוֹלְחָנִי וְ– פוּרַט מִטְּבַעוֹת תָּן לִי בְּדִינָךְ מַעוֹת – פְּרוּטוֹת בְּשׁוּי
דִּינָר, וְאַפְרָסָם – אַעֲשֶׂה צִרְכִּיהֶם וְאֶסְלַקְם מַעֲלֵי, וְאִנִּי אֶעֱלֶה לָךְ – אֲתָן לָךְ
יִפְתָּ דִּינָר וְיִטְרִיסִית וְ– מִטְּבַע קִטְנָהוּ מִמַּעוֹת שֵׁשׁ לִי בְּבִיתִי, אִם אֲכַן יֵשׁ לוֹ
בְּבִיתוֹ אוֹתָם מַעוֹת שְׁאִמַר, מוֹתָךְ, וְאִם לֹא אִסּוּר מִשּׁוֹם רִיבִית, שְׁהָרִי לֹהֵ
דִּינָר עַל מִנֵּת לְהַחזִיר דִּינָר וְטִרְסִית, וְנִמְצָא שֶׁמִּשְׁלֵם לְמַלְוָה תּוֹסֶפֶת בְּשִׁכָר
הַמִּתְנָת מַעוֹתֵיו. וְהִבִּין רַבִּי אֲבָא שְׁטַעַם הַהִיתֵר כְּשִׁישׁ לוֹ מַעוֹת בְּבִיתוֹ, הוּא
מִשּׁוֹם שְׁאִסּוּר רִיבִית נִאֲמַר רַק בְּהַלּוּאָה, שְׁאִסּוּר מִלְוָה לִקְחַת שְׁכָר עַל
הַמִּתְנָת הַמַּעוֹת, וּמִמִּילָא כְּשִׁישׁ לוֹ מַעוֹת בְּבִיתוֹ, נִמְצָא שְׁלֹא אֲכַן הַלּוּאָה
וְהַמִּתְנָת מַעוֹת' כֹּלל, אֲלֵא חֲלִיפִין, שֶׁמְחַלֵּף עֲתָה אֵת הַדִּינָר וְהַטִּרְסִית
שִׁישׁ לוֹ בְּבִיתוֹ בַּעַד הַפְּרוּטוֹת בְּשׁוּי דִּינָר שֶׁמִּקְבֹּל. מִסִּימָת הַגִּמְרָא אֵת
קוּשִׁיתָהּ, וְאִי סִלְקָא דְּעֵתָךְ – וְאִם יַעֲלֶה בְּדַעְתְךָ לֹמַר שְׁאִין מִטְּבַע נַעֲשֶׂה
חֲלִיפִין וְכֵן אֵינוֹ נִקְנָה בְּחִלְפִין, אִם כֵּן אִפְלוֹ כְּשִׁישׁ לוֹ מַעוֹת בְּבִיתוֹ לֹא נִקְנֹו
עֲתָה הַמַּעוֹת שֶׁבְּבִיתוֹ לְשׁוֹלְחָנִי, וְהָיוּ לִיָּה הַלּוּאָה – וְנִמְצָא שֶׁהַמַּעוֹת הֵלְלוּ
שֶׁנֶּחַן לוֹ הַשׁוֹלְחָנִי אֵינֶם אֲצִלּוֹ אֲלֵא בְּתוֹרַת הַלּוּאָה, וְאִסּוּר לֹלֹה לְהַחזִיר
יוֹתֵר מִשּׁוֹם רִיבִית, וּמִתוֹךְ שֶׁהַתִּירָה זֹאת הַבְּרִייתָא מְבֹאֵר שֶׁמִּטְּבַע נַעֲשֶׂה
וְ– קוּנָה) וְנִקְנָה בְּחִלְפִין. אֲשִׁתִּיב' – שֶׁתֵּךְ עוֹלָא וְלֹא הִשִּׁיב עַל קוּשִׁיא זֶה.
מִתְרַצָּת הַגִּמְרָא: אִמַר לִיָּה רַבִּי אֲבָא לְעוֹלָא, דְּלִקְמָא – שְׁמָא יוֹכִיל אֲתָה
לְתַרץ, שְׁאִידִי וְאִידִי – זֶה זֶה בְּפִירוּמִטְּבוֹת שְׁנֵי, כְּלוּמָר, מְדוּבָר בֹּאפוֹן שֶׁגַּם
מַעוֹתֵיו שֶׁל הַשׁוֹלְחָנִי וְגַם מַעוֹתֵיו שֶׁל בַּעַל הַבֵּית הֵם מַעוֹת שֶׁל נְחוּשֶׁת
דְּלִקְמָא עֲלִיָּהוּ מִטְּבַע – שְׁעֲדִין אִין עֲלֵיהֶם צוּרָה, וְלִכְךָ אִידִי וְאִידִי – מַעוֹת
אֵלּוּ וּמַעוֹת אֵלּוּ פִּירָא הוּוֹ – כְּפִירֹת הֵם, כְּלוּמָר שְׁאִין לְהֵם דִּין מִטְּבַע אֲלֵא
דִּינָם כְּשֹׁאֵר מִטְלָטְלִין, וְשִׁשּׁוֹם הִבִּי נִקְנֹו מַעוֹתֵיו לְשׁוֹלְחָנִי בְּחִלְפִין מִיד
כְּשִׁקְבֹּל מִן הַשׁוֹלְחָנִי אֵת הַמַּעוֹת, וְאִין בְּהֵם אִסּוּר רִיבִית.
אִמַר לִיָּה – הִשִּׁיב לוֹ עוֹלָא לְרַבִּי אֲבָא, אִין – כֵּן, יִפֶּה תִּרְצָת אֵת הַבְּרִייתָא,
דִּיקְמָא נָמִי – וְאִף מַלְשׁוּנָה מְדוּקָה כֵּךְ, דְּקִתְנֵי יִפֶּה דִּינָר וְטִרְסִית, וְהָרִי לְשׁוֹן
יִפֶּה דִּינָר' מִשְׁמַע שְׁאִין לוֹ בְּבִיתוֹ אֲלֵא פְּרוּטוֹת בְּשׁוּי דִּינָר, וְלֹא קִתְנֵי דִּינָר
יִפֶּה וְטִרְסִית, שְׁהִיָּה מִשְׁמַע שִׁישׁ לוֹ דִּינָר יִפֶּה הַיּוֹצֵא בְּהוּצָאָה, וְלִכְךָ שְׁמַע
מִיָּנָה – מִשְׁמַע מַלְשׁוֹן הַבְּרִייתָא כְּתִירָצוֹ שֶׁל רַבִּי אֲבָא.
הַגִּמְרָא מְבִיאָה תִּירוֹץ נוֹסֵף: רַב אֲשִׁי אִמַר, לְעוֹלָם כּוֹנֵנֶת הַבְּרִייתָא שֶׁנֶּחַן לוֹ
הַשׁוֹלְחָנִי אֵת הַמַּעוֹת בְּתוֹרַת דְּמִיָּם, כְּלוּמָר שֶׁהַתָּנָה הַבַּעַל הַבֵּית עִם
הַשׁוֹלְחָנִי, שְׁאִינוֹ מִקְנָה לוֹ עֲכָשִׁיו אֵת הַמַּעוֹת שֶׁבְּבִיתוֹ בְּקִינ' חֲלִיפִין, אֲלֵא רַק
מִתְחַיִּיב לְתַתֵּם לוֹ, וּבְפִירוּמִטְּבוֹת – וּמִכֹּל מְקוֹם אֲכַן מְדוּבָר בַּמַּעוֹת שֶׁל
נְחוּשֶׁת שְׁאִין עֲלֵיהֶם צוּרָה, וְטַעַם הַהִיתֵר הוּא, דְּכִיּוֹן דְּאִית לִיָּה – שִׁישׁ לוֹ
מַעוֹת בְּבִיתוֹ, נַעֲשֶׂה בְּאִמְרָא לְשׁוֹלְחָנִי תְּלוּיָן עַד שְׁיָכָא בְּנִי אוֹ עַד שְׁאִמְצָא
מִפְתָּחַת, שְׁבֹאפוֹן זֶה אִין אִסּוּר רִיבִית.
הַגִּמְרָא סְבֹרָה לְהוֹכִיחַ מִמִּשְׁנָה שֶׁמִּטְּבַע נַעֲשֶׂה חֲלִיפִין: הָא שְׁמַע – בֹּא
וְשִׁמַע הוֹכַחָה מִמָּה שֶׁשָּׁנִינוּ בְּמִשְׁנָה בְּקִדּוּשִׁין (כַּח), כֹּל הַנֶּעֱשֶׂה דְּמִיָּם
בְּאַחֵר כִּיּוֹן שְׁנִיבָה זֶה נִתְחַיִּיב זֶה בְּחִלְפִין, וּמִפְרֶשֶׁת הַגִּמְרָא אֵת לְשׁוֹן
הַמִּשְׁנָה, 'כֹּל הַנֶּעֱשֶׂה דְּמִיָּם בְּאַחֵר' מֵאִי נִיָּהוּ – מָה הוּא דָּבָר זֶה, וְדֹאִי הוּא
מִטְּבַע, שְׁרִגִּלִּים לִיתָן אוֹתוֹ כְּתִשְׁלוֹם עֲבוּר דְּבָרִים אֲחֵרִים וּלְכֵן נִקְרָא
'נַעֲשֶׂה דְּמִיָּם בְּאַחֵר', וְהַמִּשְׁנָה 'כִּיּוֹן שׁוֹכֵה זֶה נִתְחַיִּיב זֶה בְּחִלְפִין'
יִתְפַּרֵּשׁ כֵּךְ, אִם בַּעַל הַמִּטְבַּע נֶחַן אֵת מִטְּבַעוֹ בְּתוֹרַת חֲלִיפִין בַּעַד שׁוֹר אוֹ
פֶּרֶה וְכוּיּוֹצֵא בּוֹה, כִּיּוֹן שֶׁמִּשְׁךְ בַּעַל הַפֶּרֶה אֵת הַמִּטְבַּע חֻכָּה בִּו, נִתְחַיִּיב בַּעַל
הַמִּטְבַּע בְּכֹל אֲוִסְקִי שִׁיקְרוּ מַעֲתָה לְפִרְהָ, אִף עַל פִּי שְׁלֹא מִשְׁךְ אוֹתָהּ, שְׁהָרִי
הִיא קְנוּיָה לוֹ בְּחִלְפִין עַל יְדֵי הַמִּטְבַּע שֶׁנֶּחַן כְּנִגְרָה. וְשְׁמַע מִיָּנָה – וְאִם כֵּן
אֲנוּ לְמִדָּם מִמִּשְׁנָה זֶה שֶׁמִּטְּבַע נַעֲשֶׂה חֲלִיפִין.
דוּחָה הַגִּמְרָא אֵת הוֹכַחָה וּמִפְרֶשֶׁת אֵת הַמִּשְׁנָה בֹּאפוֹן אַחֵר: אִמַר רַב
יְהוֹדָה הִבִּי קֶאֱמַר – כֵּךְ כּוֹנֵנֶת הַתָּנָא לֹמַר,

הַמִּשְׁךְ בִּיאוֹר לְמַסַּכְת בַּבָּא מְצִיעָא לְיוֹם שִׁישִׁי עֵמ' א

דְּמִיָּם מוֹעֲטִים עַל הַכֹּל, וְכֵךְ עֲשֶׂה חֲנוּנִי זֶה, נֶחַן לְסִיטוֹן פְּרוּטָה שֶׁל הַקֹּדֶשׁ
כְּעֶרְבֹוּן בַּעַד פִּירֹת הַרְבֵּה, אִף עַל פִּי שְׁלֹא מִשְׁךְ עֲכָשִׁיו אֲלֵא מַעַט פִּירֹת,
הָרִי זֶה מִקְלָה. הָרִי מְבֹאֵר כְּרַבִּי יוֹחָנָן שֶׁמַּעוֹת קְנוֹת מִטְלָטְלִין מִן הַתּוֹרָה.

שְׁסִידָר וְהוֹסִיף בִּה דִּין זֶה, חֲנוּנִי שֶׁנִּטַּל פְּרוּטָה שֶׁל הַקֹּדֶשׁ וְנִתְנָה בְּשׁוֹגֵג
לְבִיטוֹן – לְחֲנוּנִי גְדוֹל, וְהִינֵנוּ שֶׁהִסִּטוֹן הִיָּה מוֹכֵר בְּהַקְפָּה לְחֲנוּנוֹתֵינוּ עֲנִיִּים
וְהֵם פּוֹרְעִים לוֹ מַעַט מַעַט כְּשֶׁהֵם מוֹכְרִים, וּבְחִתּוּלָּה הָיוּ נוֹתְנִים לוֹ עֶרְבוֹן

בבא מציעא. פרק רביעי – הזהב דף מו עמוד א – מתוך מהדורת טובי'ס

פא

תוספות

רש"י

וְחוֹזֵר וְאוֹמֵר. הָרִי פִירוֹת שֶׁל מַעֲשֵׂר שֶׁנִּי שֶׁלֹּא יִהְיוּ מְחולְלִין עַל מַעוֹת שֶׁיֵּשׁ לִי בְּבֵית יִצְחָק הַמַּעֲשֵׂר הַזֶּה אֵת הַמַּעוֹת וְיֵצֵא לְחולִין: **מַעֲמָא דְאֵין בִּידוֹ מַעוֹת.** דְּמִדְקֻתְנִי וְאֵין בִּידוֹ מַעוֹת שֶׁ"מ דָּאֵם הָיָה בִּידוֹ מַעוֹת שֶׁם בְּגוּרָן לֹא הָיָה אוֹמֵר לוֹ הַתָּנָא לַעֲשׂוֹת כֵּן אֲלָא הַמַּעוֹת הִלְלוּ הָיָה מוֹסֵר לְחִבְרֵי וּמִקְנָה אוֹתָם לוֹ בְּמִשְׁכִּיכָה: **וּפְרִי.** וְחִבְרֵי זֶה פוֹדֵה אֵת הַמַּעֲשֵׂר: **דְּהָבִי**

עֲדִיר. שְׂאֵינָה נִרְאִית נִרְמָה כֵּל כֵּן לְדוּפֶטֶר מִן הַדּוּשֵׁי: **דְּהָנוּ לִיה.** חִבְרֵי וּנְכִירָא לְגַבִּי מַעֲשֵׂר וְקָרִינָן בִּיה מַמְעֶשְׂרוּ פֶּרֶט שֶׁל אַחֲרֵיהֶם: **נִקְנִינְהוּ נִהְלִיה אַנְבָּ קָרְקַע.** יִתֵּן לוֹ זֶה בַּעַל מַעֲשֵׂר קָרְקַע בְּחֻקָּה וְעִמְתָּן הַמַּעוֹת וּמִשְׁחֻזִּיק זֶה בְּקָרְקַע יִהְיוּ הַמַּעוֹת קְבוּלוֹת לֹא בְּכָל מְקוֹם שֶׁנֶּה דִּתְנָן וְהוֹסֵפִין דִּסָּ: **נִבְסִים** שְׂאֵין לָקֵחַ אַחֲרֵיתָן נִקְנִין עִם נִבְסִים שֶׁיֵּשׁ לָקֵחַ אַחֲרֵיתָן בְּכֶסֶף בִּשְׂטֵר וּבְחֻקָּה וְחִבְרֵי זֶה יֹאמֵר הָרִי פִירוֹת הִלְלוּ מְחולְלִין עַל מַעוֹת שֶׁיֵּשׁ לִי בְּבֵיתִי דְּהָבִי עֲדִיר דְּהָנָה לִיה נִכְרָאָה וְהָךְ קוֹשִׁיָא לְרַב פֶּפָּא לֹא מְקַשִּׁין אֲלָא אֶתְמַחֲדִי קָא מִתְמַח אֶתְמַחֲדִי: **אִיכְפֹּל תַּנְא כּוֹ.** וְתַקְשֵׁק וְתַנְא וְטָרַח לְחֹדְרוֹת לָנוּ הִלְכָה בְּדִבְרֵי שְׂאֵינוּ מִצִּי שִׁיחִיה אֲדָם עוֹמֵד בְּגוּרָן עֵרוֹם אֲלָא לֹא שִׁ"מ בְּגוּרָן שְׂאֵינוּ שְׁלוֹ אֲבָל סוֹדֵר יֵשׁ לוֹ וְאִפְּלוּ הֵבִי הַפִּירוֹת צִירִי לִיתֵן לוֹ בְּמִתְנָה שְׂאֵין הַמַּעוֹת נִקְנִין בְּחֻלִּין: **וְאֵם רַב פֶּפָּא הָרִי בִּיה.** הָרִי דְּהָנָה דְּאָמַר מַטְבַּע קְבוּלָתָּה בְּחֻלִּין: **וְאִקְנִינְהוּ לְרַב שְׂמוּאֵל.** שְׂהִיה הוֹלֵךְ לָשֵׁם כְּדִי שִׁיבְאֵם לוֹ שְׂאֵילוֹ לֹא הִקְנָה לוֹ לֹא הָיָה נוֹתֵם לוֹ מִי שֶׁהִפְקִדוֹן אֲצִלוֹ שְׂאֵם יֹאבֵדוּ בְּדֶרֶךְ יְחִזְרוּ רַב פֶּפָּא וְתַבְעֵם לוֹ: **אַנְבָּ אִסְפִּיא דְּבִיתִיה.** מִפְּתֵן בֵּיתוֹ אֲלָמָא מְדַאצְטֵרִיךְ לִיה לְקַנְיִינְהוּ אַנְבָּ קָרְקַע שִׁ"מ אֵין מַטְבַּע נִקְנָה בְּחֻלִּין: **עַד תִּינוּךְ.** שֶׁם מְקוֹם: **וְכֵן אִמֵּר עוֹלָא.** הָאֵין וְכֵן לַעֲלִיל קָאִי אִפְּלוּגְתָא דְּרַב וְלֹאִי תוֹבִעִין אוֹתוֹ. מַעוֹת שְׂכָרָם וּמְזוֹנוֹתֵיהֶם: תֵּן לִי **בְּדִינָר מַעוֹת.** תֵּן לִי פְרוּטוֹת בִּשְׁוֵה דִינָר וְהִדְיָר אֵין עֵתָה בְּיָדִי אֲבָל אֲנִי אַעֲלֶה לָךְ עַד יוֹם פְּלוּנִי יִפֶּה דִינָר וְטִרְסִית קִסְ"ד דִינָר יִפֶּה הִדְיָא בְּדוּרְיָאָה קָאמֵר וְטִרְסִית מִצֶּה קִטְנָה: **וְאִפְּרָנְסָם.** אַעֲשֶׂה צְרִיכָהֶם כְּלוֹמֵר אֲסַלְקֵם מִעֵלִי כֵּל צוּרָךְ סִיפּוֹךְ קָרִי פִּרְקָה קוֹנֵדוֹר"ר בְּלַע"ז: **אֵם יֵשׁ לוֹ כְּבִיתוֹ.** אוֹתָן

מַעוֹת שֶׁהוּא אוֹמֵר: מוֹתֵר. קִסְ"ד דְּכִין דִּשְׁל לוֹ הוּא לֹאֵהוּ חֻלִּין דְּהַחֲלִין אֵלּוּ בָּאֵלוּ אוֹתָן בְּכִבְיֵיהוּ בָּאֵלוּ וּמִתְמַח דּוּחֻק אוֹיֵל בְּבִיה לִתֵּן לוֹ טִרְסִית יוֹתֵר וְאֵין כָּאֵן מִשְׁמֵם רִבִּית שְׂחָרִי אֵין כָּאֵן שְׂכָר הַמִּתְנָה שְׂחָרִי אֵין מִמֶּתֶן לוֹ כְּלוֹם שְׂחָרִי הוּא פוֹרְעוֹ מִיֵּד דְּמַשְׁמֶשֶׁךְ אֵת מַעוֹת הַשְׁחֻלְחִי נִקְנָה לוֹ הִדְיָר שְׂבִיבִיתוֹ בְּכָל מְקוֹם שְׂהוּא: **וְאֵם לֹא אִסּוּר.** דְּכִין דְּאֵין לוֹ הִדְיָר בְּבִיתוֹ אֵין כָּאֵן חֻלִּין אֲלָא בִּשְׂאֵר מְכָר בְּעִלְמָא שְׂהוּא מִתְחַיֵּב לוֹ הִדְיָר לֵאוֹתוֹ וְזֵמֵן וְטִרְסִית מוֹסִיף לוֹ בִּשְׂכָר מַעוֹתָיו שֶׁהִמְתִּין: **וְאֵי אִמְרַת אֵין מַטְבַּע נִקְנָה בְּחֻלִּין.** וְאֵין מַטְבַּע נִעֲשֶׂה חֻלִּין אִפְּלוּ יֵשׁ לוֹ נְמִי אֵין קְנוֹן לוֹ בְּמִקְוֹם שֶׁהֵם שֶׁם וְאֵין זֶה גֵּטֵר הַלְוָאָה וְאֵע"ג דְּרִירָךְ שֶׁמֶךְ וּמִתְמַח הוּא קִיר לִקְנֵן כְּלָל דְּרִיבִיתָא כֵּל אֲגַר נָטָר לִיה אִסּוּר אֲלָא לֹא מִקְנָה מִינָה מַטְבַּע נִעֲשֶׂה חֻלִּין וְנִקְנָה בְּחֻלִּין דְּהָא הִקְא תְּרוּדִיהוּ מַטְבַּע נִיגְדוּ שֶׁל שוֹלְחָנִי נִעֲשֶׂה חֻלִּין וְשֶׁל בַּעַל הַבֵּית נִקְנָה בְּחֻלִּין: **אִמֵּר לִיה.** רַבִּי אֲבָא לַעוֹלָא: **דִּלְמָא.** מִצִּית לְתִרְוּצִינְהוּ דְּאִידִי וְאִידִי בִּין דְּשוֹלְחָנִי בִּין דְּבַעַל הַבֵּית: **בְּפִרְוִמְסוֹת.** מַעוֹת שֶׁל נְחוֹשֶׁת שֶׁהֵם עֲדִירִין בְּלֹא צוּרָה עֵצִין אֲסִימוֹן שֶׁל כֶּסֶף: **אִמֵּר לִיה.** עוֹלָא אֵין שְׂפִיר תַּרְצָתָה לֹא וְדִינָר נְמִי מְדַקְאֵמֵר יִפֶּה דִינָר וְטִרְסִית דְּמַשְׁמַע אַעֲלֶה לָךְ מִפְּרוּטוֹת שְׂבִיבִית דִינָר וְדִינָר וְטִרְסִית: **וְלֹא קִתְנִי דִינָר יִפֶּה.** דְּלִישְׁתַּמַּע דִינָר שֶׁל כֶּסֶף טוֹב וְעוֹבֵד: **רַב אִשִּׁי אִמֵּר לְעוֹלָם בְּפִרְוִמְסוֹת.** הִיא כְּדַקְאֵמֵר מְדַקְתְּנִי יִפֶּה דִינָר וּמִיָּדוּ טַעֲמָא לֹאֵן מִשְׁמֵם דְּנִקְנָה בְּחֻלִּין שְׂאִפִּי הַתְּנָה עֲמּוֹ בְּתוֹרַת דְּמִיָּם אֵין כָּאֵן רִבִּית דְּאָגַר נָטָר לִיה שְׂאִפִּי הַלְוָאָה אֵם יֵשׁ לוֹ בְּבִיתוֹ מוֹתֵר לִתֵּן לוֹ עוֹדֵךְ דְּהָנָה לִיה הַלְוִינִי עַד שִׁיבְאֵ בְּנִי: **כָּל הַנִּעֲשֶׂה דְּמִיָּם בְּאִחֵר.** מִשְׁנֵה הִיא בְּקִדּוּשִׁין (דף כח) וְקִסְ"ד דְּהָ"ק כֵּל הִרְגִּיל לְהוֹיֵת יִתֵּן דְּמִיָּם בְּאִחֵר דְּהִינּוּ מַטְבַּע: **בִּין שְׂזֻכָּה וְהַנְּתִיבִי זֶה בְּחֻלִּין.** אֵם תִּנְהַה בְּעֵלִים בְּתוֹרַת חֻלִּין שְׂזֻכָּה שוֹר וּפְרָה בִּין שְׂמִשְׁךָ בַּעַל הַפְּרָה אֵין הַמַּטְבַּע נִתְחַיֵּב בַּעַל הַמַּטְבַּע כְּכָל אֲוִנְסִין שִׁינְלֵדוּ בְּחֻלִּין מַעֲתָה אֵם מֵת הַשּׁוֹר מֵת לוֹ אַע"פ שְׂאֵל מִשְׁךָ כּוֹ' אֲלָמָא נִקְנָה בְּחֻלִּין שֶׁל מַטְבַּע: **כָּל**

וְנִקְנִינְהוּ נִהְלִיה אַנְבָּ קָרְקַע. אוֹ אֲבִרְיָתָא פְּרִיךְ כְּדִפְרִי' רִשִּׁי וְיִ"ל דְּאִדְרַב פֶּפָּא פְּרִיךְ אֵי אִמְרַת בִּשְׁלֵמָא דְּאֵין מַטְבַּע נִקְנָה בְּחֻלִּין מִיָּדִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ סוֹדֵר וְאֵין לוֹ קָרְקַע דְּהִשְׁתָּא לֹא הָיוּ עֲרִיסְלָאִי אֲלָא אֵי מַטְבַּע נִקְנָה בְּחֻלִּין וּמִיָּדִי שְׂאֵין לוֹ סוֹדֵר וְגַם צִ"ל דְּמִיָּדִי בְּגוּרָן שְׂאֵינוּ שְׁלוֹ אֲכַפֵּל תַּנָּא כּוֹלִי הָאֵי וְהִדְאֵמֵר וְהָא עוֹמֵד בְּגוּרָן קִתְנִי לֹאֵן פְּרָכָא הִיא אֲלָא אֲכַל עוֹמֵד לְמִילְתָּה דְּמִיָּדִי לִילִית לִיה קָרְקַע וְקוֹשֶׁה דְּלִקְנִי לִיה הַמַּעוֹת בְּדוּרְיָאָה כְּמוֹ שֶׁנֶּה רַב מְרִי מְרַבָּא עַל יְדֵי הוֹדָאָתוֹ שֶׁל אִסּוּר בְּפֶרֶק מִי שְׁמַת (כ"ב דף קטז) אַע"פ שֶׁהִינּוּ יוֹדְעִין שְׁלֹא הָיוּ שְׁלוֹ תַּחֲלָה וְהָ"ה בְּכִרְיָא מְדַקְנָהוּ רַב מְרִי אַע"ג דְּלֹא הָיוּ בְּרִי יוֹדְשֵׁי: **אֲלָא שִׁ"מ** דְּאֵין מַטְבַּע נִקְנָה בְּחֻלִּין. וְמוֹ"ד נִעֲשֶׂה חֻלִּין נְמִי אִיתוּבַת דְּמַדְאִינוּ נִקְנָה כִּ"ש שְׁלֹא נִעֲשֶׂה וְנָטָר עַד הִקְא כְּדִי לְהַקְשׁוֹת לְתִרְוּיָהוּ וְלִכְךָ הַמְתִּין נְמִי עַד הִקְא לֹאֵמֵר וְכֵן אִמֵּר עוֹלָא וְכֵן אִמֵּר ר' אֲמִי אִמֵּר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוֹם דְּהָךְ בְּרִיתָא מְסִיעָה לָהּ: **אִידִי** וְאִידִי פְּרוּטוֹטוֹת. פִּירוּשׁ שוֹלְחָנִי נָתַן לוֹ פְּרוּטוֹטוֹת וּבַעַל הַבֵּית מִשְׁלֵם לוֹ פְּרוּטוֹטוֹת דְּלִיבָא עֲלִיָּהוּ צוּרְתָא וְלִכְךָ נִעֲשֶׂה וְנִקְנָה בְּחֻלִּין וְאִ"ת וְלִיבָא שֶׁהוֹלְחָנִי נָתַן לוֹ מַעוֹת וְלֹא פְּרוּטוֹטוֹת וְכֵן נִרְאֶה שְׂחָרִי צִירִי לִיתֵן לְפוֹעֲלִים וּבַעַל הַבֵּית הִקְנָה לוֹ בְּקִנְיֵן מַעוֹת הַפְּרוּטוֹטוֹת שְׂבִיבִיתוֹ וְיִ"ל דָּתֵן לוֹ מִיָּד שֶׁמֶכֶּה דְּכִנְתִּינָה זֹאת אֶתְחַיֵּב לָךְ דִינָר וְטִרְסִית: **וְלֹא** תֵּנִי דִינָר יִפֶּה. דְּמַשְׁמַע דִינָר טוֹב וְאִ"ת וְהִכִּי סִ"ד דִינָר טוֹב וְהָא מַמְעוֹת שֶׁיֵּשׁ לִי בְּבִיתִי קִתְנִי וְיִ"ל דְּמַעוֹת לֹאֵן הִינּוּ שְׁמוֹ שֶׁל הַמַּטְבַּע אֲלָא כְּלוֹמֵר מַמְעוֹת שֶׁיֵּשׁ לִי בְּבִית אֵיתָן כְּסוּרִים עַד גְּרִיס בְּבִרְיָתָא מַמְעוֹת שֶׁיֵּשׁ לִי בְּבִיתִי:

נִעֲשֶׂה כְּאוֹמֵר לוֹ הַלְוִינִי עַד שִׁיבְאֵ בְנִי אוֹ עַד שְׂאִמְצָא הַמִּפְתָּח. וְאִ"ת נָהִי דְּשָׂרִי סָאָה בְּסָאָה בְּעַד שִׁיבְאֵ בְנִי כּוֹ' סָאָה בְּסָאָתִים כִּי הִקְא שְׁנוֹתַי לוֹ טִרְסִית יוֹתֵר אִסּוּר וְהָיוּ רִבּוּי מְזוּר וְיִ"ל דְּהָקֵא אֵינוֹ נִתֵּן לוֹ אוֹתוֹ מַטְבַּע עֲצֻמּוֹ שְׂחָלָק אֲלָא מִין אַחֵר דְּדָמִי לְמִקְחָ וּמִמְכָּר וְהָ"ק כְּמוֹ שְׁמוּתָר סָאָה בְּסָאָה דְּרִיר הַלְוָאָה כְּאוֹמֵר עַד שִׁיבְאֵ בְנִי מִשּׁוֹם דְּסָאָה בְּסָאָה רַבִּית דְּרִבְנָן הָ"נ דְּרִיר מִקְח וּמִמְכָּר אִפְּלוּ סָאָה בְּסָאָתִים מוֹתֵר כְּאוֹמֵר עַד שִׁיבְאֵ בְנִי:

כָּל הַנִּעֲשֶׂה דְּמִיָּם בְּאִחֵר בִּין שְׂזֻכָּה וְהַנְּתִיבִי זֶה בְּחֻלִּין. לְרַב דְּאִמֵּר בְּכָלִי שֶׁל קוֹנֵה הָ"פ בִּין שְׂזֻכָּה זֶה בַּעַל הַחֲפֹץ בְּמַטְבַּע נִתְחַיֵּב זֶה הַלּוֹקֵחַ בְּאוֹנְסִי חֻלִּין דְּכֵל הִיבָא דְּאִיתִיה דִּילִיה הוּא וְאֵי לִ"ג זֶה שְׁנֵי הֵבִי פִירוּשׁוֹ בִּין שְׂזֻכָּה זֶה הַמוֹכֵר בְּמַטְבַּע נִתְחַיֵּב אִיתוּהוּ לְשֵׁלֵם לְלוֹקֵחַ הַחֲפֹץ שְׂהוּא חֻלִּין מַטְבַּע וְלֹאֵי דְּאִמֵּר בְּכָלִי שֶׁל מִקְנָה הָיוּ פִירוּשׁוֹ אֲפָכָא דְּאֵי גִרְסִין זֶה שְׁנֵי הֵבִי קָאמֵר בִּין שְׂזֻכָּה זֶה הַלּוֹקֵחַ בְּמַטְבַּע נִתְחַיֵּב לִיתֵן לוֹ חֻלִּין וְאֵי לֹא גִרְסִין זֶה שְׁנֵי הֵבִי קָאמֵר בִּין שְׂזֻכָּה הַלּוֹקֵחַ בְּמַטְבַּע נִתְחַיֵּב הוּא בְּאוֹנְסִי הַחֲפֹץ אֵין נְמִי לִלִי הָיוּ פִי' זֶה כְּמוֹ לְרַב וְכִין שְׂזֻכָּה זֶה פִי' הַמוֹכֵר בְּהִנְיָאָה שְׂקֵבֵל מִמּוֹנֵי הַלּוֹקֵחַ מַטְבַּע וְהִדְגָּן (לשון דף ק) הַמְחַלִּף פְּרָה לִלִי הָיוּ פִירוּשׁוֹ הַמְחַלִּף פְּרָה בְּהִנְיָאָה קְבֵלָתָה חֲמוּר וְכֵן חֻלִּין שוֹר בְּפֶרֶךְ דְּבִסְמוּר: **שְׂמַע** מִינָה מַטְבַּע נִעֲשֶׂה חֻלִּין. וְאֵע"ג דְּמַעוֹת אֵינֶם קוֹנוֹת הִ"מ סְתֻמָּן אֲבָל אֵי מִפְּרָשׁ בְּתוֹרַת חֻלִּין קִנִּי אִ"נ אֲפִי' בְּסִתְּמָא בִּין דְּמִחְזִיר לוֹ הַמַּטְבַּע בְּדֶרֶךְ לְהַחְזִיר הַסוֹדֵר קִנּוּ הַחֻלִּין וְאִ"ת וְהוּלָא יֹאמֵר נִשְׁרָפֵה חֻסִּף בְּעִלְיָה וְיִ"ל דְּלֹא שְׂכִימִ מִלְתָּא שְׂזֻכָּה הַמַּעוֹת דְּרִיר חֻלִּין דְּלֹא שְׂכִימִ שִׁיתֵן הַמוֹכֵר חֲפֹצוֹ בְּחֻלִּין מַעוֹת שְׂאִינֵם שְׁנוֹת הַמִּקְח דְּרִיר חֻלִּין שְׂאִינֵם שְׁנוֹת מַעוֹת הַמִּקְח וְלֹא גְזוּר רִבְנָן כְּדָמֵר בְּסִמּוֹן גְּבִי חֻלִּין דְּמִי שוֹר בְּפֶרֶה וּבִקְנֵן סוֹדֵר דְּשִׁכְחָא לִיבָא לְמַיְחֵשׁ שְׂמָא יֹאמֵר לוֹ נִשְׁרָפֵה חֻסִּף בְּעִלְיָה דְּכִין דְּלֹא קִיבֵל הַמוֹכֵר הַמַּעוֹת טָרַח וּמִצִּיל פִּן יִסְרָב הַלּוֹקֵחַ לִיתֵן לוֹ הַמַּעוֹת:

ופירי

שְׂמִשְׁךָ בַּעַל הַפְּרָה אֵין הַמַּטְבַּע נִתְחַיֵּב בַּעַל הַמַּטְבַּע כְּכָל אֲוִנְסִין שִׁינְלֵדוּ בְּחֻלִּין מַעֲתָה אֵם מֵת הַשּׁוֹר מֵת לוֹ אַע"פ שְׂאֵל מִשְׁךָ כּוֹ' אֲלָמָא נִקְנָה בְּחֻלִּין שֶׁל מַטְבַּע: **כָּל**

נמי עבדי חליפין ביצד החליף בשר שור בפרה. רש"י ל"ג בשר דשור
ופרה חיים מיקרו נמי פירי ופירי לרב נחמן בין למאי דס"ד מעיקרא
בין למאי דמשני כל הנישום וקשה דאיכ' הכי נמי מסתברא לא קאי לפי
המסקנא לרב נחמן שצריך לומר יש דמים שהם בחליפין ועוד קשה לרש"י
דפסק לקמן בר"ל לא מתוקמא כלל מתני'

דקינמא לן דפירי לא עבדי חליפין כרב
נחמן ולכא לשנוי ופירי נמי עבדי חליפין
ולא יש דמים שהם בחליפין לדברי רש"י
דפסיק בר"ל ועוד דר"ח ורב אלפס וספרים
קדמונים גרסי ופירי נמי עבדי חליפין ביצד
החליף בשר שור בפרה ובשנויא דכל
הנישום לא קאמר בשר שור ועוד דתנא
לקמן פירי בקמה בכך וכן תקשה לרב
נחמן דאמר פירי לא עבדי חליפין דלא
מצי מיירי בדמים ומיהו לפר"ת דחליפין
שנה בשנה קני לכ"ע אפילו פירי אתי
שפיר בדיקא דבסמך ונראה דשור ופרה
חיים הוי כלי חשוב לפי שמשמש בהם
לשטן משוי ולחורש ולמאי דשני כל
הנישום אתי שפיר אפילו לרב נחמן ולא
פריך לר"ג אלא לפי מאי דס"ד מעיקרא
דאמר ופירי נמי עבדי חליפין וא"ת לישני
דר"ג יתרץ כל הנישום כמו שהוא לפי
האמת ויש לומר דמסתמא לא יחלוק ר"ג
על רב ולוי שהיו קדמונים דמ"ד מטבע
נעשה חליפין צריך לשנות כל הנעשה
דכל הנישום משמע למעוטי מטבע וצריך
לומר לדדיה ופירי נמי עבדי חליפין ומ"ד
אינו נעשה אינו חולק כי אם במטבע אבל
בפירי יסבור זה כוונה:

ולרב נחמן דאמר פרי לא עבדי חליפין
מאי ביצד. וא"ת ולפר"ת לוקמיה
בחליפין שנה בשנה גם ר"ל אמאי ע"כ
כרב ששת ס"ל ולוקמא בפירי ובשנה
בשנה וי"ל דומיא דרישא דכל הנישום
דמיירי בחליפין כלי בכלי או כל הנעשה
למאן דאמר נעשה חליפין דמיירי באינן
שנה בשנה דה"ה סיפא דהחליף שור בפרה
מיירי באינן שנה ומיהו למאן דאמר אין

מטבע נעשה חליפין לא מצי למימר דבשנה בשנה יועיל דא"כ מאי פריך מכל
הנעשה דמים באחר ומתני' דמטלטלין קונים זה את זה דמייתי בסמוך דמטבע
נעשה חליפין דלמא איירי שנה בשנה ולעיל נמי אמאי הוצרך לשנוי
בפרוטות הא שנה בשנה הוא דמשום טריסית היתר לא מקרי אינו שנה בשנה
אלא היכא שהמקם שנה כפלים מן המעות דאז דומה לחליפין אלא ודאי קרא
דמייתר לשנה בשנה לפירי אתי ולא למטבע וא"ת למ"ד בן פירי בין מטבע
עושה חליפין קרא למאי אתא י"ל דאתא לרבות מרוקא או דבר שאינו מסוים
היכא דהוי שנה בשנה דממעטין להו לקמן מתורת חליפין א"נ ללוי דאמר
לקמן בכליו של מקנה אתי קרא למימר דאם הוא שנה בשנה אפי' בכליו של
קונה מועיל: **יש** דמים שהם בחליפין. ומקני להו במחילת הדמים אף על גב
דאמר בקדושין (ה' ע"א) המקדש במלוה אינה מקודשת ובמכר לא קנה היינו כי
קדשה או קנה החפץ במעות שחייב לו אבל קדשה לא קנה בהנאת מחילת
מלוה מועיל כמו ארוח לה זמנא ואדבר עליך לשלשון:

כל

בין שזכה זה בו: **אלא אי סבר לה** כרב נחמן דאמר. כלי בעינן: **ומטבע**. בתורת דמים נמי לריש לקיש לא קני דנישני כרב נחמן דאמר יש דמים שהם בחליפין
דהא לריש לקיש מדאורייתא לוי דמעות אינן קונות ואפילו במכר דלא שכיח נמי **היכי** מתרין **להאי**. החליף שור בפרה דמתניתין לא בחליפין ולא בדמים: **ואפי'**
ביום מלא מעות. ועל כרחק בחליפין קאמר דאי בתורת דמים מעות לא קנו ש"מ מטבע נעשה חליפין ונקמה בחליפין: **תרגמא רב אחא**. בששתיהן מעות פסולות
דנזקה ליה בשאר מטלטלין מחליף ביום מלא דינרי אניקון בכים מלא של דינרים אניגרא: **אחר מהם פסלתו מלכות** ואחר מהם פסלתו מדינה. המקל וזר שלא
יוצאה ובני מדינה לוקחין אותו וקנהו פסלתו מדינה בני מדינה שזאנהו אבל המקל לא צוה ומצינא אותם בשאר מעות המלך: **דלא כני**. כלל. לשון
הילוף הוא: **מכור לי באלו**. אתו בידו מעות ואמר לחבירו מכור לי חפץ שלך באלו שבדי' ולא הקפיד לשאול כמה הם וקיבלם מיד הלוקח: **קנה**. לוקח החפץ במעות

הללו ואין אחד מהם יכול לחזור:

כל הנישום דמים באחר. כל שרגילים לשום אותו כשנותנין אותו דמים באחר
דהיינו כל המטלטלים אם בא אדם לתתם דמים בחפץ אחר דרך לשומן בכמה
ינתנו לו: **בין שזכה זה בו**. אם נתנם בתורת חליפין כיון שמשכן זה בו
ואשמועינן דמטלטלי ופירי נעשין חליפין ולא בעינן כלי דשלה איש נעלו (וה' ע"א)

לא דוקא דלקיים כל דבר דרשין לקיים
בכל דבר בדלקפון (ה' ע"א) **הכי נמי**
מסתברא. דלאו מטבע עסקין דקתני
סיפא ביצד החליף שור בפרה בו: **הכי**
קאמר ופירי נמי. כל מטלטלין אע"פ
שאינו כלי עבדי חליפין ביצד בו והכי
מפרשין לה כל העושה דמים באחר דהיינו
מטבע אם נתנו בתורת חליפין כיון שזכה זה
בנתניו זה בחליפין ביצד חליפין ומהו
חליפין כגון המחליף שור בפרה ואשמועינן
אגב אורחיה בסופא דפירי עושים חליפין
החליף שור בפרה גרסינן וי"ג בשר שור:
הניחא לרב ששת בו. בין למאי דסליק
אדעתין מעיקרא בין למאי דשני רב יהודה
סיפא דמתני' אשמועינן דפירי עבדי חליפין
ולא בעינן כלי וזא פלוגתא דרב נחמן ורב
ששת היא לקמן בשמעתין (ה' ע"א) הניחא
לרב ששת בו: **ה"ק יש דמים שהן**
בחליפין. רישא וסיפא חדא היא ואשמועינן
דש תורת דמים שהמעות קונות בלא
משיכה בחליפין של סודר: **ביצד חליפין**
דמי שור בפרה. מכר לו שור בכך וכך
מעות ומשך את השור ונתתיב לו המעות
א"ל הלוקח פרה יש לי שאני נותן לך בדמי
השור וניאותו יחד וקבל עליו נתתיב בעל
הפרה לתת לו את הפרה ואין אחד מהם
יכול לחזור והכי קאמר כל הנישום דמים
באחר כל המטלטלין שאדם שם לחבירו
ונותן לו שומת דמיתין בשביל חפץ אחר
שהיה לו ללוקח כיון שזכה זה לוקח ראשון
במטלטלין הראשונים שמשכן ואפילו
בתורת דמים על מנת להקנות לו חפץ שלו
בדמים נתתיב זה לוקח שני בכל אונסי
החליפין לפי שקנו לו מעותיו כל אונסי
החליפין: **ביצד חליפין דמי שור בפרה**.

שם לו השור בדמים ע"מ שיתן לו זה פרה באותן מעות קנה: **מאי טעמא דרב**
נחמן. דאמר דמים כי האי גזא קנו ואנן תנן מעות אינן קונות: **סבר לה** כר'
יוחנן. דאמר לקמן (ה' ע"א) דבר תורה מעות קונות כדאשכחן בני קונה מן ההקדש
שאמר תורה ונתן הכסף וקם לו: **ומפני מה אמרו משיכה קונה**. ולא מעות:
גזירה שפא. יניחם לוקח בבית מוכר זמן מרובה ותפול דליקה בשכונת המוכר
ולא יחוש לטרורו ולהציל לפיכך העמידום בפרשותו לחזור בו אם ירצה דכיון שאם
יתמקרו בפרשותו יתמקרו ויחזור בו מן המכר ויהא השקר שלו כי ידידה חשיב להו
וטרור ומציל וכיון דתקנתא דרבנן בעלמא הוא במכר דשכיח עבד רבנן תשנתא
במכר דלא שכיח כגון האי שיהיו שמין דמי מטלטלין במטלטלין לא עבד רבנן
תקנתא במשיכה: **ולריש לקיש דאמר**. לקמן בפרקין (ה' ע"א) **משיכה מפושת**
מן התורה. ופיין דמדאורייתא מעות לא קנו לא שזא מכר דשכיח ולא שזא מכר
דלא שכיח מעות לא קנו הניחא אי סבר לה כרב ששת דאמר פירי עבדי חליפין
מתרין לה למתני' כרב ששת ונדשני ר' יהודה כל הנישום דמים באחר כגון
מטלטלין ופירי שאדם רגיל לשומן כשנותנין דמים באחר היכא דעשאה חליפין
בתורת דמים נמי לריש לקיש לא קני דנישני כרב נחמן דאמר יש דמים שהם בחליפין
דהא לריש לקיש מדאורייתא לוי דמעות אינן קונות ואפילו במכר דלא שכיח נמי **היכי** מתרין **להאי**. החליף שור בפרה דמתניתין לא בחליפין ולא בדמים: **ואפי'**
ביום מלא מעות. ועל כרחק בחליפין קאמר דאי בתורת דמים מעות לא קנו ש"מ מטבע נעשה חליפין ונקמה בחליפין: **תרגמא רב אחא**. בששתיהן מעות פסולות
דנזקה ליה בשאר מטלטלין מחליף ביום מלא דינרי אניקון בכים מלא של דינרים אניגרא: **אחר מהם פסלתו מלכות** ואחר מהם פסלתו מדינה. המקל וזר שלא
יוצאה ובני מדינה לוקחין אותו וקנהו פסלתו מדינה בני מדינה שזאנהו אבל המקל לא צוה ומצינא אותם בשאר מעות המלך: **דלא כני**. כלל. לשון
הילוף הוא: **מכור לי באלו**. אתו בידו מעות ואמר לחבירו מכור לי חפץ שלך באלו שבדי' ולא הקפיד לשאול כמה הם וקיבלם מיד הלוקח: **קנה**. לוקח החפץ במעות

1 כָּל הַנִּישּׁוּם דָּמִים בְּאַחַר, כלומר, כל דבר שרגילים להעריך את שוויו
2 כשניתן כתשלום עבור דבר אחר, דהיינו כל המטלטלים ואפילו פירות, אם
3 נתנם הקונה למוכר בתורת חליפין, בִּין שְׂכָה זֶה – המוכר בחפץ שהקונה
4 נתן לו, נִתְחַיֵּב זֶה – הקונה בְּחִלְפִין – באונסין שיקרו מעתה לדבר הנקנה,
5 כיון שזכה בו הקונה מיד בקנין חליפין על אף שלא משך אותו. והחידוש
6 הוא שאף פירות יכולים לקנות בחליפין, ואין צריך דווקא כלי.
7 הגמרא מוכיחה מן הסיפא של המשנה כתידיצו של רב יהודה: הָכִי נָמִי
8 מִסְתַּבְּרָא שאין כוונת המשנה ב'כל הנישום' וכו' למטבע אלא למטלטלים,
9 מִדִּקְתָּנִי סִיפָא – ממה שמבארת המשנה בסיפא בִּיצָד הַחֲלִיף שוֹר בְּפֶרָה
10 או חֲמור בְּשׂוֹר, הרי שמדובר כאן בשאר מטלטלין כגון שור ופרה ולא
11 במטבע, שְׂמַע מִיָּהָ.
12 הגמרא מבררת איך סברו מתחילה להעמיד את המשנה בחליפי מעות.
13 שואלת הגמרא: וְלִמָּא דְּחִלְפִי אֲדַעְתִּיהּ מַעֲקִינָא – לפי מה שסברו
14 בתחילה לפרש שכונת המשנה לַמַּטְבֵּעַ, וחידוש המשנה הוא שמטבע
15 נעשה חליפין, אם כן מָא בִּיצָד, – מדוע שנו בסיפא 'כיצד החליף שור
16 בפרה', שהיא דוגמא למטלטלין שאינם מטבע. מיישבת הגמרא: בתחילה
17 סברו שאין הכוונה בסיפא לבאר את עצם החידוש שנשנה ברישא, וְהָכִי
18 קָאָמַר – כך היא כוונת המשנה, לאחר שחידשה ברישא שמטבע נעשה
19 חליפין, מבארת המשנה מהו עצם הקנין חליפין, ודרך אגב השמיענו התנא
20 חידוש דְּפִירִי נָמִי עֲבָדִי חֲלִיפִין – שגם פירות עושים חליפין, ולכן שנו
21 בסיפא 'בִּיצָד הַחֲלִיף שוֹר בְּפֶרָה או חֲמור בְּשׂוֹר'.
22 נמצא שבין לסברת המקשן ובין לפי ביאורו של רב יהודה, נתחדש על כל
23 פנים בסיפא של משנה זו שפירות עושים חליפין. שואלת הגמרא: הֲנִיָּהָ –
24 אמנם ביאור זה יובן לִדְעָתָא רַב שְׁשֶׁת דָּאָמַר להלן (מז). שדורשים ממה
25 שנאמר בפסוק המלמד על קנין חליפין (רות ד ז) 'לָקַחְנָה כָּל דָּבָר' שאף פִּירִי
26 עֲבָדִי חֲלִיפִין – פירות עושים חליפין, ומה שנאמר בהמשך הפסוק 'שָׁלַף
27 אִישׁ נַעֲלוֹ' הוא לאו דווקא, אֱלָא לָרֵב נִחְמָן דָּאָמַר שמהפסוק 'שָׁלַף אִישׁ
28 נַעֲלוֹ' למדים שרק בָּלִי ושהוא כעין נעלו אֵין – אכן עושה חליפין, אֲבָל פִּירִי
29 לֹא עֲבָדִי חֲלִיפִין – אבל פירות שאינם כנעל, אינם עושים חליפין, מָא
30 בִּיצָד – אין יפרש מה ששנינו בסיפא 'כיצד החליף שור בפרה או חמור
31 בשור' דהיינו חליפין בדבר שאינו ככלי אלא כפירות.
32 מיישבת הגמרא: לדעת רב נחמן יש לבאר שמשנה זו אינה מדברת כלל
33 בקנין חליפין אלא בקנין כסף, וְהָכִי קָאָמַר, על אף שאין מטלטלין ניקנין
34 בקנין כסף בלא משיכה, מכל מקום יֵשׁ דָּמִים שְׁהֵן בְּחִלְפִין – יש תשלום
35 עבור חפץ שמועיל לקנותו בקנין כסף בלא משיכה, כשם שקנין חליפין
36 מועיל בלא משיכה, ומבררת המשנה: בִּיצָד יתכן דבר זה. מבארת המשנה:
37 באופן שמכר שור לחבירו וסיכמו שהקונה ישלם למוכר כך וכך מעות,
38 ומשך הקונה את השור ונתחייב במעות, ואחר כך הֲחִלִּף דָּמֵי שוֹר בְּפֶרָה
39 או דָּמֵי חֲמור בְּשׂוֹר – הציע הקונה למוכר שיקנה ממנו פרה בדמי השור
40 שהוא חייב לו, והסכימו שניהם שכך יעשו, הרי בעל הפרה נתחייב לתת
41 לבעל השור את הפרה, ואין אחד מהם יכול לחזור בו, שבאופן זה דמי
42 השור מועילים לקנות את הפרה בקנין כסף בלא שימשוך בעל השור את
43 הפרה.
44 מבררת הגמרא: מָא מַעֲמִיָּה – מהו טעמו דָּבָר נִחְמָן שבאופן זה מעות
45 קונות, הלא לעיל (מד). שנינו 'מטבע אינו קונה את המטלטלין'. מבארת
46 הגמרא: רב נחמן סָבַר לֶה פֶּרָה בִּיצָד יוֹחֵנָן, דָּאָמַר לקמן (מז): דָּבָר תּוֹרָה מַעוֹת
47 קוֹנוֹת את המטלטלין, וּמַפְנֵי מַה אֲמָרוּ חכמים שְׂמִישָׁכָה קוֹנֶה ולא מעות,
48 גְּזִירָה שְׁמָא יניחם הקונה בבית המוכר זמן מרובה, ותיפול דליקה בעליית
49 המוכר ששם מונחים פירותיו של הקונה, והמוכר לא יטרח להצילם, ויֵאמַר
50 לוֹ לקונה, נִשְׂרָפוּ חֲפִיץ בְּעַלְיָהּ, משום כך העמידו חכמים את הפירות
51 ברשות המוכר עד שימשוך אותם הקונה לרשותו, שמחמת כן יטרח המוכר
52 להצילם, וכיון שהטעם שמעות אינן קונות אינו אלא גזירה מדרבנן, סובר
53 רב נחמן שלא בכל האופנים גזרו חכמים, וְרַק מִלְתָּא דְּשִׁכְיָהָ – בדבר מצי
54 כגון מכר רגיל, גְּזִירוֹ בִּיה רַבָּנָן, אבל מִלְתָּא דִּלָּא שְׁכִיחָא, כגון זה שבא
55 לקנות מטלטלין בדמי מטלטלין אחרים שנתחייב לו, לֹא גְּזִירוֹ בִּיה רַבָּנָן,

56 אלא העמידהו על דין התורה, שמעות קונות.
57 הגמרא מבררת כיצד תתפרש סיפא זו לדעת ריש לקיש, הסובר להלן (מז):
58 שֶׁמֶן הַתּוֹרָה מעות אינן קונות. שואלת הגמרא: וְלִישָׁא לְקִישׁ דָּאָמַר
59 שְׂמִישָׁכָה מַפְרִישֶׁת מִן הַתּוֹרָה – שמפורש בתורה שאין מעות קונות
60 מטלטלין בלא משיכה, ונמצא שלדעתו אין לחלק בין מכר המצוי למכר
61 שאינו מצוי, אלא בכל אופן אינן קונות, איך יתפרשו דברי המשנה 'כיצד
62 החליף שור בפרה', הֲנִיָּהָ אִי נפרש שריש לקיש סָבַר לֶה פֶּרָה שְׁשֶׁת
63 האומר שפירות עושים חליפין, שלפי זה אף הוא מִתְרַץ לֶה למשנה פֶּרָה
64 שְׁשֶׁת, וכפי שאמר רב יהודה לעיל, כל הנישום דמים באחר כגון מטלטלין
65 ופירות שאדם רגיל לשומם כשנותנם בדמי דבר אחר, הרי הם קונים
66 בחליפין, אֱלָא אִי נפרש שריש לקיש סָבַר לֶה פֶּרָה נִחְמָן דָּאָמַר פִּירִי לֹא
67 עֲבָדִי – פירות אינם עושים חֲלִיפִין, וְכֵן מַטְבֵּעַ לֹא קִנֵּי – מעות אינן קונות
68 כלל לריש לקיש, הֲיָכִי מִתְרַץ לֶה – כיצד יפרש את הסיפא 'החליף שור
69 בפרה', הלא אינו יכול לפרשה לא בחליפין ולא בדמים. משיבה הגמרא: עַל
70 בְּרִיתָהּ פֶּרָה שְׁשֶׁת מִתְרַץ לֶה – אכן בהכרח צריך לומר שריש לקיש סובר
71 כרב ששת שפירות עושים חליפין, וממילא יפרש את המשנה כפי שפירשה
72 רב ששת, בקנין חליפין.
73 הגמרא חוזרת לענין חליפין במטבע, הנה הובא לעיל (ע"א) דעת כמה
74 אמוראים שאין מטבע נעשה חליפין, וכן הוכיחה הגמרא לעיל ממשנה
75 שאין מטבע נקנה בחליפין, הגמרא מקשה על שני דינים אלה: תָּנֵן – שנינו
76 במשנתנו (מד.), כָּל הַמַּטְלָמִלִין קוֹנִין זֶה אֶת זֶה, וְאָמַר רִישׁ לְקִישׁ
77 שהמשנה באה לרבות, שכל המטלטלין כולם, וְאִפְּלוּ בֵּים מִלָּא מַעוֹת
78 בְּבִים מִלָּא מַעוֹת קונים זה את זה, ובהכרח כוונת ריש לקיש שהם קונים
79 זה את זה בקנין חליפין, שהרי אין מעות קונות מטלטלין, ונמצאנו למדים
80 שמטבע נעשה חליפין וגם נקנה בחליפין.
81 מתרצת הגמרא: תִּרְנָנָא – פירש רב אֲחָא, שאין כוונת ריש לקיש לפרש
82 את המשנה במעות טובים ומתקבלים, אלא כוונתו למטבעות פסולים, כגון
83 בְּדִינָר אֲנִיקָא וְאִנְיָרָא, כלומר שהחליפו ביניהם כיס מלא דינרי 'אנקא'
84 בכיס מלא דינרי 'אניגרא', שהם מטבעות פסולים, אֲחָד שְׂפִסְלָתוֹ מִלְּבָבוֹ
85 – שהמלך גזר שלא ישתמשו במטבע זה, אבל בני המדינה משתמשים בו
86 בהצנע, וְאֲחָד שְׂפִסְלָתוֹ מִדִּינָה – שבני המדינה שונאים מטבע זה, אבל
87 המלך לא גזר לפסולו, ומקבלים אותו בשאר מדינות המלך. ומחמת שהם
88 פסולים אין דינם כמטבע, אלא כשאר מטלטלין שהם נעשים חליפין ונקנים
89 בחליפין.
90 מבארת הגמרא לשם מה העמיד רב אחא בשתי מיני מטבעות פסולות אלה:
91 וְגִירָא – והוצרך רב אחא להשמיענו שיש חליפין גם במטבע שפסלתו
92 מלכות וגם במטבע שפסלתו מדינה, דָּאִי אֲשִׁמוּעִינָן – שאילו היה משמיענו
93 רק פְּסָלָתוֹ מִלְּבָבוֹ, היינו טועים לומר שרק באופן זה אינו נחשב מטבע,
94 מִשּׁוּם דִּלָּא קִנֵּי – שאינו 'הולך' בָּלָל, כלומר אינו מתקבל בשום מדינה,
95 אֲבָל פְּסָלָתוֹ מִדִּינָה דְּקִנֵּי לִיה בְּמִדְיָה אֲחֵרִיתִי – שהוא 'הולך' ומתקבל
96 במדינה אחרת, שלא פסלוהו אלא בני אותה מדינה, אִימָא – היינו אמורים,
97 אֲבָתִי – עדיין מַטְבֵּעַ הוּא, וְאֵין מַטְבֵּעַ נִקְנָה בְּחִלְפִין, לכן השמיענו
98 שמטבע שפסלתו מדינה אינו חשוב מטבע ויש בו חליפין. וְאִי אֲשִׁמוּעִינָן –
99 ואילו היה משמיענו רק פְּסָלָתוֹ מִדִּינָה, היינו טועים לומר שרק באופן זה
100 אינו נחשב מטבע, מִשּׁוּם דִּלָּא קִנֵּי לִיה – שאינו 'הולך' ומתקבל באותה
101 מדינה לֹא בְּצִנְעָא וְלֹא בְּפִרְהָסָא – לא בסתר ולא בגלוי, כיון שבני
102 המדינה שונאים אותו, אֲבָל פְּסָלָתוֹ מִלְּבָבוֹ דְּקִנֵּי לִיה – שהולך ומתקבל
103 בְּצִנְעָא, אִימָא – היינו אמורים, אֲבָתִי – עדיין מַטְבֵּעַ הוּא, וְאֵין מַטְבֵּעַ
104 נִקְנָה בְּחִלְפִין, לכן צְרִיכָא – הוצרך רב אחא להשמיענו שאף מטבע
105 שפסלתו מלכות אינו חשוב מטבע.
106 הגמרא מביאה נידון חדש: אָמַר רַבָּה אָמַר רַב הוֹנָא, אם אחז בידו מעות
107 ואמר לחבירו, כְּבוֹד לִי חפץ שלך בְּאֵלּוּ המעות שבידי, וחבירו לא הקפיד
108 לשאול כמה מעות הם אלא הסכים וקיבלם מיד הלוקח, קִנָּה הלוקח את
109 החפץ במעות הללו, ואין אחד מהם יכול לחזור בו.

וַיֵּשׁ לוֹ לְמוֹכַר עֲלָיו דִּין אֲוִנָּהּ בִּאֲפֻן שְׁהִיָּה בַּמַּעוֹת פְּחוֹת שִׁישִׁית מִשְׁוִי
 הַחֲפֶץ, וַיִּכּוֹל לְחַבּוֹעַ מִמֶּנּוּ אֶת הַמַּעוֹת הַחֲסוּרוֹת. וַיֵּיֵאֵר רַבָּה אֶת טַעְמֵי הַדִּין,
 הַטַּעַם לִכְךָ שֶׁקֵּנָה אֶת הַחֲפֶץ אַף עַל גַּב דְּלֵאל מִשְׁךְ אוֹתוֹ, וְהָרִי כֶּסֶף אֵינוֹ
 קוֹנֶה, מִשּׁוּם דְּכֵינָן דְּלֵאל קִפִּיד הַמוֹכֵר לְשֹׂאֵל כִּמְהַ מַּעוֹת הֵם, קֵנָה הַלוֹקָח,
 דְּכִי חֲלִיפִין דְּמִי – שֶׁנִּחְשְׁבִים הַמַּעוֹת כִּמוֹ קֵנִין חֲלִיפִין שֶׁמַּעֲוִיל אֵף בְּלֹא
 מִשְׁכִּיבָה. וְהַטַּעַם לִכְךָ שִׁישׁ לוֹ עֲלָיו – לְמוֹכֵר עַל הַלוֹקָח דִּין אֲוִנָּהּ, מִשּׁוּם
 דְּמִכּוֹר לִי בְּאֵלֹי קֶאֱמָר לִיה – שֶׁאִמְרוּ לוֹ 'מְכוֹר' שְׁאִינוֹ לִשְׁוֹן חֲלִיפִין, אֲלֵא
 מִשְׁמַע שֶׁלֹּא נִתְרַצָּה לְמוֹכֵר אֶת הַחֲפֶץ אֲלֵא בְּשׁוּיָו.
 הַגְמָרָא מְבִיאָה שְׂרָבִי אֲבֵא נַחֲלֵק עַל רַבָּה בְּדַעַת רַב הוֹנָא בַּעֲנֵן הָאוֹנָה: רַב
 אֲבָא אֲמַר בְּשֵׁם רַב הוֹנָא, אִם אִמְרוּ לוֹ הַלוֹקָח מְכוֹר לִי אֶת הַחֲפֶץ בְּאֵלֹי
 הַמַּעוֹת שְׁעִמִי, קֵנָה, וְאֵף אֵין לוֹ לְמוֹכֵר עֲלָיו דִּין אֲוִנָּהּ, שְׂכִינָן שֶׁהַמוֹכֵר
 לֹא הִקְפִיד, נִמְצָא שֶׁהַסֵּכִים לְמוֹכְרוֹ בְּכָל מַזִּיחַ.
 הַגְמָרָא מִסְתַּפֶּקֶת אִיךָ הַדִּין בְּהִיפָּר, בַּחֲלִיפִין שֶׁהִקְפִיד הַמוֹכֵר שִׁיהִיו שׁוּיִם
 כְּדַמִּי הַמִּקָּח: אֲמַנְם פְּשִׁיטָא – דִּין פְּשׁוּט הוּא לֵנוּ, וְכִמוֹ שְׂבִיֵּאֵר רַב הוֹנָא,
 שְׂכֵאשֵׁר נוֹתֵן הַלוֹקָח דְּמִיָּם עֲבוּר הַחֲפֶץ, וְאֵין הַמוֹכֵר מְקַפִּיד עֲלֵיהֶן לְרֹאוֹת
 אִם הֵם שׁוּיִם כְּדַמִּי הַחֲפֶץ שֶׁלּוֹ, הָא קֶאֱמָרִינָן דְּקֵנָה – הָרִי אִמְרוּנוֹ לְעִיל
 שְׁקֵנָה, דְּבַחֲלִיפִין דְּמוֹ. אֵךְ יֵשׁ לְהַסְתַּפֵּק, כֵּאשְׁרֵי קוֹנֶה בְּתוֹרַת חֲלִיפִין,
 שֶׁמַּחֲלִיף חֲפֶץ בַּחֲפֶץ אַחֵר, וּמְקַפִּיד הַמוֹשֵׁךְ עֲלֵיהֶן – עַל הַחֲפֶץ שֶׁקִּיבֵל
 שִׁיהִיָּה שׁוּה כְּדַמִּי הַחֲפֶץ שֶׁלּוֹ. מָא – מִזֶּה הַדִּין, הָאִם קֵנוּ שְׁנִידֵם בְּמִשְׁכִּית
 הָאֲחֵר, כְּדִין חֲלִיפִין, אֵף שֶׁמֵּא כִּינן שֶׁמִּקְפִיד עַל שׁוּיִים הָרִי זֶה נִחְשָׁב כַּקֵּנִין
 מַעוֹת, וּמַעוֹת אֵינִי קוֹנוֹת מִטַּלְטְלִין.
 הַגְמָרָא סוֹבְרָה לְפָשׁוּט אֶת הַסֶּפֶק מִהִבְרִייתָא: אֲמַר רַב אֲדָא בְּרַ אֲהֵבָה, הָא
 שְׁמַע, הָרִי שְׁהִיָּה תוֹפֵשׁ פִּתְרָה וְעוֹמֵד בְּשׁוֹךְ, וְכֵא שְׂכִיבֵי וְאִמְרוּ לוֹ פִּתְרָה
 לְמָה הִבֵּאת לְשׁוֹךְ, וְהַשִּׁיב לוֹ בַּעַל הַפֶּה, לְחִמּוֹר אֲנִי צָרִיךְ, וְלִכְךָ הִבֵּאתִי
 אֶת הַפֶּה לְמוֹכְרָהּ וְלִקְחָתָהּ תַּחְתִּיהָ חִמּוֹר, וְאִמְרוּ לוֹ חִבִּירוֹ יֵשׁ לִי חִמּוֹר שְׁאֵנִי
 נוֹתֵן לָךְ, וְהוֹסִיף לְשֹׂאֵלוֹ פִּתְרָה בְּכִמְהַ תִּמְכּוֹר, וְהַשִּׁיב בְּכֶךְ וְכֶךְ, וּבַעַל
 הַפֶּה אֵף הוּא שֹׂאֵל, חִמּוֹרְךָ בְּכִמְהַ תִּמְכּוֹר, וְהַשִּׁיב חִבִּירוֹ בְּכֶךְ וְכֶךְ וּבִאוּתוֹ
 הַסְכּוּס, אִם מִשְׁךְ בְּעַל חִמּוֹר אֶת הַפֶּה כְּדִי לְקוֹנוֹתָהּ, לֹא הִסְפִּיק בְּעַל
 הַפֶּה לְמִשְׁוֹךְ אֶת חִמּוֹר עַד שִׁמַּת חִמּוֹר, לֹא קֵנָה בְּעַל חִמּוֹר אֶת
 הַפֶּה. וְשְׁמַע מִיָּה מִבְּרִייתָא זֶה שְׂכֵאשֵׁר קוֹנֶה בְּקֵנִין חֲלִיפִין וּמְקַפִּיד עֲלֵיהֶן
 לְבַרֵּר אֶת שׁוּיִים, לֹא קֵנָה בְּלֹא מִשְׁכִּיבָה, מִשּׁוּם כֵּן, כִּינן שֶׁהִקְפִיד שֶׁתַּהֲדִיָּה
 הַפֶּה שׁוּה כְּדַמִּי הַחִמּוֹר לֹא קֵנָה אֶת הַחִמּוֹר בְּתוֹרַת חֲלִיפִין, אֲלֵא בְּקֵנִין
 מַעוֹת, שְׁאִינוֹ קוֹנֶה בְּמִטַּלְטְלִין. וְכִינן שֶׁלֹּא קֵנָה אֶת הַחִמּוֹר, מִמִּילָא אֵף לֹא
 קֵנָה אֶת הַפֶּה שֶׁמִּשְׁךְ, כִּינן שֶׁלֹּא קִיבֵלָה אֲלֵא בְּתוֹרַת דְּמִיָּם עַל הַחִמּוֹר.
 הַגְמָרָא מְבִיאָה שְׂרָבֵא פּוֹשֵׁט אֶת הַסֶּפֶק מִסְבְּרָא לֵאדִּיךְ גִּיסָא, וְדוּחָהּ אֶת
 הָרֵאִיָּה מִהִבְרִייתָא: אֲמַר רַבָּא, אֲמַר חֲלִיפִין שְׁשׁוּפְמִנִי עֲקָקִינָן – וְכִי קֵנִין
 חֲלִיפִין הָאִמּוֹר בְּתוֹרָה, בְּשׁוּטִים נֹאמֵר, דְּלֵאל קֶפֶר – שְׁאִינֵם מְקַפִּידִים לְרַעַת
 שֶׁהַחֲפֶץ שֶׁמִּקְבָּלִים יִהְיֶה שׁוּה קֶצֶת דְּמִיָּם, שִׁיטֵּב בַּעֲיֵינֵיהֶם לִתֵּת אֶת הַחֲפֶץ
 שֶׁלָּהֶם כְּנִגְדּוֹ, הֵלֵא וְדֵאִי שְׁאִין הַכְּתוּב מְדַבֵּר בְּשׁוּטִים כֹּאלֵה, אֲלֵא כֹל
 חֲלִיפִין מִיְּקַפֵּד קֶפֶר – כֵּן מְקַפִּידִים עַל שׁוּיִים, וְקֵנָה – וּמִכּוֹל מְקוּם קוֹנִין
 בַּחֲלִיפִין, וְלִכְךָ אֵף כֵּאֵן אֵין לְהַסְתַּפֵּק וְלִמּוֹר שֶׁבְּמִקְפִיד עַל שׁוּיָו אֵינוֹ קוֹנֶה
 בְּקֵנִין חֲלִיפִין. וְהָבֵא בְּמִיָּה עֲקָקִינָן – וְמִזֶּה שְׁנִידֵם בְּרִייתָא שְׂבִלָא הַסֶּפֶק
 לְמַשְׁכּוֹ לֹא קֵנָה, אֵין זֶה מִשּׁוּם שֶׁמִּקְפִיד, אֲלֵא בְּכַגּוֹן דְּאֲמַר לִיה נַחֲלִיף בִּינֵינוּ
 אֶת חִמּוֹר שְׁלִי בְּפֶהָ וְנִלְחָה שְׁלִי, וּמִשְׁךְ אֶת הַפֶּה וְעֲדִינן לֹא מִשְׁךְ אֶת
 הַפֶּה, דְּלֵאל הָוָה לִיה מִשְׁכִּיבָה מַעֲלִיא – שְׁאִין זֶה מִשְׁכִּיבָה מוֹשְׁלֶמֶת כֹּל זִמָּן
 שֶׁלֹּא מִשְׁךְ הַכֹּל, וְלִכְךָ לֹא קֵנָה בְּמִשְׁכִּיבָה זֶה אֶת הַחֲלִיפִין.
 הַגְמָרָא חוֹזֵר לְדוֹן בְּדַבְרֵי רַב הוֹנָא: אֲמַר רַב – אִמְרוּ רַב הוֹנָא לְעִיל, אִם
 אִמְרוּ לְחִבִּירוֹ מְכוֹר לִי חֲפֶץ בְּמַעוֹת אֵלֹי, קֵנָה הַלוֹקָח אֶת הַחֲפֶץ, וַיֵּשׁ לוֹ
 עֲלָיו אֲוִנָּהּ, וַיֵּיֵאֵר הַטַּעַם שְׁקֵנָה, מִשּׁוּם שֶׁבִּאֲפֻן זֶה הָרִי זֶה כַּקֵּנִין חֲלִיפִין.
 מְבִרַת הַגְמָרָא: לִיָּמָא – הָאִם יֵשׁ לְלַמּוֹד מִכֵּאֵן שֶׁכֶּכֶר רַב הוֹנָא מְטַבֵּעַ
 נַעֲשֶׂה חֲלִיפִין, שְׁאִם לֹא כֵן אֵיךְ קוֹנֶה הוּא עִם הַמַּעוֹת אֶת הַחֲפֶץ. דּוּחָהּ
 הַגְמָרָא: לֹא – אֵין חוֹנֵת רַב הוֹנָא שֶׁקוֹנֶה הוּא בְּקֵנִין חֲלִיפִין, אֲלֵא בְּקֵנִין כֶּסֶף.
 הַטַּעַם שְׁאִין צָרִיךְ מִשְׁכִּיבָה בִּאֲפֻן זֶה, מִשּׁוּם שֶׁרַב הוֹנָא כֶּכֶר לֵה בְּרִיָּה
 יוֹחֵנָן דְּאֲמַר דְּבַר תּוֹרָה מַעוֹת קוֹנוֹת, וּמִפְּנֵי מַה אֲמָרוּ חֲכָמִים מִשְׁכִּיבָה
 קוֹנֶה לֹא מַעוֹת. וְיִזְרָה שְׁמָא יִאמְרוּ לוֹ הַמוֹכֵר לְקוֹנֶה נִשְׁרָפוּ חֲפִיץ בְּעֵלְיָהּ,
 וְלֹא יִטְרַח לְהַצִּילֵם, וְכִינן שְׁאִין זֶה אֲלֵא גּוֹזֵרֶת חֲכָמִים לְהַצְרִיךְ מִשְׁכִּיבָה, יֵשׁ
 לִמּוֹר שֶׁרַב בְּמִלְתָּא דְּשִׁכְחָה – בִּאֲפֻן שֶׁמִּצִּי נִזְרָה בֶּה רִבְּנָן, וְמִזֶּה שְׁאִין כֵּן
 בְּמִלְתָּא דְּלֵאל שְׂכִיחָה, כִּגּוֹן בִּאֲפֻן זֶה שְׁאִין הַמוֹכֵר מְקַפִּיד עַל מִנִּין הַדְּמִיָּם,
 לֹא נִזְרָה בֶּה רִבְּנָן, וְלִזֶּה נִתְבוּחַ רַב הוֹנָא, שֶׁמַּעוֹת אֵלֹי קוֹנִים בְּתוֹרַת דְּמִיָּם,

כִּשֶׁם שֶׁחֲלִיפִין קוֹנִים.
 אֲמַר לִיה מִר הוֹנָא בְּרִיָּה דְּרַב נַחְמָן לְרַב אֲשִׁי, אֲתָנוּ חֲבִי מִתְּנִיתוֹ לֵה –
 אֲתָם שׁוּיִים כֵּךְ אֶת דְּבָרֵי רַב הוֹנָא, שְׁנִסְתַּפְקֵתֶם שֶׁמֵּא הוּא סוֹבֵר מִטַּבֵּעַ
 נַעֲשֶׂה חֲלִיפִין, וְדִחִיתֶם שְׁאִין לְהוֹכִיחַ כֵּן מְדַבְּרִיו. אֲבֵל אֲנִי חֲבִי מִתְּנִיתוֹ לֵה
 – אִנּוּ שְׁנִידֵם בְּפִירוֹשׁ לְעִיל (מִנּוּ). וְכֵן אֲמַר רַב הוֹנָא אֵין מְטַבֵּעַ נַעֲשֶׂה
 חֲלִיפִין, יַחַד עִם שְׂאֵר הָאִמּוֹרָאִים הַסּוֹבְרִים (שֵׁם) שְׁאִין מִטַּבֵּעַ נַעֲשֶׂה חֲלִיפִין.
 וְלִכְךָ לֹא הַסְתַּפְקוּ כֹּלָּל בְּדַעַת רַב הוֹנָא, שׁוּדָאִי טַעְמֵוּ מִשּׁוּם שֶׁסּוֹבֵר כְּרַבִּי
 יוֹחָנָן וְנִכְמוּ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעִיל.
 הַגְמָרָא מְבִיאָה מַחֲלּוֹקַת אִמּוֹרָאִים בִּאִיזָה אוֹפֵן נַעֲשֶׂה קֵנִין חֲלִיפִין. מְבִרַת
 הַגְמָרָא: בְּמָה קוֹנִין – בְּכֹלֵי שֶׁל מִי נַעֲשֶׂה קֵנִין חֲלִיפִין, רַב אֲמַר בְּכֹלֵי
 שֶׁל קוֹנֶה, כְּלוֹמֵר הַקוֹנֶה נוֹתֵן לְמוֹכֵר אֶת סוֹדְרוֹ, וּבְמִשְׁכִּית הַמוֹכֵר אֶת
 הַסּוֹדֵר נִקְנָה חֲלִיפִיו לְקוֹנֶה, וְטַעַם הַדְּבַר, מִשּׁוּם דְּנִיחָא לִיה – נַח לוֹ לְקוֹנֶה
 דְּלִיָּהוּ – שִׁדְיָהּ הַמְּקַנָּה קוֹנֶה אֶת הַסּוֹדֵר שֶׁלּוֹ. כִּי חֲבִי דְּלִיָּהוּ וְלִיָּהוּ לִיה
 – כְּדִי שֶׁעַל יָדִי כֵךְ יִגְמֹר הַמוֹכֵר בְּדַעַתוֹ וְיִקְנֶה לוֹ. וְלִיָּהוּ אֲמַר בְּכֹלֵי שֶׁל
 מְקַנָּה, כְּלוֹמֵר הַמְּקַנָּה נוֹתֵן לְקוֹנֶה אֶת סוֹדְרוֹ, וּבְמִשְׁכִּית הַקוֹנֶה אֶת הַסּוֹדֵר
 נִקְנָה לוֹ אֵף הַחֲפֶץ, וְטַעְמֵוּ דְּבְרִבְעִין לְמִיָּר – כִּפִּי שִׁיתְבָּאֵר בְּגִמְרָא לְקֶמֶן.
 הַגְמָרָא מְקַשָּׁה עַל לִיָּהוּ אֲמַר לִיה רַב הוֹנָא מְדַקְרָתָא לְרַבָּא, וְלִיָּהוּ דְּאֲמַר
 בְּכֹלֵי שֶׁל מְקַנָּה, נִמְצָא שְׁאֵף קִרְקוּת הַנִּקְנִים בְּקֵנִין סוֹדֵר הָא קֵאֱמָר קֵנִי
 אֲרִיעָא אֲנִי גְלִיָּמָא – נַעֲשֶׂה הַקֵּנִין בִּאֲפֻן זֶה שֶׁהַמוֹכֵר נוֹתֵן סוֹדְרוֹ לְקוֹנֶה
 וּמִשְׁמִשְׁךְ הַקוֹנֶה אֶת הַסּוֹדֵר וְכִכֵּה לוֹ אֲבֵךְ בִּי הַקִּרְקֵעַ, וְאִם כֵּן הוּוֹ
 לִיה – וְאִם כֵּן הָרִי מוֹצִיאִים אֲנִי שְׁנִידֵם שֶׁשֶׁל לִיָּהוּ אֲחֵרִיָּתוֹ וְקִרְקוּתוֹ נִקְנִין
 עִם וְאִם כֵּן נִקְנִים שְׁאֵין לִיָּהוּ אֲחֵרִיָּתוֹ וְאִם כֵּן נִקְנִים, וְהִינּוּ בְּדַבְּרִי
 שְׁהוּא קֵנִין שֶׁל מִטַּלְטְלִין וְלֹא שֶׁל קִרְקוּתוֹ, וְאִם אִיפְכָא תֵּנָן – וְהָרִי אֲנִי
 שְׁנִידֵם (קִידוּשִׁין כּוּ). שֶׁרַב נִקְנִים שְׁאֵין לִיָּהוּ אֲחֵרִיָּתוֹ נִקְנִין עִם נִקְנִים שֶׁשֶׁל
 לִיָּהוּ אֲחֵרִיָּתוֹ בְּכֶסֶף וּבְשֶׁטֶר וּבְחֻזָּקָה שֶׁהֵם קֵנִינִים שֶׁל קִרְקוּתוֹ, אֲבֵל קִרְקוּתוֹ
 אֵינֵם נִקְנִים אֲבֵל מִטַּלְטְלִין.
 הַגְמָרָא מְבִארֵת שֶׁלְדַעַת לִיָּהוּ נַעֲשֶׂה הַקֵּנִין בִּאֲפֻן אַחֵר, וְלֹא אֲבֵל מִטַּלְטְלִין.
 אֲמַר לִיה רַבָּא לְרַב הוֹנָא, אִי הָוָה לִיָּהוּ הָבֵא – אֵילוֹ הִיָּה לִי כֵאֵן, הָוָה מְפִיק
 לְאִפְךָ פּוֹלְטִי דְּנִיָּרָא – הִיָּה מוֹצִיאָה לְפָנֶיךָ נִיָּצְרוֹת שֶׁל אֲשֵׁ, כְּלוֹמֵר שֶׁהִיָּה
 מְנַדָּה אוֹתָךְ עַל שֶׁשִּׁחַדְתָּ בּוֹ שֶׁדְּבָרֵי נִסְתָּרִים מִמֶּנּוּ זֶה, מִי כְּכֶרֶת – וְכִי
 אֶתֶּה סוֹבֵר שֶׁעַל יָדִי שֶׁמִּשְׁךְ הַקוֹנֶה גְלִיָּמָא שֶׁל הַמוֹכֵר מְקַנָּה לִיה הַמוֹכֵר גֵּם
 אֶתֶּה הַקִּרְקֵעַ אֲבֵל הַגְלִיָּמָא. וְדֵאִי אֵינוֹ כֵן, אֲלֵא אֵף לִי סוֹבֵר שֶׁקֵנִין חֲלִיפִין
 נַעֲשֶׂה עַל יָדִי שֶׁנִּחְשָׁב שֶׁהַמוֹכֵר קִיבֵל דְּבַר מִהַקוֹנֶה וְתִמְרוֹתָהּ הוּא מְקַנָּה
 לְקוֹנֶה אֶת חֲלִיפִיו. וְהַדְּבַר שֶׁקִּיבֵל הַמוֹכֵר הוּא, בְּתִיָּהּ הָנָהּ – בִּאוּתָהּ
 הָנָהּ שֶׁנִּהְיָה הַמוֹכֵר מִכֵּךְ דְּקֵאֱמָר מְקַבֵּל מִיָּהּ – שֶׁהַקוֹנֶה מַחֲשִׁיב אוֹתוֹ
 וּמִקְבֵּל מִמֶּנּוּ אֶת הַסּוֹדֵר בְּמַתְנָה, נַח לוֹ הַדְּבַר כֵּאֵילוֹ הוּא קִיבֵל מִן הַקוֹנֶה
 מַתְנָה גְּדוּלָּה, וְתִמְרוֹתָהּ הָנָהּ זֶה נִקְמָר וְאִיָּהוּ לִיה – הוּא גּוֹמֵר בְּדַעַתוֹ וּמִקְנָה
 לוֹ אֶת הַקִּרְקֵעַ. וְנִמְצָא שְׁאִין זֶה קֵנִין אֲבֵל כֹּלָּל, אֲלֵא חֲלִיפִין.
 הַגְמָרָא מְבִיאָה בְּרִייתָא שֶׁנִּחֲלָקוּ בָּהּ הַתְּנָאִים בִּאוּתָהּ מַחֲלּוֹקַת שֶׁנִּחֲלָקוּ רַב
 וְלִיָּהוּ בְּתִנָּא – מַחֲלּוֹקַת רַב וְלִיָּהוּ הִיא מִמַּחֲלּוֹקַת הַתְּנָאִים שְׁנִידֵם בְּרִייתָא,
 בְּפִסּוֹךְ בּוֹ נִתְחַדֵּשׁ קֵנִין חֲלִיפִין (רֹת ד ז). נֹאמֵר 'וְזוֹת לְפָנֵינוּ בְּיִשְׂרָאֵל עַל
 הַנְּאֻלָּה וְעַל הַתְּמוּרָה לְקִנִּים כֹּל דְּבַר שֶׁשֶׁל אִישׁ נַעֲלָו וְנִתֵּן לְרַעֲהוּ, וְ
 מִפְּרִשֵׁת הַקִּרְקֵעַ אֲבֵל הַפִּסּוֹךְ, 'נְאֻלָּה' זֶה מְכִירָה, כְּלוֹמֵר שֶׁמְכֹר לוֹ דְּבַר עַל
 מִנֵּת שֶׁהַקוֹנֶה יִשְׁלַם מַעוֹת לְמוֹכֵר לֵאחֲרַי מִכֵּן, וּבִאִים לְקִיֵּם דְּבַר הַמְכִירָה עַל
 יָדִי קֵנִין סוֹדֵר, וְכֵן הוּא – הַפִּסּוֹךְ אֲמַר (וְיִקָּר כּוֹ לֵג) 'אִם הֵמָּר יִמְצִינוּ וְהָיָה
 הוּא וְתִמְרוֹתָיו יִהְיֶה קֶדֶשׁ לֹא יִנְאָל, שְׁאִם אִדָּם הִמִּיר בַּהֲמַת קִדְשִׁים בְּבַהֲמַת
 חוֹלִין אֵינוֹ יִכּוֹל לְפַדּוֹת אֶת הַבְּהֵמָה הַתְּמוּרָה, הָרִי שְׂגֹאוּלָּה הִיא פְּדִיָּה וְהִינּוּ
 מְכִירָה. וְהִנֵּיב 'תְּמוּרָה' זֶה חֲלִיפִין, כְּלוֹמֵר שֶׁמַּחֲלִיף כֹּלִי תְּמוּרַת חֲפֶץ אַחֵר.
 וְכֵן הוּא – הַפִּסּוֹךְ (שֵׁם כּו ז) אֲמַר 'לֹא יִחֲלִיפֵנוּ וְלֹא יִמִּיר אֹתוֹ', וּבַהֲשֵׁךְ
 הַפִּסּוֹךְ (שֵׁם) נֹאמֵר, 'לְקִנִּים כֹּל דְּבַר שֶׁשֶׁל אִישׁ נַעֲלָו וְנִתֵּן לְרַעֲהוּ, מְבִארֵת
 הַבְּרִייתָא מִיָּה נִתֵּן לְמִי אֶת נַעֲלָו, דַּעַת תֵּנָא קֵמָא, שְׂבִעוֹ וְהוֹקֵנָה וְנִתֵּן לְנֻאָל
 אֶת נַעֲלָו, וְעַל יָדִי זֶה הַקֵּנָה לוֹ הַגּוּאֵל אֶת הַשְּׂדֵה. רַבִּי יְהוֹדָה אֲמַר שֶׁהַנְּאֻל
 (וְהַמְקֵנָה) נִתֵּן לְכַוֵּשׁ אֶת נַעֲלָו. הָרִי מְבֹאֵר שֶׁרַב אֲמַר כְּתָנָא קֵמָא, וְלִיָּהוּ אֲמַר
 כְּרִבִּי יְהוֹדָה.
 מְבִיאָה הַגְמָרָא דִּין נֹסֵף בְּקֵנִין חֲלִיפִין: תֵּנָא בְּרִייתָא, קוֹנִין בְּקֵנִין חֲלִיפִין
 בְּכֹלֵי אֵף עַל פִּי שְׁאֵין בּוֹ שְׁוֹה פְּרוּקָה.
 הַגְמָרָא מְבִיאָה מַחֲלּוֹקַת אִמּוֹרָאִים אִם רַב כִּי נַעֲשֶׂה חֲלִיפִין: אֲמַר רַב נַחְמָן
 לֹא שְׁנִידֵם שְׁקוֹנִים בְּקֵנִין חֲלִיפִין אֲלֵא בְּכֹלֵי, אֲבֵל בְּפִירוֹת, דְּהִינּוּ כֹל
 דְּבַר שְׁאִינוֹ נִחְשָׁב כֹּלִי לֹא, וְאִפְּלוּ הוּא שׁוּה הִרְבָּה. רַב שְׁשֵׁת אֲמַר, קוֹנִים

בבא מציעא. פרק רביעי - הזהב דף מז עמוד א - מתוך מהדורת טובי'ס

פה תוספות

רש"י

וַיֵּשׁ לוֹ לַחֲבִירוֹ עָלָיו דִּין אוֹנָאָה. אִם אֵין בְּמַעוֹת בְּדִי דְמִי הֲחַפֵּץ שְׁפָחוּת שְׁתוּת: בְּחִלְפִין דְּמִי. וְלִקְמִיָּה פְּרִירָה וְהָאֵין מְטַבֵּעַ נִעְשֶׂה חֲלִיפִין: דְּמִכּוּר לִי קְאָמֵר. לִשּׁוֹן מְמָר וְלֹא לִשּׁוֹן חֲלִיפִין: פְּשִׁיטָא לֹא דְמִים וְאִין מְקַפֵּיד עָלֵיהּ. נִתֵּן לוֹ מַעוֹת אוֹ חֲפִץ בְּשִׁבְלֵי חֲפִץ אַחֵר בְּתוֹרַת דְּמִים וְלֹא הֲקַפֵּיד עָלֵיהּ לִרְאוּת אִם יִשְׁנֵן בְּדִי שְׁוִירָה: הָאֵין אִמֵּר. דְּקֵנִי בְּלֹא מִשְׁכִּיבָה: חֲלִיפִין

וַיֵּשׁ לוֹ עָלָיו אוֹנָאָה קֵנָה אַף עַל גַּב דְּלֹא מִשְׁדֵּךְ דְּכִינוּן דְּלֹא קְפִיד קֵנָה דְּכִי חֲלִיפִין דְּמִי וַיֵּשׁ לוֹ עָלָיו אוֹנָאָה דְּמִכּוּר לִי בְּאֵלֹו קְאָמֵר לִיהּ רַב אֲבָא אֲמַר רַב הוֹנָא מְכוּר לִי בְּאֵלֹו קֵנָה וְאִין לוֹ עָלָיו אוֹנָאָה פְּשִׁיטָא דְּמִים וְאִין מְקַפֵּיד עָלֵיהּ הָא קְאָמְרִין דְּקֵנִי דְּכִחְלִיפִין דְּמִי חֲלִיפִין וּמְקַפֵּיד עָלֵיהּ מֵאִי אֲמַר רַב אֲדָא בְּרַ אֲהֵבָה תֵּא שְׁמַע הָרִי שְׁהִירָה תוֹפֵשׁ פִּרְתָּה וְעוֹמֵד וְכֹא חֲבִירוֹ וְאֲמַר לֹא פִּרְתָּה לְמָה לְחִמּוּר אֲנִי צָרִיד יֵשׁ לִי חִמּוּר שְׁאֵין נֹתֵן לָךְ פִּרְתָּה בְּכַמָּה בְּכַד וְכַד חִמּוּרָךְ בְּכַמָּה בְּכַד וְכַד מִשְׁדֵּךְ בַּעַל הַחִמּוּר אֵת הַפִּרְהָ וְלֹא הֲסַפִּיק בַּעַל הַפִּרְהָ לְמִשְׁדֵּךְ אֵת הַחִמּוּר עַד שְׁמַת הַחִמּוּר לֹא קֵנָה בַּעַל הַחִמּוּר אֵת הַפִּרְהָ שְׁמַע מִינָה חֲלִיפִין וּמְקַפֵּיד עָלֵיהּ לֹא קֵנָה אֲמַר רַבָּא אֲמִי חֲלִיפִין בְּשׁוּפְמָנִי עֲסָקִין דְּלֹא קְפִיד אֱלָא כָּל חֲלִיפִין מִקְפִּיד קְפִיד וְקֵנָה וְהִכָּא בְּמֵאִי עֲסָקִין דְּאֲמַר לִיהּ חִמּוּר בְּפִרְה וְכִלְהָ וּמִשְׁדֵּךְ אֵת הַפִּרְהָ וְעַדִּין לֹא מִשְׁדֵּךְ אֵת הַפִּרְהָ דְּלֹא הוּא לִיהּ מִשְׁכִּיבָה מַעְלִיא אֲמַר מַר מְכוּר לִי בְּאֵלֹו קֵנָה וַיֵּשׁ לוֹ עָלָיו אוֹנָאָה לִימָא סָבַר רַב הוֹנָא מְטַבֵּעַ נִעְשֶׂה חֲלִיפִין לֹא רַב הוֹנָא סָבַר לֹה כְּרַבִּי יוֹחָנָן דְּבִרְכִי חֲלִיפִין וְאִין מְקַפֵּיד עָלֵיהּ לֹא רַב הוֹנָא כִּי וְלֹא מְסַפָּק לֹן הִכָּא מִיִּדִּי דְּוִדָּא טַעֲמִיָּה מִשְׁמֵם דְּס"ל כְּרַבִּי יוֹחָנָן הוּא: בְּמָה קוֹנִין. קֵנִי חֲלִיפִין דְּכְתִיב בְּקָרָא שְׁלֹף אִישׁ נִעְלֹו מִי שְׁלֹף וְנִתְּן: לִיחִי מִקְנֵה קוֹנֵה. אֵת הַכְּלִי: קָא קֵנִי אֲרַעָא אֲנִי גְלִימָא. הַנּוֹתֵן קִרְקַע לְחֲבִירוֹ בְּקֵנִי סוֹדֵר וְהַמְקַבֵּל מִתְּנָה מוֹשֵׁף הַסּוֹדֵר מִיִּדִּי הַנּוֹתֵן וְנִתְּנָה לוֹ הַקִּרְקַע עִם הַסּוֹדֵר בְּמִשְׁכִּית הַסּוֹדֵר שְׁקֵנָה בְּמִשְׁכִּיבָה: א"כ הוּא לֹהוֹ קִרְקַעוֹת נִקְנִין עִם מְטַלְטְלִין. בְּמִשְׁכִּיבָה בְּדָרְךְ שְׁהוּא קֵנִי לְמַטְטְלִין וְאִינוּ קֵנִי לְקִרְקַע: נִכְסִים שְׁאֵין לָהֶן אַחֲרִיּוֹת נִקְנִין עִם נִכְסִים שֵׁישׁ לָהֶן אַחֲרִיּוֹת. בְּדָרְךְ שְׁהוּא קֵנִי לְקִרְקַע וְאִינוּ קֵנִי לְמַטְטְלִין בְּדָרְקֵנִי בְּכֶסֶף וּבְשֶׁטֶר וּבְחֻזָּה: מַפִּיק לְאִפְךָ פוֹלְסָא דְּנוּרָא. נִיּוּצוֹת שֶׁל אֹרֶךְ אֲשֶׁנְצִלִישׁ שְׁדֵן עֲגוּלוֹת בְּפוֹלְסָא דְּאֲמַר: לְקֵנִי אֲסִימוֹן פּוֹלְסָא וְלִשּׁוֹן שְׁמָתָא קְאָמֵר לִיהּ שְׁחִשְׁתּוּ בּוֹ: מִי סָבְרָה. דְּאֲמַר לִיהּ אֲגַב שַׁעַל יְדֵי מִשְׁכִּית הַכְּלִי שְׁקֵנָה לוֹ בְּמִשְׁכִּיבָה קֵנָה לוֹ הַקִּרְקַע עִם הַכְּלִי אֵין אֵלֹו אֱלָא בְּחִלְפִין בְּאֵילֹו וְהָ מוֹסֵר לוֹ חֲפִץ אַחֵר תַּחַת קִרְקַע וּמִדּוּ מִסִּירָתוֹ הִנָּאת קַבְלָתוֹ מִמֶּנּוּ מִתְּנָה הַכְּלִי שְׁחִשְׁבוּ לְקַבֵּל מִמֶּנּוּ מִתְּנָה נוֹחַ לוֹ בְּאֵילֹו נִתְּנוֹ לוֹ וְהָ הַקֵּנָה מִתְּנָה רַבָּה וְגַמּוּר נוֹתֵן וּמִקְנָה לוֹ הַקִּרְקַע: גְּאֻלָּה וְזוֹ מְכִירָה. שְׁמָכֵר לוֹ מְכִירָה גְּמוּרָה בְּדָמִים וְלֹא קִיבֵל מַעוֹת וְכֹאֵין לְקִיָּם דְּבִיר מְכִירָתוֹ עַל יְדֵי קֵנִי: וְזוֹ חֲלִיפִין. שְׁמַחְלִף כְּלִי זֶה בְּחַפֵּץ שְׁכַנְגְדוּ: לֹא שְׁנֵי. דְּקוֹנֵן קֵנִי אֱלָא בְּכִלְיָ אֲבָל בְּפִירָה. כָּל דְּכָר שְׁאֵין כְּלִי. לֹא. וְאִפְּלֹו שְׁוִירָה דְּרַבְּהָ: לְקִיָּם כָּל דְּכָר. לְקִיָּם כָּל דְּכָר: תְּהוּא לְקִיָּם כָּל דְּכָר. גְּאֻלָּה וְתַמּוּרָה בְּמַנְעִל: הַמְּסוּיִים. שְׁלֹם:

מרוקא

בָּל חֲלִיפִין מִקְפִּיד קְפִיד. שְׁהוּא שְׁוִין קֵצֶת וְלַפְעָמִים שְׁהוּא שְׁוִין כְּמוֹ הַחֲפִץ גּוֹפִיָּה וְאִפְּלֹו כְּשִׁאֲנוּ שְׁוִין בְּחַפֵּץ שְׁכַנְגְדוּ קֵנָה: רַב הוֹנָא סָבַר כְּר' יוֹחָנָן. וּמִיִּירִי בְּתוֹרַת דְּמִים וְלַעֲלִיל ה"פ וְהָיָה דְּמִים כִּין דְּלֹא שְׁכִיחָה בְּחִלְפִין דְּמִי: בְּכִלְיָ שֶׁל מִקְנָה. דְּוָקָא בְּכִלְיָ שֶׁל מִקְנָה וְלֹא בְּכִלְיָ שֶׁל קוֹנָה אוֹ דְּהָא מְקָרָא לְקִיָּה לְקֵנִי וְאִי לֹי סָבַר אֵין מְטַבֵּעַ נִעְשֶׂה חֲלִיפִין וְכֵן פִּירִי הָיִינוּ טַעֲמִיָּה הִנָּאת קַבְלָת דְּכָר חֲשׁוֹב דּוֹמִיא דְּנַעַל וְלֹא מְטַבֵּעַ וּפִירִי: גְּאֻלָּה וְזוֹ מְכִירָה וְכֵן הוּא אוֹמֵר אִם לֹא יִגָּאֵל וְגַמְכֵּר. וְקִשְׁיָה לר"ת דְּאִירְבָּה פְּסוּק זֶה מוֹכִיחַ דְּגְאֻלָּה אֵינָה מְכִירָה אֱלָא גֵּרָס לֹא יִגָּאֵל דְּכְתִיב בְּמַעֲשֵׂר בְּהֵמָה וְאֲמַרִּין בְּפ' כָּל פְּסוּלֵי הַמּוֹקֵדֶשִׁין (מְסוּתָה דף כב.) דְּהָאִי כָּל יִגָּאֵל לֹא יִמְכֹּר הוּא דְּאִינוּ נִמְכֵּר לֹא חִי וְלֹא שְׁחוֹט וּמִפְּרָשׁ ר"ת גְּאֻלָּה וְזוֹ מְכִירָה וְלִרְבִּי יוֹחָנָן גְּאֻלָּה בְּכֶסֶף וְלִרְבִּי בְּמִשְׁכִּיבָה תַּמּוּרָה וְזוֹ חֲלִיפִין שֶׁל שְׁוִין בְּשִׁוְהָ דְּמִיָּה לְכ"ע אֲפ"י בְּפִירִי לְקִיָּם כָּל דְּכָר לְרַבּוֹת אֵינוּ שְׁוִין בְּשִׁוְהָ לְמַר אֵף מְטַבֵּעַ וּפִירִי וְלַמַּר דְּוָקָא בְּכִלְיָ:

קוֹנִים בְּכִלְיָ אֵף עַל פִּי שְׁאֵין בּוֹ שְׁוִין פְּרוּטָה. וְאִי"ת בְּפ' כָּל שְׁוִיָּה (פְּסוּטָה) דף כב: וְס' ד"ס (וְחֵן) אֲמַרִּין גְּבִי וְנִתֵּן לְכַנֵּן אֵת הַקֶּדֶשׁ דְּאֵין נִתְּנָה פְּחוֹת מִשְׁוִיָּה פְּרוּטָה וְז"ל כְּתִיב וְנִתֵּן לְרַעְהוֹ וְי"ל דְּהִתֵּם הָיוּ תִּשְׁלֹוּמִין שְׁוִין הַקֶּדֶשׁ הַלֵּךְ לִיתְנָהוּ פְּחוֹת מִשְׁוִיָּה פְּרוּטָה כְּמוֹ גְּבִי מַעֲלִיָּה דְּהָיוּ תִּשְׁלֹוּמִין אֲבָל נִתְּנִית מִנְעַל הוּא לְרַעְהוֹ וְלֹא נִתְּנִית מִמּוֹן וְכֵן וְנִתֵּן בְּדָה דְּגַט הָיוּ נִתְּנִית גַּט וְלֹא נִתְּנִית מִמּוֹן דְּאֲמַר פ' שְׁנֵי דְּגִישִׁין (דף כ. וְס' ד"ס לְמַלְא) כְּתוּב עַל אִסּוּרֵי הַנֶּאֱדָה כָּשֶׁר וְכֵן (וְחֵן דף קל"א) נִתְּנִית תְּרוּמָה דְּהָיוּ כָּכֵל שְׁהוּא אֵע"פ דְּמַעֲלִילָהּ הִיא הָיִינוּ מִשְׁמֵם דְּכְתִיב סִיכָה דְּמִשְׁמַע כָּכֵל שְׁהוּא וּמִד' בְּכוֹת סָבַר בְּרַבְּנָן דְּאֲבָא שְׁאוּל דְּאֲמַרִּי תִּתְּנָה בְּכוֹת כּוֹר שְׁאֲכַל תְּרוּמָה גְּבִי לְבוֹנֵה דְּבָרְקֵין כּוֹת בְּפִרְךָ כָּל הַמְּחֻנוֹת (מְסוּתָה דף נט: וְס' ד"ס מ"ו) מִשְׁמֵם דְּשִׁנִּי מַלְשׁוֹן שִׁמְיָה דְּאֶתְחִיל בִּיה: לְאִפּוּקִי חֲצִי רִמּוֹן וְחֲצִי אֲגוֹז דְּלֹא. וְסוֹדֵר ד'ג' עַל ג' דְּאֲמַר לַעֲלִיל פ"ק (דף מ"ו) דְּכִמָּאן דְּפִסִּיק דְּמִי חֲשִׁיב דְּכָר מְסוּס:

מרוקא

לִיהּ בְּתַנְיָא וְהָאֵין לְפָנִים בְּיִשְׂרָאֵל עַל הַגְּאֻלָּה וְעַל הַתַּמּוּרָה לְקִיָּם כָּל דְּכָר שְׁלֹף אִישׁ נִעְלֹו וְנִתְּן לְרַעְהוֹ גְּאֻלָּה וְזוֹ מְכִירָה וְכֵן הוּא אוֹמֵר לֹא יִגָּאֵל תַּמּוּרָה וְזוֹ חֲלִיפִין וְכֵן הוּא אוֹמֵר לֹא יִחְלִיפֵנוּ וְלֹא יִמִּיר אוֹתוֹ לְקִיָּם כָּל דְּכָר שְׁלֹף אִישׁ נִעְלֹו וְנִתְּן לְרַעְהוֹ מִי נִתֵּן לְמִי בּוֹעֵז נִתֵּן לְגוֹאֵל רַבִּי יְהוֹדָה אוֹמֵר גּוֹאֵל נִתֵּן לְבוֹעֵז תִּנָּא קוֹנִין בְּכִלְיָ אֵע"פ שְׁאֵין בּוֹ שְׁוִין פְּרוּטָה אֲמַר רַב נַחֲמָן לֹא שְׁנֵי אֱלָא אֶבֶל בְּפִירִי לֹא רַב שִׁשְׁתָּ אֲמַר אִפְּלֹו בְּפִירוֹת מֵאִי טַעֲמָא דְּרַב נַחֲמָן כָּל דְּכָר לְרַב שְׁנֵי אֱלָא אֶבֶל בְּפִירִי לֹא רַב שִׁשְׁתָּ אֲמַר רַב אֲחֵרִינָא לֹא מֵאִי טַעֲמִיָּה דְּרַב שִׁשְׁתָּ אֲמַר רַב אֲחֵרִינָא לֹא מֵאִי טַעֲמִיָּה דְּרַב נַחֲמָן גְּבִי הַכְּתִיב לְקִיָּם כָּל דְּכָר הָהוּא לְקִיָּם כָּל דְּכָר דְּנִקְנִין בְּמַנְעִל וְרַב שִׁשְׁתָּ גְּבִי הַכְּתִיב לְקִיָּם כָּל דְּכָר שְׁנֵי אֱלָא אֶבֶל בְּפִירִי. נִעְלֹו אֲמַר לָךְ רַב שִׁשְׁתָּ מַה נִּעְלֹו דְּכָר הַמְּסוּיִים אֵף כָּל דְּכָר הַמְּסוּיִים לְאִפּוּקִי חֲצִי רִמּוֹן וְחֲצִי אֲגוֹז דְּלֹא אֲמַר רַב שִׁשְׁתָּ בְּרִיָּה דְּרַב אִידִי כְּמָאן פְּתִיבִין הָאִידִינָא בְּמָנָא דְּכִשֵּׁר לְמַקְנָא בִּיה בְּמָנָא לְאִפּוּקִי מְדִרַב שִׁשְׁתָּ דְּאֲמַר קוֹנִין בְּפִירוֹת דְּכִשֵּׁר לְאִפּוּקִי מְדִשְׁמוּאֵל דְּאֲמַר קוֹנִין

במרוקא

מְרוּקָא. פירוש גרעיני תמרד שפוחליקין בהם את הקלף: **לְאַפּוּקִי** מדלוי דאמר בכליו של מקנה. משמע דהלכה כרב ואמרין נמי פרק השולח גיטין דף נט: וס' ד"ס משום גביי ההיא אמרת דאמר לה קני הא וקני נפשך אתא לקמיה דרב נחמן אמר ליה לא עשה ולא כלום דהוה ליה כליו של מקנה: **וְכִי** תימא פרשי קמפרש. ולא

תגרוס ר"י ויזיל מעות הניתנות במרחץ: **נִשְׁרָפוּ** חשיך בעליה. הקשה ריב"ן אמאי הפקיעו חכמים קנן מעות שהוא מדאורייתא ליתקנו שיצטרך שניהם מעות ומשיכה ותיירץ אי משיכה לבדה לא תקנה דיאמר לזקק למוכר נשרפו חשיך בעליה: **אִי** אמרת בשלמא מעות קונות משום הכי מוכר הדר ביה ולא לזקק. פרש"י דטרך מוכר ומציל משום שכול לחזור בו אם יוקירו ולזקק לא יחזור אם יזולו וא"ת וכי תקנו משיכה בשביל שאינם מהוגנים דטרך ומציל לפי שאם יוקירו יחזור ויקבל עליו מי שפרע שצדיקים לא יחזרו לעולם אפילו אם יוקירו וי"ל דודאי לא תקנו אלא משום שאינם מהוגנים שניחור פירות חבריהם לשווף ור"ת מפרש דאם נשרפו יכול הלוקח לחזור אפילו לר' שמעון דלוקחן הו' אפמתינין דר"ש אומר כל שהבסך בקדו מייתי עובדא דההוא גברא דיהב וזוזא אחמרא ובעו למנסב' דבי פרוק רופילא אמר רב חסדא בדרך שתקנו משיכה במוכרים כך תקנו בלקוחות משמע דאף לר"ש אית ליה דרב חסדא ואפי' מי שפרע ליבא ביון דאיבא הפסד לגמרי מדלא א"ל זיל קבל ערך מי שפרע בדאמר ר' יוחנן לרבי חייא בר יוסף דבין מלחא ואיסקר כו' ולכך טרח מוכר ומציל שלא יחזור בו לזקק ולא יעמוד אפילו במי שפרע ואפילו משום יוקרא וזולא יכול לחזור בו לזקק אף לר"ש כדמביח פרק איהו נשך (לענין דף ס"ה) דקאמר בי קאמר ר"ש מוכר חוזר ולא לזקק בחד תרעא שעמד השטר במקומו בתרי תרע מי אמר לשם וידה דאף לזקק יכול לחזור דאי לא תימא הכי מי שפרע בלזקק לית ליה וזא דקאמר בשמעתי דר"ש לית ליה דרב חסדא היינו היבא דלא החל ולא חקר דלרבנן ורב חסדא שניהם חוזרים וקל"ש מוכר יכול לחזור בו מפני שהבסך בקדו ולא לזקק:

אמר

במרוקא למקניא לאפוקי מדלוי דאמר בכליו של מקנה קמ"ל למקניא ולא לקניי ביה רב פפא אמר למעוטי מטבע ורב זביד ואיתימא רב אשי אמר למעוטי איסורי הנאה איבא דאמרי ביה אמר רב פפא למעוטי כמבוע דכ"ש אמר רב זביד ואיתימא רב אשי למעוטי איסורי הנאה אבל מורקא לא אצטריך: אסימון קונה את המטבע וכו': מאי אסימון אמר רב מעות הניתנות בסמון לבית המרחץ מיתבי אין מחללין מעשר שני על אסימון ולא על מעות הניתנות בסמון לבית המרחץ מפלל דאסימון לאו מעות הניתנות בסמון לבית המרחץ וכי תימא פרושי קמפרש והא לא תנא הכי מחללין מעשר שני על אסימון דברי רבי דוסא וחכמים אומרים אין מחללין ושון שאין מחללין על מעות הניתנות בסמון לבית המרחץ אלא אמר רבי יוחנן מאי אסימון פולסא ואזדא רבי יוחנן לשעמיה דאמר ר' יוחנן רבי דוסא ורבי ישמעאל אמרו דבר אחד רבי דוסא הא דאמרן רבי ישמעאל מאי היא דתנא וצרת הבסך בידך לרבות כל דבר הנצרך ביד דברי רבי ישמעאל רבי ישמעאל רבי לרבות כל דבר שיש עליו צורה: ביצד משך הימנו פירות ולא נתן לו מעות אינו יכול לחזור בו וכו': אמר ר' יוחנן דבר תורה מעות קונות ומפני מה אמרו משיכה קונה גזירה שמה יאמר לו נשרפו חשיך בעליה סוף סוף מאן דשדא דליקה בעי שלומי אלא גזירה שמה תפול דליקה באונס אי מוקמת להו ברשותיה כסר נפשיה טרח ומציל ואי לא לא כסר נפשיה טרח ומציל ריש לקיש אמר משיכה מפורשת מן התורה מאי טעמא דריש לקיש אמר קרא וכי תמכרו ממכר לעמיתך או קנה מיד עמיתך דבר הנקנה מיד ליד ורבי יוחנן אמר מיד למעוטי קרקע דלית ביה אונאה וריש לקיש א"כ לכתוב קרא וכי תמכרו ממכר מיד עמיתך אל תזנו או קנה למה לי שמע מינה למשיכה ור' יוחנן או קנה מאי עביד ליה מיבעי ליה לכדתנא וכי תמכרו ממכר אל תזנו אין לי אלא שנתאנה לזקק נתאנה מוכר מנין תלמוד לומר או קנה

אל תזנו וריש לקיש תרתי גמר מיניה תנן ר"ש אומר כל שהבסך בידו ידו על העליונה מוכר הוא דמצי הדר ביה לזקק לא מצי הדר ביה אי אמרת בשלמא מעות קונות משום הכי מוכר מצי הדר ביה לזקק לא מצי הדר ביה אלא אי אמרת מעות אינן קונות לזקק נמי ליהדר ביה אמר לך ריש לקיש אליבא דרבי שמעון לא קאמינא בי קאמינא אליבא דרבנן בשלמא לריש לקיש היינו דאיבא בין ר' שמעון לרבנן אלא לרבי יוחנן מאי איבא בין ר"ש לרבנן איבא ביניהו דרב חסדא דאמר רב חסדא בדרך שתקנו משיכה במוכרין כך תקנו משיכה בלקוחות ר"ש לית ליה דרב חסדא רבנן אית להו דרב חסדא תנן אבל אמרו מי שפרע מדור המבול הוא עתיד ליפרע ממי שאינו עומד בדבריו אי אמרת בשלמא מעות קונות משום הכי קאי באבאל אלא אי אמרת מעות אינן קונות אמאי קאי באבאל משום דברים וברברים מי קאי באבאל והתניא רבי

מורקא. כלי העשוי מגללי בקר: **לְמַקְנִיא.** משמע לקנות בו ולא משמע להקנות בו אלא כלי של קונה קאמר: **בִּיה.** משמע מיעוט בו ולא בדרך אחר: **לֹא אֲצַטְרִיךְ.** למימר דלא קני תניתנות בסמון. הבול מקבל סימנין מיד הנמנן לרחוץ בבית המרחץ לדעת כמה הם ולפיהם יחס המים ויכין אלונטיאות ונותנין לו מעות פחותות ורעות בסמון: **פּוֹלְסָא.** מחוסר צורה וקורין לו פלדון: **וְאִזְדָּא רַבִּי יוֹחָנָן לְשַׁעְמִיָּה.** מדאוקי לרבי ישמעאל דפליג על כל דבר שאין עליה צורה להתיר חילול עליו דאמר רב דוסא אשמועינן רבי יוחנן דאסימון דר' דוסא דבר שאין עליו צורה הוא: **לְמַעוּטִי** קרקע קרנק **מֵאוֹנָהָ.** דאישתעי ביה קרא אמי דכיון דאינה נקחת מיד ליד אין בו אונאה: **נְכֻתוֹב** כי תמכרו ממכר מיד עמיתך **אַל** תזנו. מאי או קנה להכי בתביה למסמך קנן למיד לומר שאין נקנה עד שיצא מיד זה ליד זה: **תִּרְתִּי גָמַר מִיָּפִיָּה.** אונאת מוכר מאו קנה אל תזנו ומשיכה מדסמך מיד ללשון קנן ולא סמכיה לממכר: **כֹּל שֶׁהִכְסֵךְ בְּיָדוֹ.** פליג אדרבנן דאמרן נתן לו מעות יכול לחזור בו זה וזה פליג ר' שמעון ואמר לא יחזור אלא מוכר: **אִי אִמְרַת בְּשַׁלְמָא** דבר תורה מעות קונות. ומשיכה תקנתא דרבנן היא אתא ר' שמעון למימר דיינו אם אמרין חזרה במוכר דמכי מוקמת להו ברשותיה לחזור בו אם חקרו מטר נפשיה לאצולינהו מימר אמר עדיין שכרי תלמי בהם שאם יתיקרו אחזור בי ולזקק לא מצי הדר ביה דמעות קונות אלא אי אמרת מן התורה מעות אינן קונות לזקק נמי יחזור: **אֵלִיבָא דר' שְׁמַעוֹן וְדָאִי לֹא קָאֲמִינָא.** דר' שמעון סבירא ליה משיכה תקנתא דרבנן היא: **כִּי קָאֲמִינָא אֵלִיבָא דְרַבְּנָן.** דאמרי לזקק נמי חזר משום דמעות אינן קונות כלל: **בְּשַׁלְמָא לְרִישִׁי** לקיש. דאמר לרבנן משיכה דאורייתא היא: **הֵיִינוּ דְאִיבָא בֵּין ר' שְׁמַעוֹן לְרַבְּנָן.** כלומר בהא פליגי ונאי טעם יתבאר וקניא דרבנן סברי משיכה דאורייתא וחלף כי שאן מוכר ול"ש לזקק מצי הדרי ור' שמעון סבר משיכה תקנתא דרבנן היא משום דנטרד בהו חלקך למוכר הוא דעבוד רבנן תקנתא דליהדר ולא לזקק: **אֵלָּא לְרַבִּי יוֹחָנָן.** דאמר לרבנן נמי משיכה תקנתא דרבנן היא: **מֵאִי אִיבָא בֵּין ר' שְׁמַעוֹן לְרַבְּנָן.** כלומר במאי קמפילגי ומה טעם נותנים לדבריהם: **בְּדֶרֶךְ שִׁתְקֵנוּ מְשִׁיכָה לְמוֹכְרֵין.** לחזור בו המוכר כל זמן שלא משך הלוקח: **כֹּךְ** תקנו חכמים משיכה ללוקח. לחזור בו בשביל אותה תקנה עצמה דנשרפו חשיך דכ"ש כי מוקמת לחזרה נמי ברשות לזקק מטר נפשיה המוכר וטרך ומציל שאם יראה הלוקח דליקה באה יאמר חוזני בי ולקחן הו' אמה רב חסדא גבי ההוא דיהב וזוזי אחמרא שמע דבעו למינסביה דבי פרוק רופילא והדר ביה:

המעות שקיבל, ואי לא נעמידם ברשותו לא מסר נפשיה מרח ומציל.
 ריש לקיש אמר, משיכה מפורשת מן התורה, כלומר, מדין התורה הוא
 שמטלטלין נקנים במשיכה ולא במעות. מבאר הגמרא: מאי טעמא דריש
 לקיש. משום שדורש את מה דאמר קרא – שנאמר בפסוק (ויקרא כה יד)
 בענין איסור אונאה במכירה 'וכי תמכרו ממכר לעמיתך או קנה מיד
 עמיתך אל תנו איש את אחיו, שלשון הפסוק 'מיד' משמעו שהקנין חל על
 ידי שהדבר הנקנה עובר מיד המוכר ליד הקונה, דהיינו שהקונה מושך את
 המטלטלין מרשות המכנה לרשותו, הרי לנו שמטלטלין נקנים במשיכה.
 מבאר הגמרא מדוע רבי יוחנן לא דורש את הפסוק בריש לקיש: וריש
 יוחנן אמר, תיבת 'מיד' נצרכת למעוטי' – למעט שרק מטלטלין הניקחים
 מיד ליד יש בהם דין אונאה, אבל קרקע שאינה ניקחת מיד ליד, דלית
 ו-אין דין אונאה, ולא לימדה התורה כאן באיזה קנין נקנים המטלטלין.
 ואילו ריש לקיש סבר, שאילו היתה התורה רוצה ללמד רק לענין אונאה,
 אם כן לכתוב קרא רק 'וכי תמכרו ממכר מיד עמיתך אל תנו', תיבות
 'או קנה' למה לי – מדוע נכתבו, שם מניח למשיכה – אלא ממה שנשמך
 תיבות 'או קנה' לתיבת 'מיד' למדים אנו דין נוסף, שאין המטלטלין נקנים
 עד שיצאו מיד המכנה ויבואו ליד הקונה.
 שואלת הגמרא: וריש יוחנן הסובר שהפסוק רק בא למעט אונאה בברקעות,
 תיבות 'או קנה' מאי עבדי ליה – לאיזה צורך נכתבו תיבות אלו. משיכה
 הגמרא: מיבעי ליה – תיבות אלו נצרכות לכדתניא, נאמר בפסוק (שם)
 'וכי תמכרו ממכר' אל תנו, אין לי אלא שנתאנה לוקח על ידי המוכר,
 אך באופן שנתאנה מוכר על ידי הקונה מנין שאף בכך יש איסור, תלמוד
 לומר 'או קנה' אל תנו, שמשמע שאף הקונה לא יאנה את המוכר. ואילו
 ריש לקיש סבר, תרתי זמרי – שני דברים למדים מתיבות 'או קנה',
 ממשמעות הלשון למדים שאסור לקנה לאנות את המוכר, וממה שסמך
 'או קנה' למיד' ולא סמך 'ממכר' למיד' למדים שמשכיכה קונה.
 הגמרא מקשה מדברי רבי שמעון במשנתו על ריש לקיש: תנן במשנתו
 (לעיל מד), אם הקונה נתן מעות למוכר עבור מטלטלין ולא משך אותם,
 דעת רבנן ששניהם יכולים לחזור בהם מן המקח. אמנם רבי שמעון חולק
 ואומר, כל שהתקף בידו ידו על העליונה, ולכן רק המוכר שהמעות
 המטלטלין בידו הוא דמיץ הדר ביה – יכול לחזור בו, אך הלוקח לא מצי
 הדר ביה. מקשה הגמרא: אי אמרת בשלמא כדעת רבי יוחנן שמעות
 קונות מן התורה, משום הכי מוכר מצי הדר ביה, לוקח לא מצי הדר
 ביה – אם כן ניתן לומר שתקנו חכמים שרק המוכר יכול לחזור בו ולא
 הקונה, שהרי די בכך שהמוכר יכול לחזור בו אם יתיקרו המטלטלין, כדי
 שימסור נפשו להצילם על מנת להריחם. אלא אי אמרת כדעת ריש לקיש
 שמן התורה מעות אינן קונות, וקשה, אם כן לוקח נמי ליהדר ביה – שגם
 הלוקח יוכל לחזור בו, שהרי לא חל קנין כלל.
 מתרצת הגמרא: אמר לך ריש לקיש, אליבא דרבי שמעון לא קאמינא –
 אכן אין דברי אמורים לדעת רבי שמעון, שודאי מודה אני שלדעתו מעות
 קונות מן התורה, וכי קאמינא – ומה שאמרת שאין מעות קונות מן
 התורה, היינו רק אליבא דרבנן – לדעת רבנן החולקים עליו וסוברים
 שקודם משיכה בין המוכר ובין הקונה יכולים לחזור בהם.
 הגמרא שבה ומקשה לאיך גיסא, לדעת רבי יוחנן, שואלת הגמרא:
 בשלמא לריש לקיש הסובר שלפי רבנן מעות אינם קונות מן התורה כלל,
 היינו דאיכא בין רבי שמעון לרבנן, שרבנן סברו שאין מעות קונות מן
 התורה, ולכן בין הלוקח ובין המוכר יכולים לחזור בהם, ואילו רבי שמעון
 סבר שזוהי רק תקנת חכמים שקודם משיכה אפשר לחזור מן המקח, ולכן רק
 למוכר תיקנו חכמים שיוכל לחזור בו. אלא לרבי יוחנן הסובר שאף לדעת
 רבנן מעות קונות מן התורה, אם כן מאי איכא בין רבי שמעון לרבנן,
 שמחמת כן נחלקו במשנתו מי יכול לחזור בו.
 משיבה הגמרא: איכא בינייהו דרב חסדא – יש ביניהם מחלוקת אם תקנת
 משיכה נאמרה כדברי רב חסדא, דאמר רב חסדא להלן (מט), בדרה
 שתקנו משיכה במוכרין כה תקנו משיכה בלקוחות, כלומר, כשם
 שתקנו חכמים שיוכל המוכר לחזור בו כל עוד לא משך הקונה, כך תיקנו
 מטעם זה שגם הלוקח יוכל לחזור בו, שמעתה כל שכן שיטרח המוכר
 להציל, משום שיחשוש שמא הקונה יראה דליקה באה ויחזור בו, ויפסיד
 המוכר את הכל. ובוה נחלקו, רבי שמעון לית ליה דרב חסדא – רבי
 שמעון אינו סובר שנתקנה תקנת משיכה אף על הלוקח כפי שאמר רב

במקום – כלי העשוי מגללי בקר. למקניא, לומר שהקנין נעשה בסודר
 של הקונה, לאפוקי מדלוי דאמר בכליו של מקנה, קא משמע לן
 למקניא ולא לקניי – משמיענו הלשון 'למקניא', שהקונה נותן את הכלי
 כדי לקנות בו, ולא המקנה כדי להקנות בו. תיבת 'ביה', נחלקו אמוראים
 מה באה למעט, רב פפא אמר, למעוטי מטבע, שאינו נעשה חליפין. ורב
 זבד ואיתימא רב אשי אמר, למעוטי איסורי הנאה, כגון סודר של עיר
 הנידחת. ואיכא דאמרי שלא נחלקו האמוראים, אלא 'ביה', אמר רב
 פפא, למעוטי מטבע. ודכשר, אמר רב זבד ואיתימא רב אשי, למעוטי
 איסורי הנאה. אכל מוריקא לא אצטרף למעט כלל, שפשוט הוא שאינו
 חשוב לעשות קנין על ידו.
 שנינו במשנה: אסימון קונה את המטבע וכו' והמטבע אינו קונה את
 אסימון.
 מבררת הגמרא: מאי אסימון. אמר רב, מעות הניתנות בסימן לבית
 המרחץ, שהיה הבלין רוצה לדעת את מנין הרוחצים להחם להם מים, ולכן
 היה מקבל סימנים מן הגמנים למרחץ, והיו נותנים לו מעות פחותות ורעות
 בתורת סימן.
 הגמרא מקשה על רב: מיתבי, שנינו במשנה (מע"ש פ"א מ"ב), אין מחללין
 פירות מעשר שני על אסימון, ולא על מעות הניתנות בסימן לבית
 המרחץ. מדייקת הגמרא: מכלל – הרי משמע דאסימון לאו מעות
 הניתנות בסימן לבית המרחץ, שהרי כפלס התנא. וכי תימא פרושי
 קמפרשי – שמפרשת המשנה שאסימון היינו מעות בית המרחץ, והא לא
 תנא הכי – והרי מצינו ברייתא אחרת שמפרש בה ששני דברים הם,
 ששנינו בברייתא, מחללין מעשר שני על אסימון דברי רבי דוסא,
 וחכמים אומרים אין מחללין, ושון – ומודים שאין מחללין מעשר שני
 על מעות הניתנות בסימן לבית המרחץ. הרי מבואר בברייתא זו שמעות
 המרחץ אינן אסימון, שהרי שונים הם בדינם.
 הגמרא מבאר באופן אחר מהו 'אסימון': אלא אמר רבי יוחנן, מאי
 אסימון, פולסא – מתכת עגולה העומדת לצור עליה את צורת המטבע.
 מוסיפה הגמרא: ואדא – והלך רבי יוחנן לטעמיה – לטעמו, כלומר ביאר
 רבי יוחנן בסוגייתו כפי שביאר כבר בדבריו, דאמר רבי יוחנן, רבי דוסא
 ורבי ישימאאל אמרו דבר אחד – דעתם שוה, דהיינו רבי דוסא הא דאמר
 רב – מה שאמר לעיל שמחללין מעשר שני על אסימון, ורבי ישימאאל מאי
 היא – מה הוא הדבר שאמר, דתניא – ששנינו בברייתא, בפסוק האמור
 לענין חילול פירות מעשר שני, נאמר (דברים יד כה) וצרתם הקסם בידך,
 וכוונת הפסוק לרבות שאפשר לחלל פירות אלו על כל דבר הנצטרך ביד
 – דבר שמצניעים אותו לאיזה צורך, אף שאין עליו צורה. דברי רבי
 ישימאאל, רבי ישימאאל אמר, לרבות כל דבר שיש עליו צורה, דהיינו
 מטבע טבוע. וממה שאמר רבי יוחנן שדעת רבי ישימאאל המכשיר דבר
 שאין עליו צורה, כדעת רבי דוסא שהכשיר אסימון, מבואר שפירש
 שאסימון הוא דבר שאין עליו צורה, דהיינו 'פולסא', וכמו שפירש
 בסוגייתו.
 שנינו במשנה: ביצר משך הימנו פירות, ולא נתן לו מעות אינו יכול
 לחזור בו וכו', נתן לו מעות ולא משך הימנו פירות יכול לחזור בו.
 הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים האם דין זה שאין המטלטלין נקנים
 במעות, הוא מן התורה: אמר רבי יוחנן, דבר תורה מעות קונות – מדין
 התורה נתינת מעות קונה אף את המטלטלין, ומפני מה אמרו חכמים שרק
 משיכה קונה את המטלטלין, נזירה שפא יאמר לו המוכר נשפרו חסדי
 בעליה – שמא יפול דליקה בבית המוכר, ולא יחוש המוכר לטרוח ולהציל
 את המטלטלין של הלוקח שנשארו ברשותו, אלא יאמר ללוקח צ'שרפו
 החטים שלך בעליית הגג', ולכן תקנו חכמים שכל זמן שלא משך הלוקח
 את המטלטלין לרשותו, יכול הלוקח לחזור בו, ולכן יטרח המוכר להצילם
 כדי שלא יראה הלוקח את הדליקה באה, ויחזור בו, ויצטרך המוכר להחזיר
 המעות ללוקח.
 שואלת הגמרא: סוף סוף לא יפסיד הקונה, שהרי מאן דשרא דליקה בעי
 שלימי – מי שהטיל את הדליקה צריך לשלם את הנזק לבעל המטלטלין.
 משיבה הגמרא: אלא נזירה שפא תפול דליקה באונם, שלא יתחייב שום
 אדם לשלם את הנזק. וממילא אי מוקמת להו בפרשיותיה – אם תעמיד את
 המטלטלין ברשות המוכר, מסר נפשיה מרח ומציל – ימסור את נפשו
 ויטרח ויציל אותם, שאם לא כן יחזור בו הלוקח, ויצטרך המוכר להחזיר את

רבי שמעון אומר, אף על פי שאמרו חכמים, טלית קונה דינר זהב, ואין דינר זהב קונה טלית, כלומר, הבא לקנות טלית בדינר זהב, ומשך את הטלית, נתחייב לשלם דינר זהב למוכר, ואין יכולים לחזור בהם, אך אם נתן הקונה דינר זהב עבור טלית ולא משך אותה, לא קנאה, משום שמעות אינם קונות מטלטלין, ודינר זהב נחשב כ'מעוה' לגבי שאר מטלטלין ו-פירות. ואף שבאופן זה עתידה לבוא פורענות על החוזר בו מן המקח, מכל מקום בן שפירע מאנשי דור המבול ומאנשי דור הפלגה ומאנשי סדום ועמורה ומצרים בנים והקדוש ברוך הוא, הוא עתיד ליפירע ממי שאינו עומד בדבריו וחוזר בו מן המקח. ועוד אמר רבי שמעון, הנושא ונותן בדיברים – דיברו ביניהם שימכור לו חפץ ולא משך אותו הקונה ואף לא נתן מעות עבורו, לא קנה, ומכל מקום החוזר בו מדבריו, אין רוח חכמים נוחה הימנו – אין נחת רוח לחכמי ישראל במעשיו. ואמר רבא על כך, אנו אין לנו קללה אחרת עליו, אלא רק אין רוח חכמים נוחה הימנו. הרי מבואר שעל חזרה מדברים בלבד אין קללת 'מי שפירע', ואין אמרו שלפי ריש לקיש יש 'מי שפירע' אף על חזרה מדברים.

מתרצת הגמרא: דברים ואיבא בהדיהו מעות – אמנם כאשר גם דיברו ביניהם על מכירה וגם נתן הלוקח מעות, סבר ריש לקיש דקאי ב'אכל' – עומד החוזר בו בקללת 'מי שפירע', ואף שמעות אינם קונות כלל, מכל מקום כיון שהדברים באו לכלל מעשה נתינת מעות, עומד ב'מי שפירע', אולם דברים וליבא בהדיהו מעות – כאשר רק דיברו על מכירה ולא נתן הלוקח מעות, מודה ריש לקיש דלא קאי ב'אכל' – שאין החוזר בו עומד ב'מי שפירע'.

רבא מבאר ראיות מפסוק ומברייתא לדברי ריש לקיש, שמן התורה אין מעות קונות מטלטלין להדיא: אמר רבא, קרא ומתניתא – פסוק וברייתא מסייע ליה לריש לקיש. הראיה מקרא – מהפסוק, דבתיב גבי הכופר בממון שחייב לחבירו, ונשבע לשקר כדי להפטר (ויקרא ה כא), 'ובקש בעצמיתו בפקדון או בתשומת יד או בגזל או עשק את עצמיתו'. מבארת הגמרא: 'תשומת יד' היא הלואה, ואמר רב חסדא, שמדובר בגזל שיתח לו הלוה בלי להלוואתו כדי שיפירע ממנו המלוה, ותבע המלוה את הכלי, וכפר הלוה ונשבע שאינו חייב לו, שרק באופן זה דומה הלואה לפקדון, שותובע חפץ שלו הקים בעין, ולכן הכופר בו ונשבע לשקר חייב קרבן 'שבועת הפקדון'. ומה שנאמר 'עשק' היינו החייב שכר שכיר ואינו משלם, ואמר רב חסדא שמדובר בגזל שיתח לו בלי לעשקו, כלומר, ייחד לפועל כלי שיגבה ממנו את שכרו, ותבעו הפועל ובעל הבית כפר ונשבע שאינו חייב לו. נמצא שבתחילת פרשה זו של 'קרבן שבועה' נאמר גם אופן של 'תשומת יד', ובהמשך הפסוקים ב' מתיריה קרא – כאשר החזירים הכתוב להשבון, דהיינו שחייב את הנשבע לשקר להשיב את הממון לבעליו, בתיב (שם חג) 'והיה כי תטא ואשם, והשיב את הגזלה אשר גזל או את העשק אשר עשק או את הפקדון אשר הפקד אתו, ואילו 'תשומת יד' לא מתיריה – גבי הלואה לא החזירו הכתוב להשבון, כלומר, לא הזכיר הכתוב שחייב להחזיר את הכלי שייחד להלואה, ומבאר רבא מאי עסקא לא חייבה תורה להחזיר את הכלי שייחד להלואה, והאם אין זה משום דמתחפרא משיכה – שעדיין לא משך המלוה את הכלי, ולא קנאה בקנין משיכה, וכיון שאף מעות אינן קונות מן התורה, נמצא שאף הלואה המעות לא קנו את הכלי, ומוכח מכאן כריש לקיש שמדין תורה מעות אינן קונות.

רב פפא רוצה לדחות את הראיה: אמר ליה רב פפא לרבא, איבא – הלא אפשר לומר שאמנם מעות קונות מן התורה ואכן חייב הלוה להחזיר את הכלי המיוחד למלוה, אך התורה לא הוצרכה להזכיר זאת, משום שמעושק הוא דתיר קרא – כיון שיש ללמוד דין זה מעושק שכר שכיר, שאף שם לא משך השכיר את הכלי, ואף על פי כן חייבתו תורה להחזיר את הכלי לפועל. השיב לו רבא: הקא במאי עסקינן – כאן לגבי עושק באיזה אופן אנו עוסקים, בגזל שנגזלו ממנו – נטל והשכיר את הכלי מבעל הבית וחוזרו והפקדו אצלו, שבאופן זה קנה את הכלי במשיכה, ולכן חייב בעל הבית להחזיר לו את הכלי, אבל ב'תשומת יד' ו-הלואה לא היה משיכה, ולכן לא חייבתו תורה להחזיר לו דווקא את הכלי, ומוכח שמעות אינן קונות. שאל אותו רב פפא: אם ב'עושק' מדובר באופן שהפועל משך את הכלי וחזרו והפקדו, היינו פקדון, ופקדון כבר נזכר בפסוק, ומדוע הוצרכה תורה לכתובו שנית. השיב לו רבא: התורה השמיעה לנו הרי' גנאי

– שני אופני פקדון, פקדון הרגיל ופקדון של שכר הפועל ביד בעל הבית. שאל אותו רב פפא: אי הכי – אם ב'עושק' הצריכתו תורה להחזיר באופן שנטלו ממנו וחזרו והפקדו אצלו, תשומת יד נמי להתיריה – גם בהלואה תזכיר התורה שחייב הלוה להחזיר הכלי למלוה, ולוקמיה – ותעמיד בגזל שנגזלו המלוה הימנו – מן הלוה וחוזרו והפקדו אצלו. השיב לו רבא: אי מתיריה קרא – אמנם אילו היתה התורה מזכירה ב'תשומת יד' שחייב הלוה להחזיר את הכלי, לא תיבטא ולא סייעתא – לא היה קושיא על ריש לקיש ולא סיוע, מפני שהוא יעמיד כגון שנטלו וחזרו והפקדו, ורבי יוחנן הסובר שמן התורה מעות קונות יעמיד באופן שלא משך, ומעות ההלואה קנו לו את הכלי, אבל תשומת יד – עכשיו דהחזיר הפסוק עושק ופקדון וגזל ואבידה ולא מתיריה קרא – ולא הזכיר הלואה, יש ללמוד מכך שבעושק מדובר שהיתה משיכה ובהלואה לא היתה משיכה, ומזה שמעות ההלואה לא קנו מסייע ליה – הרי זה סיוע לריש לקיש, שמעות אינן קונות מן התורה.

הגמרא מקשה על דברי רבא שהתורה לא הזכירה חיוב השבה ב'תשומת יד'. מקשה הגמרא: ותשומת יד לא מתיריה קרא – וכי לא הזכירה תורה חיוב השבה בהלואה, ותתניא – הרי שנינו בברייתא, אמר רבי שמעון, מנין ליתן את האמור למעלה למטה – מנין למדים שכל אלו האמורים בתחילת פרשת 'קרבן שבועה' אמורים אף בסופה גבי חיוב השבה כשמודה שנשבע לשקר, דבתיב גבי חיוב השבה (שם חג) 'או מכל אשר ינשבע עלי לשקר'. ואמר רב נחמן אמר רבה בר אבתיא אמר רב, פסוק זה בא לרבות תשומת יד להישבע. הרי שאף 'תשומת יד' ו-הלואה הזכירה תורה, ואין הדוכא רבא שאין מעות קונות, ממה שלא הזכירה אותה. מתרצת הגמרא: בתיב מיהא לא מתיריה קרא – מכל מקום לא הזכר בפירוש בתורה שהכופר בהלואה חייב להשיב את הכלי שייחד, ומה שריבתה תורה דין השבה בהלואה זה רק באופן הדומה לפקדון, כאשר המלוה נטל את הכלי מן הלוה וחזרו והפקדו אצלו.

עד כאן ביארו את ראיית רבא מן הפסוק לדברי ריש לקיש, עתה מבארת הגמרא את ראייתו מן הברייתא: מתניתא מנין – מאיזה ברייתא הביא רבא סיוע לדברי ריש לקיש, דתניא בברייתא, היה עמו פרוטה של הקדש ונתנה בשווג לבן שוכר שירחצנו בבית המרחץ, מעל הנותן, אף שעדיין לא רחץ. ואמר רבא, מה ששנינו מבעל בנתניתו היינו דוקא בנותן לפלג, שרק באופן זה הוא שנגמר קנין שכירות הבלן בנתינת המעות, ואינו יכול לחזור בו, משום דלא מתחפרא משיכה שהרי אין מה למשוך, אכל אם נתן את הפרוטה עבור מדי מתיריה – דבר אחר, כגון מטלטלין, דמתחפרא משיכה – שעדיין חסר משיכה כדי לקנותם, לא מעל עד דמשיכה. ונמצאנו למדים מברייתא זו שמעות אינן קונות מן התורה את המטלטלין, שאילו היו קונות, אף אם נתן פרוטה של הקדש עבור מטלטלין היה בזה משום מעילה.

מקשה הגמרא: איך אפשר לומר שהנותן מטבע של הקדש בעד דבר המחוסר משיכה לא מעל, משום שמעות אינן קונות, ותתניא בברייתא, אם נתנה – את המטבע של הקדש לפקר, הנותן מעל. ובספר, הא – הרי השוכר אותו קני' לממשק תפפורת – צריך למשוך את כלי התפפורת כדי לשכרו, שכל דבר שיש בו מה למשוך אינו קונה עד שימשוך, ומדוע מעל מיד כשנתן את המטבע. מתרצת הגמרא: הקא במאי עסקינן, בספר נכרי, דלא בר משיכה הוא – שאין קונים ממנו במשיכה, כיון שקנין משיכה למדים ממה שנאמר (ויקרא כה יד) 'או קנה מיד עמיתך, ורק מישראל הקרוי 'עמיתך' קונים במשיכה, אולם מגוי מעות קונות ולא משיכה, ולכן הנותן פרוטה של הקדש לספר גוי מעל מיד.

הגמרא מביאה ראייה לתירוץ: תניא נמי הכי – כך גם שנינו בברייתא, נתנה – את פרוטת ההקדש לפקר או לפסן או לגל בעלי אומנות, לא מעל עד דמשיך את כלי האומנות. ולבאור שתי הברייתות קשין מתיריה – סותרות זו את זו, שהרי לעיל שנינו שהנותן לספר מעל מיד, ולא לאו שמע מיהא שהברייתות חלוקים באופניהם, כאן – בברייתא ששנינו 'נתנה' מעל מדובר בספר נכרי, שמעות קונות אצלו, ואילו כאן – בברייתא ששנינו 'לא מעל עד שימשוך' מדובר בספר ישראל, שאין מעות קונות אצלו, שמע מיהא.

הובאה לעיל דעת רבי יוחנן, שמעות קונות מטלטלין מן התורה. וכן אמר רב נחמן, דבר תורה מעות קונות. מביאה הגמרא ראייה מברייתא כרבי יוחנן, וכן ברקה לוי במתניתיה ואשכח, כלומר, לוי הגיה בתוספתא

דהלכתא בנותיה בדיני ס"ל בנותיה וכן רב הונא ס"ל בר' יוחנן דאמר דמכור
לי באלו קנה ואמרין לעיל (דף מו.) דסבר מעות קונות בר' יוחנן וכן רב חסדא
דאמר לעיל (סז.) כדרך שתקנו משיכה במוכרין כך תקנו בלקוחות א"כ סבר
מעות קונות בר' יוחנן דלריש לקיש דאורייתא היא ולא תקנה והדאמר פרק

קמא דקדושין (דף יז: וס' ד"ס טאול) אשכחן
נכרי וכל קניינו של נכרי בכסף משמע
דנתי ברש לקיש דאית ליה פרק שני
דבכורות (דף יז: וס') לעמיתך במשיכה
ולנכרי בכסף דל' יוחנן כל קנינו של
נכרי במשיכה מפרש ר"ת דהכי פירושו
אשכחן נכרי הואיל וכל קנינו של נכרי
בעבד עברי בכסף ולא בשטר דשטר
לפניו בעבד עברי מאמה העבדיה ונא
לא שייך בנכרי ואע"ג דבפ' השולח (וי"ט)
ד' ת. וס') אמרי' דנכרי קונה ישראל בחזקה
היינו דוקא בחזקה של כיבוש במלחמה
דאפיק ליה מושיב ממונו שבי וקא דאמר
בפרק בתרא דע"ז (דף קז: וס' ד"ס כוזה) בוזנה
בזנית עסקין דלא מתקרא משיכה היינו
בריש לקיש דל' יוחנן מתרץ תירוצים
אחרים דמשני התם ואיבעית אימא כגון
דקאי בחצירה אבל קשה דהתם (ד' טז.)
אמר מרימר משיכה בנכרי קונה ורב אשי
אמר משיכה בנכרי אינה קונה אלמא רב
אשי דגידול בבכורה ובמקן והוא בתרא
סבר בריש לקיש וכן סבר רב אשי פרק
שני דבכורות (דף יז: וס') ותר' חיים מפרש
דלא קשה לא מקדושין (דף יז:) ולא מע"ז
(דף טז.) דאפשר דלרבי יוחנן מעות קונות
בנכרי כמו בישראל וכן יסבור רב אשי
ולא ידרשו כמאן דדרש בבכורות בפרק
שני לעמיתך בכסף ולנכרי במשיכה אלא
ידרשו לעמיתך אתה מחזיר אונאה ואי
אתה מחזיר אונאה לכעני דאיכא נמי
מאן דדרש התם הכי ויסבור דגול הבגנני
אסור דפולגתא דתנאי איכא בפרק
המקבל (תקן דף קט"ז) ובהגוזל (קמא) ו"ק דף
ק"ג) איתא נמי דסבר דגול הבגנני אסור
דאי סב דגול בגנני מותר לא הוה צריך
קרא למישרי אונאתו ולפי זה אתי נמי
שפיר דלא תקשה דרב חסדא אדרב
חסדא דאית ליה הכא בר' יוחנן ובפרק
בתרא דע"ז (דף קז: וס') משני אמר רב נחמן בר
רב חסדא אמר רב חסדא בוזנה בזנית
דלא מתקרא משיכה היינו בריש לקיש
ולפי מה שפירש' אתי שפיר בר' יוחנן אך
קשה דאם כן תקשה להו מתני' דנתנה

לכלל דליכא לאוקמה בכלל נכרי ולא בכלל ישראל דמשמע דוקא בלן אבל
ספר עד שימשוך ולפיכך משיכה אינה קונה לא בנכרי ולא בישראל ועוד
דבהגוזל בתרא (דף ק"ג) משמע קצת דרב אשי סבר דגול בגנני מותר דאמר
רב אשי הוה קאזיל בארבע חזי בשאך דגופא תליא לבר ותלו ביה חסופי
א"ל לשמעיה זיל חזי אי דבגנני ניהו זיל אייתי לי שמע דהוא בגנני א"ל
דבגנני מי שרי א"ל בגנני שקיל דמי ישראל לא שקיל דמי משמע דסבר גול
בגנני מותר ובשכיל ששמע הבגנני הוה מתרץ דבריו ויל' דרב אשי הדר ביה בדהוכיח לו רבינא כדבצי מיהו דמשיכה בנכרי קונה כדמסיק ש"מ משיכה בנכרי
קונה ש"מ ואע"ג דממילתיה דר' יוחנן גופיה מוכח לה מ"מ אי לאו דשמיעא ליה לרבינא דרב אשי סבר להך דר' יוחנן לא הוה מייחתי ליה מניה וגוסמא
מזהיא דפרק שני דבכורות נמי הדר ביה ובפרק בתרא דע"ז (דף קז: וס') ל"ג רב חסדא בשנמא דוונה בותית ואית ספרים דלא גרסי ליה: **בעושה** מעשה עמך. לא
מקרי האי אינו עושה מעשה עמך לענין שיהיה מותר לקלול בתכם כי אם לקלול על המקח הוה כמי שפרעו. **רבי** חייא ברבי יוסף בר אדויעה הוא. דהיה יודע
ממיתין אלא היה רוצה לקבל לשטותא קודם שיפסיד דיוקרא: **אכפול** לך ערבונך. אינו אומר משכורתי לך בפלים בבעות דא"כ למה יקנה המקח לר"י כנגד
ערבונא אלא אומר אכפול לך במקח שיתן לו ר"י אומר דיו אם קונה המקח על כרחו של מוכר כנגד מעות שנתן אבל
הלוקח אם ירצה לא יקח כי אם מעות כי יאמר איני הפץ במעט מקח: **בזמן** שא"ל ערבוני יקון. רשב"ג מפרש דפליגי ר"י ורבי יוסי שלא נתן לו אותם מעות
בתורת פריעה אבל אם נתן לו אותם מעות בתורת תחילת פריעה קנה ומחזיר השאך לכ"ע היינו דלא כרב ופרש"י ערבוני יקון שאמר שיקנה לו ערבונא כנגד
כל המקח תימיה דקא עדיף מנתן לו בתורת פריעה דקנה הכל כיון שפירש בהדיא שיקנה הכל ואם נפרש ערבוני יקון כנגד ערבונא לכו יקנה לו מן המקח איכ
לר' יוסי אמאי בופל לו ערבונא לכן י"ל שלשון ערבוני יקון משמע שערבוני יהיה קנוי לך אם אחזור בי וגם משמע יקון שיהיה קונה לו במקח שיוז יומר מקדי
הערבון אם תחזור כך דהיינו כאילו א"ל בנדקא תכפול לי ערבוני:

אלא קשיא. הך מתני' דלוי לריש לקיש: **ר' שמעון ת"א**. דאמר במתני' לוקח
לא מצי הדר ביה דקסבר מעות קונות: **מודיעין ליה**. דע שאם תחזור סופך
להפרע מקח: **בעושה** מעשה עמך. כעמך דרשין הכי והאי לאו עושה מעשה
עמך הוא דכתיב (וי"ט ט) שארית ישראל לא יעשה עולה ולא ידברו כזב: **א"ר**
מלחא. ורצה לחזור: **בר אדויעה** הוא.

בתמיה וכו' היה צריך להודיענו שהיה נפרע
מן השקנים ונחלא תלמיד חכם היה:
ערבון. מקצת המעות נתן לו על פיסוק
מרבחה: הוא סבר כנגדו הוא קונה. אי
מכירת קרקע הוא שעבדו בכסף קונה קנן
גמור ואי מכירת מטלטלין הוא קונה כנגדו
להתחייב כמי שפרע: **ור' יוחנן אמר כו'**.
בקרע לקנן גמור ובמטלטלין לקבל מי
שפרע: הנותן ערבון. לא דמי להדיא
דלעיל דזה אינו פריעת מקצת מעות
שקורין אייר"ש אלא ערבון ומשכונ לקנט
את החוזר בו פרעננין בלע"ז: **רבי יוסי**
לשעמיה דאמר. בבבא בתרא בפרק גט
פשוט (דף קס"ז): **אסמכתא קנאי**. הבטות
גזומא שאדם מבטח את חברו לסמוך עליו
שאם לא יקיים תנאו יתן כך וכך: **ר"י**
שיקנה כו'. לא זה מחול ולא זה יכפול
אלא זה זה ולא זה יכולין לחזור מלקיים מן
המכירה כנגד הערבון וחוזרים על השאך:
כד"א. שאינו קונה אלא כנגד ערבונא: **בזמן**
שאמר לו ערבוני יקון. יקנה שלא נתנה
לו בתורת תחילת פירעון והשאך עליו
מלוא אלא בתורת שערבון זה יקנה את
הכל והא לאו מלתא היא: **אבל מוכר לו**
כו'. ונותן לו מהן ד' מאות וזו לשם תחילת
פירעון או סתם קנה כו' והדיא ופליגו בה
לרבי יוחנן כי דאי נהא הוא שיה
הערבון תחילת הדמים הפירעון של פיסוק
כי יתב ליה סתם: **מאי לאו**. כי היכי דאמר
רשב"ג בקרקע הקניי בכסף לגמרי דמכי
זהיב ליה מקצת מעות סתם קנה לגמרי
והוא הדין למטלטלי הקניי בכסף לענן מי
שפרע בסתמא קני ליה ערבון לבזליה
לחייבו כמי שפרע: **לא קני ליה בזליה**.
לקבל מי שפרע אם נתן לו כנגד ערבונא:
ומאי שניא. מטלטלין לענן מי שפרע
מקרקע לענן קנן גמור ומשינן קרקע
דיפה כח הכסף בבזיניה לקנות לגמרי קנן
גמור מלחזור יפה נמי כח מקצת פריעתו
לקנות הכל אבל מטלטלין שהורע הכסף
בהן דאי פרע דל לא קני אלא לקבל מי
שפרע בסתמא נמי לא קני פרעון מקצת

לכולו לקבל מי שפרע על השאך אלא כנגד הערבון: **הפולח על המשכונ אין**
שביעית משפסות. דלא קרינא ביה לא יגוש שיהי אינו תובעו כלום: **אלא פלג**.
חצי החוב: **אינו משפט**. לקמן מפרש ליה: **אלימא**. דאינו משפט כנגד חצי החוב
השאר תופס משכונ עליו אינו משפט אבל משפט הוא השאך: **מכפל לר"י** יהודה
הנשיא. אתא למימר דכיון דאינו משכונ כנגד הלואאתו משפט כל החוב בתמיה:
אלא

לכונן לקבל מי שפרע על השאך אלא כנגד הערבון: **הפולח על המשכונ אין**
שביעית משפסות. דלא קרינא ביה לא יגוש שיהי אינו תובעו כלום: **אלא פלג**.
חצי החוב: **אינו משפט**. לקמן מפרש ליה: **אלימא**. דאינו משפט כנגד חצי החוב
השאר תופס משכונ עליו אינו משפט אבל משפט הוא השאך: **מכפל לר"י** יהודה
הנשיא. אתא למימר דכיון דאינו משכונ כנגד הלואאתו משפט כל החוב בתמיה:
אלא

על פסיקת המקח, ואמר לו הקונה למוכר, אם אני חוזר בי ערבוני מחול
 לך – הרי הערבון נתון לך במתנה, והלה – המוכר אמר לו אם אני אחזור
 בי אכפול לך ערבונך – אתן לך מן המקח כפלים כנגד המעות שהבאת
 לי, נתקיימו התנאים, דברי רבי יוסי. רבי יוסי למעמיה דאמר אסמכתא
 קניא. רבי יהודה חולק ואומר מכיון שאסמכתא לא קונה, התנאים בטלים,
 וידי שיקנה כנגד ערבונו, ורק על מה שכנגד הערבון אינם יכולים לחזור
 בהם. אמר רבן שמעון בן גמליאל, כמה דברים אמורים – שאמר רבי
 יהודה שקונה רק כנגד העירבון, בזמן שאמר לו הקונה למוכר, ערבוני יקון
 – יעשה קנין על הכל ולא רק כתחילת התשלום, וכיון שאין כסף מועיל
 כמעשה קנין על הכל, לכן קונה רק כנגד הערבון, אכל מבר לו בית או
 שדה באלה וזו, ופרע לו מהם חמש מאות וזו, לשם תחילת התשלום ואו
 שנתנם בסתמא, קנה את הבית לגמרי, ומהחזיר לו את השאר – שאר
 התשלום, אפילו לאחר כמה שנים. העולה מברייתא זו, שאם לא אומר
 'ערבוני יקון', לפי כולם העירבון ותחילת התשלום מועיל כנגד כולם.
 מבארת הגמרא את הקושי: ואמנם הברייתא מדברת בקרקע, אך מאי לאו
 – בפשטות הוא הדין למטלטלין בדרסתמא – שאם לא פירש 'עירבוני יקון',
 אלא נתן מקצת מעות בסתמא, קני להו לבניהו, כלומר, שיהיה 'מי שפרע'
 על כל המקח, ואם כן קשה לדעת רב, שסובר שערבון כנגדו הוא קונה.
 דוחה הגמרא: לא, באמת מטלטלין בדרסתמא לא קני כנגד כולם, אלא רק
 כנגד העירבון, ומאי שניא קרקע ממטלטלין, משום שקרקע דבכסףא קני
 ליה כמש – כסף מועיל לקנין קרקע, וכסף שיפה כדוח לקנות קנין גמור,
 לכן גם יפה כדוח שעל ידי מקצת המעות קני ליה לבניהו, אבל מטלטלי
 דלא קני אלא לקבולי מי שפרע – שאין כדוח של הכסף יפה במטלטלין
 לקנות קנין גמור, אלא רק מועיל מי שפרע, לכן כאשר נתן מקצת המעות,
 לא קני ליה בוליה.
 לימא בתנאי – לכאורה כבר התנאים נחלקו במחלוקת רב ורבי יוחנן. שהרי
 שנינו בברייתא, תפלוה את תבירי על הפשפון – שהביא הלוח למלוה
 משכון עבור החוב, ונכנסה השמיטה – והגיע זמן שמיטת כספים, והדין
 הוא שהמלוה על המשכון אין שביעית משמטתו, אף על פי שאינו שנה
 אלא פלג – אף שהמשכון שוה רק חצי מהחוב, מועיל ואינו משפט, דברי
 רבן שמעון בן גמליאל. רבי יהודה הנשיא אומר, אם היה משפון כנגד
 כל הלוואתו, מועיל ואינו משפט, ואם לאו משפט, כלומר המשכון לא
 מועיל והשביעית משמטת את החוב.
 מבררת הגמרא: כאשר המשכון שוה רק כנגד חצי מהחוב מאי אינו משפט
 דאמר רבן שמעון בן גמליאל – האם לדבריו המשכון מועיל כנגד הכל,
 או רק כנגדו. ואלימא כנגדו, קשה, שפכיל דרבי יהודה הנשיא שאמר
 שהמשכון לא מועיל סבר לתק פלגא נמי משפט – שהמשכון לא מועיל
 כלל וכל החוב משמט, ואם כך, הרי נצטרך לומר שטעמו של רבי יהודה
 הנשיא הוא, שאין המלוה נחשב תפוס אפילו בחלק מהחוב,

מקשה הגמרא: אלא מברייתא זו ששנה לוי קשיא לרש לקיש, שהרי
 מבואר בה שמעות קונות מן התורה. מתרצת הגמרא: אמר לך ריש לקיש,
 הא מני – ברייתא זו רבי שמעון היא, הסובר במשנתו (לעיל מד). שאחר
 נתינת מעות רק המוכר יכול לחזור בו ולא הלוקח, ולשיטתו מודה ריש
 לקיש שמעות קונות מן התורה:
 שנינו במשנה: אכל אפרו מי שפרע בו, קללה זו חלה על החוזר ממקח
 לאחר נתינת המעות, קודם שנעשתה המשיכה ואף שמן הדין מותר לו
 לחזור בו, נחלקו האמוראים כיצד יש לבית דין לנהוג בקללה זו:
 איתמר, אפי אמר, אודועי מודיעין ליה – בית דין רק מודיעים לחוזר
 מהמקח שתחול עליו קללה זו, רבא אמר, מילט לייטין ליה – הבית דין
 ממש מקללים אותו בקללה זו. מבארת הגמרא: אפי אמר, אודועי מודיעין
 ליה, דכתיב 'ונשיא בעמך לא תאור', הרי שיש איסור מהתורה לקלל, לכן
 רק מודיעים לו שיש קללה. רבא אמר, מילט לייטין ליה, דכתיב 'בעמך',
 ומכאן שאיסור זה הוא רק בעושה מעשה עמך, – דהיינו באדם שאינו
 עובר עבירות, ומכיון שאדם זה לא עמד בדיבורו, נמצא שעבר איסור, שהרי
 כתוב (צפניה ג) 'שארית ישראל לא יעשו עולה ולא ידברו כזב ולא ימצא
 בפייהם לשון תרמית', ולכן מותר לבית דין לקללו.
 אמר רבא, מנא אמינא לה – מנין למדתי דין זה, ממעשה דרבי תימא בר
 יוסף, דהיבוי ליה וזוי אמלחא – מבר מלח וקיבל מעות ועדיין לא נעשתה
 משיכה, לסוף איפקר מלחא –התייקר המלח ורצה רבי חייא לחזור בו
 מהמקח. אתא לקמיה דרבי יוחנן לברר האם יכול לחזור בו, אמר ליה –
 אמר לו רבי יוחנן, זיל תב להו – לך וחבא לקונים את המלח שמכרת להם,
 ואי לא, קביל עליך מי שפרע. מוכיח רבא ממעשה זה: ואי אפרת אודועי
 מודיעין ליה – שבית דין רק מודיעים לו, קשה, וכי רבי תימא בר יוסף בר
 אודועי הוא – האם צריך להודיע לו דבר זה, אלא על כרחך שהבית דין
 לא רק מודיעים, אלא ממש מקללים.
 דוחה הגמרא: ואלא מאי מילט לייטין ליה, הרי גם כך יהיה קשה, וכי
 רבי תימא בר יוסף אתי לקבולי עליה לטותא דרבינן – האם בא רבי חייא
 כדי לקבל עליו את הקללה, אלא על כרחך שהמעשה שם היה כך, רבי
 תימא בר יוסף, ערבון הוא דהכי ליה – שילמו לו רק חלק מהסכום, ורבי
 חייא רצה לחזור משאר המקח שלא קיבל כנגדו מעות. הוא – רבי חייא,
 סבר שערבון כנגדו הוא קונה, ואינו חייב מי שפרע אלא כנגד מה שקיבל
 מעות עליו, ואמר ליה רבי יוחנן, כנגד בולו הוא קונה, וחייב במי שפרע
 גם על שאר המקח, אף שלא קיבל מעות על זה.
 איתמר, ערבון – שילם הקונה דמים רק על מקצת המקח, רב אומר, כנגדו
 הוא קונה – מעות אלו מועילות רק כנגדן ולא לכל המקח ובקרקע הנקנית
 בכסף לענין קנין גמור, ובמטלטלין שאינם נקנים בכסף לענין 'מי שפרע',
 ורבי יוחנן אמר כנגד בולו הוא קונה, הן בקרקע שיהא קנין גמור על
 הכל, והן במטלטלין שיש מי שפרע על הכל.
 מקשה הגמרא על רב: מיתיבי, הנותן ערבון – מעות בתורת משכון להכיר

המשך ביאור למסכת בבא מציעא ליום שבת קודש עמ' א

פקי, אמר לי רבינא – רב פפי מספר מה שרבינא אמר לו, לרדי אמר לי
 שהוא מרבנן אמר לי אחד מהחכמים ורב מכות שמיא, ואמר ליה – ויש
 אומרים שאחד החכמים רב שמואל בר זוטרא שמיא, וכך אמר אותו חכם,
 דאי הוו יחבי ליה כל חללא דעלמא – שאם היו נותנים לאותו שהיה
 המעשה עמו את כל הרכוש שיש בחלל העולם, לא הוי קא משני
 בדרבניה – לא היה משנה בדיבורו לחזור בו ממכירת השומשמן. אלא
 בדרדי היה עובדא – מעשה זה היה עמי, וכך היה המעשה, והוא יומא
 אפניא דמעלי שבחא תהו – לפנות ערב קודם כניסת השבת, והיה יתיבא
 – והייתי יושב בביתי, ואתא ההוא נכרא וקאי אבבא – ובא אותו האדם
 ועמד בפתח ביתי, ואמר לי, אית לך שומשמי לזבני – האם יש לך
 שומשמן למכור לי,

לקונה, בין דאמרי לך שקול וזהו ולא שקלית – כיון שהמוכרים אמרו
 לך לקחת את מעותיך ולא לקחת אותם, לא מבקיא שומר שבר דלא הוי,
 אלא אפילו שומר חנם נמי לא הוי, ולפיכך אפילו אם פשעו בשמירת
 המעות הרי הם פטורים.
 אמרו ליה רבנן לרבא – שאלו החכמים את רבא, והא בעי לקבולי עליה
 מי שפרע, שהרי חזרו בהם לאחר מתן מעות, ואם כן מדוע לפטור, הרי
 אולי לא ירצו לקבל על עצמם 'מי שפרע' ויתנו לקונה את השומשמן,
 ונמצא הפסד המעות הוא של המוכרים. אמר להו רבא לחכמים, הכי נמי
 – אכן צריך לתת עליהם קללת מי שפרע, ואם לא ירצו המוכרים, יהיה
 הפסד המעות עליהם, ויתנו לקונים את השומשמן.
 הגמרא מביאה דעה אחרת כיצד היה המקרה עם השומשמן: אמר רב

וקשה, **אֵלָא מַשְׁבִּין דְּנִקְיָא לָמָּה לִּיה** – עבור מה תופס המלוה את המשכון, על כרחך כדי שיהא תפוס בחלק מהחוב, ובאותו חלק הלא אינו נוגש את חבירו.

אֵלָא לֹא שָׁמַע מִיָּנִיה, **מֵאִי אִינוּ מַשְׁמַט דְּקָאָמַר רֵבֵן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל**, כוונתו היתה שאינו משמט כבולו, דהיינו שהמשכון מועיל לכל החוב, ו**מֵאִי מַשְׁמַט דְּקָאָמַר רֵבֵן יְהוּדָה הַנָּשִׂיא**, היינו, רק לתוך פלגא דלא נקיט עליה משבון, דהיינו שהמשכון מועיל רק לחוב שכנגדו. ו**בְּהָא קְמִיפְלִג**, **רֵבֵן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל סָבַר** שהנותן מקצת מעות על המקח כנגד כולו הוא קונה, וכדעת רבי יוחנן, **וְרַבִּי יְהוּדָה הַנָּשִׂיא סָבַר כְּגִדּוּל הוּא קִנְיָה**, וכדעת רב, ואם כן נמצא שכבר נחלקו התנאים במחלוקת זו של רב ורבי יוחנן.

דוחה הגמרא: **לֹא בזה נחלקו**, אלא **מֵאִי אִינוּ מַשְׁמַט דְּקָאָמַר רֵבֵן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל**, היינו לתוך פלגא דנקיט עליה משבון, דהיינו שהמשכון מועיל כנגדו. שואלת הגמרא: אם כן חזרת הקושיא שהקשינו קודם, **מִכְּלָל דְּרַבִּי יְהוּדָה הַנָּשִׂיא סָבַר לְהַךְ פִּלְגָא דְּנִקְיָא עָלֶיהָ מַשְׁבִּין**, נמי משמט, דהיינו שהמשכון לא מועיל כלל, ואם כן יהיה קשה, **אֵלָא מַשְׁבִּין דְּנִקְיָא לָמָּה לִּיה**, מתרצת הגמרא: שמחזיק את המשכון לזכרון דברים בעלמא – דהיינו רק כדי לכפות את הלוה לשלם, ולא לגוייגא, ולכן אין המלה נחשב למחזוק אפילו בחצי מהחוב, ואין המשכון מועיל כלל, שלא ישתמט החוב. התבאר במשנה לעיל (מז). הדין שהחזר ממקח לאחר תנינת המעות יש עליו 'מי שפרע'. דנה הגמרא באופן שלא היה מתן מעות, אלא רק הבטח לו שימכור לו. **רַב כְּהֵנָּה, יְהִיב לִיה זְוִי אֲבִיתָנָא** – רב כהנא קיבל מקצת מעות עבור פשתן שזמכר, **לְסוּף אֵיזִיקָר בִּיתָנָא** – התייקר הפשתן, **אָתָּה לְקַמִּיָּה דְרַב לשאול האם יכול לחזור בו מהמקח, אָמַר לִיה רַב, בְּמֵאִי דְנִקְיָמַת זְוִי** – את הפשתן שקיבלת מעות עבורו, **הָב לְהוּ** – תן להם, **וְאִיזִיקָר** – ושאר המקח 'דברים' נניחה, **וְדָבָרִים** שאין עמהם מעות אין בָּהֶן מִשּׁוֹם מְחֻסְפִּי אֲמָנָה, ויכול אתה לחזור משאר המקח.

מביאה הגמרא מחלוקת בזה: **דְּאִיתָמַר, 'דְּבָרִים' רַב אָמַר, אִין בָּהֶן מִשּׁוֹם מְחֻסְפִּי אֲמָנָה, וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, יֵשׁ בָּהֶם מִשּׁוֹם מְחֻסְפִּי אֲמָנָה**. מקשה הגמרא על רב: **מִיִּתְיָב, רַבִּי יוֹסִי בְרַבִּי יְהוּדָה אָמַר, מַה תִּלְמִיד לומר (ויקרא יט לו) 'איפת צדק וחיין צדק וחיין ויהיה לכם' ויהלא חיין שהוא כלי מדידה קטן של י"ב לוג, כְּבָלָל אִפְסָה הָיָה שהוא כלי מדידה גדול של ע"ב לוג, ואם במדה הגדולה הקפידה התורה על חסרון משהו, כל שכן במדה הקטנה שצריך להקפיד על חסרון משהו, אֵלָא לומר לך, שִׁתְיָה הֵן שִׁלְךָ צִדֵּק וְלֹא שִׁלְךָ צִדֵּק** – 'חיין' מלשון 'חן', כשאתה אומר 'כן' או 'לא' קיים את דיבורך והבטחתך, וקשה לדברי רב שאמר שאין בדברים משום מחסורי אמנה. מתרצת הגמרא: **אָמַר אֲבִי, הוּא שְׁלֵא דְרַב אֲחֵר בִּפְסָה וְאֲחֵר בְּלָב, כְּלוּמַר שִׁבְשְׁעָה שִׁמְטִיחַ לְחִבְרִי לְמַכּוֹר לוֹ, כְּבַר מִתְכוּיִן לֹא לְקִיָּם הִבְטַחְתּוּ, אֲבָל אִם בִּשְׁעַת הִהְבַּטְחָה הִיה בְּדַעְתּוֹ לְקִיָּם דְּבִרְוִי, וְלֹאֲחַר מִכֵּן הִתְחַדְּשָׁה סִיבָה הַגּוֹרֵמַת לוֹ לְחֹזֵר בּוֹ, אִין בּוּזָה אִיסוּר.**

מקשה הגמרא על רב: **מִיִּתְיָב, רַבִּי שְׁמַעוֹן אָמַר, אָף עַל פִּי שְׁאֲמִרוּ טְלִית קוֹנָה דִּינֵר וְהָב וְאִין דִּינֵר וְהָב קוֹנָה טְלִית, מִכָּל מְקוֹם כֶּף הַלֵּכָה** – שאמנם מותר לחזור מהמקח, אֲבָל אָמַר וְשִׁפְרַע מֵאֲנָשִׁי דִּוֵּר הַמְּבֹרָל וּמֵאֲנָשִׁי דִּוֵּר הַפְּלִגָּה הוּא עֲתִיד לִפְרַע מִמִּי שְׁאִינוּ עֹזְמִי כְּדִיבּוּרִי, מְמַשִּׁיכָה הִבְרִייתָא, וְהוּנָּשָׂא וְנֻתֵן בִּדְבָרִים' וְשִׁאֵין עִמָּהֶם מַעֲוֹת' לֹא קִנָּה, וְהִחְזִיר בּוֹ אִין רוּחַ חֲכָמִים נִזְחַח הִימְנּוּ. דהיינו שגם בדברים יש משום מחוסר אמנה, וקשה על רב. משיבה הגמרא: **תַּנְיָא הִיא** – הדבר שני במחלוקת תנאים, ורב יכול לסבור כדעת התנא שחולק.

מביאה הגמרא את התנא שסובר שאין בדברים משום מחוסר אמנה: **רֵבֵן (להלן פג.), מַעֲשֶׂה בְּרַבִּי יוֹחָנָן בֶּן מֵתִיא שְׁאָמַר לְבָנּוּ, צֵא וּשְׁבִדְ לָנוּ פּוֹעֲלִים, הֲלָךְ בְּנוֹ וּשְׁכַר פּוֹעֲלִים וְיְהוּדִים, וּפְסִק לָהֶם מִזְנוּת אֶךְ לֹא פִירַשׁ לָהֶם כְּמָה מְזוֹנוֹת יְבִיא לָהֶם, וּבְשִׁבְאָא אֲצִיל אֲבִי, אָמַר לוֹ אֲבִי, בְּנִי, כִּיִּין שְׁלֵא פִירַשְׁתָּ לָהֶם כְּמָה מְזוֹנוֹת אֲתָה מְבִיא לָהֶם, אִם כֵּן אֲפִילוּ אֲתָה עֹשֶׂה לָהֶם כְּסֻעֻדָּתָא שְׁלֵמָה כְּשֻׁעֲתָא – כְּשִׁהִיָּה מְמַלְכוּתוֹ לֹא יֵצֵאתָ אֶתְּ חוֹבְתָךְ עִמָּהֶם, מִשּׁוֹם שֶׁהֵן בְּנֵי אֲבָרְהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב, וְרֹאיוּם הֵם לְסַעֲוֵדָה כְּמוֹ שֶׁל אֲבָרְהָם שִׁסְעוּדָתוֹ הִיָּתָה גְדוּלָּה יוֹתֵר מִשֶּׁל שְׁלֵמָה הַמֶּלֶךְ, אֵלָּא, עַד שְׁלֵא יִתְחִילוּ בְּמִלְאכָה, צֵא וְאָמַר לָהֶם, הִרִי אֲתֵם עוֹשִׂים עִמִּי בְּמִלְאכָה עַל מִנַּת שְׁאִין לָכֶם עָלִי אֵלָּא פֶת וְקִמְעִית בְּלָבָד. מְסִימַת הַגְּמָרָא: וְאִי סִלְקָא דִּיעָתָךְ 'דְּבָרִים' יֵשׁ בָּהֶן מִשּׁוֹם מְחֻסְפִּי אֲמָנָה, אִם כֵּן הִיכִי אָמַר**

לִּיה רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן מֵתִיא לְבָנּוּ, וְיָל תְּרֵד בְּךָ – לך ותחזור כך ממה שהבטחת להם, הרי בכך יהיה מחוסר אמנה, אלא על כרחך סובר התנא שאין בדברים משום מחוסרי אמנה, ואם כן רב יכול לסבור כמו תנא זה.

דוחה הגמרא: **שְׁאִין הָתֵם דְּפּוֹעֲלִים נּוֹפִיִּיהוּ לֹא סְמָכָא דִּיעָתִּיהוּ** – הפועלים עצמם לא סמכו על דברי הן, **מֵאִי מַעֲמָא, מִידַע יִדְעִי דְעַל אֲבִיתָ סָבַךְ** – שכבר בשעה שהבן שכר אותם ידעו הפועלים שהבן סמך על אביו שיתן את מזונותיהם, והבינו שיקבלו רק מה שהאב התכוון, ולא כפי דברי הבן. שואלת הגמרא: **אִי הָכִי אֲפִילוּ הִתְחִילוּ בְּמִלְאכָה נְמִי**, שהרי מכיון שלא סמכו על הבן, אם כן אף אם יתחילו במלאכתם, אינו חייב להם כל כך הרבה. מתרצת הגמרא: אם כבר התחילו בְּמִלְאכָה, וְדִנְיָ סְמָכִי דִּיעָתִּיהוּ – סומכים ובטוחים שיקבלו כפי מה שהבטיח להם הבן, אָמַר וְחֹשְׁבִים הפועלים, כיון שאנו מתחילים לעשות במלאכה, בודאי מִיָּמַר אָמַר קְמִיָּה דְאֲבִיתָ וְנִיָּה לִּיה – מסתבר שכבר אמר לאביו מה שהתחייב לנו, והסכים אביו לעשות לנו סעודה גדולה.

הגמרא מקשה סתירה בדברי רבי יוחנן: וְיָמִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן הָכִי, שאסור לחזור בדברים שאין עמהם מעות, וְהָאָמַר רַבָּה בְּרַב כְּרִי הֵנָּה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, הָאָמַר לְחִבְרִי מִתְנָה אֲנִי נִתֵּן לָךְ וְלֹא עָשָׂה שׁוֹם קִנְיָן דְּבִרְבִּי, וְכֹל לְחֹזֵר בּוֹ, מתקשה הגמרא: הא שִׁבּוֹל לחזור זה פְּשִׁיטָא, שהרי לא היה שום קנין ביניהם, אֵלָּא וְדִנְיָ כוֹנֵנַת רַבִּי יוֹחָנָן שְׁמוּתָר לְחֹזֵר בּוֹ, ואין בו משום מחוסר אמנה. מתרצת הגמרא: **אָמַר רַב פִּסְאָ, וְיְהוּדָה רַבִּי יוֹחָנָן בְּמִתְנָה מוֹעֲעֵת שִׁישׁ אִיסוּר לְחֹזֵר, מִשּׁוֹם דְּסְמָכָא דִּיעָתִּיהוּ** – המקבל סומך שיקיים את הבטחתו, כיון שדרך אדם לקיים הבטחה קטנה, אבל במתנה מרובה, שגם מתחילה חבירו לא סמך עליו שיקיים את דברו מודה רבי יוחנן שמוותר לחזור בו.

הָכִי נְמִי מְסַתְבָּרָא – ואכן מסתבר שרבי יוחנן אוסר לחזור ממתנה מועטת, **דְּאָמַר רַבִּי אֲבָהוּ אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, יִשְׂרָאֵל שְׁאָמַר לְבָן לִוִּי, בּוֹד מַעֲשֶׂר רֹאשׁוֹן יֵשׁ לָךְ בְּיָדִי** – כלומר יש בידי ואתן אותם לך. הדין הוא, שהבן לוי רִשְׁאִי לְעֻשׂוֹתוֹ – יכול לעשות את הפירות שהובטחו לו תְּרוּמַת מַעֲשֶׂר עַל מְקוֹם אֲחֵר – על פירות אחרים שעדיין לא הפריש מהם תְּרוּמַת מַעֲשֶׂר, ואין הלוי צריך לחשוש שמא הישראל יביא את זה ללוי אחר. **אִי אֲמַרְתָּ בְּשִׁלְמָא לֹא מִצִּי לְמִתְהַדֵּר בִּיה** – אם תסבור שאסור לאדם לחזור ממתנה מועטת, מובן שמשום הָכִי רִשְׁאִי הלוי להפרישם לתְּרוּמַת מַעֲשֶׂר ולסמוך על הישראל שלא יתנם ללוי אחר. ונתינת מעשר נחשבת למתנה מועטת, אפילו אם היה המעשר שוה הרבה, לפי שהישראל אין לו בזה אלא טובת הנאה, שמקבל מהלוי על כך שבחר בו, **אֵלָּא, אִי אֲמַרְתָּ שְׂרָבִי יוֹחָנָן סוֹבֵר שֹׁגֵם בְּמִתְנָה מוֹעֲעֵת מִצִּי לְמִתְהַדֵּר בִּיה**, אם כן אֲמַרְתָּ רִשְׁאִי הלוי לעשותו תְּרוּמַת מַעֲשֶׂר על מְקוֹם אֲחֵר, הלא יש לחשוש שהישראל יחזור בו, וּבִשְׁתִּיבָה דְּקָא אֲכִיל מְכֻלִּים – ונמצא שהלוי אוכל מעשרותיו ללא תְּרוּמַת מַעֲשֶׂר ועובר על איסור טבל. ומזה שרבי יוחנן התיר לכן לוי להפריש, מוכח שבמתנה מועטת הוא סובר שאסור לחזור בו.

מביאה הגמרא אפשרות לדחות ראייה זו: **הָכִי בְּמֵאִי עֲסָקִין יִתְכֵן שְׂרָבִי יוֹחָנָן דִּיבֵר בְּגִזּוֹן שְׁנִמְלִי הַלִּוי מְכֻנָּה – (מהישראל) וְכֹהֵה לַגְּמָרִי בְּפִירִית הַמַּעֲשֶׂר הַבָּל, וְחֹזֵר הַלִּוי וְהַפְּקִידוֹ אֲצִלוּ, וְכִיִּין שְׁפִירַת הַמַּעֲשֶׂר שִׁיכִים לַגְּמָרִי לִלּוּי, לִכֵּן יִכּוֹל לַעֲשׂוֹתָם תְּרוּמַת מַעֲשֶׂר, שִׁאֵין הִיִּשְׂרָאֵל יִכּוֹל לְחֹזֵר בּוֹ וְאִין שׁוֹם חֲשֵׁשׁ בּוּזָה, דּוּחָה הַגְּמָרָא אֲפִשְׁרוּת זֹה: אִי הָכִי אִיִּמָּא סִפִּיָּא** – המשך דבריו של רבי יוחנן הם, נִתְּנָה הִיִּשְׂרָאֵל לְבָן לִוִּי אֲחֵר, אִין לוֹ לִלּוּי הִרְאִשׁוֹן עָלֵיו אֵלָּא תְּרֻעוֹתָ – מותר לו להקפיד על הישראל שלא קיים את הבטחתו. וְאִי סִלְקָא דִּיעָתָךְ שִׁמְדוּרִי בְּגִזּוֹן שְׁנִמְלִי מְכֻנָּה וְחֹזֵר וְהַפְּקִידוֹ אֲצִלוּ, אם כן אֲמַרְתָּ אִין לוֹ עָלֵיו אֵלָּא תְּרֻעוֹתָ, הִרִי בִּינִין דְּמִשְׁכִּיבִית קִנְאָם בְּקִנְיָן גְּמוּר וּמְכֻנָּה אִית לִיה גְּפִיָּה – יש לו ללוי טענת ממון על הישראל, אֵלָּא לֹא, שְׁמַע מִיָּה שְׂרָבִי יוֹחָנָן דִּיבֵר בְּרִלָּא נְטִילוּ הַלִּוי מְהִיִּשְׂרָאֵל, מְסִימַת הַגְּמָרָא: שְׁמַע מִיָּה, אֲכִן רַבִּי יוֹחָנָן דִּיבֵר כְּשֵׁלָא נִטְלוּ וִישׁ לְהִבִּיא רִאִיָּה שִׁסְבוֹר שִׁבְמִתְנָה מוֹעֲעֵת יֵשׁ מִשּׁוֹם מְחֻסְרִי אֲמָנָה.

דנה הגמרא האם לאחר החזרה מן המקדש, נחשב המוכר שומר על המעות: **הָהוּא נִבְרָא, דִּיהִיב זְוִי אֲשׁוּמָשְׁמִי** – נתן מעות עבור שומשמיין ולא משך אותם, **לְסוּף אֵיזִיקָר שׁוּמְשִׁמִּי וְהָדְרוּ בָּהוּ** – חזרו המוכרים מן המקדש, וְאָמַרְו לִיה לְקוֹנָה, לִית לָן שׁוּמְשִׁמִּי – אין אנו רוצים לתת לך שומשמיין, שְׁקִיל וְזוּךְ – קח את מעותיך בחזרה. אך הלוקח לא שְׁקִיל וְזוּיָה – לא לקח מעותיו. לבסוף אִינְגוֹב – נגנבו אותם המעות. אֲתוּ לְקַמִּיָּה דְרַבָּא, אָמַר לִיה רַבָּא

בבא מציעא. פרק רביעי - הזהב דף מט עמוד א - מתוך מהדורת טובי'ס

תוספות

רש"י

1 **אֵלָא מִשְׁבוֹן דְּתַפְס.** לְמַאי תַּפְס אִם לֹא לְהֵיוֹת מִשְׁבוֹן תַּחַת שְׁוִיו וּבִהְיֵי מִיָּהָא
2 לֹא קָרִינָא בִּיה לֹא יָגוּשׁ: **אֵינוּ מְשַׁמֵּט בְּכוּלוֹ.** בְּלוּמֵר אֵינוּ מְשַׁמֵּט בְּכָל: **מְכַל**
3 **דְּר' יְהוּדָה ב'.** קִשְׁיָא הוּא: **בְּמֵא** דְּנִקְיִטָּת זִוְיָ **הַב** לְהוּ. וְאִי לֹא מְקַבְּלַת מִי
4 שְׁפָרַע: **וְאִידָּה.** הַמּוֹתֵר: **דְּכָרִים נִינְהוּ.** בְּלֹא מַעוֹת רַב לְטַעְמֵיהָ דְּאָמַר כְּגַדּוּ הוּא
5 קוֹנֵה: **הֵינן בְּכָלל אִיפֹת.** שְׁהֵינן י"ב לֹאֲגִין
6 וְאִיפֹת שְׁלֹשָׁה סָאִין שֶׁהֵן ע"ב לֹאֲגִין: **אֵלָא**
7 **שְׁיֵהָא הֵן שְׁלָךְ ב'.** בְּלוּמֵר בְּשִׁאֲתָהּ מִדְּבַר
8 הֵן אִו לֹא קִיִּם דְּבָרֶיהָ וְהִצְדָּק אֹתוֹם: **שְׁלֹא**
9 **יִדְבַר אַחֵר בִּפְהָ ב'.** בְּשַׁעֲרָה שְׁהוּא אוֹמֵר
10 הַדְּבוּר לֹא יִהְיֶה בְּדַעְתּוֹ לְשׁוֹנֵת אֶבֶל אִם
11 נִשְׁתַּנָּה הַשַּׁעַר לֹאֲחֵר זָמַן וְהוּא חוֹזֵר בּוֹ לִפִּי
12 שִׁינֵי הַשַּׁעַר אִין כַּאֲן חֲסֵרוֹן אֲמַנְתָּ: **אֵבֶל**
13 **אֲמִיר חֲכָמִים ב'.** סִיפָא קִתְּנִי הַחוּזוֹר
14 אִין רִחוּ חֲכָמִים נִזְחָה הִימְנָה אֶלְמָא יֵשׁ בְּתָן
15 מִשּׁוּם מַחוּסְרֵי אֲמַנְתָּ: **תִּנְאִי הִיא.** דְּאִשְׁכַּחְתּוּ
16 רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן מַתְיָא דְּפָלִיג: **מַעֲשֶׂה ב'.** יוֹחָנָן
17 **ב'.** מִשְׁנָה הִיא בְּדוּשׁוֹר אֵת הַפּוֹעֲלִים
18 שְׁעָרָה אֵת בְּנוֹ לְחוּזוֹר בְּתַנְאוּ עַד שְׁלֹא
19 יִתְחַלֵּל הַמְּלָאכָה וְלִפְסוֹק לָהֶם מִזְנוּת
20 קָלִים: **לֹא סִמְכָא דַּעֲתִיּהוּ.** עַל דְּבִרֵּי הַבֶּן:
21 **מִמֵּר אֲמַר קָמִיה.** בְּכַר הוֹדִיעֵנו מִה פִּסֵּק
22 לָנוּ וְנִתְרַצֵּה: **מִי אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן הֵבִי.** דִּישׁ
23 דְּבָרִים מִשּׁוּם חֲסֵרוֹן אֲמַנְתָּ: **יָכוֹל לְחוּזוֹר**
24 **ב'.** וְקִשְׁיָא לָן יָכוֹל פְּשִׁיטָא דְּהָא לֹא מִשְׁךְ
25 וְאִין כַּח בְּב"ד כּוֹפּוֹ: **אֵלָא.** וְדֹא עַל בְּרִיחָךְ
26 מוֹתֵר לְחוּזוֹר בּוֹ קָאֵמַר וְאִשְׁמַעִינָן דְּאִפִּילוּ
27 חֲסֵרוֹן אֲמַנְתָּ לִּיבֹא: **מוֹדָה ר' יוֹחָנָן בְּמַתְנָה**
28 **מוֹעֲסָת.** שְׂאִין מוֹתֵר לְחוּזוֹר מִשּׁוּם דְּסִמְכָא
29 דַּעֲתִיהָ דְּמִקְבָּל אֲדִיבּוּרִיהָ וְכִי אֲמַר מוֹתֵר
30 לְחוּזוֹר בּוֹ בְּמַתְנָה מִרְבָּה קָאֵמַר דְּלֹא סִמְכָא
31 דַּעֲתִיהָ דְּמִקְבָּל דְּלִקְיֵימִיהָ לְדִיבּוּרִיהָ: **לָבֵן**
32 **לִי.** כָּל לִי קָרוֹי בֶּן לִי: **כּוֹר מַעֲשֶׂר יֵשׁ לָךְ**
33 **בְּיָדִי.** שְׁעִירֹתִי מִפִּירֹתִי וְאִתְּנִנוּ לָךְ
34 **תְּרוּמַת מַעֲשֶׂר.** שְׁהֵלִי מִפְּרִישׁ מַעֲשֶׂר
35 לְבָבוֹן מַעֲשֶׂר מִן הַמַּעֲשֶׂר: **מִשּׁוּם הֵבִי**
36 **רִשְׁאִי.** שִׁישׁ לֹא לְסַמּוֹךְ עַל מַה שְׁכַתּוֹב וְנִפְסִי
37 **וְשִׁאֲרֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יַעֲשֶׂה עוֹלָה וְלֹא יִדְּבֹר**
38 **כּוֹב וְלֹא יִתְּנֵנוּ לְלִי אַחֵר וְהָא מַתְנָה מוֹעֲסָת**
39 **הִיא שְׂאִין לְיִשְׂרָאֵל בְּמַעֲשֶׂר זֶה אֵלָא טוֹבַת**
40 **הַנָּהָה שְׁהִיהָ בִּידוֹ מִתְחַלֵּלָה לְתַת לְכָל בֶּן לִי**
41 **שְׁרִיצָה: אִין לֹא עָלִיו.** אִין לֹא לָבֵן לִי רִאשׁוֹן
42 עַל יִשְׂרָאֵל זֶה: **אֵלָא תְּרַעוּמָת.** שְׁהִבְטִיתוּ
43 בְּתוֹחֶלֶת נִכְבוֹת: **אֵלָא ש"ס בְּדִלָא נִטְלוּ.**
44 **יֵשׁ בְּדָבָרִים מִשּׁוּם חֲסֵרוֹן אֲמַנְתָּ: אִפִּילוּ**
45 **שׁוֹמֵר חֲנֹם נָמִי לֹא תוֹי.** וְאִפִּילוּ פִּשְׁעוּ
46 בְּשִׁמְרִיתָם שְׁטוּרִין: **וְהָא בְּעִי לְקַבּוּלִי ב'.**
47 וְדִלְמָא לֹא הוּי מְקַבֵּל וְאִישְׁתַּבַּח דְּחוּי דִּידִיהָ
48 הָנִה: **הֵבִי נָמִי.** אוּ מִשְׁלֵם הַשּׁוֹמֵשְׁמִין אוּ
49 יִקְבֵּל מִי שְׁפָרַע: **בְּיָדִי הָנִה עוֹבְדָא.** אוֹתוֹ
50 מַעֲשֶׂה דְּשׁוֹמֵשְׁמִין עַל יָדִי הִיָּה וְלֹא כֵן הִיָּה
51 שְׂאִילוֹ קִיבֻלָּתָם לְתַת הַשּׁוֹמֵשְׁמִין לֹא הִיָּיתִי
52 חוּזֵר בִּי בְּכָל חֲלָלִי שֶׁל עוֹלָם וְלֹא עַל כֵּן
53 בָּאֵנוּ לְדִין אֵלָא כִּר הִיָּה:

אמרי

1 **מוֹדָה** רַבִּי יוֹחָנָן בְּמַתְנָה מוֹעֲסָת. יוֹזָקֵךְ נָמִי הוּי כִּמְו מַתְנָה מוֹעֲסָת: **וְחוֹזֵר**
2 וְהַפְּקִידוֹ אֲצִלוּ. ה"מ לְמַפְרָךְ אִי הֵבִי מֵאִי לְמִימְרָא אֵלָא דְּבִלְאֵו הֵבִי
3 פְּרִיךְ שְׁפִיר מְסִיפָא: **אֵלָא** אֲפִי שׁוֹמֵר חֲנֹם נָמִי לֹא הוּי. וְהָא דְּאָמַר בְּפִרְק
4 הָאֲמוּנָן (לְפָנֵי ד' פ') טוֹל שְׁלָךְ וְהָבָא מַעוֹת שׁוֹמֵר חֲנֹם הֵינֵנוּ מִשּׁוּם דְּמַעֲיָקְרָא הִיָּה
5 שׁוֹמֵר שְׁכָר וּבְשִׂאֵל טוֹל שְׁלָךְ לֹא לְסַלֵּךְ
6 עֲצֵמוֹ לְגַמְרֵי מִשְׁמִירָה קָאֵמַר אֵלָא שְׁלֹא
7 יִזְחֵה שׁוֹמֵר שְׁכָר: **כָּל** הָא בֵּיתָא קָמָךְ לֹא
8 מְבַעֲיָא ב'ו. וְהָא דְּאָמַר בְּפִרְק הַפָּרָה (כ"ז דף
9 מ"ו וס"ט) הַכְּנִיס בְּרָשׁוֹת בַּעַל הַחֲצֵר חֵיִיב ר' **אומר**
10 **עד שִׁיקְבֵּל עָלָיו בַּעַל הַחֲצֵר שְׁמִירָה**
11 **י"ל דְּשַׁמְעִיתִין אֲתִיָּא כְּרִבִּי דְּשִׁמּוּאֵל הָתָם**
12 **פְּסִיק הִלְכְּתָא כְּרִבִּי וְאֵע"ג דְּרַב הָתָם פְּסִיק**
13 **הִלְכְּתָא בְּתַנָּא קָמָא קִימָא לָן כְּשִׁמּוּאֵל**
14 **בְּדִינִי לְגַבִּי רַב וְעוֹד דְּאִפִּילוּ לְרַבְּנָן**
15 **דְּמַחֲיִיבִי הֵינֵנוּ לִפִּי שְׂאֵמַר לִיה כְּנוֹס שׁוֹרֵךְ**
16 **דְּמַשְׁמַע וְאִשְׁמַרְנוּ אֶבֶל הָא בֵּיתָא קָמָךְ**
17 **סִלֵּק עֲצֵמוֹ מִשְׁמִירָה לְגַמְרֵי**
18 **בְּבִדִי**

1 **אֵלָא מִשְׁבוֹן דְּנִקְיִט לָמָּה לִיָּה אֵלָא לֹאֹ שְׁמַע מִינֵיהָ מֵאִי**
2 **אֵינוּ מְשַׁמֵּט דְּקָאֵמַר רַבֵּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אֵינוּ מְשַׁמֵּט**
3 **בְּכוּלוֹ וּמֵאִי מְשַׁמֵּט דְּקָאֵמַר רַבִּי יְהוּדָה הַנָּשִׂיא לָחֵךְ פִּלְגָא**
4 **דְּלֹא נִקְיִט עָלֶיהָ מִשְׁבוֹן וְהָא קָמִיפְלָגִי דְּרַבֵּן שְׁמַעוֹן בֶּן**
5 **גַּמְלִיאֵל סָבַר כְּגַדּוּ כוֹלוֹ הוּא קוֹנֵה וְרַבִּי יְהוּדָה הַנָּשִׂיא**
6 **סָבַר כְּגַדּוּ הוּא קוֹנֵה לֹא מֵאִי אֵינוּ מְשַׁמֵּט דְּקָאֵמַר רַבֵּן**
7 **שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל לָחֵךְ פִּלְגָא דְּנִקְיִט עָלֶיהָ מִשְׁבוֹן מְכַלל**
8 **דְּרַבִּי יְהוּדָה הַנָּשִׂיא סָבַר לָחֵךְ פִּלְגָא דְּנִקְיִט עָלֶיהָ מִשְׁבוֹן**
9 **נָמִי מְשַׁמֵּט אֵלָא מִשְׁבוֹן דְּנִקְיִט לָמָּה לִיָּה לְזִכְרוֹן דְּכָרִים**
10 **בַּעֲלִמָּא רַב כְּהֵנָּא יַהֲבֵוּ לִיה זִוְיָ אֲבִיתָנָא לְסוֹף אִימָךְ**
11 **יִתְנָא אֲתָא לְקַמִּיהָ דְּרַב אֲמַר לִיָּה בְּמֵאִי דְּנִקְיִטָּת זִוְיָ הַב לְהוּ וְאִידָּה דְּכָרִים נִינְהוּ וְדְּכָרִים אִין**
12 **בְּהֵן מִשּׁוּם מַחוּסְרֵי אֲמַנְתָּ דְּאִיתְמַר דְּכָרִים רַב אֲמַר אִין בְּהֵן מִשּׁוּם מַחוּסְרֵי אֲמַנְתָּ וְרַבִּי יוֹחָנָן אֲמַר**
13 **יֵשׁ בְּהֵם מִשּׁוּם מַחוּסְרֵי אֲמַנְתָּ מִיתִיבִי רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר מַה תִּלְמוּד לוֹמַר הֵינן צֶדֶק וְהִלָּא**
14 **הֵינן בְּכָלל אִיפֹת הִיָּה אֵלָא לוֹמַר לָךְ שְׁיֵהָא הֵן שְׁלָךְ צֶדֶק וְלֹאֹ שְׁלָךְ צֶדֶק אֲמַר אֲבִי הַהוּא שְׁלֹא**
15 **יִדְבַר אַחֵר בִּפְהָ וְאֵחָד בְּלִבֵּי מִיתִיבִי ר' שְׁמַעוֹן אוֹמֵר אִף עַל פִּי שְׂאֵמַרְו טָלִית קוֹנֵה דִּינֵר וְהָב וְאִין**
16 **דִּינֵר וְהָב קוֹנֵה טָלִית מְכַל מְקוֹם כֶּךָ הִלְכָּה אֶבֶל אֲמַרו מִי שְׁפָרַע מֵאֲנָשִׁי דוֹר הַמְּבּוּל וּמֵאֲנָשִׁי דוֹר**
17 **הַפִּלְגָּה הוּא עֲתִיד לִפְרַע מִמִּי שְׂאֵינוּ עוֹמֵד דְּיִבּוּרֵי תִנְאִי הִיא דְּתַנָּן מַעֲשֶׂה בְּרַבִּי יוֹחָנָן בֶּן מַתְיָא**
18 **שְׂאֵמַר לָבֵנוּ צֹא וּשְׁכוּר לָנוּ פּוֹעֲלִים הִלֵּךְ וּפִסֵּק לָהֶם מִזְנוּת וּבְשִׁבָּא אֲצִל אֲבִיו אֲמַר לוֹ בְּנִי אִפִּילוּ**
19 **אֲתָה עוֹשֶׂה לָהֶם כְּסָעוֹת שְׁלֹמָה בְּשַׁעֲתוֹ לֹא יִצְאָתָּ יָדִי חוֹבְתָךְ עִמָּהֶם שְׁהֵן בְּנִי אֲבָרְהָם יִצְחָק**
20 **וְיַעֲקֹב אֵלָא עַד שְׁלֹא יִתְחַלֵּל בְּמִלְאכָה צֹא וְאֲמַר לָהֶם עַל מִנַּת שְׂאִין לָכֶם עָלִי אֵלָא פַת וְקַמְנִית**
21 **בְּלָבֵךְ וְאִי ס"ד דְּכָרִים יֵשׁ בְּהֵן מִשּׁוּם מַחוּסְרֵי אֲמַנְתָּ הֵיבִי אֲמַר לִיָּה זִיל הֲדַר כֶּךָ שְׂאֵנִי הָתָם**
22 **דְּפּוֹעֲלִים גּוֹפִיָּהוּ לֹא סִמְכָא דַּעֲתִיּהוּ מֵאִי טַעְמָא מִידַּע יְדַעִי דַּעַל אֲבוּהָ סָמַךְ אִי הֵבִי אִפִּילוּ**
23 **הַתְּחִילוּ בְּמִלְאכָה נָמִי הַתְּחִילוּ בְּמִלְאכָה וְדֹאֹ סִמְכִי דַּעֲתִיּהוּ אֲמַרו מִמֵּר אֲמַר קָמִיה דְּאֲבוּהָ וְנִיחָא**
24 **לִיָּה וּמִי אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן הֵבִי וְהָאֵמַר רַבָּה בַר בַּר חֲנָה אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן הָאוֹמֵר לְחַבִּירוֹ מַתְנָה אֲנִי**
25 **נֹתֵן לָךְ יָכוֹל לְחוּזוֹר בּוֹ יָכוֹל פְּשִׁיטָא אֵלָא מוֹתֵר לְחוּזוֹר בּוֹ אֲמַר רַב פִּפְא וּמוֹדָה רַבִּי יוֹחָנָן בְּמַתְנָה**
26 **מוֹעֲסָת דְּסִמְכָא דַּעֲתִיּהוּ הֵבִי נָמִי מִסְתַּבְּרָא דְּאֲמַר רַבִּי אֲבָהוּ אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן יִשְׂרָאֵל שְׂאֵמַר לָבֵן**
27 **לִי כּוֹר מַעֲשֶׂר יֵשׁ לָךְ בְּיָדִי בֶּן לִי רִשְׁאִי לַעֲשׂוֹתוֹ תְּרוּמַת מַעֲשֶׂר עַל מְקוֹם אַחֵר אִי אֲמַרְתָּ בְּשִׁלְמָא**
28 **לֹא מְצִי לְמַיְהֲדָר בִּיה מִשּׁוּם הֵבִי רִשְׁאִי אֵלָא אִי אֲמַרְתָּ מְצִי לְמַיְהֲדָר בִּיה אֲמַרְתָּ רִשְׁאִי אִישְׁתַּבַּח**
29 **דְּקָא אֲכִיל מְכָלִים הֵבִי בְּמֵאִי עֲסָקִינוּ כְּגוֹן שְׁנַטְלוּ מִמֶּנּוּ וְחוֹזֵר וְהַפְּקִידוֹ אֲצִלוּ וְהַפְּקִידוֹ**
30 **נִתְּנוּ לָבֵן לִי אַחֵר אִין לֹא עָלִיו אֵלָא תְּרַעוּמָת וְאִי סִלְקָא דַּעֲתָךְ כְּגוֹן שְׁנַטְלוּ מִמֶּנּוּ וְחוֹזֵר וְהַפְּקִידוֹ**
31 **אֲצִלוּ אֲמַרְתָּ אִין לֹא עָלִיו אֵלָא תְּרַעוּמָת בִּין דְּמִשְׁכִּיחָה מְמוּנָא אִית לִיָּה גְבוּיָה אֵלָא לֹאֹ שְׁמַע מִינֵיהָ**
32 **בְּדִלָא נִטְלוּ שְׁמַע מִינֵיהָ הַהוּא גְבֵרָא דִּיהִיב זִוְיָ אִשְׁוִמְשְׁמִי לְסוֹף אִימָךְ שׁוֹמְשְׁמִי הֲדָרוּ בְּהוּ וְאֲמַרו**
33 **לִיָּה לִית לָן שׁוֹמְשְׁמִי שְׁקוֹל וְזוּךְ לֹא שְׁקִיל וְזוּיָה אִיגְנוֹב אֲתוֹ לְקַמִּיהָ דְּרַבָּא אֲמַר לִיָּה בִין דְּאֲמַר**
34 **לָךְ שְׁקוֹל וְזוּךְ וְלֹא שְׁקָלִית לֹא מְבַעֲיָא שׁוֹמֵר שְׁכָר דְּלֹא הוּי אֵלָא אִפִּילוּ שׁוֹמֵר חֲנֹם נָמִי לֹא הוּי**
35 **אֲמַרו לִיָּה רַבְּנָן לְרַבָּא וְהָא בְּעִי לְקַבּוּלִי עָלֶיהָ מִי שְׁפָרַע אֲמַר לְהוּ הֵבִי נָמִי אֲמַר רַב פִּפְא אֲמַר לִי**
36 **רַבִּינָא לְרִידִי אֲמַר לִי הַהוּא מִרְבָּן וְרַב טְבוֹת שְׁמִיהָ וְאֲמַרְתָּ לָהּ רַב שְׁמוּאֵל בַּר זִוְרָא שְׁמִיהָ דְּאִי**
37 **הוּי יַהֲבֵי לִיָּה כָּל חֲלָלָא דַּעֲלָמָא לֹא הוּי קָא מִשְׁנִי בְּדִבּוּרֵיהָ בְּיָדִי הָנִה עוֹבְדָא הַהוּא יוֹמָא אֲפִנְיָא**
38 **דְּמַעֲלִי שְׁבַתָּא הָנִה וְהוּי יִתִּיבָנָא וְאֲתָא הַהוּא גְבֵרָא וְקָאֹ אֲבָבָא אֲמַר לִי אִית לָךְ שׁוֹמְשְׁמִי לְזוּבְנִי**

אמרי

בבדי שיראה לתגר או לקרובו. וא"ת א"כ נתת דבריו לשיעורים דפעמים שהם רחוקים ממנו ופעמים שהם קרובים ו"ל דלעולם יש שיעור אחד לפי מה שמצוי רוב פעמים שיוכל להראות לתגר או לקרובו ואם הם קרובים או רחוקים בשביל כך לא יתנו לו שהות לא פחות ולא יותר:

שמות מעות נמי שנינו. אפילו למאן

דאמר שותות מעות נראה יותר לילך אחר שותות מקח שהאונאה והשענת תלויה במקח אבל מעות אין אונאה ושענת תלויה בהם שאין צריכין שומא: **שני** חמשא בשיתא בטול מקח הוי. וא"ת מנא לן הא דלמא הא הוי נמי שותות מקח דהוי שותות מלבר ויש לומר דמסתמא אית לן למייל בתר שותות שונה המקח שהאונאה והשענת תלויה בו ועוד דכשנתאנה מוכר לא תמצא שותות מלבר דשוי שיתא בחמשא היינו שותות מלגיו: **ש"מ** שותות מעות נמי שנינו. וא"ת אם כן מאי שותות למקח דקתני מתניתין ו"ל דמפרש היינו אונאה שותות שניהיה במקח ותימיה דלשתוק משותות למקח: **תנן** הורה רבי טרפון בלוד. תימיה מה הוסיף להקשות מסיפא ממה שהקשה כבר ברישא:

אמרי ליה לא אמר לי ליהו הנד וזוי בפקדון גבד דהא חשבה לי אמרי ליה הא ביתא קמך אותבינהו בביתא ואינגוב אתא לקמיה דרבא אמר ליה כל הא ביתא קמך לא מיבעיא שומר שכר דלא הוי אלא אפילו שומר חנם נמי לא הוי אמרי ליה והא אמרו [ליה] רבנן לרבא איבעי ליה לקביל עליה מי שפרע ואמר לי לא הוי דברים מעולם: **רבי שמעון** אומר כל שהכסף בידו ודלוקה נינהו אי נפלה דלוקה באונס אוהו טרח ומייתי ליה ההוא גברא דהייב וזוי אחמרא לסוף שמע דקא בעי למנסביה דבי פרוק רופילא אמר ליה הב לי וזוי לא בעינא חמרא אתא לקמיה דרב חסדא אמר ליה בדרדך שתיקנו משיכה במוכרין כך תיקנו משיכה בלקוחות: **מתני'** האונאה ארבעה כסף מעשרים וארבעה כסף לסלע שותות למקח עד מתי מותר להחזיר עד כדי שיראה לתגר או לקרובו הורה רבי טרפון בלוד האונאה שמונה כסף מעשרים וארבע כסף לסלע שליש למקח ושמונה תגרי לוד אמר להם כל היום מותר לחזור אמרו לו יצית לנו רבי טרפון במקומינו וחזרו לדברי חכמים: **גמ'** אתמר רב אמר שותות מקח שנינו ושמואל אמר שותות מעות נמי שנינו שוי שיתא בחמשא שוי שיתא בשבעה כולי עלמא לא פליגי דבתר מקח אזלינן ואונאה הויא כי פליגי שוי חמשא בשיתא ושוי שבעה בשיתא לשמואל דאמר בתר מעות אזלינן אידי ואידי אונאה הוי לרב דאמר בתר מקח אזלינן שוי חמשא בשיתא ביטול מקח הויא שוי שבעה בשיתא מחילה הויא ושמואל אמר כי אמרין מחילה וביטול מקח הויא דליפא שותות משני צדדים אבל היכא דאיפא שותות מצד אחד אונאה הויא תנן האונאה ד' כסף מעשרים וארבעה כסף לסלע שותות למקח מאי לאו דובין שוי עשרים בעשרין וארבעה ושמונה שותות מעות נמי שנינו לא דובין שוי עשרים וארבעה בשיתא אימא סיפא עד מתי מותר להחזיר בבדי שיראה לתגר או לקרובו ואמר רב נחמן לא שנו אלא לוקח אבל מוכר לעולם חוזר אלא דובין שוי עשרים וארבעה בעשרין ותמניא תנן הורה רבי טרפון בלוד האונאה שמונה כסף מעשרים וארבעה כסף לסלע שליש למקח מאי לאו דובין שוי שיתא בשבעה כסף מעות נמי שנינו לא דובין שוי עשרים וארבעה בשיתא אימא סיפא אמר להם כל היום מותר לחזור וא"ר נחמן לא שנו אלא לוקח אבל מוכר לעולם חוזר אלא דובין שוי כ"ד בתלתינן ותרין תנאי בנותיה דשמואל מי שהוטל עליו דו על העליונה ביצע מכר לו שוה ה' בו' מי נתאנה לוקח יד לוקח על העליונה רצה אומר תן לי מעותי או תן לי מה שאוניתי מכר לו

שוה

בשבעה ונתאנה לוקח: **כולי עלמא**. בין לרב בין לשמואל אונאה הוא דהא שותות היא לצד מקח ושמואל שותות מעות נמי קאמר וכל שבין שותות מקח: **כי פליגי שוי חמשא בשיתא**. ונתאנה לוקח בזה שהוא חומש למקח ויותר משותות הוא זה אבל אצל מעות שנתן שותות הוא אי נמי שוי שבעה בשיתא ונתאנה מוכר בזה לגבי מקח אין כאן שותות אלא שביעית ופחות משותות היא ולגבי מעות הוי שותות: **אידי ואידי**. בין שוי שבעה בשיתא בין שוי חמשא בשיתא: **משני צדדין**. באחד משני צדדין: **מאי לאו דובין שוי עשרים בעשרים וארבע**. ונתאנה לוקח דהיה ליה חומש לגבי מקח ארבעה הוי חומש של עשרים וקרי ליה אונאה ולא קרי ליה ביטול מקח: **לא דובין שוי עשרים וארבע בעשרים**. דהיה ליה שותות למקח ונתאנה לוקח: **תנאי** דבכדי שיראה וזו לא אלא לוקח: **אבל אם נתאנה מוכר לעולם מוכר חוזר**. ולקמן מפ' טעמא: **אלא דובין כו'**. דהיה ליה שותות למקח ונתאנה לוקח: **תנאי** בנותיה דשמואל. דבין שותות מקח בין שותות מעות: **מי שהוטל עליו**. מי שהאונאה עליו מי שנתאנה:

בבא מציעא דף מט עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שבת קודש) צה

באונאת ממון, שלא יאנו המוכר והלוקח זה את זה. משנתינו מבארת מה
הוא שיעור האונאה.
שיעור האונאה הוא ארבעה מעות כסף, מתוך עשרים וארבעה כסף
לסלע, כלומר, אם שווי האמיתי של הדבר הנקנה הוא 'סלע', והיינו
עשרים וארבע מעות כסף, שיעור האונאה הוא ארבע מעות, שזהו שותות
למקח – שיטת משווי של הדבר הנקנה, ובהפרש זה יש דין אונאה, אך
בפחות משתות מוחל המתאנה וביותר משתות המקח בטל.
המשנה מבארת מהו שיעור הזמן שבו אפשר לטעון טענת אונאה: עד כתי
מוחל ללוקח שנתאנה להחזיר את המקח למוכר, או לתבע מהמוכר
שישיב לו את דמי האונאה ויתקיים המקח, עד שיעבור שיעור זמן כדי
שיראה את החפץ שקנה לתגר (סוחר) או לקרובו הבקי בשומת חפץ זה
ויאמרו לו אם התאנה, אבל אם לא תבעו עד אורי שיעור זמן זה אינו יכול
לתובעו, שכיון ששהה מלברר הרי מחל על אונאתו.
המשנה מביאה מי שחולק ואומר שיעור אחר באונאה: הורה רבי מרפון
כלוד, ששיעור האונאה הוא שמונה מעות כסף מעשרים וארבע כסף
לסלע, שזהו שליש למקח, ושמונה תגרי (סוחרין) לוד כששמעו את דבריו,
כיון שהיו בקיאים במסחר ומכירים ביוקר, ושמו שיוכלו להונות את
הלוקחות ביותר משתות, עד מעט פחות משליש.
אמר להם רבי טרפון, גם בשיעור זמן החזרה אני חלוק על דברי חכמים,
שלדעתי כל היום של המכירה מותר ללוקח לחזור, ולא רק עד כדי
שיראה לתגר או לקרובו. אמרו לו תגרי לוד, אם כן יצא לנו רבי מרפון
במקומינו, כלומר, עדיף לנו לנהוג כפי שנהגנו עד עתה, ונחזיר לנהוג
כדברי חכמים בשני הדברים, ששיעור האונאה הוא שתות, ושאחר שעבר
זמן 'שיראה לתגר' שוב אין המתאנה יכול להחזיר את המקח:

גמרא

הגמרא מבארת כיצד משערים את שיעור 'שתות' האומר במשנה: אתה, רבי
אמר, 'שתות' מקח' דווקא שנינו במשנה, כלומר שיעור אונאה הוא
דווקא בשיטת משווי המקח לפי האמת, ושמואל אמר, לשון 'מקח'
שנקטה המשנה הוא על כל עסק המקח, ו'שתות' מעות' נמי שנינו – יש דין
אונאה גם אם התאנה בשיעור שיטת מהמעות ששילם הלוקח לקונה, ולא
בשווי המקח עצמו.
מבארת הגמרא את אופני מחלוקתם: שני שיטות, בחמש – אם מכר חפץ
השזה שש, בחמש, והתאנה המוכר, או שמכר חפץ דשני שיטת, בשבעה,
והתאנה הלוקח, כיון שבשני אופנים אלו יש אונאה בשיעור שיטת משווי
האמיתי של החפץ, בול עולם לא פליגי – אין חולקים בדבר, והכל מודים
דבית מקח אולגין – שמשערים את האונאה כלפי שווי המקח, וכיון
שהאונאה היא שתות, אונאה תויה.
כי פליגי – ומחלוקתם היא במכר חפץ השני חמש, בשיטת, וכן במכר
שני שבעה, בשיטת, שבאופנים אלו האונאה היא שיטת מהמעות ששילם
הלוקח, לשמואל דאמר שגם בית מעות אולגין – אנו חולכים גם אחרי
שיעור שתות במעות, אידי ואידי אונאה תויה – בשני האופנים יש לפסוק
דין 'אונאה', שהרי בשניהם שילם הלוקח ששה, ואם החפץ היה שזה חמש,
הרי ששילם זה מיותר, ואם החפץ היה שזה שבעה הרי החסיר זה אחד,
ובשני האופנים זה זה הוא שיטת מהמעות. אבל לרבי, דאמר שרק בית
מקח אולגין, אם כן בשני אופנים אלו אין אונאה של שיטת, אלא במכר
חפץ דשני חמש, בשיטת, האונאה היא זה אחד שהוא חמישית משווי
המקח באמת, וביטול מקח תויה (והוא), כדין אונאה שהיא יתירה משתות.
ובמכר שני שבעה בשיטת, הפסיד המוכר זה, שהוא שביעית משווי המקח
באמת, ומחילה תויה, כדין אונאה הפחותה משתות, ואף שכלפי המעות
יש בשני האופנים שתות, אין מחשבים את האונאה כלפי המעות אלא כלפי
המקח.
מבארת הגמרא את סברת שמואל שאין זו מחילה או ביטול מקח: ושמואל
אמר, כי אמרינן דין מחילה באונאה פחות משתות, ודין ביטול מקח
באונאה יותר משתות, היינו רק תיבא דליבא – במקום שאין שיעור אונאה
משני צדדים, בין כלפי שווי המקח באמת, ובין כלפי המעות ששולמו, אבל
תיבא דאיבא שתות אפילו רק מצד אחד, או במקח או במעות, אונאה
תויה.
הגמרא מנסה להוכיח כשיטת שמואל: תנן במשנתינו, 'האונאה ארבעה

אמר ליה לא – אמרתי לו שאין לי שום שמעין, אמר לי, ליתו הנך וזו
בפסקין נבך דהא השקה לי – תשמור לי על מעותי כיון שמחשיך היום
והשבת נכנסת, אמר ליה הא ביתא קמך – אמרתי לו 'הרי ביתי לפניך',
ולא קיבלתי עלי שמירה במפורש. אותבינהו פביתא ואינגוב – הניח אותו
אדם את המעות בביתו ולבסוף נגנבו המעות. אתא לקמיה דרבא, אמר
ליה רבא כל שאמר לחבירו הא ביתא קמך, וחבירו הניח בבית ללא קבלת
שמירה במפורש על ידי בעל הבית, לא מפיציא שומר שכר דלא תויה –
לא רק שאינו שומר שכר, ואם קיבל שכר על השמירה, אלא מפילו שומר
הנכס נמי לא תויה, ופטור אפילו אם פשע בשמירתו, משום שלא קיבל על
עצמו שמירה.
רב פפי מביא את המשך דברי רבינא: ולאחר שסיפר לי אותו חכם שכך היה
המעשה, אמר ליה – הקשיתי לו, כיצד אתה אומר שהמעשה היה בענין
שמירה על סתם מעות, ולא בענין שמירה על מעות שניתנו עבור מכירת
השומשמן. והא אמרו [ליה] רבנן לרבא, איבעי ליה לקבולי עליה מי
שפרע, ומשאלתם משמע שהמעשה היה בענין מעות שניתנו עבור מקח.
ואמר לי אותו החכם, לא תויה דברים מעולם – לא היה כדבר הזה מעולם
ששאלו את רבא לענין מי שפרע, אלא המעשה היה כמו שסיפרתי, בענין
קבלת שמירה על סתם מעות ולא בענין מכירת השומשמן.
שנינו במשנה: רבי שמעון אומר כל שהכסף בידו על העליונה וכו':
תנא קמא סבר שגם המוכר וגם הלוקח יכולים לחזור מהמקח קודם המשיכה
אף שהיה מתן מעות, ואילו רבי שמעון חולק וסובר שרק המוכר יכול לחזור
בו משום שהמעות בידו, אבל הלוקח שאין בידו כלום אינו יכול לחזור בו.
מביאה הגמרא אופן נוסף שאמר רבי שמעון שאינו יכול לחזור בו: תנא,
אמר רבי שמעון אימתי יש דין חזרה במי שנתן מעות על המקח ולא עשה
משיכה, בזמן שהכסף והפירות ביד מוכר, אבל אם הכסף ביד מוכר
ופירות ביד לוקח, אינו יכול לחזור בו, מפני שבכסף בידו. מביאה הגמרא
בפסוק שהכוונה היא שהכסף בידי של הלוקח. תמזה הגמרא: איך
אפשר לומר שהכסף הוא בידו של הלוקח, והרי שילם הלוקח את הכסף
וביד מוכר הוא. אלא, ביאור הברייתא הוא, שהמוכר אינו יכול לחזור בו,
מפני שדמי בכסף בידו – דהיינו הפירות (שהם תמורת הכסף) נמצאים ביד
הלוקח. שואלת הגמרא: אם מדובר שהלוקח כבר קיבל את הפירות לידו,
אם כן פשיטא שאינו יכול לחזור בו, שהרי עשה משיכה וזכה בהם.
מבארת הגמרא: אמר רבא, תבא כמאי עסקין, רבי שמעון מדבר בברייתא
בגון שהיתה עליה של לוקח מושכרת ביד מוכר, דהיינו שהיה ללוקח
בית עם עלייה, והמוכר שכר את עלייתו של הלוקח, והניח שם את פירותיו,
ולאחר מכן מכר את הפירות האלו לאותו בעל העלייה. ובאופן זה אף שהיה
רק תנינת מעות, ולא היה קנין בפירות עצמם, לא שייכת תקנת חכמים
שאמרו שמעות לא יקנו, משום שטעמא מאי תפינו רבנן משיכה, גזירה
שקמא לאחר נתינת המעות יאמר לו המוכר ללוקח נשרפו חפציה בעלייה,
כלומר שאם תיפול שריפה באונס לא יטרח המוכר להציל את ממוןנו של
הלוקח מכיון שכבר זכה בו הלוקח על ידי נתינת המעות, אבל רבא – באופן
שעליית הלוקח מושכרת למוכר, פרישתיה דלוקח נתינה – אם כן הפירות
נמצאים בביתו של הלוקח, ואי נפלה דליקה באונס אין לחשוש להפסדו
של הלוקח, שהרי איהו מרח ומייתי לה – שכיון שהלוקח דר בבית שתחת
העלייה, הרי הלוקח מצוי אצל ביתו, והוא בעצמו יציל את פירותיו, ובאופן
זה לא תיקנו חכמים שהמוכר יכול לחזור בו אלא המעות קונות.
מביאה הגמרא מעשה שפסקו בחכמים שגם הלוקח יכול לחזור בו מן
המקח: תהא נבא דיהיב וזו אחמרא – שנתן מעות על היין ולא משך,
לסוף שפע דקא געי למנסביה דבי פרק רופילא – לאחר זמן שמע
שאנשי הבית של המשנה למלך ששמו פרק, מעונינים לקחת לעצמם את
היין הזה. אמר ליה הקונה למוכר, תב לי וזו לא בעינא חמרא – תן לי
את המעות ואניני רוצה את היין. אתא לקמיה דרב חסדא, אמר ליה רב
חסדא, בדרך שתיקנו משיכה במוכרין והמוכר יכול לחזור בו, כך תיקנו
משיכה בלוקחות, והלוקח גם כן יכול לחזור בו. דהיינו שרב חסדא פסק
בחכמים ששניהם יכולים לחזור מהמקח:

משנה

נאמר בתורה (ויקרא כה יד) 'כי תמכרו ממכר לעמיתך או קנה מיד עמיתך
אל תונו איש את אחיו, ודרשו חכמים בספרא (בהר פ"ג) שפסוק זה עוסק

המשך ביאור למסכת בבא מציעא ליום ראשון עמ' א

1 אִתָּהּ הִדְרָא לְמַרְהָ בְּעֵינָא – כיון שאילו היתה בעולם עתה בעת התביעה,
2 היתה חוזרת לבעליה כמות שהיא, נמצא שהיה שְׁעִתָּא דְקָא שְׁתִּי לִיה
3 או דְקָא תִּבְרָא לֵה קָא גִּלּוּ מִינִיה – שבאותה שעה ששתאה או שברה גולה
4 שוב מבעליה, וְהָנֵן במשנה בבבא קמא (צג:) כָּל הַגִּלּוּנִין מְשַׁלְּמִין בְּשַׁעֲתָ
5 הַגִּלּוּלָה, ובעת הגזילה השניה הרי היה מחירה ארבעה זוזים. ומה שבאִתָּהּ
6 מְמִילָא – נשברה מאליה שְׁמִשְׁלָם וּזְזָא בלבד, מֵאִי מַעְמָא, דְּהַשְׁתָּא לֹא
7 עָבִיד לֵה וְלֹא מִיָּד – עתה בעת שנשברה לא עשה לה כלום, אִמָּא קָא
8 מְחִיבָתָ לִיה – על איוז שעה הניך מחייבו, אִתְּהִיא שְׁעִתָּא דְגִלּוּלָה – על
9 אותה שעה שגולה והוציאה מרשות בעליה, הִתִּיא שְׁעִתָּא וּזְזָא הוּא
10 דְשִׁוּיָא – באותה שעה לא היתה שוה אלא זוז בלבד.
11 הגמרא מקשה על רבה מהמשנה: תִּנָּן במשנתנו, השולח יד בפקדון, בֵּית

המשך ביאור למסכת בבא מציעא ליום חמישי עמ' א

1 אִפִּילוּ בְּפִירוֹת.
2 מבאת הגמרא: מֵאִי מַעְמָא דְרַב נַחֲמָן, משום דְאָמַר קָרָא – כתוב בפסוק
3 (שם) 'נָעֲלוּ', ולמדים מכך שרק נָעֲלוּ וכל הדיומה לנעל, דהיינו כלים, אִין –
4 אכן קונה, אך מִיָּד אִתְּרִינָא – דבר אחר שאינו כלי לֹא קונה. וּמֵאִי מַעְמָה
5 דְרַב שִׁשְׁתָּ, משום דְאָמַר קָרָא (שם) 'לְקָיִים כָּל דְרַב', ולמדים מכך
6 שאפשר לקיים ולעשות את הקנין בכל דבר ואף בפירות.
7 שואלת הגמרא: לָרַב נַחֲמָן נִמִּי הִכְתִּיב – הרי כתוב 'לְקָיִים כָּל דְרַב',
8 ומשמע בכל דבר ואפילו בפירות. משיבה הגמרא: רב נחמן מפרש דְהִוּא
9 'לְקָיִים כָּל דְרַב' בא ללמד דְנִקְנִין בְּמַנְעָל – שגם ב'גאולה' דהיינו מכירה
10 בקנין סודר, וגם ב'תמורה' דהיינו קנין שמחליפין שוה בשוה מתקיים הקנין
11 על ידי מנעל, ולא בא הפסוק לומר במה עושים את קנין החליפין. שואלת
12 הגמרא: וְרַב שִׁשְׁתָּ נִמִּי הִכְתִּיב 'נָעֲלוּ', ומשמע דוקא כלי. משיבה הגמרא:

המשך ביאור למסכת בבא מציעא ליום שבת קודש עמ' ב

1 כֶּסֶף, מַעֲשִׂים וְאַרְבָּעָה כֶּסֶף לְסֻלֵּעַ, שְׁתּוֹת לְמִקְחָ, מֵאִי לֹא הָאֵם לֹא
2 מדובר דְּוִבִין שְׁנֵי עָשָׂרִים – שמכר חפץ השהו עשרים, בְּעָשָׂרִין וְאַרְבָּעָה,
3 והתאנה הלוקח בארבעה כסף, ובאופן זה אם נשער את האונאה בשווי
4 האמיתי של מקח הרי האונאה היא יותר משישית, שארבעה כסף הם
5 חמישית מעשרים, ומכך שיש במקח זה דין אונאה שְׁמִיעַ מִינָה כדברי
6 שמואל, שְׁתּוֹת מַעוֹת נִמִּי שְׁנִינִי, וכיון שארבעה כסף הם שישיית
7 מעשרים וארבעה ששילם הקונה, הרי זו אונאה, ואילו לדברי רב
8 משמערים רק בשווי המקח, אם כן ההפרש הוא חמישית, וזהו ביטול מקח.
9 דוחה הגמרא: לֹא, אִין כוונת התנא לאופן זה, אלא לאופן דְּוִבִין שְׁנֵי עָשָׂרִים
10 וְאַרְבָּעָה, בְּעָשָׂרִים, ונמצא שהמוכר הוא שהתאנה בארבעה, שזהו שותות
11 משווי האמיתי של החפץ.
12 מקשה הגמרא על הדחייה: והרי אם כן נמצא שְׁמִי נִתְאַנָה במקח כזה,
13 המוכר, שקיבל עשרים על חפץ השהו עשרים וארבעה, ואם כן אִימָא סִיפָא,
14 'עַד מָתִי מוֹתֵר לְהַחְזִיר, בְּכִרְיָ שִׁינְיָא לְתַגְרָ אוּ לְקְרוֹבוּ', וְאָמַר רַב נַחֲמָן,
15 לֹא שָׁנוּ כָּלֵל זֶה אֶלָּא לִגְבֵי הַלּוֹקָח, שהחפץ בידו, ואם לא האדהו לתגר בתוך
16 זמן זה מחל, אֶבְל מוֹכֵר שֶׁהִתְאַנָה לְעוֹלָם חוּזֵר בו, כיון שאין החפץ בידו ואינו
17 יכול לברר את טעותו מיד, וכיון שהסיפא עוסקת בלוקח, אם כן גם הרישא
18 עוסקת באופן שנתאנה הלוקח, וחוזרת הראיה לדברי שמואל, שכיון
19 שמדובר באופן שמכר חפץ השהו עשרים בעשרים וארבעה, הרי זו שישיית
20 רק כלפי המעות ולא כלפי המקח, ומדוע אמרה המשנה שזו 'אונאה'.
21 הגמרא מיישבת את המשנה לדברי רב באופן אחר: אֶלָּא כוונת התנא לאופן
22 דְּוִבִין חפץ דְשְׁנֵי עָשָׂרִים וְאַרְבָּעָה, בְּעָשָׂרִין וְתִמְנָא – בעשרים ושמנה,
23 והתאנה הלוקח בארבעה כסף שהם שותות משווי האמיתי של המקח,
24 שהוא עשרים וארבעה, וכדברי רב ששיעור האונאה הוא שותות למקח.
25 הגמרא מנסה להוכיח כדברי שמואל: תִּנָּן במשנתנו, 'הוֹרָה רַבִּי מִרְפוֹן
26 בְּלִיר, הָאֻנְיָא שְׁמוֹנָה כֶּסֶף, מַעֲשִׂים וְאַרְבָּעָה כֶּסֶף לְסֻלֵּעַ, שְׁלִישׁ

12 הֵלֵל אוֹמְרִים, משלם כְּעֶרְבוּ של הפקדון בְּשַׁעֲתָ הַהוּצָאָה. מבררת הגמרא:
13 מֵאִי בְשַׁעֲתָ הַהוּצָאָה, אִילִימָא שהכוונה בְּשַׁעֲתָ הַהוּצָאָה מִן הָעוֹלָם, שאם
14 לאחר שנשתנה ערכו שוב נפסד ואיננו, משלם כְּעֶרְבוּ בעת שיצא מן
15 העולם, וְכִמָּא – ובאיהו מקרה אמרו כן, אִי בְּהֶסֶר – שפחתו דמיו, ועל כך
16 אמרו משלם כְּעֶרְבוּ הנמוך ושלם כדעת בית שמאי שאמרו שלעולם
17 משלם כְּעֶרְכוּ הגבוה, מִי אִיכָא לְמָאן דְאָמַר – האם יש מישוהו שיאמר כן,
18 שמשלם כְּעֶרְכוּ עתה, הנמוך, ולא כְּעֶרְבוּ הגבוה בעת הגזילה, וְהָא תִנָּן
19 במשנה בבבא קמא (שם) שְׁכָל הַגִּלּוּנִין מְשַׁלְּמִין אֵת דְמֵי הַגִּזְלָה כאשר
20 איננה בעולם, בְּשַׁעֲתָ הַגִּזְלָה. וְאִי בִּיתֵר – ואם דיברו באופן שנתייקרו
21 דמיו, ואמרו שמשלם כשעת הוצאה מן העולם כְּעֶרְבוּ הגבוה, ולא כְּעֶרְכוּ
22 הנמוך בעת הגזילה, תִּינָנוּ ממש דברי בֵּית שְׁמַאי, ובמה נחלקו עליהם.

13 אָמַר לָהּ רַב שִׁשְׁתָּ, שתיבת 'נעלו' אינה באה למעט שרק כלי בעין נעל
14 קונה בחליפין, אלא באה ללמד מֵה נָעֲלוּ דְרַב הַמְסוּיִים – כשם שנעל
15 הוא דבר שלם, אִף קונים בְּכָל דְרַב הַמְסוּיִים ושלם, לְאִפּוֹקִי – להוציא חֲצִי
16 רְפוּן וְחֲצִי אֲנֹז דָּלָא – שלא עושים בו חליפין.
17 מביאה הגמרא שנוסח השטר שכותבים כראיה על קנין חליפין, מוכיח כמי
18 ההלכה במחלוקת שהובאו לעיל: אָמַר רַב שִׁשְׁתָּ בְּרִיה דְרַב אִדִּי, בְּמָאן
19 – כדעת מי בְּתִבְנִין הָאִידִנָא – נדהגים עתה לכתוב בשטרות המעידים
20 שנעשה קנין סודר, נוסח זה בְּמָאן דְכָשֵׁר לְמַקְנִיָא בִיה, תיבת 'בְּמָאן'
21 דהיינו כלי, באה לומר שהקנין נעשה רק בכלי כרב נחמן, וְלְאִפּוֹקִי מִדְּרַב
22 שִׁשְׁתָּ דְאָמַר שְׁקוּנִין גַּם בְּפִירוֹת. ותיבת 'דְכָשֵׁר' באה לומר שהקנין נעשה
23 בדבר הראוי לקנין, וְלְאִפּוֹקִי מִדְּשִׁמּוּאָל – להוציא מדעת שמואל דְאָמַר
24 שְׁקוּנִין

27 לְמִקְחָ, מֵאִי לֹא, שמדובר באופן דְּוִבִין חפץ דְשְׁנֵי שִׁתְסָרִי – שש עשרה,
28 בְּעָשָׂרִים וְאַרְבָּעָה, וְשִׁמְעַ מִינָה כדברי שמואל ש'שְׁלִישׁ מַעוֹת' נִמִּי שְׁנִינִי,
29 שהרי אם נשער את האונאה בשווי המקח נמצא שהתאנה בשיעור חצי
30 המקח, ומכך שיש במקח זה דין אונאה מוכח כדברי שמואל שמשערים את
31 האונאה גם במעות, וכיון ששמנה כסף זהו שליש ממעות המקח, יש בו דין
32 אונאה, ואילו לרב משמערים רק בשווי המקח, אם כן יש לפסוק בזה 'ביטול
33 מקח'.
34 דוחה הגמרא: לֹא, אִין זו כוונת רבי טרפון, אלא כוונתו לאופן דְּוִבִין חפץ
35 דְשְׁנֵי עָשָׂרִים וְאַרְבָּעָה, בְּשִׁתְסָרִי, שאז האונאה היא שליש משווי המקח.
36 מקשה הגמרא על הדחייה: והרי באופן כזה מִי נִתְאַנָה, המוֹכֵר, ואילו רבי
37 טרפון עוסק באופן שהתאנה הלוקח, דְאִימָא סִיפָא, 'אָמַר לָהֶם, כָּל הַיּוֹם
38 מוֹתֵר לְחוּזֵר, וְאָמַר רַב נַחֲמָן לֹא שָׁנוּ שִׁישׁ שִׁיעוֹר לְחוּזְתוֹ שֶׁל הַמֵּתְאַנָה,
39 אֶלָּא כִּשְׁהִתְאַנָה הַלּוֹקָח, אֶבְל מוֹכֵר שֶׁהִתְאַנָה לְעוֹלָם חוּזֵר, ואם כן גם
40 הרישא עוסקת כשהתאנה הלוקח.
41 הגמרא חוזרת בה ומפרשת את דברי רבי טרפון באופן אחר: אֶלָּא רבי טרפון
42 עוסק באופן דְּוִבִין חפץ דְשְׁנֵי עָשָׂרִים וְאַרְבָּעָה, בְּתִלְתִּין וְתִנָּן – בשלושים
43 ושנים, ובאופן זה התאנה הלוקח בשיעור שליש משווי המקח, וכדברי רב.
44 הגמרא מוכיחה כדברי שמואל במרייתא: תִּנָּא בְּרִייתָא בְּתוֹרִיתָא דְשִׁמּוּאָל,
45 שמשערים שיעור שותות בין במעות ובין במקח, מִי שְׁהוּפֵל עָלֵיו – מי
46 שהתאנה יָדוּ עַל הָעֲלִיזוֹת, בִּיצֵד, מְכַר לוֹ חֶפֶץ הַשְׁוֶה חֲמִשָּׁה, בְּשִׁשָּׁה,
47 מִי נִתְאַנָה בְּמִכְרָה זוּ, הַלּוֹקָח, ששילם שותות יותר משווי החפץ, לכן יָד
48 לִזְקָתָה עַל הָעֲלִיזוֹת, אם רָצָה, הרי הוא מבטל את המקח, וְאָמַר לְמוֹכֵר תִּנָּן
49 לִי אֵת מַעוֹתִי וטול את החפץ שמכרת לי, או אם רצה לקיים את המקח,
50 אומר למוכר, תִּן לִי מֵה שְׁאוּנִיתִנִי – את הסכום ששילמתי יותר ממחירו
51 האמיתי של החפץ, והחפץ ישאר בידו.
52 ממשיכה הברייתא: וכן כשהתאנה המוכר, אם מְכַר לוֹ חֶפֶץ

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן - אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

שולחן ערוך - הלכות שבת

1 ג' י"ש מקפידים שלא ליטול הצפרנים פסדרן אצבע אחר אצבע הסמוכה לה מפני שקשה לשכחה ולקבור בנים
2 ולעניות אלא מפסיקים בין אצבע לאצבע אחרת שאינה סמוכה לה ומתחילין ליטול בשמאל^[טז] בקמיצה
3 דהיינו באצבע רביעית הסמוכה לזרת ובימין באצבע דהיינו אצבע שנייה הסמוכה לגודל ונמצא הסימן לפסדרן
4 בדאג"ה בימין ובשמאל דבהג"א^[טז-יז] וי"ש מלעיגים על זה ומפל מקום טוב לזוהר לכתחלה:

ביאורים

מזן ומתחילין ליטול בשמאל - אין הכוונה שצריך להתחיל ליטול ביד שמאל דוקא, ולא בא אלא לפרט סדר נטילת הצפרנים ביד שמאל¹⁵.
מזן ובשמאל דבהג"א - קפידא זו בנטילת צפרני הידיים בלבד, ולא בצפרני הרגליים. (קצות השולחן סימן עג ס"ק ז).

מקורות

15 ברמ"א כתב ויתחיל בשמאל בקמיצה ובימין באצבע וסימן לזה דבהג"א בשמאלו ובדאג"ה בימין, ושם נסתפקו האחרונים האם כוונתו להתחיל בשמאל דוקא (פמ"ג א"א סק"א בשם א"ר וכלבו, או שיש להקדים יד ימין כמו בכל דבר שהימין קודמת לשמאל (אשל אברהם בוטשאטש מה"ת סימן ר"ס, ובתהלה

לדוד סק"ב). ומדברי רבינו שכתב בתחלה מתחילין ליטול בשמאל כסגנון הרמ"א, ולאחר מכן שינה הסדר והקדים בדאג"ה בימין ואח"כ ובשמאל דבאג"ה משמע ששינוי זה בדוקא הוא שאין צורך ליטול של שמאל קודם, ולא הביא של שמאל קודם אלא מפני שכן הוא הסדר ברמ"א.

חלק ב סימן רס דיני הכנסת שבת סעיף ג

שולחן ערוך - הלכות תפלה

1 י טוב ליתן צדקה קודם התפלה שנאמר אני בצדק אחזה פניך:

חלק א סימן צב, הנצרך לנקביו ודין רחיצה ושאר הכנות סעיף י

2 א המתפלל צריך שישהה במקום שמתפלל שעה אחת קודם
3 תפלתו כדי שיכוין לבו למקום שנאמר אשרי יושבי ביתך
4 ואח"כ יהללך סלה ושעה אחת אחר תפלתו שלא תהא נראית
5 עליו כמשאוי שממנה לצאת ממנה שנאמר אך צדיקים יודו
6 לשמך ואח"כ ישבו ישרים את פניך וחסידים הראשונים היו
7 שוהין שעה ממש משעות בינונית שהן כ"ד במעת לעת ולשאר
8 עם די בשעה מועטת כדי הילוך ב' פתחים שהם ח' טפחים
9 כמ"ש בסימן צ'.

10 יש נוהגין להתפלל מתוך הספר כדי לכון מאד והכל לפי מה
11 שהוא מרגיש בנפשו:

12 ב אין עומדין להתפלל אלא מתוך כובד ראש שהיא הכנעה
13 מאימת הקב"ה שנאמר עבדו את ה' ביראה דהיינו התפלה
14 שהיא לנו במקום עבודה עשו אותה ביראה.

15 ולא יעמוד לא מתוך שחוק וקלות ראש ודברים בטלים ולא
16 מתוך כעס אלא מתוך שמחה של מצוה כגון דברי תנחומים של
17 תורה כגון סמוך לגאולת מצרים או סמוך לתהלה לדוד שכתוב
18 בו רצון יראיו יעשה שומר ה' את כל אוהביו:

19 ג אין עומדין להתפלל מתוך דין ולא מתוך הלכה שלא יהא
20 לבו טרוד בה בתפלתו ולא יוכל לכון יפה אלא מתוך הלכה

21 פסוקה שאין לפלפל בה כלום ולא יטרד בה בתפלה והיא
22 נקראת ג"כ שמחה של מצוה שנאמר פקודי ה' ישרים משמחי
23 לב.

24 ומכל מקום אם עסק בפלפול הלכה והתחילו צבור להתפלל
25 יתפלל עמהם ובפרט עכשיו שאין מכוונים כל כך בתפלה ולא
26 הזהירו אלא לכתחלה שלא יעסוק בפלפול קודם התפלה:

27 ד העוסק בצרכי צבור הרי זה כעוסק בתורה יש מפרשים לענין
28 לעמוד מתוכו להתפלל שגם זו שמחה היא לו שעוסק בצרכי
29 צבור ובלבד שיהא דבר שאין בו טרדה דומה להלכה פסוקה
30 ויש מפרשים לענין שאין צריך לפסוק ולהתפלל כמו שהעוסק
31 בתורה ותורתו אומנותו א"צ לפסוק לתפלה וכבר נתבאר בסימן
32 ע' שהעוסק בצרכי צבור אפילו לקריאת שמע אינו פוסק וכ"ש
33 לתפלה.

34 ואין צריך להתפלל מנחה שתים בשביל תשלומי שחרית שכיון
35 שבשעת חובתו היה פטור ממנה מן הדין א"צ לתשלומין כלל:

חלק א סימן צג, קודם שיתפלל צריך לשהות וכו' ד' סעיפים:

36 א בקומו להתפלל אם היה עומד בחוץ לארץ יחזיר פניו כנגד
37 ארץ ישראל שנאמר והתפללו אליך דרך ארצם ויכוין גם
38 כנגד ירושלים וכנגד המקדש וכנגד בית קדשי קדשים היה עומד
39 בארץ ישראל יחזיר פניו כנגד ירושלים שנאמר והתפללו אל ה'
40 דרך העיר אשר בחרת ויכוין גם כנגד בית המקדש וכנגד בית

1 קדשי הקדשים היה עומד בירושלים יחזיר פניו למקדש שנאמר
2 והתפללו אל הבית הזה ויכוין גם כנגד בית קדשי הקדשים היה
3 עומד אחורי המקדש (אבל בבית המקדש אסור לעמוד בזמן הזה
4 שכולם טמאי מתים שאין לנו אפר פרה כמו שיתבאר בסי'
5 תקס"א) במערבו של בית קדשי קדשים יחזיר פניו למזרח כנגד
6 בית קדשי קדשים שנאמר והתפללו אל המקום הזה ואם היה
7 עומד בצפוניו יחזיר פניו לדרום כנגדו ואם עומד בדרומו יחזיר
8 פניו לצפון כנגדו נמצאו כל ישראל מכוונים לבם למקום אחד
9 ועל זה דרשו חכמים כמגדל דוד צוארך בנוי לתלפיות תל שכל
10 פיות פונים בו:

11 ב במקומות שנוהגים להתפלל לרוח משאר רוחות עכ"פ יצדד
12 פניו לצד ארץ ישראל אם הוא בחוץ לארץ ולירושלים אם
13 הוא בארץ ישראל ולמקדש אם הוא בירושלים ואנו מחזירין
14 פנים למזרח מפני שאנו יושבין במערבו של ארץ ישראל ונמצא
15 פנינו לארץ ישראל ולכן קובעים ארון הקודש במזרח ואפילו
16 קבעוהו לצד אחר יתפללו לצד מזרח.

17 ומכל מקום מדינות אלו שהן לצד צפון הרבה אע"פ שהן
18 במערבו של ארץ ישראל לא יקבעו מקום הארון וצד התפלה

תורה אור

1 תוכן הפרק: ביאור מאמר רב יוסף אי לאו האי יומא
2 דקא גרים כמה יוסף איכא בשוקא
3 [לאחרי שביאר בפרק הקודם את החידוש בפעולת
4 התורה ומצוותי' לאחרי מ"ת לגבי זה שקיים אברהם
5 אבינו כל התורה כולה עד שלא ניתנה - שממשיכים אור
6 אין סוף ב"ה "למטה כמו למעלה" - ישוב לתוך את
7 השאלות בתחילת המאמר:]

8 והנה - כח זה להמשכה זו ניתן לישראל, שהם הם
9 הממשיכים תורתו ומצותיו על ידי עסק תורתם
10 ועבודתם, בבחינת "ולא תחללו וגו'", מה שאין בן
11 עבו"ם אפילו אם מקיימין תורה ומצות אין
12 ממשיכים בלום.

13 והיא בחינת מתנה טובה, וכמאמר רז"ל שלש
14 מתנות טובות נתן הקב"ה לישראל כו' תורה כו'.
15 חז"ל מדגישים שהתורה ניתנה לישראל בתור
16 מתנה, שלפי פנימיות הענין, אין הכוונה להודעת
17 הלכות התורה לבנ"י, אלא לכח הרוחני העצום הטמון
18 בתורה, שעל ידי עסק התורה ממשיכים אור אין סוף
19 ב"ה "למטה כמו למעלה".

20 כי דבר זה אינו כלל בכח נברא מוגבל להמשיך
21 אור אין סוף ב"ה בתוך גשמיות העולם, אלא הכח בא
22 בדרך מתנה מלמעלה, וניתנה לבנ"י דווקא בשעת
23 "מתן תורה".

19 דהיינו כותל מזרחי כנגד אמצעית רוח מזרחית שלהם אלא כנגד
20 מזרחית דרומית (קצת כפי ערך נטיית נקודת אמצע מזרח שלהם
21 מכנגד ירושלים ונקודה זו הוא מקום יציאת שמש לעיר זו
22 בתקופת ניסן ותשרי האמיתית והוא מקום פגישת גלגל משה
23 היום באופק עיר זה שלכן היום והלילה שוים שם בתקופת ניסן
24 ותשרי).

25 ומקום זה בכל מדינות אלו הוא להלאה מנקודת נוכח הראש
26 של ירושלים וצריך לחשוב כמה יהיה כנגד ירושלים ברוחב
27 שמגלגל משה היום עד רובע עגול שמנוכח הראש שלנו עד
28 מקום פגישת האופק שלנו במשה היום ואם רוחב זה שמעגול
29 זה עד משה היום כנגד ירושלים הוא יותר מרוחב שממשה
30 היום עד נוכח הראש של ירושלים צריך לצדד קצת לדרום כפי
31 ערך יתרון הזה ואם הוא פחות מזה צריך לצדד לצפון קצת
32 ודבר זה תלוי במרחק המדינה מים המערבי כלפי המזרח
33 ובהרחקה מטבור הארץ כלפי צפון יותר ממרחק ירושלים
34 וחשבון זה קל להודעים דרכי החשבון במשולש כדורי:

חלק א סימן צד, צריך לכוין כנגד ארץ ישראל ודין הרוכב או יושב
בספינה טעיפים א"ב

24 [משא"כ להאבות לא ניתן כח זה, וזהו מ"ש "וארא אל
25 אברהם גו' ושמי ה' לא נודעת להם"].

26 וזמן מתנה זו היא בחג השבועות, זמן מתן תורה.
27 זהו גם הפירוש הפנימי בלשון חז"ל שחג
28 השבועות הוא "זמן מתן תורתנו", שהכוונה בזה,
29 שניתנת התורה לישראל היתה קשורה עם הזמן שבו
30 ניתנה (ולא מצד מעלת ישראל), כי הכח להמשיך אור
31 אין סוף ב"ה הוא למעלה לגמרי מגדר הנבראים, וניתן
32 לבנ"י רק בתור מתנה - ומתנה זו קשורה עם סגולת
33 הזמן דחג השבועות.

[כפי שהולך ומבאר:]

35 גלוי בחינת כתר תורה שהיא למעלה מבחינת
36 התורה.

37 עיקר המתנה שניתן לבנ"י בעת מתן תורה הוא
38 "כתר תורה" (כלשון חז"ל בכמה מקומות "כתר
39 תורה"). דכמו שכתר (ועטרה) בפשטות הוא למעלה
40 מן הראש וסובב אותו, כך "כתר תורה" הוא מה
41 שלמעלה מהתורה עצמה, דהתורה היא חכמתו של
42 הקב"ה (המושגת במוחו של אדם), וענין "כתר תורה"
43 הוא גילוי אור אין סוף ב"ה שבתורה, מה שאורייתא
44 וקוב"ה כולא חד, שהקב"ה "נתן לנו את עצמו
45 כביכול" בתורתו.

1 וזהו עיקר ענין המתנה ד"זמן מתן תורתנו",
 2 שביום זה ניתן לבנ"י "כתר תורה", היינו הכח
 3 להמשיך אור אין סוף "למטה כמו למעלה" (שכח זה
 4 מקורו מהקב"ה בכבודו ובעצמו, שאצלו יתברך
 5 "מעלה ומטה שווין").
 6 - וגילוי בחינת "כתר תורה" שייך לסגולת היום
 7 ב"זמן מתן תורתנו" (כפי שיבאר בסמוך).
 8 וזהו אי לאו האי יומא דקא גרים כמה יוסף איכא
 9 בשוקא.
 10 ומעתה יתבאר היטב מאמר רב יוסף "אי לאו האי
 11 יומא דקא גרים כמה יוסף איכא בשוקא" - שתלה
 12 החידוש דמתן תורה בסגולת היום (האי יומא דקא
 13 גרים) ולא במעלת התורה עצמה.
 14 אך הענין, שאין כוונת רב יוסף להפליא את ענין
 15 לימוד התורה, שעל ידי מתן תורה נתרומם להיות
 16 תלמיד חכם גדול עם הרבה ידיעות (דלא כשאר
 17 "יוסף" שבשוק שאינם תלמידי חכמים) - אלא כוונתו
 18 לחידוש הנ"ל דמתן תורה, מה שעל ידי התורה מגלים
 19 את אחדותו יתברך בעולם הזה עד שלא נשאר שום
 20 "חלל" ומקום של פירוד וישות.
 21 כמה בחינות יוסף, יוסף דעת יוסף מכאוב, וכמה
 22 מיני חכמות וזרות דכתיב בהם חכמים הם להרע
 23 ולהטיב לא ידעו, כי משם יפרד.
 24 וזהו דיוק לשונו "כמה יוסף איכא בשוקא" -
 25 דענינו של שוק ו"רשות הרבים" הוא מקום הפירוד
 26 והישות שלא ניכרת שם אחדותו יתברך, הנק' "רשות
 27 היחיד" - ליחידו של עולם;
 28 ואי לאו האי יומא - "כמה יוסף איכא בשוקא",
 29 פירוש, "יוסף" ענינו חכמה, כמ"ש "יוסף דעת", ובלי
 30 נתינת התורה לישראל לא נרגשת אחדותו ית' ונמצאים
 31 בבחינת "שוק" ו"רשות הרבים", ובמילא ישנו ענין
 32 הריבוי והפירוד גם בבחינת החכמה, שהם חכמות
 33 זרות שכתוב בהן "חכמים המה להרע ולהטיב לא
 34 ידעו", "יוסף מכאוב".
 35 אבל האי יומא הוא גלוי חכמתו ורצונו ית'
 36 המלוכשת בתורה שבה התלבשות אור אין סוף
 37 ב"ה וגלוי למטה כמו למעלה.
 38 משא"כ על ידי "האי יומא" דמתן תורה, ניתנו
 39 לישראל חכמתו ורצונו יתברך באופן שיש בהם
 40 התלבשות אור אין סוף ב"ה, שלגבי ית' מעלה
 41 ומטה שווין, ובמילא ישנו הגילוי דאחדותו ית'

למטה כמו למעלה.

42
 43 כי האי יומא הוא ממחרת השבת, אחר ימי
 44 הספירה שבעה שבועות, שהם מבחינת ז' שמות
 45 שאינן נמחקין.
 46 ובזה מובן גם הטעם שתלה כח זה שבתורה
 47 בסגולת "האי יומא", דהאי יומא הוא דקא גרם למתנה
 48 זו. דהנה ידוע שחג השבועות (זמן מתן תורתנו) הוא
 49 ביום החמישים, דתחילה סופרים שבעה שבועות
 50 "ממחרת השבת", וביום החמישים הוא חג השבועות,
 51 ומשמעות הדברים ברוחניות, דשבעה שבועות הם
 52 כנגד ז' המדות, וענין הספירה הוא להמשיך אור אין
 53 סוף ב"ה בתוך שבע המדות העליונות (המכוונות לז'
 54 שמות הקדושים שאינם נמחקים).
 55 שהם בסדר השתלשלות, שכך צריך להיות תחלה
 56 החמשכה מעט מעט.
 57 ספירה זו היא יום אחר יום, כי מאחר ש"המשכה"
 58 זו ענינה גילוי אור אין סוף ב"ה בתוך המידות, שהן
 59 "בסדר השתלשלות" [כלומר: בתוך סדר כל העולמות
 60 הנקרא "סדר השתלשלות"], לכן הגילוי הוא בהגבלה,
 61 בכל מדריגה ומדריגה לפי ענינה, ובמילא הוא בסדר
 62 והדרגה, יום אחר יום.
 63 עד שבחג השבועות בא הגלוי מלמעלה מסדר
 64 ההשתלשלות, שמעלה ומטה שווין שם, רוחניות
 65 כמו נשמיות.
 66 לאחר גמר ספירת מ"ט יום, שהוא גילוי אור אין
 67 סוף ב"ה בתוך "סדר השתלשלות" (היינו בתוך שבע
 68 המידות), אזי בא ביום החמישים (חג השבועות) גילוי
 69 אור אין סוף ב"ה בכבודו ובעצמו כפי שהוא יתברך
 70 רם ומתנשא מכל "סדר השתלשלות", שלגבי "מעלה
 71 ומטה - רוחניות וגשמיות - שווין".
 72 כמ"ש המשפילי לראות בשמים ובארץ וגו' כמ"ש
 73 במ"א.
 74 וכמבואר בפירוש הכתוב "המשפילי לראות
 75 בשמים ובארץ", שהוא יתברך מרומם ומתנשא בשווה
 76 ממש מן השמים והארץ, שאין השמים - עולמות
 77 עליונים - קרובים יותר אליו ית' מהארץ הגשמית,
 78 ולפיכך באותו האופן ממש ש"משפיל" את עצמו
 79 לראות בשמים כך הוא רואה בארץ, בשווה ממש.
 80 והוא ענין כתר תורה, ולכן בא לידי גלוי למטה
 81 כמו למעלה.

1 וזהו ענין "כתר תורה" שניתן לישראל במתנה
 2 ב"האי יומא", יום החמישים דייקא, שעל ידו ישנו
 3 הגילוי דאור אין סוף ב"ה "למטה כמו למעלה".
 4 [ומעתה ישוב לפרש את הכתוב "משה ידבר גו":]
 5 והנה - על המשכת התורה בבחינה זו כתיב משה
 6 ידבר.
 7 המשכה זו דמתן תורה - שאור אין סוף ב"ה
 8 יתגלה "למטה כמו למעלה" - היתה על ידי משה
 9 רבינו, ועלי' נאמר "משה ידבר".
 10 משה [הוא] בחינת בטול, [במ"ש] והאיש משה ענו
 11 מאד מכל האדם אשר על פני האדמה, [ובדברי
 12 משה] ונחנו מה.
 13 הטעם שהמשכה זו היא על ידי משה הוא לפי
 14 שמשה ענינו "ביטול", "ונחנו מה", ופירוש ענין
 15 הענוה וביטול דמשה הוא שהי' בטל באמת, היינו לא
 16 (רק) שהתנהג כלפי הזולת בענוה ושפלות, אלא
 17 שבאמת לא החשיב את עצמו ל"יש" ומציאות כלל,
 18 שעומק הענין בזה הוא, שאצלו הי' בהתגלות ענין
 19 אחדותו יתברך האמיתית שאין שום מציאות בלעדו
 20 יתברך, ו"אין עוד מלבדו", ועל כן לא הרגיש את
 21 עצמו למציאות כלל.
 22 [ובזה הוא החידוש בענוה דמשה גם לגבי ענוה
 23 דאברהם אבינו - שלכן רק משה המשיך "כתר תורה"
 24 למטה].
 25 ידבר מלשון המשכה והנהגה, כמו "ידבר עמים"
 26 ["ידבר" לשון הנהגה], דהיינו שממשיך אור אין סוף
 27 ב"ה למטה על ידי בחינת בטול.
 28 ע"י בחינת הביטול בכוחו של משה "להנהיג"
 29 ("ידבר") כביכול ולהמשיך אור אין סוף ב"ה למטה.
 30 כי החכמה מאין תמצא, מבחינת אין, ובמקום
 31 שאתה מוצא גדולתו שם אתה מוצא ענותנותו,
 32 והיינו על ידי בחינת ענוה.
 33 ועומק הטעם שהמשכת אור אין סוף ב"ה למטה
 34 היא על ידי הביטול, הוא לפי שהמשכה זו היא
 35 השפלה וירידה עצומה לפניו יתברך, וכמאמר רז"ל
 36 במקום שאתה מוצא גדולתו שם אתה מוצא ענותנותו,
 37 שגילוי גדולתו יתברך בעולמות ונבראים (כמאמר
 38 רז"ל והגדולה זו מעשה בראשית) הוא ענין של ענוה
 39 והשפלה לפניו יתברך.
 40 וזהו מ"ש "והחכמה מאין תמצא", שכדי שתתגלה
 41 בחינת החכמה, שהיא ראשית כל ההשתלשלות, הוא

42 על ידי "בחינת אין", היינו בחינת ענוה דלמעלה
 43 כביכול.
 44 ולכן, הביטול דמשה הוא אתערותא דלתתא
 45 להמשיך אור אין סוף למטה.
 46 והנה משה הוא הממשיך מלמעלה למטה, כי משה
 47 שושבינא דמלכא.
 48 איתא בזהר דמשה הוא "שושבינא דמלכא" ואהרן
 49 - "שושבינא דמטרוניתא". פירוש, מתן תורה נמשל
 50 לנישואין בין הקב"ה ובני ישראל, מלך ומלכה. וכמו
 51 שיש שושבינים מצד החתן ושושבינים מצד הכלה, כך
 52 משה הוא "שושבינא דמלכא" (של הקב"ה) כביכול,
 53 ואהרן השושבין מצד המלכה, בני ישראל.
 54 וביאור הענין: חתן וכלה הם בחינת משפיע
 55 ומקבל, שהקב"ה משפיע אורו לבני ישראל, ובני
 56 ישראל צריכים להעלות ולהגבי' את עצמם אל הקב"ה.
 57 ובזה ישנם ה"שושבינן", שענינם "לסייע" את החתן
 58 והכלה - דמשה רבינו הוא "שושבינא דמלכא", כי על
 59 ידו נמשך ונתגלה אור אין סוף ב"ה בבני ישראל (כנ"ל
 60 בפירוש "משה ידבר"); ואהרן הוא "שושבינא
 61 דמטרוניתא", שענינו להעלות ולהגבי' נשמות ישראל
 62 אל הקב"ה.
 63 ואיש האלהים בעלה דמטרוניתא, דהיינו שהוא
 64 ממשיך בחינת יחודא עלאה שכל מה שלמטה מטה
 65 הוא כאין ואין עוד מלבדו וגו'.
 66 מטעם זה נקרא משה "איש האלקים", שהפירוש
 67 הפנימי בזה הוא, שמשה הוא כביכול ה"בעל" של שם
 68 אלקים.
 69 דהנה ידוע דשם אלקים הוא ספירת המלכות
 70 שנקראת בזהר "מטרוניתא" (מלכה), שלהיותה
 71 הספירה האחרונה מעשר ספירות קדושות היא בחינת
 72 "מקבל", שאין לה אור ושפע משלה, והיא מקבלת
 73 הכל מן הספירות שלמעלה ממנה.
 74 וזהו שמשה נקרא "איש האלקים" - בעל
 75 דהמטרוניתא, כי שם אלקים הוא בחינת מטרוניתא
 76 (והיא בחינת "יחודא תתאה", כפי שיבאר בארוכה
 77 בסמוך), ואילו ענינו של משה הוא "שושבינא
 78 דמלכא", שהמשיך יחודו יתברך כפי שהוא מצד
 79 ה"עליון" ("יחודא עלאה") שיהי' בגילוי למטה,
 80 שיתגלה הענין ד"אין עוד מלבדו", שמציאות הנבראים
 81 היא כאין ממש. ולכן משה נקרא ה"בעל" דשם אלקים
 82 כביכול.

1 [עד כאן ביאור הענין ד"משה ידבר" (שמושה ממשיך
2 בחינת "יחודא עלאה").

3 ועתה יבאר ענין "והאלקים יעננו":]

4 והאלהים הוא בחינת יחודא תתאה.

5 שם אלקים הוא מדת הדין והצמצום, להעלים
6 ולהסתיר אור אין סוף ב"ה, ולכן ענין אחדותו ית'
7 שמצד שם אלקים הוא רק בחינת "יחודא תתאה",
8 היינו שישנה למציאות הנבראים (שהם "יש") אלא
9 שהיא תלוי' בכח האלקי המהוה אותם תמיד (שכח זה
10 הוא בהעלם והסתר ואינו מושג לנבראים, שלכן נקרא
11 "אין" כנ"ל).

12 שהוא בחינת כסא הכבוד שהוא מקור לנפש
13 הבהמית פני אריה פני שור כו'.

14 שם אלקים הוא ג"כ בחינת "כסא הכבוד" (שעליו
15 "יושב" אדם העליון), שמסביב לכסא הם חיות
16 המרכבה (פני ארי', פני שור כו'), והיינו שה"כסא" -
17 הוא שם אלקים - הוא מקור לחיות המרכבה, לפי שהם
18 מציאות "יש", שמציאותם נתהווה על ידי העלם
19 והסתר. כי גם מלאכים עליונים אינם בטלים במציאות,
20 אלא הם מרגישים עצמם למציאות בפני עצמם נפרדים
21 מאלקות, אלא שהם עובדים את השם בקדושה
22 ובטהרה כו'.

23 ומכיון שהם "מציאות", לכן "משתלשלת" מהם,
24 לאחר ריבוי צמצומים ומדריגות, הנפש הבהמית
25 שבאדם, המכסה ומעלימה על הנפש האלקית.
26 וכל זה הוא בחינת "כסא הכבוד".

27 משא"כ משה, בחינת מה, היינו בחינת אדם שעל
28 הכסא כו', אדם בגימטריא מ"ה.

29 משה שענינו ביטול, ונחנו מ"ה, הוא מבחינת אדם
30 העליון (שעל הכסא), ד"אדם" - בגימטריא מ"ה -
31 ענינו ביטול.

32 ו[שם אלקים] הוא בחינת הצמצום להיות יש מאין.
33 זהו מה שהבריאה היא על ידי שם אלקים, כמ"ש
34 בראשית ברא אלקים, כי כדי להיות מציאות "יש" הוא
35 על ידי מדת הדין והצמצום.

36 כי אלהים לשון שררה, כי אין מלך בלא עם.

37 ענין זה בשם אלקים (מידת הדין והצמצום), עולה
38 בקנה אחד עם פירוש תיבת אלקים, לשון שררה, כי
39 כל ענין הבריאה שרשו רק ממידת מלכותו יתברך

40 (כידוע), דמצד הקב"ה בכבודו ובעצמו אין שום מקום
41 לאיזו מציאות זולתו, כי "הוא לבדו הוא ואין זולתו",
42 אלא מאחר שעלה ברצונו להיות מלך, הנה ממחשבה
43 ורצון זה גופא נוצרה נתינת מקום למציאות זולתו, כי
44 "אין מלך בלא עם", כלומר, עצם גדר המלכות מחייב
45 שתהי' מציאות של עם שעליו מושל ושולט.

46 מלשון עוממות.

47 וזהו גם דיוק הלשון "אין מלך בלא עם" - "עם"
48 מלשון "גחלים עוממות", שהם גחלים שכבו ולא ניכר
49 בהם אש, כי תוכן הענין ד"אין מלך בלא עם" הוא,
50 שאנשי המדינה "הם דברים זרים ורחוקים ממעלת
51 המלך", היינו שלא ניכר בהם שום קשר למעלת המלך.
52 וכך בנמשל למעלה, שממדת מלכותו יתברך נתהווה
53 העולם שנראה דבר נפרד בפני עצמו ואינו בטל
54 לאלקות.

55 [לאחרי שנתבאר פירוש שם אלקים כאן (שהוא
56 יחודא תתאה), יובן פירוש הכתוב "משה ידבר והאלקים
57 יעננו", דלכאורה הוא דבר תמוה לומר שהאלקים "עונה"
58 לדיבורו של משה (עד שנחשב כמו מתורגמן למשה), וכן
59 אינו מובן - מה ענין עני' זאת:]

60 והאלהים יעננו, הנה לשון עניה בלשון הקודש הוא
61 כמאמר רז"ל גבי הלל עונה אחריהם מה שהם
62 אומרים, שמה שהשומע אומר מה שאומר המדבר
63 נקרא עונה.

64 וזהו והאלהים יעננו, שבחינת יחודא תתאה יענה
65 להמשכה זו של משה שהמשיך מבחינת יחודא
66 עלאה, להיות מלמטה למעלה כמו מלמעלה למטה.
67 ע"פ משנ"ת לעיל בארוכה מובן, שההמשכה שעל
68 ידי משה ("משה ידבר") היא למעלה משם אלקים, כי
69 משה המשיך גילוי אור אין סוף ב"ה ממש למטה,
70 באופן שעל ידו נתגלה בעולם הענין ד"יחודא עלאה",
71 ו"אין עוד מלבדו".

72 וזהו פירוש "משה ידבר והאלקים יעננו", שענין
73 ה"עניי" דשם אלקים ל"משה ידבר" הוא - שיהי' גילוי
74 אור אין סוף ב"ה "למטה כמו למעלה", באופן שגם
75 בעולם הזה הגשמי (שנברא על ידי שם אלקים) יתגלה
76 יחודו יתברך האמיתי כפי שהוא מצדו וממבטו של
77 הקב"ה (שיחוד זה המשיך משה רבינו למטה).

78 וזהו גדר ה"עניי", שהשומע אומר בדיוק מה
79 שהמדבר אומר, וכך בענינו, שעל ידי המשכה זו, הנה

1 גם מ"מבט" העולם (מלמטה למעלה) הי' מתגלה
2 אותה הדרגה של אחדות ה' כפי שהוא מצד מבט
3 ה"עליון" (מלמעלה למטה).

4 וענין ידבר ויעננו לשון הווה, הנה אתפשטותא
5 דמשה בכל דרא, היא בחינת הכטול שיש בכל
6 אדם לפום מאי דמשער בלביה בקיום התורה
7 והמצות, בבחינת בטל רצונך:

8 ועפ"ז מיושב גם הטעם שהכתוב נקט לשון הווה,
9 כי המשכה זו של משה רבינו וה"עני" דשם אלקים
10 הוא ענין תמידי, בכל דור ודור, כמאמר הזהר

11 אתפשטותא דמשה בכל דרא ודרא, שהארה מבחינת
12 משה מתפשטת בכל דרא ודרא לששים רבוא נשמות,
13 והיינו מה שיש בנפש כל ישראל תכונה זו של ביטול,
14 כאו"א לפי מדריגתו, לבטל רצונו בפני רצון קונו
15 (כמאמר המשנה "בטל רצונך").

16 ועל ידי שהאדם מעורר ביטול זה שבנפשו יכול
17 להמשיך על עצמו גילוי אור אין סוף ב"ה,
18 שתאיר בו אחדותו יתברך האמיתית, ש"אין עוד
19 מלבדו".

ד"ה משה ידבר פרק ה

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

מאמרים קונטרסים

20 גמור ונפרד לגמרי במדרג' תחתונה ביותר (כמו הנפיל"י כו' שרש
21 הנפיל"י מבחי' התוהו שנק' אנשי הש"ס דבחי' שם ב"ן שנפלו
22 בשה"כ כו'. והענין הוא דרפ"ח ניצוצי' שנפלו היינו שנמשכו
23 לבחי' יש ביותר והכלי גם היא בלי ביטול היש כלל ע"כ
24 זו"ז גורם שירדו ונפלו בתחתית המדרג' ביותר, והן הנק'
25 נפילי"ם המה הגבורי' מגבו' עליונו' דב"ן דתוהו אשר מעול"ם
26 אנשי הש"ס כידוע, ודוגמא לזה היינו כמו נשמו' גבוהו' שנפלו
27 למטה בגופי' גסי' מאד שהן כמו עז"י פני"ם שנק' תקיפ"י דר"א
28 שלבם קשה כאבן לא יכנע לבכו לפני ה' כלל בשום דבר כו' להיותם
29 בתכלית הגסו' והפירוד ליש מפני ששרשם הוא מאורו' תקיפ"י
30 וחזקי' דתוהו דוקא, ובנפילתם למטה בק"נ הן הגבורי' כו' כנמרוד
31 גבור ציד כו', והן בני' האלקי' שירדו למטה שנמשך האור גם
32 הוא ברע גמור מטעם הנ"ל, וזהו היפך גמור מביטול גוף דחנוך
33 ואליהו הנ"ל וד"ל. ולזה יש חילוק בין רשעי' גמורי' שעושי' תשוב'
34 לפרקי' לאותן שאינן עושי' תשוב' לעולם כו'. אבל לתקן ד' אופני' הנ"ל
35 היינו עיקר בחי' התיקון בב' דברי', א' באי"ן וי"ש בעצם
36 שלפי ערך האי"ן דאור בעצם יהי' בחי' יש דכלי כו' כנ"ל.

קונטרס דמלכא משיחא אתא לאתבא צדיקא בתיבתא

1 דנמצא ב' מיני תיקון הם, א' בעצם האו"כ שהוא אי"ן
2 דאור בעצם שלא יגבר על יש דכלי ולא יגרע אור דאי"ן אלא כפי
3 הצריך כפי ערך הי"ש דכלי לבד, וכן הי"ש דכלי לא יהי' רק לפי ערך
4 האי"ן דאור לא יוסיף להיות בבחי' יש ולא יגרע רק כפי הצריך
5 לערך האי"ן דאור לבד כנ"ל, והתיקון הב' הוא בהיפוך פעולתם
6 כאשר האור פועל פעולת הכלי לימשך מאין ליש והכלי עושה פעולת
7 האור בבחי' ביטול היש לאין שיהי' גם בזה בחי' התכלול' במזג ומדה
8 שלא יוסיף ולא יגרע בפעולת כל א' מהיפוכו רק לפי ערך, היינו שלא יהי'
9 ביטול הי"ש לאי"ן דכלי רק לפי הצריך לפי ערך פעולת האור לימשך מאי"ן
10 ליש ולא יגבר בחי' ביטול יש דכלי יותר שאינו לפי המדה דאור בפעולתו
11 מאין ליש שאז יסתלק האור כי יוסיף הכלי כח הביטול דאי"ן דאור,
12 וכן לא יגרע הכלי הביטול דיש ביותר שאז יתוסף ההמשכה ליש ביותר מצד
13 האור שנמשך ליש ביותר והכלי תוסיף כח להמשיכו ליש שזהו עושה עוצם
14 יריד' והמשכה למטה ביותר, שזהו מדרג' הד' הגרוע מכל, שהוא שהאור נמשך
15 מאין ליש ביותר מדאי וגם הכלי אין בה בחי' ביטול היש כלל שאז זה וזה
16 גורם יחדיו יהיו מכווני' להמשיך לבחי' יש

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מענדל – אדמו"ר הצמח צדק

דרך מצותיך

4 לבאר ענין יצ"מ אשר הוא מצוה ג"כ לזוכרו כל יום כמ"ש
5 למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך
6 (דברים ט"ז ג') (והרמב"ם והחינוך והרמב"ן שלא מנאוה

1 (ב) אחר שנת' בפרק הקדום ענין עמלק מעתה יש להבין
2 ענין המלחמה שלו עם ישראל אשר שם לו בדרך בעלותו ממצרים
3 (שמ"א ט"ו ב') דוקא כנ"ל, ומתחלה יש

במחשבה ודיבור שלו ית' הענין הוא כמ"ש סיפי' דקרא
ולא דרכיכם דרכי כלומר אימתי כי לא מחשבותי
מחשבותיכם בזמן שלא דרכיכם דרכי שאינן עוסקים
בדרכי ה' שהם המצות אבל כשדרכיכם דרכי יוכל להיות
מחשבותי מחשבותיכם כשיחשבו בהם וידברו בהם כנ"ל,
וכל זה הוא בחי' ההתפשטות מנקודת הלב שבגדלות
הבאה ממרחב ההתכוננות והתענוג בה', וזהו ענין היציאה
ממצרים אל ארץ טובה ורחבה אך בינתיים הלכו במדבר
כמ"ש לכתך אחרי במדבר (ירמי' ב' ב') וכמ"ש ויסב
אלקים את העם דרך המדבר (שמות י"ג י"ח), ויש להבין
למה הוצרך לזה, אך הענין הוא כי מבחי' מצרים שהוא
קטנות המוחי' לגמרי רק בחי' אמונה לבא ולהגיע לאהבה
בתענוגים שע"י הרחבת הדעת בחי' ארץ טובה ורחבה ה"ז
מן ההיפוך להיפוך מן הקצה אל הקצה ממש והאיך
אפשרי כ"כ להיות הדילוג כ"כ ממדריגה למדריגה
הרחוקה בערך כזו לכן צ"ל ממוצע בינתיים עד שיגיע
לכחי' ארץ טובה ורחבה והוא מה שנסעו במדבר, שנק'
נסיעה זו בשם לכתך אחרי והוא בחי' אחוריים וכמ"ש
אחרי ה' אלקיכם תלכו (דברים י"ג ה') וכן במשה וראית
את אחורי (שמות ל"ג כ"ג) כידוע שיש למעלה שמות שהן
בבחי' פנים ושמות שהן בחי' אחוריים עד"מ באדם יש
פנים ואחור שבפנים הוא עיקר החיות וחושם המעולים
שכל ראייה שמיעה ריח דיבור טעם והעורף שמאחוריים
אין שם חושים מעולים וחיות פנימי כ"כ אלא חיצוני ונק'
לכך אחוריים (עמ"ש מצוה ה' ו' ד' פ"ב בענין עבדים היינו
לפרעה האוחז בעורף דא"א) וכן גם בתורה נאמר והיא
כתובה פנים ואחור (יחזקאל ב' י') וכמ"כ בלב האדם שבו
משכן המדות שבנפש האלהית (שהן עיקר האדם שהרי
ע"ש המדות נק' איש וכמ"ש לפי שכלו יהולל איש (משלי
י"ב ח')) הרי שאיש הוא דבר לעצמו והן המדות אלא שלפי
שכלו יהולל וכמ"ש מצוה צ"ה פ"ב) יש בה פנים ואחור,
בחי' פנים הוא מ"ש למעלה בפ"י זבת חלב ודבש שהוא
ענין התענוג בה' כי התענוג הוא פנימי המדות
וכשהאבה היא בתענוג זהו הנק' פכ"פ ר"ל שמקבלת
שפע המוחי' בפנימיותה והסימן לזה שההתכוננות באור
א"ס יהי' לה לבחי' אור וחיות ממש להשיב נפשה וכמ"ש
לאהבה את ה' כו' כי הוא חיך (דברים ל' כ') וממקור
החיים שהוא מקור התענוגים שבהתכוננות זאת נמשך
החיות ועונג באהבה להיות מתענג מאד בה' ואוהבו וחפץ
בו כי זהו חיותו ונגדו כל תשוקתו, וזהו הנק' לב אחד
לאביו שבשמים כי מכיון שכל תשוקתו ותענוגיו אינן אלא
לו ובו ית' וממילא מסתלק הרצון לדבר זולתו שהרי אינו
אהוב ומעונג אצלו כלל וע"ז נאמר מי לי בשמים ועמך
לא חפצתי בארץ (תלים ע"ג כ"ה), ונקרא בחי' זו פכ"פ
ר"ל פנימית ההתכוננות שהוא הנק' מוחי' מתלבש
בפנימית המדות, ונקרא ג"כ בל' הזהר אתהפכא ר"ל

בתרי"ג י"ל שנכללת במצוה כ"א לספר ביצ"מ כליל ט"ו
דאין לומר שנכללת במצות ק"ש שהרי החינוך כ' מצוה
ת"כ לקרות פסוק ראשון שמע כו' דמדאורייתא סגי בהכי
לדידי' וצ"ע) ומיד צריך לזכור מעשה עמלק אשר שם לו
בדרך, כתיב אעלה אתכם מעני מצרים (שמות ג' י"ז) אל
ארץ טובה ורחבה אל ארץ זבת חלב ודבש (שמות ג' ח')
ופי' כי כנ"י נקראת לבי כמ"ש לבבתיני אחותי כלה
(שה"ש ד' ט"ו) וכן לך אמר לבי (תלים כ"ז ח'), דכמו
הלב באדם ידוע שחיות של הנפש הוא בלב בדם הנפש
הכנוס ומקובץ בו וממנו סובב והולך החיות לכל האיברים
וחוזר ללב, ונמצא הלב בחי' ממוצע שהוא בחי' מקבל
בלבד מחיות הנפש וגם הוא משפיע מה שמקבל לכל
האיברים, כמו"כ כנסת ישראל היא מקום בית קיבול
וכניסה לאסיפת החיות הנמשך מישראל דלעילא הנק'
יש"ר א"ל כי שרית עם אלקים (בראשית ל"ג כ"ח), והיינו
ע"י עבודה שבלב של ישראל באו"ר למטה, ואח"כ מהם
יבא החיות לכל העולמות, והנה הלב יש בו קטנות וגדלות
והיינו שכשנקודת הלב היא באה רק מבחי' אמונה לבד
ולא מדעת ושכל והרחבה אז נקודה של הלב בבחי' קטנות
וזה היה בגלות מצרים דכתיב ויאמן העם (שמות ד' ל"א)
כי ישראל מאמינים, וע"כ נא' אעלה אתכם מעני מצרים
(שמות ג' י"ז) מבחי' העוני שבחסרון הדעת באלהות רק
בחי' אמונה קטנות המוחי' אל ארץ טובה ורחבה היינו
לבחי' הרחבת הדעת וההתכוננות בגדולת אא"ס ב"ה
כמ"ש וידעתם כי אני ה' (שמות ו' ז') וכן וידעת היום ואז
נק' כנ"י ארץ טובה ורחבה ע"ש התרחבות הלב לקבל
ההתכוננות שבהרחבת הדעת בגדולת הבורא וזהו בחי'
גדלות שנקודת הלב שבכנ"י מתפשטת לאורך ורוחב גדול,
ואז נקראת ג"כ ארץ זבת חלב ודבש שהענין הוא קבלת
תענוג וטוב טעם באלקות כמ"ש טעמו וראו כי טוב ה'
(תלים ל"ד ט') בבחי' מתיקות ועריבות וזוהי אהבה
בתענוגים והיינו דוקא מחמת הרחבת הדעת וההתכוננות
בה' אחד איך דכולא קמי' כלא חשיב ואני ה' לא שניתי
וכיוצא בזה ולכן פי' בזהר דמ"ש אכלתי יערי עם דבשי
זהו ק"ש ע"ש המתיקות והתענוג הנפלא שבהתכוננות
בגדולת ה' וכדכתיב אז תתענג על ה' (ישעי' נ"ח י"ד) וזהו
בחי' גדלות שבלב כנ"ל, וז"ש ואהבת את הוי' אלקיך בכל
לבבך (דברים ו' ד') פי' בבחי' תוך הלב יהי' ה' אלקיך
מתקבל בהרחבה ותענוג ואז נק' כנסת ישראל שכונסת
בחי' ישראל דלעילא הוא אחדות ה' כי שרית כו' בתוכה
ופנימיותה, ואח"כ כתיב בכל נפשך שאחר שנכנס ישראל
דלעילא בכל לבבך תוך הלב הנק' נקודת הלב אז מתפשט
האור הזה לבחי' מודו"מ שהן לבושי הנפש לקשר
מחשבתו במחשבת ה' ודיבורו בדבר ה' זו הלכה וזהו
ודברת בם והגם שנאמר כי לא מחשבותי מחשבותיכם
(ישעי' נ"ה ח') והיאך יתקשר ויתחבר מו"ד של האדם

46 ואמנם הגם שהתפעלות זו נק' אחוריים הנה עכ"ז יכול
 47 להיות בבחי' בנין שלם בכל חלקיו דהיינו גם בבחי'
 48 המוחין בשלימותן כי הגם שהוא בדרך הכרח עכ"ז כל אור
 49 השכל וההתבוננות בא ומאיר בהתפעלות אוי"ר זו שהרי
 50 דוקא עפ"י השכל נולדים נמשכים רק שהוא בבחי' הכרח
 51 שהשכל מחייב ומכריח אותם כנ"ל וכמ"כ יהיה מזה
 52 התפשטות בלבושי הנפש שהן מודו"מ לקשר מחשבתו
 53 ודיבורו במחשבת ודיבורי ה' בדבר הלכה וע"ד שנת"ל
 54 כפי' בכל נפשך אלא ששם נת' איך שהוא בא מסיבת
 55 פנימי' הלב שיהי' בזה תענוג עצום וכאן הוא בבחי' רצון
 56 עכ"פ שזהו חיצוני' ומ"מ יש בזה כל הבנין המצטרך
 57 בשלימות בכל חלקיו מוחי' ומדות ולבושים שהן מודו"מ,
 58 והנה בחי' זו הנק' אחוריים היה להם בנסעם המדבר
 59 כדכתיב לכתך אחרי במדבר (ירמי' ב' ב') כי אז קיבלו
 60 עליהם עול מלכות שמים בלבד ופי' עול ידוע שהוא ענין
 61 כפיפת הרצון בע"כ והסתלקות המונע לזה בלבד והוא
 62 לבטל את רצונו המנגד לזה ולהסירם מלבו נגד רצון ה'
 63 בע"כ וזה הי' בחי' הממוצע בין מצרים שהוא תכלית
 64 הקטנות לא"י שהיא טובה ורחבה וזבת חלב ודבש שא"א
 65 לאדם לדלג פתאום לבא לבחי' פכ"פ באהבה בתענוגים
 66 הבאה מאיליה וממילא אם לא שמתחלה יהי' בבחי'
 67 אחוריים שהוא בחי' לעשותה לעשות את האהבה הבאה
 68 בדרך כפי' והכרח ולא מאיליה וממילא והוא בחי' אתכפי'
 69 עד כי יורגל ויבא ממילא לבחי' אתהפכא: והנה בעוד שהיו
 70 ישראל בבחי' זו בא עמלק להלחם בהם וזהו אשר שם לו
 71 בדרך בעלותו ממצרים, כי הנה נת' לעיל פ"א ענין עמלק
 72 שהוא בחי' החוצפה שהיא הקליפה שכנגד הדעת למרוד
 73 ברכונו עם שיודע שהוא רבונו ושאינו עוד זולתו כנ"ל, וכאן
 74 מצא מקום להלחם לפי שישראל לא היו עדיין בבחי'
 75 אתהפכא להיות מהות מדות שבהם מצד עצמן נכספים
 76 ומשתוקקים למעשה הטוב שא"כ לא הי' יכול לפעול בהם
 77 מאומה להמשיכם לצד הרע מאחר שהטוב כמו טבע בנפשו
 78 ובמדותיו ואינן מסכימים כלל לנטות אחר חוצפה שלו,
 79 אבל הן הנה היו בבחי' אחוריים שטבעיות מדותם נוטים
 80 אחר הגופות זולתי שרוצים באלקות מצד הכרח שהדעת
 81 מכריחם כי מוח שליט על הלב כנ"ל ולזו נלחם כי הרי כל
 82 מגמתו להעיז את הדעת בחוצפה בעלמא עד שיסיר ההכרח
 83 שהדעת מכריח למדות ושהם מוכרחים לשמוע בקולו והוא
 84 מסיר הכרח זה כי זהו ענינו כענין פעולת החצוף להעיז את
 85 אדם גדול עד שלא יוכרחו לשמוע למצותו. ואז נשאר
 86 המדות אחרי טבעיות נטייתם שהוא לצד הרע כנ"ל וזהו
 87 ויונב כך כל הנחשלים אחריו ר"ל שהמשיך רע במי שהוא
 88 עדיין בבחי' אחוריים ומלחמה זו לא יכול להיות כ"א
 89 בהיותם בדרך בצאתם ממצרים משא"כ אם כבר באו לארץ
 90 טובה ורחבה בחי' פנימיות לא הי' לו מקום כלל להלחם:

1 שנהפכו המדות (שהן עיקר האדם שעל פיהם הוא מתנהג
 2 ומודד מעשיו הן בינו לקונו והן לבריות) עד שאינן מתאוו'
 3 כלל לתענוגי עוה"ז כ"א לה' והרמב"ם פ"ו מן הח' פרקים
 4 קרא לבחי' זו חסיד שהוא נמשך בפעולתו אחר מה
 5 שתעירוהו תאוותו ותכונתו, ויעשה הטובות והוא מתאווה
 6 ונכסף אליהם עכ"ל (ע' מצוה שע"ט ספ"ג) משא"כ בחי'
 7 אחוריים הוא כשהמדה שהיא התפעלות האהבה אינה
 8 מקבלת ההתבוננות בתוך תוכה ופנימיותה אך ורק בבחי'
 9 אחוריים וחיצונית שלו בלבד הענין הוא אשר אנו רואים
 10 שיוכל להיות התפעלות האהבה עפ"י השכל דוקא אך
 11 התפעלות זו לא באה רק דרך הכרח וחיוב בלבד דהיינו
 12 שהשכל מכריח ומחייב שיתפעל באהבה כמו כאשר ישכיל
 13 ויתבונן איך שהוא ית' עיקרא ושרשא דכולהו עלמין ע"ד
 14 שנת"ל פ"א ובבחי' סובב וממלא אז יכריח השכל מאד כי
 15 לו יאתה לאהבה ולדבקה בו ולא בטפל אבל אין זה רק
 16 ענין הכרח בלבד באהבה, ולא שעצמיות חמדת הלב
 17 באהבה זו כי עצמיות האהבה שבלב הוא דוקא להטפל ויש
 18 ואליהן תשוקתו אך ורק מפני שהשכל מכריח ומחייב אותה
 19 ההיפוך שיאהב העיקר, ע"כ הוא אוהב ורוצה, כי המוח
 20 שליט על הלב בטבע תולדתו פי' שליט הוא ע"ד ממשלת
 21 האדון על העבד שיכריחנו ע"כ לעשות מלאכתו. כמ"כ
 22 בטבע המוח יש בחי' השליטה והממשלה על הלב להיות
 23 הלב מסכים ורוצה ומתפעל לעשות כפי שמחייב השכל
 24 וגוזר אומר כי לו יאתה לאהבה ולדבקה בו והוא בחי'
 25 הכרח להלב אבל מצד עצמו אינו חפץ לזה ולא נהפך לבו
 26 בקרבו לגמרי להיות נכסף ומשתוקק למעשה הטוב רק
 27 בשעת ההתבוננות מוכרח לשמוע וזה נק' אחוריים ר"ל
 28 ששפע המוחי' אינו מתלבש כ"א באחוריים של המדות ולא
 29 בפנימיותם שלכן לא ימצא באהבה בחי' התענוג שאינו
 30 אלא בבחי' הפנימי' ונק' בל' הזהר אתכפי' ופירושו כנ"ל
 31 בענין מוח שליט על הלב והרמב"ם שם קרא לבחי' זו
 32 כובש את יצרו או מושל בנפשו שהמושל בנפשו אע"פ
 33 שעושה המעשים הטובים והחשובים, הוא עושה אותם
 34 והוא מתאווה אל הפעולות הרעות ונכסף אליהם, ויכבוש
 35 את יצרו, ויחלק בפעולותיו על מה שיעירוהו אליו כחותיו
 36 ותאוותו ותכונת נפשו, ויעשה הטובות והוא מצטער
 37 בעשייתם ונוזק עכ"ל ור"ל שיש לו רצון לעשיית הטוב ולא
 38 חפץ וחמדה ותשוקה כי שם רצון נופל גם בדבר הבא מצד
 39 הכרח כמו כופין אותו עד שיאמר רוצה אני אלא שם
 40 המכריח מחוץ לו ולפיכך הוא רק אומר כפי' ובשפתיו ולבו
 41 רחוק מזה לגמרי לפי שאין לו מכריח מתוכו שיכריח ללבו
 42 וכאן הוא מתוכו ר"ל שכלו מכריח מדותיו ולבו והוא רוצה
 43 בע"כ בלבו לזה והרצון אמיתי הוא אבל אינו מעונג אצלו
 44 וז"ש הרמב"ם והוא מצטער בעשייתם שהצער הוא היפוך
 45 התענוג ואע"פ שרוצה בעשייתו וזהו בחי' אחוריים כנ"ל,

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

16 מורגש ואין העולם מסתיר, וגם האהבה ויראה הבאה
17 מבחי' דעת כאילו רואה אין ערוך אלי'.
18 **ולכן** הסתכל בשלשה דברים, הסתכל דוקא, כמו אדם
19 הרואה איזה דבר טוב או הפוכה ח"ו הגם שהוא
20 רחוק הזמן מ"מ מתיירא אם רע ח"ו ושמח אם טוב, אבל
21 בבחי' שמיעה אזי לא תפול עליו היראה כ"כ וכן השמחה,
22 והיינו מפני שאינו בהתגלות כ"כ, וזהו אינו דומה שמיעה
23 לראי', שכשיראה ד"ז עצמו ששמע מתפעל באופן אחר
24 כו', ולכן אמרו הסתכל, והפרש כשהוא בבחי' שמיעה
25 אזי כשיסיר לפי רגע פונה לדרך תאותו אבל כשהוא בבחי'
26 ראי' והתגלות בחי' הסתכל אזי אי אתה בא כו', נמצא חכ'
27 ראי', וכינה שמיעה, ואבא מקנא באצי' ואימא בכריאה,
28 ולכן הנשמות דבי"ע אין להם ראי' ונק' זרע בהמה,
29 משא"כ נשמות דאצי' יש להם ראי' והם זרע אדם.

1 **והגם** שא"א לראות אלקותו ית' בעין הגשמי מ"מ ה"ה
2 ע"ד מאדם יודע ומרגיש חיות נפשו הגם כי לא
3 ראה אותה מעולם מ"מ מרגיש, והרי בצאת כו' וגם בחייו
4 לא כל העיתי שוי' שהרי בעת השינה מתדמה לו דברי'
5 הפכי' שבהקיצו משנתו הוא מתפלא ע"ז, והיינו מפני
6 שבשינה רק קיסטא דחיותא, וכשניער שב חיות נפשו
7 וה"ז מורגש היטיב. ועד"ז הוא הדעת באלקות הגם דלית
8 מח' תפיסא בי' כלל, אבל מציאותו נודע ונרגש שהעולם
9 גוף גדול וחיים וקיימי' מאוא"ס בכל עת ובכל רגע,
10 וכשהוא מרגיש כאילו רואה התהות היש מאין, וע"ז אמרו
11 איזהו חכם הרואה את הנולד מאין ליש, ועז"נ וה' עליהם
12 יראה בחי' ראי' והרגשה, אבל כשאין השכלה זו בבחי'
13 הרגשה ה"ז זרע בהמה, והגם שכל ישראל מאמיני' בני
14 מאמינים והאמונה למע' מן הדעת, מ"מ ה"ה רק בבחי'
15 מקיף, וצ"ל דעת כמ"ש דע כו' ועבדהו כי ע"י הדעת

ד"ה יקח לו יעקב מקל לבנה

ש"פ ויצא, תרל"ב

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

קונטרס העבודה

16 המדות. והגם שהוא בהשגה גמורה ובהעמקת הדעת מ"מ
17 כ"ז הוא בחי' חיצוניות המוחין כמו שהן בלבושי השגה
18 שזהו בחי' המוחין השייכים אל המדות. ועמ"ש בסי'
19 בשבת* ברכות בפסוק השמים מספרים ועמ"ש בדרוש תקעו
20 עת"ר ד"ה וזאת התרומה. והביטול בזה הוא הביטול
21 שמבחי' המדות דהיינו ביטול היש לא הביטול דמוחין
22 שלמעלה מבחי' ביטול היש לבד כו' (וזהו היא עבודה שכלב
23 שעז"נ וידעת היום והשבות אל לבבך דוקא, דאהוי"ר
24 שבהתגלות הלב הן מצות אהוי"ר שנצטוו עליהם. והן
25 השייכים לקיום התו"מ רמ"ח מ"ע ושס"ה ל"ת כמ"ש
26 בס"ב פ"ד ופ"מ ובכ"ד, ובהם וע"י דוקא הוא בירור וזיכוך
27 הנה"ב, והוא מדת כל אדם אשר כאו"א מחויב לידע את ה'
28 לייגע את עצמו בהשגה והתבוננות כדבעי למהוי ולהעמיק
29 דעתו בחזק ולהתעורר באהבה וחפיצה ותשוקה מורגשת
30 בלב להיות לבו חפץ באמת באלקות (ועי"ז הוא בירור
31 וזיכוך הנה"ב כו') ולדבקה בו ע"י קיום התורה והמצות כו').

1 **והאהוי"ר** שבהתגלות הלב שבאה מהתבוננות בגדולת
2 ה' שאוהב את ה' וחפץ באמת לדבקה בו
3 בתשוקה מורגשת בלב זהו בחי' רוח, והתבוננות בזה הוא
4 במדרי' באלקות ששייך בהם השגה והוא כהאור וחיות
5 אלקי הבא בבחי' התלבשות בעולם להוות ולהחיות את
6 העולמות וכד"כ בבחי' ממכ"ע שבכ"ז שייך בחי' השגה
7 גמורה כמ"ש בלקו"ת ד"ה וידעת דרוה"ר, והעבודה בזה
8 הוא לייגע א"ע ביגיעת נפש ויגיעת בשר בהשגה והתבוננות
9 זו לידע ולהשיג הענינים היטב לא בידיעה כללית לבד כ"א
10 בידיעה פרטית ועמוקה בעומק ואמיתת הענינים האלו
11 ויתקע ויקשר דעתו בחזק בזה להיות הענין נרגש היטב
12 במוחו ולבו ועי"ז יתעורר באהבה אמיתית לה' ית'
13 ובתשוקה מורגשת בהתגלות לבו לדבקה בו ית'. והנה עם
14 היות דעבודה זו היא בבחי' המוחין בבחי' השגה והתבוננות
15 טובה כנ"ל מ"מ ה"ז בחי' רוח להיות שהעיקר כאן הוא
16 התעוררות המדות שכלב, והתבוננות היא לעורר את

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

מאמרים ה'תרצ"ט

ולכן משיח דוקא מיהודה – מעשה, ונקרא ע"ש דוד שהיה מופלא בענוה וביטול, וגם משיח היה עניו וילמד תורה גם לאנשים פשוטים

10 ואכילון, והיה בתכלית הבטול ולכן נקרא חסיד, וכן הוא
11 מעלת המשיח שיהיה ענו, והגם שיהיה בתכלית הגדלות,
12 וכמו שכתוב²³ "ונחזה עליו רוח הוי" וכו', וילמד תורה עם
13 האבות ומשה רבנו עליו השלום, ובכל זאת יהיה בתכלית
14 הענוה והבטול ללמד גם עם אנשים פשוטים, דבכיאת
15 המשיח יתגלה מעלת הפשטות והתמימות שיש בעבודתם
16 של אנשים פשוטים שמתפללים ואומרים תהלים בתמימות,
17 ולכן נקרא מלך המשיח על שם דוד, שהיה מפלא בענוה
18 ובבטול.

יום שני דחג השבועות תרצ"ט בסעודה.

1 ועל דרך זה יובן בענין יהודה ויוסף, אם כי יוסף הוא
2 גדול מכל השבטים דכתובם הוא גם יהודה, ולכן
3 פתיב "ויצא אליו יהודה", דבכדי לגשת אל יוסף היה צריך
4 לעלות, להיותו בחינה ומדרגה נעלית ביותר מכמו יהודה,
5 מכל מקום הגה בביאת המשיח אז יתגלה מעלת העבודה
6 דהודא דוקא, ולכן הגה מלך המשיח יהיה משבט יהודה
7 דוקא. וזהו "ועבדי דוד מלך עליהם", דמלך המשיח
8 מתיחס לדוד המלך עליו השלום דוקא, דמעלתו העצמי
9 הוא הענוה, והגם שהיה מלך בישראל, קרא עצמו עני

לקוטי דיבורים

סעודת יום ב' דחג הפסח ה'תש"ג

1 מט. דובר שמורגשת עזובה גדולה בדרכי החסידות,
2 שעל חסידים לתקן ולהעמיד הענינים על סדרם. כך
3 מוכרח להיות ולא אחרת. וכאשר יעסקו בעזה"י בתוקף
4 החסידי, להקים סוכת חסידות חב"ד, בודאי יצליחו.
5 בעזובה שהשתררה על פי סיבות שונות של הגלות
6 המרה והטלטול הקשה, בדרכי החסידים וחסידות חב"ד,
7 ישנם ענינים עיקריים, כלומר, שכולם מבינים שהם
8 ענינים עיקריים, וענינים שבהשקפה ראשונה, חושבים
9 שהם מהיכי תיתי, במדה שאפשר לשאת – כן, ובמדה
10 שאי אפשר לשאת – לא, אך בכל אופן אין הם ענינים
11 עיקריים, כך חושבים, אך באמת זוהי טעות גמורה.
12 כתוב¹ "אורח חיים פן תפס נעו מעגלותי לא תדע"
13 ואמרו רז"ל² אל תהי יושב ושוקל במצותי של תורה.
14 חסידות מבינה ענין זה לא רק על מצותיה של תורה,
15 אלא גם על דרכי החסידים והחסידות.

16 חסידות היא אור וחיות. תכונת האור היא שהוא
17 חודר בכל פינה, ולהיכן שהוא חודר – הריהו אור. ומהות
18 האור היא שהוא דבוק במאור. תכונת החיות היא שהיא
19 מחיה גדול וקטן, את הגס והעדין, ובכל מקום זו חיות.
20 חסידות היא אור וחיות, אור החסידות חודר בכל

21 פינה וחיות החסידות מחיה את הכל ואת כולם, שכל
22 דבר שבהשקפה ראשונה של השכל האנושי נראה שהוא
23 דבר של מהיכי תיתי, אור וחיות החסידות מאירים
24 ומחיים את הדבר, שרואים שלאמיתו של דבר זה ענין
25 עיקרי, ולא דבר של מהיכי תיתי ואפילו לא דבר טפל,
26 אלא אכן דבר עיקרי.

27 הטיפוס החסידי בימים עברו נחלק לכמה דרגות :
28 מורה הוראה חסידי, שו"ב, מלמד, בעל הבית בן תורה,
29 בעל הבית בעל עסק ובעל מלאכה חסידיים. כל אחד
30 מהסוגים האמורים למד חסידות בזמנים קבועים,
31 האריכו בתפלה, מהם באריכות גדולה ומהם באריכות
32 ממוצעת וכולם התפללו במתינות, בשבתות וביומא
33 דפגרא היו מתאספים, מנגנים ניגונים לבביים עמוקים,
34 משוחחים על צורת התנהגותו של חסיד ומספרים
35 סיפורים שונים מהנהגות הרביים, מהנהגות זקני
36 החסידים ומעניני "יחידות".

37 הכתר החסידי בעיירה היה המשפיע, אתו התייעצו
38 בעניני עבודה, אצלו שאלו עצה איך להיפטר ממדה רעה
39 ואיך להתרגל במדה טובה, באיזו סגולה נוקטים
40 שהתפלה תהיה תפלה, כיצד קוראים שמע שעל המטה.
41 אצל המשפיע לוקחים סדר הכנה לקראת הליכה אל
42 הרבי ל"יחידות".

- 1 בין הדברים האמורים ישנם בודאי כאלה שהשכל
2 האנושי יאמר שהם דברים של מהיכני תיתי. למשל –
3 סיפור חסידי או ניגון חסיד. אך אור וחיות החסידות
4 מראים במוחש, שסיפור חסידי, מרבי או מחסיד, הוא
5 ענין עיקרי, ניגון חסידי הוא ענין עיקרי.
6 צריכים ללמוד כיצד לספר סיפור חסידי, לא לייפות
- 7 את הסיפור בביאורים והסברים עצמיים, לספר את
8 הסיפור דבר דבר על אופן. צריכים להתלמד איך לנגן
9 ניגון חסידי, לנגן בלי הוספות של חזנות. שכן, הסיפורים
10 והניגונים החסידיים העמידו בעזה"י דורי דורות של
11 חסידים בעלי עבודה.

סעודת יום א' של פסח תש"ג

ספר הזכרונות מכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע מליובאוויטש

פרק מ"ז (ב) – הירושה הקדושה

1 הידידות בין ר' חיים שמעון ור' יצחק שאול נוצרה ביום הראשון לכואו של ר' יצחק שאול
2 לדוברומיסל. ר' חיים שמעון היה בין המוזמנים לחגיגת נישואי ר' יצחק שאול, שבה השמיע החתן,
3 כרגיל דרשת פלפול שהפליאה את הנוכחים, ביניהם ר' חיים שמעון, וכולם שיבחו אותה. ר' חיים
4 שמעון צרף לדברי השבח שלו עצה ידידותית לחתן: "אבל אל תתגאה, כדרכם של אברכים למדנים
5 שמיד עם השמיעם דברי תורה כל שהם הרי הן מתחילים להתנפח..."

6 ר' יצחק שאול, שהיה אז כבר ספוג בתורת הבעל שם טוב באמצעות אביו, ר' ניסן, הבחין, על פי
7 הדברים ששמע מפיו של ר' חיים שמעון, שלפניו אברך מסוג מיוחד. הוא גם לב שלמדנים אחרים
8 שהיו מסובים לשולחן הרכינו את ראשיהם משום שדברי ר' חיים שמעון לא מצאו חן בעיניהם והם
9 חשו עצמם נפגעים. אביו של ר' יצחק שאול שישב כנהוג ליד החתן ושמע את דבריו של ר' חיים
10 שמעון פנה אל בנו ולחש לו: "מאברך זה אפשר לעשות בן-אדם".

11 "החסיד שבקרבו" אמר לו כי לפניו תלמיד פוטנציאלי של תורת החסידות שהחלה אז להתבסס
12 בעולם היהודי. תורה זו אכן הייתה מנוגדת בתכלית לדרכם של אותם למדנים שר' חיים שמעון ניהל
13 איתם מאבק. לפיכך החל ר' יצחק שאול מיד להתיידד עם ר' חיים שמעון יצרן הסריגים, ומאוחר יותר
14 אף הפגישו והכירו עם ברוך.

15 בהזדמנות אותו ביקור של ברוך בדוברומיסל התוודע ברוך גם עם אברך נוסף, חיים אליהו חתנו
16 של ר' זלמן פישל "הבן יחיד". ר' חיים אליהו זה נילוש מחומר שונה, אך חותנו, שכל ימיו נשא את
17 הכינוי "בין יחיד", היה טיפוס מעניין במיוחד.

18 בכינוי זה זכה ר' זלמן פישל לא משום שהיה באמת בן יחיד, כי אם מסיבה אחרת. הוא היה
19 לאמתו של דבר הילד התשיעי של אביו, ר' אפרים, וכל שמונת הילדים שקדמו לו היו בחיים. התואר
20 הנכון שהיה מגיע לו היה אולי "בן זקונים", אך משחר ילדותו היה עדין, רגיש ומפונק. שנרתע ו"פחד"
21 לגשת לעבודה כלשהי.

22 הוריו פינקוהו, והוא עצמו פינק את עצמו עוד יותר. הוריו לא הטילו עליו מעולם כל פעולה
23 כלשהי בבית או בגן, כפי שהטילו על שאר ילדיהם. זלמן פישל אף לא הציע עצמו לשירות כלשהי
24 כפי שעושים זאת ילדים בדרך כלל. מעולם לא רצה ללכת אל הבאר או אל הנהר לשאוב מים, מעולם
25 לא הרים משא או חפץ כבד, מעולם לא הדהיר, כילדים אחרים, את הפרה אל השדה או הביאה הביתה,
26 ומעולם לא הושיט ידו למעשה כלשהו. כך זכה לכינוי "בן יחיד", וכינוי זה דבק בו כל ימי חייו.

- 1 ואכן, תמיד התאים לו הכינוי האמור, שכן גם בגיל מאוחר המשיך ר' זלמן פישל להתפנק "ולא
2 טבל אצבעו במים קרים", כאילו היה בן-יחיד נצחי. מעולם לא עסק במלאכה כלשהי או במסחר
3 כלשהו. עד לנישואיו היה סמוך על שולחן אביו ולאחרי נישואיו היה סמוך לשולחן חותנו.
- 4 חותנו של ר' זלמן פישל היה ר' אברהם דן הקצב, אשר לשולחנו היה סמוך לא פחות מעשרים
5 שנה, עד לפטירת חותנו. אך גם לאחר מכן לא עשה דבר כדי לפרנס את משפחתו שגדלה בינתיים,
6 והמפרנסת הייתה אשתו.
- 7 ר' זלמן פישל היה יודע ספר במידה מסוימת. אך מיד לאחר שפתח גמרא נזכר כי עליו לדאוג
8 לעצמו בעניין זה או אחר, במקום להתעמק בלימודו, ומיד מיהר לאכול או "לסדר" סידור כלשהו.
9 בכיסו היו תמיד פרוסת עוגה או סוכרייה או פרי, ובכל הזדמנות היה מוציא משהו מכיסו ולועס,
10 באמרו כי יש לו "לב חלש" ואסור לו להחלישו עוד יותר.
- 11 מאידך הייתה לו לר' זלמן פישל חולשה מיוחדת להתפלל לפני התיבה. הוא היה מוכן למסור את
12 כל היקר לו תמורת אפשרות להתפלל לפני התיבה, בעיקר בשבת ובחג, אך גם תפילה של ימות החול
13 הייתה טובה עבורו. כאשר ניגש לפני התיבה - הורגשה בתפילתו היותו "בן יחיד" הוא השתעשע
14 וסלסל בקולו בצורה מתפנקת, עד שהדבר היה לשיחה בפי כל. ר' זלמן פישל בכבודו ובעצמו היה
15 הולך מחנות לחנות ומבית לבית ושואל מה אומרים על תפילתו.
- 16 ר' זלמן פישל היה מכניס מטבע לנוניה הבלן כדי שבכל יום שישי ישאל את כל אחד במרחץ:
17 נו, מה דעתך על תפילתו של ר' זלמן פישל? - אה, הייתה זו תפילה כהלכה, והלוואי והיו לנו בעלי
18 תפילה רבים כמוהו...
- 19 בדוברומיסל ידעו הכול כי מיד עם הגיע חודש אב - עוטף ר' זלמן פישל את צווארו בסודר עשוי
20 מעור ארנבת, כדי שקולו לא יצטנן חלילה. בחודש אלול החל להרבות בשתיית ביצים רכות ודבש כדי
21 שקולו יהיה צלול וחזק. ר' זלמן פישל נהג זהירות לא רק כ"בן יחיד", אלא אף כמי שהוא הזמר הגדול
22 ביותר שכל העולם כולו עומד ומצפה לזמרתו. מובן שכל בני דוברומיסל הכירו את הטיפוס המעניין
23 הזה והוא שימש עבורם חומר ללעג ובדיחות.
- 24 חיים אליהו, חתנו, היה דווקא אברך טוב, ידיד לכל האנשים ובמיוחד לבני התורה חבריו. הוא
25 דיבר במתינות, קצר וקולע, כשהוא מתבל דבריו בפסוקים ומאמרי חכמינו ז"ל, ואף - בפתגם נאה או
26 בדיחה מתאימה.
- 27 לא רק האנשים אהבו אותו משום כך, אלא שגם חותנו, ר' זלמן פישל [=ה"בן יחיד"], אהב אותו
28 ואף ייחד לו תשומת לב ופינוק כמו לו עצמו. הוא היה מתהלך על פני העיר ומרעיף דברי שבח על
29 חתנו. בני דוברומיסל אמרו כי הוא אכן מתנהג איתו כמו עם בן יחיד....

אגרות קודש

- 1 ב"ה כ"ז תמוז תרצ"ב
2 דרוסקעניק
3 שלום וברכה.
4 שני מכתביו קבלתי, הענין של התפעלות טוב במאד, אבל
5 רק אז אז דאס פירט צו א ענין, און גלאט התפעלות ורעש
6 הוא למלאכים ולא לנשמות.
- 7 התרגשות והתפעלות הוא דבר המאוס אצלי, ובאם שלא
8 בא עפ"י השכל ואינו משמש בשביל כוונה אין בזה שום ממש
9 כלל, וחפצי לקוות בו אז ער זאהל קאנען עפיס אופטאן, הנה
10 עניני התפעלות צריך להניח על הצד, און מעהרער עניני פועל
11 בסדר והדרגה.
- [אג"ק מהור"י צ"כ כ"ב ב' עמ' תכה]

א ומליל יי עם משה למימר:
 ב שלח לך גברים ויאללון ית
 ארעא דכנען די אנא יתב לבני
 ישראל גברא חד גברא חד
 לשבטא דאבהתוהי תשלחון כל
 רבא דבהון: ג ושלח יתהון
 משה ממדברא דפארן על
 מימרא דיי בלהון גברים רישי
 בני ישראל אנון: ד ואלין
 שמהתהון לשבטא דראובן
 שמוע בר זפור: ה לשבטא
 דשמעון שפט בר חורי:
 ו לשבטא דיהודה בלב בר
 יפנה: ז לשבטא דיששכר יגאל
 בר יוסף: ח לשבטא דאפרים
 הושע בר נון: ט לשבטא דבנימין
 פלטי בר רפוא: י לשבטא
 דזבולן גדיאל בר סודי:
 יא לשבטא דיוסף לשבטא
 דמנשה גדי בר סוסי:
 יב לשבטא דדן עמיאל בר
 גמלי: יג לשבטא דאשר סתור
 בר מיכאל: יד לשבטא דנפתלי
 נחבי בר ופסי: טו לשבטא דגד
 גאואל בר מכי: טז אלן שמהת
 גבריא די שלח משה לאללא ית
 ארעא וקרא משה להושע בר נון
 יהושע: יז ושלח יתהון משה

יג א וידבר יהוה אל־משה לאמר: ב שלח
 לך אנשים ויתרו את־ארץ כנען אשר־אני
 נתן לבני ישראל איש אחד איש אחד למטה
 אבתיו תשלחו כל נשיא בהם כס"י: ג וישלח
 אתם משה ממדבר פארן על־פי יהוה כלם
 אנשים ראשי בני־ישראל המה כס"י: ד ואלה
 שמותם למטה ראובן שמוע בן־זפור:
 ה למטה שמעון שפט בן־חורי: ו למטה
 יהודה בלב בן־יפנה: ז למטה יששכר יגאל
 בן־יוסף: ח למטה אפרים הושע בן־נון:
 ט למטה בנימין פלטי בן־רפוא: י למטה זבולן
 גדיאל בן־סודי: יא למטה יוסף למטה מנשה
 גדי בן־סוסי: יב למטה דן עמיאל בן־גמלי:
 יג למטה אשר סתור בן־מיכאל: יד למטה
 נפתלי נחבי בן־ופסי: טו למטה גד גאואל
 בן־מכי: טז אלה שמות האנשים אשר־שלח
 משה לתור את־הארץ ויקרא משה להושע
 בן־נון יהושע כס"י: יז וישלח אתם משה
 לתור את־ארץ כנען ויאמר אליהם עלו זה

רש"י

להם שהיא טובה, שנאמר (שמות ג): "אעלה אתכם
 מעני מצרים וגו'", חזיקה שאתי נותן להם מקום
 לטעות בדברי המרגלים למען לא יירשוק:
 (ג) על־פי ה'. בראשיתו, שלא עכב על ידו: כלם
 אנשים. כל אנשים שבמקרא לשון חשיבות,
 ואותה שעה כשרים היו: תורה ד (טז) ויקרא
 משה להושע וגו'. התפלל עליו: זה יושיעך
 מעצת מרגלים. (במ"ר): (יז) עלו זה בנגב. הוא

(ב) שלח־לך אנשים. (במדבר רבה) למה נסמכה
 פרשת מרגלים לפרשת מרים? לפי שלקתה על
 עסקי דבה, שדברה באחיה, ורשעים הללו ראו
 ולא לקחו מוסר: שלח־לך. (במדבר רבה. סוטה לו)
 לדעתך, אני איני מצוה לך, אם תרצה - שלח. לפי
 שבאו ישראל ואמרו (דברים א): "נשלחה אנשים
 לפנינו", כמה שנאמר (שם): "ותקרבון אלי כלכם
 וגו'". ומשה נמלך בשכינה, אמר: אני אמרתי

בַּנֶּגֶב וְעָלִיתֶם אֶת־הָהָר כְּשִׁי יִחַ וְרֵאִיתֶם אֶת־
הָאָרֶץ מֵהָהוּא וְאֶת־הָעָם הַיֹּשֵׁב עָלֶיהָ הַחֹזֶק
הוּא הַרְפָּה הַמַּעֲט הוּא אִם־רַב כְּשִׁי יֵט וְמָה
הָאָרֶץ אֲשֶׁר־הוּא יֹשֵׁב בָּהּ הַטּוֹבָה הוּא
אִם־רָעָה וְמָה הָעָרִים אֲשֶׁר־הוּא יֹשֵׁב בָּהֶנָּה
הַבְּמִחְנִים אִם בְּמִבְצָרִים כְּשִׁי כ וְמָה הָאָרֶץ
הַשְּׂמֹנֶה הוּא אִם־רְזָה הַיֹּשֵׁבָה עַל אִם־אֵין
וְהַתְּחִזְקֹתֶם וְלִקְחֹתֶם מִפְּרִי הָאָרֶץ וְהַיִּמִּים
יְמֵי בְכוּרֵי עֲנָבִים כְּשִׁי ע"ב בחול שני כא וַיַּעֲלוּ וַיִּתְּרוּ
אֶת־הָאָרֶץ מִמִּדְבָּר־צֹן עַד־רֶחֶב לְבָא
חֲמַת כְּשִׁי כב וַיַּעֲלוּ בַּנֶּגֶב וַיָּבֹאוּ עַד־חֲבֹרֹן וְשֵׁם
אֲחִימֶן שָׁשִׁי וְתַלְמִי יְלִידֵי הָעֵנֶק וְחֲבֹרֹן שִׁבְעַ

לְאֶלְלָא יְת אַרְעָא דְכְנַעַן וְאָמַר
לְהוֹן סְקוּ דָא בְּדְרוּמָא וְתִסקוּן
לְטוּרָא: יח וְתַחֲזוּן יְת אַרְעָא מָא
הִיא וְיֵת עֲמָא דִיתָב עֲלָה הַתְּקִיף
הוּא אִם חֲלָשׁ הַזֶּעַר הוּא אִם
סְגִי: יט וּמָא אַרְעָא דִי הוּא יְתָב
בָּהּ הַטָּבָא הִיא אִם בִּישָׁא וּמָא
קְרוּיָא דִי הוּא יְתָב בָּהֶן הַבְּפִצְחִין
אִם בְּכַרְפִּין: כ וּמָא אַרְעָא
הַעֲתִירָא הִיא אִם מְסִפִּינָא הֵאֵית
בָּהּ אֵילָנִין אִם לָא וְתַתְּקֹפּוֹן
וְתִסְבּוֹן מֵאֲבָא דְאַרְעָא וְיִוְמִיָא
יְוִמֵי בְכוּרֵי עֲנָבִין: כא וְסִלְקוּ
וְאֵלִילוּ יְת אַרְעָא מִמִּדְבָּרָא דְצֹן
עַד רֶחֶב לְמִטֵּי חֲמַת: כב וְסִלְקוּ
בְּדְרוּמָא וַאֲתָא עַד חֲבֹרֹן וְתַמֵּן
אֲחִימֶן שָׁשִׁי וְתַלְמִי בְנֵי גִבְרִיא
וְחֲבֹרֹן שִׁבְעַ שְׁנֵין אֲתַבְּנִיָאֵת קָדָם

רש"י

חֲזָרוּ וְהָלְכוּ כָּל גְּבוּל מִעֲרָבֵי עַל שְׂפַת הַיָּם עַד לְבָא
חֲמַת, שֶׁהוּא אֶצֶל הַר הָהָר בְּמִקְצוֹעַ מִעֲרָבִית־
צְפוֹנִית, כְּמוֹ שֶׁמִּפְרָשׁ בְּגִבּוּלוֹת הָאָרֶץ בְּפִרְשֵׁת
"אֵלֶּה מִסְעֵי": (כב) וַיָּבֹאוּ עַד־חֲבֹרֹן. (סוטה לד)
כָּלֹכ לְבָדוּ הַלֵּךְ שֵׁם וְנִשְׁתַּטַּח עַל קְבָרֵי אֲבוֹת, שְׁלֹא
יֵהָא נִסְתַּח לְחֲבָרִיו לְהִיּוֹת בְּעֶצְתָם. וְכֵן הוּא אוֹמֵר
(דברים א): "וְלֹא־אֵתָּן אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר דָּרַךְ־בָּהּ".
וְכַתִּיב (שופטים א): "וַיִּתְּנוּ לְכָלֹכ אֶת־חֲבֹרֹן": שִׁבְעַ
שָׁנִים נִבְנְתָה. (סוטה לד) אֲפָשָׁר שֶׁבָּנָה חָם אֶת
חֲבֹרֹן לְכְנַעַן בְּנוֹ הַקָּטָן קָדָם שִׁיבְנָה אֶת צֶעַן
לְמִצְרַיִם בְּנוֹ הַגָּדוֹל? אֵלֶּה שֶׁהִיתָה מְבִנָּה בְּכָל טוֹב
עַל אֶחָד מִשְׁבָּעָה בְּצֶעַן, וְכֵאֵל הַדּוּדִיעָף שֶׁבָּחָה שֶׁל
אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל: שָׁאִין לָךְ טְרָשִׁין בְּאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל יוֹתֵר
מִחֲבֹרֹן, לְפִיכָף הַקְצִיָּה לְקַבְרוֹת מֵתִים; וְאֵין לָךְ
מַעֲלָה בְּכָל הָאֲרָצוֹת כְּמִצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית יג):
"כְּגֹן־ה' בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם", וְצֶעַן הִיא הַמַּעֲלָה שֶׁבְּאֶרֶץ
מִצְרַיִם, שֶׁשֶּׁם מוֹשֶׁה הַמְּלָכִים, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיה ל):
"כִּי־הָיוּ בְּצֶעַן שָׁרִיו", וְהִיתָה חֲבֹרֹן טוֹבָה מִמֶּנָּה

הָיָה הַפְּסֻלָּת שֶׁל אֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל, שֶׁכֵּן דָּרַךְ הַתְּגָרִים
מִרְאִין אֶת הַפְּסֻלָּת תַּחֲלָה וְאַחֵר כְּפֹ מִרְאִין אֶת
הַשְּׂבָח: (יח) אֶת־הָאָרֶץ מֵהָהוּא. (במ"ר) יֵשׁ
אֶרֶץ מְגִדֵּלֹת גְּבוּרִים, וְיֵשׁ אֶרֶץ מְגִדֵּלֹת חֲלָשִׁים, יֵשׁ
מְגִדֵּלֹת אוֹכְלוֹסִין, וְיֵשׁ מְמַעֲטֹת אוֹכְלוֹסִין: הַחֹזֶק
הוּא הַרְפָּה. (במ"ר) סִימֵן מִסֵּר לָהֶם: אִם בְּפִרְזִים
יוֹשְׁבִין - חֲזָקִים הֵם, שְׁסוּמְכִין עַל גְּבוּרָתָם, וְאִם
בְּעָרִים בְּצוּרוֹת הֵם יוֹשְׁבִין - חֲלָשִׁים הֵם:
(יט) הַבְּמִחְנִים. תַּרְגוּמוֹ: הַבְּפִצְחִין. כְּרַפִּין
פְּצוּחִין וּפְתוּחִין מֵאֵין חוּמָה: הַטּוֹבָה הִיא.
בְּמַעֲיָנוֹת וְתַהוֹמוֹת טוֹבִים וּבְרִיאִים: (כ) הַיֹּשֵׁבָה
עַץ. אִם יֵשׁ בָּהֶם אָדָם כָּשֶׁר שִׁיגֵן עֲלֵיהֶם בְּזִכּוֹתָו:
בְּכוּרֵי עֲנָבִים. יְמִים שֶׁהָעֲנָבִים מִתְּפָשְׁלִין בְּבִכּוּר:
(כא) מִמִּדְבָּר־צֹן עַד־רֶחֶב לְבָא חֲמַת. הָלְכוּ
בְּגִבּוּלִיָּה בְּאֶרֶץ וּבְרֶחֶב כְּמִין גֵּא"ם: הָלְכוּ רוּחַ גְּבוּל
דְּרוּמִית - מִמִּקְצוֹעַ מִזְרָח עַד מִקְצוֹעַ מַעֲרָב, כְּמוֹ
שֶׁצִּוָּה מֹשֶׁה: "עֲלוּ זֶה בַּנֶּגֶב", דָּרַךְ גְּבוּל דְּרוּמִית־
מִזְרָחִית עַד הַיָּם, שֶׁהֵם הוּא גְּבוּל מַעֲרָבִי, וּמִשָּׁם

טַנִּים דְּמִצְרַיִם: כג וְאֵתוּ עַד נַחֲלָא
דְּאֶתְפָּלָא וְקִצּוּ מִתַּמָּן עוֹבְרֵתָא
וְאֶתְפַּל עֲנָבִין חֵד וְנָטְלוּהִי
בְּאֵרִיקָא בְּתֵרִין וּמִן רִמּוֹנֵיָא וּמִן
תְּאֵנֵיָא: כד לְאֶתְרָא הָהוּא קָרָא
נַחֲלָא דְּאֶתְפָּלָא עַל עֶסֶק אֶתְפָּלָא
דְּקִצּוּ מִתַּמָּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:
כה וְתָבוּ מִלְּאָלָּלָא יֵת אֲרַעָא
מִסּוּף אֲרַבְעִין יוֹמִין: כו וְאֶזְלוּ
וְאֵתוּ לֹת מִשֶּׁה וּלֹת אֶהֱרֹן וּלֹת
כָּל כְּנִשְׁתָּא דְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִדְבָּרָא
דְּפֶאֱרֹן לְרָקִם וְאֶתִּיבוּ יִתְהוֹן
פִּתְגָמָא וְיֵת כָּל כְּנִשְׁתָּא
וְאֶחָזִיאֲנוּן יֵת אָבָא דְּאֲרַעָא: כז
וְאֶשְׁתַּעִּיאוּ לָהּ וְאָמְרוּ אֶתִּינָא
לְאֲרַעָא דִּי שְׁלַחְתָּנָא וְאָף עֲבָדָא
חֵלֶב וּדְבֶשׁ הִיא וְדִין אָבָה:
כח לַחֹד אָרִי תִקִּיף עָמָא דִּיתֵב
בְּאֲרַעָא וְקִרְוֵיָא כְּרִיכֵן וְכִרְבֵּן
לְחֻדָּא וְאָף בְּנֵי גִבְרֵיָא חֲזִינָא
תַּמָּן: כט עֲמַלְקָאָה יֵתֵב בְּאֲרַע
דְּרוּמָא וְחֶתְתָּא וִיבוּסָאָה

שְׁנַיִם נִבְנְתָהּ לִפְנֵי צֶעַן מִצְרַיִם: כג וַיָּבֹאוּ
עַד-נַחֲלָא אֲשָׁכַל וַיִּכְרְתוּ מִשָּׁם זְמוּרָה וְאֲשָׁכּוֹל
עֲנָבִים אֶחָד וַיִּשְׁאַהּוּ בַּמוֹט בְּשָׁנִים וּמִן
הַרְמֹנִים וּמִן-הַתְּאֵנִים: כד לַמָּקוֹם הַהוּא
קָרָא נַחֲלָא אֲשָׁכּוֹל עַל אֲדוֹת הָאֲשָׁכּוֹל אֲשֶׁר-
כָּרְתוּ מִשָּׁם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: כה וַיָּשֻׁבוּ מִתּוֹר
הָאָרֶץ מִקֵּץ אַרְבָּעִים יוֹם: כו וַיֵּלְכוּ וַיָּבֹאוּ
אֶל-מֹשֶׁה וְאֶל-אַהֲרֹן וְאֶל-כָּל-עֵדֶת בְּנֵי-
יִשְׂרָאֵל אֶל-מִדְבַּר פָּאֲרֹן קִדְשָׁה וַיֵּשִׁיבוּ אֹתָם
דָּבָר וְאֶת-כָּל-הָעֵדָה וַיֵּרְאוּם אֶת-פְּרִי
הָאָרֶץ: כז וַיִּסְפְּרוּ-לוֹ וַיֹּאמְרוּ בָּאֲנוּ אֶל-
הָאָרֶץ אֲשֶׁר שְׁלַחְתָּנוּ וְגַם זִבַּת חֵלֶב וּדְבֶשׁ
הִוא וְזֶה-פְרִיָהּ: כח אָפֶס כִּי-עָזוּ הָעָם הַיֹּשֵׁב
בָּאָרֶץ וְהָעָרִים בְּצֻרוֹת גְּדֹלֹת מְאֹד וְגַם-יִלְדֵי
הָעֵמֶק רָאִינוּ שָׁם: כט עֲמַלְק יוֹשֵׁב בָּאָרֶץ

רש"י

אַרְבָּעִים יוֹם. וְהָלָא אַרְבַּע מֵאוֹת פְּרָסָה עַל אַרְבַּע
מֵאוֹת פְּרָסָה הִיא, וּמִהֵלֶךְ אָדָם בֵּינוֹנִי עֲשָׂרָה
פְּרָסָאוֹת לְיוֹם, הָרִי מִהֵלֶךְ אַרְבָּעִים יוֹם מִן הַמִּזְרָח
לְמַעֲרָב, וְהֵם הָלְכוּ אַרְבָּה וְרַחֲבָה? אֵלָּא שְׁגָלוּ
לִפְנֵי הַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא שִׁיגוֹר עֲלֵיהֶם יוֹם לְשָׁנָה,
קֶצֶר לִפְנֵיהֶם אֶת הַדֶּרֶךְ: (כו) וַיֵּלְכוּ וַיָּבֹאוּ. (סוטה
לד) מֵהוּ "וַיֵּלְכוּ"? לְהִקְשֵׁי הַלִּיכְתָּן לְבִיאָתָן: מֵה
בִּיאָתָן בַּעֲצָה רָעָה, אִף הַלִּיכְתָּן בַּעֲצָה רָעָה:
וַיֵּשִׁיבוּ אֹתָם דָּבָר. אֶת מֹשֶׁה וְאֶת אֶהֱרֹן:
(כז) זִבַּת חֵלֶב וּדְבֶשׁ הִיא. (במדבר רבה) כָּל דָּבָר
שֶׁקָר שָׁאִין אוֹמְרִים בּוֹ קֶצֶת אֲמַת בְּתַחֲלָתוֹ, אֵין
מִתְקִים בְּסוּפּוֹ: (כח) בְּצֻרוֹת. לְשׁוֹן חֹזֶק.
וְתַרְגּוּמוֹ: כְּרִיכֵן. לְשׁוֹן בִּירְנִיּוֹת עֲגֻלוֹת, וּבִלְשׁוֹן
אַרְמִי כְּרִיד עֲגֹל: (כט) עֲמַלְק יוֹשֵׁב וְגו'. לִפִּי
שִׁנּוּי בְּעֲמַלְק כְּבָר, הַזְכִּירוּהוּ מְרַגְלִים כְּדִי לִירָאֵם:

שְׁבַע חֲלָקִים: (כג) זְמוּרָה. שׁוֹכֵת גֶּפֶן וְאֲשָׁכּוֹל
שֶׁל עֲנָבִים תְּלוּי בָּהּ: וַיִּשְׁאַהּוּ בַּמוֹט בְּשָׁנִים.
מִמִּשְׁמַע שְׁנֵאֲמַר "וַיִּשְׁאַהּוּ בַּמוֹט", אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁהוּא
בְּשָׁנִים? מֵה תִּלְמוּד לומר "בְּשָׁנִים"? - (סוטה לד)
בְּשָׁנִי מוֹטוֹת. הֵא כִּיצַד? שְׁמוּנָה נָטְלוּ אֲשָׁכּוֹל, אֶחָד
נָטַל תְּאֵנָה, וְאֶחָד רִמּוֹן, וְהוֹשַׁע וְכָלֶב לֹא נָטְלוּ
כָּלוּם, לִפִּי שֶׁכָּל עֲצָמָם לְהוֹצִיא דָּבָה נִתְּפֹנוּ: כָּשֶׁם
שְׁפָרְיָה מִשְׁנָה, כֹּף עָמָה מִשְׁנָה. וְאִם חִפֵּץ אִתָּהּ
לִידַע כְּמָה מִשְׁאוּי אֶחָד מֵהֶם, צֹא וּלְמַד מֵאֲבָנִים
שֶׁהִקִּימוּ בְּגִלְגָּל (יהושע ד): "הִרִימוּ לָהֶם אִישׁ אֶבֶן
אֶחָת מִן הַיַּרְדֵּן עַל שְׁכֻמוֹ וְהִקִּימוּהָ בְּגִלְגָּל",
וּשְׁקֻלוֹם רַבּוּתֵינוּ מִשְׁקַל כָּל אֶחָת אַרְבָּעִים
סָאָה - וְגַמִּירִי: טוֹנָא דְּמִידְלִי אֲנִישׁ עַל כְּתֻפָּה אֵינוּ
אֵלָּא שְׁלִישׁ מִשְׁאוּי, מִמִּשְׁאוּי שְׁמִסְעִין אוֹתוֹ
לְהָרִים: תוֹרָה כד (כה) וַיָּשֻׁבוּ מִתּוֹר הָאָרֶץ מִקֵּץ

וְאִמְרָאָה יָתֵב בְּטוֹרָא וּכְנַעֲנָא
 יָתֵב עַל יָמָא וְעַל כִּיף יִרְדְּנָא:
 ל וְאַצִּית כָּלֵב יָת עֲמָא לְמִשָּׁה
 וְאָמַר מִיִּסְק גִּיִּסְק וְנִירַת יִתְה אָרִי
 מִיכָל גִּיכּוֹל לָהּ: לֹא וְגִבְרִיָּא דִּי
 סָלִיקוּ עִמָּה אָמְרוּ לֹא גִיכּוֹל
 לְמִיִּסְק לָנֹת עֲמָא אָרִי תִקְיָף הוּא
 מִנָּנָא: לֵב וְאַפִּיקוּ שׁוּם בִּישׁ עַל
 אֲרַעָא דִּי אֲלִילוּ יִתְה לָנֹת בְּנֵי
 יִשְׂרָאֵל לְמִימַר אֲרַעָא דִּי עֲבִרְנָא
 בָּהּ לֹאֲלֵלָא יִתְה אֲרַעָא מְקַטְלַת
 יִתְבָּהָא הִיא וְכָל עֲמָא דִּי חֲזִינָא
 כְּגוּה אֲנָשִׁין דְּמִשְׁחָן: לֵג וְתַמָּן
 חֲזִינָא יָת גִּבְרִיָּא בְּנֵי עֲנָק מִן
 גִּבְרִיָּא וְחִוִּינָא בְּעִינֵי נַפְשָׁנָא
 כְּקַמְצִין וְכֵן הוֹינָא בְּעִינֵיהוּן:
 א וְאַרִימַת כָּל כְּנַשְׁתָּא וְיִהְיֹו יָת
 קְלָהוֹן וּבְכוּ עֲמָא בְּלִילִיָּא הֵהוּא:
 ב וְאַתְרַעְמוּ עַל מִשָּׁה וְעַל אֲהֶרֶן
 כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמְרוּ לְהוֹן כָּל
 כְּנַשְׁתָּא לָוִי דְּמִיתָנָא בְּאַרְעָא
 דְּמִצְרַיִם אוּ בְּמִדְבָּרָא הַדִּין לָוִי

הַנֶּגֶב וְהַחֲתִי וְהַיְבוֹסִי וְהָאֱמֹרִי יוֹשֵׁב בְּהָר
 וְהַכְּנַעֲנִי יוֹשֵׁב עַל-הַיָּם וְעַל יַד הַיַּרְדֵּן כִּשׁׁי:
 וַיִּהְיֶה כָּלֵב אֶת-הָעָם אֶל-מִשָּׁה וַיֹּאמֶר עָלָה
 נַעֲלָה וִירַשְׁנוּ אֹתָהּ כִּי-יָכוֹל נוֹכַח לָהּ כִּשׁׁי:
 לֹא וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר-עָלוּ עִמּוֹ אָמְרוּ לֹא נוֹכַח
 לַעֲלֹת אֶל-הָעָם כִּי-חָזָק הוּא מִמֶּנּוּ כִּשׁׁי:
 לֵב וַיֵּצִיאוּ דִבַּת הָאָרֶץ אֲשֶׁר תָּרוּ אֹתָהּ אֶל-בְּנֵי
 יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר הָאָרֶץ אֲשֶׁר עֲבַרְנוּ בָּהּ לְתוֹר
 אֹתָהּ אֲרֶץ אֲכָלֶת יוֹשְׁבֶיהָ הִוא וְכָל-הָעָם
 אֲשֶׁר-רָאִינוּ בְּתוֹכָהּ אֲנָשִׁי מַדּוֹת כִּשׁׁי: לֹא וַיִּשְׁם
 רָאִינוּ אֶת-הַנֶּפִּילִים בְּנֵי עֲנָק מִן-הַנֶּפִּילִים וַנִּהְיִ
 בְּעֵינֵינוּ כַּחֲגֻבִים וְכֵן הִיָּינוּ בְּעֵינֵיהֶם כִּשׁׁי:
 יד א וַתִּשָּׂא כָל-הָעֵדָה וַיִּתְּנוּ אֶת-קוֹלָם וַיִּכְפּוּ
 הָעָם בְּלִילָה הַהוּא כִּשׁׁי: ב וַיִּלְנוּ עַל-מִשָּׁה
 וְעַל-אֲהֶרֶן כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמְרוּ אֱלֹהִים

רשׁׁי

מִמֶּנּוּ. (במדבר רבה) כְּבִיכּוֹל כְּלָפִי מַעֲלָה אָמְרוּ:
 (לֵב) אֲכָלֶת יוֹשְׁבֶיהָ. בְּכָל מְקוֹם שֶׁעֲבַרְנוּ מִצְּאֻנוֹם
 קוֹבְרֵי מֵתִים. וְהַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא עָשָׂה לְטוֹכָהּ, כְּדִי
 לְטַרְדָּם בְּאֲבָלָם וְלֹא יִתְּנוּ לֵב לֵאלֹהִים: אֲנָשִׁי מַדּוֹת.
 גְּדוֹלִים וּגְבוּהִים וְצָרִיף לְתֵת לָהֶם מִדָּה, כְּגוֹן גְּלִית
 (שמואל א יז): "גִּבְהוֹ שֵׁשׁ אַמּוֹת וָזֶרֶת" וְכֵן (שמואל
 ב כא): "אִישׁ מְדוּן" (ד"ה א יא): "אִישׁ-מִדָּה":
 (לֵג) הַנֶּפִּילִים. עֲנָקִים מִבְּנֵי שְׁמִיחָזִי וְעֻזָּאֵל שֶׁנֶּפְלוּ
 מִן הַשָּׁמַיִם בִּימֵי דֹר אָנוֹשׁ (יומא ס): וְכֵן הִיָּינוּ
 בְּעֵינֵיהֶם. שֶׁמַּעֲנוּ אוֹמְרִים זֶה לָזֶה: "נִמְלִים (רא"ם
 ובס"א: חֲגֻבִים) יֵשׁ בְּכַרְמִים כְּאֲנָשִׁים" (סוטה לה):
 עֲנָק. שֶׁמַּעֲנִיקִים חֲמָה בְּקוֹמָתָן: (א) כָּל-הָעֵדָה.
 סִנְהֶדְרָאוֹת: (ב) לוֹי-מִתְּנֹו. הַלּוֹאִי וּמִתְּנֹו: תורה ג

עַל יַד הַיַּרְדֵּן. "יָד" כְּמִשְׁמְעוֹ, אֲצֵל הַיַּרְדֵּן וְלֹא
 תוֹכְלוּ לַעֲבוֹר: (ל) וַיִּהְיֶה כָּלֵב. הַשְׁתִּיק אֶת כָּלָם:
 אֶל-מִשָּׁה. (במדבר רבה) לְשִׁמְעַע מַה שִּׁידְבַּר בְּמִשָּׁה,
 צוּחַ וְאָמַר: וְכִי זֹו בְּלִבְד עָשָׂה לָנוּ בֶּן עֲמָרָם?
 הַשּׁוֹמֵעַ הָיָה סְבוּר שֶׁבֹא לְסַפֵּר בְּגִנּוּתוֹ, וּמִתּוֹךְ שֶׁהָיָה
 בְּלִבָּם עַל מִשָּׁה בְּשִׁכִּיל דְּבָרֵי הַמְּרַגְלִים, שֶׁתְּקוּ כָלָם
 לְשִׁמְעַע גִּנּוּתוֹ. אָמַר: וְהִלֵּא קִרַּע לָנוּ אֶת הָיִם, וְהוֹרִיד
 לָנוּ אֶת הַמָּן, וְהִגִּיד לָנוּ אֶת הַשְּׁלֹ: עָלָה נַעֲלָה.
 אֲפִלּוּ בְּשָׁמַיִם, וְהוּא אוֹמַר: "עֲשׂוּ סְלֻמוֹת וְעָלוּ
 שָׁם" - נִצְלִית בְּכָל דְּבָרָיו: וַיִּהְיֶה. לְשׁוֹן שְׁתִּיקָה, וְכֵן
 (זכריה ב): "הֵם כָּל בְּשָׂר" (עמוס ו): "הֵם כִּי לֹא
 לְהַזְכִּיר", כֵּן דִּרְךְ בְּנֵי-אָדָם: הַרּוּצָה לְשִׁתְּק אֲגִדַּת
 אֲנָשִׁים אוֹמַר שִׁי"ט (ס"א הַס): (לֹא) חָזַק הוּא

כָּל־הָעֵדָה לֹא־מָתְנוּ בָּאָרֶץ מִצְרַיִם אוֹ בַּמִּדְבָּר
 הַזֶּה לֹא־מָתְנוּ כִּסְ"י: ג וְלָמָּה יְהוָה מֵבִיא אֹתָנוּ
 אֶל־הָאָרֶץ הַזֹּאת לְנָפֶל בְּחָרֶב בָּחֶרֶב נַשִּׁינוּ וְשָׁפְנוּ
 יְהוּי לָבוּ הַלֹּא טוֹב לָנוּ שׁוֹב מִצְרַיִם:
 וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל־אָחִיו נָתַנָּה רֹאשׁ וְנִשְׁוֹבָה
 מִצְרַיִם: ח וַיִּפֹּל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עַל־פְּנֵיהֶם
 לִפְנֵי כָל־קָהֶל עֵדֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: וַיְהוֹשֻׁעַ
 בֶּן־נּוּן וְכָלֶב בֶּן־יִפְתָּה מִן־הַתָּרִים אֶת־הָאָרֶץ
 קָרְעוּ בִגְדֵיהֶם: וַיֹּאמְרוּ אֶל־כָּל־עֵדֶת בְּנֵי־
 יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר הָאָרֶץ אֲשֶׁר עָבְרָנוּ בָּהּ לְתוֹר
 אֹתָהּ טוֹבָה הָאָרֶץ מְאֹד מְאֹד: שְׁלִישִׁי ח אִם־
 חֶפֶץ בָּנוּ יְהוָה וְהֵבִיא אֹתָנוּ אֶל־הָאָרֶץ הַזֹּאת
 וְנִתְּנָה לָנוּ אָרֶץ אֲשֶׁר־הוּא זֹבַת חֶלֶב וְדִבְשׁ:
 ט אֲךָ בִּיהוָה אֶל־תִּמְרְדוּ וְאַתֶּם אֶל־תִּירְאוּ
 אֶת־עַם הָאָרֶץ כִּי לִחְמָנוּ הֵם סָר צֶלֶם
 מַעֲלֵיהֶם וַיְהוָה אֹתָנוּ אֶל־תִּירָאם כִּסְ"י:
 וַיֹּאמְרוּ כָל־הָעֵדָה לְרָגוּם אֹתָם בַּאֲבָנִים
 וּכְבוֹד יְהוָה נִרְאָה בְּאַהֲל מוֹעֵד אֶל־כָּל־בְּנֵי
 יִשְׂרָאֵל כִּסְ"י: פ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עַד־
 אֲנִי יִנְאַצְנִי הָעָם הַזֶּה וְעַד־אֲנִי לֹא־יִאֱמִינוּ בִּי בְּכָל־הָאֲתוֹת אֲשֶׁר־

דְּמִיתָנָא: ג וְלָמָּה יִי מַעַל יִתְנָא
 לְאַרְעָא הָדָא לְמִנְפֹּל בְּחָרֶב
 נִשְׁנָא וְשָׁפְלָנָא יְהוֹן לְבָזָא הָלָא
 טֹב לָנָא דִּי נְתוּב לְמִצְרַיִם:
 ד וַיֹּאמְרוּ גְבֵר לְאַחֵוְהִי נִמְנִי
 רִישָׁא וְנְתוּב לְמִצְרַיִם: ה וְנִפֹּל
 מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עַל אִפְּהִיוֹן קָדָם כָּל
 קָהֶל כְּנִשְׁתָּא דְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל:
 ו וַיְהוֹשֻׁעַ בֶּר נּוּן וְכָלֶב בֶּר יִפְתָּה
 מִן מַאֲלֵלִי יִת אֶרְעָא בָּזְעוּ
 לְבוֹשִׁיהוֹן: ז וַיֹּאמְרוּ לְכָל כְּנִשְׁתָּא
 דְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִימָר אֶרְעָא דִּי
 עֲבָרְנָא בָּהּ לֹאֲלָלָא יִתָּה טָבָא
 אֶרְעָא לְחָדָא לְחָדָא: ח אִם רַעְוָא
 כְּנָא קָדָם יִי וְעַל יִתְנָא לְאַרְעָא
 הָדָא וְיִתְנָה לָנָא אֶרְעָא דִּי הִיא
 עֲבָדָא חֶלֶב וְדִבְשׁ: ט בְּרָם
 בְּמִימָרָא דִּי לֹא תִמְרְדוּן וְאַתּוּן
 לֹא תִדְחִלוּן מִן עַמָּא דְּאַרְעָא אֲרִי
 בִידְנָא מִסִּירִין אֲנוּן עַדָּא תִקְפְּהוּן
 מִנְהוּן וּמִימָרָא דִּי בְּסַעֲדָנָא לֹא
 תִדְחִלוּן מִנְהוּן: י וַיֹּאמְרוּ כָּל
 כְּנִשְׁתָּא לְמִרְגָּם יִתְהוּן בְּאַבְנֵיָא
 וַיִּקְרָא דִּי אֶתְגַּלִּי בְּמִשְׁכַּן זִמְנָא
 לְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: יא וַיֹּאמֶר יִי
 לְמֹשֶׁה עַד אִימְתִי יְהוֹן מִרְגְּזִין
 קָדָמִי עַמָּא הָדִין וְעַד אִימְתִי לֹא
 יִהְיִמְנוּן בְּמִימָרִי בְּכָל אֲתִיָּא דִּי

רש"י

עֲלֵיהֶם (סוטה לח). דָּבָר אַחֵר: צִלּוֹ שֶׁל הַמָּקוֹם סָר
 מִעֲלֵיהֶם: (י) לְרָגוּם אֹתָם. אֶת יְהוֹשֻׁעַ וְכָלֶב:
 וּכְבוֹד ה'. (כמדבר רבה) הֶעֱנָן יָרַד שָׁם: (יא) עַד־
 אָנֹכָה. עַד הֵיכָן: יִנְאַצְנִי. יִרְגִּזוּנִי: בְּכָל הָאֲתוֹת.
 בְּשָׂכִיל כָּל הַנִּסִּים שֶׁעָשִׂיתִי לָהֶם הִיָּה לָהֶם לְהֶאֱמִין

(ד) נִתְּנָה רֹאשׁ. כְּתִרְגוּמוֹ: "נִמְנִי רִישָׁא". נָשִׁים
 עָלֵינוּ מָלָךְ. וְרִבּוּתֵינוּ פִּירְשׁוּ לְשׁוֹן עֲבֹדַת אֱלִילִים:
 תוֹרָה ה (ט) אֶל־תִּמְרְדוּ. וְשׁוֹב — וְאַתֶּם אֶל־תִּירְאוּ:
 כִּי לִחְמָנוּ הֵם. נֹאכְלִים כָּלֶחֶם: סָר צֶלֶם. מִגִּגָּם
 וְחִזְקָם; כְּשֶׁרִים שֶׁבָּהֶם מֵתוּ: אִיּוֹב שֶׁהָיָה מִגִּין

עֲשִׂיתִי בְּקִרְבּוֹ כִּשְׁׁׁי: יב אֲכַנּוּ בַדְּבַר וְאוֹרְשָׁנוּ
וְאַעֲשֶׂה אֹתְךָ לְגוֹי־גָדוֹל וְעַצוֹם מִמֶּנּוּ כִּשְׁׁי:
יג וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה וְשִׁמְעוּ מִצְרִים כִּי־
הָעִלִּית בְּכַחֲךָ אֶת־הָעַם הַזֶּה מִקִּרְבּוֹ כִּשְׁׁי:
יד וַאֲמָרוּ אֶל־יֹשֵׁב הָאָרֶץ הַזֹּאת שִׁמְעוּ כִּי־
אַתָּה יְהוָה בִּקְרַב הָעַם הַזֶּה אֲשֶׁר־עֵין בְּעֵין
נִרְאָה | אַתָּה יְהוָה וְעַנְנְךָ עֹמֵד עֲלֵהֶם וּבַעֲמֹד
עֲנֹן אַתָּה הֹלֵךְ לִפְנֵיהֶם יוֹמָם וּבַעֲמֹד אֵשׁ
לַיְלָה כִּשְׁׁי: טו וְהִמַּתָּה אֶת־הָעַם הַזֶּה כְּאִישׁ
אֶחָד וַאֲמָרוּ הַגּוֹיִם אֲשֶׁר־שָׁמְעוּ אֶת־שִׁמְעֶךָ
לֵאמֹר כִּשְׁׁי: טז מִבְּלָתִי יָכֹלֶת יְהוָה לְהַבִּיא אֶת־
הָעַם הַזֶּה אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נִשְׁבַּע לָהֶם
וַיִּשְׁחָטֵם בַּמִּדְבָּר כִּשְׁׁי: יז וְעַתָּה יִגְדַּל־נָא כַּחַ
אֲדֹנִי בְּאִשֶּׁר דִּבַּרְתָּ לֵאמֹר כִּשְׁׁי: יח יְהוָה אֲרֹךְ

עֲבָדִית בִּינִיחוֹן: יב אֲמַחֲנוּן
בְּמוֹתָא וְאַשְׁצִנוּן וְאַעֲבִד יְתָךְ לְעַם
רַב וְתַקִּיף מִנְהוֹן: יג וַאֲמַר מֹשֶׁה
קָדָם יי וַיִּשְׁמְעוּן מִצְרָאִי אַרִי
אַסְקִתָּא בְּחִילְךָ יְת עֲמָא הָדִין
מִבִּינִיחוֹן: יד וַיִּמְרוּן לִיְתֵב אַרְעָא
הָדָא דְשָׁמְעוּ אַרִי אֶת יי דְשָׁכְנִתָּךְ
שְׁרִית בְּגו עֲמָא הָדִין דִּי בְעִינִיחוֹן
חֲזַן שְׂכִינַת יְקָרָא דִּי וְעַנְנָךְ מִטֵּל
עֲלוֹהוֹן וּבַעֲמֹדָא דְעַנְנָא אֶת
מִדְבַּר קְדָמִיחוֹן בִּימָמָא וּבַעֲמֹדָא
דְאַשְׁתָּא בְּלִילִיא: טו וְתַקִּטֵּל יְת
עֲמָא הָדִין בְּגַבְרָא חַד וַיִּמְרוּן
עֲמָמָא דִּי שָׁמְעוּ יְת שְׁמַע גְּבַרְתָּךְ
לְמִימַר: טז מִדְּלִית יוֹכֵלָא קָדָם
יי לְאַעֲלָא יְת עֲמָא הָדִין לְאַרְעָא
דִּי קָנִים לַחוֹן וְקִטְלָנוּן בַּמִּדְבָּרָא:
יז וְכַעַן סָגִי כַעַן חִילָא קָדָם יי
כְּמָא דִּי מְלִילָתָא לְמִימַר: יח יי
מִרְחֻק רְגֵז וּמִסָּגִי לְמַעַבְד טַבּוֹן
שְׂבַק לַעֲזוֹן וְלִמְרוֹד וְלַחֻבְכִּין סִלַּח

רש"י

שְׁהִיכֹלֶת בְּיָדִי לְקַיֵּם הַבְּטָחָתִי: (יב) וְאוֹרְשָׁנוּ. כְּתַרְגוּמוֹ לְשׁוֹן "תְּרוּכִין", וְאִם תֹּאמַר: מָה אֶעֱשֶׂה לְשִׁבּוּעַת אֲבוֹתָ? וְאַעֲשֶׂה אֹתְךָ לְגוֹי־גָדוֹל. שְׁאֵתָה מְזַרְעִם (בַּמִּדְבָּר רַבָּה): (יג) וְשִׁמְעוּ מִצְרִים. וְשִׁמְעוּ אֶת אֲשֶׁר תַּהַרְגֶּם: כִּי־הָעִלִּית. "כִּי" מִשְׁמַשׁ בְּלִשׁוֹן "אֲשֶׁר". וְהֵם רָאוּ אֶת אֲשֶׁר הָעִלִּית בְּכַחֲךָ הַגָּדוֹל אוֹתָם מִקִּרְבָּם, וּכְשִׁישְׁמְעוּ שְׁאֵתָה הוֹרְגֶם, לֹא יֹאמְרוּ שְׁחָטָאוּ לָךְ, אֲלֵא יֹאמְרוּ: שְׁכַנְגְדָם יָכֹלֶת לְהַלְחֵם, אֲבָל בְּנֶגֶד יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ לֹא יָכֹלֶת לְהַלְחֵם, וְזוֹ הִיא: (יד) וַאֲמָרוּ אֶל־יֹשֵׁב הָאָרֶץ הַזֹּאת. כְּמוֹ: "עַל־יֹשֵׁב הָאָרֶץ הַזֹּאת", וְזֶה יֹאמְרוּ עֲלֵיהֶם? מָה שְׁאֵמֹר בְּסוֹף הָעֲנִין: "מִבְּלָתִי יָכֹלֶת יי", בְּשִׁבְלִי שִׁשְׁמְעוּ כִּי אַתָּה ה' שׁוֹכֵן בְּקִרְבָּם, וְעֵין בְּעֵין אַתָּה נִרְאָה לָהֶם, וְהַכֹּל בְּדֶרֶךְ חֶבֶה, וְלֹא הִפְרִיו בְּךָ שְׁנִתְקָה אֲהַבְתָּךְ מֵהֶם עַד הַנָּה:

(טו) וְהִמַּתָּה אֶת־הָעַם הַזֶּה כְּאִישׁ אֶחָד. פְּתָאם, וּמִתּוֹךְ כֶּף: יֹאמְרוּ הַגּוֹיִם אֲשֶׁר־שָׁמְעוּ אֶת־שִׁמְעֶךָ וְגו': (טז) מִבְּלָתִי יָכֹלֶת וְגו'. לְפִי שִׁישׁוּבֵי הָאָרֶץ חֲזָקִים וְגַבּוּרִים, (בְּרוּכוֹת לֵב) וְאִינוּ דוֹמָה פְּרָעָה לְשִׁלְשִׁים וְאַחַד מְלָכִים; זֹאת יֹאמְרוּ עַל יוֹשֵׁב הָאָרֶץ הַזֹּאת: מִבְּלָתִי יָכֹלֶת. מִתּוֹךְ שְׁלֹא הִיָּה יָכֹלֶת בְּיָדוֹ לְהַבִּיאָם - שְׁחָטֵם: יָכֹלֶת. שֵׁם דְּבַר הוּא: (יז) יִגְדַּל־נָא כַּחַ אֲדֹנִי. לַעֲשׂוֹת דְּבוּרָךְ: כְּאִשֶּׁר דִּבַּרְתָּ לֵאמֹר. וּמָהוּ הַדְּבוּר: (יח) ה' אֲרֹךְ אֲפִים. לְצַדִּיקִים וְלִרְשָׁעִים. כְּשִׁעֲלָה מֹשֶׁה לְמָרוֹם מְצִאוֹ מֹשֶׁה לְהַקְדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא שְׁהִיָּה יוֹשֵׁב וְכוּתֵב: "ה' אֲרֹךְ אֲפִים", אָמַר לוֹ: לְצַדִּיקִים? אָמַר לוֹ הַקְדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא: אֵף לִרְשָׁעִים! אָמַר לוֹ: רְשָׁעִים יֵאָבְדוּ! אָמַר לוֹ הַקְדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא: חֲיִיךָ, שְׁאֵתָה צְרִיף לְדְבַר. כְּשִׁחָטָאוּ יִשְׂרָאֵל בְּעֶגְלָא וּבִמְרַגְלִים הִתְפַּלֵּל

אֲפִים וְרֹב־חֶסֶד נִשָּׂא עֹן וּפֶשַׁע וְנִקְהָ לֹא
 יִנְקָה פֶלֶךְ עֹן אֲבוֹת עַל־בָּנִים עַל־שְׁלֵשִׁים
 וְעַל־רִבְעִים רַשִׁי׃ יט סֶלַח־נָא לַעֲוֹן הָעָם הַזֶּה
 כַּגְדֹּל חֶסֶדְךָ וְכֹאֲשֶׁר נִשְׂאתָהּ לָעָם הַזֶּה
 מִמִּצְרַיִם וְעַד־הַנֶּה: כ וַיֹּאמֶר יְהוָה סֶלַח־תִּי
 כַּדְבָּרְךָ רַשִׁי׃ כא וְאוֹלָם חִי־אֲנִי וַיִּמְלֹא כְבוֹד־
 יְהוָה אֶת־כָּל־הָאָרֶץ רַשִׁי׃ כב כִּי כָל־הָאֲנָשִׁים
 הָרְאִים אֶת־כְּבוֹדִי וְאֶת־אֲתֹתִי אֲשֶׁר־עָשִׂיתִי
 בְּמִצְרַיִם וּבַמִּדְבָּר וַיִּנָּסוּ אֹתִי זֶה עֹשֶׁר פְּעָמִים
 וְלֹא שָׁמְעוּ בְּקוֹלִי רַשִׁי׃ כג אִם־יֵרָאוּ אֶת־הָאָרֶץ
 אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְתָּם וְכָל־מְנַאֲצֵי לֹא
 יֵרְאוּהָ רַשִׁי׃ כד וְעַבְדִּי כָלֵב עֵקֶב הָיְתָה רוּחַ
 אַחֲרַת עֲמֹו וַיִּמְלֹא אַחֲרֵי וַהֲבִיאתִיו אֶל־הָאָרֶץ
 אֲשֶׁר־בָּא שָׁמָּה וְזָרְעוּ יוֹרְשֶׁנָּה רַשִׁי׃
 כה וְהַעֲמַלְקִי וְהַכְּנַעֲנִי יוֹשֵׁב בְּעֵמֶק מִזְרָח פָּנָו

רש"י

בָּנִים וּשְׁנַיִם בְּמֶן וּשְׁנַיִם בְּשָׁלוֹ וְכו' כְּדֵאִיתָא בְּמִסְכָּת
 עֲרִכִין: (כג) אִם־יֵרָאוּ. לֹא יֵרָאוּ: לֹא יֵרְאוּהָ.
 לֹא יֵרָאוּ אֶת הָאָרֶץ: (כד) רוּחַ אַחֲרָת. (במדבר
 רבה) שְׁתֵּי רוּחוֹת אַחַת בִּפְנֵי וְאַחַת כָּלֵב. לְמַרְגְּלִים
 אָמַר: "אֲנִי עִמָּכֶם בַּעֲצָה", וּכְלָבוֹ הָיָה לוֹמַר הֲאֵמֶת,
 וְעַל־יָדֵי כֵן הָיָה בּוֹ כֹחַ לְהַשְׁתִּיקֶם, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר:
 "וַיִּהְיֶה כָלֵב", שֶׁהָיוּ סְבוּרִים שִׁיאֲמַר כְּמוֹתָם, וְזֶהוּ
 שֶׁנֶּאֱמַר בְּסֹפֶר יְהוֹשֻׁעַ (יהושע יד): "וְאִשָּׁב אוֹתוֹ
 דָּבָר כְּאֲשֶׁר עִם־לִבִּי" וְלֹא "כְּאֲשֶׁר עִם־פִּי":
 וַיִּמְלֹא אַחֲרֵי. וַיִּמְלֹא אֶת לְבוֹ אַחֲרֵי, וְזֶה מִקְרָא
 קָצֵר: אֲשֶׁר־בָּא שָׁמָּה. חִבְרוֹן תִּנָּתֵן לוֹ: יוֹרְשֶׁנָּה.
 כְּתִרְגוּמוֹ: "יִתְרַכְנֶה", יוֹרִישׁוּ אֶת הָעֲנָקִים וְאֶת הָעָם
 אֲשֶׁר בָּהּ. וְאֵין לְתִרְגוּמוֹ "יִתְרַכְנֶה", אֲלֵא בְּמָקוֹם
 יִירְשֶׁנָּה: (כה) וְהַעֲמַלְקִי וְגו'. אִם תִּלְכוּ שָׁם

לְדַמְיָבִין לְאוֹרִיתָהּ וְלֹא תִיבִין
 לֹא מִזְפִּי מִסְעֵר חוֹבִי אֲבָהֶן עַל
 בְּנֵין מְרִדִין עַל דֶּר תְּלִיתִי וְעַל דֶּר
 רִבְעִי: יט שְׁבוּק כְּעֵן לְחוֹבִי
 עֲמָא הָדִין כְּסִגְיָאוֹת טְבוּתָךְ וְכִמָּא
 דִּי שְׁבַקְתָּא לַעֲמָא הָדִין מִמִּצְרַיִם
 וְעַד כְּעֵן: כ וַיֹּאמֶר יְיָ שְׁבַקִּית
 כְּפִתְגָמְךָ: כא וְכִרְם קִנָּם אֲנִי
 וּמִלֵּיא יִקְרָא דִּי יֵת כָּל אֶרְעָא:
 כב אֲרִי כָל גְּבִרְיָא דִּחְזוּ יֵת יִקְרִי
 וְיֵת אֲתוּתִי דִּי עֲבָדִית בְּמִצְרַיִם
 וּבַמִּדְבָּרָא וְנִסְיָאוֹ קִדְמִי דִּנֵּן עֲשֶׂר
 זְמָנִין וְלֹא קִבִּילוּ בְּמִימְרִי:
 כג אִם יִחְזוּן יֵת אֶרְעָא דִּי קִנִּיתִי
 לְאַבְתָּהוֹן וְכָל דְּאֶרְגִּיזוּ קִדְמִי
 לֹא יִחְזוּנָה: כד וְעַבְדִּי כָלֵב חָלַף
 דִּתְהוּה רוּחַ אוֹחֲרִי עִמָּה וְאִשְׁלָם
 כְּתֵר דִּחְלִיתִי וְאִעֲלֶנָּה לְאֶרְעָא דִּי
 עַל לְתִמָּן וּכְנוּחִי יִתְרַכְנֶה:
 כה וְעַמְלָקָא וּכְנַעְנָאָה יִתְבּוּ
 בְּמִישְׁרָא מִזְרָח אֲתַפְּנוּ וְטוּלוּ לְכוּן
 לְמִדְבָּרָא אֲרִח יִמָּא דְסוּף:

מֹשֶׁה לְפָנָיו בְּ"אָרֶץ אֲפִים". אָמַר לוֹ הַקְדוּשׁ־
 בְּרוּךְ־הוּא: וְהֵלֵא אֲמַרְתָּ לִי לְצַדִּיקִים! אָמַר לוֹ:
 וְהֵלֵא אֲמַרְתָּ לִי אֵף לְרָשָׁעִים!: וְנִקְהָ. לְשָׁבִים:
 לֹא יִנְקָה. לְשֹׁאֲנֵן שָׁבִים: תוֹרָה יט (כ) כַּדְבָּרְךָ.
 בְּשִׁבִּיל מַה שֶׁאֲמַרְתָּ "פֶּן יֵאמְרוּ מִבְּלִיתִי יִכְלֹת ה'":
 (כא) וְאוֹלָם. כְּמוֹ "אֲבָל זֹאת אֲעֲשֶׂה לָהֶם": חִי־
 אֲנִי. לְשׁוֹן שְׁבוּעָה: כְּשֶׁם שֶׁאֲנִי חִי וְכְבוֹדִי יִמְלֹא אֶת
 כָּל הָאָרֶץ, כֹּף אֲנִים לָהֶם "כִּי כָל־הָאֲנָשִׁים הָרְאִים
 וְגו'", אִם יֵרָאוּ אֶת הָאָרֶץ, הָרִי זֶה מִקְרָא מִסְרָס.
 חִי־אֲנִי כִּי כָל הָאֲנָשִׁים אִם יֵרָאוּ אֶת הָאָרֶץ וְכְבוֹדִי
 יִמְלֹא אֶת כָּל הָאָרֶץ שְׁלֹא יִתְחַלֵּל שְׁמִי בְּמַגְפָּה הַזֹּאת
 לֵאמֹר: מִבְּלִיתִי יִכְלֹת ה' לְהַבְיֵאם שְׁלֹא אֲמִיתָם פְּתָאם
 כְּאִישׁ אֶחָד אֲלֵא בְּאַחֲוֹר אֲרַבְעִים שָׁנָה; מַעֲט מַעֲט:
 (כב) וַיִּנָּסוּ. כְּמִשְׁמַעוֹ: זֶה עֹשֶׁר פְּעָמִים. שְׁנַיִם

וּסְעוּ לָכֶם הַמִּדְבָּר דֶּרֶךְ יַם־סוּף רַש"י: פ רביעי
 כו וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר:
 כז עַד־מָתִי לַעֲדָה הָרַעָה הַזֹּאת אֲשֶׁר הִמָּה
 מַלְיָנִים עָלַי אֶת־תְּלָנוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר
 הִמָּה מַלְיָנִים עָלַי שְׁמַעְתִּי רַש"י: כח אָמַר אֱלֹהִים
 חִי־אֲנִי נְאֻם־יְהוָה אִם־לֹא כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתֶּם
 בְּאָזְנִי בֶן אֶעֱשֶׂה לָכֶם רַש"י: כט בַּמִּדְבָּר הַזֶּה
 יִפְּלוּ פִגְרֵיכֶם וְכָל־פְּקֻדֵיכֶם לְכָל־מִסְפָּרְכֶם
 מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וּמַעְלָה אֲשֶׁר הִלִּינֶתֶם
 עָלַי רַש"י: ל אִם־אַתֶּם תָּבֹאוּ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר
 נִשְׁאַתִּי אֶת־יָדִי לְשַׁכֵּן אֹתְכֶם בָּהּ כִּי אִם־כָּלֵב
 בֶּן־יִפְנֶה וַיהוֹשֻׁעַ בֶּן־נֹון: לא וּמִפְּכֶם אֲשֶׁר
 אָמַרְתֶּם לָבוֹ יְהִי וַהֲבִיאתִי אֹתָם וַיִּדְעוּ
 אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר מֵאַסְתֶּם בָּהּ: לב וּפִגְרֵיכֶם
 אַתֶּם יִפְּלוּ בַּמִּדְבָּר הַזֶּה רַש"י: לג וּבְנֵיכֶם יִהְיוּ רַעִים בַּמִּדְבָּר אַרְבָּעִים

רש"י

עֶשְׂרִים: תורה ל (לב) וּפִגְרֵיכֶם אַתֶּם. בְּתַרְגוּמוֹ (די
 לְכוֹן) לְפִי שְׁדַבֵּר עַל הַבָּנִים לְהַכְנִיסָם לְאָרֶץ, וּבִקְשׁ
 לֹאמַר: "וְאַתֶּם תָּמוּתוּ", נֹפֵל לְשׁוֹן זֶה כָּאֵן לֹאמַר
 "אַתֶּם": (לג) אַרְבָּעִים שָׁנָה. לֹא מֵת אֶחָד מֵהֶם
 פָּחוֹת מִבֶּן שְׁשִׁים, לְכֹד נִגְזַר אַרְבָּעִים, כְּדִי שִׁיְהִיו
 אוֹתָם שֶׁל בְּנֵי עֶשְׂרִים מְגִיעִים לְכָלֵל שְׁשִׁים. וְשָׁנָה
 רִאשׁוֹנָה הִיְתָה בְּכָלֵל, וְאַף־עַל־פִּי שְׁקִדְמָה לְשִׁלּוּחַ
 הַמְּרַגְלִים, לְפִי שֶׁמִּשְׁעָשֻׂוּ אֶת הַעֲגָל עַל־תָּה גִזְרָה זֹו
 בְּמַחֲשָׁבָה, אֲלֹא שֶׁהִמָּתִין לָהֶם עַד שֶׁתִּמְלֹא סֵאתָם,
 וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר (שְׁמוֹת לב): "וּבִיּוֹם פְּקֻדֵּי" - בְּמִרְגְּלִים,
 "וּפְקֻדְתִּי עֲלֵיהֶם חֲטָאתָם". וְאַף כָּאֵן נֶאֱמַר "תִּשְׁאוּ
 אֶת־עֲוֹנוֹתֵיכֶם" וְלֹא עֲוֹנְכֶם - שְׁתֵּי עֲוֹנוֹת: שֶׁל עֲגָל
 וְשֶׁל תְּלוּנָה, וְחָשַׁב לָהֶם בְּמִנְיֵן חֲטָאתָם מִקְצַת שָׁנָה
 כְּכֹלָה, וּכְשֶׁנִּכְנְסוּ לְשִׁנַּת שְׁשִׁים מֵתוֹ אוֹתָם שֶׁל בְּנֵי

יִהְיוּ אֹתְכֶם, מֵאַחַר שֶׁאֵינִי עִמָּכֶם: מִחֵר פָּנָו.
 לְאַחֲרֵיכֶם וּסְעוּ לָכֶם וְגו': תורה כו (כז) לַעֲדָה
 הָרַעָה וְגו'. אֵלּוּ הַמְּרַגְלִים. (מְגִילָה כ"ג ב') מִכָּאֵן
 לְ"עֲדָה" שֶׁהִיא עֲשָׂרָה: אֲשֶׁר הִמָּה מַלְיָנִים. אֶת
 יִשְׂרָאֵל עָלַי: אֶת־תְּלָנוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הִמָּה
 מַלְיָנִים. הַמְּרַגְלִים מַלְיָנִים אוֹתָם עָלַי, שְׁמַעְתִּי:
 (כח) חִי־אֲנִי. לְשׁוֹן שְׁבוּעָה: אִם־לֹא וְגו' בֶּן
 אֶעֱשֶׂה. כְּכִיכֹל אֵינִי חִי: כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתֶּם.
 שְׁבִקְשֶׁתֶּם מִמֶּנִּי: "אוּ בַּמִּדְבָּר הַזֶּה לֹו־מִתְּנוּ":
 (כט) וְכָל־פְּקֻדֵיכֶם לְכָל־מִסְפָּרְכֶם. (ב"ב קכ"א ב')
 כָּל הַנִּמְנָה לְכָל מִסְפָּר שֶׁאַתֶּם נִמְנִין בּוֹ, כְּגֹון לְצִאת
 וְלָבֹא לְצִבָּא וְלִתַּת שְׁקָלִים, כָּל הַמְּנוּיִים לְכָל אוֹתָן
 מִסְפָּרוֹת יָמוּתוֹ, וְאֵלּוּ הֵן "מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וְגו'",
 לְהוֹצִיא שְׁבִטוֹ שֶׁל לֹוי, שֶׁאֵין פְּקוּדֵיהֶם מִבֶּן

שָׁנָה וּנְשָׂאוֹ אֶת־זְנוּתֵיכֶם עַד־תֵּם פְּגִרְכֶם
בַּמִּדְבָּר כִּסִּי: לֹד בְּמִסְפַּר הַיָּמִים אֲשֶׁר־תָּרַתֶם
אֶת־הָאָרֶץ אַרְבַּעַיִם יוֹם יוֹם לַשָּׁנָה יוֹם לַשָּׁנָה
תֵּשָׂאוּ אֶת־עֲוֹנֹתֵיכֶם אַרְבַּעַיִם שָׁנָה וַיִּדְעֻתֶם
אֶת־תְּנוּאַתִּי כִסִּי: לֹה אֲנִי יְהוָה דִּבַּרְתִּי אִם־לֹא |
זֹאת אַעֲשֶׂה לְכָל־הָעֵדָה הָרָעָה הַזֹּאת
הַנוֹעֲדִים עָלַי בַּמִּדְבָּר הַזֶּה יִתְּמוּ וְשֵׁם יִמָּתוּ:
לֹ וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־שָׁלַח מֹשֶׁה לְתוֹר אֶת־
הָאָרֶץ וַיָּשְׁבוּ כְּתִיב וַיִּלְוּנוּ קִרִּי וַיִּלְּנוּ עָלָיו אֶת־כָּל־
הָעֵדָה לְהוֹצִיא דָבָה עַל־הָאָרֶץ כִּסִּי: לֹ וַיִּמָּתוּ
הָאֲנָשִׁים מוֹצְאֵי דִבַּת־הָאָרֶץ רָעָה בַּמִּגְפָּה
לִפְנֵי יְהוָה כִּסִּי: לֹח וַיְהוֹשֻׁעַ בֶּן־נֹון וְכָל־בֶּן־
יִפְנֶה חַיּוֹ מִן־הָאֲנָשִׁים הָהֵם הַהֲלָכִים לְתוֹר
אֶת־הָאָרֶץ כִּסִּי: לֹט וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶת־הַדְּבָרִים
הָאֵלֶּה אֶל־כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּתְּאֲבְלוּ הָעָם
מְאֹד: מ וַיִּשְׁכְּמוּ בִּבְקָר וַיַּעֲלוּ אֶל־רֹאש־הָהָר

ויקבלון ית חוביכון עד דיסופון
פגריכון במדברא: לֹד במנן
יומא די אללתון ית ארעא
ארבעין יומין יומא לשפא יומא
לשפא תקבלון ית חוביכון
ארבעין שנין ויתדעון ית
דאתרעמתון עלי: לֹה אנא יי
גזרית במימרי אם לא דא אעבד
לכל כנשתא בישתא דא
דאזדמנן עלי במדברא דדין
יסופון ותמן ימותון: לו וגבריא
די שלח משה לאללא ית ארעא
ותבו וארעימו עלוהי ית כל
כנשתא לאפקא שום ביש על
ארעא: לֹו ומיתו גבריא דאפיקו
שום ביש על ארעא במותנא קדם
יי: לֹח ויהושע בר נון וכלב בר
יפנה אתקיימו מן גבריא האנון
דאזלו לאללא ית ארעא:
לט ומליל משה ית פתגמא
האלין לכל בני ישראל ואתאבלו
עמא לחדא: מ ואקדימו
בצפרא וסליקו לריש טורא
למימר הא אנחנא סלקין לאתרא

רש"י

חטאו כלשון ונשתרבו לשונם עד טבורם ותולעים
יוצאים מלשונם ובאין לתוך טבורם, לכך נאמר
"במגפה" ולא "במגפה". וזהו "לפני ה'", באותה
הראויה להם על־פי מדותיו של הקדוש־ברוך־
הוא שהוא מודד מדה כנגד מדה: (לח) ויהושע
וכלב חיו. מה תלמוד לומר "חיו מן־האנשים
ההם"? אלא מלמד שנטלו (כ"ב קיז) חלקם של
מרגלים בארץ וקמו פחיתים לחיים: תורה לט
(מ) אל־ראש־ההר. הוא הדרך העולה לארץ
ישראל: הננו ועלינו אל־המקום. לארץ־ישראל:
אשר־אמר ה'. לתתה לנו, שם נעלה: פי חטאנו.
על אשר אמרנו: "הלא טוב לנו שוב מצרימה":

עשרים: ונשאנו את־זנותיכם. כתרגומו: "ויקבלון
ית חוביכון": (לד) את־תנואתי. שהניאותם את
לבבכם מאחרי. תנואה - לשון הסרה, כמו (במדבר
ל): "כִּי־הֵנִיא אֲבִיהָ אֶתָּה": תורה לה (לו) וַיָּשְׁבוּ
וַיִּלְּנוּ עָלָיו. וכששבו מתור הארץ הרעימו עליו את
כל העדה בהוצאת דבה, אותם אנשים - וימתו. כל
הוצאת דבה לשון חנוף דברים שמלקיחים לשונם
לאדם לדבר בו, כמו (שיר השירים ו): "דוֹכָב שִׁפְתֵי
יְשָׁנִים", וישנה לטובה וישנה לרעה, לכך נאמר
פֶּאן: מוצאי דבת הארץ רעה, שיש דבה שהיא
טובה: דבה. פרליר"ש בלעז: (לז) בַּמִּגְפָּה לִפְנֵי
ה'. באותה מיתה ההגונה להם מדה כנגד מדה: הם

די אָמַר יי אַרִי חֲבָנָא: מא וְאָמַר
מֹשֶׁה לְמָא דִּנֵּן אַתּוֹן עֲבָרִין עַל
גְּזֵרַת מִימְרָא דִּי וְהִיא לֹא
תִצְלַח: מב לֹא תִסְקוֹן אַרִי לִית
שְׂכִנְתָּא דִּי בִינִיכּוֹן וְלֹא תִתְבָּרֵן
קָדָם בְּעָלֵי דְבִיכּוֹן: מג אַרִי
עֲמֻלָּקָא וְכִנְעֵנָא תִּמָּן קְדָמִיכּוֹן
וְתִפְלוֹן בְּחֻרְבָּא אַרִי עַל פִּן תִּכְתּוֹן
מִבְּתַר פְּלַחְנָא דִּי וְלֹא יְהִי
מִימְרָא דִּי בְּסַעֲדָכוֹן:
מד וְאַרְשֻׁעוּ לְמִסְק לְרִישׁ טוֹרָא
וְאַרְוֹן קִימָא דִּי וּמֹשֶׁה לֹא עָדוּ
מִגּוּ מִשְׁרִיתָא: מה וּנְחַת
עֲמֻלָּקָא וְכִנְעֵנָא דִּיתֵב בְּטוֹרָא
הַהוּא וּמַחֲנוֹן וּטְרַדְנוֹן עַד
חֻרְמָה: א וּמִלִּיל יי עִם מֹשֶׁה
לְמִימַר: ב מִלֵּל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וְתִימַר לְהוֹן אַרִי תִעְלוֹן לְאַרְעַ
מוֹתְבִיכּוֹן דִּי אָנָּא יֵהֵב לְכוֹן:
ג וְתַעֲבָדוֹן קְרִבְנָא קָדָם יי עֲלֵתָא
אוּ נִכְסַת קוּדְשִׁיא לְאַפְרָשָׁא נִדְרָא
אוּ בְּנִדְבָתָא אוּ בְּמוֹעֲדִיכּוֹן
לְמַעַבְד לְאַתְקַבְּלָא בְּרַעְוָא קָדָם יי
מִן תּוֹרֵי אוּ מִן עֲנָא: ד וְיִקְרַב
דְּמִקְרַב קְרִבְנָא קָדָם יי מִנְחָתָא

וְהִקְרִיב הַמִּקְרִיב קִרְבָּנוֹ לַיהוָה מִנְחָה סֵלֶת עֲשָׂרוֹן בָּלוּל בְּרִבְעִית

לֵאמֹר הִנֵּנוּ וְעָלִינוּ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־אָמַר
יְהוָה כִּי חֲטָאנוּ כִּי: מא וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְמָה זֶה
אַתֶּם עֹבְרִים אֶת־פִּי יְהוָה וְהוּא לֹא
תִצְלַח כִּי: מב אֶל־תַּעֲלוּ כִּי אֵין יְהוָה בְּקִרְבְּכֶם
וְלֹא תִנְגַּפוּ לִפְנֵי אִיְבֵיכֶם: מג כִּי הָעֲמַלְקִי
וְהַכְּנַעֲנִי שֵׁם לִפְנֵיכֶם וְנִפְלְתֶם בְּחֻרֵב כִּי־עַל־
בֶּן שִׁבְתֶּם מֵאַחֲרֵי יְהוָה וְלֹא־יְהִי יְהוָה
עִמָּכֶם כִּי: מד וַיַּעֲפְלוּ לַעֲלוֹת אֶל־רֹאשׁ הָהָר
וְאַרְוֹן בְּרִית־יְהוָה וּמֹשֶׁה לֹא־מָשׁוּ מִקְרַב
הַמַּחֲנֶה כִּי: מה וַיֵּרֶד הָעֲמַלְקִי וְהַכְּנַעֲנִי הַיֹּשֵׁב
בְּהַר הַהוּא וַיִּכּוּם וַיִּכְתּוּם עַד־חֻרְמָה כִּי: פ
זו א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: ב דַּבֵּר
אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי תִבְאוּ
אֶל־אֶרֶץ מוֹשְׁבֵיכֶם אֲשֶׁר אָנִי נֹתֵן לָכֶם כִּי: כ
ג וַעֲשִׂיתֶם אִשָּׁה לַיהוָה עֹלָה אוֹ־זֶבֶח לְפָלֵא־
נֶדֶר אוּ בְנִדְבָה אוּ בְּמַעֲדֵיכֶם לַעֲשׂוֹת רִיחַ
נִיחָח לַיהוָה מִן־הַבֶּקָּר אוּ מִן־הַצֹּאן כִּי: כ

רש"י

הַמָּקוֹם נִקְרָא עַל שֵׁם הַמָּאָרֶע: תוֹרָה א (ב) כִּי
תִבְאוּ. בְּשׁוֹר לָהֶם שִׁיכְנוּסוּ לְאַרְץ: (ג) וַעֲשִׂיתֶם
אִשָּׁה. אֵין זֶה צוּרִי, אֶלָּא: כְּשֶׁתִּבְאוּ שֵׁם וְתַעֲלֶה
עַל לְבַבְכֶם לַעֲשׂוֹת אִשָּׁה לָהּ: לְפָלֵא־נֶדֶר אוּ
בְנִדְבָה. אוּ שֶׁתַּעֲשׂוּ הָאִשָּׁה בְּשִׁכִּיל חוֹבַת מוֹעֲדֵיכֶם,
שְׁחִיבְתִּי אֶתְכֶם לַעֲשׂוֹת בְּמוֹעֵד: רִיחַ נִיחָח.
שְׁחִיבְתִּי נִחַת רוּחַ לִפְנֵי: (ד) וְהִקְרִיב הַמִּקְרִיב.
תִּקְרִיבוּ נִסְכִּים וּמִנְחָה לְכָל בְּהֵמָה. הַמִּנְחָה פָּלִיל
וְהַשָּׂמֶן נִכְלָל בְּתוֹכָהּ וְהַיֵּין לְסָפָלִים, כְּמוֹ שֶׁשִּׁנִּינוּ

(מא) וְהִיא לֹא תִצְלַח. זוֹ שְׂאֵתָם עוֹשִׂין, לֹא
תִצְלַח: תוֹרָה מב (מג) כִּי־עַל־בֶּן שִׁבְתֶּם. כְּלוֹמַר:
כִּי זֹאת תִּבְאֵ לָכֶם עַל אֲשֶׁר שִׁבְתֶּם וְגו':
(מד) וַיַּעֲפְלוּ. לְשׁוֹן חֲזָק, וְכֵן (חִבְקוּק ב): "הִנֵּה
עָפְלָה". אִינִגְרִי"ש בְּלַעַז. לְשׁוֹן עֲזוּת; וְכֵן (מִיכָה ד):
"עָפַל בַּת־צִיּוֹן" (יִשְׁעִיָּה לב): "עָפַל וְכִחַן". וּמִדְרַשׁ
תַּנְחוּמָא מְפָרְשׁוּ: לְשׁוֹן אָפַל; הִלְכוּ חֲשָׁכִים שְׁלֹא
בְּרִשׁוֹת: (מה) וַיִּכְתּוּם. כְּמוֹ (דְּבָרִים ט): "וְאָכַת
אֹתוֹ טָחוֹן" - מָכָה אַחֵר מָכָה: עַד־חֻרְמָה. שֵׁם

סִלְתָּא עֲשׂוֹנָא דְפִילָא בְּרַבְעוֹת
הִינָא מִשְׁחָא: ה וְחִמְרָא לְנִסְכָּא
רַבְעוֹת הִינָא תַעֲבַד עַל עֲלֵתָא או
לְנִכְסֵת קוֹדֶשִׁיא לְאִמְרָא חֲדָ:
ו או לְדַכְרָא תַעֲבַד מִנְחָתָא
סִלְתָּא תְּרִין עֲשָׂרוֹנִין דְפִילָא
בְּמִשַּׁח תַּלְתּוֹת הִינָא: ז וְחִמְרָא
לְנִסְכָּא תַּלְתּוֹת הִינָא תַקְרַב
לְאִתְקַבְּלָא בְּרַעְוָא קָדִם יי:
ח וְאִרִי תַעֲבַד בַּר תּוֹרִי עֲלֵתָא או
נִכְסֵת קוֹדֶשִׁיא לְפָרִשָׁא נִדְרָא או
נִכְסֵת קוֹדֶשִׁיא קָדִם יי: ט וִיקְרַב
עַל בַּר תּוֹרִי מִנְחָתָא סִלְתָּא תַּלְתָּא
עֲשָׂרוֹנִין דְפִילָא בְּמִשַּׁח פְּלָגוֹת
הִינָא: י וְחִמְרָא תַקְרַב לְנִסְכָּא
פְּלָגוֹת הִינָא קֶרֶבֶן דְּמִתְקַבֵּל
בְּרַעְוָא קָדִם יי: יא כְּדִין יִתְעַבַּד
לְתוֹרָא חֲדָ או לְדַכְרָא חֲדָ או
לְאִמְרָא בְּאִמְרִיא או בְּעִזִּיא:
יב כְּמִנְנִין דִּי תַעֲבִדוּן כְּדִין
תַעֲבִדוּן לְחֲדָ כְּמִנְנִיהוּן: יג כָּל
יִצְיָאבָא יַעֲבַד כְּדִין יֵת אֵלִין לְקַרְבָּא
קֶרֶבֶן דְּמִתְקַבֵּל בְּרַעְוָא קָדִם יי:
יד וְאִרִי יִתְגִּיר עִמְכוֹן גִּיּוֹרָא או
דִי בִינִיכוֹן לְדִרִיכוֹן וַיַּעֲבַד קֶרֶבֶן
דְּמִתְקַבֵּל בְּרַעְוָא קָדִם יי כְּמָא דִי
תַעֲבִדוּן כֵּן יַעֲבַד: טו קֹהֵלָא
קִימָא חֲדָ לְכוֹן וּלְגִיּוֹרָא דִּיתְגִּיר
קִימָא עֲלֵם לְדִרִיכוֹן כְּוֹתְכוֹן כְּגִיּוֹרָא
יְהִי קָדִם יי: טז אוֹרִיתָא חֲדָא

הָהִין שֶׁמֶן כִּסִּי: ה וַיֵּין לְנִסְכֵּךְ רְבִיעִית הָהִין
תַּעֲשֶׂה עַל־הָעֹלָה או לְזֹבַח לִכְבֹּשׁ הָאֶחָד כִּסִּי:
ו או לְאֵיל תַּעֲשֶׂה מִנְחָה סֵלֶת שְׁנֵי עֲשָׂרוֹנִים
בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן שְׁלִשִּׁית הָהִין כִּסִּי: ז וַיֵּין לְנִסְכֵּךְ
שְׁלִשִּׁית הָהִין תַּקְרִיב רֵיח־נִיחֹחַ לַיהוָה: ח מִיִּשִׁי
וְכִי־תַעֲשֶׂה בֶן־בָּקָר עֹלָה אוֹזֹבַח לְפִלֵּא־גֹדֶר
אוֹשְׁלָמִים לַיהוָה: ט וְהַקְרִיב עַל־בֶּן־הַבָּקָר
מִנְחָה סֵלֶת שְׁלֹשָׁה עֲשָׂרוֹנִים בָּלוּל בַּשֶּׁמֶן חֲצִי
הָהִין: י וַיֵּין תַּקְרִיב לְנִסְכֵּךְ חֲצִי הָהִין אִשָּׁה
רֵיח־נִיחֹחַ לַיהוָה כִּסִּי: יא כֹּכַה יַעֲשֶׂה לִשְׂוֹר
הָאֶחָד או לְאֵיל הָאֶחָד אוֹשְׁלָה בִכְבָּשִׁים או
בְּעִזִּים: יב כְּמִסְפָּר אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּ כֹכַה תַּעֲשׂוּ
לְאֶחָד כְּמִסְפָּרם: יג כָּל־הָאֲזֹרַח יַעֲשֶׂה־כֹּכַה
אֶת־אֵלֶּה לְהַקְרִיב אִשָּׁה רֵיח־נִיחֹחַ לַיהוָה:
יד וְכִי־יִגֹּר אֶתְכֶם גֹּר או אֲשֶׁר־בְּתוֹכְכֶם
לְדֹרֹתֵיכֶם וַעֲשֶׂה אִשָּׁה רֵיח־נִיחֹחַ לַיהוָה
כַּאֲשֶׁר תַּעֲשׂוּ כֵּן יַעֲשֶׂה: טו הַקֹּהֵל חֻקָּה אַחַת
לָכֶם וּלְגֹר הַגֹּר חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם כָּכֶם
כְּגֹר יִהְיֶה לִפְנֵי יְהוָה: טז תוֹרָה אַחַת
וּמִשְׁפָּט אֶחָד יִהְיֶה לָכֶם וּלְגֹר הַגֹּר אֶתְכֶם: פ

רש"י

וגו'. בין שהוא בכבשים, בין שהוא בעזים. כבש
וששה קרוים בתוף שנתם: איל. כן שלשה עשר
חדש ויום אחד: (יב) כמספר אשר תעשו.
כמספר הבהמות אשר תקריבו לקרבן ככה תעשו
נסכים לכל אחד מהם: כמספרם של
בהמות - מספרם של נסכים: תורה יג (טו) ככם
כגור. כמותכם כן גור. וכן דרך לשון עברית

במסכת סנה (סוכה מח): (ה) לכבש האחד. על
כל האמור למעלה הוא מוסב: על המנחה ועל
השמן ועל היין: (ו) או לאיל. ואם איל הוא.
(מנחות צא) ורבותינו דרשו: "או" לרבות את
הפלגס לנסכי איל (חולין כג): תורה ז (י) אשה
ריח. אינו מוסב אלא על המנחה והשמן, אבל היין
אינו אשה, שאינו נתן על האש: (יא) או לששה

ששי י' וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: יח דַּבֵּר
 אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם בְּבֹאֲכֶם אֶל־
 הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲנִי מְבִיא אֲתֶכֶם שָׁמָּה רַס"י:
 יט וְהָיָה בְּאֲכֻלְכֶם מִלֶּחֶם הָאָרֶץ תִּרְיֹמוּ תְרוֹמָה
 לַיהוָה: כ רֹאשִׁית עֲרֹסְתֶכֶם חֲלָה תִרְיֹמוּ
 תְרוֹמָה בְּתֵרוֹמַת גֶּרֶן בֶּן תִּרְיֹמוּ אֹתָהּ רַס"י:
 כא מִרֹאשִׁית עֲרֹסְתֶיכֶם תִּתְּנוּ לַיהוָה תְרוֹמָה
 לְדֹרֹתֵיכֶם רַס"י: ס כב וְכִי תִשְׁגּוּ וְלֹא תַעֲשׂוּ אֵת
 כָּל־הַמִּצְוֹת הָאֵלֶּה אֲשֶׁר־דִּבֶּר יְהוָה אֶל־
 מֹשֶׁה רַס"י: כג אֵת כָּל־אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֲלֵיכֶם
 בְּיַד־מֹשֶׁה מִן־הַיּוֹם אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה וְהָלַאָה

וְדִינָא חַד יְהִי לְכוֹן וּלְגִיזְרָא
 דִּיתְגִּיר עֲמֻכוֹן: יז וּמְלִיל יִי עִם
 מֹשֶׁה לְמִימַר: יח מְלִיל עִם בְּנֵי
 יִשְׂרָאֵל וְתִימַר לְהוֹן בְּמַעֲלֻכוֹן
 לְאַרְעָא דִּי אֲנָא מְעַל יִתְכוֹן
 לְתַמָּן: יט וְיְהִי בְּמִיכְלֻכוֹן
 מִלְחָמָא דְאַרְעָא תְפָרְשׁוֹן
 אֲפָרְשׁוּתָא קָדָם יִי: כ רִישׁ
 אֲצוֹתְכוֹן חֲלָתָא תְפָרְשׁוֹן
 אֲפָרְשׁוּתָא כְּמָא דִּי מְפָרְשִׁין מִן
 אֲדָרָא בֶּן תְפָרְשׁוֹן יְתָה:
 כא מְרִישׁ אֲצוֹתְכוֹן תִּתְּנוֹן קָדָם יִי
 אֲפָרְשׁוּתָא לְדִרְיֻכוֹן: כב וְאַרְי
 תִּשְׁתְּלוֹן וְלֹא תַעֲבֹדוֹן יֵת כָּל
 פְּקוּדֵינָא הָאֵלִין דִּי מְלִיל יִי עִם
 מֹשֶׁה: כג יֵת כָּל דִּי פְקִיר יִי
 יִתְכוֹן בִּידָא דְמֹשֶׁה מִן יוֹמָא דִּי

רַס"י

עֲרֹסְתֵיכֶם" - שׁוּמַע אֲנִי רִאשׁוֹנָה שְׂבַעסוֹת, תִּלְמוּד
 לומר: "מִרֹאשִׁית" - מְקַצֶּתָּה וְלֹא כְּלָה: תִּתְּנוּ לַה'
 תְרוֹמָה. (ספרי) לְפִי שְׁלֹא שְׂמַעְנוּ שְׁעוֹר לְחֻלָּה,
 נֹאמַר "תִּתְּנוּ", שִׁיְהָא בָּהּ כְּדִי נִתְיָנָה: (כב) וְכִי
 תִּשְׁגּוּ וְלֹא תַעֲשׂוּ. (ספרי) עֲבֹדַת כּוֹכְבִּים הִיְתָה
 בְּכֻלָּל "כָּל הַמִּצְוֹת" שֶׁהַצְּבוֹר מְבִיאִין עֲלֵיהֶם פֶּר,
 וְהָרִי הַפְּתוּב מוֹצִיאָהּ כָּאֵן מְפָלְלֵן לְדוֹן כְּפֹר לְעוֹלָה
 וְשֹׁעִיר לְחֻטָּאת: וְכִי תִשְׁגּוּ וְגו'. (שם) בְּעֲבֹדַת
 אֱלִילִים הַפְּתוּב מְדַבֵּר; אוֹ אֵינוּ אֵלָּא בְּאַחַת מִכָּל
 הַמִּצְוֹת? תִּלְמוּד לומר: "אֵת כָּל־הַמִּצְוֹת
 הָאֵלֶּה" - מִצְוָה אַחַת שֶׁהִיא כְּכֹל הַמִּצְוֹת: מֵה
 הַעֹבֵר עַל כָּל הַמִּצְוֹת, (כריתות ז) פּוֹרֵק עַל וּמִפֶּר
 בְּרִית וּמַגְלָה פָּנִים, אִפְּ מִצְוָה זֹו פּוֹרֵק בָּהּ עַל וּמִפֶּר
 בְּרִית וּמַגְלָה פָּנִים, וְאֵיזוֹ? זֹו עֲבֹדַת כּוֹכְבִּים:
 אֲשֶׁר־דִּבֶּר ה' אֶל־מֹשֶׁה. (הוריות ח) "אֲנֹכִי" וְ"לֹא
 יְהִיָּה לְךָ" - מִפִּי הַגְּבוּרָה שְׂמַעְנוּם (תהלים סב):
 "אַחַת דִּבֶּר אֱלֹהִים שְׁתִּים־זוֹ שְׂמַעְתִּי": (כג) אֵת
 כָּל־אֲשֶׁר צִוָּה וְגו'. (ספרי) מַגִּיד, שְׁכָל הַמּוֹדָה
 בְּעֲבֹדַת כּוֹכְבִּים כְּכּוֹפֵר בְּכָל הַתּוֹרָה כְּלָה וּבְכָל מֵה

(בראשית יג): "כְּגִן־ה' כְּאֶרֶץ מִצְרַיִם". (מ"א. כב):
 "כְּמוֹנֵי כְּמוֹד כְּעָמִי כְּעָמֶךָ": תוֹרָה טז (יח) בְּבֹאֲכֶם
 אֶל־הָאָרֶץ. מִשְׁנָה "בִּיאָה" זֹו מִכָּל בִּיאוֹת
 שְׂבִתוֹרָה, שְׂבִכְלָן נֹאמַר: "כִּי־תְבֹאוּ", לְפִיכָף כְּלָן
 לְמִדּוֹת זֹו מִזֹּו, וְכִינֵן שְׁפֹרֵט לָךְ הַפְּתוּב בְּאַחַת מִהֶן,
 שְׂאִינָה אֵלָּא לְאַחַר יִרְשָׁה וִישִׁיבָה, אִפְּ כְּלָן בֶּן, אֲבָל
 זֹו נֹאמַר בָּהּ: "בְּבֹאֲכֶם", מִשְׁנִכְנִסוֹ בָּהּ וְאֲכָלוּ
 מִלְחָמָה, נִתְחִיבוּ בְּחֻלָּה: תוֹרָה יט (כ) רֹאשִׁית
 עֲרֹסְתֶכֶם. כְּשִׁתְּלוּשׁוּ כְּדִי עֲרִיסוֹתֵיכֶם שְׂאֲתֶם רְגִילִין
 לְלוֹשׁ בְּמִדְבָּר, וְכִמָּה הִיא? (שמות טז): "וַיִּמְדּוּ
 כְּעֹמֶר", "עֹמֶר לַגִּלְגָּלִת" (ושְׁעוּרוֹ אַרְבָּעִים וְשֵׁלֶשׁ
 בִּיצִים וְחֹמֶשׁ בִּיצָה) תִּרְיֹמוּ מִרֹאשִׁיתָהּ, כְּלוֹמַר,
 קָדָם שֶׁתֹּאכְלוּ מִמֶּנָּה, רֹאשִׁית תִּלְקַח חֲלָה אַחַת
 תְרוֹמָה לְשֵׁם ה': חֲלָה. טוֹרֵטִי"ל כְּלַעַז: בְּתֵרוֹמַת
 גֶּרֶן. שְׁלֹא נֹאמַר בָּהּ שְׁעוֹר, וְלֹא כְּתוֹרַת מַעֲשֶׂה,
 שְׁנֹאמַר בָּהּ שְׁעוֹר, אֲבָל חֻכְמִים נִתְּנוּ שְׁעוֹר לְכַעַל
 הַבֵּית - אֶחָד מַעֲשִׂים וְאַרְבָּעָה, וְלִנְחָתוֹם - אֶחָד
 מֵאַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה: (כא) מִרֹאשִׁית עֲרֹסְתֵיכֶם.
 (ספרי) לָמָּה נֹאמַר? לְפִי שְׁנֹאמַר: "רֹאשִׁית

פקיד יי ולהלא לדריכון: כד ויהי אם מעיני כנשתא אתעבדת לשלו ויעבדון כל כנשתא תור בר תורי חד לעלתא לאתקבלא ברענא קדם יי ומנחתה ונספה בדחזי וצפיר בר עזי חד לחטאתא: כה ויכפר כהנא על כל כנשתא דבני ישראל וישתבק להון ארי שלותא היא ואנון איתאיו ית קרבנהון קרבנא קדם יי וחבתהון קדם יי על שלותהון: כו וישתבק לכל כנשתא דבני ישראל ולגיורא דיתגיר ביניהון ארי לכל עמא בשלותא: כז ואם אנש חד יחוב בשלו ויקרב עזא בת שתה לחטאתא: כח ויכפר כהנא על אנש דאשתלי במחבה בשלו קדם יי לכפרא עלוהי וישתבק לה: כט וציבא בבני ישראל ולגיורא דיתגיר ביניהון אורייתא חדא יהי לכון לדיעבד בשלו ל ואנש דיעבד בריש גלי מן וציבא ומן גיורא קדם יי הוא מרגז וישתצי אנשא ההיא מגז עמה: לא ארי על מימרא דיי בסר וית פקודוהי אשני

לדורתיכם כס"י: כד ויהי אם מעיני העדה נעשתה לשגגה ועשו כל־העדה פר בן־בקר אחד לעלה לריח ניחח ליהוה ומנחתו ונספו במשפט ושעיר־עזים אחד לחטת כס"י: כה ויכפר הכהן על־כל־עדת בני ישראל ונסלח להם כי־שגגה הוא והם הביאו את־קרבנם אשה ליהוה וחטאתם לפני יהוה על־שגגתם כס"י: כו ונסלח לכל־עדת בני ישראל ולגר הגר בתוכם כי לכל־העם בשגגה: ס שביעי כז ואם־נפש אחת תחטא בשגגה והקריבה עז בת־שנתה לחטאת כס"י: כח ויכפר הכהן על־הנפש השגגת בחטאה בשגגה לפני יהוה לכפר עליו ונסלח לו: כט האזרח בבני ישראל ולגר הגר בתוכם תורה אחת יהיה לכם לעשה בשגגה: ׀ והנפש אשר־תעשה ׀ ביד רמה מן־האזרח ומן־הגר את־יהוה הוא מגדף ונכרתה הנפש ההוא מקרב עמה כס"י: לא כי דבר־יהוה בזה

רש"י

(ספרי. יבמות ט) זה האמור בפרשה, הוא פר העולה, שנאמר: "אשה לה": וחסאתם. זה השעיר: תורה כו (כז) תחטא בשגגה. בעבודת כוכבים: עז בת־שנתה. שאר עבדות יחיד מביא פשעה או שעירה ובזו קבע לה שעירה: תורה כח (ל) ביד רמה. במזיד: מגדף. מחרף, פמו: (יחזקאל ה) "והיתה חרפה וגדופה" (ישעיה לו): "אשר גדפו נערי מלך־אשור". ועוד דרשו רבותינו: מכאן למכרף את השם שהוא בכרת (סנהדרין צ. כריתות ו'): (לא) דבר־ה'. (סנהדרין צט) אזהרת עבודת

שנותנבאו הנביאים, שנאמר: "מן־היום אשר צוה ה' והלך־ה": (כד) אם מעיני העדה נעשתה לשגגה. (הוריות ה' ב') אם מעיני העדה נעשתה עברה זו על־ידי שוגג, כגון ששגגו והורו על אחת מן העבודות שהיא מתרת לעבד עבודת כוכבים בכך: לחטת. (הוריות יג, זכחים צ') חסר א', שאינו כשאר חטאות, שכל חטאות שבתורה הבאות עם עולה, החטאת קודמת לעולה, שנאמר (ויקרא ה): "ואת השני יעשה עולה", וזו עולה קודמת לחטאת: (כה) הביאו את־קרבנם אשה לה'.

וְאֶת־מִצּוֹתוֹ הַפֶּר הַפֶּרֶת | תִּכְרֹת הַנֶּפֶשׁ
הָהוּא עֲוֹנָה בָּהּ כְּסִי': פ לִב וַיְהִי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל
בַּמִּדְבָּר וַיִּמָּצְאוּ אִישׁ מִקֵּשׁ עֵצִים בְּיוֹם
הַשַּׁבָּת כְּסִי': לג וַיִּקְרִיבוּ אֹתוֹ הַמִּצָּאִים אֹתוֹ
מִקֵּשׁ עֵצִים אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן וְאֵל כָּל־
הָעֵדָה כְּסִי': לד וַיִּנִּיחוּ אֹתוֹ בַּמִּשְׁמֶר כִּי לֹא פָרַשׁ
מִה־יַּעֲשֶׂה לוֹ כְּסִי': מ לה וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
מוֹת יוֹמָת הָאִישׁ רָגוּם אֹתוֹ בְּאֲבָנִים כָּל־
הָעֵדָה מִחוּץ לַמַּחֲנֶה כְּסִי': לו וַיָּצִיאוּ אֹתוֹ כָּל־
הָעֵדָה אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה וַיִּרְגְּמוּ אֹתוֹ בְּאֲבָנִים
וַיָּמָת כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה כְּסִי': פ מִפְּטִיר
לו וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: לח דִּבֶּר אֶל־
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וַעֲשׂוּ לָהֶם צִיצִית
עַל־כַּנְפֵי בְּגֵדֵיהֶם לְדֹרֹתָם וְנָתַנּוּ עַל־צִיצִית
הַכֶּנֶף פְּתִיל תְּכֵלֶת כְּסִי': לט וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית
וּרְאִיתֶם אֹתוֹ וּזְכַרְתֶּם אֶת־כָּל־מִצְוֹת יְהוָה
וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם וְלֹא־תָתוּרוּ אַחֲרֵי לִבְבְּכֶם

רש"י

אלנ"ט, וכן: "זכור" ו"שמור": (לו) וַיָּצִיאוּ אֹתוֹ.
מכאן, שְׂבִית הַסְקִילָה חוץ וְרוֹחוֹק מִבֵּית דִּין
(סנהדרין מב): תורה לו (לח) וַעֲשׂוּ לָהֶם צִיצִית. על
שם הַפְּתִילִים הַתְּלוּיִים בָּהּ, כְּמוֹ (יחזקאל ח):
"וַיִּקְחֵנִי בְּצִיצִית רֹאשִׁי". דָּבָר אַחֵר: צִיצִית - על שם
"וּרְאִיתֶם אֹתוֹ", כְּמוֹ (שיר ב): "מִצִּיץ מִן־הַחֲרָפִים":
תְּכֵלֶת. (מנחות מד) צָבַע יָרֵק שֶׁל חֲלָזוֹן:
(לט) וּזְכַרְתֶּם אֶת־כָּל־מִצְוֹת ה'. שְׁמַנְגִימִטְרִיא
שֶׁל "צִיצִית" - שֶׁשׁ מֵאוֹת, וְשִׁמּוֹנָה חוּטִים וְחֲמִשָּׁה
קָשִׁרִים הָרִי תְּרִי"ג: וְלֹא־תָתוּרוּ אַחֲרֵי לִבְבְּכֶם.
כְּמוֹ "מִתּוֹר הָאֶרֶץ". הַלֵּב וְהַעֲנִינִים הֵם מְרַגְּלִים

כּוֹכְבִים מִפִּי הַגְּבוּרָה, וְהַשָּׂאָר - מִפִּי מֹשֶׁה: עֲוֹנָה
בָּהּ. בְּזִמְנָן שְׁעֻנָּה בָּהּ, שְׁלֹא עָשָׂה תְּשׁוּבָה:
(לב) וַיְהִי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר וַיִּמָּצְאוּ. (ספרי)
בְּגִוּוֹתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל דָּבָר הַכְּתוּב, שְׁלֹא שָׁמְרוּ אֶלָּא
שַׁבָּת רִאשׁוֹנָה, וּבִשְׁנִיָּה בָּא זֶה וְחֻלְלָה:
(לג) הַמִּצָּאִים אֹתוֹ מִקֵּשׁ. (ספרי. סנהדרין מ"א)
שֶׁהָתָרוּ בוֹ וְלֹא הִנִּיחַ מִלְּקוֹשֶׁשׁ, אֵף שֶׁמִּצָּאוּהוּ
וְהָתָרוּ בוֹ: (לד) כִּי לֹא פָרַשׁ מִה־יַּעֲשֶׂה לוֹ.
(ספרי. סנהדרין עח) לֹא הָיוּ יוֹדְעִים בְּאִיזוֹ מִיתָה
זְמוּת, אֲבָל יוֹדְעִים הָיוּ שֶׁהִמָּחֵל שַׁבָּת בְּמִיתָה:
(לה) רָגוּם. עָשָׂה פֶשַׁ"ט בְּלִעּוֹ, וְכֵן: "הַלּוֹךְ"

וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר־אַתֶּם זֵנִים אַחֲרֵיהֶם כִּסִּי:
 מ לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת־כָּל־מִצְוֹתַי
 וְהֵייתֶם קְדָשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם: מֵא אֲנִי יְהוָה
 אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם

טען פתריהון: מ בדיל דתדכרון
 ותעבדון ית כל פקודי ותהון
 קדישין קדם אלהכון: מא אנא
 יי אלהכון די אפקית יתכון
 מארעא דמצרים למיהוי לכון
 לאלה אנא יי אלהכון: פ פ פ

לְהִיּוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם כִּסִּי: פפפ

ק"ט פסוקים, פל"ט סימן.

רש"י

וכן הוא אומר בעזרא: (נחמיה ט): "ועל הר-סיני
 ירדת [ותתן לעמך תורה ומצוות]. ואת שבת קדשך
 הודעת להם". ואף פרשת ציצית, לךך נסמכה
 לאלו, לפי שאף היא שקולה כנגד כל המצוות,
 שנאמר: "ועשיתם את-כל-מצותי": (לח) על
 כנפי בגדיהם. כנגד (שמות יט) "ואשא אתכם
 על-כנפי נשרים". על ארבע כנפות, ולא בעלת
 שלש, ולא בעלת חמש (זכחים י"ח ב) - (ר"ל שאין
 עושין ה' ציצית לחמש כנפות אלא ד' בד' כנפות
 המרוחקות ועיין בטור או"ח סי' י') כנגד ארבע לשונות
 של גאלה, שנאמר במצרים (שמות ו): "והוצאתי",
 "והצלתני", "וּגְאֹלְתִי", "וְלִקַּחְתִּי": פתיל תכלת.
 (ספרי) על שם שכול בכורות. תרגום של שכול:
 "תכלא", ומפתם היתה בלילה, וכן צבע התכלת
 דומה לרקיע המשחיר לעת ערב, ושמונה חוטים
 שבה - כנגד שמונה ימים ששהו ישראל, משיצאו
 מצרים עד שאמרו שירה על הים:

חסלת פרשת שלח

לגוף, ומסרסרים לו את העברות: העין רואה והלב
 חומד והגוף עושה את העברות: תורה מ (מא) אני
 ה'. (ספרי) נאמן לשלם שכר: אלהיכם. נאמן
 להפרע: אשר הוצאתי אתכם. (ספרי) על מנת כן
 פדיתי אתכם שתקבלו עליכם גזרותי: אני ה'
 אלהיכם. (ספרי) עוד למה נאמר? כדי שלא יאמרו
 ישראל: מפני מה אמר המקום? לא שנעשה ונטל
 שכר? אנו לא עושים ולא נוטלים שכר! - (שבת
 פ"ח) על פרחכם אני מלפכם". וכן הוא אומר
 (יחזקאל כ): "אם-לא ביד חזקה וגו' אמלך עליכם".
 דבר אחר: למה נאמר יציאת מצרים? אני הוא
 שהבחתני במצרים בין טפה של בכור לשאינה של
 בכור, אני הוא עתיד להבחין ולהפרע מן התולה
 קלא אילן בבגדו ואומר תכלת הוא (ב"מ ס"א).
 ומיסודו של רבי משה הדרשן העתקתי: למה
 נסמכה פרשת מקושש לפרשת עבודת כוכבים?
 (חולין ה) לומר, שהמחלל את השבת כאילו עובד
 עבודת אלילים, שאף היא שקולה בכל המצוות,

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה - אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי
 שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט
 ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא
 מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׁם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל:

ע"חיים היא למחזיקים בה, ותמכיה מאשר. דרכיה דרכינעם, וכל-נתיבותיה שלום. אך ימים בימינה, בשמאלה
 עשר וכבוד. יי חפץ למען צדקו, יגדיל תורה ויאדיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת
 שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגולל הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפני

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בַּנְּבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בְּאֵמַת בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבַמֹּשֶׁה עַבְדּוֹ וּבִישְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבַנְּבִיאֵי הָאֵמַת וְצִדִּיק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליהדר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן חלק ב סימן רפד סעיף יא

הפטרה לפרשת שלח ביהושע פרק ב

ב «וַיִּשְׁלַח יְהוֹשֻׁעַ בְּנֵי־נֹון מִן־הַשְּׁטָיִים שְׁנַיִם אַנְשִׁים מִרְגָּלִים חָרַשׁ לֵאמֹר לְכוּ רְאוּ אֶת־הָאָרֶץ וְאֶת־יְרִיחוֹ וְיִלְכוּ וַיָּבֹאוּ בֵּית־אִשָּׁה זֹנָה וְשָׁמָּה רָחַב וַיִּשְׁכְּבוּ־שָׁמָּה: ד וַיֹּאמֶר לְמֶלֶךְ יְרִיחוֹ לֵאמֹר הִנֵּה אַנְשִׁים בָּאוּ הִנֵּה הַלֵּילָה מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַחֲפֹר אֶת־הָאָרֶץ: ג וַיִּשְׁלַח מֶלֶךְ יְרִיחוֹ אֶל־רָחַב לֵאמֹר הֲוָצִיאִי הָאֲנָשִׁים הַבָּאִים אֵלֶיךָ אֲשֶׁר־בָּאוּ לְבֵיתְךָ כִּי לַחֲפֹר אֶת־כָּל־הָאָרֶץ בָּאוּ: ו וַתִּקַּח הָאִשָּׁה אֶת־שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים וַתַּצְפֶּנּוּ וַתֹּאמֶר כֵּן בָּאוּ אֵלַי הָאֲנָשִׁים וְלֹא יָדַעְתִּי מֵאִין הֵמָּה: ה וַיְהִי הַשָּׁעַר לְסָגוֹר בַּחֲשָׁךְ וְהָאֲנָשִׁים יָצְאוּ לֹא יָדַעְתִּי אָנָּה הָלְכוּ הָאֲנָשִׁים וְרָדְפוּ מֵהָר אַחֲרֵיהֶם כִּי תִשְׁגֹּם: ו וְהָיָה הָעֵלְתָם הַגָּגָה וַתִּטְמַנְגַּם בַּפֶּשֶׁתִּי הָעֵץ הָעֵרְכוֹת לָהּ עַל־הַגָּג: ז וְהָאֲנָשִׁים רָדְפוּ אַחֲרֵיהֶם דֶּרֶךְ הַיַּרְדֵּן עַל הַמַּעְבְּרוֹת וְהַשָּׁעַר סָגְרוּ אַחֲרָיו כְּאֲשֶׁר יָצְאוּ הָרֹדְפִים אַחֲרֵיהֶם: ח וְהָמָּה טָרַם יִשְׁכָּבוֹן וְהָיָה עֲלֶתָה עֲלֵיהֶם עַל־הַגָּג: ט וַתֹּאמֶר אֶל־הָאֲנָשִׁים יָדַעְתִּי כִּי־נָתַן יְהוָה לָכֶם אֶת־הָאָרֶץ וְכִי־נִפְלָה אִימַתְכֶם עָלֵינוּ וְכִי נִמְגּוּ כָל־יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ מִפְּנֵיכֶם: י כִּי שָׁמַעְנוּ אֶת אֲשֶׁר־הוֹבִישׁ יְהוָה אֶת־מִי יִסּוּף מִפְּנֵיכֶם בַּצֵּאתְכֶם מִמִּצְרַיִם וְאֲשֶׁר עָשִׂיתֶם לְשֹׁנֵי מַלְכֵי הָאֱמּוֹרִי אֲשֶׁר בָּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן לְסִיחֹן וּלְעֹג אֲשֶׁר הִחְרַמְתֶּם אוֹתָם: יא וְנִשְׁמַע וַיִּמָּס לְכַבְּנוּ וְלֹא־קָמָה עוֹד רוּחַ בְּאִישׁ מִפְּנֵיכֶם כִּי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הוּא אֱלֹהִים בְּשָׂמִים מַמְעַל וְעַל־הָאָרֶץ מִתַּחַת: יב וְעַתָּה הִשְׁבְּעוּ־נָא לִי בַיהוָה כִּי־עָשִׂיתִי עִמָּכֶם חֶסֶד וְעָשִׂיתֶם גַּם־אֵתֶם עִם־בֵּית אָבִי חֶסֶד וּנְתַתֶּם לִי אוֹת אֱמֶת: יג וְהַחִיתֶם אֶת־אָבִי וְאֶת־אִמִּי וְאֶת־אֲחִי וְאֶת־אֲחֵי־יָדָי וְאֶת כָּל־אֲשֶׁר לָהֶם וְהִצַּלְתֶּם אֶת־נַפְשֹׁתֵינוּ מִמּוֹת: יד וַיֹּאמְרוּ לָהּ הָאֲנָשִׁים נַפְשֵׁנוּ תַחְתִּיכֶם לָמוֹת אִם לֹא תִגִּידוּ אֶת־דְּבָרֵנוּ זֶה וְהָיָה בְּתֵת יְהוָה לָנוּ אֶת־הָאָרֶץ וְעָשִׂינוּ עִמָּךְ חֶסֶד וְאֱמֶת: טו וַתֹּרְדֶם בַּחֲבֹל בָּעֵד הַחֲלוֹן כִּי בֵּיתָהּ בְּקִיר הַחוּמָּה וּבַחוּמָּה הָיָה יוֹשְׁבֹתָ: טז וַתֹּאמֶר לָהֶם הִתְהַרְהַר

לְכוּ פֶּן־יִפְגְּעוּ בָכֶם הָרֹדְפִים וְנִחַבְתֶּם שָׁמָּה שְׁלֹשֶׁת יָמִים עַד שׁוּב הָרֹדְפִים וְאַחֲרֵי תֵּלְכוּ לְרֹדְכֶם: ^י וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו הָאֲנָשִׁים נָקִים אֲנַחְנוּ מִשְׁבַּעְתְּךָ הַזֶּה אֲשֶׁר הִשְׁבַּעְתָּנוּ: ^{יא} הִנֵּה אֲנַחְנוּ בָּאִים בָּאָרֶץ אֶת־תִּקְוַת חַיֵּי הַשָּׁנִי הַזֶּה תִּקְשְׁרִי בַּחֲלוֹן אֲשֶׁר הוֹרְדָתָנוּ בּוֹ וְאֶת־אֲבִיךָ וְאֶת־אִמְךָ וְאֶת־אֲחִיךָ וְאֵת כָּל־בֵּית אֲבִיךָ תֹּאסֹפִי אֵלָיךָ הַבַּיִתָּה: ^{יב} וְהָיָה כָּל־אֲשֶׁר־יֵצֵא מִדִּלְתִּי בִיתְךָ תַּחֲצֶה דָמוֹ בְּרֹאשׁוֹ וְאֲנַחְנוּ נָקִים וְכָל־אֲשֶׁר יִהְיֶה אִתְּךָ בַּבַּיִת דָּמוֹ בְּרֹאשׁוֹ אִם־יָד תִּהְיֶה־בּוֹ: ^{יג} וְאִם־תִּגְדִּי אֶת־דְּבָרֵנוּ זֶה וְהִינּוּ נָקִים מִשְׁבַּעְתְּךָ אֲשֶׁר הִשְׁבַּעְתָּנוּ: ^{יד} וְהָאֵמֶר בְּדַבְרֵיכֶם כֵּן־הוּא וְתִשְׁלַחֵם וַיֵּלְכוּ וַתִּקְשֹׁר אֶת־תִּקְוַת הַשָּׁנִי בַּחֲלוֹן: ^{טו} וַיֵּלְכוּ וַיָּבֹאוּ הָהָרָה וַיֵּשְׁבוּ שָׁם שְׁלֹשֶׁת יָמִים עַד־שָׁבוּ הָרֹדְפִים וַיִּבְקְשׁוּ הָרֹדְפִים בְּכָל־הַדֶּרֶךְ וְלֹא מָצְאוּ: ^{טז} וַיֵּשְׁבוּ שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים וַיִּרְדּוּ מִהָהָר וַיַּעֲבְרוּ וַיָּבֹאוּ אֶל־יְהוֹשֻׁעַ בֶּן־נֹון וַיְסַפְּרוּ־לּוֹ אֵת כָּל־הַמַּצָּאוֹת אוֹתָם: ^{יז} וַיֹּאמְרוּ אֶל־יְהוֹשֻׁעַ כִּי־נָתַן יְהוָה בְּיָדֵנוּ אֶת־כָּל־הָאָרֶץ וְגַם־נִמְגְּנוּ כָּל־יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ מִפְּנֵינוּ:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַּבֵּר וּמְקַיֵּם, שְׁפָל דְּבָרָיו אֶמֶת וְצַדִּיק: נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדַבֵּר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אַחֲרֵי לֹא יָשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נַפֶּשׁ תוֹשִׁיעַ וּתְשַׁמַּח בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ. מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּבִנְיָה:

שְׁמַחְנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאַלְיָהוּ הַנְּבִיא עֲבָדְךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחְךָ, בְּמַהֲרָה יָבוֹא וַיַּגֵּל לִבָּנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנָּחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קֹדֶשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכָּבֵה גֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מֶגֶן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוּדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשְׁכָּת הַזֶּה, שְׁנַתָּה לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לְקֹדֶשָׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתִפְאַרֶת. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ. יִתְבָּרַךְ שְׁמְךָ בְּכָל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

לוח זמנים לשבוע פרשת שלח לך בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעות חורף (ק) = שעות קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
			ש	א	ש	א								
באר שבע (ק)	05:33	05:33	08:33	08:34	09:05	09:06	10:17	10:18	19:50	19:51	20:16	20:18	19:33	20:30
חיפה (ק)	05:28	05:28	08:30	08:31	09:02	09:03	10:15	10:16	19:53	19:55	20:20	20:22	19:25	20:34
ירושלים (ק)	05:28	05:28	08:30	08:31	09:01	09:03	10:14	10:15	19:51	19:53	20:18	20:20	19:13	20:30
תל אביב (ק)	05:32	05:32	08:32	08:33	09:04	09:05	10:17	10:18	19:51	19:53	20:18	20:20	19:35	20:33
אוסטריה וינה (ק)	04:49	04:49	08:18	08:19	08:50	08:50	10:11	10:12	21:01	21:04	21:39	21:41	20:42	22:00
אוסטרליה מלבורן (ח)	07:30	07:32	09:21	09:23	09:53	09:55	10:42	10:44	17:11	17:12	17:39	17:40	16:54	17:51
אוקראינה אודסה (ק)	05:00	05:01	08:25	08:26	08:57	08:58	10:17	10:18	20:54	20:57	21:30	21:32	20:38	21:36
אוק. דנייפרוטרובסק (ק)	04:34	04:34	08:03	08:04	08:35	08:36	09:57	09:57	20:46	20:49	21:24	21:27	20:31	21:31
אוק. ז'יטומיר (ק)	04:52	04:52	08:24	08:25	08:57	08:57	10:20	10:21	21:20	21:22	22:00	22:03	21:04	22:07
אוקראינה קייב (ק)	04:41	04:42	08:16	08:17	08:48	08:49	10:11	10:12	21:15	21:18	21:56	21:58	20:59	22:02
אוקראינה דונייצק (ק)	04:24	04:25	07:53	07:54	08:25	08:25	09:46	09:47	20:34	20:36	21:11	21:14	20:18	21:18
איטליה מילאנו (ק)	05:30	05:31	08:53	08:54	09:25	09:26	10:45	10:45	21:17	21:19	21:52	21:54	21:01	22:13
אקוואדור קיטו (ח)	06:03	06:04	08:37	08:38	09:07	09:08	10:09	10:10	18:26	18:27	18:48	18:49	18:09	18:53
ארגנטינה ב. איירס (ח)	07:56	07:58	09:50	09:52	10:23	10:24	11:13	11:15	17:52	17:53	18:19	18:19	17:34	18:31
ארגנטינה ברילוצ'ה (ח)	09:02	09:04	10:51	10:53	11:22	11:23	12:10	12:11	18:29	18:29	18:58	18:59	18:16	19:03
ארה"ב בולטימור (ק)	05:36	05:37	08:47	08:48	09:20	09:21	10:35	10:36	20:37	20:39	21:07	21:09	20:21	21:13
ארה"ב ברוקלין נ.י. (ק)	05:20	05:20	08:35	08:35	09:06	09:07	10:23	10:24	20:33	20:35	21:04	21:06	20:17	21:21
ארה"ב ג'רסי (ק)	05:21	05:21	08:35	08:36	09:07	09:08	10:23	10:24	20:32	20:34	21:03	21:05	20:16	21:21
ארה"ב דטרויט (ק)	05:50	05:51	09:08	09:09	09:40	09:40	10:57	10:58	21:15	21:17	21:47	21:49	20:59	22:05
ארה"ב היוסטון (ק)	06:17	06:18	09:15	09:16	09:47	09:49	10:59	11:00	20:26	20:28	20:53	20:54	20:10	21:06
ארה"ב לוס אנג'לס (ק)	05:37	05:37	08:41	08:42	09:13	09:14	10:26	10:28	20:10	20:12	20:38	20:40	19:54	20:51
ארה"ב מיאמי (ק)	06:26	06:27	09:19	09:20	09:52	09:53	11:02	11:03	20:16	20:18	20:41	20:43	20:00	20:54
ארה"ב ניו הייבן (ק)	05:15	05:16	08:29	08:30	09:02	09:03	10:19	10:20	20:29	20:31	21:00	21:02	20:13	21:20
ארה"ב שיקאגו (ק)	05:09	05:10	08:27	08:28	08:58	08:59	10:16	10:17	20:33	20:35	21:05	21:07	20:17	21:21
בוליביה לה פאס (ח)	06:48	06:50	09:10	09:11	09:38	09:40	10:37	10:38	18:17	18:19	18:40	18:41	18:01	18:46
בלגיה אנטוורפן (ק)	05:23	05:23	08:59	08:59	09:31	09:32	10:55	10:56	22:02	22:05	22:44	22:47	21:46	23:15
בלגיה בריסל (ק)	05:24	05:24	09:00	09:01	09:32	09:32	10:55	10:56	22:02	22:04	22:43	22:46	21:46	23:12
בלרוס ליובאוויטש (ק)	04:13	04:12	08:01	08:02	08:33	08:33	10:01	10:01	21:40	21:43	22:30	22:33	21:24	22:37
ברזיל ס. פאולו (ח)	06:41	06:42	08:51	08:52	09:22	09:23	10:17	10:18	17:33	17:34	17:57	17:58	17:16	18:05
ברזיל ריו דה ז'נרו (ח)	06:26	06:27	08:36	08:38	09:07	09:09	10:03	10:04	17:21	17:22	17:44	17:46	17:03	17:53
בריטניה לונדון (ק)	04:38	04:38	08:16	08:17	08:47	08:48	10:12	10:13	21:24	21:26	22:07	22:09	21:08	22:36
בריטניה מנצ'סטר (ק)	04:35	04:35	08:19	08:19	08:50	08:51	10:17	10:17	21:44	21:46	22:31	22:33	21:28	23:06
גרמניה ברלין (ק)	04:39	04:39	08:19	08:20	08:51	08:52	10:16	10:17	21:35	21:37	22:19	22:22	21:19	22:26
גרמניה פרנקפורט (ק)	05:09	05:10	08:45	08:45	09:16	09:16	10:39	10:40	21:42	21:44	22:23	22:25	21:26	22:29
הודו בומביי (ח)	05:59	06:00	08:44	08:45	09:17	09:18	10:24	10:25	19:19	19:21	19:43	19:45	19:03	19:49
הודו פונה (ח)	05:54	05:55	08:40	08:42	09:12	09:13	10:20	10:21	19:16	19:18	19:40	19:41	19:00	19:45
הונגריה בודפשט (ק)	04:42	04:42	08:09	08:10	08:41	08:42	10:02	10:03	20:46	20:48	21:23	21:25	20:30	21:29
טורקיה אינסטמבול (ח)	04:28	04:29	07:42	07:43	08:14	08:15	09:31	09:32	19:41	19:43	20:12	20:14	19:25	20:18
יוון אתונה (ק)	05:59	05:59	09:08	09:09	09:40	09:41	10:55	10:56	20:52	20:54	21:22	21:24	20:36	21:28
מולדובה קישינב (ק)	05:06	05:07	08:31	08:32	09:04	09:04	10:24	10:25	21:04	21:06	21:40	21:42	20:48	21:46

לוח זמנים לשבוע פרשת שלח לך בערים שונות בעולם

קכז

זמני יום ראשון ויום שבת
(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה	סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
		מג"א		אדמוה"ז									
		ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
מקסיקו מ. סיטי (ח)	05:50	05:51	08:42	08:43	09:11	09:13	10:20	10:21	19:24	19:26	19:48	19:50	19:54
ניו-זילנד קריסטצ'רץ' (ח)	07:58	08:01	09:39	09:41	10:12	10:14	10:58	11:00	17:01	17:01	17:31	17:32	17:36
נפאל קטמנדו (ח)	05:01	05:02	08:00	08:01	08:31	08:32	09:42	09:43	19:07	19:09	19:33	19:35	19:39
סינגפור סינגפור (ח)	06:56	06:57	09:26	09:27	09:58	10:00	11:01	11:02	19:14	19:15	19:36	19:37	19:41
פולין ורשא (ק)	04:09	04:09	07:49	07:50	08:20	08:21	09:46	09:47	21:04	21:07	21:48	21:51	21:55
פרו לימה (ח)	06:24	06:25	08:41	08:43	09:14	09:15	10:12	10:14	17:54	17:55	18:16	18:17	18:21
צרפת ליאון (ק)	05:46	05:46	09:10	09:11	09:41	09:42	11:01	11:02	21:36	21:39	22:11	22:14	22:32
צרפת פריז (ק)	05:42	05:42	09:13	09:14	09:44	09:45	11:07	11:08	22:00	22:03	22:39	22:41	23:04
קולומביה בוגוטה (ח)	05:37	05:39	08:15	08:17	08:45	08:46	09:49	09:50	18:16	18:17	18:38	18:40	18:44
קנדה טורונטו (ק)	05:31	05:31	08:51	08:52	09:22	09:23	10:41	10:42	21:05	21:07	21:38	21:40	21:57
קנדה מונטריאול (ק)	05:01	05:01	08:24	08:25	08:56	08:56	10:15	10:16	20:49	20:51	21:23	21:26	21:45
קפריסין לרנקה (ק)	05:30	05:31	08:33	08:34	09:06	09:07	10:19	10:20	20:02	20:04	20:30	20:32	20:36
רוסיה מוסקבה (ק)	04:37	04:37	08:32	08:32	09:02	09:02	10:31	10:32	22:23	22:26	23:17	23:20	00:01
רוסיה רוסטוב(נא-דון) (ק)	05:21	05:22	08:47	08:48	09:19	09:20	10:40	10:41	21:22	21:24	21:58	22:00	22:04
שווייץ ציריך (ק)	05:23	05:23	08:52	08:52	09:22	09:23	10:44	10:45	21:30	21:32	22:07	22:09	22:28
תאילנד בנקוק (ח)	05:47	05:49	08:28	08:30	09:01	09:02	10:07	10:08	18:49	18:50	19:12	19:14	19:18

בלוח זה, הזמנים חושבו על פי "סדר הכנסת שבת" ופסקי אדמוה"ז בסיודורו. (פרט לסוף זמן קריאת שמע לשיטת המג"א).

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהג הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:
יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצמידנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז חפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מכל פלאויב ואורב ולסמים וחיות רעות בדרך ומכל פורעניות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל מעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל־פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה

וזוגתו **שרח (אולגה)** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי וזוגתו **אורלי**

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי' הלוי, אילת, יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

FAX: (972) 3 9606761

ת.ד. 2 כפר חב"ד 72915 ישראל - P.O.B 2 Kfar Chabad 72915 Israel

E-mail: Chish@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il 08-8502772 פקס: www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00168
07/06/2009